

اِقْضَاءُ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ
لِمُخَالَفَةِ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ

SIRÂT-I MUSTAKÎM

DOĞRU YOLUN GEREKTİRDİKLERİ

ŞEYHU'L-İSLÂM
İBN TEYMİYYE

İ'tisam
yayınları

İÇİNDEKİLER

FASIL.....	7
FASIL.....	23
FASIL.....	169
FASIL.....	184
FASIL.....	209
FASIL.....	212
FASIL.....	247
FASIL.....	256
FASIL.....	260
FASIL.....	317
FASIL.....	319
FASIL.....	322
FASIL.....	367
FASIL.....	373
FASIL.....	375
FASIL.....	409
FASIL.....	429
FASIL.....	434
FASIL.....	446
FASIL.....	521
FASIL.....	526
FASIL.....	529
FASIL.....	596
FASIL.....	603

اقتضاء
الصراط المستقيم
لمخالفة اصحاب الجحيم

Sıratı Mustakim

(Doğru Yolun Gerektirdikleri)

Şeyhulislam

İbn Teymiyye

i'tisam
yayınları

Kitabın Adı

Sıratı Mustakim
(Doğru Yolun Gerektirdikleri)

Orijinal Adı

İktizau's Sıratı'l Müstakim Li Muhalefeti Ashâbi'l Cehîm

Müellif

Şeyhulislam İbn Teymiyye

Tercüme & Dipnot

Şahin Baş

Sayfa Düzeni

Fatih Mehmet Güzel

Kapak

Ozan Ay / İnkreativ Arts

Matbaa

Millibasımevi

Maltepe Mahallesi Davutpaşa Caddesi

Güven İş Merkezi No 83.3 201-202

Topkapı-Zeytinburnu/İSTANBUL

Matbaa sertifika No: 34486

İ'TİSAM YAYINLARI YAYINCI SERTİFİKA NO: 41960

Çiğdemtepe Mah. Değirmendere Cad. No:145

Yenimahalle - ANKARA

www.benlikitap.com

e-mail: benlikitabevi@hotmail.com

İ'TİSAM Yayınları Bir Benli Kitabevi Kuruluşudur

Sıratı Mustakim

(Doğru Yolun Gerektirdikleri)

Şeyhulislam İbn Teymiyye

OCAK 2021

i'tisam
yayınlari

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Dinimizi bizim için kemale erdiren, üzerimizdeki nimetini tamamlayan, bizler için din olarak İslam'dan razı olan, bize, gazaba uğrayan Yahudilerin ve sapıtmış Hristiyanların değil, kendilerine nimet verdiklerinin yolu olan dosdoğru yolu kendisinden talep etmemizi emreden Allah'a hamdolsun.

Allah'tan başka hiçbir ilahın olmayıp O'nun tek ve ortaksız olduğu na şehadet ederim. Yine şehadet ederim ki Muhammed, O'nun kulu ve resulüdür. Allah, onu dosdoğru bir din ve hanif millet ile göndermiş, onu dinden bir şeriat üzere kılmış ve ona, o şeriata uymasını emretmiştir. Yine ona şöyle söylemesini de emretmiştir: **"İşte bu benim yolumdur. Ben ve bana uyanlar basiret üzere bu yola davet ederiz..."**¹ Allah, ona ve ailesine salât ve selam eylesin.

Daha önceleri ben –gerek konuyu benim açmam gerekse de (sorulara) cevap vermek sureti ile- bayramlarında kâfirlere benzeme hususunda uyarılarda bulunmuş, bu konudaki eski eserlerden² bazılarını haber vermiş, kitaplı ve kitapsız kâfirlerin yolundan uzak durmak ile alakalı şeriatın bazı hikmetlerini ve dinin kitap ehli ile acemlere muhalefet etmek hususundaki emrini açıklamıştım. Her ne kadar bu, şeriat kaidelerinden birçok şubesi bulunan büyük bir kaide ve şeriat asıllarından altında birçok fûruyu barındıran bir asıl olsa da ben, Allah'ın kolaylaştırdığı ölçüde uyarmış ve bu hususta şu an yanımda hazır olmayan birkaç cevap yazmıştım. Yine de

¹ Yusuf, 108

² Eser kelimesi ile burada ve kitabın tamamında kastedilen, sahabe, tabiin ve tebe-i tabinden gelen rivayetlerdir. (Çev.)

bunun sebebi ile Allah (*Sübhanehu*)'nun takdir ettiği kadar hayır meydana gelmiştir.

Sonrasında yetiştirdiği adetlere muhalefet ettiği için bazı insanların bunları garipseyip uzaklaştıkları bilgisi bana ulaştı. Onlar bu hususta bazı genellemelere ve mutlak şeylere itimat etmişlerdir. Derken bazı arkadaşlar faydasının çokluğu, menfaatinin genel oluşu, bu belanın insanların çoğunu kapsayıp bir çeşit cahiliye içinde olmalarından dolayı içerisinde bu meselenin aslına işaret olan bir eser yazmamı benden istediler. Ben de şu an yanımda olan bilgileri yazmış bulunmaktayım. Gerçi bu husustaki bütün delilleri ve ulemanın kelamını toplayıp bu konudaki eski eserleri araştırmış olsaydım kesinlikle bu kitapta yazdığımдан daha çok şey bulmuş olurum.

Fıkıh ilmine dalan, şeriatin ima ve maksatlarını, ulemanın illet ve meselelerini gören birinin yazdıklarından şüphe edeceğini zannetmiyorum. Daha doğrusu öyle zannediyorum ki kalbinde imanın yerleşip İslam'ın hakikatinin, yani Allah'ın hiçbir kimseden başkasını asla kabul etmeyeceği Allah'ın dini olduğu kendisine ulaşan bir kimsenin, bu nükteye dikkat çekildiğinde, mutlaka kalbinin hayatı ve imanının sıhhati, onun hızlı bir şekilde uyanmasını gerektirecektir. Ancak hakkı tanıma ve uymaya engel olan kalp kirliliği ve nefislerin hevasından Allah'a sığınırız.

FASIL

Bil ki, Allah (*Sübhanehu*), Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i resullerin arkası kesilmesinden sonra mahlukata göndermiştir. Ondan önce ise ya ölmüş yahut çoğunluğu onun gönderilmesinden önceki bir kısım kitap ehli müstesna Arap ve acem tüm yeryüzü halkına buğz etmişti.

İnsanlar o zamanlar iki sınıf idiler: Ya bir kitaba bağlı -ki o kitap ya değiştirilmiş ya nesholunmuş ya da bazıları meçhul bazıları terkedilmiş eski bir dine aittir- ya da hoşuna giden ve kendisine fayda sağladığını zannettiği yıldız, put, kabir, heykel veya başka bir şeye ibadete yönelen, Arap veya Acem bir ümmî. İnsanlar koyu bir cahiliye içindeydiler. Aslında cehalet olan bir kısım sözleri ilim zannediyor ve hakikatte fesat olan birtakım amelleri de salâh sanıyorlardı.

Onlardan ilim ve amel bakımından seçkin olanlarının gayesi ise ya hakkı batılı ile birbirine girmiş, bidatçı ve tahrifçilerin hevaları ile karışmış eski peygamberlerden miras kalan az bir ilmi tahsil etmek yahut az bir kısmı meşru, çoğu ise bidat olan, salâhı hususunda neredeyse hiçbir tesiri olmayan bir kısım amelle iştigal etmektir. Ya da felsefeciler gibi çaba sarf edip doğa ve matematik işlerinde yahut ahlakın ıslahında gücünü tüketmek, böylece vasfedilemez bir güç harcadıktan sonra şayet elde edebilirse hiçbir susuzu doyumayan, tek bir hastaya şifa vermeyen, ilâhî ilme nazaran asla bir şeye yaramayan, batılı hakkının katbekat fazlası olan azıcık karmakarışık bir bilgiye kavuşmaktı. O da gerçekleşirse... Filozoflar arasındaki ihtilaf ve kargaşa, hakikati gösteren delil ve sebeplerin imkansızlığı ile o, bu amacına nasıl kavuşabilir ki?

Derken Allah, Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in nübüvvetinin bereketi, onun getirmiş olduğu apaçık delil ve vasfedenlerin vasfın-

dan çok yüce, ariflerin marifetinden çok üstün bir hidayet ile insanlara yol gösterdi. Hatta ümmetinden ona iman edenlerin geneli, özel olarak da onlardan ilim sahipleri için öyle faydalı ilim, salih amel, yüce ahlak ve dosdoğru yol gerçekleşti ki; diğer ümmetlerin ilim ve amel yönünden her türlü şaibeden arınmış hikmeti toplanıp onunla gönderilen hikmetle bir araya getirilse, aralarındaki orantı miktarının bilinmesini engelleyen bir farklılık ile birbirlerinden ayrılırlar.³ Sevip de razı olacağı şekilde Rabbi-mize hamdolsun. Burası bu konunun delilleri ve şahitlerinin yeri değildir.

Sonra Allah (Sübhanehu) onu dosdoğru yol (sırat-ı müstakim)'in ta kendisi olan İslâm Dini ile gönderip yarattıklarına namazlarında birkaç kere O'ndan hidayetini istemelerini farz kıldı. Ayrıca o yolu, gazaba uğrayanların ve sapıtmışların değil; kendilerine nimet verdiği nebiler, sıddıklar, şehitler ve salihlerin yolu olmak ile vasıflandırdı.

Adiyy b. Hatim şöyle demiştir:

أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ الْقَوْمُ: هَذَا عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ وَجِئْتُ بِغَيْرِ أَمَانٍ وَلَا كِتَابٍ، فَلَمَّا دُفِعَتْ إِلَيْهِ أَخَذَ بِيَدِي، وَقَدْ كَانَ قَالَ قَبْلَ ذَلِكَ: إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ يَدَهُ فِي يَدِي، قَالَ: فَقَامَ فَلَقِيْتُهُ امْرَأَةً وَصَبِيًّا مَعَهَا، فَقَالَا: إِنَّ لَنَا إِلَيْكَ حَاجَةً فَقَامَ مَعَهُمَا حَتَّى قَضَى حَاجَتَهُمَا، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي حَتَّى أَتَى بِي دَارَهُ، فَأَلْقَتْ لَهُ الْوَلِيدَةُ وَسَادَةً فَجَلَسَ عَلَيْهَا، وَجَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: مَا يَفْرُكَ أَنْ تَقُولَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَهَلْ تَعْلَمُ مِنْ إِلَهٍ سِوَى اللَّهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا. قَالَ: ثُمَّ تَكَلَّمَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا تَفَرُّ أَنْ تَقُولَ اللَّهُ أَكْبَرُ، وَتَعْلَمُ شَيْئًا أَكْبَرُ مِنَ اللَّهِ؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَإِنَّ الْيَهُودَ مَغْضُوبٌ عَلَيْهِمْ، وَإِنَّ النَّصَارَى ضَالَّةٌ قَالَ: قُلْتُ: فَإِنِّي حَنِيفٌ مُسْلِمٌ

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e o mescitte otururken yanına gittim. Orada bulunanlar: İşte bu, Adiyy bin Hatim, dediler. Oraya ne bir emân ne de bir yazı olmaksızın gitmiştim. Yanına götürüldüğümde elimi tuttu. Bundan önce de -hiç şüphesiz ben, Allah'ın onun elini elime vermesini umuyorum, demişti. Derken benimle kalktı. Yolda karşısına yanında bir çocuk olan bir kadın çıktı ve ikisi -bizim sana bir hacetimiz var,

³ Yani, ikisi arasındaki fark birbirine kıyas dahi edilemez. (Çev.)

dediler. O da hemen kalkıp ihtiyaçlarını yerine getirdi. Sonra elimi tutarak beni evine götürdü. Cariyesi onun için bir minder attı ve o da üstüne oturdu. Ben de onun önüne oturdum. Hemen Allah'a hamd ve sena etti ve şöyle buyurdu: Nedir seni kaçırmaya sürükleyen? Lâ ilahe illallah demekten mi kaçırıyorsun? Yoksa Allah'ın dışında bir ilâh mı biliyorsun? Dedim ki: Hayır. Sonra biraz daha konuştu ve şöyle buyurdu: Allahu Ekber demekten mi kaçırıyorsun? Ya da Allah'tan daha büyük bir şey mi biliyorsun? Dedim ki: Hayır. Buyurdu ki: Şüphesiz ki Yahudiler gazaba uğrayanlar, Hristiyanlar ise sapıtmışlardır. Dedim ki: Ben Hanif bir Müslümanım. Derken yüzünün sevinçten parladığını gördüm..." Sonrasında uzun bir hadis zikretmiştir. Bunu Tirmizi rivayet etmiş ve hasen gariptir, demiştir.⁴

Gerçekten Allah'ın Kitabı, bu hadisin manasına delalet etmektedir:

Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

قُلْ هَلْ أَنْتُمْ بِشَرِّ مِنْ ذَلِكَ مُؤَبَّةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَعَصْبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ الْفِرْدَةَ
وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتِ

"De ki: "Size Allah katındaki cezası bundan daha kötü olan bir şeyi haber vereyim mi? Allah'ın lanet ettiği, kendisine gazap ettiği, içlerinden maymunlar ve domuzlar kıldığı ve tağuta kul eyledikleridir..."⁵

Ayetteki مُم zamiri, Yahudilere ait olup, kelamın siyakının⁶ da delalet ettiği gibi onlara hitap edilmiştir.

Yine şöyle buyurmaktadır:

أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

"Allah'ın gazabına uğrayan bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler ne de onlardan."⁷

⁴ Tirmizi, 2953

⁵ Maide, 60

⁶ Siyak; sözün devamı, cümlelerin genel muhtevası anlamında bir tefsir terimidir. (Çev.)

⁷ Mücadele, 14

Müfessirlerin ittifakı ile onlar, Yahudileri dost edinen münafıklardır. Ayrıca buna ayetin siyaki da delalet etmektedir.

Yine şöyle buyurmaktadır:

صُرِّبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ أَيْنَ مَا تُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلِ مِنَ النَّاسِ وَبَآؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ

"Her nerede bulunurlarsa -Allah'ın ahbine ve insanların emanına sığınanlar hariç- üzerlerine zillet damgası vurulmuş ve Allah'ın gazabına uğramışlardır." ⁸

Bakara Suresi'nde Allah (Sübhanehu) ve (Teâlâ)'nın şu sözü zikrolunur:

وَبَآؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ

"... ve Allah'ın gazabına uğradılar..." ⁹

Yine Bakara Suresi'nde şöyle buyuruyor:

فَبَآؤُ بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ

"...böylece gazap üstüne gazaba uğradılar..." ¹⁰

Hristiyanlar hakkında ise şöyle buyurur:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ

"Andolsun ki "şüphesiz Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler kâfir olmuşlardır..." ¹¹

⁸ Âl-i İmran, 112

⁹ Bakara, 61

¹⁰ Bakara, 90

¹¹ Mâide, 73

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَصْلُوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ

"De ki: "Ey Kitap Ehli! Dininizde haksız yere aşırılık etmeyin. Bundan önce sapmış, çok kişiyi saptırmış ve dosdoğru yoldan sapmış olanların hevalarına uymayın." ¹²

Siyakın da delalet ettiği gibi Hristiyanlara hitap edilmektedir. Allah, onlara gulûv yani haddi aşmayı yasakladı. Tıpkı şu sözünde onları nehyettiği gibi:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقِيَهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ

**"Ey Kitap Ehli! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah'a dair hak olan-
dan başka bir söz söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah'ın
Rasulü ve Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve O'ndan bir ruhtur..." ¹³**

Yahudiler, hakkı terk eden; Hristiyanlar ise, hak hususunda aşırı gidenlerdir.

Yahudilerin gazap, Hristiyanların ise sapıklık ile damgalanmalarının zahiren ve batınen sebepleri olmakla beraber kitabımız (bu sebepleri açıklama) yeri değildir.

Konuyu şöyle toparlayabiliriz: Yahudilerin küfrünün aslı, ilimleri ile amel etmemeleri yönündendir. Onlar hakkı bilmelerine rağmen ya ilmen ya da kavlen veyahut ne ilmen ne kavlen ne de amelen hakka tabi olmazlar. Hristiyanların küfrü ise ilimsiz amel etmeleri cihetindendir. Onlar, Allah'tan bir şeriat olmaksızın çeşitli ibadetlerde var güçlerini harcar ve Allah hakkında bilmedikleri şeyleri söylerler. Bu sebeple seleften Süfyan İbn Uyeyne ve başkaları şöyle demişlerdir: "Alimlerimizden kim bozulursa, onda Yahudilere bir benzerlik; abidlerimizden kim bozulursa, onda da Hristiyanlara bir benzerlik vardır." Bu sözün şerh edilme yeri burası değildir.

¹² Maide, 77

¹³ Nisa, 171

Her ne kadar Allah, bizi Yahudi ve Hristiyanların yolunu izlemekten sakındırmış olsa da, Buhari ve Müslim'in Ebu Said El Hudri (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiği hadiste, Resulünün haber verdiği, Allah'ın ezeli ilminde geçen şu hükmü, gerçekleşmiştir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لتتبعن سنن من كان قبلكم حذو القذة بالقذة حتى لو دخلوا جحر ضب لدختموه قالوا يا رسول الله اليهود والنصارى؟ قال: فمن

"Kesinlikle sizden öncekilerin yolunu birebir takip edeceksiniz. Hatta onlar kertenkele deliğine girse siz de gireceksiniz." Ey Allah'ın Resülü! Yahudi ve Hristiyanlar mı, diye sordular. O da "başka kimler olabilir ki?" diye cevap verdi."¹⁴

Yine Buhari'nin Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لا تقوم الساعة حتى تأخذ أمتي مأخذ القرون، شبرا بشبر، وذراعا بذراع. «ف قيل: يا رسول الله، كفارس والروم؟ قال: ومن الناس إلا أولئك

"Ümmetim, önceki nesillerin yaptıklarını karış karış, kulaç kulaç yapmadan kıyamet kopmaz." Denildi ki: "Ey Allah'ın Resülü! Farşlılar ve Rumlar gibi mi?" Dedi ki: "Başka hangi insanlar olabilir ki?""¹⁵

Böylece haber verdi ki ümmeti içinde Yahudi ve Hristiyanlara benzerme meydana gelecektir -ki onlar, kitap ehli olanlardır. Aynı şekilde Farşlılara ve Rumlara da benzerlik görülecektir -ki onlar da Acemlerdir. İşte Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu iki guruba da benzemeyi ümmetine yasaklıyordu.

Gerçi bu benzeme, bütün ümmeti hakkında verilen bir haber değildir. Bilakis, ondan mütevatir olarak şöyle dediği rivayet edilmiştir:

¹⁴ Buhari, 7320 – Müslim, 2669

¹⁵ Buhari, 7319

لا تزال طائفة من أمتي ظاهرة على الحق حتى تقوم الساعة

"Ümmetinden bir topluluk, kıyamete kadar hak üzere olmaya devam edecektir."

Yine O (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle haber vermiştir:

إن الله لا يجمع هذه الأمة على ضلالة

"Allah bu ümmeti sapıklık üzerinde birleştirmez." ¹⁶

إن الله لا يزال يغرس في هذا الدين غرساً يستعمله بطاعته

"Allah bu dinde, itaatinde kullanacağı fidanlar dikmeye devam edecektir." ¹⁷

Onun (sallallahu aleyhi ve sellem) vermiş olduğu doğru haber ile bindi ki; ümmetinden onun saf İslâm Dini olan yoluna tutunan bir topluluk mutlaka var olacaktır. Yine ümmetinden bir bölümü, Yahudi dininin şubelerinden bir şubeye yahut Hristiyan dininin şubelerinden bir şubeye -kişi bununla her ne kadar küfre girmeyip fasık olmasa dahi- meyledecektir. Daha doğrusu bu meyil bazen küfür, bazen fık, bazen bir kötülük(seyyie) ve bazen de bir hata olur.

Ayrıca bu meyil, nefsin arzu ettiği ve şeytanın da süslediği bir iş olduğu içindir ki kul, daima Allah (Sübhanehu)'ya kendisini içinde Yahudi ve Hristiyanlığa ait bir şey bulunmayan istikamete hidayet etmesi için dua etmekle emrolunmuştur.

Şimdi ben, bu ümmetin müptela olduğu bazı kitap ehli ve acem işlerine, Hanîf Müslüman'ın dosdoğru yoldan saparak, gazaba uğrayanların veya sapıtanların yoluna meyletmekten uzak durması için işaret edeceğim.

¹⁶ Tirmizi, 2167

¹⁷ İbn Mace, Mukaddime, 8 – Müsned, 17787

Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ
بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ

"Kitap Ehlinde çoğu kendilerine hak belli olduktan sonra içlerindeki kıskançlıktan dolayı sizi imandan sonra küfre döndürmeyi arzu ederler..."¹⁸

Allah (Teâlâ) Yahudileri, müminlerin hidayet ve ilmini kıskandıkları için kınamıştır.

Gerçekten bu ümmetten ilme müntesip bazı kişiler ve başkaları Allah'ın kendisine faydalı ilim yahut salih amel bahşettiği kimselere karşı kıskançlık beslemek belasına tutulmuşlardır. Zaten kıskançlık, mutlak olarak kötülen bir ahlak iken burada, gazaba uğrayanların ahlakındandır.

Allah (Sübhanehu) yine şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مَخْتَالًا فَعُورًا (*) الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبَخْلِ وَيَكْتُمُونَ
مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

"Hiç şüphesiz Allah, hiçbir kibirli ve böbürlenen kişiyi sevmez. Onlar ki, cimrilik eder, insanlara cimriliği emreder ve Allah'ın fazlından kendilerine verdiklerini gizlerler..."¹⁹

Allah (Teâlâ) onları, cimrilik etmekle vasıflandırdı. Bu hem ilim hem de mal hususundaki cimriliktir. Gerçi ayette kastedilen ilim konusunda cimrilik etmektir. İşte bu yüzden Allah (Teâlâ), birçok ayette onları ilmi gizlemek ile vasıflandırmıştır.

Allah (Sübhanehu)'nun şu sözleri gibi:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ

¹⁸ Bakara, 109

¹⁹ Nisa, 36-37

"Hani Allah kendilerine kitap verilenlerden "onu insanlara muhakak açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz" diye kesin bir söz almıştı."²⁰

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ (*) إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا

"Hiç şüphesiz biz kitapta insanlar için açıkladıktan sonra indirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti gizleyenler var ya! İşte onlara Allah ve tüm lanet ediciler lanet ederler. Ancak tövbe edenler..."²¹

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ

"İndirdiğimiz kitaptan bir kısmını gizleyip onunla az bir şey satın alanlar var ya! İşte onlar karınlarına sadece ateş doldurmaktadırlar..."²²

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤْنَ

"İman edenlerle karşılaştıklarında "iman ettik" derler. Şeytanları ile baş başa kaldıklarında ise "biz sizinle beraberiz, biz sadece alay edicileriz" derler."²³

Böylece Allah onları bazen cimrilik bazen açıklamayı terk ederek elde edecekleri bir dünyalık bazen de açıkladıkları şey ile aleyhlerine hüccet getirilmesinden korktukları için ilmi gizlemeleri ile vasıflandırmıştır.

Gerçekten de (bu ümmetten) ilme müntesip bir grup bu belaya uğramıştır. Onlardan bir kısmı, bazen cimrilik, bazen ulaştıkları fazilet ve lütfu başkalarının da elde etmesinden hoşlanmama bazen de karşılık olarak kazanacakları bir riyaset (başkanlık) veya mal olur da açıklayınca riyaset veya malının eksilmeden korkarak ilmi gizlemektedirler. Kimi zaman ise

²⁰ Âl-i İmran, 187

²¹ Bakara, 159-160

²² Bakara, 174

²³ Bakara, 14

bir meselede başkalarına muhaliftir yahut kendisine muhalefette bulunan bir gruba mensuptur da bu yüzden -her ne kadar karşı görüşün haksız olduğuna emin olmasa da- içinde muhalifi lehine hüccet olan ilmi gizler.

Bu sebeple Abdurrahman İbn Mehdî ve başkaları şöyle demişlerdir: "İlim ehli lehine ve aleyhine olan şeyleri yazar. Heva ehli ise, sadece lehine olan şeyleri yazarlar."

Bunları anlatmamızın amacı, nelerin açıklanmasının vacip nelerin müstehap olduğunu detaylandırmak değildir. Bilakis amacımız, akıllı kişi anlayıp da kavrasın diye bazı küllî hususlara dikkat çekmektir.

Yine Allah (Sübhanehu),

وَكَاثُوا مِنْ قَبْلِ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ

"... Bundan önce kâfirlere karşı fetih istiyorlardı. Tanıdıkları şey kendilerine geldiğinde onu inkâr ettiler. Allah'ın laneti kâfirlerin üzerine olsun." ²⁴ buyurduktan sonra şöyle demiştir:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نَزَّلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ

"Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği zaman "biz, bize indirilene uyarız" derler ve Tevrat'tan sonra gelen (Kuran'ı) hakk olması- na rağmen inkâr ederler." ²⁵

Allah (Sübhanehu) bu ayetlerde Yahudileri, hakkı konuşan ve ona çağırان peygamberin ortaya çıkmasından önce gerçeği tanımaları ile vasıflandırdı. Derken hakkı konuşan o peygamber kendilerine arzu etmedikleri bir taifeden gelince, ona boyun eğmediler. Çünkü onlar, ancak müntesibi oldukları taifeden gelen hakkı kabul ederler. Gerçi onlar, itikatlarının lazımı olan şeylere de uymazlar.

²⁴ Bakara, 89

²⁵ Bakara, 91

İşte bu, fıkıh, tasavvuf veya bu ikisi dışındaki ilim ve dinde muayyen bir gruba ya da Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den başka din hususunda nazarlarında yüce olan bir öndere müntesip olan birçok kişinin müptela olduğu bir durumdur. Bu kişiler ne fıkhen ne de rivayeten kendi grubu dışındakilerden dine ait olan hiçbir şeyi kabul etmezler. Üstelik onlar, kendi grubunun vacip kıldığı şeyleri de bilmezler.

Her ne kadar İslâm Dini, peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) haricinde gerek fıkhen gerekse de rivayeten hiçbir şahıs yahut grubu tayin etmeksizin her halükârda hakka uymayı vacip kılıyor olsa da...

Allah Teala gazaba uğrayanların sıfatları ile ilgili şöyle buyurmaktadır:

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ

"Yahudilerden bazıları kelimeleri yerlerinden kaydırıp tahrif ederler." ²⁶

Yine onları şöyle vasıflandırmıştır:

يَلُونُ السِّنْتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ

"Dillerini siz kitaptan sanasınız diye eğip бүkerler. Halbuki o kitaptan değildir." ²⁷

Tahrif kelimesi hem lafzın hem de mananın (yanlış tefsir edilmek suretiyle) tahrif edilmesi olarak tefsir edilmiştir. Mananın tahrif edilmesinin örnekleri gerçekten çoktur. Kesinlikle bu ümmetten birçok taife bu belaya duçar olmuşlardır.

Lafzın tahrifine gelirse; Birçok insan bu kötülüğe düşmüştür. Onlar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet edilen lafızları tahrif ederler ve -bu ilmin uzmanları onları reddediyor olsalar da- münker birçok hadis rivayet ederler. Kimi zaman ise – her ne kadar mümkün olmasa da-

²⁶ Nisa, 46

²⁷ Âl-i İmran, 78

bazılarının کَلِمَ اللّٰهِ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا (kellemallahe musa teklimen) şeklinde okumaları gibi lafızları tahrif etmeye yeltenirler.²⁸

Bazılarının sünneti, Allah katından zannedilmesi için tahrif etmeye kalkışmaları ise, yalancıların Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında hadis uydurmaları gibidir. Yine (bir tahrif şekli de) öyle olmamasına rağmen, hüccet zannedilen bir şeyi hüccet diye ikame etmeleridir.

İşte bu kısım, Yahudi ahlakının bir türüdür. Naslarda bunun kötülenmesi Allah'ın Kitabı ve Resulünün sünneti üzerinde düşünüp sonrasında bu ümmette meydana gelen olaylara iman nuru ile bakan kimse için çoktur.

Allah (Sübhanehu), Hristiyanlar hakkında şöyle buyurmuştur:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ

"Ey Kitap Ehli! Dininizde aşırı gitmeyin. Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryem oğlu Mesih İsa ancak Allah'ın Resulü ve O'nun kelimesidir."²⁹

Yine şöyle buyurmaktadır:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ

"Andolsun ki "hiç şüphesiz Meryemoğlu Mesih Allah'ın ta kendisidir" diyenler kafir olmuşlardır."³⁰

Şüphesiz peygamberler ve salihler hakkında aşırı gitmek, tasavvuf ve abidler zümresinin sapıklarından olan birçok taifede vaki olmuştur. Hatta

²⁸ Ayetin aslı, kellemallahu şeklinde olup 'Allah' lafzının 'he'si, ötreli okunur. Manası, Allah Musa'ya konuştu, şeklindedir. Tahrifçilerin yaptığı 'he' harfi, üstünlü okundığında ise mana, Musa Allah'a konuştu, şeklinde olmaktadır. Eûzu billahi mineşşeytanirracim. (Çev.)

²⁹ Nisa, 171

³⁰ Maide, 72

bazıları, Hristiyanların sözünden daha çirkin veya aynısı yahut daha altın-
da olan Vahdet-i Vücut ve Hulûl mezheplerinden birçok şeyi de inançla-
rına karıştırmışlardır.

Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

إِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ

**"Onlar Allah'tan başka hahamlarını, rahiplerini ve Meryemoğlu
Mesih'i rabbler edindiler."** ³¹

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bu ayeti Adiyy b. Hatim (r.a) için
"onlara haramları helal, helalleri de haram yaptılar da yine de kendile-
rine itaat ettiler"³² şeklinde tefsir etmiştir. Abidlerin birçoğu haramı helal
veya helalı haram kılmayı içerse bile nazarlarında yüce olan bazı kimsele-
re her emrettiği şeyde itaat ederler.

Yine Allah (Sübhanehu) sapıtmış (Hristiyan)lar hakkında şöyle buyu-
rur:

وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ

**"Bidat olarak ortaya koydukları ruhbanlığı onlara biz yazmadık.
Ancak Allah'ın rızasını kazanmak için bunu yaptılar."** ³³

Müslümanlardan birçok taife, bidat olan ruhbanlıktan sadece Allah'ın
bildiği nice şeylere müptela olmuşlardır.

Yine Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا

**"Onların işine galip gelen (sözleri geçen)ler şöyle dediler: "Üzerle-
rine mutlaka bir mescit yapacağız."** ³⁴

³¹ Tevbe, 31

³² Tirmizî, 3095

³³ Hadid, 27

³⁴ Kehf, 21

Değil sadece sapıtmışlar, gazaba uğrayanlar da peygamberler ile salihlerin kabirleri üzerine mescit inşa ediyorlardı. Gerçekten Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) dünyadan ayrıldığı vakitte bile ümmetine bunu yasaklıyordu. Babam da anam da O'na feda olsun... Sonrasında ise bu ümmetten birçoğu bu belaya uğramıştır.

Sonra sen, sapıtmışların dininin çoğunun ancak neşe veya hüzn veren sesler ve güzel suretlerle ayakta durduğunu görürsün. Çünkü onlar, seslerin güzelleştirilmesini, dinlerine ait emirlerden daha fazla önemserler. Ayrıca şunu da göreceksin: Bu ümmet, kalplerini ve sapıtmışlara benzerlik bulunan bazı hallerini ıslah etmek için, suretler eşliğinde, neşe veya hüzn veren güzel sesler ile söylenen kasideleri dinlemeyi alışkanlık haline getirmek ile müptela olmuşlardır.³⁵

Yine Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ

"Yahudiler "Hristiyanlar hiçbir şey üzere değildir" dediler; Hristiyanlar da "Yahudiler hiçbir şey üzere değildir" dediler." ³⁶

Allah (Sübhanehu) bu ayette, iki ümmetten her birinin diğerinin üzerinde olduğu bütün şeyleri inkâr ettiklerini haber vermiştir. Yine sen, çoğu fıkıhçının tasavvuf ehli ve abidleri gördüğünde onların hiçbir şey olmadıkları görüşünde olduğuna, onları ancak cahil ve sapıklar olarak addettiğine ve onların yolunda ilim ve hidayet namına hiçbir şey bulunmadığına itikat ettiklerine şahit olursun. Aynı şekilde çoğu tasavvufçu ve dervişin şeriatla ilmin hiçbir şey olmadığını, daha doğrusu, şeriat ve ilme sarılan kişilerin, Allah'tan kopuk olduklarını ve onlarda Allah katında fayda verecek hiçbir şey bulunmadığı görüşünde olduklarına şahit olursun.³⁷

Asıl doğru ise şudur: Fıkıhçılardan veya tasavvufçulardan gelsin Kuran ve Sünnete uygun olan hak, Kuran ve Sünnete muhalif olan batıldır.

³⁵ Bugünkü sanal tevhid ehlinin, ezgiyle yumrukları sıkmaları ama Allah'ın kelimadaki cihat ayetlerini duyduklarında ise bön bön bakmaları gibi. (Çev.)

³⁶ Bakara, 113

³⁷ Ne güzel dedi Şeyhulislam! Hani diyordu ya bir sapık: Ben direkt Allah'a bağlanırım diyen, şeytana bağlanır. (Çev.)

Farslara ve Rumlara benzemeye gelirse; gerçekten, Rumlar ve Farsların etkileri söz ve amel olarak bu ümmetin içine nüfuz etmiştir. Bu, İslam Dinini ve dinde sonradan ortaya çıkan şeyleri bilen bir mümine gizli değildir.

Bunları anlatmamızın amacı, ümmet içinde sonradan meydana gelen, gazaba uğrayanların veya sapıtmışların yoluna benzeyen işleri detaylandırmak değildir. Her ne kadar bunlardan bazıları, sahibi için kendisinde hata ettiği bir içtihat ya da kötülükleri silen bir kısım hasenat yahut bundan başka bir sebepten dolayı bağışlanmış olsa da...

Asıl amaç ancak şudur: Kulun sırat-ı müstakimin hidayetine uygun olma zaruretinin açığa çıkması ve anlatılan kötülüklerden sakınman için sana bir marifet kapısı açılmasıdır.

Sonra sırat-ı müstakim, inançlar, iradeler vb. gibi kalpte olan bazı batini işlerdir. Aynı zamanda söz ve amelden meydana gelen bazı zahiri işlerdir ki, bunlar bazen ibadet; bazen de yemek yeme, giyinmek, nikah, yerleşim, bir araya gelmek, ayrılmak, sefere çıkmak, ikamet etmek, binite binmek vb. gibi işlerdeki âdetler olur.

Bu batini ve zahiri işlerin aralarında muhakkak ki bir irtibat ve münasebet vardır. Yani, kalpte olan duygular ve haller bazı zahiri işleri; zahirde olan ameller de kalbe ait bazı duygular ve halleri zorunlu kılar.

Gerçekten Allah (Sübhanehu) Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sünnetinin ve onun için şariat kıldığı yol ve metodun (الشرعة المنهاج) ta kendisi olan hikmet ile gönderdi.

Gazaba uğrayanların ve sapıtmışların yolundan, kendisi ile ayrılacağı amel ve sözleri onun için şariat kılması, böylece zahiri işlerde –zahirde benzemekle meydana gelecek mefsedet halkın çoğuna görünmese de- bu iki gruba muhalefet ile emrolunması da bu hikmetten kaynaklanır. Ona zahirde muhalefeti emretmesinin birkaç sebebi vardır:

Birincisi; zahiri amellerde ortaklık, birbirine benzeyen iki grup arasında amellerde ve ahlakta uyum sağlamaya sevk eden bir münasebet ve şekil benzerliğine sebep olur. Bu açıkça görülen bir şeydir. Mesela ilim ehlinin kıyafetini giyen biri, içinde onlara katılma türünden bir şey his-

seder. Savaşçı askerlerin kıyafetini giyen biri de içinde onların ahlakı ile ahlaklanma cinsinden bir duyguya kapılır. Çünkü kulun mizacı -kendisini engelleyen bir şey olması müstesna- bunu gerektirir.

İkincisi; zahiri amellerdeki muhalefet, sapıklık ve gazabı gerektiren sebeplerden koparak, hidayet ve rıza ehline yakınlaşmayı zorunlu kılan bir ayrılık ve ayrışmaya sebep olur. Böylece Allah'ın kurtuluşa eren ordusu ile hüsrana uğrayan düşmanları arasındaki dostluğun kesilmesi hakkında-ki emri gerçekleşmiş olur. Kalp, diriliğini her tamamladığında ve İslam'ı doğru şekilde tanımaya her devam ettiğinde, Yahudi ve Hristiyanlardan batınen veya zahiren ayrılma hissini de tamamlayacaktır. Ve bazı Müslümanlarda var olan Yahudi ve Hristiyan ahlakından uzaklaşma arzusunu da sağlamlaştıracaktır. "İslâm'ı doğru şekilde" sözüm ile, genel olarak zahiren olsun yahut sadece taklidi inançlar ile batınen olsun mücerret İslam kisvesine girilip sadece Müslüman isminin alınmasını kastetmiyorum.

Üçüncüsü; zahiri işlerinde onlara ortaklık, dış görünüşte karşılıklığa sebep olur. Hatta, hidayet üzere olup kendilerinden razı olunanlar ile gazaba uğrayan ve sapıtmışlar arasındaki birini diğerinden ayıran fark dış görünüşte de ortadan kalkar. Bunlara benzer birçok hikmetli sebep daha vardır. Bu üçüncüsü -benzemekten soyutlanacak olsaydı- sırf mübah işlerde olduğu zamandır. Eğer zahirdeki bu benzerlik onların küfrüne sebep olan bir iş ise, küfür şubelerinden bir şube olur. Onlara küfürde muvafakat etmek, sapıklık ve isyan türlerinden bir türde muvafakat etmek demektir. Bunun anlaşılıp iyice kavranması gerekmektedir.

Allahu A'lem

FASIL

Hakkında konuştuğumuz bu özel konu, çoğunlukla genel bir kaidenin içine girdiğinden, Kuran, Sünnet ve icmadan kafirlere muhalefeti – gerek vacip gerek müstehap olsun- emreden ve onlara genel olarak benzemeyi -gerek bütün muhalefet çeşitlerinde gerekse de bazı türlerde- yasaklayan bazı delilleri zikretmeye başlıyoruz.

Sonrasında ise kafirlere özellikle bayramlarında benzemeyi yasaklayan delilleri zikredeceğiz.

Ayrıca burada, bu kitapta dikkatleri kendisine çektiğim bir nükte vardır: Bir kavme muvafakat yahut muhalefetin emredilmesi, ya onlara muvafakat etmeyi kastetmek veya bizzat onlara muvafakat etmenin kendisi maslahat olduğu içindir. Bunun gibi, ya onlara muhalefet etmeyi kastetmek veya bizzat onlara muhalefetin kendisi maslahat olduğu içindir. Yani, kendisine muvafakat yahut muhalefet edilen bu fiil, içerisinde kul için bir maslahat veya mefsedet barındırır. Eğer yapılması ile zikri geçen muvafakat veya muhalefetin gerçekleştiği bu fiil, şayet bu muvafakat ve muhalefetten soyutlanacak olsaydı, onda sözü edilen maslahat veya mefsedet olmazdı. İşte bu sebeple bizler, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile Muhacir ve Ensar’a birtakım amellerde bizzat tabi olmakla -ki bunun sebebi onların sevgisi ve kalplerimizin kalpleri ile kaynaşmasıdır- fayda görmekteyiz. Şayet onlar bu amelleri işlememiş olsalardı, çoğu zaman o amellerde bizim için bir fayda olmayacaktı. Her ne kadar bu, başka işlerde de onlara muvafakat etmemizi gerektirse de. Buna benzer daha birçok fayda vardır. Aynı şekilde bazı amellerde kâfirlere muvafakat etmemizden dolayı zarara uğramaktayız. Şayet o kafirler, bu amelleri işlememiş olsalardı, o işi yapmaktan dolayı zarar görmezdik.

Aynı şekilde muvafakat yahut muhalefetin emredilmesi, kulun kendisinde kafirlere muvafık veya muhalif olduğu o fiil -onlar bu fiili işlememiş olsalar bile- içinde bir maslahat veya bir mefsedet barındırır. Ancak bu, delalet ve tarif etme yönünden muvafakat ve muhalefet ile ifade edilmiştir. Böylelikle onlara muvafakat etmek, mefsedetin; muhalefet etmek ise maslahatın varlığına delil olur. Muvafakat ve muhalefeti bu takdire göre itibara almak, delalet kıyası kabîlindendir. Birinci takdire göre itibara almak ise illet kıyası kabîlindendir.

Bazen de bu ikisi birleşir. Bununla yapmakla onlara muvafakat ettiği-
miz yahut muhalif olduğumuz ve bizzat kendisinde onlarla ortaklık bulun-
an fiilden doğan hikmeti kastediyorum. İşte bu, emredilen ve yasaklanan
muvafakat ve muhalefette egemen olan manadır. Bu mananın kesinlikle
anlaşıp kavranması gerekir. Çünkü mutlak ve mukayyet olarak onlara
uymayı ve muvafakat etmeyi Allah'ın bize yasak etmesinin hikmeti ancak
bu mana ile bilinir.

Bil ki, Kuran'ın amellerin hususi ve tafsilatlı olanlarına delaleti ancak
icmal, umûm ve istilzam yolu ile vuku bulur. Kuran'ın (mücmelini) tefsir
edip açıklayan ve ona delalet edip onu yorumlayan ise ancak sünnettir.

Bu yüzden biz, genel olarak bu kaidenin aslına delalet eden Kuran
ayetlerini ve daha sonra, ayetlerdeki amaç ve manaları tefsir eden hadisleri
zikredeceğiz.

Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَآءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿١١﴾ وَأَتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِّنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا
بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى
شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ إِنَّهُمْ لَنُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ
شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٤﴾

**"Andolsun biz, İsrailoğullarına kitap, hüküm ve peygamberlik ver-
dik. Onları güzel ve temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları alemlere**

üstün kıldık. Onlara din işi konusunda apaçık deliller verdik. Ama onlar ancak kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan dolayı ihtilaf ettiler. Şüphesiz Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kıyamet günü, aralarında hüküm verecektir. Sonra da sana din işi konusunda açık bir yol (şeriat) koyduk. Sen ona uy, bilmeyenlerin hevalarına uyma. Çünkü onlar, Allah'a karşı sana asla bir fayda sağlayamazlar. Şüphesiz zalimler birbirinin dostlarıdır. Allah ise muttakilerin dostudur."³⁸

Allah (Sübhanehu) İsrailoğullarına din ve dünya nimetlerini verdiği ni, onların ise ilim geldikten sonra birbirlerini kıskanmalarından dolayı ihtilafa düştüklerini haber vermiştir. Sonra Allah, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e din hususunda bir şeriatı kanun yapıp ona tabi olmasını emretti ve bilmeyenlerin hevalarına uymayı ona yasakladı. Ayetteki **"bilmeyenler"** ifadesi, Onun şeriatına muhalefet eden herkesi kapsar. Ayrıca **"onların hevaları"** ifadesi, sevip arzu ettiği ve müşriklerin üzerinde bulundukları batıl dinleri ve buna tabi olarak yaptıkları şeylerdir. Gerçekten onlar, kendilerine muvafakat edilmesini arzu ederler. Bu işte onlara muvafakat etmek, sevip arzu etiklerine tabi olmak demektir. Bu yüzdendir ki kafirler, Müslümanların bazı işlerin de kendilerine muvafık olmaları sebebi ile sevinip mutlu olurlar ve bu uğurda büyük servetler harcamayı da arzu ederler. Şayet söz konusu, onların hevalarına uymak türünden olmadığı farz edilse bile³⁹ hiç şüphe yok ki, diğer arzularında da kendilerine tabi olunması hususunda, ellerine malzeme verilmemesi için en iyi çözüm ve bu tabiliğin terk edilmesi ile Allah'ın rızasını kazanmak uğrunda en yardımcı unsur, onlara bu fiillerinde muhalefet etmektir. Aynı şekilde, söz konusu fiilde onlara muvafakat etmenin, bir başka fiilde muvafakat etmeye çoğu zaman mazeret olacağına da şüphe yoktur. Çünkü **"kim bir koru etrafında dolanırsa oraya düşmesi yakındır."**⁴⁰ Her ne kadar birincisi daha zahir olsa da ikisinden hangisi olursa olsun maksat genel olarak gerçekleşmiş olur.

³⁸ Casiye, 16-19

³⁹ Yani, sıradan gündelik işler olduğu varsayılsa. (Çev.)

⁴⁰ Bu "haram, belli; helal de belli. İki arasında şüpheliler vardır" hadisinden bir parçadır. (Buhari, 52)

Allah (Sübhanehu)'nun şu kavli de bu türdendir:

وَالَّذِينَ آمَنَاهُمْ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَهُ أَدْعُوا وَإِلَهِ مَابِ ۖ وَكَذَلِكَ أُنزِلُنَا حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ۖ

"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene sevinirler. Gerçi o guruplardan, onun bir kısmını inkâr eden de vardır. De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve O'na ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız O'na davet etmekteyim ve dönüş de yalnız O'nadır. " Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm olarak indirdik. Şayet sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan, o zaman Allah'a karşı senin için ne bir dost ne de bir koruyucu vardır. ""⁴¹

Ayette geçen أَهْوَاءَهُمْ **"hevalarına"** kelimesindeki هُمْ (onlar) zamiri -Allah daha iyi bilir- bir önceki ayette zikri geçen, peygambere indirilen kitaptan bir kısmını inkâr eden guruplara aittir. Böylece buna Kuran'dan herhangi bir şeyi inkâr eden Yahudi, Hristiyan ve bu ikisi dışındaki herkes girmektedir.

Yine Allah şöyle buyurmaktadır:

وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ

"Şayet sana gelen bu ilimden sonra onların hevalarına uyarsan...""⁴²

Dinlerine ve dinlerine bağlı olan şeylere has-özel olarak yaptıkları işlerde onlara tabi olmak, onların hevalarına (arzu ve isteklerine) uymak demektir.

Allahu Teala'nın şu sözü de aynı şekilde bu türdendir:

وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

⁴¹ Ra'd, 36-37

⁴² Bakara 145

"Sen onların dinlerine uymadıkça ne Yahudiler ne de Hristiyanlar da senden razı olacaklardır. De ki: Asıl doğru yol ancak Allah'ın yoludur. Şayet sana gelen bu ilimden sonra onların hevalarına uyarsan, Allah'a karşı sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır."⁴³

Baksana! Allah nasıl da haberde **"dinlerine"** dediği halde, nehiyde **"hevalarına"** dedi. Çünkü o kavim ancak, mutlak manada dinlerine uyulması ile razı olurlar. Halbuki ayette az veya çok olsun onların hevalarına uymak yasaklanmıştır. Malumdur ki onlara bazı dini uygulamalarında tabi olmak, bazı arzularında kendilerine tabi olmaktır. Başka bir deyişle; arzu ettiklerine tabi olmanın aslı ve kaynağı, bazı dini uygulamalarında onlara tabi olmaktır. Bu husus daha önce geçmişti.

Allah (Sübhanehu)'nun şu sözleri de bu baprandır:

وَلِئِنْ آتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَتَّبِعُوا فِلسَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ فِلسَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبَلَهُ بَعْضٌ وَلِئِنْ أَتَيْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾ الَّذِينَ أَتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَغْرِفُونَهُ كَمَا يَغْرِفُونَ أَثْنَاءَهُمْ وَإِنْ قَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٥٨﴾ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٥٩﴾ وَلِكُلِّ وَجْهَةٍ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٦١﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا يَمْنَعُكُمْ عَنْ آيَاتِي عَلَيْهِمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٦٢﴾

"Kitap ehline her türlü mucizeyi getirsen onlar yine de senin kiblene uymazlar. Sen de onların kiblesine uymayacaksın. Onlar birbirinin kiblesine de uymazlar. Eğer sana gelen ilimden sonra onların arzusuna uyarsan, işte o vakit sen kesinlikle zalimlerden olursun. Kendilerine kitap verdiklerimiz onu kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırırlar. Yine de içlerinden bir grup bile bile gerçeği gizlerler. Hakk, Rabbinden gelendir; o

*halde sakın şüpheyeye düşenlerden olma! Herkesin yüzünü ona doğru çevirdiği bir yönü vardır. Öyleyse hayırlarda yarışın. Nerede olursanız olun, Allah sizin hepinizi bir araya getirecektir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir. Her nereden (yola) çıkarsan yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Bu, elbette Rabbinden gelen bir hakur. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. Her nereden çıkarsan, yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Nerede bulunursanız yüzünüzü yine o tarafa döndürün ki, -zulmedenler dışında- insanların aleyhinize kullanacakları bir delil bulunmasın."*⁴⁴

Seleften birçok kişi şöyle demiştir: Yani, Yahudiler kible hususunda kendilerine muvafakat edilmesi ile aleyhinize hüccet getirip de "kible konusunda bize muvafakat ettiler o halde dinimizde de bizlere muvafakat etmeleri yakındır" demesinler. Allah müminlerin kiblelerinde kitap ehline muhalefet etmeleri ile ellerindeki bu hüccetin önünü kesmiştir. Çünkü hüccet kelimesi, hak olsun batıl olsun kendisi ile karşı tarafa delil getirilen her şeye verilen bir isimdir. Ayetteki "**zulmedenler dışında**" ifadesinde geçen kişiler Kureyşlilerdir. Çünkü onlar şöyle diyordu: "kiblemize geri döndüler o halde dinimize geri dönmeleri de yakındır."

Allah (Sübhanehu) kiblenin nesholup değiştirilmesinin hikmetini, kâfirlere kibleleri hususunda muhalefet edilmesi olduğunu beyan etmiştir. Çünkü bu muhalefet, kendisine ümit bağladıkları batıllarının önünü kesen en iyi yoldur. Malumdur ki bu mana, bütün muhalefet ve muvafakat çeşitlerinde sabittir. Çünkü kafir, yaptığı bir işte kendisine uyulduğu zaman eline bunun benzeri yahut Yahudilerin kible konusundaki hüccetlerine yakın bir hüccet geçmiş olur.

Allah (Sübhanehu) yine şöyle buyurmaktadır:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ

"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra fırkalara ayrılıp ihtilafa düşenler gibi olmayın."⁴⁵

⁴⁴ Bakara, 145-150

⁴⁵ Âli İmran, 105

Ayettekiler, yetmişden fazla fırkaya ayrılan Yahudi ve Hristiyanlardır. Bu yüzdendir ki Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetinin yetmiş üç fırkaya ayrılacağını haber vermesiyle birlikte bu ayrılık ve ihtilafta onlara tabi olunmasını ümmetine yasaklamıştır. Gerçi onun 'falan kişi gibi olma' sözü lafız ve mana yolu ile o konuda "**falan kişiye**" tıpatıp benzemesini kapsar. Eğer kapsamaz ise de onlara her şekilde muhalefet etmenin ve onlara benzemeyi terk etmenin meşru (müstehap veya vacip) bir iş olduğunu gösterir. Ayrıca "**falan kişi gibi olma**" sözü; kişinin, bizim için meşru olmayan işlerde onlara benzemekten her uzaklaştıkça, yasaklanmış olan benzemeye düşmekten daha da uzaklaşacağına delalet eder. İşte bu önemli bir maslahattır.

Allah (Sübhanehu) Musa ve Harun aleyhimesselam'a şöyle demiştir:

فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

"O halde dosdoğru olun ve sakın ha bilmeyenlerin yoluna uymayın."⁴⁶

Yine şöyle buyurmuştur:

وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

"Musa kardeşi Harun'a şöyle dedi: Kavmim içinde yerime geç, ıslah et ve bozguncuların yoluna uyma."⁴⁷

Yine şöyle buyurmuştur:

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ

"Kim kendisine doğru yol açıkça belli olduktan sonra peygambere karşı çıkar ve müminlerin yolu dışında bir yola uyarısa onu döndüğü yerde bırakır ve cehenneme atarız."⁴⁸

⁴⁶ Yunus, 89

⁴⁷ A'raf, 142

⁴⁸ Nisa, 115

Buna benzer daha birçok ayet vardır.

Onların üzerinde bulundukları gidişat ve amel, müminlerin yolu dışındaki yolun ta kendisidir. Daha doğrusu bozguncuların ve bilmeyenlerin yoludur. Ayrıca umuma dahil olmuyor (diye) takdir olunan amelin cinsinde yasak bulunmaktadır. Kaldı ki cinsten külli olarak ayrılmak, yasaklanan şeyin daha kolay terk edilmesini sağlar. O cinse yakınlaşmak da yasaklanan şeye düşmenin aslı ve kaynağı olur.

Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ فَاسْتَقِمْ وَالْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ أَحْكَمْتُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾

*"Sana da kendisinden önceki kitapları tasdik edici ve onları koruyucu olarak bu kitabı hak ile indirdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet. Sana gelen hakkı bırakıp da onların arzularına uyma. Her birinize bir şeriat ve bir yol yöntem verdik. Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat size verdikleriyle sizi denemek istedi. Öyleyse hayırlarda birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Allah size hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir. Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet, onların arzularına uyma, Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamaları için onlardan sakın!"*⁴⁹

Onlara gittikleri yolda uymak, hevalarına tabi olmanın ta kendisi yahut hevalarına tabi oluşun aslı ve kaynağıdır. Bu tabi oluşun terk edilmesi ise, hevalarına uymanın terkedilmesine yardımcı ve arzu ettikleri şeylerde kendilerine uyulması hususunda ellerine malzeme verilmesinin önüne geçen kesin çözümdür.

Bil ki, Allah'ın Kitabında kafir ümmetler benzemeyi yasaklamasında ve onların kıssalarında yaptıklarını terk etmemizi sağlayacak bizim için birçok ibret vardır. Allah (Sübhanehu)'nun Kitap ehline -başkalarına gözdağı olması için- verdiği cezayı zikrettikten sonraki şu sözü gibi:

فَاغْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ

"İbret alın ey görüş sahipleri!"⁵⁰

Yine şu sözü gibi:

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولَى الْأَلْبَابِ

"Andolsun ki onların kıssalarında akıl sahipleri için bir ibret vardır."⁵¹

Buna benzer birçok ayet daha vardır ki bir kısmı maksadımıza delalet eder, bir kısmı da maksadımıza işaret edip tamamlar.

Sonra, ne zaman umumi işlerinde kendilerine muhalefet etmek bizim için daha uygun olursa -maksat, onlara muhalefet etmenin üzerimize vacip olduğu ise de- işte o zaman bütün ayetler buna delalet eder. Kaldı ki bu sözüme hepsi olmasa da bazı ayetler delalet etmektedir. Ayrıca biz, onlara muhalefet etmenin genel olarak meşru bir iş olduğunu zikretmiştik. Çünkü bu muhalefet, buradaki asıl maksadımızdır.

Vücubun yahut vacibin delaletinin diğer delaletlerden ayrılması ve vacibin de dışındakilerden ayrılması, buradaki maksadımız değildir.⁵²

Ayrıca -inşallah- şunu da zikredeceğiz: Onlara bayramlarında benzetmek haram olan işlerdendir. İşte bu kitapta bizzat amaç edinilen mesele, tam da budur. Bunun haricindeki diğer meseleleri ise, menfaati çok büyük olan külli kaidenin iyice anlaşılması için burada zikrediyoruz.

⁵⁰ Haşr, 2

⁵¹ Yusuf, 111

⁵² Yani nelerin vacip olup, nelerin müstehap veya mübah olduğu meselesine girmeyeceğiz. (Çev.)

Allah (Azze ve Celle) şöyle buyurmaktadır:

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ
أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٧٧﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ
وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعْنَةُ اللَّهِ لَآلِهِمْ وَعَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٧٨﴾ كَالَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَآكَثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَائِفِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ
بِخَلَائِفِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَائِفِهِمْ وَخُصْتُمْ كَالَّذِي خَاصُوا أُولَئِكَ حِطَّتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٧٩﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ
نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا
كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ
بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٨١﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ
اللَّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ
وَمَا لَهُمْ بِهِمْ جَهَنَّمَ وَيَسَّ الْمَصِيرُ ﴿٨٣﴾

"Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir. Münkeri emredip marufu yasaklarlar, ellerini kabzederler. Onlar Allah'ı unutular, Allah da onları unuttu. Münafıklar fasıkların ta kendileridirler. Allah, münafık erkekler ile münafık kadınlara ve kafirlere, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşini vadetmiştir. Onlara bu yeter! Allah onları lânetlemiştir ve onlar için devamlı bir azap vardır. Sizden öncekiler gibi; üstelik onlar sizden daha güçlüydü, malları ve evlâtları daha çoktu. Onlar dünyadaki paylarından faydalandılar. Sizden öncekilerin kendi paylarından faydalandıkları gibi siz de kendi payınızdan faydalandınız. Siz de onların daldıkları gibi (boş işlere) daldınız. İşte onlar, yaptıkları dünyada ve ahirette amelleri boşa gidenlerdir. Onlar, hüsrana uğrayanların ta kendileridir. Bunlara kendilerinden öncekilerin, Nuh,

Âd ve Semud toplumlarının, İbrahim'in kavminin, Medyen halkının ve yıkılıp giden beldeler ahalisinin haberleri gelmedi mi? Onlara peygamberleri apaçık delillerle geldiler. Allah onlara zulmetmiş değildi, asıl onlar kendilerine zulmetmişlerdi. Müminlerin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velileridir; marufu emrederler, münkeri yasaklarlar, namazı ikame eder, zekâtı verirler, Allah'a ve Rasulüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Kuşkusuz Allah üstün olan ve hikmet sahibidir. Allah mümin erkeklere ve mümin kadınlara içinde ebedi olarak kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vadetmiştir. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte asıl büyük kurtuluş budur. Ey Peygamber! kafirlere ve münafıklara karşı cihat et, onlara sert davran; onların varacağı yer cehennemdir ve bu ne kötü bir sondur!"⁵³

İşte bu ayetlerde Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) münafıkların ve müminlerin ahlaklarını ve özelliklerini açıklamıştır. Ki iki grup da İslam'ı izhar eder. Ayrıca bu ahlakları ile İslam'ı izhar eden münafıklara ve küfre izhar eden kâfirlere de ateşi vadetti. Bunun yanında peygamberine iki taife ile de cihat etmesini emretti. Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) kulu ve resulü Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i gönderdiğinden ve Medine'ye hicret ettiğinden beri insanlar şu üç sınıftırlar: Mümin, münafık ve kafirler. Küfrünü izhar eden kâfirin durumu meydandadır. Buradaki asıl amaç, sadece kitap ve sünnette sıfatları zikrolunan münafıklar ile alakalıdır. Kaldı ki kible ehli hakkında kendilerinden endişe edilen sıfatlar bunlardır. Allah (Sübhanehu) münafıkları, "birbirlerinden" olarak; Müminleri de "birbirlerinin velisidirler" şeklinde vasıflandırdı. Bu, münafıkların kalpleri ve amellerinin birbirine benzemesinden dolayıdır. Bununla birlikte:

تَخَسِبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى

"Sen onları birlik içinde sanırsın, oysa kalpleri dağınıktır."⁵⁴

Yani kalpleri birbirlerini sevip desteklemez. Ancak, ortak amaçları devam ettiği sürece birlik içinde olurlar sonra da birbirlerinden ayrılırlar.

⁵³ Tevbe, 67-73

⁵⁴ Haşr, 14

Mümin ise bunun tam tersidir. Çünkü mümin, ülkeler onları ayırıp aralarına zaman girse de diğer mümini sever ve gıyabında ona yardım eder.

Sonrasında Allah (*Sübhanehu*), bu iki taifeden her birini kendileri ve başkaları için yaptıkları amelleri ile vasıflandırdı. Allah'ın kelimeleri az kelime ile birçok mana ifade eden cevâmidir.

Kişinin dini ile alakalı amelleri iki kısımdır. Biri, yerine getirdiği veya terk ettiği amellerdir. İkincisi ise, kendi dışında birine bir fiili yapmasını yahut (o fiili) terk etmesini emretmesi ile alakalı amellerdir. Sonra, kişinin fiili ya faydası şahsına özel olan ya da başkasının kendisinden fayda gördüğüdür. Böylece bu kısımlar, bir dördüncüsü daha olmayan üç kısım olurlar.

Birincisi: Ameli yapan kişinin yerine getirdiği ve başkası ile alakası olmayan ameller. Örneğin namaz gibi.

İkincisi: Zekât gibi başkasının faydalanması için yapılan ameller.

Üçüncüsü: Başkasına yapmasını emrettiği ameller. Bu amellerde kendisine emir verilen kişi ameli yapar. Emredenin bu işten payı ise, o fiili emretmesidir.

Allah (*Sübhanehu*) münafıkları vasfederken şöyle buyurmuştur:

يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ

"Onlar münkeri emredip marufu yasaklarlar"

Buna mukabil müminlerin vasfedilmesi ise şu şekildedir:

يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

"Marufu emredip münkerden nehyederler."

Maruf, iman ve salih amel bakımından Allah'ın sevip istediği her şeyin ismidir. Münker ise, Allah'ın hoşlanmayıp yasakladığı her şeyin ismidir.

Sonra şöyle buyurmuştur:

وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ

"Ellerini kabzederler."

Mücahid dedi ki: "Allah yolunda infak etmekten ellerini kabzederler." Katade ise "ellerini her türlü hayırdan kabzederler." demiştir. Mücahid, mal ile gerçekleşen faydaya; Katade ise hem mal hem de beden ile gerçekleşen faydaya işaret etmiştir. Elin kabzedilmesi, tutulmasından ibarettir. Tıpkı şu ayette olduğu gibi

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ

"Elini boynuna dolama büsbütün de açma."⁵⁵

Yine şu kavli gibi:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيَهُمْ وُلِعُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ

"Yahudiler "Allah'ın eli bağlanmış!" dediler. Asıl kendi elleri bağlanmış ve söyledikleri yüzünden lanetlenmişlerdir. Aksine O'nun iki eli de açıktır, dilediği gibi verir."⁵⁶

Ayetteki Allah'ın يَدَاهُ **"iki eli"** ifadesi, örfi hakikattir.⁵⁷ Lafızdan zahir⁵⁸ olan mana budur veya bu, meşhur bir mecazdır.

⁵⁵ İsra,29

⁵⁶ Mâide,64

⁵⁷ Örfi hakikat: Lügatta manası başka olmasına rağmen insanların konuşmalarında kelimeyi başka manada kullanmalarıdır. Mesela hayvan kelimesi lügatte canlı, diri gibi manalara gelir. Buna binaen tutup da bir insana "ey hayvan" desen sonra da "yok efendim lügatte bu mana, ben bunu kastettim vs." desen, bu senin için hiçbir şekilde mazeret olmaz. Çünkü bu kelimenin halkın yanında manası bellidir. Şeyhulislam (rahmetullahi aleyh)'ın buradaki kastı şudur: Her ne kadar "yed" kelimesi lügatte "kudret, sahiplik vb." manalara gelse de örfte bunun manası "el" demektir. (Çev.)

⁵⁸ Zahir mana, muradın bizzat o lafızdan anlaşıldığı manadır. (Çev.)

Münafıklara ait "ellerini tutarlar" ifadesine karşılık Allah (Teâlâ) müminler hakkında "zekâtı verirler" buyurmuştur. Zekât kelimesi, farz olan şer'î bir hakikate dönüşmüş olsa da halka faydası olan bedeni ve mali bütün menfaatlara ait bir isimdir. Bu iki vecih, elin kabzedilmesi konusunda ki iki vecih gibidir.⁵⁹

Sonra şöyle buyurmuştur:

تَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ

"Onlar Allah'ı unuttular Allah da onları unutmuştur."

Allah'ı unutmak, O'nun zikrini terk etmek demektir. Buna mukabil müminlerin sıfatı hakkında يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ **"namazı ikame ederler"** demiştir. الصَّلَاةُ Namaz kelimesi, farz kılınan ve nafil (tetavvu') olan bütün namazları kapsar. Ayrıca buna Allah için yapılan -gerek lafzen gerekse de manen- bütün zikirler de dahildir. Abdullah b. Mesud (radiyallahu anh) şöyle demiştir: "Çarşı pazarda dahi olsan Allah'ı zikrediyor olduğun müddetçe sen namazdasındır." Muaz b. Cebel (radiyallahu anh) şöyle demiştir: "İlim dersi yapmak Allah'ı tesbih etmektir."

Sonrasında Allah'ın münafıklara ve kâfirlere vadettiği lanet, ateş ve ahiretteki sürekli olan azap; buna mukabil ise, Allah'ın müminlere vadettiği cennet, rıza ve rahmet zikrolundu.

Ayrıca, ayetlerdeki lafızların ve kelimelerin tertibinde birçok sırlar vardır ki kitabımız, bunları açıklama yeri değildir. Amacımız ancak inşallah ileride zikredeceğimiz bir kaideye hazırlık yapmaktır.

Şöyle de denmiştir: Allah (Teâlâ)'nın وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيمٌ **"onlar için devamlı bir azap vardır"** sözü, dünyada ve ahirette onlardan ayrılmayan gam, keder, katılık, kalp karalığı ve cehalet türünden psikolojik çöküntülere işarettir. Çünkü kâfirler ve isyankarların daha dünyada iken bile daima çektikleri, sadece Allah'ın bildiği nice dertleri vardır. Bu sebeple sen, onların ancak akıllarını gideren ve içki içmek veya eğlendirici (tiyatro, film vb) gösteriler izlemek veyahut haz verici şarkı, türkü dinlemek vb.

⁵⁹ Mücahid ve Katade'den gelen zikri geçen iki tefsir gibi burada da hem mal hem de beden ile alakalı tefsir yapılabilir. (Çev.)

türünden kalplerini oyalayan şeyler ile yaşamlarını güzelleştirmeye çalış-
tıklarına şahit olursun.

Bunun mukabilinde ise Allah'ın müminler hakkında şu sözü bulun-
maktadır:

أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ

"İşte onlara Allah rahmet edecektir."

Gerçekten Allah, müminler için imanın tadına varmaları, onun lez-
zetinden tatmaları, göğüslerinin İslam'a açılmaları ve buna benzer iman,
faydalı ilim, salih amel ve daha anlatılması imkânsız birçok şey ile mutlu-
luk duymaları sebebinden kalplerinde rahmet ve başka duygular var eder.

Sonrasında, Allah (Teâlâ) münafıkların haberini tamamlarken şöyle
buyurmaktadır:

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَآكَثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا

**"Sizden öncekiler gibi; üstelik onlar sizden daha güçlüydü, malları
ve evlâtları daha çoktu."**

Ayetin başında bulunan ك "kâf" harfi hakkında şöyle denmiştir: Merfû-
dur, mahzûf bir mübtedanın haberi olup takdiri أنتم كالذين من قبلكم sizler, siz-
den öncekiler gibisiniz, şeklindedir. Şöyle de denmiştir: Mahzuf bir fiil
ile mansub olup takdiri فعلتم من قبلكم كالذين "sizden öncekiler gibi yaptınız"
şeklindedir. Bu tıpkı Nemir ibn Tevleb'in şu sözü gibidir:

...كالיום مطلوباً ولا طالباً

...talep edilen olarak bugün gibisini, talep eden değil...

Yani كالיום لم أر كالיום Bugün gibisini görmedim, demektir. Bu iki görüşe göre
benzetme, onlardan öncekilerin amelleri hususundadır. Şöyle de denmiş-
tir: Benzetme, azap hususundadır.

Sonra şöyle de denmiştir: Burada amil mahzuftur. Yani, sizden öncekilere lanet ettiği gibi size de lanet ve azap etmiştir. Ayrıca şöyle de denmiştir ki, en güzel görüş budur: Asıl amil, bir önceki ayette geçen وَعَذَّ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ "**Allah münafıklara vadetti**" ifadesidir. O zaman mana, Allah sizden öncekilere vadettiği gibi bu münafıklara da vadetti. Sizden öncekilere lanet ettiği gibi onlara da lanet etti. Onlar için de sizden öncekiler gibi devamlı bir azap vardır. O halde bu كَاف "kâf" harfinin mahalli nasbtır. Gerçi ref' olması da caizdir. Yani sizden öncekilerin azabı gibi bir azap.

Bu görüşe göre işin hakikati şudur: Bu كَاف "kâf" harfinde ikisi de nasb edici yahut Arapların أَكْرَمْتُ وَأَكْرَمْنِي زيد "**ikram ettim Zeyd de bana ikram etti**" sözü türünden biri ref' diğeri nasb edici iki amil tenazu' etmiştir. Nahiv alimlerinin senin أَكْرَمْتُ وَأَعْطَيْتَ زَيْدًا "**İkram ettim ve Zeyd'e verdim**" sözünde olduğu gibi amil muhtelif olmadığı zamanki tenazu' hususunda iki görüşü vardır:

Birincisi, Sibeveyh ve Ashabının "isimdeki amil, diğeri mamulü hazfedilen iki fiilden biridir" görüşüdür. Çünkü o, iki amilin bir mamul üzerinde bir araya gelmeyeceği görüşündedir.

İkincisi, Ferra ve Kufelilerden diğerlerinin "iki fiil de bu isimde amel etmiştir" şeklindeki görüşleridir. Onlar, iki amilin bir mamulün kendisinde amel edebileceği görüşündedirler.

Bu iki görüş üzere, عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ "**sağında ve solunda bir oturan**"⁶⁰ ayeti gibi ve benzerlerinde, ihtilafları vardır.

Birincilerin görüşüne göre takdir şudur: Allah münafıklara sizden öncekilere vadettiği gibi ateşi vadetti. Sizden öncekiler gibi onlara da devamlı bir azap vardır. Takdir şu da alabilir: Sizden öncekilerin azabı gibi. Sonra bu mamullerden ikisi diğerinin o mahzuf iki amile delaletinden dolayı hazf olunmuştur. Çünkü, bu görüşteki alimler, baştaki iki mamulün hazfedilmesini güzel bulurlar.

İkinci görüşe göre şöyle denmesi mümkündür: Bizzat kendisi zikredilen كَاف "kâf" harfi, ayetteki وَعَذَّ "**vadetti**" ve لَعَنَ "**lanet etti**" ve de وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِمٌ "**onlar için devamlı bir azap vardır**" sözleri ile müteallıktır.

Çünkü ك "kâf" harfinde i'rab zahir değildir. Bu, üçünün nasb ameli zahiridir görüşü üzeredir. Üçüncüsü ref' amelini işler denildiği zaman biz de muhakkak ki amel, lafızda bir tanedir. Çünkü ta'lik, manevi tealluk olup lafzî değildir deriz.

Sen, alimlerden bir kısmının benzetmeyi (teşbihi) amelde; bir kısmının da benzetmeyi azapta takdir ettiğini bildiğin zaman, iki görüşün de birbirini gerektirdiğini anlarsın. Çünkü sebepte benzerlik sonuçta benzerliği de gerektirir. Bunun tersi de böyledir. O halde iki görüş arasında mana yönünden bir hilaf yoktur.

Aynı şekilde, hazfin vacip yahut yok olması konusunda Nahiv alimlerinin zikrettiğimiz ihtilafı; ancak, illetlendirme ve ne i'rabta ne de manada ihtilafı gerektirmeyen metotları hususundadır.

O halde en güzel görüş şudur, ك "kâf" harfinin hem amel ve hem de ceza bakımından zikri geçen tüm şeylere müteallik olmasıdır. Böylelikle amel ve cezadaki teşbih, lafız olarak gerçekleşmiştir.

İlk iki görüş üzere teşbih, amel ve cezadan birine lafzen, diğerine ise gereklilik olarak delalet etmiş olacaktır.

Bununla birlikte sen bu ihtilafta Kufelilerin yoluna girersen; bu daha fasih ve daha güzeldir. Çünkü ayetin lafzı, amelde ve cezada benzemeye hazf yapılmaksızın delalet eder. Eğer böyle olmasaydı "sizin haliniz sizden öncekilerin hali gibidir" takdirinde bir gizlilik olurdu. Bu "sizler, sizden öncekiler gibisiniz" şeklinde takdir edilir diyen alimlerin görüşüdür. Bu kitabımız, konuyu bundan daha fazla genişletmeyi kaldırmaz. Çünkü amacımız başka bir şey ile alakalıdır.

Münafıklar hakkındaki bu benzetmeye mukabil, Allah'ın müminlerin vasfı hakkındaki şu sözü vardır:

وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

"Allah ve resulüne itaat ederler."

Gerçekten Allah ve Rasulü için olan itaat, ayette geçen "sizden öncekiler"in yaptıklarında taban tabana zıttır.

Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmuştur:

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَائِفِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَائِفِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَائِفِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا

"Sizden öncekiler gibi; üstelik onlar sizden daha güçlüydü, malları ve evlâtları daha çoktu. Onlar dünyadaki paylarından faydalandılar. Sizden öncekilerin kendi paylarından faydalandıkları gibi siz de kendi payınızdan faydalandınız. Siz de onların daldıkları gibi (boş işlere) daldınız."

Allah (Teâlâ)'nın كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً **"onlar sizden daha güçlüydü"** ve فَاسْتَمْتَعُوا **"faydalandılar"** sözlerindeki muhataplar eğer münafıklar ise; bu, iltifat ve telvîn hitabı türündendir. Yani bu, gaipten muhataba geçiştir. Tıpkı şu ayetlerde olduğu gibi:

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ - إِيَّاكَ نَعْبُدُ

"O, Rahman ve Rahimdir. Din gününün sahibidir. Yalnızca sana kulluk ederiz."⁶¹

Yine Allah (Teâlâ)'nın şu sözünde muhataptan gaibe geçiş gerçekleşmiştir:

أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ

"İşte onlar, yaptıkları boş gidenlerdir."

Tıpkı şu ayetlerde olduğu gibi:

حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَبَئَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا

"Gemide bulunduğunuzda, güzel bir rüzgârla gemiler onları kaydırıp götürdüğü ve bu yüzden sevinç içinde oldukları sırada..."⁶²

وَكُرْهُ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ

"Size küfrü, fıska ve isyanı kerih (çirkin) gösterdi. İşte onlar doğru yolu bulanların ta kendileridir."⁶³

Allah (Teâlâ)'nın şu sözüne gelirsek;

أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ

"İşte onlar, yaptıkları boşa gidenlerdir."

Buradaki zamir konusunda en doğru görüş, öznenin bu ümmetten dünyalık paylarından faydalanıp boş işlere dalanlara ait olduğudur. Bu ayetten sonraki şu sözde de olduğu gibi:

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

"Onlara kendilerinden öncekilerin haberi gelmedi mi?"

Şayet hitap, kendilerine Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderilmiş olduğu bütün ümmet için olursa; iltifat, ancak ikinci yerde (yani muhataptan gaibe geçişte) olacaktır.

Şimdi Allah (Teâlâ)'nın şu sözüne gelelim:

فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ

"Kendi payınızdan faydalandınız."

Bununla alakalı Abdurrezak'ın, tefsirinde Ma'mer'den rivayet ettiğine göre Hasan-ı Basri bu ifade hakkında "dinlerinden" demiştir. Aynı zamanda bu, Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan da rivayet edilir. İbn Abbas

⁶² Yunus, 22

⁶³ Hucurat, 7

(*radiyallahu anh*)uma'dan da "ahiretlerinden dünyadaki nasiplerinden" dediği rivayet edilmiştir. Seleften bazı alimler de "dünyadan olan nasipleri ile" demişlerdir.

Lügat alimleri şöyle demiştir: الحلاق halâk kelimesi, nasip ve pay (hisse) demektir. Sanki o, kasemin kendisine yemin edilen olduğu söylendiği gibi insan için yaratılan yani takdir edilen şeydir. Nasip ise insan için nasbedilen yani dikilen, kurulan şeydir.

Şu ayette de الحلاق halâk kelimesi, nasip manasındadır: "Onun ahirette hiçbir halâk yoktur"⁶⁴ Yani, nasibi ve payı. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözü de bunun gibidir:

إنما يلبس الحرير من لا خلاق له في الآخرة

"İpeği ancak ahirette hiçbir halâkı olmayan kimse giyer."⁶⁵

Bu ayet ulemanın zikrettiği bütün tefsirleri içermektedir. Çünkü Allah (*Sübhanehu*) şöyle demiştir:

كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا

"Onlar sizden daha güçlüydü, malları ve evlatları daha çoktu."

Kendilerinde bulunan bu kuvvetleri -aynı şekilde malları ve evlatları ile dünya ve ahiret için çalışabilirlerdi. Bu kuvvet, mal ve evlatlar, onlara ait olan paydır ki onlar; kuvvetleri, malları ve evlatları ile dünyada faydalanmışlardır. Bu kuvvetleri ile yaptıkları amellerin ve mallarının bizzat kendisi onların dinidir. Şayet o kuvvetleri ve malları ile Allah'ın rızasını ve ahireti isteselerdi, onlarla ahirette kazanç sağlayabilirlerdi. Ancak onlar, dünyadaki paylarını dünyada alarak hayatın tadını çıkardılar. Buna, amelin cinsi ibadet olsun veya olmasın sadece dünya için amel eden herkes girmektedir.

⁶⁴ Bakara, 102

⁶⁵ Buhari, 6081 - Müslim 2068

Sonra Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmuştur:

فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَائِقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَائِقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا

"Sizden öncekilerin kendi paylarından faydalandıkları gibi siz de kendi payınızdan faydalandınız. Siz de onların daldıkları gibi (boş işlere) daldınız."

Ayetteki ism-i mevsul olan الذی hakkında iki görüş vardır:

Birincisi, masdarın sıfatı olup "içine daldıkları şeye dalmaları gibi" manasındadır. Buna göre ism-i mevsule dönen ait, mahzuftur. Tıpkı şu ayette olduğu gibi:

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ

"Ellerimizin yaptıklarından, kendileri için nice hayvanları yarattığımızı görmüyorlar mı? Böylece bunlara malik oluyorlar."⁶⁶

Bunun örnekleri lügatte çok olup yaygındır.

İkincisi, failin sıfatı olup "o boş işlere dalan fırka veya sınıf yahut nesil gibi" manasındadır. Tıpkı "boş şeylere dalanlar" denilmesi gibi.

Allah (Sübhanehu) bu ayette paylar ile oyalanmak ve boş işlere dalmayı bir araya getirdi. Çünkü fesat, ya batıl itikat ve batıl konuşma ya da hak itikadın hilafına amel etmek ile meydana gelir. Birincisi bidat ve benzerleri; ikincisi de amellerdeki fık ve benzerleridir. Birincisi şüphelerden; ikincisi de şehvetlerden kaynaklanır. Bu yüzden Selef şöyle derdi: "İnsanlar içinde iki sınıftan sakının. Bunlar, arzuları kendisini saptıran heva sahibi kişi ve dünyası gözlerini kör eden dünya ehli kişi." Yine Selef şöyle de derdi: "Günahkâr alim ve cahil abidin fitnesinden sakının. Çünkü bu ikisinin fitnesi, baştan çıkmaya meyilli herkes için bir fitnedir." İlki, hakkı bildiği halde tabi olmayan gazaba uğrayanlara; ikincisi ise, ilimsiz amel eden sapıtmışlara benzer.

Bazıları Ahmed b. Hanbel rahmetullahi aleyh'ı şöyle diyerek vafsetmiştir: "Dünyadan uzaklaşmada ne kadar da sabırlıydı! Mazideki kimse-

lere ne kadar da benzerdi! Bidatler üzerine geldi de hemen onları kovdu, dünya kendisine geldi de onu reddetti."

Allah (Teâlâ) muttakilerin önderlerini şöyle vasıflandırmıştır:

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

"Sabrettiklerinde, içlerinden emrimiz ile doğruya yönelten imamlar çıkardık. Onlar ayetlerimize yakinen (kesin bir şekilde) inanıyorlardı."⁶⁷

Sabır ile şehvetler terk edilir. Yakîn ile de şüpheler defedilir. Allah (Teâlâ)'nın Asr Suresi'ndeki şu sözü de bu kabildendir:

وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

"... ve birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler"⁶⁸

Yine şu sözü de bu türdendir:

وَأَذْكُرْ عِبَادَتَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ

"Güç ve görüş sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an."⁶⁹

Aynı şekilde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den mürsel olarak rivayet edilen şu hadis de bu cinstendir: "Şüphesiz Allah, şüpheler geldiğinde ince eleyip sık dokuyup basiretli olan ve şehvetler kendisine girdiğinde ise kâmil akıl sahibi olan kişileri sever."

Allah (Teâlâ)'nın "nasibiniz ile faydalandınız" sözü, asilerin hastalığı olan şehvetlere uymaya; "onların daldıkları gibi siz de (boş işlere) daldınız" sözü de bidatçilerin, heva ehlinin ve tartışmacı kişilerin hastalığı olan şüphelere uymaya işaret eder. Gerçi bu ikisi çoğu zaman bir arada bulunur. İtikadında bozukluk olup da bu bozukluğun amelinde ortaya çıkmadığı kimselere çok az şahit olursun. Bu ayet, öncekilerin faydalanıp boş şeylere

⁶⁷ Secde, 24

⁶⁸ Asr, 3

⁶⁹ Sad, 45

dalıp gittiklerine; bu kimselerin de onların yaptıklarının aynısını yaptıklarını göstermektedir.

Sonra Allah'ın "faydalandınız" ve "boş şeylere daldınız" sözü, bu işin geçmişte yapıldığını haber vermektedir. Ancak bu, kıyamete dek bu işleri yapanlar için bir kınama ve kötülemedir. Tıpkı, Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gönderildiği zamandaki kafirler ve münafıkların Allah'ın kendisinden haber verdiği amelleri ve sıfatları gibi. Velhasıl bu, hali kıyamete kadar onların hali gibi olan herkes için bir kınama ve kötülemedir.

Bazen de devam edip sürdürülen bir işten haber verir. Çünkü, ayette -her ne kadar muhatap zamiri olsa da- bu zamir, Allah (*Teâlâ*)'nın اَعْبُدُوا "*kulluk edin*", اغْسِلُوا "*yıkayın*", وَاذْكُرُوا وَأَسْجُدُوا "*rükû ve secde edin*" ve آمَنُوا "*iman edin*" sözlerindeki zamirler gibidir. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanındaki bütün insan ve cinlerin ve ondan sonra kıyamete kadar yaşayacak olanların bu sözler ile muhatap olması gibi. Çünkü bunlar, Allah'ın kelimidir. Rasul ise sadece Allah'tan aldıklarını tebliğ eder.

Her ne kadar bazı fıkıh usulü alimleri, "Muhatap zamiri, sadece Rasulülün tebliğini yaptığı sırada yaşayan insanları kapsar. Diğerlerini ise ya Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ümmetten birine hitap etmiş olması gibi hükmün eşitliği sebebinden zaruri olarak ya sünnet ya icma ya da kıyas ile bildiğimiz bir yol ile kapsar" görüşüne itimat etmiş olsalar da bu, Müslümanların genelinin mezhebidir. O halde kendisinden bu faydalanma ve boş işe dalma fiilin hâsıl olduğu herkes "faydalandınız" ve "boş işlere daldınız" sözleri ile muhataptırlar. İşte bu iki görüşten en güzel olanıdır.

Allah (*Sübhanehu*) faydalanıp da boş işlere dalan bu kimseleri şu sözle tehdit etmiştir:

أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

"İşte onlar dünya ve ahirette yaptıkları boşa gidenlerdir. Onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridirler." ⁷⁰

Burada, bu ayet ile hedeflediğimiz asıl amaç işte budur. Yani Allah bu ümmette geçmiştekilerin faydalandıkları gibi faydalanan ve öncekilerin daldıkları gibi boş işlere dalan kimseler olduğunu haber vermiş, onları bu yüzden kınamış ve bu yüzden onları tehdit etmiştir. Ardından kendinden önceki kişilerden ibret almalarını şöyle diyerek teşvik etmiştir:

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ

"Kendilerinden önceki Nuh, Ad ve Semud kavimlerinin haberi onlara gelmedi mi?"

Müminlerin Allah'a ve Rasulüne itaat etmeleri ile vasıflanmalarına mukabil münafıkların, geçmiş nesillere benzemesi ile vasıflandıkları daha önce geçmişti. Allah (*Teâlâ*)'nın böyle yapan kişileri kınaması ve bu ayetten sonra kâfirler ve münafıklarla cihadı emretmesi, hayatın tadını çıkarıp boş işlere dalan bu kişiler ile de cihat edilmesi gerektiğine delildir.

Sonra, bu ümmetten bir kısmının geçmiş nesillerle benzeşmesi ve böyle yapanın kınanması konusunda Kuran'ın delalet ettiği bu şeye, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünneti ve sahabesi için yaptığı tefsir (tevil) de delalet etmektedir. Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan gelen bir hadiste Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

لَتَأْخُذَن كَمَا أَخَذَتِ الْأُمَمُ مِنْ قَبْلِكُمْ: ذُرَاعًا بِذُرَاعٍ، وَشِبْرًا بِشِبْرٍ، وَبَاعًا بِبَاعٍ، حَتَّىٰ لَوْ أَنَّ أَحَدًا مِنْ أَوْلَئِكَ دَخَلَ حَجْرٍ ضَبٍّ لَدَخَلْتُمُو

"Sizden önceki ümmetlerin yaptıklarını karış karış, adım adım takip edeceksiniz. Hatta onlardan biri kertenkele deliğine girmiş olsa siz de gireceksiniz."

Farslıların, Rumların ve kitap ehlinin yaptığı gibi mi ey Allah'ın Rasulü dediklerinde, "onlardan başka hangi insanlar olabilir ki" buyurmuştur. Ebu Hureyre (*radiyallahuanh*) şöyle demiştir. Eğer dilerseniz "Sizden öncekiler gibi; onlar sizden daha kuvvetliydiler" ayetini okuyun.

İbn Abbas (*radiyallahu anh*)'ın bu ayet hakkında şöyle dediği rivayet edilir: "Bu gece dün geceye ne kadar çok benziyor! İşte İsrailoğulları... Kendilerine benzedik gitti."

Abdullah b. Mesud (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği rivayet olunur: "Sizler, yol ve gidişat olarak İsrailoğullarına en çok benzeyen ümmetsiniz. Onların amellerine birebir uyuyorsunuz. Ancak, onlar gibi buzağıya tapar mısınız yoksa tapmaz mısınız bilmiyorum."

Huzeyfe b. Yeman (*radiyallahu anh*)'ın da şöyle söylediği rivayet edilir: "Sizden bugünkü münafıklar Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanındaki münafıklardan daha şerlidir." (kendisinden rivayette bulunan Tabi'in şöyle dedi) dedik ki: Bu nasıl olur? Şöyle cevap verdi: "Onlar nifaklarını gizliyorlardı. Bunlar ise, aleni göstermektedirler."

Sünnette de dünyalık işlerde onlarla benzeşme, bunun kınanması ve yasaklanması ile alakalı haberler gelmiştir. Aynı şekilde dini işlerde de.

Birincisine gelirsek ki dünyalık payla faydalanmadır. Buhari ve Müslim Amr b. Avf (*radiyallahu anh*)'tan şunu rivayet ederler: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı Bahreyn'e oranın cizyesini getirmesi için göndermiştir. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) daha önce Bahreyn ahalisi ile sulh yapmış ve kendilerine Amr b. Alâ El Hadramî'yi emir tayin etmiştir. Derken Ebu Ubeyde Bahreyn'den cizye malları ile geldi. Peşinden Ensar, onun gelişini haber aldılar. Bunun üzerine hepsi tastamam sabah namazında Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile bir araya geldiler. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazı kılıp çekilince kendisine bu konudan bahsettiler. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onları görünce tebessüm etti ve şöyle buyurdu:

أَظَنُّكُمْ سَمِعْتُمْ أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيْءٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ فَقَالُوا: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ:
أَبْشُرُوا وَأَمْلُوا مَا يَسْرُكُم، فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تَبْسُطَ
الدُّنْيَا عَلَيْكُمْ، كَمَا بَسَطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا، كَمَا تَنَافَسُوهَا، فَتُهْلِكُكُمْ كَمَا
أَهْلَكْتَهُمْ

"Zannediyorum ki Ebu Ubeyde'nin Bahreyn'den bir şeyler getirdiğini duydunuz." Dediler ki: Evet ey Allah'ın Rasulü! (Dedi ki): Müjdelenin ve sizi sevindirecek olanı ümit edin. Allah'a yemin olsun ki sizin için fakirlikten korkmuyorum. Ancak, dünyanın sizden öncekilere açıldığı gibi size de açılmasından tedirginim. O zaman siz onların yarıştıkları gibi birbirinizle yarışır da onları helak ettiği gibi dünya sizi de helak eder."⁷¹

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmeti için fakirlik fitnesinden değil, ancak dünyanın açılması, dünya yarışı ve böylece kendilerini helak etmelerinden korkuyordu. İşte bu, ayette zikredilen paylar ile faydalanmanın ta kendisidir.

Yine Buhari ve Müslim Ukbe b. Amir (radiyallahu anh)'tan şöyle rivayet ederler: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gün çıkıp Uhud şehitleri için cenaze namazı kıldı. Sonra minbere çıktı ve şöyle dedi:

إني فرط لكم، وأنا شهيد عليكم. وإني والله لأنظر إلى حوضي الآن، وإني أعطيت مفاتيح خزائن الأرض - أو مفاتيح الأرض - وإني والله ما أخاف عليكم أن تشركوا بعدى، ولكن أخاف عليكم أن تتنافسوا فيها»

"Şüphesiz ben sizin öncünüzüm. Ben üzerinize şahidim. Vallahi şu anda havzıma bakmaktayım. Doğrusu bana yeryüzü hazinelerinin anahtarları -veya yeryüzünün anahtarları-verildi. Gerçekten ben -vallahi- sizin için benden sonra şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ancak ben, sizin için dünya uğrunda birbirinizle yarışmanızdan korkuyorum."

Başka bir rivayette ise:

ولكني أخشى عليكم الدنيا أن تنافسوا فيها وتقتتلوا، فتهلكوا كما هلك من كان قبلكم

"Sizin adınıza dünya uğrunda birbirinizle yarışmanız, birbirinizle savaşa girişmeniz ve böylece sizden öncekilerin helak olduğu gibi sizin de helak olmanızdan tedirgin olmaktayım." şeklindedir. Ukbe dedi ki: Bu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i minberde son görüşümdü.⁷²

⁷¹ Buhari, 3158- Müslim, Zühd/7

⁷² Buhari, 1344- Müslim, Taharev/29

Müslim Sahihinde Abdullah b. Ömer (radiyallahu anh)uma'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

إذا فتحت عليكم خزائن فارس والروم أى قوم أنتم

"Farşlılar ve Rumların hazineleri üzerinize açıldığında nasıl bir kavim olursunuz?" Abdurrahman İbn Avf: Allah (Azze ve Celle)'nin bize emrettiği gibi oluruz, deyince Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

تنافسون تتحاسدون، ثم تتدابرون أو تتباغضون، أو غير ذلك - ثم تنطلقون إلى مساكن المهاجرين فتحملون بهم بعض على رقاب بعض

"Birbirinizle yarışsınız. Sonra birbirinize haset edersiniz. Sonra birbirinize arkanızı dönersiniz veya birbirinizden nefret edersiniz veya buna yakın şeyler yaparsınız. Sonra gidip Muhacilerden fakir olanlarının bazılarını, kimilerinin başına geçirirsiniz."⁷³

Buhari ve Müslim Ebu Saîd El Hudri (radiyallahu anh)'tan rivayet etmiştir:

جلس رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر وجلسنا حوله فقال: «إن مما أخاف عليكم بعدى: ما يفتح من زهرة الدنيا وزينتها، فقال رجل: أو يأتى الخير بالشر يا رسول الله؟ فسكت عنه رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقيل: ما شأنك تكلم رسول الله ولا يكلمك؟ قال: ورأينا أنه ينزل عليه فأفاق يمسح عنه الرخصاء وقال: أين هذا السائل؟ وكأنه حمده، فقال: إنه لا يأتى الخير بالشر» وفى رواية: فقال: «أين السائل أنفاه؟ أو خير هو؟ - ثلاثا - إن الخير إن مما ينبت الربيع: ما يقتل حبطا أو يلم لا يأتى الخير بالشر إلا آكلة الخضر فإنها أكلت حتى إذا امتدت خاصرتها استقبلت عين الشمس فنلظت وبالت، ثم رعت وإن هذا المال خضر حلو، ونعم صاحب المسلم هو، لمن أعطى منه

⁷³ Müslim, 7353

المسكين واليتيم، وابن السبيل - أو كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم - وإنه من يأخذه بغير حقه كالذى يأكل ولا يشبع، ويكون عليه شاهدة يوم القيامة

"Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) minbere oturdu, biz de çevresine oturduk. Dedi ki: "Sizin için korktuğum şeylerden biri, dünyanın süs ve güzelliklerinin açılmasıdır!" Bir adam "Hayır, şerri getirir mi ey Allah'ın Rasulü?" dedi. Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise bu soruya cevap vermeyip sustu. Adama: "Sana ne oluyor da Resulullah seninle konuşmadığı halde onunla konuşuyorsun" denildi. Gördük ki, kendisine vahiy gelmekte. Derken vahiy hali açılmış, yüzündeki terleri silmekte idi. "Şu soru soran nerede?" dedi. Ve sanki adamı övüyor gibiydi. Şöyle dedi: "Muhakkak ki hayır, şer getirmez." Başka bir rivayette ise üç kere "Biraz önce soru soran nerede? O, en hayırlı kişi midir?" dedikten sonra şöyle devam etmiştir. "Muhakkak ki hayır, şer getirmez. Yalnız yeşil ot yiyen hayvanlar müstesna. Zira bunlar yiyip böğürleri şişince -gerçi derenin bitirdikleri arasında, ya çatlatarak öldüren ya da ölüme yaklaştıran bitki de var. güneşe karşı dururlar. Peşinden rahatça pislerler ve işerler, sonra tekrar dönüp yayılırlar. Şüphesiz ki, bu mal hoştur, tatlıdır. Ondan fakire, yetime ve yolcuya veren bu malın Müslüman sahibi ne iyidir! Bunu hak etmeden alan, yediği halde doymayan kimse gibidir. O mal, kıyamet günü aleyhinde şahitlik yapacaktır." ⁷⁴

Yine Müslim Ebu Said El Hudri (radiyallahuanh)'tan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إن الدنيا حلوة خضرة، وإن الله سبحانه مستخلفكم فيها، فينظر كيف تعملون؟ فاتقوا الدنيا، واتقوا النساء فإن أول فتنة بنى إسرائيل كانت فى النساء

"Şüphesiz dünya tatlıdır hoştur. Yine şüphesiz Allah Subhanehu sizi orada yönetime geçirecek ve nasıl amel ettiğinize bakacaktır. Dünyadan sakının! Kadınlardan da sakının! Çünkü İsrailoğullarındaki ilk fitne kadınlar yüzünden çıkmıştır." ⁷⁵

⁷⁴ Buhari, 2842 – Müslim, 1052

⁷⁵ Müslim 2742

Görüldüğü üzere Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) İsrailoğullarındaki ilk fitnenin kadınlar yüzünden çıktığını sebep (illet) göstererek, kadınların fitnesinden sakındırmıştır. Bu, şimdi zikredeceğimiz Muaviye (radiyallahu anh) hadisinin benzeridir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

إِنَّمَا هَلَكَ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هَذِهِ نِسَاؤَهُمْ

"İsrailoğulları ancak, kadınları bunu (saça saç eklemeyi) edindiklerinde helak oldular."⁷⁶

Kitap Ehline bayramları ve başka şeylerde benzeşmenin çoğunu sebebi çoğunlukla kadınlar olmaktadır.

Onların daldıkları gibi boş şeylere dalmaya gelemim. Bize Sevri ve başkalarının Abdurrahman b. Ziyad b. En'um El İfrîkî'den; onun Abdullah b. Yezid'den; onun da Abdullah İbn Amr (radiyallahu anh)uma hadisinden rivayet olunduğuna göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لَيَأْتِينَ عَلَى أُمَّتِي مَا أَتَى بَنِي إِسْرَائِيلَ حَذُو النَعْلِ بِالنَعْلِ، حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْهُمْ مَنْ أَتَى أُمَّهُ عِلَانِيَةً كَانَ فِي أُمَّتِي مَنْ يَصْنَعُ ذَلِكَ، وَإِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ مِئَةً وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِئَةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِئَةً وَاحِدَةً « قَالُوا: مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «مَنْ أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ وَأَصْحَابِي

"Andolsun ki İsrailoğullarının başına gelenler birebir benim ümmetimin de başına gelecektir. Hatta onlardan biri ulu orta annesi ile ilişkiye girdiğinde ümmetimden bunu yapan kimse de olacaktır. Şüphesiz İsrailoğulları yetmiş iki millete ayrıldılar. Benim ümmetim ise yetmiş üç millete ayrılacaktır. Bunlardan biri hariç hepsi ateştedir." Ey Allah'ın Rasulü! O millet kimlerdir, diye soruldu. Dedi ki: "Bugün benim ve ashabımın üzerinde olduğu yolda olanlar" Tirmizi dedi ki: Bu müfesser garip bir hadistir. Bunu ancak bu yoldan biliyoruz."⁷⁷

⁷⁶ Buhari 3468-Ehu Davud, 4167-Tirmizi, 2781
⁷⁷ Tirmizi, 2641

Bu fırkalara ayrılma hadisi, meşhur olup Ebu Hureyre, Sa'd b. Malik, Muaviye, Amr b. Avf ve daha başka sahabelerden (*radiyallahu anh*)um rivayet edilmiştir. Sadece benzeşme konusu da geçtiğinden İbn Amr (*radiyallahu anh*)uma hadisini zikrettim.

Yine Muhammed b. Amr'ın Ebu Seleme'den; onun da Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivayet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

تفترق اليهود على إحدى وسبعين فرقة، أو اثنتين وسبعين فرقة، والنصارى مثل ذلك، وتفترق أمتى على ثلاث وسبعين فرقة

"Yahudiler yetmiş bir -veya yetmiş iki- fırkaya ayrıldılar. Hristiyanlar da aynı şekilde. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır."⁷⁸

Bu hadisi Ebu Davud, İbn Mace ve "hasen sahih" diyerek Tirmizi de rivayet etmiştir.

Muaviye b. Ebu Süfyan (*radiyallahu anh*)uma'dan rivayet olduğuna göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

إن أهل الكتابين افترقوا في دينهم على اثنتين وسبعين ملة، وإن هذه الأمة ستفترق على ثلاث وسبعين ملة كلها في النار إلا واحدة وهي الجماعة وقال: «إنه سيخرج من أمتي أقوام تتجاري بهم تلك الأهواء كما يتجاري الكلب بصاحبه، فلا يبقى منه عرق ولا مفصل إلا دخله، والله يا معشر العرب لئن لم تقوموا بما جاء به محمد لغيركم من الناس أخرى أن لا يقوم به

"Şüphesiz iki kitap ehli dinlerinde yetmiş iki millete -yani hevaya- ayrıldılar. Hiç şüphesiz bu ümmet ise yetmiş üç millete ayrılacaktır. Bunların hepsi ateştedir. Bir tanesi müstesna. O da cemaat olanlardır." Ayrıca şöyle dedi: "Ümmetinden bir kısım topluluklar çıkacak. Kuduz hastalığının kişiye girip sirayet ettiği, girmedik ne bir damar ne de bir eklem bı-

⁷⁸ Tahrici daha önce geçmişti.

*rakmadığı gibi şu hevalar da onların içine işleyecek. Ey Araplar! Yemin olsun sizler Muhammed'in getirdiklerini uygulamazsanız; Allah sizi onu uygulamamaya daha layık insanlar ile değiştirebilir."*⁷⁹

Bu hadis, Safvan b. Amr'ın Ezher İbn Abdullah El Harazî'den ve Ebu Âmir Abdullah b. Yahya'nın Muaviye'den rivayet ettiği hadis ile mahfuz olandır. Bu hadisi Muaviye'den birçok kişi rivayet etmiştir. Onlardan bazıları Ebu'l Yeman, Bakıyye b. Velid ve Ebu'l Muğire'dir. Ayrıca Ahmed ve Süneninde Ebu Davud da bu hadisi rivayet etmişlerdir. İbn Mace ise, Safvan b. Amr'ın Rişdîn İbn Sa'd'tan onun da Avf b. Malik'ten şeklindeki yol ile bu manayı rivayet etmiştir. Bu hadis başka yollardan da gelmektedir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetinin yetmiş üç fırkaya ayrılacağını haber vermiştir. Ateşte olan yetmiş iki fırkanın, onlardan öncükilerin daldıkları gibi boş şeylere dalanlar olduğunda hiçbir şüphe yoktur.

Ayrıca, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in haber verdiği bu ihtilaf ya sadece dinde ya da hem dinde hem de dünyalıkta olup sonrasında dünyalığa döner. Bazen de ihtilaf sadece dünyalık şeylerde olur.

Kendisine söz konusu hadislerin delalet ettiği bu ihtilaf, Allah'ın şu sözlerinde yasakladığı türdendir:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ayrılıp da ihtilafa düşenler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır."⁸⁰

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِعْبًا لَسْتُ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ

"Dinlerini bölüp gruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilgin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yapuklarını bildirecektir."⁸¹

⁷⁹ Ebu Davud, 4597

⁸⁰ Âl-i İmran, 105

⁸¹ En'am, 159

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ

"Ve şüphesiz bu benim dosdoğru olan yolumdur. O halde ona uyun, başka yollara uyun. Yoksa sizi (o yollar) Allah yolundan ayırırlar."⁸²

Bu, Müslim'in Sahihinde Âmir b. Sa'd İbn Ebi Vakkas'tan onun da babasından rivayet ettiği şu hadise de uygundur:

أنه أقبل مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في طائفة من أصحابه، من العالية حتى إذا مر بمسجد بنى معاوية دخل فركع فيه ركعتين وصلينا معه ودعا ربه طويلا، ثم انصرف إلينا فقال: « سألت ربي ثلاثا فأعطاني اثنتين، ومنعني واحدة: سألت ربي أن لا يهلك أمتي بالسنة فأعطانيها وسألت ربي أن لا يهلك أمتي بالغرق فأعطانيها، وسألته أن لا يجعل بأسهم بينهم فمنعني

"Sa'd, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile ashabından bir grup içinde El Âliye denilen bir yerden geldi. Peygamber Muaviyeoğulları'na ait bir mescide uğrayınca içeri girip iki rekat namaz kıldı ve Rabbine uzun bir duada bulundu. Biz de kendisi ile birlikte namaz kıldık. Sonra yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: "Rabbimden üç şey istedim; ikisini verdi, birini de benden esirgedi. Rabbimden ümmetimi kıtlık ile helak etmemesini istedim O'da bana bunu verdi. Yine Rabbimden ümmetimi (suda) boğarak helak etmemesini istedim bunu da bana verdi. Ayrıca O'ndan ümmetimi birbirleri ile savaştırmamasını istedim. O ise bunu benden esirgedi."⁸³

Yine Müslim Sahihinde Sevban (radiyallahu anh)'tan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إن الله زوى لى الأرض، فرأيت مشارقها ومغاربها، وإن أمتى سيبلى ملكها ما زوى لى منها، وأعطيت الكنزين: الأحمر والأبيض وإنى سألت ربي لأمتى: أن لا يهلكها بسنة بعامه، وأن لا يسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم، فيستبيح بيضتهم وإن ربي قال: يا محمد إذا

⁸² En'am, 153

⁸³ Müslim 7191

قضيت قضاء فإنه لا يرد، وإنى أعطيتك لأمتك أن لا أهلكهم بسنة بعامة وأن لا أسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم، فيستبيح بيضتهم، ولو اجتمع عليهم من بأقطاره أو قال: من بين أقطارها - حتى يكون بعضهم يهلك بعضا، ويسبى بعضهم بعضا

"Hiç şüphesi Allah benim için yeryüzünü genişletti. Ben de doğularını ve batılarını gördüm. Şüphesiz ümmetimin egemenliği benim için genişletilen yere kadar ulaşacaktır. Bana kırmızı ve beyaz iki hazine verildi. Ayrıca ben Rabbinden ümmetimi genel bir kıtlık ile helak etmemesini, üzerlerine kendilerinden başka düşman musallat edip de (o düşmanın) asıllarını kendisine mübah saymamasını istedim. Rabim de bana şöyle dedi: Ey Muhammed! Ben bir işte hükmettiğimde şüphesiz ki o geri çevrilmez. Ben sana, ümmetini onları genel bir kıtlık ile helak etmeme ve üzerlerine kendilerinden başka asıllarını mübah sayan bir düşmanı üzerlerine yerin etrafındakiler yahut yerin arasındakiler toplanmış olsalar da musallat etmeme isteğini verdim. Ta ki onlar birbirlerini helak edip kimisi kimisini esir ediyor olsunlar." ⁸⁴

Bu hadisi Berkanî de Sahihinde rivayet etmiş ve şöyle ilave de bulunmuştur:

وإنما أخاف على أمتي الأئمة المضلين، وإذا وقع عليهم السيف لم يرفع إلى يوم القيامة، ولا تقوم الساعة حتى يلحق حى من أمتي بالمشركين، وحتى يعبد فئام من أمتي الأوثان، وإنه سيكون فى أمتي كذابون ثلاثون، كلهم يزعم أنه نبي وأنا خاتم النبيين لا نبي بعدى، ولا تزال طائفة من أمتي على الحق منصوره لا يضرهم من خذلهم حتى يأتى أمر الله تبارك وتعالى

"Ümmetim hakkında ancak saptırıcı önderlerden korkuyorum. Aralarına kılıç girdiği zaman bir daha kıyamete kadar kalkmaz. Ümmetimden bir topluluk müşriklere katılmadıkça hatta bir grubu da putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Ümmetim içinde her biri peygamberlik iddia eden otuz yalancı çıkacaktır. Ben ise peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra

hiçbir peygamber yoktur. Ümmetimden bir topluluk hakk üzerinde yardım olunmaya devam edecektir. Allah Tebareke ve Teala'nın emri gelene dek onları yalnız bırakanlar kendilerine hiçbir zarar veremeyeceklerdir."⁸⁵

Bu mana, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den birçok yoldan mahfuzdur. Hepsî, ümmetî içinde fırkalaşma ve ihtilafın kesinlikle meydana geleceğine işaret etmektedir. O (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetini, Allah'ın kendisi hakkında selamet dilediği kimse ondan yana kurtuluşa ersin diye bundan sakındırıyordu. Tıpkı Nezzâl b. Semura'nın Abdullah b. Mesud (radiyallahu anh)'tan rivayet ettiği gibi. Abdullah şöyle demiştir: Bir adamı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in okuduğunun hilafına bir ayeti okurken işittim. Hemen elinden tutup onu Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e götürdüm ve kendisine bu şahit olduğum olayı anlattım. Derken yüzünde bir hoşnutsuzluk fark ettim. Şöyle buyurdu:

كَلَامًا مَحْسَنًا، وَلَا تَخْتَلَفُوا، فَإِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ اخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا

"İkinizde doğru okuyorsunuz. İhtilafa düşmeyin. Çünkü sizden öncekiler ihtilafa düştüler de helak oldular."

Bunu Müslim rivayet etmiştir.⁸⁶

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) içinde ihtilaf eden iki kişiden her birinin karşı tarafın yanındaki hakkı inkâr barındıran ihtilafı yasaklamıştır. Çünkü bu iki okuyucu da kıraatinde doğru idi. Bu yasağa da bizden öncekilerin ihtilafa düşüp de helak olduklarını sebep gösterdi. İşte bu gerekçe ile Huzeyfe (radiyallahu anh), Osman (radiyallahu anh)'a şöyle demiştir: "Bu ümmetin yardımına koş! Ta ki kendilerinden önceki ümmetlerin ihtilafa düştüğü gibi onlar da Kitap konusunda ihtilaf etmesinler." Bu sözü, Irak ve Şam halkının Kuran'ın harfleri hususunda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yasakladığı ihtilafa düştüklerini gördüğünde söylemiştir.

⁸⁵ Müslim, Fiten/19-Tirmizi, 2176-Ebu Davud, 4252

⁸⁶ Hadis Müslim'de yoktur. Allah-u A'lem ya istinsah edenden ya da Şeyhulislam'dan kaynaklanan bir hatadır. Hadisin doğru kaynağı şudur: Buhari 241, 3476

Bundan iki fayda çıkar. Birincisi, bu gibi şeylerde ihtilaf haramdır. İkincisi, bizden öncekilerden ibret alınıp onlara benzemekten sakınmak.

Bil ki, ümmet arasında hevaları kıskırtan çoğu ihtilaf bu türdendir. Yani, ihtilaf eden iki kişiden her biri, kabul ettiği görüşte yahut bazısında isabetli; karşı tarafın üzerinde bulunduğu görüşü nefyederken hatalıdır. Tıpkı zikri geçen iki oyucunun durumu gibi. Şöyle ki: Onlardan her biri bildiği kıraat üzere okumasında isabetli, diğer şahsın okuduğu kıraati nefyetmesinde hatalıdır. Gerçekten cehaletin çoğu inkâr ve yalanlama manasındaki bu nefiy hususunda meydana gelir, doğruluğu ispat etmekte değil. Çünkü insanın kabul ettiği görüşü anlayıp kavraması, nefyettiği görüşü anlayıp kavramasından daha kolaydır. Bu yüzdendir ki şu ümmet Allah'ın ayetlerini birbirine vurdurmaktan nehyolundu. Çünkü bu vurdurma işi, aralarında zıtlık olduğuna inandığında ayetlerin birine iman etmeyi, diğerini reddetmeyi içerir. Halbuki iki tezat bir arada bulunamaz.

Bunun bir örneği de Müslim'in Abdullah b. Ebi Rebah'tan rivayet ettiği şu olaydır: Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*)uma şöyle demiştir: Bir gün erkenden Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yanına gitmiştim. Derken bir ayet hakkında ihtilaf eden iki adamın sesini duydum. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yüzünde kızgınlık belli olarak yanıma geldi ve şöyle dedi:

إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَمِ بِاخْتِلَافِهِمْ فِي الْكِتَابِ

"Sizden önceki ümmetler ancak Kitap hususunda ihtilafa düşmeleri sebebiyle helak oldular."⁸⁷

Görüldüğü üzere Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), bizden öncekilerin helak oluş sebebi olan Kitap hususunda ihtilafa düşmeyi kızgınlığına gerekçe gösterdi. İşte bu, muayyen olarak bu meselede, tür-çeşit olarak diğer meselelerde onların yolundan uzaklaşılmasını gerektirmektedir.

İhtilaf Allah'ın Kuran'da zikrettiği üzere iki kısımdır:

Birinci kısım, iki grubun da kınandığı ihtilaftır. Tıpkı Allah'ın şu sözünde olduğu gibi:

وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ - إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ

"İhtilaf etmeye devam ederler. Rabbinin rahmet ettiği kimse müstesna."⁸⁸

Görüldüğü üzere rahmet edilen kimseleri ihtilaftan istisna etmiştir. Allah'ın şu sözleri de bunun gibidir:

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ تَزَلَّ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ

"Bu, Allah'ın kitabı hakk ile indirmesinden dolayıdır. Kitapta ihtilafa düşenler ise gerçekten uzak bir anlaşmazlık içindedirler."⁸⁹

وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ

"Kendilerine kitap verilenler ancak ilim onlara geldikten sonra aralarındaki kıskançlık yüzünden ihtilafa düştüler."⁹⁰

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ

"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ayrılıp ihtilafa düşenler gibi olmayın."⁹¹

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ

"Dinlerini paramparça edip de gruplara ayrılanlar var ya! Senin onlar ile hiçbir ilişkin yoktur."⁹²

⁸⁸ Hud 118-119

⁸⁹ Bakara 176

⁹⁰ Âl-i İmran 19

⁹¹ Âl-i İmran 105

⁹² Enâm, 159

Aynı şekilde Hristiyanları şu sözünde şöyle vasıflandırmıştır:

فَأَعْرَبْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

"Biz de aralarına kıyamet gününe kadar düşmanlık ne nefret saldık. Allah yakında onlara yaptıkları şeyleri haber verecektir."⁹³

Yahudileri de şu sözünde şöyle vafsetmiştir:

وَأَلَقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ

"Kıyamete kadar aralarına düşmanlık ve nefret attık. Ne zaman bir harp ateşi yaksalar Allah onu söndürür."⁹⁴

Yine şöyle buyurmuştur:

فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

"İşlerini kendi aralarında (farklı) kitaplar halinde böldüler; her bir kendi yanındaki ile sevinmektedir."⁹⁵

Aynı şekilde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu ümmeti yetmiş üç fırkaya ayrılmak ile vasıflandırdığında şöyle demiştir:

كلها فى النار إلا واحدة وهى الجماعة

"Biri hariç hepsi ateştedir. O (kurtulan fırka) cemaat olandır."

Bir başka rivayette ise şöyledir:

من كان على مثل ما أنا عليه اليوم وأصحابى

"Benim ve ashabımın bugün üzerinde bulunduğumuz yolun aynısında olanlar"⁹⁶

⁹³ Maide, 14

⁹⁴ Maide, 64

⁹⁵ Müminun, 53

⁹⁶ Müslim, İlim/4

Yani, iki taraftan arasında ihtilafa düşenlerin çoğunun helak olacağını apaçık bildirmiştir. Bir grup müstesna ki onlar, Ehl-i Sünnet ve'l Cemaattir.

Bu iki taraf arasındaki kınanmış ihtilafın sebebi bazen haksızlık, haset, yeryüzünde büyülenerek fesat çıkarma arzusu vb. sebepler ile nefislerdeki niyetin bozuk olmasından kaynaklanır. Böylece kendisi dışındaki kimsenin sözünü veya amelini kınaması ayrıca ona üstün gelip kendisi ile onun arasındaki farkın ayrılmasını gerekli görür.

Bazen de sebep, ihtilaf eden iki kişiden her birinin işin hakikatini veya birinin diğerini kendisi ile irşat ettiği delili ya da hüküm veya delil hususunda diğer şahsın yanında bulunan bilgi konusunda -her ne kadar kendisinde bulunan hakkı hüküm ve delil olarak biliyor olsa da- cehalet içinde olmalarından kaynaklanır.

Cehalet ve zulüm... İşte bu ikisi, bütün kötülüklerin aslıdır. Tıpkı Allah (Sübhanehu)'nun şöyle buyurduğu gibi:

وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

"Onu insan yükledi. Hiç şüphesiz o, çok zalim çok cahildir."⁹⁷

İhtilafın türlerine gelirse, bu asıl olarak iki kısımdır: اختلاف تنوع Tenavvu' yani çeşitlilik ihtilafı ve اختلاف تضاد tezat yani birbirine zıt olan şeylerin ihtilafı.

Tenavvu' ihtilafı birkaç şekilde olur. Bunlardan birisi, iki söz ve iki fiilden her birinin meşru (dine uygun) bir hak olması. Tıpkı Sahabenin kendisinde ihtilaf ettikleri kıraatler gibi. Hatta Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onları bundan alıkoymuş ve kendilerine "ikiniz de doğru okuyorsunuz" demiştir.

Çeşitlilik ihtilafına -her ne kadar bazı çeşitleri daha faziletlidir, denilse de- hepsi şeriata uygun olan ezan, kamet, (sübhaneye vb. gibi) istiftah duaları, teşehhütler, korku namazı, bayram namazındaki tekbirleri, cenaze namazı tekbirleri vb.nin sıfatlarını örnek gösterebiliriz.

Sonra, ümmetten çoğunun -bu konularda- ümmetten başka bir taife ile dövüşüp savaşmayı gerektiren bir ihtilafa düştüklerine şahit olmaktayız. Tıpkı kametin çift mi yoksa tek mi yapılması gerektiği vb. konulardaki ihtilafları gibi. Bu, haram kılınmış şeyin ta kendisidir. Bu kadarını yapmayanların (iş i kavgaya kadar vardırmayanların) ise, çoğunun kalbinde bu çeşitlerden birine karşı arzu ve istek olup diğerinden de yüz çevirdiğini veya onu yasakladığını görürsün. Böylece kişi, kendisini Peygamber (*salallahu aleyhi ve sellem*)'in nehyettiği şeye dahil eder.

Şu da çeşitlilik ihtilafındandır: İki kavilden her biri -vakıada- diğer kavlin manasındadır. Ancak ibareler birbirinden farklıdır. İnsanlardan çoğunun tanım ve tarifleri yaparken kullandıkları lafızlar ve delil gösterme biçimi, bazı isimlerin tabiri, hükümleri sınıflandırma vb. hususlardaki ihtilafları böyledir. Sonra... Kişiyi iki görüşten birini övüp de diğerini yermeye sürükleyen asıl şey cehalet ve zulümdür.

Şu da bu ihtilaftandır: İki mana birbirinden farklı olur ancak ikisi de birbirine zıt olmaz. Yani, bu görüş de sahihtir, öteki görüş de sahihtir. Her ne kadar birinin manası diğerinin manasının kendisi olmasa da. Bu, tartışma ve çekişmelerde gerçekten çok vardır.

Şu da bu ihtilaftandır: Şeriata uygun iki yol olur. Ancak birisi veya bir kavim bu yola girmiş, diğerleri de öteki yola girmişlerdir. İki yol da dinde güzeldir. Sonra cehalet veya zulüm, kişiyi bu yollardan birini yermeye; diğerini ise uygun bir kasıt, ilim yahut niyet olmaksızın üstün tutmaya sürükler.

Tezat ihtilafına gelince; bu ya usulde ya da "ihtilaflarda isabet eden bir kişidir" diyen cumhurun nazarındaki birbirine ters iki görüştür. Ancak "her müctehid isabet etmiştir" diyen kimsenin nazarında bu tezat ihtilafı değil, çeşitlilik ihtilafıdır.

Bu durumdaki ihtilaflar çok daha şiddetlidir. Çünkü söz konusu iki görüş birbirine tamamen terstir. Lakin bizler, bu ihtilafların kiminde şuna çokça şahit olmaktayız: Bazen çekiştiği kişideki batıl görüş içinde herhangi bir hakk olur yahut o batıl görüşü savunanın yanında herhangi bir hakkı gerektiren delil olur yine de bu kişi bu aslın tamamındaki hakkı reddeder. Böylece bazı hususlarda -birincisinin bu asılda batıl üzere olduğu gibi-

batıl konuşmuş olur. Tıpkı Ehl-i Sünnet'in kader, sıfatlar, sahabe ve dışındakiler ile alakalı meselelerdeki hallerini gördüğün gibi. Bidat ehlinin ise durumları zaten ortadadır. Yine tıpkı fakihlerden çoğunun veya çoğu müteahhirinin fıkıh meselelerindeki hali gibi. Aynı şekilde fakihler ile bazı tasavvuf ehli arasında ve tasavvuf ehlinin kendi arasındaki bu ihtilafa ait durumlara çokça şahit olmuştur. Bu meselenin örnekleri çoktur.

Allah'ın kendisine hidayet ve nur verdiği kimse, bu ihtilaftan yana kendisine açıklanan bu şeyde (bizim bu açıklamamızda), Kuran ve Sünnetin bunu ve benzerlerini yasaklamasının menfaatini görür. Her ne kadar sağlıklı kalp ilk başta bunu inkâr edecek olsa da. Lakin bu, nur üstüne nurdur. **"Allah kime de bir nur vermemişse, onun için hiçbir nur yoktur."**⁹⁸

Çeşitlilik ihtilafı diye isimlendirdiğimiz bu kısımda ihtilaf eden iki kişiden her biri tereddüt etmeksizin bu ihtilafta isabetlidir. Ancak; kınama ve kötöleme, bu hususta karşı tarafa saldıran kişi içindir. Gerçekten Kuran, birinden haddi aşma meydana gelmediği zaman bu tip ihtilafta iki gurubun da övülmesine delalet eder. Tıpkı Allah'ın şu kavlindeki gibi:

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ

"Hurma ağaçlarını kesmeniz veya kökü üzerinde ayakta bırakmanız Allah'ın izni ile dir."⁹⁹

Sahabe, Nadiroğulları muhasarasında hurma ağaçlarının kesilmesi konusunda ihtilafa düşmüşlerdi. Derken bir grup kesti bir grup da kesmedi.

Yine, tıpkı Allah'ın şu sözünde olduğu gibi:

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَخْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ
فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانٌ وَكَلَّا أَتَيْنَا حُكْمًا وَعَلِمَّا

"Dâvûd ile Süleyman'ı da zikret. Hani bir ekin tarlası hakkında hüküm veriyorlardı. Hani halkın koyunları o ekine girmişti. Biz de hü-

⁹⁸ Nûr, 40

⁹⁹ Haşr, 5

kümlerine şahit olmuştuk. O meseleyi Süleyman'ın anlamasını sağladık. Gerçi ikisine de hüküm ve ilim verdik. ¹⁰⁰

Anlamayı Süleyman'a has kıldı. Gerçi ikisine de ilim ve hüküm sebebi ile senada bulundu.

Yine, tıpkı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Kurayzaoğulları savaşı sırasındaki ikrarı (onayı) gibi. Olay şöyle olmuştur: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) münadisine insanlara şöyle seslenmesini emretmiş idi:

لا يصلين أحد العصر إلا في بنى قريظة

"Hiç kimse –Kuayzaoğulları toprakları müstesna- sakın ikindi namazını kılmayasın." ¹⁰¹

Kimisi ikindiye vaktinde kıldı kimisi de Kurayzaoğulları topraklarına varana kadar geciktirdi.

Yine, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözündeki gibi:

إذا اجتهد الحاكم فأصاب فله أجران، وإذا اجتهد فأخطأ فله أجر

"Hâkim içtihat edip isabet ettiğinde ona iki ecir vardır; İçtihat edip hata ettiğinde ise ona bir ecir vardır." ¹⁰²

Buna benzer örnekler çoktur.

Ayrıca sen bu kısmı, başka bir kısım sayarsan; bu ihtilaf üç kısım olmuş olur.

Allah'ın Kitabında zikrolunan ihtilafın ikinci kısmına gelirsek; bu, iki gruptan birinin övülüp –ki bunlar, müminlerdir- diğlerinin kötülendiği ihtilafıdır. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şu sözünde olduğu gibi:

¹⁰⁰ Enbiya, 78-79

¹⁰¹ Buhari, 4119

¹⁰² Buhari 7352-Müslim, Kazalar/15

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٣﴾ تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَأَتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا افْتَنَّا الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَنَاتِ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا افْتَنَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

"Bunlar, sana hakk ile okuduğumuz Allah'ın ayetleridir. Hiç şüphesiz sen kesinlikle peygamberlerden birisin. İşte bu peygamberlerden kimisini kimisinden üstün eyledik. Onlardan kimi ile Allah konuştu, kimisinin derecelerini yükseltti. Meryemoğlu İsa'ya ada apaçık deliller verdik ve onu Ruh'u'l Kudüs ile destekledik. Allah dileyseydi bu peygamberlerden sonraki kişiler kendilerine apaçık deliller geldikten sonra birbirleri ile savaşmazlardı. Ancak, ihtilaf ettiler. Onlardan hem iman eden hem de küfredenler vardır. Şayet Allah dileyseydi birbirleri ile savaşmazlardı."¹⁰³

Allah'ın "Ancak ihtilaf ettiler. Onlardan hem iman eden hem de küfredenler vardır" sözü, iki gruptan birinin övülmesi –ki onlar müminlerdir– diğlerinin kötülenmesidir.

Aynı şekilde Allah'ın şu kavli ve ondan sonra zikredeceğimiz hadiste de olduğu gibi:

هَٰذَا نِ حَظْمَانِ اخْتَصَمَا فِي رَبِّهِمْ فَأَلْذَيْنَ كَفَرُوا فَطَعَتْ لَهُمْ نِيَابُ مِنْ نَارٍ يَصَّبُ مِنْ قَوْي رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٠٤﴾ يُضْهِرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿١٠٥﴾ وَلَهُمْ مَقَامُعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿١٠٦﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٠٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

"Bu ikisi, Rableri hakkında tartışan iki hasımdır. Kâfirler için ateşten elbiseler dikilmiştir. Başlarından kaynar su dökülür. (O kaynar suyla) karınları ve derileri eritilir. Onlar için demirden sopalar vardır. Duydukları kederden ötürü oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri

döndürülürler ve kendilerine "tadin bu yangın azabını" denilir. Şüphesiz Allah iman edip Salih ameller işleyenleri (cennetlere) girdirir."¹⁰⁴

Buhari ve Müslim, Ebu Zerr (radiyallahu anh)'tan şunu rivayet etmişlerdir: "Bu Bedir Savaşında karşılıklı dövüşen şu kişiler hakkında inmiştir: Bunlar Müslümanlardan Ali, Hamza ve Ubeyde İbnu'l Haris (rnhum)'dur. Bunların karşısına Kureyş safından Utbe, Şeybe ve El Velid İbn Utbe çıkmıştır." ¹⁰⁵

Ümmet arasında hevalara, aynı şekilde kanların dökülmesi malların mübah sayılması, düşmanlık ve nefrete dönen ihtilafların çoğu birinci kısımdandır. Çünkü iki gruptan her biri karşı tarafta bulunan haklılık payını itiraf etmez ve hasmına karşı insafli davranmaz. Bilakis, kendisinde bulunan hakkın yanına batullar eklemeyi arttırır. Bu karşı taraf için de geçerlidir.

Yine bunu gibi Allah, ihtilafın doğma sebebinin bağı olduğunu şu sözünde açıklamıştır:

وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ

"Kitap hususunda ancak kendilerine kitabın verildiği kimseler açık deliller onlara geldikten sonra aralarındaki bağı'den ötürü ihtilafa düştüler."¹⁰⁶

Çünkü bağı haddin aşılması demektir. Ayrıca Allah (Teâlâ) bunu Kur'an'da birçok yerde bu ümmet için ibret olsun diye zikretmiştir.

Bu türe yakın olan bir örnek de Buhari ve Müslim Sahihlerinde Ebu'z Zinad'tan onun da El A'vec'ten onun da Ebu Hureyre'den tahrir ettikleri Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözüdür:

ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بكَثْرَةِ سَوَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَاتَّبِعُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ

¹⁰⁴ Hac 19-23

¹⁰⁵ Buhari 4743-Müslim, Tefsir/34

¹⁰⁶ Bakara 213

"Ben sizi bıraktığımda siz de beni bırakın. Çünkü sizden öncekiler çok soru sormaları ve peygamberleri ile ihtilaf etmeleri sebebiyle helak oldular. O halde ben size bir şeyi yasakladığım zaman hemen ona son verin; size bir emir verince gücünüz yettiği kadar onu yapın."¹⁰⁷

Görüldüğü gibi kendilerine emredilmeyen şeylerden geri durulmasını emretti. Buna da öncekilerin ancak çok soru sormaları sonra da (verilen cevaplara) isyan ederek peygamberleri ile ihtilafa düşmelerini gerekçe gösterdi. Tıpkı, İsraoğullarının Musa aleyhisselam'ın cihat ve başka şeyler hakkındaki emrine muhalefet etmelerini ve kendilerine kesilmesi emredilen sığırın özellikleri hakkında çok soru sormalarını Allah'ın bize haber verdiği gibi.

Lakin, peygamberler ile ihtilafa düşmek –Allah en iyisini bilir- onlara muhalefet etmek demektir. Tıpkı, insanların emir ile ihtilafa düştüklerinde "ona muhalefet ettiler" denilmesi gibi.

Birinci ihtilaf, birbirlerine muhalefet etmeleridir. Her ne kadar ikisi de (yani ihtilaf ve muhalefet) birbirini gerektiriyor olsa da. Yahut peygamberler ile ihtilafa düşmenin manası, ümmetin kendi aralarında ihtilaf etmeleridir. Çünkü İhtilaf kelimesinin bu manaya gelmesi de ihtimaldir.

Sonra; ihtilafın hepsi genelde lafızda ve harflerde meydana gelir. Tıpkı Abdullah b. Mesud (*radiyallahu anh*) hadisinde geçtiği gibi. Yine, çoğunlukla yorumda meydana gelir. Tıpkı Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*) uma hadisinde olduğu gibi. Gerçekten Amr b. Şuayb'ın hadisi buna delalet etmektedir. Hadisin kıssası şöyledir: Ahmed b. Hanbel rahmetullahi aleyh Müsned'de şöyle demiştir: Bize İsmail haber verdi; İsmail (dedi ki): bize Davud b. Ebi Hind Amr b. Şuayb'tan o babasından o da dedesinden şöyle haber vermiştir: "Birkaç kişi Peygamber (sallallahu aleyhi ve selem)'in kapısında oturmaktaydı. Derken bir kısmı "Allah şöyle demedi mi?" diğ-
leri de "Allah böyle demedi mi?" dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve selem) bunu duydu ve hemen dışarı çıktı. Sanki yüzünde nar tanesi açmış gibi (sinirden yüzü kıpkırmızı kesilmişti) Şöyle dedi:

أيهذا أمرتم؟ أو بهذا بعثتم: أن تضربوا كتاب الله بعضه ببعض؟ إنما ضلت الأمم قبلكم في مثل هذا، إنكم لستم مما ههنا في شيء، انظروا الذي أمرتكم به فاعملوا به، والذين هيئكم عنه فانتهوا عنه

"Size bu yani, Allah'ın kitabının bir kısmını bir kısmıyla vuruşturmak mı emredildi? Veya bununla mı gönderildiniz? Sizden önceki ümmetler ancak bunun benzeri bir sebeple sapıttılar. Sizin böyle şeylerle hiçbir işiniz yoktur. Size emrettiğime bakın ve onu yapın; yasakladığıma bakın ve onu sonlandırın."

Yine İmam Ahmed dedi ki: Bize Yunus haber verdi. Yunus dedi ki: Bize Hammad b. Seleme'nin Humeyd, Mataru'l Verrak ve Davud b. Ebi Hind'den haber verdiği göre "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabi kader hakkında çekişirken yanlarına çıktı..... Sonrasında hadisi zikretti.

Yine İmam Ahmed dedi ki: Bize Enes b. İyaz haber verdi. Enes dedi ki: Bize Ebu Hâzim'in Amr İbn Şuayb'tan onun babasından dedesinin şöyle dediğini haber vermiştir: "Yemin olsun ki kırmızı develerin benim olmasından bana daha sevimli olan bir mecliste ben ve kardeşim oturmuştuk... Gördük ki orada Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabından birkaç ihtiyar kişi oturmaktaydı. Biz de aralarına oturup da onları ayırmak istemedik. Bunu üzerine kuytu bir yere geçip oturduk. O sırada Kuran'dan bir ayeti zikredip hakkında tartışmaya giriştiler ta ki sesleri iyice yükseldi. Hemen Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kızgınlıktan yüzü kıpkırmızı olmuş bir şekilde o kişilere toprak atarak dışarı çıktı. Şöyle diyordu:

مهلا يا قوم، بهذا أهلكتم الأمم من قبلكم: باختلافهم على أنبيائهم وضربهم الكتب بعضها ببعض، إن القرآن لم ينزل يكذب بعضها بعضا، وإنما أنزل يصدق بعضها بعضا، فما عرفتم منه فاعملوا به وما جهلتم منه فردوه إلى عالمه

"Ey kavim ağır olun! Sizden önceki ümmetler ancak bu yüzden –yani, peygamberlerine ihtilaf etmeleri ve Kitabın bir kısmını bir kısmına vur-

durmalarından dolayı helak edildi. Şüphesiz ki Kur'an, bir kısmı diğer bir kısmını yalanlasın diye değil, ancak bir kısmı diğer kısmını doğrulasın diye indirilmiştir. Ondan bildikleriniz ile amel edin; bilmediklerinize de bilenlere sorun."

Yine Ahmed dedi ki: Bize Muaviye haber verdi. Muaviye dedi ki: bize Davud İbn Ebi Hind Amr İbn Şuayb'tan o da babasından dedesinin şöyle dediğini haber vermiştir: "Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlar ise kader hakkında konuşurlarken dışarı çıktı. Yüzünde öfkeden dolayı sanki nar taneleri açmış gibiydi. Abdullah b. Amr dedi ki: Hemen şöyle dedi:

ما لكم تضربون كتاب الله بعضه ببعض؟ بهذا هلك من كان قبلكم

"Size ne oluyor ki Allah'ın kitabının bir kısmını bir kısmına vuruşturuyorsunuz? Sizden öncekiler ancak bununla helak oldular." Abdullah dedi ki: Nefsim bu meclise özendiği kadar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in olduğu –ve benim katılmadığım– hiçbir meclise imrenmemişti. Çünkü ben o meclise şahit olamadım."

Bu, Amr İbn Şuayb'tan mahfuz olan hadistir. Bunu ondan insanlar rivayet etmiştir. Ayrıca bu hadisi İbn Mace Muaviye hadisinden –az önce geçtiği gibi– rivayet etmiştir.

İmam Ahmed, Mütevekkil'e gönderdiği mektubunda bu hadisi yazmış ve Abbasi veziri İshak'ın sarayında yapılan münazarada onlara şöyle demiştir: "Gerçekten Allah'ın kitabının bir kısmını bir kısmına vuruşturmak, bize yasaklanmıştır."

Allah kendisine rahmet etsin... Onu böyle yapmaya iten, bu hadise muhalefet edilince ortaya çıkacak olan büyük fesadın bilincinde olmasıdır.

Ayrıca Tirmizi bu manadaki Ebu Hureyre (radiyallahu anh) hadisi-ni rivayet etmiş ve "bu, hasen gariptir" demiştir. Yine şöyle demiştir: Bu konuda Amr, Aişe ve Enes (radiyallahu anh)um'tan da rivayetler vardır.

Kader meselesi, burada kendisini kastetmediğimiz geniş bir konudur. Amacımız ancak bu ümmet için duyulan kendinden öncekilere benzeme

korkusuna dikkat çekmektir. Zira, bu hadisteki olay, tıpkı Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediği gibidir:

أصل هلاك بنى آدم: « إنما كان التنازع فى القدر

"Ademoğlunun helakinin aslı, ancak kader konusunda çekişilmesidir."

İki asıl –karanlık ve aydınlık- olduğunu söyleyen Mecusilerin mezhebi, alemin kıdemi (başlangıcının olmadığı) görüşünde olan Sabiilerin ve diğerlerinin mezhebi, bu ümmetin Mecusilerinin (kaderiye) çoğunun mezhepleri ve şeriatları atıl (hükümsüz) hale getiren kimselerin mezhepleri hep bundan türemiştir. Çünkü onlar Allah (Sübhanehu ve Teâlâ)'nın bir fiili yaptığında, o fiilin sebebi (illeti) hakkında birbirleri ile çekiştiler. Peşinden –Allah (s)'nun mahlûkata kıyas edilmesinin gereğince- O'nun fiilindeki sebebi, kendisi ile kendi lehlerine olacak biçimde açıklayacakları bir şeyi ispat etmek istediler. Böylece derin bir sapıklığa düştüler. Bu sapıklık; ya Allah'ın fiilinin kendisinden ayrılmadığını, ya failin iki tane olduğunu, ya bir kısım fiilleri yapanın Allah, bir kısım fiilleri yapanın da yaratılmışlar olduğunu iddia etmeleri; ya Allah'ın yaptığı şeyin hilafını emretmediği ya da Allah'ın emrettiği bir şeyin hilafını takdir etmediği vb. gibi söylemleridir. İşte bu söylemler, Allah'ın emri ile fiili arasında (kendilerince) uyuşmazlık gördükleri zaman ortaya çıkmıştır. Ta ki kaderle emrin bir arada bulunmasının imkânsızlığına inandıkları vakit, içlerinden bir grup kaderi ikrar edip emri yalanlamış, bir grup da emri ikrar edip kaderi yalanlamıştır. Bu, iki fırkanın tümünün, kaderle emrin bir arada bulunamayacağına inandıkları zaman olmuştur. Bu iki gruptan her biri, diğerinin tasdik ettiğini yalanlamasından ötürü batıldır.

Bu, çoğunlukla konu iyice bilinmeden, konunun açıklamaları ve tüm yönleri bir araya getirilmeden önce bir meselede tartışmaya girilmesi sebebi ile olur. İşte bu yüzden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir: "Ondan bildikleriniz ile amel edin; bilmediklerinizi de bilenlere sorun."

Bu hadisleri zikretmedeki asıl gayemiz, Allah (Teâlâ)'nın Kuran'daki şu sözüne sünnetten dikkat çekip uyarıda bulunmaktır: **"Onların daldıkları gibi siz de (boş işlere) daldınız."**¹⁰⁸

Bunlardan biri de Zühri'nin Sinan b. Ebi Sinan Ed Düelî'den onun da Ebu Vâkid El Leysi'den rivayet ettiği şu hadistir: Ebu Vakid (*radiyallahu anh*) dedi ki:

خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى حنين، ونحن حديثاء عهد بكفر، وللمشركين سدرة يعكفون عندها وينيطون بها أسلحتهم يقال لها: ذات أنواط، فمررنا بسدرة فقلنا: يا رسول الله، اجعل لنا ذات أنواط كما لهم ذات أنواط؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الله أكبر! إنها السنن قلتم - والذي نفسي بيده - كما قالت بنو إسرائيل لموسى {اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ} قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَحْهَلُونَ [الأعراف: 138] لتركين سنن من كان قبلكم

"Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile Huneyn'e doğru yola çıktık. O zaman küfürden yeni çıkıp İslam'a girmiştik. Müşriklerin çevresinde ibadet ettikleri, üzerine silahlarını astıkları zatu'l envat denilen bir ağaçları (hünnap ağacı) vardı. Derken bir hünnap ağacının yanına varınca "Ey Allahın Rasulü! Müşriklerin zatu'l envatı gibi bize de bir zatu'l envat yap" dedik. Bunun üzerine şöyle dedi: Allah-u Ekber! Yine aynı yol! Nefsimi elinde tutana yemin ederim ki sizler israiloğullarının Musa ya dediği gibi dediniz: **[Onların ilahı gibi bize de bir ilah yap. Dedi ki; şüphesiz sizler cahillik eden bir kavimsiniz.]**¹⁰⁹ Andolsun sizden öncekilerin yollarına gireceksiniz."¹¹⁰

Bu hadisi Malik, Nesai ve Tirmizi "hasen, sahihtir" diyerek rivayet etmiştir. Tirmizi'nin lafzı ise

لتركين سنة من كان قبلكم

"Sizden öncekilerin yoluna gireceksiniz" şeklindedir.

Bundan önce Buhari ve Müslim'in Ebu Said El Hudri (*radiyallahu anh*) rivayet ettiği şu hadisi zikretmiştim:

¹⁰⁹ A'raf, 138

¹¹⁰ Tirmizi, 2180

لَتَتَّبِعَن سُنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، حَذُوا الْقَدَةَ بِالْقَدَةِ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا جَحْرَ ضَبٍّ لَدَخَلْتُمُوهُ قَالُوا
يَا رَسُولَ اللَّهِ، الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى؟ قَالَ: "فَمَنْ"

"Kesinlikle sizden öncekilerin yolunu birebir takip edeceksiniz. Hatta onlar kertenkele deliğine girse siz de gireceksiniz." Ey Allah'ın Rasulü! Yahudi ve Hristiyanlar mı, diye sordular. O da 'başka kimler olabilir ki?' diye cevap verdi."¹¹¹

Yine Buhari'nin Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiği şu hadisi de zikretmiştim:

لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَأْخُذَ أُمَّتِي مَأْخُذَ الْقُرُونِ، شَبْرًا بِشَبْرٍ، وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ. «. فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَفَارِسَ وَالرُّومَ؟ قَالَ: وَمَنْ النَّاسُ إِلَّا أَوْلَئِكَ

"Ümmetim, önceki nesillerin yaptıklarını karış karış, kulaç kulaç yapmadan kıyamet kopmaz." Denildi ki: 'Ey Allah'ın Rasulü! Farşlar ve Rumlar gibi mi?' Dedi ki: Başka hangi insanlar olabilir ki?"¹¹²

Bu hadislerin hepsi, bu işin olacağını haber vermek ve böyle yapan kişileri zemmetmek için söylenmiştir. Nitekim o (sallallahu aleyhi ve sellem) kıyamet öncesinde insanların yapacak olduğu haram işleri ve kıyamet alametlerini de haber veriyordu. Böylece, bu ümmetin Yahudi, Hristiyan, Farslı ve Rumlara benzemesinin Allah ve Rasulünün kınayıp kötilediklerinden olduğu bilinmiştir. Bu, kitapta (anlaşılması) istenen şeyin ta kendisidir.

Kaldı ki "madem kitap ve sünnet bu benzemenin meydana geleceğine delalet etmiştir, o halde bunun yasaklanmasının faydası nedir?" denemez. Çünkü Kitap ve Sünnet aynı şekilde kıyamete kadar bu ümmet içinde Allah'ın Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i kendisi ile gönderdiği hakka tutunacak bir taifenin olmaya devam edeceğine ve bu ümmetin sapıklık üzerinde birleşmeyeceklerine de delalet etmiştir. O halde bunu (benzemeyi) yasaklamada, yardım olunan bu taifenin sayısını çoğaltmak,

¹¹¹ Buhari, 732/ 3456 – Müslim, İlim/6

¹¹² Buhari, 7319

onları sabit kılmak ve imanlarını arttırmak hedefi vardır. El Mucib (dua-lara icabet eden) Allah'tan bizleri de onlardan eylemesini istiyoruz.

Ayrıca insanlardan hiçbirinin bu münker benzemeyi terk etmediği farz edilebile yine de bunun kötü ve çirkin olduğunu bilmek ve buna iman etmekte hayır vardır. Çünkü Allah'ın sevmediği şeyleri bizzat bilmek ve iman etmek –amel edilmese dahi- hayırdır. Bilakis ilim ve imanın faydası ilimsiz bir şekilde sadece amel etmenin faydasından daha büyüktür. Çünkü insan marufu bilip, münkeri inkâr ettiğinde; ne marufu bilen ne de münkeri inkar eden ölü kalpli birinden daha hayırlı olur. Peygamber (salallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini görmedin mi?

من رأى منكم منكرا فليغيره بيده، فإن لم يستطع فبلسانه، فإن لم يستطع فبقلبه، وذلك أضعف الإيمان

"Sizden kim bir münker görürse onu eli ile değiştirsin. Eğer gücü yetmez ise dili ile. Buna da gücü yetmez ise kalbi ile. İşte bu imanın en zayıf halidir."¹¹³

Bunu Müslim rivayet etmiştir. Hadisin bir lafzında şu ibare vardır:

«ليس وراء ذلك من الإيمان حبة خردل»

"Bunun ardında hardal tanesi (kadar) iman yoktur."

Kalbin inkârı, o şeyin münker olduğunu bilip ondan hoşlanmamasıdır. Bu gerçekleştiğinde kalpte iman var demektir. Kalp, bu marufun bilgisini ve bu münkerin inkarını yitirdiğinde iman da kalpten kalkmış olur. Aynı şekilde kişi münkeri bildiği zaman, günahı üzerinde ısrar etmesiyle birlikte bağışlanabilir yahut o günahını ya da bazısını silecek veya azaltacak iyilikler yapar. Kimi zaman ise o günahı isteme arzusu zayıflar.

Sonra, insanların münkeri bırakmadığını ve onun münker olduğunu itiraf etmediğini bildiğimiz farz edilse bile yine de bu, ilahi mesajın tebliğ edilmesi ve ilmin beyan edilmesine engel değildir. Bilakis bu, İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten birine ve ilim ehlinde çoğunun görüşüne

¹¹³ Müslim, İman/78

göre ne tebliğin gerekliliğini ne de emir ve nehyin gerekliliğini düşürür. Ne var ki kitabımız bunun detaylı bir şekilde inceleneceği yer değildir.¹¹⁴ Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in, ümmetinden bir topluluğun Allah'ın emri gelinceye kadar hak üzere üstün olmaya devam edeceğini haber vermesinden dolayı Allah'a hamd olsun.

Bu kelim, söz konusu meselenin özelliklerinden dolayı değildir. Bilakis bu kelim, Sadık olanın (*sallallahu aleyhi ve sellem*) meydana geleceğini haber verdiği her münkerde geçerlidir.¹¹⁵

Kuran'da kâfirlere benzemenin yasak olduğuna delalet eden ayetlerden biri de Allah (*Sübhanehu*)'nun şu sözüdür:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Ey iman edenler! Râina demeyin unzurnâ deyin ve dinleyin. Kâfirler için elem verici bir azap vardır."¹¹⁶

Katâde ve başkaları şöyle demiştir: "Yahudiler bunu alay etmek için söylüyorlardı. Bu yüzden Allah onların söylediğinin benzerini söylemesini müminlere kerih gördü." Yine şöyle dedi: "Yahudiler peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e راعنا سمعك (bize kulak ver) diyor ve bununla dalga geçiyorlardı. O kelime Yahudilerde çirkin bir mana ifade ediyorlardı."

Ahmed, Atiyye El Ü'fi'den şöyle dediğini rivayet eder: "Yahudilerden bir grup insan gelip راعنا سمعك (bize kulak ver) diyorlardı. Ta ki Müslümanlardan bir kısmı bunu söyledi derken Allah Yahudilerin söylediğini onlara kerih gördü."¹¹⁷

¹¹⁴ Yani, emr-i bi'l ma'ruf nehy-i ani'l münker nerelerde vacip, nerelerde müstehap veya mekruh vb. gibi detaylara girmeyeceğiz. (Çev.)

¹¹⁵ Yani "Allah mademki bunun meydana geleceğini haber verdi. O halde neden yasakladı" sözü ile başlayıp sonrasında devam eden kelim, meydana geleceği haber verilen kıyamete yakın içki ve zinanın çoğalması, emanetin zayı edilmesi, hatta insanların çoğunun cehenneme gideceğinin haber verilmesi vb.lerinde de geçerlidir. Bu haberler, bizim içki içip zina etmemizi, emaneti ehil olmayana vermemizi ve kendimizi cehenneme atmamızı gerektirmez. Bilakis bunların haber verilmesi bizim bu tip yanlışlara düşmememiz için uyarıcı haberler mesabesindedir. (Çev.)

¹¹⁶ Bakara, 104

¹¹⁷ Buradaki Ahmed, İbn İshak olup İbn Cerir Et Taberi bu ayeti tefsir ederken rivayet etmiştir.

Atâ dedi ki: "Bu cahiliye zamanında Ensar'ın kullandığı bir lehçeydi." Ebu'l Âliye dedi ki: "Arap müşrikleri birbirleri ile konuştukları zaman biri diğerine şöyle derdi: râinî sem'ake (bana kulak ver) derlerdi. Bu yüzden Müslümanlara böyle demeleri yasaklandı." Dahhâk da böyle demiştir.

Bu tefsirlerin hepsi, Müslümanların bu kelimeyi söylemelerinin yasaklandığını beyan eder. Çünkü Yahudiler bunu söylüyorlardı. Her ne kadar Yahudiler nezdinde manası kötü olup, Müslümanların nezdinde kötü olmasa bile, onlara benzemek kâfirlere benzemek ve onların amaçlarına ulaşması için bir yol olduğundan yasaklanmıştır.

Yine (Sübhanehu) şöyle buyurur:

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

"Şüphesiz dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar ile senin hiçbir ilişkin yoktur. Onların işleri ancak Allah'adır. Sonra onlara yaptıklarını haber verecektir."¹¹⁸

Kafirlerin dinlerini parçalayıp fırkalara ayrıldıkları malumdur. Tıpkı (Sübhanehu)'nun şu sözleri gibi:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ

"Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ayrılıp ihtilafa düşenler gibi olmayın."¹¹⁹

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَةُ

"Kendilerine kitap verilenler, ancak onlara apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler."¹²⁰

¹¹⁸ En'am, 159

¹¹⁹ Âl-i İmran, 105

¹²⁰ Beyyine, 4

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا دُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Şüphesiz bizler Hristiyanız diyenlerden kesin bir söz aldık da onlar kendilerine hatırlatılan şeyden paylarını unuttular. Biz de aralarına kıyamete kadar düşmanlık ve nefret attık."¹²¹

وَلَيَرْيَدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَالْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

Rabbinden sana indirilen (Kuran) onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttıracaktır. Aralarına kıyamete kadar düşmanlık ve nefret attık.¹²²

Allah (Teâlâ) peygamberine "senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur" demiştir. Bu ayet, onların her şeyinden beri olmasını gerektirir. Her kim bazı işlerde başkasına tabi olursa o kişi tabi olduğu işte ondan olur. Çünkü "ben bundanım bu da bendendir" diyen kimsenin sözü, o benim türümdendir demektir. Çünkü iki şahıs ancak türde bir araya gelirler. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın **"sizler birbirinizdensiniz"**¹²³ ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Ali'ye söylediği أنت منى وأنا منك **"sen bendensin ben de senden"**¹²⁴ sözleri gibi. O halde "bunla hiçbir ilişkim yoktur" diyen kimsenin sözü, onunla hiçbir işte ortak değilim, bilakis bütün işlerinden beriyim, manasındadır. Madem Allah, rasulünü onların bütün işlerinden beri kılmıştır, o halde her kim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gerçek manada tabi olursa; onlardan, onun (sallallahu aleyhi ve sellem) beri olduğu gibi beri olmuştur. Her kim de onlara muvafakat ederse; muvafakat ettiği ölçüde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e muhalefet etmiştir. Çünkü, dinleri hususunda birbirlerine her yönden ihtilaf eden iki şahsa her benzediğinde diğere muhalefet etmiş olursun.

¹²¹ Mâide, 14

¹²² Mâide, 64

¹²³ Âl-i İmran, 190

¹²⁴ Tirmizi, 3716

Yine Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْذَرُوا مَا قَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ بِحَاسِبِكُمْ بِهِ اللَّهُ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَكِهِ وَكِتَابِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

**"Göklerde ve yerde olanlar sadece Allah'ındır. İçinizdekini gizle-
seniz de açığa vursanız da Allah sizi onunla sorguya çeker. Dilediğini
bağışlar, dilediğine azap eder. Allah her şeye gücü yetendir. Rasul, ken-
disine Rabbinden indirilene iman etti. Müminler de (iman etti). Hepsi
Allah'a, meleklerine ve rasullerine iman ettiler. (Şöyle dediler) Rasuller
arasında ayıtım yapmayız. Yine, işittik ve itaat ettik Rabbimiz bizi bağış-
la! Dönüş ancak sanadır, dediler. Allah hiçbir kimseyi, gücünün yet-
mediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır,
aleyhinde olanı da kendi kazandığıdır. Rabbimiz! Unutur veya yanılır-
sak bizi soruya çekme! Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize
de ağır yük yükleme! Rabbimiz! Takatimizin yetmediği şeyleri üzerimize
yükleme! Bizi affet, bizi bağışla ve bize merhamet et! Sen bizim sahibi-
miz ve yardımcımızsın. O halde kâfir topluluğa karşı bize yardım et!"**¹²⁵

Müslim Sahihinde El Âlâ b. Abdurrahman'dan onun da babasından
Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ
تُبْذَرُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ} [البقرة: 284]. الآية، اشتد ذلك على
أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فأتوا رسول الله صلى الله عليه وسلم، ثم بركوا

على الركب، فقالوا: «أى رسول الله، كلفنا ما نطبق: الصلاة والصيام والجهاد والصدقة. وقد نزلت عليك هذه الآية، ولا نطبقها» قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «أتريدون أن تقولوا كما قال أهل الكتابين من قبلكم: سمعنا وعصينا؟ بل قولوا: سمعنا وأطعنا، غفرانك ربنا وإليك المصير»، فلما افتراها القوم، وذلت بها ألسنتهم، أنزل الله تعالى في إثرها: {آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرُّقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ} [البقرة: 285] فلما فعلوا ذلك نسحها الله، فأنزل الله: {لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تَأْخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا} [البقرة: 286] قال: نعم {رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا} [البقرة: 286] قال: نعم {رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ} [البقرة: 286] قال: نعم {وَاغْفِرْ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ} [البقرة: 286] قال: نعم»

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) üzerine 'Göklerde ve yerde olanlar sadece Allah'ındır. İçinizdekini gizleseniz de açığa vursanız da Allah sizi onunla sorguya çeker.' (Bakara, 284) ayeti indiğinde bu, sahabeye çok sıkıntı verdi. Hemen Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip dizleri üstüne çöktüler ve 'ey Allah'ın Rasulü! Gücümüzün yettiği namaz, oruç, cihat ve sadaka ile sorumlu tutulduk. Senin üzerine bu ayet indi. Bizler ise ona güç yetiremiyoruz.' Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki: Sizden önceki iki kitap ehlinin "işittik isyan ettik" dediği gibi mi demek istiyorsunuz? Dediler ki: İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz bizi bağışla! Dönüş ancak sanadır. Bunu söylemeye devam edip dilleri bu ayetle zelim olunca Allah (Teâlâ) peşi sıra 'Resul kendisine Rabbinden indirilene iman etti. Müminler de (iman etti). Hepsi Allah'a, meleklerine ve resullerine iman ettiler. Şöyle dediler: Resuller arasında ayıttım yapmayız. Yine, işittik ve itaat ettik Rabbimiz bizi bağışla! Dönüş ancak sanadır, dediler.' (Bakara, 285) ayetini indirdi. Bunu yapuklarında Allah ilk ayeti nesih etti ve 'Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandığı-

dır. Rabbimiz! Unutur veya yanılsak bizi soruya çekme!' (Bakara, 286) Allah dedi ki: Evet. 'Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme!' (Bakara, 286) Allah dedi ki: Evet. 'Rabbimiz! Takatimizin yetmediği şeyleri üzerimize yükleme!' (Bakara, 286) Allah dedi ki: Evet. 'Bizi affet, bizi bağışla ve bize merhamet et! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın. O halde kâfir topluluğa karşı bize yardım et!' (Bakara, 286) Allah dedi ki: Evet."¹²⁶

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onları, Allah'ın emrini iki kitap ehlinin karşıladıkları gibi karşılamalarından sakındırdı. Ayrıca onlara işitip itaat etmelerini emretti. Bunun üzerine Allah onlara yaptıklarının karşılığını verdi ve onlardan daha öncekiler sırtında bulunan ağır yükü ve zincirleri kaldırdı. Allah onun (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sıfatı hakkında şöyle buyurmaktadır:

وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ

"Ağır yüklerini kaldırır ve daha önce üzerlerinde bulunan zincirlerini çözer."¹²⁷

Allah (*Sübhanehu*), Rasulü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in, kitap ehlinin önceleri üzerlerinde bulunan ağır yükleri ve zincirleri kaldırdığını haber vermiştir. Müminler böyle dua ettikleri zaman Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kendilerine Allah'ın dualarına icabet ettiğini haber vermiştir. Her ne kadar bu, vacip ve haramın kaldırılması demek olsa da Allah, kendisine isyan edilmesinden hoşlanmadığı gibi ruhsatlarının alınmasını sever.¹²⁸ Bu peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sahih olarak gelmiştir.

Aynı şekilde peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu ağır yükler ve zincirler hususunda da kitap ehline benzemeyi kerih görüyordu. Ashabının dünyadan el etek çekip ibadete yönelmelerini şiddetle yasaklamış ve

¹²⁶ Müslim, İman/199

¹²⁷ A'raf, 157

¹²⁸ Sahih-i ibn Huzeyme, 2027

لا رهبانية فى الإسلام

"İslam'da ruhbanlık yoktur."

demiştir. Ayrıca sahur yapılmasını emretmiş ve visal orucunu¹²⁹ yasaklamıştır. Kendilerini ayıplayıp bizleri onlara muvafakat etmeyi yasakladığında şöyle buyurmuştur:

فتلك بقاياهم فى الصوامع

"İşte bunlar, onların manastırlardaki kalıntılarıdır."¹³⁰

Bu gerçekten geniş bir konudur.

Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ
مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ

Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse; o, onlardandır.¹³¹

Yine (Sübhanehu) şöyle buyurmuştur:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

Allah'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinenlere bakmaz mısın? Onlar ne sizdendir ne de onlardan.¹³²

Bununla Yahudileri dost edinen münafıkları ayıplamaktadır. Ta ki şöyle buyurur:

¹²⁹ İftar etmeden peş peşe iki gün veya daha oruç tutmak. (Çev.)

¹³⁰ Ebu Davud, 4904

¹³¹ Mâide, 51

¹³² Mücadele, 14

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ
أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kavmin –babaları, oğulları, kardeşleri veya aşiretleri bile olsa- Allah ve Rasulüne karşı çıkanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah imanı yazmış ve Kendinden bir ruh ile onları desteklemiştir."

Bu ayet şöyle son bulur:

أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"İşte bunlar Allah'ın tarafında olanlardır. Dikkat edin! Asıl felaha erenler Allah'ın tarafında olanlardır."¹³³

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurur:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا
أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

"Şüphesiz iman edenler, hicret edenler, Allah yolunda malları ve canları ile cihat edenler, (Peygamber ve Muhacirleri) sığındırırlar ve (onlara) yardım edenler... İşte bunlar birbirlerinin dostlarıdır."¹³⁴

Ta ki şöyle buyurur:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

Küfredenler de birbirlerinin dostlarıdır"¹³⁵

¹³³ Mücadele, 22

¹³⁴ Enfal, 72

¹³⁵ Enfal, 73

Ve ta ki şöyle buyurur:

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ

"Bundan sonra iman edenler, hicret edenler ve sizinle cihat edenler... İşte onlar sizdendirler."¹³⁶

Allah (Sübhanehu) Muhacirler ile Ensar arasında ve kendilerinden sonraki iman eden, hicret eden ve cihat eden kimseler arasında velayet akdi gerçekleştirmiştir. Muhacir, Allah'ın yasaklarını terk eden kimsedir.¹³⁷ Ayrıca cihat, kıyamete kadar bâkidir.¹³⁸

Bu iki vasfın her şahısta bulunması mümkündür. Nitekim çoğu yumuşak tabiatlı kişiler cihadı bırakıp kötülüğü terk etmeye meylederler. Çoğu sert tabiatlı kişiler de kötülüğü terk etmeyip cihada meylederler. Oysaki Allah, ancak bu iki vasfı bir arada (kendinde) toplayan kişiler arasında velayet akdi gerçekleştirmiştir. Onlar, ona (sallallahu aleyhi ve sellem) sadık bir şekilde iman eden Muhammed Ümmetidir.

Allah yine şöyle buyurdu:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاغِبُونَ
وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ

"Sizin veliniz ancak Allah, Rasulü ve boyun eğerek iman eden, namazı ikame eden ve zekâtı veren müminlerdir. Kim Allah ve Rasulünü veli edinirse; şüphesiz Allah'ın tarafında olanlar galip olanların ta kendileridir."¹³⁹

Bunun benzerleri Kuran'da birçok yerde vardır. Allah (Sübhanehu) bu ayetlerde taraftarları ve ordusu olan gerçek müminlerle dostluk (velâ) kurulmasını emretmekte ve onlarla kâfirlerin karşılıklı dostluk (muvâlaat) ve sevgi bağı (muvâddet) kuramayacaklarını haber vermektedir.

¹³⁶ Enfal, 75

¹³⁷ Buhari, 10

¹³⁸ Ebu Davud, 2532

¹³⁹ Mâide, 55-56

Muvâlaat ve muvâddet, kalple alakalı olsa bile yine de kâfirlere zahirde muhalefet etmek, onlarla (dostluk ve sevgi) bağının kesilip kendilerinden uzaklaşılmasında (kişiye) daha çok destek ve dayanak olur. Onlarla zahirdeki ortaklık ise, eğer bir tür karşılıklı dostluk ve sevgi bağı kurmaya bahane yahut uzak veya yakın bir sebep değil ise; o ortaklıkta ilişkileri kesip kendilerinden ayrılmanın maslahatı yoktur. Gerçi bu, tabiatın (mizacın) istediği ve âdetin delalet ettiği gibi bir tür karşılıklı ilişkiyi gerektirir bile...

Muvâlaat ve muvâddet, kalple alakalı olsa bile yine de kâfirlere zahirde muhalefet etmek, onlarla (dostluk ve sevgi) bağının kesilip kendilerinden uzaklaşılmasında (kişiye) daha çok destek ve dayanak olur. Ayrıca onlarla zahirde ortak olunması -bir tür karşılıklı dostluk ve sevgi bağı kurmaya bahane veya uzak veya yakın bir sebep olmasa bile; o ortaklıkta, ilişkileri kesip kendilerinden ayrılmakla elde edilecek fayda yoktur. Kaldı ki zahirdeki bu ortaklık, bir tür karşılıklı ilişkiyi gerektirir. Tıpkı mizacın istediği ve âdetin delalet ettiği gibi. Bu sebeple Selef (*radiyallahu anh*)um bu ayetler ile devlet işlerinde kafirlerden yardım alınmasını terk etmeyi istidlal etmişlerdir.

İmam Ahmed rahmetullahi aleyh sahih bir isnatla Ebu Musa El Eş'arî' (*radiyallahu anh*) şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer (*radiyallahu anh*)'a: Benim Hristiyan bir yazıcım var, dedim. O da: Sana ne oluyor? Allah seni katletsin. Allah'ı şöyle derken işitmedin mi?

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

"Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost (veli) edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır." 140

Hanif birini bulamadın mı? Dedim ki: Ey müminlerin emiri! Benim için yazıyor. Dini ise ona aittir. Dedi ki: Allah onları aşağılamış iken ben onlara değer veremem; Allah onları zelil kılmışken ben onları izzetli kılamam; Allah onları uzaklaştırmışken ben onları yakınlaştıramam."

Kuran bu manaya delalet ettiğinde, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünneti ve fukahânın onlara muhalefet etmek ve benzemeyi terk etmek hususunda icma ettikleri Hulefa-i Raşidîn'in sünnetleri bu manaya delalet etmiştir.

Buhari ve Müslim Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبِغُونَ فَخَالِفُوهُمْ

"Şüphesiz Yahudi ve Hıristiyanlar (saç ve sakallardaki beyazlıkları) boyamazlar. Siz onlara muhalefet edin."¹⁴¹

Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onlara muhalefet edilmesini emretti. Muhalefet ediniz sözü, muhalefetinin cinsinin, Şâri' (kanun koyucu) tarafından amaçlanan bir emir olmasını gerektirir. Çünkü, eğer bu emir muhalefetin cinsi için ise, maksat gerçekleşmiştir. Yok eğer, emir sadece beyaz kılların değiştirilmesinde muhalefet etmekse; yine de bu, içinde muhalefet barındırması sebebiyledir.¹⁴² Çünkü muhalefet, ya başlı başına bir illettir (sebebtir) ya da başka bir illettir veya illetin bir kısmıdır. Bütün bu değerlendirmelere göre; muhalefet, Şâri' tarafından istenip yapılması emredilen bir iş olur. Çünkü yapılması emredilen fiil, bu fiilden daha umum (genel) bir mana ifade eden herhangi bir manadan müştak (türeyen) bir lafız ile tabir olunduğunda, kendisinden iştikak (türeme) meydana gelen mananın kesinlikle istenilen bir iş olması gerekir. Özellikle, misafir için ikram et dendiğinde onu doyur manasında yahut ihtiyar biri için ona saygılı ol dendiğinde ona sesini yükseltme manasında olması vb. gibi kendisinden hikmete uygun bir mananın kendisinden türediği mana bize görünüldüğünde. Muhalefet emri(nin genel oluşu) birkaç vecih sebebiyledir:

¹⁴¹ Buhari 3462 – Müslim 2013

¹⁴² Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "onlara muhalefet edin" sözünün, bütün işlerinde onlara muhalefet edilmesi gerektiği anlamına gelmeyip sadece boyama ile alakalı bir muhalefet emri olduğunu varsayalım. Yine de bu, Yahudi ve Hıristiyanların kendilerine muhalefet edilmesi gereken bir topluluk olduğunu gösterir. Aksi halde –şu veya bu konuda- onların yaptığının tersini yapın denilmesinin bir manası olmazdı. (Çev.)

Birincisi Vecih: Emir, bir manadan müştak olan bir mefulün ismi ile müteallik olduğunda, bu mana hükmün bir illeti olur. Tıpkı Allah (Azze ve Celle)'nin şu buyruğunda olduğu gibi:

فَأَقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ

"Müşrikleri öldürün."¹⁴³

Yine şu ayette olduğu gibi:

فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ

"O halde iki kardeşinizin arasını düzeltin."¹⁴⁴

Yine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözünde olduğu gibi:

عودوا المريض وأطعموا الجائع وفكوا العاني

"Hastayı ziyaret edin, aç doyurun ve esiri kurtarın."¹⁴⁵

Bu çok olup malumdur. Emrolunan fiilin bizzat kendisi, kendisinden daha umum bir manadan türediğinde; bizzat talep ve gereklilik bu genel mana ile müteallik olur. Böylece söz konusu emir daha evla bir yol ile istenmiş olur.

İkinci Vecih: Bütün fiiller- ister mastardan müştak olsun yahut mastar fiillerden müştak olsun veyahut o ikisinden her biri diğerinden müştak olsun fark etmez- müştaktır. Şu manadaki: Fiil ile mastar arasında lafızda ve manada bir münasebet vardır; babalık, oğulluk yahut iki tarafın (kız ve erkek) kardeşliği vb. gibi birbirine izafe edilen manalar menzilesinde ikisinden biri asıl (kök) diğeri fer'dir manasında değil. Her halükârda, bir fiilin yapılması emredildiğinde, fiilin mastarının bizzat kendisi, emreden kişinin bir isteği ve amacıdır.

¹⁴³ Tevbe, 5

¹⁴⁴ Hucurat, 10

¹⁴⁵ Buhari, 3046

Allah (Teâlâ)'nın şu sözlerinde olduğu gibi:

اتَّقُوا اللَّهَ

"Allah'tan sakının."¹⁴⁶

وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"İhsan edin. Şüphesiz Allah ihsan edenleri sever."¹⁴⁷

آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

"Allah'a ve rasulüne iman edin."¹⁴⁸

اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ

"Benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allah'a ibadet edin."

فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا

"O halde sadece O'na tevekkül edin."¹⁴⁹

Hiç şüphesiz bu ayetlerde takva, ihsan, iman, ibadet ve tevekkülün bizzat kendileri istenip amaçlanan şeylerdir. Daha doğrusu bunlar, bizzat kendileri yapılması emrolunan şeylerdir.

Sonra, emredilen şey cinsler olup bunların ancak muayyen (belirli) olarak yerine getirilmesi mümkündür. Tayin (belirli hale getirmek) ile emredenin kendisini amaçlamadığı emirler bir arada bulunur. Lakin, kulun yapılması emredileni gerçekleştirmesi, onun için ancak muayyen emirlerle birlikte mümkündür. Çünkü **"bir köle azat etmek"**¹⁵⁰ dediğinde ve bunun

¹⁴⁶ Bu ifade, Kuran'da elliden fazla yerde geçmektedir.

¹⁴⁷ Bakara, 195

¹⁴⁸ Nisa, 136

¹⁴⁹ Yunus, 84

¹⁵⁰ Mucadele, 3

üzerine kul bir köleyi azat etmek istediğinde, bu mutlak "köle" lafzının yanına siyah, beyaz, uzun, kısa, Arap veya acem vb. gibi sıfatları belirtmek gereklidir. Ancak, bu muayyen sıfatlar ile mutlak müşterek amaçlanmıştır.

Aynı şekilde "Allah'tan sakının-takvalı olun ve Yahudilere muhalefet edin" denildiğinde; takva bazen namaz ve oruç gibi bir vacibi yapmak bazen de küfür, zina vb. haramları terk etmek ile olur. Bu fiilin özellikle zikredilmesi takvaya dahil olduğunda, o fiilden başkasının da takvaya dahil olmasına mâni değildir. Yine zinaya niyetlenen bir adam görüldüğünde ve ona "Allah'tan sakın" denildiğinde bu emir, özel olarak o zinanın terk edilmesi emrinin de kendisine dahil olduğu genel bir takva emridir. Aynı şekilde "Yahudi ve Hıristiyanlar boyamazlar. Siz onlara muhalefet edin" denildiğinde bu emir, âmm (genel) lafzın (muhalefet lafzının) sebebi ile, özel olarak sakalın boyanması emrinin de kendisine dahil olduğu genel bir muhalefet emridir.

Bunun sebebi; hadiste geçen muhalefet fiilinde umum ve ayrıca lafız ve mana yönünden ıtlak vardır. O halde bu emrin uygulanıp yerine getirilmesi vaciptir. Emrin, kendisine dahil olmasını gerektiren bir sebep üzere meydana gelmesi, başkasının da ona dahil olmasına mâni değildir.¹⁵¹ Her ne kadar âmm lafız sebebi ile sınırlıdır. Çünkü buradaki umum, mana yönündendir" denilse bile yine de bu, lafzî umurun kabul ettiği tahsisi kabul etmez.

Şayet şöyle denirse: Muhalefetin emredilmesi, mutlak olan hakikatin emredilmesidir. Bunda ise umum yoktur. Bilakis herhangi bir işte muhalefet edilmesi, onda yeterlidir. O halde bu muhalefet emrinin, bu muayyen fiil (boyama) dışında da kendilerine muhalefeti gerektirdiği manası nereden çıkmıştır? Yine bunun gibi zikrettikleri vesaire sözleri...

Derim ki: Bu soru, bazı kelimcilerin yapılması emredilen fiillerin geneli hakkında söyledikleri bir sözdür. Bununla çoğu fakihin kafasını karıştırmışlardır. Bunun cevabı iki yöndendir:

¹⁵¹ Yani, bu hadisteki muhalefet emri, boyama sebebiyle gelmiştir. Bu, Ehli Kitabın boyama dışındaki tutumlarının da muhalefet emrinin genelliğine girmesine dahil değildir. Bu upkı tefsirlerdeki "sebebin hususi olması, hükmün genel olmasına mâni değildir" kaidesi gibidir. (Çev.)

Birincisi: Takva, muhalefet vb. gibi mutlak isim ve fiillerdeki umum, altında cüzlerini de barındıran umumu'l küll yönündendir; altında çeşitlerini barındıran umumu'l cins yönünden değildir. Çünkü (lafzî) umum üç kısımdır:

1-Altında cüzlerini de barındıran umumu'l küll (عموم الكل لأجزائه): Bu, kendisinde ne âmm ismin ne de cüzleri üzerindeki fertlerinin uygun olmadığı umumdur.

2- Altında fertlerini de barındıran umumu'l cem'i (عموم الجميع لأفراده): Bu, bireyleri üzerindeki âmm ismin fertlerinin kendisinde uygun olduğu umumdur.

3- Altında çeşitlerini ve a'yanlarını da barındıran umumu'l cins (عموم الجنس لأنواعه وأعيانه): Bu, bizzat fertleri üzerindeki âmm ismin kendisinde uygun olduğu umumdur.

Birinci umum; a'yanlar, fiiller ve sıfatlar hususunda altında cüzlerini de barındıran umumu'l küldür. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şu sözünde olduğu gibi:

فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ

Yüzlerinizi yıkayın.¹⁵²

Şüphesiz "yüz" ismi; yanak, alın ve şakakları vb. de kapsar. Bu cüzlerden her biri yüzün kendisi değildir. Bu sebeple kişi bu cüzlerden bazılarını yıkasa -ismin, cüzün yokluğu ile yok olmasından dolayı- yüzünü yıkamış sayılmaz. Aynı şekilde sıfatlar ve fiillerde de böyledir. Mesela, "namaz kıl" denilse ve kişi namazdan selam vermeden çıksa yahut "oruç tut" denilse ve kişi orucun bir kısmını tutsa emri yerine getirmiş sayılmaz. Bu mutlak olan namaz ve mutlak oruç manasının yok olmasından dolayıdır. Yine "bu adama ikramda bulun" denilse ve kişi onu doyurup bir de vursa emri yerine getirmiş sayılmaz. Çünkü mutlak ikram, o şahsi sevindirecek şeylerin yapılmasını, onu üzecek şeylerin terkedilmesini gerektirir. Tıpkı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu gibi:

من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه

"Her kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafirine ikramda bulunsun."¹⁵³

Yani, misafir için yeterli olacak yemeğin bir kısmını yedirse ve onu aç olarak bıraksa, ikramın cüzlerinin yok olmasından dolayı ona ikram etmiş olmaz. "İkram mutlak bir hakikattir, bir lokma bile olsa bir şey yedirmek ile gerçekleşir" denemez.

Aynı şekilde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) "onlara muhalefet edin" dediğinde, mutlak muhalefet bazı şeylerde veya eşitlik yolu ile çoğunda muvafakat edilmesine tezattır. Çünkü mutlak muhalefet, mutlak muvafakatin zıttı olup, birini emretmek diğerini nehiy etmek demektir. "Herhangi bir şeyde ona muvafakat ettiğinde muvafakat (tamamen) gerçekleşmiştir" denilemeyeceği gibi "herhangi bir şeyde muhalefet ettiğinde muhalefet (tamamen) gerçekleşmiştir" denilemez.

Bunun sırrı, mutlak lafzın mefhumu ile lafızdan kaynaklanan mutlak mefhum arasındaki farktır. Çünkü lafız hem mutlak hem de mukayyet olarak kullanılır. Bu sebeple sen müşterek manayı bütün yollarını yani -mutlakını ve mukayyedini- bir araya getirip söylediğinde; bu, ıtlak anında kendisinden anlaşılan manadan daha fazla umum ifade eder. Ayrıca bu mutlak mana, mutlak ve mukayyet kullanımlarında meydana gelen herhangi bir kullanımda lafzın tesmiyelerinin meydana gelmesi ile gerçekleşir.

Öte yandan lafız ıtlak edildiği durumda; mukayyet lafzın (kendisini) gerektirmediği birçok işleri gerektirir. Takyit edilmesi anında ise bazı manaları meydana gelmez. Yanılanlar çoğunluk ile burada yanılmıştır. Fakihlerin mutlak su ile kendisinde su özelliği barındıran meni¹⁵⁴ ve bazı sıfatları değişmiş sular ve diğer sıvılar arasını ayırdıklarını görmez misin? Bu sebeple sen takyit anında şöyle dersin: "bu dirhem ile misafirine ikramda bulun." İşte bu, mukayyet bir ikramdır. "Misafire ikramda bulun" dediğinde ise bu mutlak lafız olan (ikram)ın mefhumunu (ondan anlaşılan

¹⁵³ Buhari, 18 ve 60 – Müslim, İman/74,75

¹⁵⁴ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ "Her hayat sahibi şeyi sudan yarattık." (enbiya,30) Ayetteki ifadedden dolayı meni de su kavramına dahil edilmiştir. (Çev.)

manaları) emretmiş olursun. İşte bu "ikram et" sözü, sadece dirhemi vermek ile gerçekleşmeyen işleri gerektirir.¹⁵⁵

Umumun ikinci kısmına gelelim. Bu, altında fertlerini de barındıran umumu'l cem'idir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın فَاتَّقُوا الْمُشْرِكِينَ "müşrikleri öldürün"¹⁵⁶ sözünün bütün müşrikleri kapsaması gibi.

Umumun üçüncü kısmına gelelim. Altında a'yanlarını da barındıran umumu'l cinstir. Tıpkı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in لَا يَقْتُلْ مُسْلِمٌ كَافِرًا "Hiçbir Müslüman hiçbir kafire karşılık öldürülmez."¹⁵⁷ sözünün bütün öldürme çeşitlerini, tüm Müslüman ve tüm kafirleri kapsaması gibi.

İşte bu açıklığa kavuştuğunda görürüz ki mutlak muhalefet, -muvafakat daha çoğunda gerçekleşirken- herhangi bir şeyde muhalefet edilmesi ile gerçekleşmez. Muhalefet ancak her şeyde yahut çoğunda (muhalefet edilmesi gereken kişilere muhalefet edilirse) gerçekleşir. Çünkü mutlak muhalefet, mutlak muvafakatin zıttı olup ikisi bir arada bulunmaz. Bilakis hüküm galip olana göre verilir. İşte bu, güzel bir tahkiktir. Ancak bu tahkik bir mukaddimeye mebnidir. O da şudur; muhalefet lafzından itlak anında anlaşılan mana, zahiri işlerin genelinde muhalefet edilmesini kapsar.

İşte bu belirli yer sana gizli kaldıysa ikinci vecihte anlatılan manevi umumu al. Manevi umum şudur: Muhalefet kelimesi müştaktır. Bunun emredilmesi ancak -daha önce açıklaması geçtiği gibi- muhalefet manasında olmasından dolayıdır. Bu, muhalefetin fertlerinden her fertte sabittir. O halde umum, makul mana cihetinden olur. İşte bu iki yol ile Allah (Teâlâ)'nın فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ "İbret alın ey görüş sahipleri"¹⁵⁸ ayetindeki ve bunun dışında olan fiillerdeki umum açıklığa kavuşmuş olur. Şüphesiz insanların çoğu ancak ikinci yola kaçmaktalar. Onlardan birinci yolu anlayıp kavrayan çok azdır. Halbuki bu, sahih olduğunda daha güzeldir.

Sonra şöyle diyelim: Farz et ki yeterlilik, muhalefet diye isimlendirilen herhangi bir şeyle gerçekleşir. Lakin, emir mutlak olduğunda yeter-

¹⁵⁵ Yani, misafire ikram et sözü, hem ona yemek yedirmeyi hem para vermeyi hem evini açmayı vb. manaları içerir. Ancak para ver sözü sadece para verilmesini ifade eder. (Çev.)

¹⁵⁶ Tevbe, 5

¹⁵⁷ Buhari, 1111

¹⁵⁸ Haşr, 2

li miktar üzerine ziyade yine de meşrudur. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın اَرْكُمُوا "Rükû ve secde edin"¹⁵⁹ sözü vb. gibi emirlerde olduğu gibi.

Bu Takririn¹⁶⁰ Aslındaki Üçüncü Vecih: Emrin, "ona yemek" ver lafzının bırakılıp "ikram et" lafzına geçilmesi ve "siz boyayın" lafzının bırakılıp "muhaletet edin" lafzına geçilmesi gibi, kendisine has olan lafzın terkedilerek kendisinden mana bakımından daha genel bir lafza yöneltilmesinin muhakkak bir faydası vardır. Eğer böyle olmazsa, lafzın manaya mutabakat etmesi, âmm lafzın ıtlak edilip hassın irade edilmesinden daha evlâdır. Burada ise, amacın işte bu hassı kapsayan manayla alakalı olmasından başka görünen bir fayda yoktur. İşte bu, iyice düşünüldüğünde görülecektir.

Dördüncü Vecih: Âmmı âmm olarak bilmek hassı da bilmeyi gerektirir. Âmm manayı âmm olarak kastetmek ise hass manayı kastetmeyi zorunlu kılar. Bu sebeple sen her müskirin hamr, nebîzin de bir müskir olduğunu bildiğin zaman; âmm emri bilmen ve o âmm emrin hassta meydana gelmesi, hassın vasfını da bilmeni zorunlu kılacaktır. Yine bunun gibi, mutlak bir yemeği yahut mutlak bir malı kastettiğinde ve bununla birlikte belirli bir yemeğin yahut belirli bir malın herhangi bir yerde bulunduğunu bildiğin zaman, kendisini kastettiğin gerçekleşmiş demektir. Çünkü ilim ve kasıt, bunun benzerlerinde birbirine uygun düşer. Bu açıklama, konuşanın muradını ve maksadını açıklamaktadır.

Bir fiil, kendisi ile hass bir fiil murad ederek âmm bir manaya delalet eden bir isimle emredildiğinde; zikretmiş olduğumuz hükmî tertip, birinci âmm manayı kastediyor olmasını ve o hass fiilin, kendisi ile âmm fiilin gerçekleşmesinden başka bir şeyi kastetmemiş olmasını gerektirir. O halde kişinin "ona ikramda bulun" sözünde iki talep vardır; mutlak ikram talebi ve mutlak fiilin kendisi ile gerçekleştiği (yemek verme) fiilinin talebi. Bu, muayyenin gerçekleşmesi mutlakin gerçekleşmesini gerektirdiğinden dolaydır. İşte bu, -insanın kavrama yeteneği ve zekâsı ile rastlaştığında kendisi ile birçok yerde faydalanılan ve beyan ile delalet yolunun kendisi ile bilindiği doğru bir manadır.

¹⁵⁹ Hacc, 77

¹⁶⁰ Takrir: Konuyu genişçe açıklama, izaha kavuşturma.

Geriye "muhalefet cinsinin Şâri' tarafından amaçlanan bir iş olduğuna delalet eder. Bu doğrudur. Ancak cinsin amaçlanması, bazı işlerde muhalefet edilmesi ile kendisinde yetinmek gerçekleşmiş olur. Bundan fazlasına ise ihtiyaç yoktur." denilmesi kaldı...

Derim ki: Genel olarak cinsin amaç olması sabit olunca; bu sabitlik, cinsin bütün fertlerinde de gerçekleşmiş olur. Ayrıca vücûbun, bir kısmı ile sakıt olduğu varsayılsa; yine de bu, diğerlerinden müstehaplık hükmünü kaldırmaz.

Şöyle de derim: Hiç şüphesiz bu, onlara muvafakat etmenin nehyedilmesini gerektirir. Çünkü her kim onlara muhalefet etmeyi amaçlar... Öyle ki muvafakatin ne fiilimiz ne de kastımızdan kaynaklanmadığı şeyde bile onlara muhalefet etmeyi gerektiren bir işi gerçekleştirmekle emrolunmuşuzdur. O halde Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*) nasıl olur da kendisinde onlara muvafakat olan bir işi yapmayı -onlara muvafakat etmeyi kastetmiş veya kastetmemiş olalım- bize yasaklamaz?¹⁶¹

Beşinci Vecih: Hadiste bulunan vasfın üzerindeki hüküm، "fa" harfi ile tertip olunmuştur. İşte bu tertip, birçok yönden illetin bu olduğuna delalet eder. Mademki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) إن اليهود والنصارى لا يصبغون فخالعهم "Şüphesiz Yahudiler ve Hristiyanlar boyamazlar. O halde onlara muhalefet edin." demiştir; o halde bu, söz konusu muhalefetin emredilme sebebinin, onların boyamıyor olmasını gerektirir. O halde takdir "sakallarınızı boyayın çünkü onlar boyamazlar" şeklindedir. Bir fiilin emredilmesinin sebebi, onların o fiili yapmamaları olduğu zaman; bu, onlara muhalefet etmeye kastetmenin şeriatla sabit olduğuna delalet eder. Ki bu, asıl istenen şeydir.

Bunu şöyle izah edelim: onlara muhalefet etmeye kastetmenin, boyamanın emredilmesinde bir etkisi olmasaydı, onları zikretmenin faydası olmazdı. Ayrıca onların boyamadığını söylemesinin hemen ardından muhalefeti emretmesinin de bir güzelliği bulunmazdı. İşte bu onlara muhalefet etmenin şeriatın amaçladığı bir iş olduğuna delalet etse bile, yine

¹⁶¹ Saç ve sakalın beyazlaması bizim elimizde olan bir şey değildir. Burada bile kendilerine muhalefet etmemiz emredilmişken irademizle yapılan işlerde onlara muhalefet etmemiz gerekmez mi ? (Çev.)

de bu -onlara muhalefeti göz ardı etmekle birlikte- kendilerine muhalefet edildiği fiilin bizzat kendisinde amaçlanan bir maslahat olmasını ortadan kaldırmaz. Burada iki husus vardır:

Birincisi: Onlara zahiri işlerinde muhalefet etmenin bizzat kendisi Allah'ın mümin kulları için bir maslahat ve fayda barındırır. Çünkü onlara muhalefet etmekte, cehennemliklerin amellerinden uzaklaşmaya sebep olan ayrışma ve terk ediş vardır. Bu konudaki maslahatın bir kısmı ancak kalbi nurlanmış hatta gazaba uğrayanların ve sapıtmışların kendisi ile nitelendiği, zararı bedeni hastalıkların zararından daha şiddetli kalp hastalıklarını gören kimseye belli olur.

İkincisi: Çoğunlukla üzerinde bulundukları yolun ve ahlakın bizzat kendisi zararlı veya eksik olur. Böylece bunlar yasaklanır ve kendisinde menfaat ve mükemmellik bulunduğu için zıttı emredilir. Onların işlerinden hiçbir şey yoktur ki ya zararlı ya da eksik olmasın. Çünkü ellerindeki bidat, nesholunmuş vb. amellerin hepsi zararlıdır. Ellerindeki aslı nesholunmamış şeyler ise kendisinde ziyade ve eksiklik yapılmaya elverişlidir. O halde bu konuda da onlara muhalefet etmek, Allah (Teâlâ)'nın onu mükemmelleştirecek şeyi bize şeriat kılmasından dolayıdır. Bununla beraber, onlara ait hiçbir şeyin mükemmel olması, asla düşünülemez. O halde, onlara bütün bu konularda muhalefet etmek, bizim için tüm işlerimizde fayda ve salâhur. Hatta dünyalık işlerinde güzel yaptıkları çoğu zaman ahiretimize veya bizim o işlerden daha önemli dünyalık işlerimize zarar verir. O halde bunda da onlara muhalefet etmek bizim için salâhtır.

Bilcümle: Küfür, kalp hastalığı konumundadır veya daha şiddetlidir. Kalp ne zaman hasta olursa hiçbir uzuv, tam manası ile sağlıklı olmaz. Salâh ancak, kalp hastalarına yaptıkları hiçbir işte benzememek ile gerçekleşir. Kalbin hastalığı sana kapalı kalmış olabilir... O zaman kökteki bozukluğun kesinlikle dallara da etki edeceğini bilmen sana yeterlidir. Kim bunun farkına varırsa Allah (Sübhanehu ve Teâlâ)'nın indirmiş olduğu bazı hikmetlerin de farkına varır. Kimin kalbinde de hastalık varsa, bizzat bu muhalefetin emredilmesindeki faydanın açıklanmasını talep etmediğinden dolayı şüpheye düşer veya bunun yeryüzünde büyüklük taslayan kralların ve önderlerin emri türünden olduğunu vehmeder. Ömrüme yemin olsun ki nübüvvet, Allah'ın dilediğine verip dilediğinden çekip aldığı mül-

kün (yönetimin) gayesidir. Lakin nebevi yönetimin gayesi, kullardan ona itaat edenin dünya ve ahiret hayatındaki iyiliği ve kurtuluşudur.

Emrin hakikati şudur: Kafirlerin bütün amellerinde ve bütün işlerinde **muhakkak onlardaki** yararın tamama ermesine engelleyen bir düzensizlik vardır.

Ayrıca, onların işlerinden bir şeyin tam manasıyla salah olduğu varsayılrsa; yine de bununla ahiret kazancı gerçekleşmez. Ne var ki onların bütün işleri ya fasittir (bozuk) ya da eksik. Nimetlerin en büyüğü, her hayrın kaynağı olan İslam nimetinden dolayı Allah'a sevip razı olduğu şekilde hamdolsun.

Genel olarak onlara muhalefet edilmesinin Şâri'nin amaçladığı bir iş olduğu açığa çıkmıştır. İşte bu yüzden İmam Ahmed b. Hanbel ve dışındaki imamlar, boyama emrini muhalefet ile sebeplendiriyorlardı. Hanbel şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'ı¹⁶² şöyle derken işittim: Bir kimsenin ancak beyaz kılların rengini değiştirmesini ve ehli kitaba benzememesinden hoşlanırım." Bu peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözünden dolayıdır:

غَيِّرُوا الشَّيْبَ، وَلَا تَشْبَهُوا بِأَهْلِ الْكِتَابِ

"Beyaz kılların rengini değiştirin. Ehli kitaba benzemeyin."

İshak b. İbrahim şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'ı babama şunu derken işittim: Ey Haşim'in babası! Senin için bir kere de olsa boyaman ve Yahudilere benzememen hoşuma gider"

Bu, Ahmed'in kendisi ile hüccet getirdiği lafız olup Tirmizi bunu Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan şöyle rivayet etmiştir:

غَيِّرُوا الشَّيْبَ، وَلَا تَشْبَهُوا بِالْيَهُودِ

"Beyaz kılların rengini değiştirin, Yahudilere benzemeyin."¹⁶³

¹⁶² Ebu Abdullah, İmam Ahmed'in kunyesidir.

¹⁶³ Tirmizi 1752

Tirmizi dedi ki: Bu, hasen sahihtir. Aynı şekilde bunu Nesâî, Muhammed b. Künase hadisinden, onun Hişam b. Urve'den, onun Osman b. Urve'den, onun babasından, onun Zübeyr'den onun da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

غيروا الشيب، ولا تشبهوا باليهود

"Beyaz kılların rengini değiştirin, Yahudilere benzemeyin."¹⁶⁴

Aynı şekilde bunu Urve hadisinden, onun da Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiştir. Ancak Nesâî "ikisi de mahfuz değildir" demiştir.

Darekutni dedi ki: Meşhur olan Urve'den mürsel olduğudur.

Onlara muhalefet edilmesinin emredildiğine ve kendilerine benzemenin yasaklandığına en çok delalet eden lafız budur. Mademki bizleri kendi fiilimizden kaynaklanmayan beyaz kılların kalması konusunda dahi onlara benzemekten nehyetti; o halde onlara benzeyecek fiili(n kasten yapılmasını) yasaklaması daha evlâdır. Bu sebeple, bile bile onlara benzemek ilkinin hilafına haramdır.

Aynı şekilde Sahihayn'da Abdullah b. Ömer (radiyallahu anhu)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

خالفوا المشركين، أحفوا الشوارب، وأوفوا اللحى

"Müşriklere muhalefet edin, bıyıkları kısaltıp sakalları uzatın."¹⁶⁵ Buhari ve Müslim rivayet etmiştir. Lafız Müslim'indir.

Bu hadiste kayıtsız şartsız müşriklere muhalefet edilmesini emretmiş sonra da "bıyıkları kısaltın, sakalları uzatın" demiştir. Bu ikinci cümle, birinciden bedeldir. Çünkü bedel, cümlelerde de olur, kelimelerde de. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şu kavlinde olduğu gibi:

¹⁶⁴ Nesâî,

¹⁶⁵ Buhari, 5983 – Müslim, 259-260

يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ

Size azabın en kötüsünü ediyorlardı. Oğullarınızı boğazlıyor, kadınlarınızı diri bırakıyorlardı.¹⁶⁶

Ayetteki boğazlama ve diri bırakma kötü azabın ta kendisidir. Aynı şekilde bu hadiste de böyledir. Bu, hadiste emrolunan müşriklere muhalefetin ta kendisidir. Ne var ki hadiste ilk olarak bu muhalefet emri zikredilmiştir.

"Müşriklere muhalefet edin" lafzı, muhalefetin Şâri' tarafından amaçlanan bir iş olduğuna delildir. Her ne kadar hadiste bizzat bu fiil belirlenmiş olsa da muhalefetin önce gelmesi; genelin, özelden önce gelmesinin sebebidir. Bu, tıpkı "misafire ikramda bulun, ona yemek ver ve onunla sohbet et" sözü gibidir. Senin önce ikramı emretmen, asıl amacın ikram olduğunu gösterir. Sonrasında söz konusu vakitte misafir için ikram olacak fiili belirgin hale getirirsin.

Bu hadisteki açıklama, "onlar boyamazlar o halde onlara muhalefet edin" hadisinde yapılan açıklamaya benzer. Ayrıca Müslim Sahihinde Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

جزوا الشوارب، وأرخوا اللحى، خالفوا المجوس

"Bıyıkları kırpın, sakalları salın. Mecusilere muhalefet edin."¹⁶⁷

Emrin hemen peşinden münasip müştak vasfı zikretti. İşte bu, Mecusilere muhalefet edilmesinin Şâri' tarafından amaçlanan bir iş olduğuna delildir. Hadisteki hükmün illeti ya budur ya da başka bir illettir veya illetin bir kısmıdır. Gerçi ıtlak anında en zahir olan onun tam bir illet olmasıdır.

İşte bu sebeple Selef, bu ve başka hadislerdeki Mecusilere benzemenin kerahetini anladıklarında, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ten bizat hakkında bir nass gelmeyen Mecusi işlerinden birçok şeyi bile kerih görürlerdi.

¹⁶⁶ Bakara, 49

¹⁶⁷ Müslim, 260

Ebu Bekir El Mervezi şöyle demiştir: "Ebu Abdullah yani Ahmed b. Hanbel'e başın arka kısmını tıraş etmeyi sordum. Dedi ki: Bu Mecusi işlerindendir. Kim bir kavme benzerse onlardandır."

Yine şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'a şöyle denildi: Kişinin başın arka kısmını yahut yüzünü (sakal) tıraş etmesini kerih mi görüyorsun? Dedi ki: Bana gelince... Ben başımın arkasını tıraş etmem. Bu konuda Katade'den bunun kerahatine dair Mürsel bir hadis rivayet edilmiştir: Şüphesiz başın arka tarafını tıraş etmek, Mecusi işlerindendir." El Mervezi dedi ki: "Ebu Abdullah, hacamat zamanında başının arkasını tıraş ediyordu."

Aynı şekilde İmam Ahmed şöyle demiştir: "Hacamat öncesi başın arkasının tıraş edilmesinde beis yoktur."

Ayrıca Said b. Mansûr, ondan şunu rivayet eder: "Ahmed'e başın arkasını tıraş etmeyi sordum. Dedi ki: Bu konuda hiçbir hadis bilmiyorum. Ancak İbrahim En Nehaî'nin kırdâyerkûs¹⁶⁸u kerih gördüğü rivayet olunur." Bunu Hallal ve başkaları zikretmiştir.

Aynı şekilde isnadı ile Heysem b. Humeyd'den şöyle dediğini zikreder: "Kafanın arka çevresinden almak Mecusiler'e ait bir şekildir."

Yine Mutemir b. Süleyman Et Teymi'den şöyle dediği rivayet olunur: "Babam saçlarını kırdığında başının arkasını tıraş etmezdi." Ona "neden böyle yapıyordu" denildi. Dedi ki: "Çünkü babam acemlere benzemeyi kerih görüyordu."

Selef, keraheti konusunda bazen ehli kitaba benzemeyi kimi zaman da acemlere benzemeyi illet gösteriyordu. İki illet de sünnette gelmiştir. Bununla beraber -daha önce zikrettiğimiz gibi- Es Sadık (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu gruba da diğer gruba da benzemenin gerçekleşeceğini haber vermiştir.

Şeddad b. Evs (*radiyallahu anh*)'dan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediği rivayet olunmuştur:

¹⁶⁸ Araştırmamda bu kelimeyi bulamadım. Ancak ben kelamın gelişinden bunun kafanın arka kısmını tıraş etmek manasında olduğunu zannediyorum. Herhalde bu kelime eski Farsça. Allah en iyisini bilir. (Şeyh Nasir b. Abdülkerim El Akl talikinden / İktizau's Sirati'l Müstakim 2003 Daru'l Fazile. Shf: 129)

خالفوا اليهود، فإنهم لا يصلون في نعالهم، ولا خفافهم

"Yahudilere muhalefet edin. Çünkü onlar ne ayakkabıları ile ne de mestleri ile namaz kılmazlar."¹⁶⁹ Bunu Ebu Davud rivayet etmiştir.

Bu muhalefet emri, Yahudilerin ayakkabılarını çıkarmalarını, Musa aleyhisselam'den almalarına rağmen verilmiştir. Ona şöyle denilmiştir:

فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ

"Ayakkabılarını çıkar."¹⁷⁰

Yine Amr b. Âs (radiyallahu anh)'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

فصل ما بين صيامنا وصيام أهل الكتاب أكلة السحر

"Bizim orucumuz ile ehli kitabın orucu arasındaki ayırım sahur yemeğidir."¹⁷¹ Bunu Müslim Sahihinde rivayet etmiştir.

Bu hadis, iki grubun ibadeti arasında ayırım yapılmasının Şâri' tarafından amaçlanan bir iş olduğuna delildir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu, Ebu Davud'un Ebu Hureyre'den rivayet ettiği şu hadiste açıkça belirtmiştir:

لا يزال الدين ظاهراً ما عجل الناس الفطر، لأن اليهود والنصارى يؤخرون

"İnsanlar iftarda acele ettikleri müddetçe din üstün olmaya devam edecektir. Çünkü Yahudiler ve Hristiyanlar iftarı geciktirirler."¹⁷²

Bu hadis, dinin gerçekleşecek üstünlüğünün iftarda acele etmek ile olduğu konusunda bir nasırdır. Bu, Yahudi ve Hristiyanlara muhalefet edilmesi sebebiyledir. Rasul gönderilmesinden gaye, ancak Allah'ın dininin

¹⁶⁹ Ebu Davud, 652

¹⁷⁰ Tâhâ, 12

¹⁷¹ Müslim, 1096

¹⁷² Ebu Davud, 2353

bütün dinlere üstün gelmesidir. O halde madem onlara muhalefet etmek dinin üstün olması için bir sebeptir; demek ki onlara muhalefet etmek peygamber gönderilmesindeki en büyük amaçlardan biridir.

Aynı şekilde Ebu Davud Ebu Eyyub El Ensari (*radiyallahu anh*)'dan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

لا تزال أمتي بخير أو على الفطرة ما لم يؤخروا المغرب إلى أن تشتبك النجوم

"Ümmetim akşam namazını yıldızların dolmasına kadar geciktirmediği sürece hayırda -veya fıtrat üzere- olmaya devam edecektir."¹⁷³

Ayrıca bunu İbn Mace Abbas (*radiyallahu anh*)'dan, İmam Ahmed de Sâib b. Yezid (*radiyallahu anh*)'dan rivayet etmişlerdir. Bu hadisteki illeti, müfesser (açıklanmış) olarak şöyle rivayet edilmiştir:

لا يزالون بخير ما لم يؤخروا المغرب إلى طلوع النجم مضاهاة لليهودية، ويؤخروا الفجر إلى محاق النجوم مضاهاة للنصرانية

"Akşam namazını Yahudiliğe benzeyerek yıldızların doğmasına kadar, Sabah namazını da Hristiyanlığa benzeyerek yıldızların kaybolmasına kadar geciktirmedikleri sürece hayırda olmaya devam edeceklerdir."

Said b. Mansur dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti, dedi ki: Bize Salt b. Behram, Haris b. Vehb'ten, o Abdurrahman Sunabihî (*radiyallahu anh*)'dan şunu tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

لا تزال أمتي على مسكة ما لم ينتظروا بالمغرب اشتباك النجوم مضاهاة لليهودية ولم ينتظروا بالفجر محاق النجوم مضاهاة للنصرانية ولم يكلوا الجنائز إلى أهلها

"Ümmetim akşam namazını Yahudilere benzeyerek yıldızların dolmasına, sabah namazını da Hristiyanlara benzeyerek yıldızların kaybolmasına bekletmediği ve cenazeyi ailesine havale etmediği sürece akıllı sağlam görüşlü olmaya devam edeceklerdir."

Yine Said b. Mansur dedi ki: Ubeydullah b. İyad b. Lakîb babasından, o babasından o da Beşir b. Hassasiye'nin hanımı Leyla'dan tahdis etti. Leyla dedi ki: İki gün peşpeşe oruç tutmayı istemiştım. Beşir beni bundan nehyetti ve şöyle dedi: Şüphesiz Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) beni bundan nehyetti ve şöyle buyurdu.

إنما يفعل ذلك النصارى، صوموا كما أمركم الله وأتموا الصوم كما أمركم الله ثم أتموا الصيام إلى الليل، فإذا كان الليل فأفطروا

"Bunu ancak Hristiyanlar yapar. Allah'ın size emrettiği gibi oruç tutun ve orucu Allah'ın emrettiği gibi tamamlayın: **'sonra orucu geceye kadar tamamlayın'**¹⁷⁴ Gece¹⁷⁵ olunca hemen iftar edin."

Visal orucunun yasaklanması'nın sebebini, Hristiyanların orucu olması ile açıklamıştır. Bu iş de tıpkı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in (başka bir hadiste) haber verdiği gibi bidat olarak yaptıkları ruhbanlıktan bir şeye benzemektedir.

Hammad b. Sabit'ten o da Enes b. Malik (radiyallahu anhu)'dan şöyle rivayet olunmuştur: "Yahudiler içlerinde bir kadın hayız olduğunda birlik-te yemek yemezler ve onunla evlerde cinsi münasebete girmezlerdi. Sahabe bunu Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)' sordular. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) şu ayeti indirdi:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ

"Sana hayızdan soruyorlar. De ki: o bir eziyettir. O halde hayız zamanı kadınlardan uzak durun."¹⁷⁶ Peşinden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) dedi ki:

اصنعوا كل شيء إلا النكاح

"Cinsi münasebet hariç her şeyi yapın."

¹⁷⁴ Bakara, 187

¹⁷⁵ Arapça'da gece, güneşin batmasından sonra başlar. (Çev.)

¹⁷⁶ Bakara, 222

Bu, Yahudilere ulaşıncı dediler ki: Bu adam bizim işlerimizden muhalefet etmediği hiçbir şey bırakmamak istiyor. Derken Useyd b. Hudaýr ve Abbad b. Beşir gelip 'Ey Allah'ın Rasulü! Yahudiler şöyle şöyle diyorlar. Biz kadınlarımızla cima etmeyecek miyiz?' Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüzü değişti hatta o iki adama kızdığını zannettik. Derken o ikisi çıktı ve ardından Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) süt hediye getiren birisi ile karşılaştılar. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) peşlerinden (geri dönmeleri için) birisini gönderdi. (Geldiklerinde) kendilerine süten içirdi. Bunun üzerine biz o ikisine kızmadığımızı anladık."¹⁷⁷

Bu hadis, Allah (Teâlâ)'nın elçisine Yahudilere muhalefet edeceği birçok şeyi şeriat kıldığına daha doğrusu, yaptıkları şeylerin genelinde ta ki onlar "bu adam bizim işlerimizden muhalefet etmediği hiçbir şey bırakmamak istiyor" diyene kadar onlara muhalefet ettiğine delalet eder.

Sonra muhalefet, ileride açıklayacağımız gibi bazen hükmün aslında bazen de vafında olur. Hayızlı kadından uzak durma işinin aslında onlara muhalefet edilmedi. Bilakis bu işin vafında, hayızlı kadına eza mahalli dışında yaklaşılmasını Allah'ın şeriat kılması şeklinde onlara muhalefet edildi. Sahabeden bazıları muhalefet hususunda Allah'ın şeriatını terk edecek kadar haddi aştıklarında Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüzü değişmiştir. Bu konuda -yani taharet konusunda- Yahudilerin üzerinde çok ağır zincirler vardı. Hristiyanlar ise bu şeylerin hepsinin terk edilmesi bidatini uydurdular. Hatta onlar, Allah'tan bir şeriat olmaksızın hiçbir şeyi necis saymazlar. Allah bu ümmete, kendileri için kıldığı şeriat ile onları orta yolu gösterdi. Her ne kadar Yahudilerin üzerinde bulundukları bu yol önceden meşru idi ise de Allah'ın kaçınılmasını şeriat kılmadığı şeyden kaçınmak, Yahudilere yaklaşmak; Allah'ın kaçınılmasını şeriat kıldığı şeylerle haşır neşir olmak ise Hristiyanlara yaklaşmak demektir. Yolların en doğrusu ise Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yoludur.

Ebu Uname'den o da Amr b. Abese (radiyallahu anh)'dan şöyle rivayet olunmuştur: "Ben cahiliyede iken insanların sapıklık üzerinde olduklarına inanıyordum. Çünkü onlar hiçbir şey (ilim, amel) üzere değillerdi ve

putlara tapıyorlardı. Abese dedi ki: Mekke'de bazı haberler veren bir adam olduğunu işittim. Hemen binitime binip ona gittim. O sıralar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kavmi kendisine karşı cüretkâr davrandığından davetini gizli yapıyordu. Ben de usulca hareket ettim ve Mekke'de yanına girdim. Ona dedim ki: Sen nesin? Dedi ki: 'Ben bir peygamberim.' Dedim ki: Peygamber ne demek? Dedi ki: 'Beni Allah gönderdi.' Dedim ki: Allah seni ne ile gönderdi? Dedi ki: Sıla-i rahim, putları kırmak ve Allah'ın tevhid edilip O'na hiçbir şeyin ortak koşulmaması ile gönderdi. Bunu üzerine dedim ki: Bu davada yanında kim var? Dedi ki: 'Bir hür ve bir köle.' Abese dedi ki: O gün onla birlikte Ebu Bekir ve Bilal vardı. Dedim ki: Ben sana tabi olacağım. Dedi ki: 'Sen bugün buna güç yetiremezsin. Benimle insanlar arasındaki durumu görmüyor musun? Lakin ailene dön. Benim çıktığımı duyduğunda hemen bana gel.' Bunun üzerine ben ailemin yanına gittim. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ben ailemin yanındayken Medine'ye geldi. Ben onun hakkında haber soruşturmaya başladım ve Medine'ye gelinceye dek hakkında insanlara soruyordum. Ta ki Yesrib'den yan Medine'den üç dört kişi gelene kadar bu böyle devam etti. Onlara dedim ki: Medine'ye gelen bu adam ne yaptı? Dediler ki: İnsanlar hemen ona koşular. Kavmi onu öldürmek istemişlerdi ama buna güç yetiremediler. Bunun üzerine hemen Medine'ye gelip yanına vardım ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Rasulü! Beni tanıyor musun? Dedi ki: Evet. Sen Mekke'de benimle karşılaşan kişisin.' Dedim ki: Ey Allah'ın Nebisi! Allah'ın sana öğretip öğretmediği ne varsa bana bildir. Bana namazla ilgili bilgi ver. Dedi ki:

صل صلاة الصبح، ثم أقصر عن الصلاة حتى تطلع الشمس حتى ترتفع فإنها تطلع حين تطلع بين قرني شيطان وحينئذ يسجد لها الكفار، ثم صل فإن الصلاة مشهودة محصورة حتى يستقل الظل بالرمح، ثم أقصر عن الصلاة فإن حينئذ تسجر جهنم، فإذا أقبل الفء فصل، فإن الصلاة مشهودة محصورة، حتى تصلى العصر، ثم أقصر عن الصلاة حتى تغرب الشمس، فإنها تغرب بين قرني شيطان وحينئذ يسجد لها الكفار

"Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup yükselene kadar namaz kıl-mayı bırak. Çünkü güneş doğduğu vakit şeytanın iki boynuzu arasından

doğar. O vakitte zaman kafirler güneşe secde ederler. Sonra mızrak ile gölge eşit oluncaya kadar namaz kıl. Çünkü namaz şahit ve hazır olunan-
dır. (Meleklerin şahit ve hazır bulunduğu) Sonra namaz kılmayı bırak.
Çünkü o vakitte cehennem kızıştırılır. Güneş batıya meylettiğinde kıl. Çün-
kü namaz şahit ve hazır olunan-
dır. Ta ki ikindiye kıl sonra güneş batana
dek namaz kılmayı bırak. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında ba-
tar. O vakitte kafirler güneşe secde ederler." ¹⁷⁸ Sonra hadisin devamını
zikretti. Bunu Müslim rivayet etmiştir.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) güneşin doğma ve batma vaktinde na-
maz kılınmasını yasakladı. Buna, güneşin şeytanın iki boynuzu arasında do-
ğup battığına ve kafirlerin o vakitte güneşe secde ettiklerini sebep gösterdi.

Malumdur ki müminler Allah'tan başkasına secde etmeye kastetmez-
ler. Ayrıca çoğu insan ne güneşin şeytanın iki boynuzu arasında doğup
battığını ne de kafirlerin güneşe secde ettiğini bilmezler. Yine de peygam-
ber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu vakitte namaz kılınmasını yasaklaya-
rak onlara benzemeye sebep olacak bütün yolların önünü kesmiştir.

Bu yasağın bazı faydaları meydana apaçık görülmektedir. Çünkü dış-
tan İslam görünüp yıldızlara tazimde bulunan ve onlara ihtiyacını ilettiğini
iddia eden bugünkü müşrik Sabiilerden bazıları yıldızlara secde etmekte
ve onlar için deve ve diğer hayvanlardan kurbanlar kesmekte.

Sözde İslam'a müntesip bazı kişiler Sabii ve Brahmanizm müşrikleri-
nin mezhepleri hakkında yıldızlara ibadet konusunda bir kısım kitap tasnif
etmişler bununla da riyaset vb. dünyalık amaçlara ulaşmak istediklerini
iddia etmişlerdir. Bu, kralları Nemrudlar olan ve Allah'ın El Halil aleyhis-
selam'ı Haniflik ve dinin tamamının Allah'a has kılınması için kendileri-
ne gönderdiği Ken'ânilerin önceleri yaptıkları sihir ve büyüden başka şey
değildir.

Bu zamanlarda da bunun gibisini yapanlar olunca, mazeretlerin önünü
kesmek gayesi (sedd-i zera'i) ile bu vakitlerde namaz kılınmasını yasakla-
ması konusunda Şâri' (sallallahu aleyhi ve sellem)'nin hikmeti gerçekle-
miş oldu. Bu yasakta şu uyarılar vardır: Müşriklerin ibadet vb. gibi yaptık-

ları şeylerin hepsi niyet ile küfür veya isyan olan şeylerdendir. Müminler, müşriklerin kastettiklerini kastetmeseler de bu küfrün zahirinden nehyolunmuşlardır. İşte bu, sedd-i zerai' ve kötülüğe giden tüm yolların önünü kesmek sebebiyledir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir sopa yahut sütuna doğru namaz kılarken onu sağ veya sol kaşının hizasına alması ve direk önüne alıp ona yönelmemesi¹⁷⁹ de bu türdendir.

İşte bu sebeple Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah'tan başka ibadet edilen şeye doğru namaz kılınmasını -ibadet eden bunu kastetmemiş olsa bile- yasaklamıştır. Yine bu yüzden bir kişinin önünde Allah için secde edilmesini bile -Allah'tan başkasına yapılan secdeye benzediğinden- yasaklamıştır. Her ne kadar secde eden bununla o adama secde etmeyi kastetmemiş olsa da. Baksana şariat yönler ve vakitler hususunda bile kafirlere benzemenin önünü nasıl kesmiştir. Nasıl ki kafirlerin kendisine yöneldikleri kibleye doğru namaz kılınmaz; aynı şekilde kendisi için namaz kıldıkları (put, güneş, ay) vb. şeylere doğru da namaz kılınmaz. Bilakis bu daha ağırdır. Çünkü kible şariatlardan bir şariat olup peygamberlerin şariatlarına göre farklılık arz edebilir. Allah'tan başkasına secde ve ibadet etmek ise tüm peygamberlerin ittifak ettikleri dinde haramdır. Tıpkı Allah (Sübhanehu ve Teâlâ)'nın şu kavlinde olduğu gibi:

وَأَسْأَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ

"Senden önce elçilerimizden bazılarını gönderdiğimiz kimseler sor.

Rahman'dan başka ibadet edilecek ilahlar kıldık mı?"¹⁸⁰

Yine İbn Ömer (radiyallahu anh)uma'dan şöyle rivayet olunur: Namazda otururken sol eline dayanmış bir adam gördü. Bunun üzerine ona "Bu şekil oturma! Çünkü bu, azap olunanlar bu şekilde otururlar" dedi. Başka bir rivayette: "bu gazaba uğrayanların namazıdır" şeklinde; bir başka rivayette "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kişinin namazda eline dayanarak oturmasını yasakladı" şeklindedir. Bunların hepsini Ebu Davud rivayet etmiştir.¹⁸¹

¹⁷⁹ Ebu Davud, 693

¹⁸⁰ Zuhurf, 45

¹⁸¹ Ebu Davud, 994

Bu hadiste, azap olunanların oturuş şekli olması sebep gösterilerek, bu oturuştan nehyedilmesi vardır. İşte bu, dinin onların gidişatlarından uzaklaşma konusunda ne derece itina gösterdiğine delildir.

Aynı şekilde Buhari, Mesruk'tan o da Aişe dan şöyle rivayet eder: "Aişe (*radiyallahu anh*)a namazda ellerin bele konulmasını kerih görür ve "şüphesiz Yahudiler onu yapıyorlar"¹⁸² derdi." Yine Ebu Hureyre hadisin-den onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazda ellerin bele konulmasını yasakladı"¹⁸³ Bir başka lafızda "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kişinin elleri belinde namaz kılmasını yasakladı" şeklindedir. Buhari dedi ki: Hişam ve Ebu Hilal, İbn Sirin'den, o da Ebu Hureyre'den, dedi ki: "Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yasakladı." Bunun gibi Müslim Sahihinde şöyle rivayet etmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yasakladı."¹⁸⁴

Yine Ziyad b. Sabih'ten şöyle dediği rivayet olunmuştur: "İbn Ömer'in yanında namaz kıldım. Ellerimi belime koymuştum. Namazını bitirince bana 'bu namaz içindeki haçtır. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bundan nehyediyordu' dedi."¹⁸⁵ Bunu Ahmed, Ebu Davud ve Nesai rivayet etmiştir.

Aynı şekilde Cabir b. Abdullah (*radiyallahu anh*)uma'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) rahat-sızlanmış bizde arkadaşında o oturuyorken namaz kılmışıktık. Ebu Bekir ise insanlara tekbirleri duyuruyordu. Derken bize yöneldi ve ayakta olduğumuzu gördü. Bunun üzerine bize işaret etti ve biz oturup onun namaz kıldığı gibi oturarak kıldık. Selam verdiğinde şöyle dedi:

إن كنتم أنفا تفعلون فعل فارس والروم يقومون على ملوكهم وهم قعود، فلا تفعولوا، انتموا
بأنتمكم إن صلى قائما فصلوا قياما وإن صلى قاعدا فصلوا قعودا

"Biraz önce neredeyse Farslıların ve Rumların yaptığını yapacaktınız. Onlar kralları otururken huzurunda ayakta dururlar. O halde siz böyle

¹⁸² Buhari 3458

¹⁸³ Buhari 1219

¹⁸⁴ Müslim 545

¹⁸⁵ Ebu Davud 903

yapmayın. İmamlarınıza uyun. Eğer ayakta kılsa sizde ayakta kılın, oturarak kılsa sizde oturarak kılın."

Bu hadisi Müslim ve Ebu Davud, Leys hadisinden, onun Ebu'z Zübeyr'den onun da Cabir'den şeklinde rivayet etmiştir.

Yine Ebu Davud ve başkaları Â'meş hadisinden, onun Ebu Sufyan yani Talha b. Nafi' El Kureşi'den onun da Cabir'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Medine de bir ata binmişti. At onu bir hurma kütüğünün üzerine sırt üstü düşürdü ve ayak bileği çıktı. Biz de ona hasta ziyaretine gittik. Derken onu Âişe'ye ait bir oda da oturarak tesbih ederken bulduk. Cabir dedi ki: Hemen arkasında namaza durduk. O ise bize bir şey demedi. Sonra başka bir kere daha onu ziyarete gittik, kalkıp oturarak farz namazı kıldı. Biz de arkasında durduk. Bunun üzerine bize işaret etti ve biz hemen oturduk. Cabir dedi ki: Namazı bitirdiğinde şöyle dedi:

إذا صلى الإمام جالسا فصلوا جلوسا وإذا صلى الإمام قائما فصلوا قياما، ولا تفعلوا كما يفعل أهل فارس بعظمانها

"İmam oturarak kıldığında sizde oturarak kılın. İmam ayakta kıldığında sizde ayakta kılın. Farşlıların krallarına yaptıkları gibi yapmayın."¹⁸⁶

Bir rivayeti ise şöyledir:

ولا تعظموني كما يعظم الأعاجم بعضها بعضا

Acemlerin birbirlerine tazimde bulunduğu gibi bana tazim de bulunmayın.¹⁸⁷

Bunu Ebu Davud'un dışında birinin rivayet ettiğini düşünüyorum.

Bu hadiste Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) namazda farz olan kıyamın terk edilmesini emretmiş, buna da imamın oturuşu birlikte cemaatin ayakta durmasının, Farşlıların ve Rumların krallarına yaptıklarına

¹⁸⁶ Ebu Davud, 602

¹⁸⁷ Ebu Davud, 5230

-onların kralları otururken ayakta durmalarına- benziyor olmasını sebep olarak göstermiştir.

Malumdur ki me'mum (imama uyan) ancak Allah için kıyama durma-ya niyet eder, imamı için değil. Bu rivayet, oturan biri için (saygıdan dolayı) ayakta durulmasının yasaklanması hususunda büyük bir vurgulamadır. İşte bu sebeple Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir insan önünde Allah için (bile olsa) secde yapılmasını ve Allah dışında ibadet edilen ateş vb. şeylere doğru namaz kılınmasını yasaklamıştı. Ayrıca bu hadiste her ne kadar niyetimiz onlarınki gibi olmasa da Fars ve Rumların fiillerine benzeyen işleri yapmanın da yasak olduğuna delil vardır. Çünkü Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "o halde siz böyle yapmayın" demiştir. O halde bundan sonra sadece şekilde bile onlara benzemenin yasaklanmasında bir gaye yok mudur?

Sonra, bu hadis imamın oturarak namaz kıldırması konusunda ister muhkem olsun isterse mensuh olsun- yine de hadisten (çıkarığımız bu) hüccet kaimdir. Çünkü oturmanın nesholması, bu illetin fesadına asla delalet etmemektedir. Nesih ancak, o illetin yerine tercih edilecek, mesele namazda kıyamın farz olması ve farzın görüntüde benzerlik sebebiyle düşmeyeceği gibi başka bir illetin ona muarız (çelişen) olmasını gerektirir. Ayrıca görüntüde benzerlik illeti, bir farzı düşürmediği zaman, Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sebep olarak gösterdiği söz konusu illet, muarızdan veya nesihten yana selamette olmuştur. Çünkü namazdaki kıyam, hakikatte benzerlik değildir ki bir tehlike arz etsin. O halde hüküm, bir illet kendisine gerekçe gösterilir sonra da illetin devam etmesiyle birlikte nesih olunursa, muhakkak ki nesih anında yerine tercih edilecek başka bir illet olmalıdır. Yahut o illetin (hükme) etkisi zayıflamıştır. Ancak o illetin bizzat kendisinde batıl (asılsız) olmasına gelirse, işte bu imkânsız bir şeydir.

Bunların hepsi, eğer hüküm mensuh ise geçerlidir. Ancak doğrusu bu hadisin muhkem olduğudur. Çünkü Sahabeden birçok kimse Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sonra vefatından -O'nun vefatıyla sonuçlanan hastalığındaki namazı bilmelerine rağmen- bu hadisle amel etmişlerdir.

Gerçekten Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bunu emrettiği, kendisi ile vefat hastalığı hadisinin nâsîh olmasını reddeden bir sahihlik ve sarîhlik şeklinde yaygındır. Şu kitabımızın dışında genişçe izah edildiğine göre; ya kıyam fiilinin oturma fiiline zıt olmamasından iki emir de geçerlidir ya da Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "oturarak kıldığında" sözüne dahil olmaması ve (hükme) sebep olarak gösterdiği zararın yokluğu sebebiyle, namaza oturarak başlayan ile imamın oturarak başladığı namaz arasında fark vardır. Çünkü namazın son fiilini, evveli üzerine bina etmek, imamın namazı üzerine bina etmekten daha evladır. Bu kitabın dışında, buna benzer daha nice açıklamalar zikredilmiştir.

Aynı şekilde Ubade b. Samit (*radiyallahu anh*)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir cenazeyi izlediğinde naaş mezara yerleştirilmeden evvel oturmazdı. Derken bir Yahudi alimi ona bu konudan bahsetti ve 'Ya Muhammed biz de böyle yapıyoruz' dedi. Ubade dedi ki: Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hemen oturdu ve şöyle buyurdu:

خالفهم

"Onlara muhalefet edin"¹⁸⁸

Bunu Ebu Davud, İbn Mace ve Tirmizi rivayet etmiştir. Tirmizi dedi ki: Ravilerden Beşir b. Rafi' hadiste kaviyy değildir.

Derim ki: Alimler cenaze geçtiğinde onun için ayağa kalkmak ve cenazeye (mezarlıkta) ayakta eşlik etmek hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bunu emreden hadisler çok olup meşhurdur. Bunun neshine yahut geçen cenazenin neshine inanların dayanağı Ali hadisi ve bu Ubade (*radiyallahu anh*) uma hadisidir. Ancak, iki görüşle de amel edilmesi mümkündür. Çünkü cenazeye eşlik eden kimse, cenaze için mezara koyuluncaya kadar değil, omuzlardan inene kadar ayakta durur. O halde bu hadis ile diğerlerinin arası cemedilmiştir ya da bu hadis diğerlerini nesh etmiştir. Ayrıca hadiste, muhalefet edilmesi illet olarak gösterilmiştir. Diğer görüşte olanlar ise, bu hadisi zayıf sayarlar. Halbuki zayıflık, muhalefetin cinsi(nin) gerekliliğinde kendisi ile istişhad edilip dayanak alınmasına zarar vermez.

Yine Buhari Abdurrahman b. Kasım'dan şunu rivayet etmiştir: Babası Kasım cenazenin önünde yürür, onun için ayağı kalkmazdı. Ayrıca Aişe (radiyallahu anh)'nın şöyle dediğini haber verirdi: "Cahiliye insanları cenaze için ayağa kalkarlardı. Cenaze gördüklerinde iki kere 'hep ailenin yanında ol' derlerdi." Cenaze için ayağa kalkmayı mekruh görenler, bunu cahiliye adeti olmasıyla istidlal etmişlerdir. Burada amacımız bu mesele- nin kendisi hakkında konuşmak değildir.

Aynı şekilde İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

الحد لنا والشق لغيرنا

"Lahid bize, şıkk da dışımızdakilere aittir."¹⁸⁹

Bunu dört sünen sahibi rivayet etmiştir. Ayrıca Cerir b. Abdullah (radiyallahu anh)'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

الحد لنا والشق لغيرنا

"Lahid bize, şıkk da dışımızdakiler aittir."¹⁹⁰

Bunu Ahmed ve İbn Mace rivayet etmiştir. Ahmed'in bir rivayetinde ise lafız şöyledir:

والشق لأهل الكتاب

"Şıkk kitap ehline aittir"¹⁹¹

Bu hadis, kendisinde leyyin olan yollardan rivayet olunmuştur. Ne var ki bu yollar birbirini desteklemektedir.

¹⁸⁹ Ebu Davud 3208 – Tirmizi 7747 – İbn Mace 1554

¹⁹⁰ İbn Mace 1555

¹⁹¹ Müsned. Bunu Suyuti Câmiu's Sagir'de hadis no:7747'de zikretmiş ve sahih olduğunu belirtmiştir.

Bu hadiste kitap ehline -hatta ölüyü kabrin en altına koymada bile- muhalefet etmemiz hakkında bir uyarı vardır.

Yine Abdullah b. Mesud (*radiyallahu anh*)'dan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediği rivayet olunmuştur:

ليس منا من ضرب الحدود، وشق الجيوب، ودعا بدعوى الجاهلية

"Yanaklarına vuran, yakalarını yırtan ve cahiliye davasına çağırان biz-den değildir."¹⁹² Müttefekun aleyhtir.

Cahiliye davası ölünün arkasından matem tutmaktır. Ayrıca cahiliye davası kabilecilikte de olur. İmam Ahmed'in Ubey b. Kâ'b (*radiyallahu anh*)'tan rivayet ettiği şu hadis de bu türdendir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

من تعزى بعزاء الجاهلية، فأعضوه بهن أبيه، ولا تكنوا

"Bir kimsenin cahiliye âdetince, kavim ve kabilesine intisab ederek (onlardan yardım talep ettiğini) ve onlarla şereflediğini duyacak olursanız ona: 'Babanın bilmem nesini ısır!' deyiniz. Ve bunu açık açık söyleyiniz, îmâ ve kinayede de bulunmayınız."¹⁹³

Yine Ebu Malik El Eş'ari (*radiyallahu anh*)'dan Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

أربع فى أمتى من أمر الجاهلية لا يتركونهن الفخر بالأحساب، والطعن فى الأنساب، والاستسقاء بالنجوم، والنياحة وقال: النائحة إذا لم تتب قبل موتها تقام يوم القيامة وعليها سربال من قطران، ودرع من جرب

"Ümmetimde dört şey vardır ki, cahiliye işlerindendir, bunları terk etmeyeceklerdir: Haseble (yani ırk ve kabile üstünlüğüyle) övünme, nesebi yani soyu sebebiyle insanları kötüleme, yıldızlardan yağmur bekleme,

¹⁹² Buhari, 1294 – Müslim 103
¹⁹³ Beğavi, Şerhu's Sunne, 3541

(ölenin ardından) matem ve ağıt yakma!" Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sözlerine şöyle devam etti: "Matemci kadın, şayet tevbe etmeden ölecek olursa, kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise, uyuzlu bir gömlek olduğu halde (kabrinden) kaldırılır"¹⁹⁴

Bunu Müslim rivayet etmiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu hadiste cahiliye davasına çağırımı kötülemiştir. Ayrıca bazı cahiliye işlerini insanların hepsinin terk etmeyeceğini -terk etmeyen kimseyi kınayıp kötölemek için- haber vermiştir.

Bu hadislerin hepsi, cahiliye işlerinin ve bu cahiliye işlerini yapan kimsenin İslam Dininde kötülenmiş olmasını gerektirmektedir. Böyle olmasaydı, bu kötülüklerin (münkerât) cahiliyeye izafe edilmesinde o davranışları bir kötülleme söz konusu olmazdı. Malumdur ki bu söz konusu işlerin cahiliyeye izafe edilmesi, sadece bazı hasletlerden haber vermek değil, o işleri zemmetmek içindir. Bu tıpkı Allah (Sübhanehu ve Teâlâ)'nın şu sözü gibidir:

وَلَا تَبْرَحْنَ تَبْرُجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى

"Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın."¹⁹⁵

Bu ayet hem açılıp saçılmayı zemmetmek için hem de önceki cahiliye dönemini zemmetmek içindir. İşte bu, onlara benzemenin menedilmesini gerektirir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Ebu Zer'e bir adamı annesinden dolayı ayıplaması sonrası söylediği şu söz de bu kabildendir:

إنك امرؤ فبك جاهلية

"Şüphesiz sen içinde cahiliye olan birisin."¹⁹⁶

¹⁹⁴ Müslim 935

¹⁹⁵ Ahzab, 33

¹⁹⁶ Buhari, 30 – Müslim 1661

Şüphesiz bu ifade hem bu ahlakın hem de İslam'da olmayan (diğer) cahiliye ahlakının zemmedilmesi içindir.

Allah (Teâlâ)'nın şu kavli de bu türdendir:

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

"Hani o zaman küfredenler, kalplerine taassubu yani cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi."¹⁹⁷

Hiç şüphesiz taassubun cahiliyeye izafe edilmesi, onun kötülenmesi içindir. O halde bütün cahiliye ahlakları ve fiilleri de bu kötülenmeye dahildir.

Yine Buhari'nin Sahihinde Abdullah b. Ebi Yezid'den rivayet ettiği şu hadis de bu türdendir. Abdullah, İbn Abbas (radiyallahu anh)'ı şöyle derken iştirmiştir: "Cahiliye kalıntılarında üç kalıntı vardır: Nesebe dil uzatmak, ölenin ardından bağırıp çağırmak. Üçüncüsünü unuttum" (Ravi) Süfyan b. Uyeyne dedi ki: "Bunun yıldızlardan yağmur istemek olduğunu söylüyorlar."¹⁹⁸

Ayrıca Müslim, Sahihinde El A'meş'ten, o Ebu Salih'ten o da Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

اِنتَانِ فِي النَّاسِ هَمَا بِهِمْ كَفَرُ: الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ، وَالنِّاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ

"İnsanlarda iki şey vardır ki onlar küfürdür. Nesebe dil uzatmak ve ölü için bağırıp çağırmak."¹⁹⁹

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "onlar küfürdür" sözü, yani bu iki haslet insanlarda var olan küfürdür demektir. Bu iki hasletin kendileri küfür amellerinden olması sebebiyle küfürdür ve bunlar insanlarda

¹⁹⁷ Fetih, 26

¹⁹⁸ Buhari, 3850

¹⁹⁹ Müslim, 67

vardır. Ancak, kendisinde küfür şubelerinden bir şube bulunan herkes, ta ki kendisinde küfrün hakikati var olana dek mutlak manada kafir olmaz. Tıpkı kendisinde iman şubelerinden bir şube bulunan herkesin, ta ki kendisinde imanın hakikati var olana dek mümin olamayacağı gibi. Ayrıca Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in

ليس بين العبد وبين الكفر - أو الشرك - إلا ترك الصلاة

*"Kul ile küfür veya şirk arasında sadece namazın terki vardır"*²⁰⁰

sözündeki gibi "lam" harfi ile marife olan الكفر elkufr-küfür kelimesi ile olumlu cümlelerde bulunan nekra küfür كفر kelimesi arasında fark vardır. Bunun gibi "kafir" veya "mümin" denildiği zaman mutlak ismin manası ile Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in

لا ترجعوا بعدى كفارا، يضرب بعضكم رقاب بعض

*"Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirler olarak geri dönmeyin"*²⁰¹

sözündeki gibi ismin kendisine ve bütün çekimlerine ait olan mutlak mana arasında da fark vardır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "birbirinizin boynunu vuran" sözü, hadisteki kafirlerin tefsiridir. O kimseler "kafirler" ismi ile mukayyed olarak isimlendirilirler, "kafir" veya "mümin" denildiği zamanki mutlak isme dahil olmazlar. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın "مِنْ مَاءٍ ذَافِقٍ" *"fışkıran bir sudan"*²⁰² kavlinde olduğu gibi. Meni, mukayyed olarak "su" ile isimlendirilmiştir. Yoksa "فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا" *"Eğer hiçbir su bulamadıysanız teyemmüm yapın"*²⁰³ ayetinde olduğu gibi mutlak su ismine dahil değildir.

²⁰⁰ Müslim, 82

²⁰¹ Buhari 121 – Müslim 65-66

²⁰² Tarık, 6

²⁰³ Mâide, 6

Yine Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde Amr b. Dînar'dan onun da Cabir b. Abdullah (*radiyallahu anh*)'tan rivayet ettikleri şu hadis de bu türdendir: "Cabir dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'le birlikte bir gazvedeydik. Onla birlikte birçok Muhacir de bu gazveye eşlik etmişti. Muhacirlerin içinde şakacı bir adam vardı. Derken Ensar'dan birinin kışına eliyle – veya ayak tabanıyla- vurdu. Bunun üzerine o şahıs çok fena kızdı. Ta ki ikisi de bağırmağa başladılar. Ensar'dan olan 'Ey Ensar topluluğu yardım edin" diye; Muhacir'den olan "Ey Muhacirler topluluğu yardım edin" diye bağırды. Buna binaen Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) çıktı ve "bu cahiliye çağrısı da nedir?" dedi ve sonra "ne oluyor size" dedi. Kendisine Muhacirin Ensar'ın kışına vurduğu haber edildi. Bunun üzerine "bırakın şu hareketleri! Hiç şüphesiz bunlar çirkindir" dedi. Abdullah b. Ubey b. Selül dedi ki: Bize karşı mı çağrıda bulundular? Şayet Medine'ye dönecek olursak, oranın izzetlisi zelil olanını oradan kesinlikle çıkaracak."²⁰⁴ Bunun üzerine Ömer, bu kötü adamı öldürmeyecek miyiz ey Allah'ın Rasulü, dedi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle cevap verdi: "Hayır! Sonra insanlar arkadaşlarını öldürüyor diye konuşurlar."²⁰⁵

Ayrıca Müslim de bunu Ebu'z Zübeyr'den, o da Cabir'den rivayet etmiştir. "Cabir dedi ki: Biri Muhacirden diğeri Ensar'dan olan iki delikanlı kavga ettiler. Derken Muhacir genç Muhacirlere 'ey muhacir topluluğu yardım edin' diye; Ensar genç ise Ensar'a 'ey Ensar topluluğu yardım edin' diye seslendi. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) çıktı ve "bu da nedir? Cahiliye çağrısı mı?" dedi. Dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü sadece iki delikanlı kavga ettiler. Biri diğerrinin kışına vurdu. Bunun üzerine "Beis yok. Kişi, zalim olsa da mazlum olsa da kardeşine yardım etsin. Eğer zalimse ona engel olsun. Çünkü bu, ona yaptığı yardımdır. Eğer mazlum ise ona yardım etsin."²⁰⁶

Bu iki isim yani Muhacir ve Ensar ismi şer'î isimlerdir. Kuran ve Sünnet'te bu isimler gelmiş ve "daha önce ve burada bizleri Müslimler olarak adlandırdığı"²⁰⁷ gibi Allah, onları da bu iki isimle adlandırmıştır. Kişinin Muhacirlere ve Ensar'a intisap etmesi Allah katında ve Rasulü katında

²⁰⁴ Münafikun, 8

²⁰⁵ Buhari, 3518

²⁰⁶ Müslim, 2584

²⁰⁷ Hacc, 78

güzel ve övülen bir intisaptır. Ne kabilelere ve şehirlere intisap etmek gibi, kendisiyle sadece tarif etme amacı güdülen mübah türden ne de bir bidate veya başka bir masiyete intisap etmek gibi, mekruh veya haram türden değildir.

Sonra bununla beraber o ikisinden her biri kendi taifesini yardım etsinler diye çağırdıklarında Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu inkâr etmiş ve onu "cahiliye davası" diye isimlendirmiştir. Ta ki o şekilde çağrıda bulunanların iki delikanlı olduğu ve bunun cemaatten sadır olmadığı söylenmiştir. Bunun üzerine o, zalimin engellenip mazluma yardım edilmesini emretmiştir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu, asıl sakınılması gereken tehlikeli şeyin, kişinin cahiliye ehlinin yaptığı gibi kendi grubuna kayıtsız şartsız taassup etmesi olduğunu açıklamak için söylemiştir. Kişinin grubuna düşmanlık olmaksızın hak üzere yardım etmesi ise güzel olup vacip veya müstehaptır.

Yine bunun benzeri Ebu Davud ve İbn Mace'nin Vasile b. El Eska' (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Vasile dedi ki: Dedim ki: Ey Allah'ın Rasulü! Asabiyet nedir? Dedi ki:

أن تعين قومك على الظلم

"Zulüm üzere kavmine yardım etmendir."²⁰⁸

Yine Sürâka b. Malik b. Cü'sum El Mudlicî (radiyallahu anh)'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bize hutbe verdi. Şöyle buyurdu:

خيركم المدافع عن عشيرته ما لم يأثم

"Sizin en hayırlınız aşiretini günah işlemediği sürece müdafaa edenidir."²⁰⁹ Bunu Ebu Davud rivayet etmiştir.

Yine Ebu Davud Cubeyr b. Mut'im (radiyallahu anh)'dan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

²⁰⁸ Ebu Davud, 5119

²⁰⁹ Ebu Davud, 5120

ليس منا من دعا إلى عصبية، وليس منا من قاتل على عصبية، وليس منا من مات على عصبية

"*Asabiyete çağırان bizden değildir. Asabiyet davası yolunda savaşıان bizden değildir. Asabiyet davası yolunda ölen bizden değildir.*"²¹⁰

Yine Ebu Davud'un Abdullah b. Mesu (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

من نصر قومه على غير الحق فهو كالبعير الذي ردى فهو ينزع بذنبه

"*Kim kavmine hak dışında yardım ederse işte o (kuyuya) düşüp de kuyruğundan (yukarı) çekilen deve gibidir.*"²¹¹

Bu isimler üzerinde bir araya gelip yardımlaşmak ve Allah ve Rasulün sevdiği bu isimlere intisap etmek böyleyse; mutlak taassup ile ya mubah yahut mekruh olan soylara diğer ilişkilere bağlanıp (sadece) bunlar için bir araya gelip yardımlaşmanın hali nasıl olur?

Bunun sebebi, şer'i isimlere intisap etmek başka isimlere intisap etmekten daha güzel olmasıdır. Ebu Davud'un Muhammed b. İshak'tan, onun Davud b. Husayn'dan, onun Abdurrahman b. Ebu Ukbe'den, onun Ebu Ukbe'den -Fars ahalisinden azatlı bir köleydi- rivayet ettiği şu hadisi görmez misin? Ebu Ukbe dedi ki: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile Uhud savaşına katılmışım. Derken müşriklerden bir adama kılıcımı indirdim ve dedim ki: Al sana! Ben Farisi köleyim. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bana yöneldi ve şöyle buyurdu:

هلا قلت: خذها مني وأنا الغلام الأنصاري

"*Şöyle desen olmaz mıydı? Al sana! Ben Ensar'a mensup bir köle-yim.*"²¹²

²¹⁰ Ebu Davud, 5121

²¹¹ Ebu Davud, 5118

²¹² Ebu Davud, 5123

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) o genci Ensar'a intisap etmeye -her ne kadar azatlı köle olmasına rağmen²¹³- teşvik etmiştir. Bunun söylenmesini, hak bir nispet olup haram olmamasına rağmen açıkça Farslılara intisap edilmesinden daha çok seviyordu.

Allah daha iyi bilir, kişinin kendisine mensup olduğu tarafı himaye etmeye çalışmasının, bunun (Farisilere değil de Ensar'a nispet edilmesinin) hikmetlerinden biri olduğunu sanıyorum. Gerçi bu Allah için olursa kişi için bir hayırdır.

Bu hadisler bir işin cahiliyeye izafe edilmesinin onun kötülüğünü gerektirdiğine ve bunun yasaklanmış olduğuna delildir. Bu cahiliye işlerinin menedilmesini gerektirir ki bu kitapta (anlaşılması) istenen tam da budur.

Bunun benzeri, Said b. Ebu Said'in babasından, onun da Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği şu hadistir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

إن الله قد أذهب عنكم عبية الجاهلية وفخرها بالآباء: مؤمن تقى أو فاجر شقى، أنتم بنو آدم وأدم من تراب، ليدعن رجال فخرهم بأقوام إنما هم فحم من فحم جهنم أو ليكونن أهون على الله من الجعلان التى تدفع بأنفها التتن

"Şüphesiz Allah sizden cahiliye (*abiyesini*) kibrini ve atalarla övünmesini giderdi. İnsanlar müttaki mümin veya facir bedbahttır. Siz Adem'in oğullarısınız. Âdem ise topraktandır. Artık bazı kimseler ya "cehennemden kömürlerinden bir kömür" olan bir toplulukla övünmekten vazgeçerler, ya da Allah nazarında "burnuyla pislik yuvarlayan bok böceğinden" daha değersiz olurlar."²¹⁴

Bu hadisi Ebu Davud ve başkaları rivayet etmiştir. Hadis sahihtir.

Hadiste Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kibir ve övünmeyi zemmetmek için cahiliyeye izafe etmiştir. Bu ifade, o ikisinin cahiliyeye izafe olunduğundan ötürü zemmedilmesini gerektirir. Bu ise cahiliyeye izafe edilen bütün işlerin zemmedilmesini gerekli kılar.

²¹³ Yani aslen Ensar'dan değildi. Ensar ile aralarındaki bağ sadece köle efendi bağıydı. (Çev.)

²¹⁴ Ebu Davud, 5116

Bunun benzeri Müslim'in Sahihinde Ebu Kays yani Ziyad b. Rabâh'tan onun da Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiği şu hadistir: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

من خرج من الطاعة وفارق الجماعة فمات مات ميتة جاهلية، ومن قاتل تحت راية عمية يغضب لعصية، أو يدعو إلى عصية، أو ينصر عصية فقتل قتل قتل جاهلية ومن خرج على أمي يضرب برها وفاجرها، ولا ينحاشي من مؤمنها، ولا يفى لذي عهد عهده فليس مني ولست منه

"Kim itaatten çıkıp ve cemaatten ayrılır ve ölürse, bir çeşit cahiliye ölümüyle ölmüştür. Kim de körü körüne çekilmiş bir bayrak altında savaşır, asabiyet için kızar veya asabiyete çağırır veya asabiyete yardım eder, bu esnada da öldürülürse bir çeşit cahiliye ölümüyle öldürülmüştür. Kim ümmetime karşı ayaklanır; iyisini ve kötüsünün boynunu vurur ve mümin olanından da sakınmaz ve de hiçbir ahit sahibinin ahidini yerine getirmese, o benden değildir ben de ondan değilim."²¹⁵

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu hadiste üç kısım zikretti. Bu üç kısmı fukaha, fıkıh kitaplarında "kıble ehlinde bağiler, âdiler (salırganlar) ve asabiyet ehli ile savaşma babı" konusunda incelerler.

Birinci Kısım: Sultanın itaatinden çıkarılır. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) itaatten ve cemaatten ayrılmayı yasaklamış ve kim üzerinde bir imama itaat olmaksızın ölürse onun bir çeşit cahiliye ölümüyle öleceğini beyan etmiştir. Gerçekten Arap ve diğer cahiliye ehli insanlar, siyerlerinden bilindiği üzere genel bir emire itaat etmezlerdi.

Sonra²¹⁶ Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kavmi, şehir halkı vb. gibi şeyler için taassupla savaşan kişiyi zikretti. Ayrıca altında savaş-tıkları bayrağı "körlük" olarak isimlendirdi. Çünkü o, önünde ne olduğu idrak edilemeyen kör bir iştir. Aynı şekilde asabiyet savaşı, bu savaşın cevazı hakkında ilim olmaksızın yapılan bir savaştır.

²¹⁵ Müslim 1848

²¹⁶ Bu ikinci kısımdır.

Yine bu yolda öldürülen kişinin ölümünü, gerek kalbiyle veya diliyle kızmış olsun gerekse eliyle vurmuş olsun (ayrım yapmaksızın) bir çeşit cahiliye ölümü saydı. Bunu Müslim'in Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği şu hadis tefsir etmektedir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) dedi ki:

لَيَأْتِينَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَدْرِي الْقَاتِلُ فِي أَيِّ شَيْءٍ قَتَلَ، وَلَا يَدْرِي الْمَقْتُولُ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ قُتِلَ فَقِيلَ: كَيْفَ يَكُونُ ذَلِكَ؟ قَالَ: الْهَرَجُ الْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ

"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki ne öldüren hangi uğurda öldürdüğünü bilir ne de öldürülen ne sebeple öldürüldüğünü. Denildi ki: Bu nasıl olur? Dedi ki: Herc²¹⁷. Öldüren de öldürülen de ateştedir."²¹⁸

Üçüncü Kısım: Ümmete karşı ayaklananlardır. Bunlar ya amaçları maldır; yol kesenler vb. gibi saldırganlar yahut mutlak olarak başkasının yönetimi altından bulunan şehir halkını ordu veya sıradan halk ayrımı yapmaksızın öldürenler gibi amaçları riyaset olanlardır. Kimi zaman da bu ayaklananlar, Ali (*radiyallahu anh*)'ın kendilerini öldürdüğü Harûriye gibi kible ehlinin kanlarını mutlak olarak helal sayıp sünnetten ayrılan kişiler olurlar.

Sonra, şüpheşiz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu tip ölümü ve öldürülmeyi, bunları zemmederek bir çeşit cahiliye ölümü ve bir çeşit cahiliye öldürülmesi diye isimlendirmiştir. Eğer böyle isimlendirmeseydi, bundan sert bir şekilde alıkoymuş olamazdı.

Böylece Sahabe (*radiyallahu anh*)um katında şunun iyice anlaşılıp yerleştiği bilinmiş oldu: Cahiliyeye izafe edilen ölüm ve öldürülme vb. şeyleri kötülenmiş ve nehyedilmiştir. İşte bu, cahiliye işlerinden olan her şeyin zemmedilmesini gerektirir. Zaten kitabımızda (anlatılmak) istenen şey de budur.

Yine Buhari ve Müslim'in Ma'rur b. Süveyd'den rivayet ettikleri şu hadis de bu türdendir: "Ma'rur dedi ki: Ebu Zer'e gördüm. Üzerinde bir

²¹⁷ Herc, fitne, kargaşa ve ölüm olarak açıklanmıştır.

²¹⁸ Müslim, 2908

elbise vardı. Kölesinin üzerinde de aynı elbise vardı. Bu durumu kendisine sordum. Dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında bir adamla karşılıklı sövüşmüş ve ben de onu annesi sebebiyle ayıplamıştım. Adam Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) gidip olanları anlatmış ve bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bana şöyle demişti: "Sen kendisinde cahiliye olan birisin." Başka bir rivayette ise şöyledir: "Şu ihtiyarlık çağında da mı? Dedi ki: Evet. Onlar sizin kardeşleriniz, Allah'ın elinizin altına verdiği hizmetçilerinizdir. O halde kimin kardeşi eli altında ise ona yediğinden yedirsın ve ona giydiğinden giydirsın. Onlara güçlerinin yetmediği şeyleri yüklemeyin. Eğer yüklerseniz kendilerine yardım edin."²¹⁹

Bu hadiste, cahiliye işlerinden olan her şeyin kötülendiğine dair delil vardır. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "sende cahiliye var" sözü bu hasletin zemmi içindir. Şayet bu vasıf hiç, kapsadığı şeylerin zemmedilmesini gerektirmeyecek olsaydı, bununla amaç gerçekleşmiş olmazdı. Yine bu hadiste nesepleri ayıplamanın cahiliye ahlakından olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu hadiste, kişide fazilet, ilim ve dindarlık bulunmasına rağmen cahiliye, Hristiyanlık ve Yahudilik olarak isimlendirilen bu hasletlerden bazılarının kişide bulunabileceği ve bunun kişinin ne küfrünü ne de fıskını gerektirmeyeceği gerçeği vardır.

Müslim'in Sahihinde Nafi'i b. Cubeyrb. Mut'im'den, onun da İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'dan rivayet ettiği şu hadis de bunun gibidir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

أَبْغَضُ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ ثَلَاثَةٌ: مُلْحَدٌ فِي الْحَرَمِ، وَمُبْتَغٍ فِي الْإِسْلَامِ سَنَةَ جَاهِلِيَّةٍ، وَمُطْلَ دَمٍ أَمْرٍ
بَغِيرِ حَقٍّ لِيَرِيقَ دَمَهُ

"İnsanlar içinde Allah'ın en çok nefret ettiği şu üç kişidir: Harem'de haktan sapan, İslam'da cahiliye sünneti/yolu-gidişatı (açmak) isteyen ve haksız yere bir kişinin kanını dökmek isteyen."²²⁰

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) insanların içinde Allah'ın en çok nefret ettiğinin bu üç kişi olduğunu haber vermiştir. Bu, böyledir.

²¹⁹ Buhari, 30 – Müslim 1661

²²⁰ Hadisin asıl kaynağı Buhari'dir. Hadis no: 6882

Çünkü fesat ya din ya da dünya hususunda olur. Dünyadaki fesadın en büyüğü haksız yere bir cana kıymaktır. Bu sebeptedir ki dindeki en büyük fesat olan küfürden sonra büyük günahların en büyüğü adam öldürmektir.

Dinin fesada uğraması iki çeşittir. İlki amelle alakalı olup ikincisi de amelin mahalli (yapıldığı yer) ile alakalıdır.

Amelle alakalı olana gelirse; bu, bir cahiliye sünnetini(in açılması-nı) arzu etmektir. Mahalle alakalı olan ise, Harem'de haktan sapmaktır. Çünkü en büyük amel mahalli Harem'dir. Mekanla alakalı mahallin hürmetinin çiğnenmesi zamansal mahallin hürmetinin çiğnenmesinden daha büyüktür. Bu sebeptedir ki, Haram Aylar'da benzeri haram olmayan av, bitkileri yolma vb. gibi mübah olan şeyler Harem Beldesi'nde haramdır.

Bu yüzden sahih olan, sahih nasların delalet ettiği gibi Haram Belde'de savaşma haramlığının Haram Ayların hilafına baki olmasıdır. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) -Allah daha iyi bilir- işte bu sebeple hadiste Harem'de haktan sapmayı ve cahiliye sünneti (açmayı) arzu etmeyi zikretmiştir.

Hadisi zikretmekteki asıl amacımız şudur: Bu üç kişiden biri olan "İslam'da cahiliye sünneti (açmak) isteyen kişi"nin ister bunu arzu etsin ister se de etmesin hükmü birdir. Çünkü hadisin metninde geçen الابتغاء kelimesinin manası, talep etmek ve istemek demektir. Dolayısıyla kim İslam'da cahiliyeye ait bir sünnet ile amel etmek isterse, hadisteki hükme dahildir.

Cahiliye sünneti, geçmiştekilerin üzerinde oldukları her âdete verilen bir isimdir. Çünkü sünnet kelimesi, âdet demek olup âdet ise onu ibadet sayınlara yahut saymasınlar çeşitli insanlar için tekrarlanan yol demektir. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın şöyle buyurduğu gibi:

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ

"Sizden önce nice sünnetler geçmiştir. O halde yeryüzünde yürüyün..."²²¹

Yine tıpkı Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözünde olduğu gibi:

لتتبعن سنن من كان قبلكم

"Sizden öncekilerin sünnetlerine ittiba edeceksiniz"

İttiba, bir şeyin peşinden gitmek ve onun yoluna girmek demektir. O halde her kim onların sünnetlerinden herhangi bir şeyle amel ederse, gerçekten onlara ittiba etmiştir.

İşte bu, hem bayramları hem de bayramları dışındaki başka şeylerdeki bütün cahiliye sünnetlerine uyulmasının haram olduğunu gerekli kılan genel bir nasır.

Cahiliye lafzı, kimi zaman bir halin ismi olur -ki Kuran ve Sünnette galip olan kullanım budur- kimi zaman ise hal sahibinin (zi'l hâl) ismi olur.

Birincisi, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Ebu Zer'e dediği "sen içinde cahiliye olan birisin" sözü, Ömer (*radiyallahu anh*)'ın "ben cahiliyede iken bir gece itikaf etmeyi adamıştım" sözü, Aişe (*radiyallahu anha*)'nın "cahiliyede nikah dört şekildeydi" sözü ve sahabenin (*radiyallahu anh*)um "ey Allahın Rasulü! Biz eskiden cahiliye ve bir şerrin içindeydik" sözleri gibidir. Cahiliyede idik, yani cahiliye halindeydik veya cahiliye yolundaydık veya cahiliye adetindeydik vb. gibi manalardadır.

Çünkü cahiliye lafzı -her ne kadar aslen bir sıfat olsa da- ne var ki o, kullanım çokluğundan dolayı bir isme dönüşmüştür. Gerçi manası, masdar (kök) manasına yakındır.

İkincisi, Hani cahiliye topluluğu ve cahiliye şairi dersin ya! İşte bu, ilimsizlik yahut ilme uyulmamasının ta kendisi olan cehalete nispet etmektir. Yani, kim hakkı bilmezse o basit cehalet ile cahildir. Eğer hakkın hilafına itikat ederse o, mürekkeb cehalet ile cahildir. Bunun yanında bile-rek veya bilmeyerek hakkın dışında konuşursa aynı şekilde cahildir. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavlindeki gibi:

وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

"Cahiller kendilerine hitap ettiğinde 'selam' derler." ²²²

Yine tıpkı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözünde olduğu gibi:

إذا كان أحدكم صائما فلا يرفث ولا يجهل

"Sizden biri oruçlu olduğunda kötü söz söylemesin ve cahillik etmesin." ²²³

Bazı şairlerin şu sözü de bu türdendir:

ألا لا يجهلن أحد علما فنجهل فوق جهل الجاهلينا

Dikkat edin! Sakın ha hiç kimse bize cahillik etmesin!

Yoksa cahillerin cehaletinden daha üstün cahillik ederiz.

Bunlar çoktur.

Aynı şekilde hakkın hilafına amel eden -hakka muhalif olduğunu bilse bile- cahildir. Tıpkı Allah (Sübhanehu)'nun şu kavlinde olduğu gibi:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ

"Allah'ın kabul edeceği tövbe ancak, cehaletle kötülük yapanlar içindir..." ²²⁴

Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı dedi ki: "Herhangi bir kötülük işleyen herkes cahildir." Bunu sebebi şudur: Çünkü kalpte iyice yerleşen hakiki ilimle birlikte ona muhalif olan bir söz veya fiilin sadır olması mümkün değildir. Bu yüzden her ne zaman ilmin hilafına şey sadır

²²² Furkan, 63

²²³ Buhari, 1894

²²⁴ Nisa, 17.

olursa; kesinlikle kalbin o ilimden yana gaflet içindedir yahut kalp o ilme aykırı olan şeye karşı durma hususunda zayıflamıştır. İşte bu haller ilmin hakikatine muarız olup bu itibar ile cehalet sayılırlar.

Sen bu açıklamalardan, amellerin iman ismine mecazi değil hakiki olarak dahil olduğunu anlarsın. Her ne kadar amellerden bir şeyi terk eden herkes kafir veya iman isminin aslından çıkmış olmaz ise de. Aynı şekilde "akıl" ismi vb. gibi isimler de böyledir.

İşte bu sebeple Allah (*Teâlâ*) bu hallerin sahiplerini ölümler, körler, sağırılar, dilsizler, sapıtmışlar ve cahiller olarak isimlendirip onları akıl etmezler ve iştizmezler şeklinde vasıflandırmıştır.

Ayrıca müminleri akıl ve görüş sahipleri, hidayete erenler, onların nuru vardır ve onlar iştizirler, akıl ederler şeklinde vasıflandırmıştır.

Bu açıklığa kavuştuğunda şunu bilmek gerekir: İnsanlar Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gönderilmesinden önce cehalete mensup olan bir cahiliye hali içindeydiler. Üzerinde bulundukları, ancak bir cahilin yapacağı sözler ve amelleri onlar için ancak cahiller ihdas etmişti. Aynı şekilde Yahudilik olsun Hristiyanlık olsun Peygamberlerin getirdikleri vahye muhalif olan her şey cahiliyedir. Bu çağ, her şeyi kapsayan genel bir cahiliye idi.

Allah'ın Rasul (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i göndermesinden sonra ise mutlak olarak cahiliye kafirlerin yurtları (darü'l küfür) gibi bazı şehirlerde olup bazı şehirlerde yoktur. Yine kimi şahısta bulunup kimi şahısta yoktur. Tıpkı Müslüman olmadan önceki durumu gibi. Çünkü o zaman söz konusu şahıs İslam Yurdunda (darü'l İslam) da olsa cahiliye içindedir.

Cahiliyenin mutlak bir zamanda bulunması meselesine gelirsek; Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gönderilmesinden sonra hiçbir şekilde cahiliye yoktur. Çünkü, ümmetinden bir topluluk kıyamete dek hak üzerinde üstün olmaya devam edecektir.

Mukayyet cehalet ise bazı Müslümanların yurtlarında ve çoğu Müslüman içerisinde olabilir. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "ümmetim içinde cahiliye işlerinden dört şey vardır" sözü ve Ebu Zer'e söylediği "sen içinde cahiliye olan birisin" sözü vb. gibi.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in hadisteki "İslam'da cahiliye sünneti isteyen" sözüne bütün cahiliye çeşitleri dahildir. Bunlar mutlak veya mukayyet olsun Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik, Sabiilik, putperestlik veya bunların hepsinden yahut bir kısmından oluşmuş olsun yahut bu cahiliye çeşitlerinden birinden ayıklanmış olsun fark etmez bunların hepsi, bidat olanı, mensuh olanı... Tüm bunlar, Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gönderilmesinden sonra cahiliyeye dönüşmüştür. Her ne kadar cahiliye lafzı, çoğunlukla Arapların daha önce üzerinde bulundukları hal için söylene de mana birdir.

Sahihayn'da Nafi'den onun da İbn Ömer (*radiyallahu anh*)uma'dan rivayet ettikleri şu hadis vardır: "İbn Ömer (*radiyallahu anh*)uma dedi ki: İnsanlar Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'le birlikte Hicr'de -yani Semud kavminin topraklarında konakladılar. Akabinde onların kuyularından su çekip çektikleri suyla hamur yoğurdular. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onlara çektikleri suyu dökmelerini ve hamurları develere yem olarak vermelerini emretti. Ayrıca onlara daha önce develerin uğramış olduğu kuyudan su çekmelerini emretti."²²⁵

Buhari ise bunu Abdullah b. Dinar hadisinden o da İbn Ömer'den senediyle şöyle rivayet etmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Tebuk gazvesi sırasında Hicr'e vardığında onların kuyularından su içilmemelerini ve su çekmemelerini emretti. Dediler ki: Biz o kuyudan su çekip hamur yoğurmuştuk. Bunun üzerine onlara bu hamurları atmalarını ve suyu dökmelerini emretti."²²⁶

Cabir (*radiyallahu anh*)'ın Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet ettiğine göre o, Hicr'e uğradığında şöyle demiştir:

لا تدخلوا على هؤلاء المعذبين، إلا أن تكونوا باكين فإن لم تكونوا باكين فلا تدخلوا عليهم أن يصيبكم ما أصابهم

"Bu azap olunan kişilerin yanına ancak ağlayarak girin. Eğer ağlamayacak olursanız onların başına gelenlerin sizin de başınıza gelmemesi için yanlarına girmeyin."²²⁷

²²⁵ Müslim, 2981

²²⁶ Buhari 3378

²²⁷ Buhari, 3380 – Müslim, 2980

Bu hadislerde görüldüğü üzere Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onların sularından faydalanılmasını yasaklamıştır. Hatta onlara o sulardan yapılan hamurları -o gazvedeki ihtiyaçlarına rağmen-develere vermelerini emretmiştir. Halbuki Tebuk gazvesi, zorluk gazvesi olup Müslümanların en çok sıkıntı gazveydi.

Aynı şekilde ondan (*sallallahu aleyhi ve sellem*) azap (inen) mekanlarda namaz kılınmasını yasakladığı rivayet edilmiştir. Ebu Davud Süleyman b. Davud'dan, dedi ki: bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: bana İbn Luhey'a ve Yahya b. Ezher Ammar b. Sa'd El Muradi'den, o Ebu Salih El Gıfari'den o da Ali (*radiyallahu anh*)'tan şöyle tahdis etti: "Ali (*radiyallahu anh*) yürüyerek Babil'e uğradı. Derken müezzine gelip ikindi ezanını okudu. Oradan ayrılınca müezzine emretti ve o da kamet verdi. Namaz bittiğinde şöyle dedi: Habibim Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) beni mezarlıkta namaz kılmaktan nehyetti. Ayrıca beni Babil topraklarında da namaz kılmaktan nehyetti. Çünkü oraları mel'ûn/Allah'ın rahmetinden uzaktırlar."²²⁸

Aynı şekilde Ebu Davud Ahmed b. Salih'ten rivayet etti. Ahmed dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, dedi ki: Bana Yahya b. Ezher ve İbn Luhey'a Haccac b. Şeddad'tan, o Ebu Salih El Gıfari'den o da Ali (*radiyallahu anh*)'dan yukarıdaki hadisin manasında haber verdi. Bu rivayetin lafzında "Babil'den çıkınca" vardır.

Yine İmam Ahmed, oğlu Salih'in rivayetinde yukarıdakinden daha sahih bir isnatla Ali (*radiyallahu anh*)'dan buna benzer olarak "Ali (*radiyallahu anh*) Babil ve yere batırılma gerçekleşen topraklarda namaz kılmayı kerih gördü" veya buna benzer bir rivayette bulundu.

Ayrıca İmam Ahmed, Ali (*radiyallahu anh*)'a ittiba ederek bu gibi yerlerde namaz kılınmasını mekruh görmüştür.

Ali (*radiyallahu anh*)'ın "beni Babil topraklarında namaz kılmaktan nehyetti. Çünkü oraları mel'ûndur" sözü lanete uğramış topraklarda namaz kılınmamasını gerektirir.

Meşhur Hicr hadisi, bu hadisler ile uygundur. Çünkü Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem) azap topraklarına girmeyi yasakladığında göre, oralarda namaz ve başka şeylerin de yasak olması bu hadisin kapsamına girmeye daha layık(min babi evlâ)'dır.

Buna Allah (Sübhanehu)'nun Dırar Mescidi hakkındaki şu sözü uygun düşmektedir:

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا

"Orada ebediyen namaz kılma"²²⁹

Çünkü Dırar Mescidi, üzerine azap inen mekanlardan biridir. Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

أَقْمِنَ أَسَسَ بَنِيَّاهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مِنْ أَسَسَ بَنِيَّاهُ عَلَىٰ شَفَا جُرْفٍ هَارٍ
فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

"Binasını, Allah'a karşı takva ve O'ndan bir rıza üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır; yoksa binasını, çöküp geçecek bir uçurumun kenarına kurup onunla birlikte kendisi de cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi?"²³⁰

Rivayet olduğuna göre orası yıkıldığında enkazından dumanlar çıkmıştır.

Nasıl ki üç mescit ve Kuba Mescidi gibi rahmet mekanlarında namaz kılmak teşvik edilmişse, aynı şekilde üzerlerine azap inen mekanlarda da namaz kılınması yasaklanmıştır.

Üzerlerine azabın inmediği küfür ve isyan mekanlarına gelirse. Buraları iman ve itaat mekanlarına dönüştürülse bu güzel bir iştir. Tıpkı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Taif halkına tağutlarının mekanını mescid yapmalarını emretmesi"²³¹ ve "Yemame halkına eskiden kilise olan yeri

²²⁹ Tevbe, 108

²³⁰ Tevbe, 109

²³¹ Ebu Davud, 450

mescid edinmelerin emretmesi"²³² gibi. Bunun yanında Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mescidinin (Mescid-i Nebevi) yerinde eskiden müşrik mezarları vardı. Bu mezarların sökülüp atılmasından sonra orayı mescide çevirmiştir.²³³

Şeriat, üzerlerine azabın indiği mekanlarda dahi müşriklere ortak olunmasını yasaklamışken, yaptıkları ve kendisi sebebiyle azaba müstahak oldukları amellerde onlara ortaklık edilmesine acaba nasıl hüküm verir?

Buna binaen "onların yaptıkları bu amel, şayet benzemekten soyutlanacak olsa haram değildir. Ayrıca biz onlara benzemeyi kastetmiyoruz." denilirse; biz de şöyle cevap veririz: O mekanlara girmek, şayet orada kendilerine azap inen bir kavmin izleri olması gerçeğinden soyutlanacak olsa masiyet değildir. Ayrıca biz, onlara benzemeyi de kastetmiyoruz. Bilakis; amel hususunda ortaklık o beldelere girmekten daha çok azabı gerektiricidir. Çünkü, önceki Müslümanların yapmadıkları amellerinin hepsi ya küfür ya masiyet ya bir küfrün şiarı ya bir masiyetin şiarı ya küfrün ve masiyetin kaynağıdır yahut o amellerin kişiyi masiyete sürüklemesinden korkulur. Hiçbir kimsenin bu hususta benimle çekişeceğini sanmıyorum. Eğer çekişecek olursa; bu kimsenin bu hususta onlara muhalefet edilmesinin, küfür ve masiyet hususunda onlara muhalefet etmekten daha güçlü olması konusunda benimle çekişmesi mümkün değildir. Ayrıca ameller hususunda bu maslahatın gerçekleşmesinin mekanlar hususunda gerçekleşmesinden daha olanaklı olduğunda da benimle çekişemez.

Nebilere, Sıddıklara, Şehitlere ve Salihlere amellerinde uymanın onlara yaşadıkları yerlerde uymaktan ve izlerini görmekten daha faydalı daha evlâ olduğunu görmez misin?

Aynı şekilde, konumuza sarıh olarak delalet eden rivayetlerden biri de Ebu Davud'un Sünenindeki şu rivayettir: Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'n Nadr -yani Haşim b. Kasım tahdis etti, dedi ki: bize Abdurrahman b. Sabit tahdis etti, dedi ki: Bize Hassan b. Atıyye, Ebu Munîb El Curaşî'den o da İbn Ömer (*radıyallahu anh*)uma'dan tahdis etti: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

²³² Nesai, Kitabu'l Mesacid

²³³ Buhari, 428 – Müslim, 524

من تشبه بقوم فهو منهم

*"Her kim bir kavme benzerse; işte o, onlardandır."*²³⁴

Bu, ceyyid bir isnattır. Çünkü Osman b. Ebu Şeybe, Ebu'n Nadr ve Hassan b. Atyye sika, meşhur ve yüce kişiler olup Buhari ve Müslim'in ravilerindendir. Kaldı ki bunlar, kendileri için Buhari ve Müslim'in ravilerindendir denmesine ihtiyaç bırakmayacak kadar yüce kişilerdir.

Abdurrahman b. Sabit b. Sevban'a gelirsek. Onun hakkında Yahya b. Maîn, Ebu Zur'a ve Ahmed b. Abdullah El İ'clî şöyle demişlerdir: Onda herhangi bir beis yoktur. Bunun yanında Abdurrahman b. İbrahim Ed Du-haym "sikadır" demiştir. Ebu Hatim ise "mustakimu'l hadis" demiştir.

Ebu Munîb El Curaşi'ye gelirsek. Onun hakkında Ahmed b. Abdullah El İ'clî söyle demiştir: Sikadır. Onu kötülükle anan hiçbir kimseyi bilmiyorum. Ondan Hassan b. Atyye hadis dinlemiştir.

Ayrıca İmam Ahmed ve başkaları bu hadisle hüccet getirmişlerdir.

Bu hadisin en az hali, her ne kadar hadisin zahiri küfrü gerektirse de onlara benzemenin haram olmasını gerektirir. Bu tıpkı Allah (Sübhanahu)'nun şu kavlindeki gibidir:

وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ

*"Her kim onları veli edinirse; işte o, onlardandır."*²³⁵

Yine bu hadis, ileride zikredeceğimiz Abdullah b. Amr (radiyallahu anhu)'nın şu sözünün bir benzeridir: "Kim müşriklerin topraklarında bir ev yapar, onların Nevruz ve Mihricân'ı kutlar ve ta ki ölene dek onlara benzerse, kıyamet günü onlarla haşredilir."

Bu hadis, mutlak manadaki benzemeye hamledilir. Çünkü mutlak olarak benzemek küfrü icap ettirir ve benzeme kısımlarının haramlığını gerektirir. Ayrıca bu hadis, bu kimsenin kendilerine benzediği kadar on-

²³⁴ Ebu Davud, 4031

²³⁵ Mâide, 51

lardan olacağına hamledilir. Yani, eğer küfür veya masiyet veya küfrün yahut masiyetin şiarında onlara benzerse; o kişinin hükmü, benzediği şeyin hükmü ile aynı olur.

Her hâlükârda bu hadis, benzemenin sadece benzeme olması sebebiyle haramlığını gerektirir.

Benzemek; herhangi bir şeyi sırf onlar yaptığı için yapan kimseyi de kapsar. Gerçi bu tip kişiler nadirdir. Ayrıca benzemek; şahsına ait bir çıkar sebebiyle, aslı uyduğu kişiden alınan bir fiilde başkasına uyan kişiye de kapsar. Bunun yanında başkasının da yaptığı ancak, iki kişinin de birbirinden almadığı bir şeyi yapan kişiye gelirse; burada benzemeden söz edilmesinde nazar vardır.²³⁶ Ne var ki, yine de benzemeye mazeret olmasın diye kişi bundan nehyedilir. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sakalın boyanmasını ve bıyıkların kısaltılmasını emretmesi gibi. Kaldı ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "beyaz kolların rengini değiştirin, Yahudilere benzemeyin" sözü, bizim ne kastımız ne de fiilimiz olmaksızın daha doğrusu bizde yaratılan bir şeyin değiştirilmesini terk etmekle dahi onlara benzemenin gerçekleşebileceğine delildir. İşte bu, tesadüfen yapılmış fiili muvafakatten daha derin bir anlam içerir.

Yine bu hadis hakkında ibn Ömer (*radiyallahu anh*)'dan şöyle rivayet olunur: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) acemlere benzemeyi yasakladı ve şöyle dedi:

من تشبه بقوم فهو منهم

"Kim bir kavme benzerse işte o, onlardandır."

Ebu Ya'la bunu zikretmiştir.

Ulemadan birçok kimse bu hadis ile gayrimüslimlerin kisvesine ait olan şeyleri mekruh saymıştır. Muhammed b. Ebu Harb dedi ki: Ahmed'e Sind işi ayakkabının giyilip dışarı çıkılmasından soruldu. Bunu erkek ve kadın için kerih gördü ve şöyle dedi: Eğer tuvalette ve abdest alırken giyilirse bunda bir beis yoktur. Sarrar giyilmesini de kerih görüyorum." Yine şöyle demiştir: "O, acemlerin kisvesindendir."

²³⁶ Burada nazar vardır/Fihi nazar: Bu ifade, şüphe edilen bir mesele hakkında söylenir. Ona bir bakmak lazım veya meseleyi bir tetkik etmek lazım, manasındadır. (Çev.)

Bu konuda Said b. Âmir'e da soruldu. Dedi ki: "Peygamberimizin sünneti bize Bakhan'ın sünnetinden daha sevimlidir."

Mervezi'nin rivayetinde ise şöyledir: "Ahmed'e Sind işi ayakkabı giymeyi sordu. Dedi ki: Bana gelince; ben onu kullanmam. Ancak, çamurlu yerlerde ve tuvalette giyilmesinde bir beis olmamasını umuyorum. Onu süslenmek için giymek ise caiz değildir." Birgün çıkışta Sind işi ayakkabı gördü ve "kralların çocuklarına benziyoruz" dedi.

Harb El Kirmani dedi ki: "Ahmed'e dedim ki: Bu kalın ayakkabılar hakkında ne dersin? Dedi ki: Bu Sind işi ayakkabılar mı? Abdest alırken veya tuvalette veyahut zaruret durumlarında giyilirse beis yoktur. O bu ayakkabılarla yürünmesini kerih götürdü. Ona tahtadan yapılan ayakkabılar için ne dersin, denildi. Dedi ki: Zaruri yerlerde giyilmesinde beis yoktur."

Harb dedi ki: "Bize Ahmed b. Nasr tahdis etti, dedi ki: Bize Hibban b. Musa tahdis etti, dedi ki: Abdullah b. Mubarek'e Kirmani işi ayakkabılardan soruldu ve bu hiç hoşuna gitmedi. Dedi ki: "Bu (ayağımızdaki) ona yetmez mi?"

Hallah, Ahmed b. İbrahim Ed Devraki'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Said b. Âmir'e sibî ayakkabıları giymeyi sordum. Dedi ki: "Nebimizin kisvesi bize Hind meliki Bakhan'ın kisvesinden daha sevimlidir. Şayet Medine mescidinde olsaydı, onu Medine'den çıkartmışlardı."

Said b. Âmir Ed Dab'î ilim ve amel bakımından Basra'nın imamı olup İmam Ahmed'in şeyhlerindendir. Yahya b. Said El Kattan yanında Said b. Âmir zikredilince şöyle demiştir: "O, kırk seneden beridir Basra'nın imamıdır." Ebu Mesud El Furati de "Basra'da Said b. Âmir gibisini görmedim" demiştir.

Meymuni dedi ki: "İmam Ahmed'i sarığını çenesinin altından dolamış olarak gördüm. O bundan başka şekli kerih görürdü. Şöyle demişti: "Araplar sarıklarını çene altından dolarlar."

Ahmed, Huseyn b. Muhammed'in rivayetinde şöyle demiştir: "Sarığın çene altından dolanmaması şiddetli bir şekilde mekruhtur." Yine dedi ki: "Bu şekilde ancak Yahudiler, Hristiyanlar ve Mecusiler sarık takarlar."

Bunun gibi sebepler ile Ahmed, kendi vaktinde zalimlerin şıarı olan siyah vb. şeyler giymeyi mekruh görmüştür. Yine o ve başkaları namazda gözleri kapamayı mekruh görmüştür ve şöyle demiştir: "Bu Yahudi fiille-rindendir."

Ebu Hafs El Ukberi kendi isnadıyla Bilal b. Ebi Hadred'ten Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

تمعددوا، واخشوشنوا، وانتعلوا، وامشوا حفاة

"Kalın, sert ve eski elbiseler giyiniz, ayakkabı da giyiniz yalınayak da yürüyünüz"

Bu hadis meşhur olup Ömer (radiyallahu anh)'dan mahfuzdur. O, Müslümanlara bunu yazmıştır. Bunun zikri, Hulefa-i Raşidin'in kelimla-rında inşallah (Teâlâ) gelecektir.

Tirmizi dedi ki: Bize Kuteybe tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Luhey'a Amr b. Şuayb'dan, o babasından o da dedesinden tahdis etti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

ليس منا من تشبه بغيرنا، لا تشبهوا باليهود، ولا بالنصارى، فإن تسليم اليهود الإشارة بالأصابع، وتسليم النصارى الإشارة بالأكف

"Bizim dışımızdakilere benzeyen bizden değildir. Ne Yahudilere ne de Hristiyanlara benzemeyin. Şüphesiz Yahudiler parmaklarla işaret ederek selamlaşırlar. Hristiyanlar ise avuç içleriyle işaret ederek selamlaşırlar."²³⁷

Tirmizi şöyle demiştir: "Abdullah b. Mubarek bu hadisi İbn Luhey'a'dan rivayet etmiş ve ref'²³⁸ etmemiştir."

Bu hadis her ne kadar zayıf olsa da daha önce şu merfu hadis geçmişti: "Her kim bir kavme benzerse; işte o, onlardandır." Bu Huzeyfe b. Yeman (radiyallahu anh)'ın sözünden mahfuz olandır. İbn Luhey'a hadisi ise (diğer) kuvvetlendirmek için uygundur. Bunu İmam Ahmed ve başkaları söylemiştir.

²³⁷ Tirmizi, 2695

²³⁸ Yani, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e isnat etmemiştir. (Çev.)

Aynı şekilde Ebu Davud'un şu rivayeti de bu türdendir: Bize Kuteybe b. Said Es Sekafi tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Rabîa tahdis etti, dedi ki: Ebu'l Hasen El Askalani, Cafer b. Muhammed b. Ali b. Rukane -veya Muhammed b. Ali b. Rukane'den o da babasından tahdis etti: "Rukane Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ile güreş yapmış ve Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onu sırt üstü devirmiştir. Rukane dedi ki: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işittim:

فرق ما بيننا وبين المشركين العمائم على الفلانس

"Müşriklerle aramızdaki fark, takkeler üzerine sarık bağlamamızdır."²³⁹

Bu sened, Ebu Davud'un yanında hadisin hasen olmasını gerektirir. Ayrıca bunu Tirmizi de rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Gariptir, isnad kaim değildir. Ne Ebu'l Hasen'i ne de Rukane'nin oğlunu tanımıyoruz."²⁴⁰ Bu değerlendirme, bu hadisle (görüşümüzü) kuvvetlendirme ve kendisi ile şahit getirmeye mâni değildir. Ayrıca bu hadis, Müslüman'ın müşrik-ten kılık kıyafette de ayrışmasının Şâri' tarafından istenen bir iş olması hususunda apaçıktır. Tıpkı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözünde olduğu gibi:

ما بين الحلال والحرام الدف والصوت

"Haramla helal arasında def çalıp (nikahı) ilan etmek vardır."²⁴¹

Hiç şüphesiz, iki grubun zahirde de birbirinden ayrılması istenen bir şeydir. Çünkü fark, sanki olmaksızın itikat ve amelle de gerçekleşir. O halde zahirde de ayrılmak, istenen bir iş olmasaydı, böyle hadislerin söylenmesinde bir fayda olmazdı.

Bu, tıpkı erkek ile kadın arasında fark olması gibidir. Bu fark, şariat tarafından zahir ve batın istenen bir şey olduğundan erkeklere benzeyen kadınlara ve kadınlara benzeyen erkeklere lanet edilmiştir. Ayrıca Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu tip kişiler hakkında "onları

²³⁹ Ebu Davud, 4078

²⁴⁰ Tirmizi, 1784

²⁴¹ Tirmizi, 1088

evlerinizden çıkartın"²⁴² buyurmuştur. Yine erkek olmasına rağmen karşı cinse benzediği için muhannesleri²⁴³ sürmüştür.

Aynı şekilde Ebu'l Gatafan El Murri'den şöyle rivayet edilmiştir: Dedi ki: İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'yı şöyle derken işittim: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Aşure günü oruç tuttuğu ve bu orucun tutulmasını emrettiğinde dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü! Bu Yahudi ve Hristiyanların tazim ettiği bir gündür. Dedi ki:

إذا كان العام المقبل إن شاء الله صمنا اليوم التاسع

"İnşallah gelecek sene dokuzuncu gün tutacağız."

Bir daha ki sene gelmeden Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) vefat etmiştir."²⁴⁴ Bunu Müslim Sahihinde rivayet etmiştir.

Yine İmam Ahmed, ibn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan şöyle rivayet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) dedi şöyle demiştir:

صوموا يوم عاشوراء وخالفوا فيه اليهود وصوموا قبله يوما أو بعده يوما

"Aşure günü oruç tutun ve o oruçta Yahudilere muhalefet edin. Öncesinde veya sonrasında bir gün daha oruç tutun."

Ayrıca bu hadisi Said b. Mansur da aynı isnatla rivayet etmiştir. Onun lafzı ise şöyledir:

صوموا يوم عاشوراء وخالفوا فيه اليهود وصوموا يوما قبله، أو يوما بعده

"Aşure günü oruç tutun ve Yahudilere muhalefet edin. Öncesinde veya sonrasında bir gün daha oruç tutun."

Bu hadisi İbn Ebi Leyla, Davud b. Ali'den, o babasından, o dedesinden o da İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan rivayet etmiştir.

²⁴² Buhari, 5886

²⁴³ Muhannes; hareketlerinde, giyiminde vs. işlerinde kadınlara benzeyen erkek demektir. (Çev.)

²⁴⁴ Müslim, 1133

Şimdi iyice düşün... Sözü edilen gün, Aşure günü olup faziletli bir gündür, geçmiş senenin günahlarına kefarete olur. Bu orucu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) tutmuş, ashabına tutulmasını emretmiş ve bu oruca özendirip teşvik etmiştir. Sonrasında ona vefatının hemen öncesi bugünün Yahudi ve Hristiyanların tazim ettiği bir gün olduğu söylendiğinde, o güne başka bir gün da ekleyerek onlara muhalefet edilmesini emretmiş ve kendi de buna azmetmiştir.

İşte bu sebeple aralarında İmam Ahmed'in de bulunduğu alimler, kişinin dokuzuncu ve onuncu günde oruç tutmasını müstehap saymışlardır. Ayrıca sahabe de buna (muhalefeti) gerekçe göstermekteydiler.

Said b. Mansur dedi ki: Bize Süfyan b. Amr b. Dinar tahdis etti, dedi ki: Ata'yı söyle derken işittim: İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'yı şöyle derken işittim: "Dokuz ve onuncu günde oruç tutup Yahudilere muhalefet edin."²⁴⁵

Aynı şekilde İbn Ömer (radiyallahu anh)'dan Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)*'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ، لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسِبُ، الشَّهْرَ: هَكَذَا وَهَكَذَا

"Biz ümmi bir ümmetiz. Ne yazarız ne de hesap biliriz. Aylar, bu şekilde ve bu şekildedir."

"Ravi dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bununla ayların, bazen yirmi dokuz bazen otuz gün olmasını kastetmiştir." Bu hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.²⁴⁶

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu hadiste, şu ümmeti yazıyı ve diğer ümmetlerin ibadetlerinin ve bayramlarının vakitlerini belirleme hususunda yaptıkları hesabı terk etmek ile vasıflandırmıştır. Ayrıca bu ümmeti, orucun başlangıcı ve bitişi konusunda hilalin görünmesine sevk etmiştir. Öyle ki birçok hadiste şöyle buyurmuştur:

²⁴⁵ Beyhaki ve Musannef'te Abdurrezzak tahrif etmişlerdir. İsnadı sahihtir.
²⁴⁶ Buhari, 1913 – Müslim, 1080

صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته

"Hilali görünce oruç tutun hilali görünce bayram edin."

Başka bir rivayette ise şu şekildedir:

صوموا من الوضع إلى الوضع

"Parlaklıktan başlayıp, parlaklığa kadar oruç tutun."

Yani hilalden başlayıp hilale kadar.

İşte bu, Müslümanların üzerinde icma ettiği şu şeye delildir: Oruç, bayram ve hac/kurban vakitleri, ancak hilali görülmesi mümkün olduğunda yerine gelir. Yoksa Rum, Fars, Kıpti ve Hint gibi acemlerin ve kitap ehli Yahudi ve Hristiyanların gittikleri hesaplama ve yazma yolu ile değil. Ancak, bu konuda icmanın önüne geçip muhalefet eden bazı müteahhirin şahısların şaz görüşleri de vardır.

Bununla beraber alimlerden birçok kişi, bizden önceki iki kitap ehlinin de oruç ve diğer ibadetlerin (vakitlerini belirleme) hususunda ancak hilali görmek ile emrolunduklarını rivayet etmiştir. Buna dayanak olarak da Allah (Teâlâ)'nın şu kavlini tevil etmişlerdir:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

"Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi, size de farz kılındı."²⁴⁷

Ancak o iki kitap ehli bu emri değiştirdiler. İşte bu yüzden Nebi (salallahu aleyhi ve sellem) ramazana bir veya iki gün öncesinde başlanmasını yasaklamıştır.

Ayrıca fakihler buna, kitap ehli Hristiyanların ekleme yaptıkları gibi, farz olan oruca, ondan olmayan bir şeyin ilave edilmesinden korkulmasını da sebep göstermişlerdir. Gerçekten Hristiyanlar, oruçlarına ilave de bulunmuş ve orucu kış ile yaz arasında bir yerde sabitlemişlerdir. Bununla beraber, oruç tutma zamanını kendisi ile tanıyacıkları bir hesaplama yolu da oluşturmışlardır.

Bu hadis ile, onların bayramlarını kutlamanın özel olarak yasaklığına delil gösterilebilir. Çünkü onların bayramları yazı ve hesap yolu ile bilinir. Bu hadiste ise umum (genellik) vardır.

Veya şöyle de denebilir: Allah'ın ve Rasulünün bayramı hususunda bile hesaplama yapmaktan nehyolundu isek başka bayramlarda ve mevsimlerde bundan nehyolunmamız daha evla ve daha doğrudur. Çünkü bu hesaplama işinde bu Ümmi Ümmet'in diğer ümmetlere benzemesi söz konusudur. Bircümle; işte bu hadis, kendisi ile diğerlerinden ayrılacağı vasfın bu ümmete has olmasını gerektirir. Ayrıca bu vasf, ümmete has kılınan şeye vefa göstermenin en iyi yolunun diğer ümmetlere benzemekten kaçınmak olmasını gerektirir.

Aynı şekilde, Buhari ve Müslim'de Humeyd İbni Abdurrahman'dan şöyle nakledilmiştir: "Muâviye (*radiyallahu anh*) hac yaptığı sene Medine'de bir muhafız memurunun elinde bulunan bir tutam alın saçını alıp Medine Mescidi Minberinden şöyle demiştir: Ey Medineliler! Âlimleriniz nerede? Ben Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i bunlar gibi şeyleri yasaklayıp şöyle dediğini işittim:

إنما هلكت بنو إسرائيل حين اتخذها نسأؤهم

"İsrailoğulları, ancak kadınları bunları edindikleri zaman helâk olmuşlardır."²⁴⁸

Sahihteki Said b. Müseyyeb'ten gelen bir rivayete göre ise Muaviye (*radiyallahu anh*) bir gün şöyle demiştir: "Bu kötü kılığı edindiniz. Hiç şüphesiz Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zûru yasaklamıştır. Ravi dedi ki: Derken bir adam bir parça bez olan bir asa ile geldi. Muaviye dedi ki: Dikkat edin! İşte zûr²⁴⁹ budur." Katade dedi ki: "Zûr ile kastedilen kadınların saçlarını çok göstermek için kullandıkları bez parçasıdır."²⁵⁰

²⁴⁸ Kaynağı daha önce geçmişti. Bu lafız Buhari'ye aittir. Hadis no: 5932

²⁴⁹ Zûr, yalan ve hile gibi manalara gelir. Bu tip uygulamada bir aldatma söz konusu olduğundan böyle isimlendirilmiştir. Gündümüzdeki kadınlar, hatta erkekler bile bu tür aldatmaları çokça yaparlar. (Çev.)

²⁵⁰ Müslim, 2127

Yine Sahih'teki Said b. Müseyyeb'ten gelen başka bir rivayet şöyledir: "Muaviye Medine'ye geldi ve bize hutbe verdi. Sonra bir demet saç çıkartıp şöyle dedi: Bunu Yahudi'den başkasının yaptığını sanmıyorum. Şüphesi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu bilgi ulaşınca onu zür diye isimlendirmiştir."

Gerçekten Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) saça saç ekleme konusunda ümmetini bundan sakındırmak için "İsrailoğullarının, kadınları bu modayı çıkardıklarında helak olduğunu" haber vermiştir. İşte bundan dolayı Muaviye (*radiyallahu anh*) "bunu Yahudi'den başkasının yaptığını sanmıyorum" demiştir.

O halde, daha önce Müslümanların üzerinde olmayıp Yahudilerin kisvesine ait olan her şey ya kendisi sebebiyle azap gördükleri ya bu azabın kaynağıdır. Bunlardan hiçbirisi olmasa da bunları terk etmek, onların azabına sebep olan şeylerin önünü en iyi şekilde kesen yoldur. Özellikle, kendisi sebebiyle azap gördükleri şeyler ile diğerlerinin arası ayırt edilemediği zaman... Çünkü böyle durumlarda yasaklanan şey ile diğerleri birbirine karışmış olduğundan bunların hepsi terkedilir. Tıpkı kitap ehlinin bize verdikleri haberde doğrusu ile yanlışının karışması gibi. Böyle durumlarda bütün haberleri terkedilir.

Aynı şekilde, Nafi'nin İbn Ömer (*radiyallahu anh*)'uma'dan naklettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

إذا كان لأحدكم ثوبان فليصل فيهما، فإن لم يكن له إلا ثوب فليتر به ولا يشتمل اشتمال اليهود

"Sizden birinin iki elbisesi olduğunda o ikisi içinde namaz kılsın. Eğer sadece bir tane elbisesi olursa, onu (peştamal gibi) altına giysin ve Yahudiler gibi (elbiseye) dolanmasın."²⁵¹

Bu hadisi Ebu Davud ve başkaları sahih bir isnatla rivayet etmişlerdir.

Bu mana, Cabir ve başka sahabenin rivayeti ile Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sahih olarak gelmiştir. O, dar elbisede elbisenin komple vü-

cuda sarılmaksızın alt tarafa giyilmesini emretmiştir. Bu cumhur ulemanın görüşüdür. Ahmed'in mezhebinde ise bu hususta iki kavil vardır.

Amacımız ancak şudur: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Yahudiler gibi elbiseye dolanmayın" demiştir. Yasaklanan şeyin Yahudilere izafe edilmesi, bu izafenin yasaklama hususunda bir tesirinin olduğuna delildir. Bu hususa daha önce dikkat çekmiştik.

Aynı şekilde Allah (Sübhanehu)'nun bizleri kitap ehline benzemeyi nehyettiği delillerden biri de şudur. Gerçi bunun hakkı kitabın başına zikredilmesi idi:

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ

"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı."²⁵²

Allah (Sübhanehu)'nun "onlar gibi olmasınlar" sözü, onlara benzemenin mutlak manada nehyedilmesidir. Ayrıca bu, özel olarak kalp katılığı hususunda onlara benzemenin yasaklılığını ifade eder. Bunun yanında kalp katılığı, isyanların neticesidir.

Allah (Sübhanehu) birçok yerde Yahudileri kalp katılığı ile vasıflandırmıştır. Şöyle buyurmaktadır:

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ
الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشْقَقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ

²⁵² Hadid, 16. Üzerlerinden uzun zaman geçti ifadesi, kitabı okumayı ve içindekilerle amel etmeyi uzun süre terk ettiler, demektir. (Çev.)

"Sığırın bir parçasıyla ona vurun, dedik. İşte böylece Allah ölüleri diriltir ve aklınızı kullanasınız diye size ayetlerini gösterir. (Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir." ²⁵³

Yine şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٢٦﴾ فِيمَا نَقُصُّهُمْ مِنْهُمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلُعُ عَلَى حَآئِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٧﴾

"Andolsun ki Allah İsrâiloğulları'ndan sağlam söz/misak almıştı. Onlardan on iki de nakîb (temsilci) göndermiştik. Allah onlara şöyle demişti: "Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılarsanız, zekâtı verirsiniz rasullerime iman eder ve onları desteklerseniz, bir de Allah'a güzel bir borç verirsiniz andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi mutlaka altundan ırmaklar akan cennetlere koyarım. Artık bundan sonra içinizden kim küfrederse kesinlikle doğru yoldan sapmış olur. Sözlerini bozdukları için onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştiriyorlar. Kendilerine hatırlatılan şeyden bir kısmını da unuttular. İçlerinden pek azı hariç olmak üzere onlardan da ima bir hainlik görürsün. Sen yine de onları affet, hoş gör. Çünkü Allah ihsan edenleri sever." ²⁵⁴

Hiç şüphesiz, bu ümmetten ilme ve dindarlığa nispet edilen bir topluluk bu sıfatlardan bir kısım nasiplendiler. Bunu, kendisinde basiret olan kimse görecektir. Allah'ın ve Rasulünün kerih gördüğü her şeyden Allah'a sığınırız. İşte bu sebeple selef, kalp katılığından insanları sakındırıyordu. Nitekim Buhari'nin Sahihinde Ebu'l Esved Ed Düeli'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Musa El Eşari (*radiyallahu anh*) Basra ehlinin karilerine birini gönderip yanlarına gelmelerini istemiştir. Bunun üzerine yanına üç yüz tane Kuran okuyucusu girmiştir. Akabinde onlara şöyle demiştir: Siz Basra'nın en hayırlıları ve karilerisiniz. Sakın üzerinizden uzun zaman geçip sizden öncekilerin kalpleri katılaştığı gibi sizin de kalpleriniz katılaşmasın. Bizler önceleri uzunluk ve şiddet bakımından Beraat Suresi'ne benzettiğimiz bir sure okumaktaydık. Gerçi o bana unutturuldu. Ancak, ondan şunu ezberledim: "Ademoğlunun iki vadi malı olsa üçüncü vadiyi ister. Ademoğlunun karnını ancak toprak doldurur." Yine bizler Müsebbihat'tan²⁵⁵ birine benzettiğimiz bir sure okumaktaydık. Gerçi bana o da unutturuldu. Ancak, ondan şunu ezberledim: "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Boynunuza bir şahitlik yazılır da kıyamet günü ondan sorguya çekilirsiniz."²⁵⁶

Görüldüğü gibi Ebu Musa (*radiyallahu anh*), karileri üzerlerinden uzun zaman geçip de kalplerinin katılaşmasından sakındırmıştır.

Sonra, verilen sözü/misakı bozma kavramına, kendilerine yüklenen emir ve nehiy sorumluluklarını bozma, lafzı değiştirme ve manayı (yanlış yorumlama şeklinde) kelimeleri yerlerinden oynatıp tahrif etme de dahildir. Bu yüzden İbn Mesud (*radiyallahu anh*) buna benzeyen şu haberi vermiştir: A'meş, İmara b. Umeyr'den, o Rabi' b. Amile El Fezari'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Abdullah (*radiyallahu anh*) bize Kuran müstesna daha güzelini duymadığım bir hadis anlattı. Bir rivayette Rasulullah (*sal-*

²⁵⁵ Müsebbihat: Sebhe lillahi şeklinde başlayan surelerdir.

²⁵⁶ Bu hadisi bu şekli ile Buhari'de bulamadım. Bu lafız ile Müslim'de geçmektedir. Hadis no:1050. Buhari ise İbn Abbas (*radiyallahu anhuma*)'dan Şeyhulislam'ın aktardığı rivayetin sadece şu kısmını rivayet etmiştir: Ademoğlunun iki vadi dolusu altını olsa üçüncüsünü de ister. Onun ağzını topraktan başka bir şey doyurmaz. Hadis no:6436. (Şeyh Nasir b. Abdulkereim El Akl talikinden / İktizau's Sıratı'l Mustakim 2003 Daru'l Fazile. Shf:176)

lallahu aleyhi ve sellem)'tan rivayet etti şeklindedir. "İsrailoğulları üzerinden uzun zaman geçip kalpleri katılaştıncı nefislerinden kalplerinin arzu duyduğu ve nefislerinin helal saydığı bir kitap uydurdular. O zamanlar hak, kendileri ile çoğu arzu ve isteklerinin arasına girmektedir. Ta ki Allah'ın kitabını sanki bilmiyorlarmış gibi sırtlarının arkasına attılar. Dediler ki: Bu kitabı İsrailoğullarına arz edin. Eğer size tabi olurlarsa onları bırakın; eğer muhalefet ederlerse onları öldürün. Sonra şöyle dediler: Hayır! Bilakis birilerini alimlerinden falanca adama gönderin ve ona arz edin. Eğer o size tabi olursa artık ondan sonra hiç kimse size muhalefet etmeyecektir. Yok eğer size muhalefet ederse onu öldürün. Böylece yine hiç kimse size muhalefet edemeyecektir. Derken ona birilerini gönderdiler. Bunun üzerine o alim bir yaprak alıp içine Allah'ın kitabını yazdı ve onu bir boynuzun içine koydu. Sonra boynuzu boynuna astı ve sonrasında üstüne elbise giydi. Sonra yanlarına çıktı. Derken ona uydurdukları kitabı arz ettiler ve dediler ki: Buna iman ediyor musun? O da göğsüne işaret ederek şöyle dedi: Buna iman ettim, bana ne oluyor ki buna iman etmeyecekmişim? Bununla boynuzun içindeki Allah'ın kitabını kastediyordu. Buna binaen yolunu serbest bırakıp ona ilişmediler. O alimin kendisine bağlı ashabı vardı. Öldüğünde mezarını açıp boynuzu buldular ve içindeki gerçek kitabı gördüler. Hemen şöyle dediler: Buna iman ettim, bana ne oluyor ki buna iman etmeyecekmişim, dediğini görmüyor musunuz? Bu sözü ile ancak işte bu kitabı kastetmiştir. Bunun üzerine İsrailoğulları yetmiş küsur millete ayrıldılar. Onlar içinde en hayırlı millet işte bu boynuzun (içindeki kitaba) bağlı olanlardır. Abdullah dedi ki: Sizden geride kalacak olanlar birçok münker görecekler. Bir münkeri görüp de onu değiştirmeye gücü yetmeyen kimseye, Allah'ın onun kalbinin o kötülüğü kerih gördüğünü bilmesi yeter."²⁵⁷

Allah (*Sübhanehu*) kalpleri katılaştıran bu kişilere benzemeyi yasaklayınca, aynı surenin son kısmında ruhbanlık bidatini çıkarmalarına rağmen yine de ona hakkıyla riayet edemeyen kimselerin halini zikretmiş, akabinde şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥٨﴾ لَنَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ إِلَّا يَفْقِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٥٩﴾

"Ey iman edenler! Allah'a saygısızlıktan sakının ve resulüne iman edin ki size rahmetinden iki kat versin, aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur kılsın ve sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. Böylece kitap ehli, Allah'ın fazlı üzerinde hiçbir güçlerinin bulunmadığını ve bütün fazlın Allah'ın elinde olup onu dilediğine verdiğini bilsinler. Allah büyük fazilet sahibidir."²⁵⁸

Resule iman, onu tasdik edip kendisine itaat etmek ve getirdiği şeriata uymak demektir. Bu şeriatla ruhbanlığa muhalefet vardır. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ruhbanlıkla gönderilmemiş bilakis, ondan nehyetmiştir. Ayrıca o (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine tabi olanlara iki ecir olduğunu haber vermiştir. Bununla alakalı İbn Ömer ve başka sahabilerden (radiyallahu anh)um bizimle kitap ehlinin benzerliği hususunda hadisler gelmiştir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu açık bir şekilde Ebu Davud'un Süneninde İbn Vehb hadisinden yaptığı şu rivayette ifade etmiştir: İbn Vehb dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebi El Amyâ, kendisine Sehl b. Ebi Umame'nin şunu tahdis ettiğini haber verdi: O, kendisi ve babası Medine'de Enes b. Malik (radiyallahu anh)'ın yanına girmişlerdir. Enes dedi ki: Hiç şüphesiz Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle derdi:

لَا تَشْدُدُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَيَشْدُدَ عَلَيْكُمْ، فَإِنْ قَوْمًا شَدَدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ، فَشَدَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ، فَتَلَكَ بِقَابَاهُمْ فِي الصَّوَامِعِ وَالْدِيَارَاتِ رَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ

"Kendi kendinize baskı yapmayın/zorlamayın yoksa size de baskı yapılır. Bir topluluk kendi kendilerine baskı yaptılar da Allah da onlara baskı yaptı. İşte bunlar, onların manastırlardaki ve yurtlarındaki kalıntılarıdır. Kendilerine yazmadığımız ruhbanlığı uydurdular."²⁵⁹

²⁵⁸ Hadid, 28-29

²⁵⁹ Ebu Davud, 4904

Bu Lu'lui'nin Ebu Davud'tan rivayetindeki lafızdır. İbn Dâse'nin Ebu Davud'tan rivayetindeki ise şöyledir: "Sehl, kendisi ve babası Ömer b. Abdulaziz döneminde Medine'de Medine emiri iken Enes b. Malik'in yanına girdiler. Bir baktılar yolcu namazına benzeyen veya ona yakın hafif bir namaz kılmaktaydı. Selam verdiğinde ona dedi ki: Allah sana rahmet etsin! Bu kıldığın namaz farz mıydı yoksa nafile mi kıldın? Dedi ki: Farz namazdı. Bu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in namazıydı. O şöyle derdi:

لا تشددوا على أنفسكم فيشدد الله عليكم، فإن قوما شددوا على أنفسهم فشدد الله عليهم
فتلك بقاياهم في الصوامع والديارات رهبانية ابتدعوها، ما كتبناها عليهم

"Kendi kendinize baskı yapmayın/zorlamayın yoksa size de baskı yapılır. Bir topluluk kendi kendilerine baskı yaptılar da Allah da onlara baskı yaptı. İşte bunlar, onların manastırlardaki ve yurtlarındaki kalıntılarıdır. Kendilerine yazmadığımız ruhbanlığı uydurdular."

Ertesi gün sabah erkenden yanına gitti ve dedi ki: Binitlerimize binip biraz bakınıp ibret alalım mı? Dedi ki: Evet. Derken hep birlikte binitlerine bindiler. Sonra nesli tükenip gitmiş, yok olmuş ve çatısı üzerine yıkılmış bir beldeye vardıklarında dedi ki: Bu beldeyi tanıyor musun? Dedi ki: Bu beldeyi ve halkını ne iyi tanırım. Burası Allah'ın kendilerini hasetleri ve haddi aşmaları sebebi ile helak ettiği bir kavmin yurdu. Şüphesiz haset iyilikleri söndürür; haddi aşmak ise bunu tasdik eder veya yalanlar. Göz, el ve ayak zina eder. Sonra cinsel organ, bunu tasdik eder yahut yalanlar."

Sehl b. Ebi Uname hakkında Yahya b. Main ve başkaları sikadır demişlerdir. Müslim ve başkaları ondan hadis rivayet etmiştir. İbn Ebi'l Amyâ ise Kudüslüdür ancak ben onun durumunu bilmiyorum. Ebu Davud'un ondan rivayette bulunup hadis hakkında sükût etmesi, bu hadisin onun katında hasen olmasını gerektirir. Ayrıca bu hadisin Buhari ve Müslim'de şahitleri bulunmaktadır.

İçinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in namazını tahfif/hafif kılma şeklinde vafeden hadislerden biri Buhari ve Müslim'de Enes b. Malik (radiyallahu anh)'dan gelen şu rivayettir: "Enes dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) namazı icaz ve ikmal ederdi."²⁶⁰

Yine Buhari ve Müslim'de kendisinin (*radiyallahu anh*) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "*Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)*'den namazı daha hafif tutan ve daha tamam kılan bir imam arkasında asla namaz kılmadım." Buhari şöyle ilavede bulundu: "*Eğer çocuk ağlaması duyarsa annesi fitneye düşmesin diye namazı hafifleştirirdi.*"²⁶¹

Enes b. Malik (*radiyallahu anh*)'ın zikrettiği tahfif/hafif tutma, bazı emirlerin namazdaki kıyam hususunda yaptıklarına nispetledir. Gerçekten onlardan bazıları, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in çoğu vakitte yaptığına ilavede bulunup kıyama uzun tutarlar. Rükû, secde ve bu ikisindeki itidalde ise Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) çoğu vakitlerde yaptığından daha hafif tutarlar. Belki de çoğu imam yahut onlardan birçoğu artık böyle kılar oldular. Onlardan bazıları son iki rekâtta Fatiha ile birlikte bir başka sure okumaktalar. Bunların hepsi bazı fakihlerin mezhebine dönüşmüştür. Ayrıca Hariciler de yapmacık tavırlarla bu işte iyice derine inmişlerdir. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onları şöyle vasıflandırdığı gibi:

يَحْقِرُ أَحَدُكُمْ صَلَاتَهُ مَعَ صَلَاتِهِمْ وَصِيَامَهُ مَعَ صِيَامِهِمْ

"Sizden biri kendi onların namazı yanında namazını ve onların orucu yanında oruçlarını küçük görür."²⁶²

İşte bu sebeple Ali (*radiyallahu anh*) namaz kıldığında İmran b. Huseyn (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir. "Yemin ederim bu adam bana Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazını hatırlattı."²⁶³

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazı mutedil idi; kıyama ve oturuşu hafif tutup, rükû ve secdeyi uzun tutardı.

Bu, Enes b. Malik'ten bunu müfesser olarak rivayet edilmiştir. Nesai, Kuteybe'den, o El Attaf b. Halid'den, o Zeyd b. Eslem'den rivayet ettiğine göre Zeyd şöyle demiştir: "Enes b. Malik'in yanına girdik. Dedi ki: Namazı kaldınız mı? Dedik ki: Evet. Dedi ki: Ey cariyeye! Bana abdest alacak su

²⁶¹ Buhari, 708 – Müslim, 469

²⁶² Buhari, 3610 – Müslim, 148

²⁶³ Onun bu sözü Buhari'de birçok yerde farklı lafızlarla gelmiştir. Bakınız: Fethu'l Bari, 784, 786, 726

getir. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazına şu imamınızın namazından daha çok benzeyen birinin arkasında namaz kılmadım. Zeyd dedi ki: Ömer b. Abdülaziz, rükû ve kıyâmı tam yapıp kıyâmı ve oturuşu hafif tutardı."

Bu sahih bir hadistir. Çünkü El Attaf b. Halid El Mahzumi hakkında Yahya b. Main birçok kere "o sikadır" demiştir. Ahmed b. Hanbel de şöyle demiştir: "O, Mekke ehlinde, hadisi sahih bir sikadır. Kendisinden yaklaşık yüz tane hadis rivayet edilmiştir." İbn Adiyy ise şöyle demiştir: "Kendisinden yüze yakın hadis rivayet edilir. Kendisinden, başka bir sika rivayette bulunduğu zaman hadisinde bir beis görmüyorum."

Yine Ebu Davud ve Nesai Abdullah b. İbrahim b. Ömer b. Keysan hadisinden rivayet etmiştir. Abdullah dedi ki: Bana babam Vehb b. Mânûs'un Said b. Cubeyr'i şöyle derken işittiğini tahdis etti: "Enes b. Malik'i şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sonra namazı onun namazına şu delikanlı -yani Ömer b. Abdülaziz- kadar benzeyen hiç kimse arkasında namaz kılmadım. Enes dedi ki: Rükûunda on tesbih olduğunu tahmin ettik. Secdesinde de on tesbih olduğunu tahmin ettik."²⁶⁴

Yahya b. Main dedi ki: "İbrahim b. Ömer b. Keysan, Yemenlidir ve sikadır." Haşim b. Yusuf dedi ki: "Bana namazı en güzel olanlardan biri olan İbrahim b. Ömer haber verdi." Oğlu Abdullah hakkında Ebu Hatim "sâlihu'l hadis" demiştir.

Vehb b. Mânûs -senetteki Abdullah "nûn" harfiyle telaffuz ederdi. Abdurrezzak ise alt taraftan tek noktalı "ba" harfi ile Mâbûs şeklinde telaffuz ederdi. Vehb, eski büyük bir hadis şeyhidir. Kendisinden senetteki İbrahim hadis almış ve ona tahdis ettiği şeye tabi olmuştur. Eğer onun katında sika olmasaydı, kendisine tahdis ettiği şeyle amel etmezdi. Hadisi Zeyd b. Eslem'in hadisi ile muvafıktır. Ayrıca onun hakkında kadh/bir zedeleme bilmiyorum.

Ayrıca Müslim, Sahihinde Hammad b. Seleme hadisinden şunu rivayet etmiştir: Bize Sabit, Enes b. Malik'in şöyle dediğini haber verdi: "Tamlik hususunda Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazından

daha veciz namazı olan hiçbir kimse arkasında namaz kılmadım. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazı birbirine yakındı/uyumluydu. Ebu Bekir (*radiyallahu anh*)'ın da namazı birbirine yakındı. Akabinde Ömer geldiğinde sabah namazında kıraati uzattı. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) semiallahu limen hamideh dediğinde ve bizler kesinlikle şüpheye düştü diyecek kadar ayakta dururdu. Sonra secde eder ve bizler kesinlikle şüpheye düştü diyecek kadar (iki secde arasında) otururdu."²⁶⁵

Bunun yanında Ebu Davud da Hammad b. Seleme hadisinden şunu rivayet etmiştir: Bize Sabit ve Humeyd, Enes b. Malik'in şöyle dediğini haber verdi: "Tamlık hususunda Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazından daha veciz namazı olan hiçbir adamın arkasında namaz kılmadım. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) semiallahu limen hamideh dediğinde bizler kesinlikle şüpheye düştü diyene kadar ayakta dururdu. Sonra secde ederdi ve iki secde arasında bizler kesinlikle şüpheye düştü diyene kadar otururdu."²⁶⁶

Enes b. Malik (*radiyallahu anh*) bu sahih hadiste Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazını kısa ve öz tutması ile tam kılması konusundaki haberi bir araya getirmiştir. Ayrıca namazı yapması ile alakalı haberin iki itidali uzatmak olduğunu açıklamıştır. Önceki hadiste de namazı kısa ve öz tuttuğunu haber vermiştir.

O halde -Allah en iyisini bilir- hadisteki icaz kıyama, tam yapmak da rükû ve secdeye aittir. Çünkü kıyam ancak tam yapılır. Bu yüzden rükû, secde ve itidalin hilafına tam yapma ile vafedilmesine ihtiyaç yoktur.

Aynı şekilde, kıyamın icazı yanında rükû ve secdenin uzatılması ile, bunların dengeli ve birbirine yakın olmasından dolayı namaz tam olmuş olur. Böylelikle "daha veciz ve daha tamam görmedim" sözüne uygun düşmüş olur.

Eğer icaz, "daha tamam" lafzına ve daha tamam ise "daha icazlı" lafzına ait olursa kelimada bir tenakuz/çelişki olur. Çünkü kim kıyamını Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kıyamından daha uzun tutarsa şekildeki ziyade manada eksikliğe dönüşür denilmesi hariç onun gibi kıyam

²⁶⁵ Müslim, 473

²⁶⁶ Ebu Davud, 853

etmeksizin namazındaki kıyâmı tam yapmış olmaz. Bu ise lafzın zahirine aykırıdır. Çünkü asıl olan îcaz ve tahfifin manasının itmam (tamamlama) ve ikmal (kemale erdirmeye) manasından başka olduğudur. Çünkü yine Zeyd b. Eslem "Ömer, kıyam ve oturuşu hafif tutup rükû ve secdeyi itmam ederdi." demiştir. Böylece bilindi ki, onların yanında itmam lafzı zahiri fiilin itmamı anlamındadır.

Enes (*radiyallahu anh*)'ın bütün hadisleri, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazda rükû, secde ve iki itidali imamların çoğundan daha fazla uzattığına delildir. Ayrıca buna diğer sahih rivayetlerde delalet etmektedir. Mesela Buhari ve Müslim'de Hammad b. Zeyd'den, onun Sabit'ten onun da Enes b. Malik (*radiyallahu anh*)'dan rivayet edildiğine göre Enes şöyle demiştir: "Şüphesiz ki ben sizden Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bize kıldırıldığı gibi namaz kılmayı esirgemeyeceğim. Sabit dedi ki: Enes, sizi yaparken görmediğim şeyleri yapıyordu. Rükûdan başını kaldırdığında ayakta dimdik dururdu. Öyle ki kişi, gerçekten unuttu, derdi. Secdeden başını kaldırdığında ise beklerdi. Öyle ki kişi, gerçekten unuttu, derdi."²⁶⁷ Buhari'nin başka bir rivayetinde ise "iki secde arasında başını kaldırdığında" şeklindedir.

Buhari'nin Şu'be hadisinden, onun da Sabit'ten şeklindeki başka bir rivayetinde ise şöyledir: "Enes (*radiyallahu anh*) bizlere Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazını nasıl kıldığını gösteriyordu. Namaz kılar ve rükûdan başını kaldırdığında ayakta dururdu. Ta ki bizler gerçekten unuttu, derdik."²⁶⁸ İşte bu hadis, sana Enes b. Malik (*radiyallahu anh*)'ın Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazını kılmasındaki gayenin insanların o zamanlar yaptığından daha çok rükû, secde ve bu ikisinden kalkışı uzatmak ve insanların o zamanlar yaptığına nazaran kıyâmı kısa tutmak olduğunu beyan eder.

Yine Müslim Sahihinde Cafer b. Süleyman hadisinden, onun Sabit'ten şeklindeki rivayetine göre Enes b. Malik (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namaz kılarırken annesinin yanından ağlayan çocuk duyardı da hemen hafif veya kısa bir sure okurdu."²⁶⁹

²⁶⁷ Buhari, 821 – Müslim, 473

²⁶⁸ Buhari, 800

²⁶⁹ Müslim, 470

Bu hadis apaçık beyan etmektedir ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yapmış olduğu hafif tutma kıraati hafif tutmadır. Her ne kadar bu, rükû ve secdenin kıraate uygun olmasını gerektirse de. İşte bu sebeple Enes (*radiyallahu anh*) "namazı birbirine yakındı" demiştir. Yani, namazın kısımları birbirleriyle uyumlu.

Enes (*radiyallahu anh*) doğru söylemiştir. Çünkü "Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sabah namazında yaklaşık altmış ile yüz ayet arasında okurdu. İki rekâtta da Tival-i Mufassal yani Elif-Lam-Mim Tenzil (Secde), Hel Etâ (İnsan), Saffat ve Kaf surelerini okurdu. Bazı zamanlar ise bunlardan daha uzun veya daha kısa okuduğu da olurdu."²⁷⁰

Ömer (*radiyallahu anh*) zamanında ise sabah namazında Yunus, Hûd ve Yusuf surelerini okurdu. Belki de o bunun (zamanındaki) insanlara (daha çok) tesir ettiğini bilmekteydi.

Muaz b. Cebel (*radiyallahu anh*) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in arkasında yatsı namazını kılmış sonra da Kuba Mescidine gidip Amr b. Avfoğullarına imamlik yapmıştır. Bu namazda Bakara Suresini okuyunca Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bunu inkâr etmiş ve şöyle demiştir:

أفتان أنت يا معاذ، إذا أمتت الناس فخفف، فإن من ورائك الكبير والضعيف وذو الحاجة. هلا قرأت بسم اسم ربك الأعلى، والشمس وضحاها

"Sen fitneci misin ey Muaz? İnsanlara imam olduğunda namazı hafif tut. Çünkü arkanda yaşlı, zayıf ve ihtiyaç sahibi kişiler vardır. Sebbih is-merabbike'l a'lâ, veşşemsi ve zuhâha vb. sureleri okusaydın ya!"²⁷¹

O halde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Muaz ve diğer imamlara emretmiş olduğu tahfif, kendisinin yapmış olduğu tahfiftir. Anam babam ona feda olsun! Salât ve selam onun üzerine olsun! Gerçekten o (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tıpkı Enes (*radiyallahu anh*)'ın dediği gibiydi: "Tam

²⁷⁰ Müslim, 457-458

²⁷¹ Buhari, 705 – Müslim, 465

kılma hususunda insanların en hafif tutanıydı." Ayrıca o (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

صلوا كما رأيتموني أصلي

"Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız."²⁷²

Sonra, eğer Müminlerin bundan daha fazla uzatılmasını tercih ettikleri bir durum meydana gelirse, işte o zaman uzatmak güzel olur. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir akşam namazında iki uzundan birini²⁷³ ve Tur suresini okumuştur.

Bundan daha hafif tutulmasını gerektiren bir hal arız olduğunda ise hafif tutmak güzeldir. Tıpkı çocuk ağlaması vb. gibi durumlarda olduğu gibi.

Böylece şu anlaşılmış oldu: Enes (*radiyallahu anh*)'ın hadisi rükû ve secdeyi çok hafif tutup kıyamı ise çok uzun tutan kişiye muhalefet içermektedir. Zaten bu da Enes (*radiyallahu anh*) ve diğer sahabenin (*radiyallahu anh*)um vassettiği şeyin ta kendisidir.

Müslim Sahihinde ve Ebu Davud Süneninde Hilal b. Ebi Humeyd'den, o Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan Bera b. Âzib (*radiyallahu anh*)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile namaz kılarken gözlerimi ona diktim. Kıyamını, rükûnu, rükûdan sonraki itidalini, secdesini, iki secde arasında oturuşunu, diğer secdesini, selam öncesi oturuşunu ve namazdan ayrılmasını yaklaşık olarak birbirine eşit buldum."²⁷⁴

Yine Müslim Sahihinde Şu'be'den, Hakem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kufe'ye adamın biri galip geldi (Hakem onu Zaman b. El Eş'as diye isimlendirmiştir). Hakem dedi ki: Hemen Ubeyde b. Abdullah'a insanlara namaz kıldırmasını emretti. Ubeyde namazı şöyle kılardı: Rükûdan başını kaldırdığında benim şöyle deme vaktim kadar ayakta dururdu:

²⁷² Buhari, 631

²⁷³ A'raf Suresi

²⁷⁴ Müslim, 471

اللهم ربنا لك الحمد ملء السماوات، وملء الأرض، وملء ما شئت من شيء بعد، أهل الثناء والمجد، لا مانع لما أعطيت، ولا معطى لما منعت، ولا ينفع ذا الجد منك الجد

"Ey Rabbimiz Allah! Gökler dolusu, yerler dolusu ve bundan sonra dilediğin şey dolusunca sana hamd olsun. Sen övülmeye ve şanının yüceltilmesine layık olansın. Senin verdiğini engelleyecek hiçbir şey yoktur. Senin engellediğini de verecek hiçbir şey, ry yoktur. Şan şöhret sahiplerine sana karşı şan ve şöhretleri fayda sağlamaz."

Hakem dedi ki: Bunu Abdurrahman b. Ebi Leyla'ya anlattım. Dedi ki: Bera b. Âzib (*radiyallahu anh*)'ı şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazı, rükûsu, rükûdan sonra başını kaldırması, secdesi ve iki secde arası yaklaşık olarak birbirine eşitti. Şube dedi ki: Bunu Amr b. Murre'ye anlattım. Bunun üzerine şöyle dedi: Ben, Abdurrahman b. Ebi Leyla'yı gördüm. Namazı bu şekilde değildi.²⁷⁵

Ayrıca Buhari bu hadisi "kıyam ve oturuşu dışında diğer fiilleri yaklaşık olarak birbirine eşitti"²⁷⁶ lafzıyla rivayet etmiştir. Bunun sebebi, kıyamın yani kendisinde kıraat olan kıyamın ve teşehhüd oturuşunun diğer erkana göre daha fazla olduğunda şüphe olmamasından dolayıdır. Ancak, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kıyamda îcaz üzere yapıp diğer erkânı tastamam yaptığında yaklaşık olarak birbirine yakın olmuştur.

İki rivayetten her biri diğerini tasdik etmektedir. Bera (*radiyallahu anh*) kimi zaman yaklaşık olarak söylemiş ve bir sınır belirtmemiştir. Kimi zaman da istisna edip sınır belirtmiştir. Kıyam hususunda geri kalan erkânla beraber ancak şöyle denilmesi caizdir: kıyamı uzatan, rükû ve secdeyi ta ki aralarında büyük bir farklılık olacak şekilde hafif tutan emirlere nispet ile yakındır.

Bunun bir benzeri de şudur: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) küsuf namazı kıldı. Birinci rekâta bakara suresi uzunluğu kadar okudu ve rükû etti. Rükûu, aynı şekilde secdesi de kıyamına yakın uzunluktaydı."²⁷⁷

²⁷⁵ Müslim, 471

²⁷⁶ Buhari, 820

²⁷⁷ Müslim, 904

Bu sebeple bizler iki kavilden en doğrusuna göre şöyle deriz: Şüphesiz *Küsuf* namazındaki rükû ve secde, kıyamdaki uzunluğun çoğunluk miktarına yakın ve yarısından çok olur.

Ashabımızdan ve başkalarından şu görüşte olan da vardır: "Bakara Suresi'ni okuduğunda rükû ve secdede yüz ayet miktarında tespih eder." Gerçi bu görüş zayıf olup sünnete muhaliftir.

Aynı şekilde Müslim'in Sahihinde Ebu Saîd ve başkalarından (*radiyallahu anh*)um rivayet ettiğine göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) rükû dan kalktıktan sonra Enes ve Berâ (*radiyallahu anh*)uma hadisini tasdik eden zikri söylerdi.²⁷⁸

Ayrıca Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in tetavvu'/nafile olarak kıldığı namaz da böyledir. Gerçekten o (*sallallahu aleyhi ve sellem*) gece tek başına namaz kıldığında kendisi için dilediği kadar uzatırdı. Bir rekâtta Bakara, Âl'i İmran ve Nisâ Suresini okur; kıyamına yakın derecede rükû eder, rükû dan sonra buna yakın ayakta durur, kıyamına yakın derecede secde eder ve secdesine yakın derecede otururdu.²⁷⁹

Sonra, Enes ve diğer sahabenin (*radiyallahu anh*)um hafiflikle vasıflandırdığı bu kıyam ve Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kendisini emrettiği hafif tutma emrini, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bizzat yaparak ve emrederek tefsir etmiş, ayrıca bunu ashabına tebliğ etmiştir. Gerçekten o (*sallallahu aleyhi ve sellem*) minber üzerinde namaz kıldığında şöyle demiştir:

إنما فعلت هذا لتأتموا بي ولتعلموا صلاتي

"Bunu ancak bana uymanız ve namazımı öğrenmeniz için yaptım."²⁸⁰

Ayrıca Malik b. El Huveyris (*radiyallahu anh*)'a ve arkadaşına "beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız" demiştir.

²⁷⁸ Müslim, 477. Söz konusu zikir, Şeyhülislamın yukarda aktardığı "Rabbimiz! Gökler ve yer dolusunca..." şeklindeki zikirdir. (Nasır b. Abdülkerim)

²⁷⁹ Müslim, 772

²⁸⁰ Buhari, 917 – Müslim, 544

Bu, çoğunlukla her fiilin kendisinden daha uzun olan bir fiile nispetle hafif diye; kendisinden daha hafif olana nispetle de uzun diye isimlendirilmesinden dolayıdır. Bu kavramların lügatte bir haddi yoktur. Kaldı ki namazdaki fiiller ihrâz²⁸¹, kabız²⁸², avlanma ve ölü araziye ihya etme gibi adetlerden değil ki onları tanımlarken lafzın örfüne dönülsün. Bilakis bunlar, ibadetlerdendir. İbadetlerin vasıflarında ve ölçülerinde asıllarında olduğu gibi Şâri'ye dönülür. Çünkü, şayet bunların tanımında insanların örfüne yahut tahfif müsemmasına dönmek caiz olsaydı, çoğu vakitlerde bize emredilen şer'î revatib namazlar, uzunluk veya kısalığı gerektirecek çelişkilerin yokluğunda bile hiçbir zaptı olmayan, hepsi birbirinden bağımsız olacak şekilde farklılıklar gösterirdi. Ayrıca, her asır ve şehir için ve her mahalle ve sokak için, daha doğrusu her mescid için bile bu lafzın manası ve fiilin âdeti hususunda diğerlerinin örfüne muhalif bir örf olurdu. Bu ise Allah'ın ve "beni namaz kılariken gördüğünüz gibi namaz kılın" diyen Rasulünün emrine muhaliftir. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) beldeniz insanların hafif kelimesini isimlendirdiği yahut onların âdetleri gibi, demedi. Ulemeden bunu diyen bir kişi dahi bilmiyorum. Çünkü bu ya ziyade etmek ya da eksiltmek suretiyle şeriâtı değiştirmeye ve sünnetlerin ölmesine sebep olur. Bizim bu sözümüze diğer sahabilerden (*radiyallahu anh*)um gelen rivayetler de delalet etmektedir.

Mesela Müslim'in Sahihinde Züheyr'den, onun Semmâk b. Harb'tan rivayet ettiği şu hadis böyledir: "Semmâk dedi ki: Cabir b. Semura (*radiyallahu anh*)'a Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazını sordum. Dedi ki: O, namazı hafif tutardı. Bunların kıldığı gibi namaz kılmazdı. Dedi ki: Ayrıca bana Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sabah namazında Kaf-vel kurani'l mecid ve benzerini okuduğunu haber vermiştir."²⁸³

²⁸¹ Ihrâz kelimesi fıkhta, başkasının mülkiyetinde bulunmayan sahipsiz (mubah) bir mal üzerinde mâlik olma iradesiyle fiilî hâkimiyet kurmayı ifade eder. (TDV İslam Ansiklopedisi)

²⁸² Kabız kelimesi fıkhta, bir kimsenin hukukî bir işleme dayalı biçimde mâlik olduğu malı tasarrufta bulunabileceği şekilde elinin altına alması gibi manalara gelir. (TDV İslam Ansiklopedisi)

²⁸³ Müslüm, 458

Aynı şekilde Müslim, Şu'be'den, o Semmâk'tan o da Cabir b. Semura (*radiyallahu anh*)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Cabir dedi ki: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) öğlen namazında Velleyli iza yeğşa'yı okurdu. İkinci namazında da ona benzer okurdu. Sabah namazındaki ise bundan daha uzundu."²⁸⁴

Bu rivayet Müslim'in Zaide'den rivayet ettiği şu hadisi açıklamaktadır: "Zaide dedi ki: Bize Semmâk, Cabir b. Semura (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiğine göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sabah namazında Kaf-vel kurani'l mecid'i okurdu. Bundan sonrası ise tahfif idi." Hadiste geçen "bundan sonrası" sözü ile Allah en iyi bilir sabah namazından sonrasını söylemek istemiştir. Yani, sabah namazından sonraki namazları, ondan daha hafif tutardı.

Birinci rivayette Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazının tahfif ile vafedilmesi ve sabah namazında Kaf Suresi'ni okumasını bir araya getirmiştir.

Buhari'nin Sahihinde Ummu Seleme (*radiyallahu anha*)'dan şu rivayet sabit olmuştur: "O, veda haccında Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i sabah namazında Tur Suresi'ni okurken işitmiştir. O, insanların çevresinde tavaf yaparken kıraatini işitmekteydi."²⁸⁵ Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) veda haccından sonra az bir zaman yaşadı. Tur Suresi ise yaklaşık Kaf Suresi kadardır.

Yine Buhari ve Müslim'de İbn Abbas (*radiyallahu anhuma*)'nın şöyle dediği sabit olmuştur: "Şüphesiz Ummu'l Fazl (*radiyallahu anha*) İbn Abbas'ı Vel-Mürselati Urfen'i okurken işitmiş ve bunun üzerine şöyle demiştir: Ey oğulcuğum! Andolsun bu sureyi okumanla bana şunu hatırlattın: Gerçekten bu sure, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i akşam namazında kendisini okurken en son duyduğum suredir."²⁸⁶

Ummu Fazl, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i akşam namazında kendisini okurken en son duyduğu sureyi haber vermiştir. Ummu'l Fazl kadın muhacirlerden değil bilakis, tıpkı İbn Abbas'ın "ben ve annem

²⁸⁴ Müslim, 459

²⁸⁵ Buhari, 1619

²⁸⁶ Müslim, 462 – Buhari, 863

Allah'ın kendilerini mazeretli saydığı mustazaflardandık²⁸⁷ dediği gibi mustazaflardandı. Onun bu işitmesi sonraki dönem olmuştur.

Aynı şekilde Buhari'deki bir rivayete göre Zeyd b. Sabit (*radiyallahu anh*) Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i akşam namazında iki uzundan birini okurken işitmiştir.²⁸⁸ Ayrıca Zeyd, sahabenin küçüklerindendir.

Yine O (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Mekke'de Muminun Suresi ile namaz kıldırması ve Musa ile Harun'un zikrine gelince kendisini öksürük tutmuştur. Bu hadisler vb. İleri Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ömrünün sonlarında sabah namazını tıval-ı mufassal okuyarak kıldığını beyan etmektedir. Bunun şahitleri gerçekten çoktur. Yine çünkü, diğer sahabiler (*radiyallahu anh*)um bunun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kılmaya devam ettiği namaz olduğu konusunda icma etmişlerdir. Onlardan hiçbirisi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ömrünün sonuna doğru kıldığı namazları kısalttığını zikretmemiştir. Ayrıca fakihler de sünnetin sabah namazında tıval-ı mufassal okunması olduğunda icma etmişlerdir.

Cabir b. Semura (*radiyallahu anh*) "bunların kıldığı gibi namaz kılmazdı" sözü ile ya sünnet olandan daha fazla uzatanı ya da bundan daha kısa tutanı söylemeyi irade etmiştir. Yani, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazını hafif tutmasına rağmen, söz konusu kişilerin rükû, secde ve iki itidalden kıptıkları gibi namazından kırpamazdı. Tıpkı Enes ve Bera (*radiyallahu anh*)uma hadisinin delalet ettiği gibi. Belki de onun sözünün manası, bu emirler kıraati veya kıraatle beraber diğer rükünleri de Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yaptığına nazaran eksiltiyorlar anlamındadır. Tıpkı Ebu Kaza'a'nın şöyle rivayet ettiği gibi: "Ebu Said El Hudri'nin yanına gittim. Çevresinde birçok insan vardı. İnsanlar yanlarından ayrılınca ben sana bu kişilerin sormadığını sormak istiyorum, dedim. Dedim ki: Sana Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazını sormak istiyorum. Dedi ki: Senin için bu soruda hiçbir hayır yoktur.²⁸⁹ Peşine bu sözü tekrar etti. Dedi ki: Öğlen namazının kameti verilirdi de bizden

²⁸⁷ Buhari, 4587

²⁸⁸ Buhari, 764

²⁸⁹ Yani, sen namazının uzunluğu ve hususundan dolayı bunu yapmaya üç yetiremezsin. Eğer bunu kendine sorumluluk kılsan, kendini zora koşmuş olursun ve bunu gerçekleştiremezsin. Böylece sünneti bildiğin halde terk etmiş olursun. (Nevevi/Müslim Şerhi)

biri Bakî'ye gidip hacetini görürdü. Sonra ailesinin yanına gidip abdest alırdı ve mescide geri gelirdi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ise halen birinci rekâtta olurdu." Başka bir rivayette ise "namazı uzatmasından dolayı" şeklindedir. Bunu Sahihinde Müslim rivayet etmiştir.²⁹⁰

Bu, sana Ebu Said'in insanların namazını, anlatılardan eksik gördüğünü beyan etmektedir.

Yine Sahihayn'da Ebu Berza (*radiyallahu anh*)'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sabah namazını kıları da kişi namazdan bittiğinden yanındakini tanırdı.²⁹¹ İki rekâtta veya ikisinden birinde altmış ile yüz ayet arasında okurdu."²⁹² Bu Buhari'nin lafzıdır.

Yine Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şüphesiz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bize namazı hafif tutmamızı emrederdi. Yine şüphesiz bize Saffat Suresi ile namaz kıldırırdı." Bunu Ahmed ve Nesai rivayet etmiştir.

Yine Dahhâk b. Osman'dan, o Bukeyr b. Abdullah'tan, o Süleyman b. Yesar'dan o da Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Falan kişiden daha çok namazı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namazına benzeyen hiçbir kimse arkasında namaz kılmadım. Süleyman dedi ki: Öğlenin ilk iki rekatını uzatır, son iki rekatını hafif tutardı. İkindiyi de hafif tutardı. Akşam namazında kısar-ı mufassal, yatsı namazında vasat-ı mufassal ve sabah namazında tıval-ı mufassal okurdu." Bunu Nesai ve İbn Mace rivayet etmişlerdir. İsnadı Müslim'in şartına göre redir.

Dahhâk b. Osman hakkında Ahmed ve Yahya "sikadır" demişlerdir. İbn Sa'd ise "sebt" demiştir.

Zikrettiğimiz şeye Müslim'in Sahihinde Ammar b. Yâsir (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği şu hadis de delalet etmektedir: "Ammar dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

²⁹⁰ Müslim, 454

²⁹¹ Yani kıraat uzun olduğundan namaz bittiğinde gün iyice aydınlanmış olurdu. (Çev.)

²⁹² Buhari, 771

إن طول صلاة الرجل، وقصر خطبته، مئنة من فقهه، فأطيلوا الصلاة، وأقصروا الخطبة وإن من
البيان لسحرا

"Kişinin namazı uzatıp hutbeyi kısa tutması fıkının/anlayışının alâmetidir. O halde namazı uzatın ve hutbeyi kısa tutun. Hiç şüphesiz bazı beyanın sihri/büyüsü vardır."²⁹³

Görüldüğü gibi hadiste, namazın uzatılmasını, kişinin fıkına alâmet saymış ve namazın uzun tutulmasını emretmiştir. Bu emir ya bütün namazlar için geneldir ya da bununla cuma namazı murat edilmiştir. Gerçi lafız âmm/genel ve açıktır. Bununla Cuma namazı kastedilip namazın uzatılması emredildiğini farz edelim. Bu namazda, içinde başka cemaatte olmayacak kadar zayıflar, yaşlılar ve hacet sahipleri bulunan kalabalık bir topluluk olur. Bu cemaat bazen şiddetli sıcaklarda toplanır ve öncesinde iki hutbe olur. Eğer burada namazı uzatmak emredildiyse, daha serin zamanlarda ve daha az cemaatle kılınan sabah namazında kıraati uzatmak daha layık ve daha uygundur. Ayrıca bu konuda birçok hadis vardır.

Bunları, sadece Enes (radiyallahu anh) hadisindeki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in namazının ölçüsüne tefsir olsun diye zikrettim. Çünkü bu hadisleri duyan bazı kişiler, bunlarda bir çeşit çelişki olduğunu sanabilir. Belki de bazı insanlar, bu hadislerin bir kısmını bırakıp bir kısmına tutunur. Böylece tutunduğu hadislerin de manasını bilemez.

Zikrolunan Enes (radiyallahu anh) hadisinde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözü:

لا تشددوا على أنفسكم فيشدد عليكم، فإن قوما شددوا على أنفسهم، فشدد الله عليهم، فتلك بقاياهم في الصوامع والديارات رهبانية ابتدعوها ما كتبناها عليهم

"Kendi kendinize baskı yapmayın/zorlamayın yoksa size de baskı yapılır. Bir topluluk kendi kendilerine baskı yaptılar da Allah da onlara baskı yaptı. İşte bunlar, onların manastırlardaki ve yurtlarındaki kalıntılarıdır. Kendilerine yazmadığımız ruhbanlığı uydurdular."²⁹⁴

²⁹³ Müslim, 769

²⁹⁴ Tahrici daha önce geçmişti.

Bu hadiste, meşru olan üzerine ziyade yapılması sebebiyle kişinin kendine zorluk çıkarmasına Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in nehyi vardır. Hadisin metninde geçen التَّمْدِيدُ ağırlaştırma kavramı, bazen kişinin vacip veya müstehap olmayan bir şeyi ibadetlerde vacip veya müstehap; bazen haram veya mekruh olmayan bir şeyi tayyibat/helal olan şeylerde kendine haram ve mekruh menzilesinde görmesi demektir. Hadiste bu ya-sağa, Allah'ın kendilerine baskı yapıp işi zora sokan Hristiyanlara işleri ağırlaştırmasını ve ta ki işin üzerinde bulundukları bidat ruhbanlığa kadar vardığını gerekçe olarak göstermiştir.

Ayrıca bu hadiste şu hususa bir uyarı vardır: Kişinin başlangıçta kendi kendine işi ağırlaştırması, Allah'ın ya şeriat ile ya da kader ile o kişiye başka işleri ağırlaştırmasına sebep olur.

Şeriat ile ağırlaştırmasına gelelim. Buna Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yaşadığı zamanda -insanların kendisiyle birlikte teravih namazı için toplanmaları ve henüz haram kılınmamış şeylerden sual etmeleri gibi- vaciplerin veya haramların artmasından korkmasını misal verebiliriz. Yine buna itaatlerden herhangi bir şeyi nezreden/adayan birinin onu yerine getirmesinin vacip olmasını da misal verebiliriz. Bu tür fiillerin adak olarak akdedilmesi yasaklanmıştır. Aynı şekilde bir kısım sebeplere bağlı olarak yerine getirilmesi vacip olan kefaretlar de böyledir.

Kader ile olana gelirse; bu gerçekten çoktur. Bir kısım vacip ve haram kılma türünden işlerde inatçı davranıp akabinde işleri zora sokan sebeplerle müptela olan kimseleri gerçekten gördük ve duyduk. Mesela birçok vesveseli kişiler, taharette meşru olan sayının üzerine ziyade ettiklerinde, sıkıntı ve zarar verecek şeyleri gerçek manada kendilerine gerekli kılacak sebepler ile müptela olurlar.

İşlediğimiz hadisin delalet ettiği bu mana, daha önce zikrettiğimiz Allah (*Teâlâ*)'nın

وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ

"Ağır yüklerini kaldırır ve daha önce üzerlerinde bulunan zincirlerini çözer."²⁹⁵

Kavlinde bildirdiği ağır yüklerde ve zincirlerde kendilerine muvafakat etmenin kerahetini gerektirmesi manasına da uygundur. Ayetteki الأَصَار ağır yüklerin manası, meşakkatli vaciplere; الأَغْلَال zincirler ise meşakkatli haramlara döner. Çünkü الإِصْر kelimesi ağırlık ve zorluğu ifade eder ki bu, vacip olan şeyin durumudur. الغُل zincir/pranga kelimesi ise, kendisine zincir/pranga vurulan kişinin ayrılıp gitmesine engel olur. Bu da haram olan şeyin durumudur.

İşte buna Allah (Sübhanehu)'nın şu kavli delalet etmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı hoş ve temiz şeyleri haram kılmayın. Haddi aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez."²⁹⁶

Bu ayetin nüzul sebebi meşhurdur. Yine buna Sahihayn'da Enes b. Malik'ten rivayet edilen şu hadis de delalet etmektedir: Enes dedi ki: Üç kişi Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinin evlerine onun ibadetini sormak için gittiler. Kendilerine haber verilince sanki azımsadılar ve şöyle dediler: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) nerde biz nerde? Allah onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır. Derken içlerinden birisi; ben sonsuza dek geceleri namaz kılacağım, dedi. Diğeri; ben her gün oruç tutacağım, dedi. Sonuncusu ise ben kadınlardan uzaklaşıp ebediyen evlenmeyeceğim, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) yanlarına çıktı ve şöyle dedi:

أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا؟ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي أَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمْ لَهُ، وَلَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأُرْفِدُ، وَأُتَزَوِّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

"Sizler şöyle şöyle diyenler misiniz? Allah'a yemin olsun ki içinde Allah'tan en çok korkan ve O'ndan en çok sakınan benim. Ne var ki ben bazen oruç tutar bazen tutmam, namaz kılarım ve uyurum. Ayrıca ben kadınlarla evlenirim. O halde kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."²⁹⁷

²⁹⁶ Mâide, 87

²⁹⁷ Buhari, 5063

Buhari rivayet etmiştir. Bu, onun lafzıdır. Müslim'de ise şöyledir: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabından üç dört kişi, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eşlerine onun gizli/evdeki amellerini sordular. Derken içlerinden biri; ben kadınlarla evlenmeyeceğim, dedi. Diğeri; ben et yemeyeceğim, dedi. Bir diğeri ise ben yatakta uyumayacağım, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'a hamd ve sena etti ve akabinde şöyle dedi:

ما بال أقوام قالوا كذا وكذا؟ لكنى أصلى وأصوم وأفطر، وأتزوج النساء، فمن رغب عن سنتي فليس مني

"Şöyle şöyle diyen topluluğun hali de nedir? Ne var ki ben namaz kılarım ve uyurum. Yine ben bazen oruç tutarım ve bazen de tutmam. Ayrıca kadınlarla da evlenirim. O halde kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."²⁹⁸

Buna muvafakat eden hadisler çok sayıda olup hepsi ibadetler ve şehvetleri terk etme hususunda dengeli olmanın ta kendisi olan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetinin, nikah ve benzeri şehvetlerin genelinin terk edilmesinin ta kendisi olan ve oruç, namaz gibi ibadetlerde aşırı gitmenin ta kendisi olan Hristiyanların ruhbanlığından daha hayırlı olduğunu apaçık ortaya koyar.

Bunun yanında fakihlerden ve abidlerden bir grup, ayetin yanlış tevili ve ilimsizlik sebebiyle buna muhalefet etmiştir. Yine yukardaki hadisin bir benzeri de Ebu Davud'un Sünen'inde El Alâ b. Abdurrahman dan, onun Kasım b. Abdurrahman dan, onun da Ebu Uname (radiyallahu anh) dan rivayet ettiği şu hadistir: Bir adam, ey Allah'ın Rasülü! Bana seyahat etmek için izin ver, dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise ona şöyle dedi:

إن سياحة أمتي الجهاد في سبيل الله

"Şüphesiz ki ümmetimin seyahati Allah yolunda cihat etmektir."²⁹⁹

²⁹⁸ Müslim, 1401

²⁹⁹ Ebu Davud, 2486

Görüldüğü gibi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ümmetinin seyahatinin Allah yolundaki cihat olduğunu haber vermiştir. Başka bir hadiste ise;

السياحة هي الصيام

"Seyahat orucun ta kendisidir."

veya

السائحون هم الصائمون

"Seyahat edenler oruç tutanların ta kendileridir."

Veyahut bunun benzeri şeklindedir.³⁰⁰ İşte bu Allah (*Teâlâ*)'nın Kur'an'da zikretmiş olduğu السائحون "seyahat edenler" ve سَائِحَات "seyahat eden kadınlar" kavlinin tefsiridir.

Belirli bir amaç olmaksızın yeryüzünde sefere çıkmak demek olan seyahat ise bu ümmetin amelinden değildir. İşte bu yüzden İmam Ahmed şöyle demiştir: "Seyahatin ne İslam ne de nebilerin ve Salihlerin yaptıkları ile hiçbir bağı yoktur." Gerçi kardeşlerimizden birtakım cemaatler ayeti yanlış tevil etmeleri yahut yasağı bilmemeleri sebebi ile neyhedilen seyahati yapmışlardır. İşte bu kendisi hakkında "islamda ruhbanlık yoktur" denilen bidat olan ruhbanlıktandır.

Buradaki asıl amacımız, hanif dinin getirmiş olduğu, kendilerine isabet eden Allah'ın zikrine ve onun indirdiğine karşı kalp katılığı, hususunda, Yahudilere ve üzerinde bulundukları bidat ruhbanlık hususunda Hristiyanlara muhalefet etme emrini beyan etmektir. Gerçi her ne kadar bizden ilme ve dindarlığa müntesip olan bazıları kalp katılığından veya ruhbanlıktan bir nasip almış olsalar da...

Yine bunun benzeri İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'nın rivayet ettiği şu hadistir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Akabe'de sabah erkenden devesinin üstüneyken; bana yerden çakıl taşı topla, dedi. Ben de

(şeytan taşlamada kullanılan) yedi tane çakıl taşı topladım. Derken taşları elinde silkelemeye başladı ve "bunun gibilerini atın" dedi. Sonrasında ise şöyle buyurdu:

أيها الناس إياكم والغلو في الدين فإنما أهلك من كان قبلكم الغلو في الدين

"Ey İnsanlar! Dinde aşırılıktan sakının! Çünkü sizden öncekiler, ancak dinde aşırı gitmeleri sebebi ile helak edildiler."³⁰¹

Bu hadisi Ahmed, Nesai ve İbn Mace Avf b. Ebi Cemile'den, o Ziyad b. Husayn'dan, o Ebu'l Âliye'den o da İbn Abbas'tan rivayet etmişlerdir. Bu isnad Müslim'in şartına göre sahihtir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "dinde aşırılıktan sakının" sözü, itikat ve ameller hususundaki bütün aşırılık türlerini kapsayan genel bir ifadedir. Hadisin metnindeki الغلو gulûv kelimesi, bir şeyi hak ettiğinden daha fazla övme, yeme vb. gibi hususlarda haddi aşmak demektir.

Hristiyanlar, diğer gruplara nazaran ameller ve itikat hususunda daha çok aşırı gidiyorlardı. Bu yüzden Allah (Teâlâ) Kuran'da onları şu sözlerle gulûvdan nehyetmiştir:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ

"Ey kitap ehli! Dininizde aşırılığa gitmeyin."³⁰²

Hadisteki âmm/genel lafzın söyleniş sebebi, cemrelerin atılmasıdır. Bu ise genel lafza dahildir. Taş atma konusunda aşırı gitmek, küçük taşlardan daha etkilidir mantığı üzerine büyük taşlar vb. gibilerini atmak demektir.

Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buna, bizden öncekilerin ancak dinde aşırılık etmeleri yüzünden helak edildiklerini gerekçe gösterdi: Tıpkı senin Hristiyanlarda gördüğün gibi. Ayrıca bu, onların yollarından mutlak manada uzak durmanın, kişiyi kendisi sebebiyle helak oldukları şeylerden daha çok uzaklaştırıyor olmasını ve onlara bazı gidişatlarında ortaklık etmenin kişinin helak olmasından korkulmasını gerektirir.

³⁰¹ İbn Mace, 3029

³⁰² Nisa, 171

Yine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bizden öncekilere hadleri eşraftan olanlar ile zayıflar arasında ayırma gitmeleri hususunda benzemekten sakındırması ve insanlar arasında eşit davranmamızı emretmesi de bu kabildendir. Her ne kadar çoğu görüş ve siyaset sahipleri, reislerin/ileri gelenlerin had cezalarından muaf tutulmasının siyasette daha iyi olduğunu zannetseler de...

Sahihayn'da Aişe (radiyallahu anha)'dan Mahzumoğulları kabilesinden hırsızlık yapan bir kadın ve sonrasında Usame'nin o kadın hakkında kendisiyle konuşması üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözü rivayet edilmektedir:

يا أسامة أتشفع في حد من حدود الله؟ ! إنما هلك بنو إسرائيل أنهم كانوا: إذا سرق فيهم الشريف تركوه، وإذا سرق فيهم الضعيف أقاموا عليه الحد، والذي نفسى بيده لو أن فاطمة بنت محمد سرقت لقطعت يدها

"Ey Usame! Allah'ın hadlerinden bir had hususunda mı aracılık ediyorsun? İsrailoğulları ancak aralarından şerefli biri hırsızlık yaptığında onu bırakmaları ve zayıf biri hırsızlık yaptığında ona haddi ikame etmeleri sebebiyle helak oldular. Nefsim elinde olana yemin ederim ki; şayet Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapmış olsaydı, onun bile elini keserdim."³⁰³

Mahzumoğulları kabilesi Kureys'in en şerefli batunlarından biridir. Onlardan bir kadının elinin kesilmesi onlara çok ağır gelmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, İsrailoğullarının helak olmasının, ancak ceza konusunda insanların reislerine af özelliği tanımlarından dolayı olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca kızı Fatıma dahi -ki o kadınların en şerefliisidir- hırsızlık yapmış olsaydı -ki Allah onu böyle şeylerden sıgındırmıştır- onun elini keseceğini haber vermiştir. Bunu da hadlerde adaletin ve bütün insanları kapsamasının gerekliliğini ve bundan bırak başkasının kızı, Rasulün kızının bile istisna edilemeyeceğini beyan etmek için yapmıştır.

Buna Sahihayn'da Abdullah b. Murre'den, onun da Bera b. Âzib (*ra-di-yallahu anh*)'tan rivayet edilen şu hadis de uygundur: Bera dedi ki: kendisine sopa vurulmuş ve yüzü kömürle siyaha boyanmış bir Yahudi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanından geçti. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onları çağırdı ve şöyle dedi: Zina edenin had cezasını kitabınızda bu şekilde mi bulmaktasınız? Dediler ki: Evet. Bunun üzerine alimlerinden bir adamı çağırdı ve ona şöyle dedi: Sana Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah adına soruyorum! Zina edenin had cezasını kitabınızda bu şekilde mi bulmaktasınız? Dedi ki: Hayır. Bunu benden Allah adına istemeseydin sana haber vermezdim. Biz o cezayı kitabımızda recim olarak bulmaktayız. Ne var ki bu iş eşrafımız arasında da çoğaldı. Biz önceleri şerefli birini yakaladığımız zaman onu bırakır, zayıf birini yakaladığımız zaman ona haddi ikame ederdik. Dedik ki: Gelin de hem şerefliye hem de zayıfa ikame edebileceğimiz bir ceza üzerinde görüş birliğine varalım. Böylece üzerine recim yerine kömürle siyaha boyama ve sopa vurma cezasını yürürlüğe koyduk. Peşine Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu:

اللهم إني أول من أحيا أمرك، إذ أماتوه

"Allah'ım! İnsanlar senin emrini öldürdükleri vakit onu ilk diriltten ben olacağım."

Akabinde emretti ve o adam recmedildi. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle) şu ayeti indirdi:

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَقْوَامِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرْ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا حِزْبٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Ey peygamber! Kalpleri inanmadığı halde ağızlarıyla "iman ettik" diyenlerden ve Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar hep yalana kulak verirler, sana gelmeyen başka bir kesimi dinler durur-

lar; kelimeleri konulduğu yerlerden kaydırıp tahrif ederler. "Eğer size şu verilirse hemen alın, eğer o verilmezse uzak durun" derler. Allah bir kimseyi fitneye düşürmek isterse elbette Allah'ın iradesine karşı senin elinden hiçbir şey gelmez. İşte onlar Allah'ın, kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezillik, ahirette ise büyük bir azap vardır." ³⁰⁴

Onlar şöyle diyorlar: Muhammed'e gidin. Eğer size siyaha boyamayı ve sopa atmayı emrederse onu alın. Yok eğer recim ile fetva verirse onu bırakın. Bunun üzerine Allah (Teâlâ) şu ayetleri indirdi:

وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

"Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir." ³⁰⁵

وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir." ³⁰⁶

وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar fâsıkların ta kendileridir." ³⁰⁷

Bera (radiyallahu anh) dedi ki: Bunların hepsi kâfirler hakkında inmiştir. ³⁰⁸

Yine Müslim Sahihinde Cundeb b. Abdulah El Beceli (radiyallahu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'i vefatından beş gün önce şöyle derken işittim:

³⁰⁴ Maide, 41

³⁰⁵ Maide, 44

³⁰⁶ Maide, 45

³⁰⁷ Maide, 47

³⁰⁸ Müslim, 1700. Bu hadisin Buhari'de şahitleri vardır. Bakınız: Buhari, 6819

إني أبرأ إلى الله أن يكون لي منكم خليل، فإن الله قد اتخذني خليلاً، كما اتخذ إبراهيم خليلاً، ولو كنت متخذاً من أمتي خليلاً لاتخذت أبا بكر خليلاً، ألا وإن من كان قبلكم كانوا يتخذون قبور أنبيائهم وصالحيهم مساجد، ألا فلا تتخذوا القبور مساجد إني أنهاكم عن ذلك

"Sizden birini kendime halil/dost edinmekten Allah'a sığınırım. Çünkü Allah İbrahim'i halil edindiği gibi gerçekten beni de halil edinmiştir. Şayet ümmetimden birini halil edinecek olsaydım kesinlikle Ebu Bekir'i halil edinirdim. Dikkat edin! Sizden öncekiler peygamberlerinin ve Salihlerinin kabirlerini mescit edindiler. Dikkat edin! Sakın ha kabirleri mescit edinmeyin. Size bunu yasaklıyorum."³⁰⁹

Görüldüğü gibi, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bizden önce kişileri peygamberler ve salihlerin kabirlerini mescit edinmeleri ile vassıflandırdı. Bu vassfın hemen akabinde الفاء "fa" harfi ile kabirleri mescit edinmelerini yasakladı. Ayrıca kendisinin bunu yasakladığını söyledi. O halde bu ifadede, bizden öncekilerin o işi yapmalarının bizim nehyolunmamızın sebebi olduğuna delalet vardır. Söz konusu iş ya nehyi belirleyicidir ya da nehyi gerektirendir. İşte bu, onların amellerinin, Allah'ın bizi o amellerden nehyetmesine delalet ve alâmet olmasını gerektirir veya onların amelleri, nehyi gerektiren bir illettir.

İki takdire göre de onlara genel olarak muhalefet edilmesinin, Şari' tarafından amaçlanan bir iş olduğu bilinmiş olur. Ayrıca Yahudi ve Hristiyanların lanetlenmesine sebep olan bu amelin nehyi ile alakalı hadisle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den müstefiz olarak rivayet edilmiştir. Mesela Sahihayn'da Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

قاتل الله اليهود، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah Yahudileri kahretsin! Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."³¹⁰

³⁰⁹ Müslim, 532

³¹⁰ Buhari, 437 – Müslim, 530

Müslim'in bir lafzında ise şöyledir:

لعن الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."

Yine Sahihayn'da Aişe ve İbn Abbas (radiyallahu anhum)'dan şöyle dedikleri rivayet edilmiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ölüm hastalığı geldiğinde elbisesini yüzüne atmaya başladı. Bundan bu naldığında ise yüzünden açtı. O bu haldeyken şöyle buyurdu:

لعنة الله على اليهود والنصارى، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah'ın laneti Yahudi ve Hristiyanların üzerine olsun. Peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."

Ravi dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onların yaptıklarından sakındırıyordu.³¹¹

Yine Sahihayn'da Aişe (radiyallahu anha)'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Ummu Seleme ve Ummu Habibe (radiyallahu anhum)uma Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Habeşistan'da gördükleri kendisine Mâriye denilen bir kiliseyi, onun güzelliğini ve içindeki suretleri zikrettiler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

أولئك قوم إذا مات فيهم العبد الصالح، أو الرجل الصالح، بنوا على قبره مسجداً، وصوروا فيه تلك الصور أولئك شرار الخلق عند الله عز وجل

"İşte onlar içlerinde salih bir kul veya salih bir adam öldüğünde kabri üzerine mescid bina eden ve kabre o suretleri çizen/koyan bir topluluktur. Onlar Allah (Azze ve Celle) katında yaratılmışların en şerlileridir."³¹²

³¹¹ Buhari, 435/436 – Müslim, 531

³¹² Buhari, 426 – Müslim, 527

Yine İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirler üzerine mescit inşa edenlere ve lamba dikenlere lanet etmiştir." Bunu dört sünen sahibi rivayet etmiş olup Tirmizi; hasendir, demiştir. Gerçi bazı Tirmizi nüshalarında ise sahihtir, dediği geçmektedir.

Bu işten sakındırma ve salih kimsenin kabri üstüne mescit bina etmeleri hususuna kitap ehline benzemeye lanet edilmesi, onlara bu işte benzerinin yasaklığı konusunda sarih/açıktır. Ayrıca bu, amellerinin cinsinden sakınılması gerektiğine delildir. Çünkü onların diğer amellerinin bu cinsten olup olmadıkları konusunda bir güvence bulunmaz.

Sonra malumdur ki, bu ümmetten birçok kişi kabirler üzerine mescit bina etmek ve kabirleri bina kurmaksızın mescit edinmek ile müptela olmuşlardır. Her iki iş de haram olup faili yaygın/müstefiz sünnet ile lanetlenmiştir. Kitabımız diğer hadisler ve eserler ile bu konuyu detaylıca inceleme yeri değildir. Çünkü asıl amaç külli kaidedir. Söz konusu işin haram olduğunu Malik, Şafii ve Ahmed'in ashabından olan alimlerden birçok taife zikretmiştir. İşte bu yüzden Sahabeden ve Tabiünden olan selef, kişiyi bu gibi kötülöklere sürükleyen işlerin engellenmesi konusunda aşırı derecede hassas davranmışlardır.

Bu konuda zikretmesi mümkün olmayacak kadar çok eser vardır. Mesela onlardan biri Ebu Ya'la El Mavsilli'nin Müsnedindeki şu rivayettir: Bize Ebu Bekir b. Ebi Şeybe tahdis etti, dedi ki: Bize Zeyd b. El Habbab tahdis etti, dedi ki: Bize Cafer b. İbrahim -ki o Zi'l Cenaheyn'in evlatlarındandır- tahdis etti, dedi ki: Bize Ali b. Ömer babasından, o Ali b. Huseyn'den tahdis ettiğine göre o, önceleri Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrinin yanında bulunan bir aralığa gelip sonra da oraya girip dua eden bir adamı görmüştür. Hemen onu bundan nehyetmiş ve ona şöyle demiştir: Benim babamdan, onun dedemden onun da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den duyduğu bir hadisi sana haber vermeyim mi? Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) dedi ki:

لا تتخذوا قبري عيداً، ولا بيوتكم قبوراً، فإن تسليمكم يلعني أينما كنتم

"Kabrimi bayram yeri/zamanı edinmeyin. Evlerinizi kabirler edinmeyin. Şüphesiz ki selamınız nerede olursanız bana ulaşır."

Ayrıca bu hadisi, Muhammed b. Abdulvahid El Hafız Müstahrecinde rivayet etmiştir.

Ayrıca Said b. Mansur Süneninde şöyle rivayet etmiştir: Bize Abdulaziz b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bana Süheyl b. Ebi Süheyl haber verdi, dedi ki: Beni Hasen b. Hasen b. Ali b. Ebi Talib (*radiyallahu anh*) kabrin yanında gördü ve bana seslendi. O sırada o, Fatıma'nın evinde akşam yemeği yiyordu. Dedi ki: Hadi akşam yemeğine gel. Dedim ki: Yemek istemiyorum. Dedi ki: Bana ne oluyor ki seni kabrin yanında görüyorum? Dedim ki: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e selam verdim. Bunun üzerine şöyle dedi: Mescide girdiğinde selam ver. Sonra şöyle dedi: Şüphesiz Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

لا تتخذوا قبري عيداً، ولا تتخذوا بيوتكم مقابر، لعن الله اليهود اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد،
وصلوا على، فإن صلاتكم تبلغني حيثما كنتم

"Kabrimi bayram yeri/zamanı edinmeyin. Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Allah Yahudilere lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler. Bana salât edin. Siz nerede olursanız salâtınız bana ulaşır."

Hasen dedi ki: Sizinle Endülüs'te olan kişiler eşittir.

İşte bu sebeple Ahmed ve onun dışındaki Malik'in ashabından olan imamlar şöyle zikretmişlerdir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e selam verip ona demesi gereken şeyi söylediğinde ve sonrasında dua etmek istediğinde kibleye döner ve Hücreyi (kabrin bulunduğu odayı) sol tarafına alır.

FASIL

Müslim Sahihinde Cafer b. Muhammed b. Ali b. Huseyn'den, o babasından o da Cabir'den Veda Haccı hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Arefe günü güneş batıya meylettiğinde Kusva³¹³'nın getirilmesini emretti. Hemen deveyi hazırladılar. O da binip Urene vadisinin içine geldi ve insanlara orada şöyle hutbe verdi:

إن دماءكم وأموالكم حرام عليكم كحرمة يومكم هذا، في شهركم هذا في بلدكم هذا ألا كل شيء من أمر الجاهلية تحت قدمي موضوع ودماء الجاهلية موضوعة وإن أول دم أضع من دمائنا دم ابن ربيعة بن الحارث - كان مسترضعا في بني سعد فقتلته هذيل -، وربا الجاهلية موضوع، وأول ربا أضع من ربانا ربا العباس بن عبد المطلب فإنه موضوع كله. فاتقوا الله في النساء، فإنكم أخذتموهن بأمانة الله، واستحللتم فروجهن بكلمة الله، ولكم عليهن أن لا يوطئن فرشكم أحدا تكرهونه، فإن فعلن ذلك فاضربوهن ضربا غير مبرح، ولهن عليكم رزقهن وكسوتهن بالمعروف، وقد تركت فيكم ما لن تضلوا بعده إن اعتصمتم به: كتاب الله، وأنتم تسألون عني فماذا أنتم قائلون؟» قالوا: نحن نشهد أنك قد بلغت، وأديت ونصحت. فقال - بإصبعه السبابة يرفعها إلى السماء وينكبها إلى الناس -: «اللهم اشهد - ثلاث مرات -»، ثم أذن فأقام فصلی الظهر، ثم أقام، فصلی العصر، ولم يصل بينهما شيئا، ثم ركب رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى أتى الموقف

Hiç şüphesiz kanlarınız ve mallarınız şu gününüz gibi, şu ayınız gibi ve şu beldeniz gibi birbirinize haramdır. Dikkat edin! Cahiliye işlerinden olan her şey ayaklarım altına konulmuştur. Ayaklarım altına koyduğum ilk kan davası, İbn Rebî'a b. El Hâris'in kan davasıdır(O Sa'doğullarında süt emiyordu. Huzeyl kabilesi onu öldürmüştü). Cahiliye faizi de ayaklarım altındadır. Kaldırdığım ilk faiz Abbas b. Abdulmuttalib'in faizidir. Hepsî ayaklarım altındadır. Kadınlar hususunda Allah'tan sakının! Çünkü sizler onları Allah'ın emaneti ile aldınız, Allah'ın kelimesi ile ferçlerini kendinize helal ettiniz. Sizin onlar üzerindeki hakkı, yataklarınıza hoşlanmadığınız hiçbir kimseyi almamasıdır. Eğer bunu yaparlarsa onları şiddetli olmaksızın dövün. Onların sizin üzerinizdeki hakkı, onları örfe uygun olarak doyurmanız ve giydirmenizdir. Aranızda benden sonra eğer kendisine yapıyorsanız sapıtmayacağınız bir şey bıraktım. O Allah'ın kitabıdır. Siz benden sorulacaksınız. Peki ne cevap vereceksiniz? Dediler ki: Bizler şahitlik ederiz ki sen tebliğ ettin, görevini eda ettin ve nasihatte bulundun. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şehadet parmağını semaya kaldırıp insanlara doğru çevirerek üç kere şöyle dedi: Allah'ım şahid ol! Sonra ezan okundu ve kamet verildi. Peşine öğlen namazını kıldı. Sonra tekrar kamet verilip ikinci namazını kıldı. Bu ikisi arasında hiçbir namaz kılmadı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra devesine bindi ve Vakfe yerine geldi." Sonra Müslim hadisin tamamını zikretti.³¹⁴

Görüldüğü gibi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "cahiliye işlerinden olan her şey ayaklarım altına konulmuştur" demiştir. Buna daha önce üzerinde bulundukları adetler ve ibadetlerin hepsi girmektedir. Mesela Ey Falan yardım et! Ey Filan yardım et! gibi sözleri, bayramları vb. bütün işleri bu ifadeye dahildir.

Sonrasında Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) özel olarak cahiliye itikatlarınca mübah sayılan katilin veya maktulün Müslüman olmadan önceki ve İslam ahdi de olmaksızın gerçekleşen kan davaları ve bazı kavimlerin daha önceleri zimmetlerinde olan faiz alacakları cinsinden malları zikretti. Bunu ya âmm/genel ifadeden sonra hass/özelin zikredilmesi ya da genel gelenekleri sebebi ile değil de hak olarak inandıkları bazı muayyen/belirli işleri kaldırmak için yapmıştır. Genel gelenekler sebebi ile

olanlar ise tıpkı sahih bir alışveriş ile gerçekleşen borçları alacaklar vb. şeyler gibi cahiliye kavramına girmez.³¹⁵

Yine bu lafza, cahiliyede üzerinde bulunmalarına rağmen İslam dininin ikrar ettiği/onayladığı hac fiilleri, maktule karşılık yüz deve verme diyeti ve kasame³¹⁶ vb. gibi şeyler de girmez. Çünkü cahiliye işinden anlaşılan mana, daha önce üzerinde bulundukları ve İslam'ın ikrar etmediği işlerdir. Cahiliye kavramına, daha önce üzerinde bulundukları ve İslam'da bizzat kendisi hakkında yasak olmayan şeyler de girer.

Aynı şekilde Ebu Davud ve Nesai'nin Ayyaş b. Abbas yoluyla Ebu'l Husayn'dan -yani Heysem b. Şefi- rivayet ettikleri şu hadis de böyledir: "Ebu'l Husayn dedi ki: Ben ve Ebu Âmir diye künyelenen Meâfirli bir arkadaşım İlyâ/Beytu'l Makdis'de namaz kılmak için yola koyulduk. Mescid'de sahabeden olan ve kendisine Ebu Reyhane denilen Ezdi bir adam onlara kıssalar anlatırdı. Arkadaşım benden önce mescide girdi. Ben de arkasından girip yanına oturdum. Bana; Ebu Reyhane'nin kıssalarına yettiğin mi, diye sordu. Ben de hayır, dedim. Arkadaşım dedi ki: Ebu Reyhane'yi şöyle derken işittim: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) on şeyi yasaklamıştır:

عن الوشر، والوشم، والنتف، وعن مكامة الرجل الرجل بغير شعار، ومكامة المرأة المرأة بغير شعار، وأن يجعل الرجل بأسفل ثيابه حريرا، مثل الأعاجم، أو يجعل على منكبيه حريرا، مثل الأعاجم، وعن النهي، وركوب النمر، ولبوس الخاتم إلا لذي سلطان

1. Kadınların dişlerini keskinleştirip inceltmesi,
2. Vücuda dövme yapmak,

³¹⁵ Yani, onların geleneklerinde kısas vardı. Adam öldürme olayında sadece kısas yaptıktan sonra "o babamı öldürdü ben de onu öldüreceğim, ben de onun oğlunu öldüreceğim gibi haddi aşip kendilerince hak sanarak başka kişileri öldürmeleri cahiliyedenir. Aynı şekilde alışverişten sonra borcu tahsil etmek normal bir şeydir. Ancak bunun ötesine geçip gecikme faizi almak cahiliyedir. Hülâsa, herkesi kapsayan gelenekler ile yapılan fiiller değil de bazı kişilerin kendilerince hak zannedip işledikleri fiiller cahiliyedir. (Çev.)

³¹⁶ Fâili meçhul cinayetlerde cezaî ve malî sorumluluğu tespit amacıyla cinayetin işlendiği bölge insanların veya maktulün yakınlarının yemin etmesi usulünü ifade eden fıkıh terimi.

3. Kılları yolmak,
4. İki kadının aralarında örtü olmaksızın aynı yatakta yatmaları,
5. İki erkeğin aralarında örtü olmaksızın aynı yatakta yatmaları,
6. Erkeğin elbisesinin alt kısmına acemler gibi ipek diktirmesi,
7. Erkeğin elbisesinin omuz kısmına acemler gibi ipek diktirmesi,
8. Yağmacılık,
9. Kaplan derilerinden yapılan eyerlere binmek,
10. Otorite sahibi olmayan kişinin (mühürlü) yüzük kullanması.³¹⁷

Ebu Reyhane (radiyallahu anh)'dan gelen bir rivayette ise şöyle dediği geçmektedir: "Bana ulaştığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ..."

Bu hadis, Ayyaş b. Abbas hadisinden mahfuz olandır. Bunu kendisinden Mufaddal b. Fadale, Hayve b. Şureyh ve Yahya b. Eyyub rivayet etmiş olup bu ravilerin hepsi sikadır. Ayyaş b. Abbas'dan Müslim hadis rivayet etmiştir. Yahya b. Main onun hakkında "sikadır" ve Ebu Hatim ise "salih-tir" demiştir. Ebu'l Husayn Heysem b. Şefî'ye gelirsek; Darekutni şöyle demiştir: الشين "şin" harfinin fethası ve الفاء "fa" harfinin şeddesiz haliyle شَفَى "Şefî" şeklinde olup çoğu muhaddis ise, شَفَى Şufeyy şeklinde söylerler ki bu, hatadır. Ebu'l Husayn ve Ebu Âmir El Hacerî, ikisi de hadis şeyhi olup ikisinden de birçok kişi rivayette bulunmuştur. İkisi de eski hadis şeyhlerindendir.

Bu hadis, fakihlerden birçoğuna azıcık ipeğin caiz olduğuna birkaç nassın delalet etmesi sebebiyle müşkil/problemlı gelmiştir. Bu asıl (az ipeğin caiz olması) üzerine bu hadisteki haramlık şöyle açıklanır: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ancak kişinin elbisesinin alt veya omuz kısmına acemler gibi ipek dikilmesini kerih görmüştür. O halde kendisinden nehyedilen şey acemlerin şıarı/alâmeti olmasından dolayı nehyedilmiştir, ipekten dolayı değil. Eğer bu yasak, elbisede ipek olması sebebiyle olsaydı bu, bütün elbiseleri kapsardı ve bu iki yer özellikle zikredilmezdi. İşte bu sebeple hadiste مثل الأعاجم "acemler gibi" denmiştir.

Sıfatta asıl olan, mevsufun takyit edilmesidir, tavzih edilmesi değil.³¹⁸ Bunun haramlığına şu hadisi tahriç³¹⁹ etmek mümkündür: Ebu Davud'un sahih bir isnatla Said b. Arûbe'den, onun Katade'den, onun El Hasen'den onun da İmran b. Husayn (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiğine göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

لا أركب الأرجوان ولا ألبس المعصفر، ولا ألبس القميص المكفف بالحرير «. قال فأوما الحسن إلى جيب قميصه، قال: وقال: « ألا وطيب الرجال ريح لا لون له، ألا وطيب النساء لون لا ريح له». قال سعيد: « أراه قال: إنما حملوا قوله في طيب النساء: على أنها إذا خرجت فأما إذا كانت عند زوجها فلتطيب بما شاءت

"Ben urcuvana³²⁰ binmem. Ayrıca ne usfur (aspir bitkisi) ile boyanmış giysiye ne de kenarlarında ipek olan gömleği giyerim. (Katade dedi ki: El Hasen gömleğinin yaka kısmına işaret etti.) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sözlerine şöyle devam etti: Dikkat edin! Erkeğin esansı kokusu olup rengi olmayandır. Dikkat edin! Kadının esansı rengi olup kokusu bulunmayandır. Said dedi ki: Zannımca alimler, onun (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kadın parfümü hakkındaki sözünü, ancak dışarı çıktığındaki duruma hamlettiler. Eşinin yanında olunca ise dilediği gibi koku kullanabilir."³²¹

Bu hadis, bu işin kerahatlığına de tahriç edilebilir. Aynı şekilde Ebu Reyhane hadisi de böyledir ancak, bunda nazar vardır.

Aynı şekilde, Sahihayn'da Rafi' b. Hadîc (*radiyallahu anh*)'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü! Şüphesiz yarın düşmanla karşılaştığımız. Yanımızda ise bıçak yoktur. Kamışla hayvan bo-

³¹⁸ Takyit; sınırlama, kısıtlama ve kayıt altına alma gibi manalara gelir. Tavzih ise, açıklama, açıklığa kavuşturma demektir. Şeyhulislam'ın cümle ile kastettiği şudur: Bir şeyin yasaklanması ya o şeyin sıfatının yasaklanması yahut yasaklanan şeydeki kafirlere benzemenin yasaklanması demektir. İki takdire göre de acemlere benzemek yasaktır. (Çev.)

³¹⁹ Tahric, Hanbeli Mezhebi'nde bir meselenin hükmünü ona benzer bir meseleye taşımak ve iki meselenin hükmünü eşitlemek demektir. (El Medhalu'l Mufasssal Li Mezhebi'l İmam Ahmed, Daru'l Âsime, cilt: 1 syf:281) Bu fukahanın dilindeki kıyasın diğer adıdır. (Çev.)

³²⁰ Urcuvan, kırmızı yün, şiddetli kırmızı boya ile içine pamuk doldurmak suretiyle yapıp eyerin altına konan minder vb. (Çev.)

³²¹ Ebu Davud, 4048

gazlayabilir miyiz? Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle cevap verdi:

ما أهر الدم، وذكر اسم الله عليه، فكل، ليس السن والظفر، وسأحدثكم عن ذلك، أما السن: فعظم، وأما الظفر: فمدى الحبشة

"Hayvan, kanı akıtan her şeyle kesilir. Üzerine de Allah'ın ismi anılırsa o kesileni yiyiniz. Yalnız diş ve tırnak müstesnadır. Size nedenini anlatacağım. Diş bir kemiktir, tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır."³²²

Görüldüğü üzere Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) tırnakla hayvan boğazlamayı, tıpkı dişin kemik olduğunu gerekçe gösterdiği gibi, tırnağın da Habeşlilerin bıçağı olmasını gerekçe göstererek nehyetti. Fakihler bu konuda ihtilaf etmişlerdir. Ehl-i Rey (Hanefi) Mezhebine göre yasağın illeti, kemik ve dişin boğmaya benzemesi yahut bu sebeple boğulma gerçekleşmesinin muhtemel olmasıdır. Ayrıca الْمُنْحَنَةُ "Munhanika" yani boğularak ölen hayvan ise haramdır. Buna binaen eğer hayvanı boğazlamak kemik ve dişle (batırarak değil de) çekilmek suretiyle olursa caizdir, dediler. Çünkü bilenmiş ve boğazdan ayrılan aletlerle tezkiye³²³ etmekte boğma söz konusu değildir. Cumhur ulema ise bundan (yani diş ve kemikten) kesinlikle menettiler. Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) diş ve kemiği, kan akıtan aletlerden istisna etmiştir. Böylece bilindi ki; bu maddeler, kendisiyle tezkiyenin caiz olmadığı keskin aletlerdendir. Bununla birlikte, şayet yasak boğma sebebiyle olsaydı bunları istisna etmezdi. Muhtemel olan bir şey, ancak hikmetin gizli veya kavranamaz olduğu durumlarda hakikat yerine geçer. Hikmetin açık ve kavranabilir olduğu durumlarda ise, hakikat yerine geçemez.

Aynı şekilde onların bu görüşü, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadiste açıkça beyan ettiği gerekçeye de muhaliftir. Sonra cumhur ulema, illetin genel olması sebebiyle diğer kemiklerle de tezkiyenin yasak olup olmaması hususunda ihtilafa düştüler. İmam Ahmed'in ve diğerlerinin mezhebinde bu konuda iki görüş vardır.

³²² Buhari, 2488 – Müslim, 1968

³²³ Tezkiye, şer'i usule uygun hayvan kesimidir. (Çev.)

Her üç görüşe göre de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "size nedenini anlatacağım" dedikten sonra "tırnak ise Habeşlilerin bıçağıdır" sözü, bu vasfın -yani Habeşlilerin bıçağı olması vasfının- yasakta bir tesirinin olmasını gerektirir. Bu tesir ya illet ya illete delalet eden ya illetin vasıflarından bir vasıf yahut illetin delilidir. Ayrıca Habeşlilerin kullandığı tırnaklar uzundur. Bu sebeple diğer ümmetlerin aksine o uzun tırnaklarla hayvan kesmektedirler. Buna göre bundan nehyedilmesinin, kendilerine has olan şeylerde onlara benzemekten dolayı olması caizdir.

Kemiğe gelince; onun nehyedilmesindeki hikmet şu olabilir: Kemikler, Müslüman cinlerin yemeğidir. Kişi onunla istinca yaptığında, cinlerin yemekleri necis olmuş olur. Kan necis olduğuna göre, (boğazdan fışkıran kan, kemiği necis yapacağından) onunla da hayvan boğazlamak yasaktır. Hayvan kesmenin özellikleri meselesi, bizim buradaki gayemiz değildir. O meselede birkaç kelimedir ki, kitabımız bunun yeri değildir.

Aynı şekilde, Sahihayn'da Zühri'den rivayet edildiğine göre Said b. El Müseyyeb şöyle demiştir: "Bahira'nın sütleri tağutlar için engellenir, hiç kimse ondan süt sağlamazdı. Sâibe ise, ilahları için serbest bıraktıkları ve üzerine yük yüklenmeyen hayvanlardır. Ebu Hureyre (radiyallahu anh) dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

رَأَيْتَ عَمْرُو بْنَ عَامِرِ الْخَزَاعِيَّ يَجِرُ قَصْبَهُ فِي النَّارِ، كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَبَّ السَّوَائِبَ

"Amr b. El Huza'i'yi cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm. O, saibeleri ilk serbest bırakan kişidir."³²⁴

Yine Müslim Süheyl b. Ebi Salih hadisinden o, babasından o da Ebu Hureyre (radiyallahu anh) rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

رَأَيْتَ عَمْرُو بْنَ لَحْيِ بْنِ قَمْعَةَ بْنِ خَنْدَفٍ، أَخَا بَنِي كَعْبٍ، وَهُوَ يَجِرُ قَصْبَهُ فِي النَّارِ

"Kâ'boğullarının kardeşi Amr b. Luhayy b. Kama'a b. Hindif'i cehennemde bağırsaklarını sürüklerken gördüm."³²⁵

³²⁴ Buhari, 3521 – Müslim, 2856

³²⁵ Müslim, 2856

Buhari ise Ebu Salih hadisinden, o da Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

عمرو بن لحي بن قعدة بن خندف، أبو خراة

"Huza'a'nın babası Amr b. Luhayy b. Kama'a b. Hindif"³²⁶

Meşhur olan bilgiye göre, Amr b. Luhayy, Kâbe'nin çevrisine putları diken ilk kişidir. Denildiğine göre onları Şam topraklarına bağlı Belkâ'dan oranın ahalisine özenerek getirmişti. O, saibeyi serbest bırakan, vasîleyi vasleden ve hâmu himaye eden ilk kişidir.³²⁷ Buna binaen Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in haber verdiğine göre onu cehennemde نصب "kusb"u-nu yani ciğerini sürüklerken görmüştür. Hadisteki kusbun manası ise bağırsaktır. Kassab/Türkçe'deki sakatatçı kelimesi de bundan gelmektedir. Çünkü kusb/ciğer de bağırsağa benzer.³²⁸ Malumdur ki, Araplar bu şahıstan önce babaları İbrahim'in milleti yani Tevhid şeriatı ve İbrahim'in dini olan kolaylık içeren haniflik üzereydiler.

Amr b. Luhayy o günlerde Mekke halkının büyüğü idi. Çünkü Huza'a kabilesi Kureyş'ten önce Kabe'nin yöneticileri idiler. Diğer Araplar ise Mekke halkına benzemekteydiler. Çünkü İbrahim aleyhisselam'ın zamanından beridir yüceltmeye devam ettikleri Allah'ın Evi oradadır ve hac ibadeti Mekke'de yapılır. Derken Amr, gördüğü o kimselere benzedi ve aklınca onların üzerinde bulundukları şeyi (putperestliği) güzel buldu. Ayrıca, haram kıldığı bahira, sâibe, vasîle ve hâmin haram kılınmasının Allah'ı ve Dinini tazim etmek olduğu görüşüne vardı. Onun yapmış olduğu şey, Araplar yani İbrahim'in dinine bağlı halk arasında çıkardığı şirkin ve helalin haram kılınmasının kaynağıdır. Bunu ise ancak kendisi dışındaki başka yörenin insanlarına benzediği için yapmıştır. Böylece bu iş, yer-yüzünün en faziletli yerinde Allah (Azze ve Celle)'ye şirk koşulması ve dininin değiştirilmesi galip gelinceye dek artmaya ve kötüleşmeye devam etti. Ta ki Allah (Sübhanehu) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i gönderdi de İbrahim aleyhisselam'ın milletini yeniden diriltti, tevhidi ika-me etti ve daha önce haram kıldıkları şeyleri helal kıldı.

³²⁶ Buhari, 3520

³²⁷ Bakınız: Maide 103/İbn Kesir Tefsiri

³²⁸ Yani hepsi sakatata dahildir. (Çev.)

Enam Suresi, Allah (Teâlâ)'nın

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا

"Yaratmış olduğu ekin ve hayvanlardan Allah'a bir pay ayırdılar..."³²⁹

kavlınden, şu kavline kadar:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ

"İlimsizce aptallık ederek evlatlarını öldürenler ve Allah'ın onlara verdiği rızıkı haram kılanlar gerçekten hüsrana uğramışlardır."³³⁰

ve sonrasında surenin sonuna kadar olan ayetlerdeki hitap, bu kısım la alakalıdır. İşte bu sebeple Allah (Teâlâ) bu esnada şöyle buyurmuştur:

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ

"Şirk koşanlar şöyle diyecekler: Eğer Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız şirk koşmaz, hiçbir şeyi de haram saymazdık..."³³¹

Bununla beraber malumdur ki, bu haram kılma olayının başladığı yer, dindarlık amacıyla mübah işlerin terkedilmesidir. Bu dindarlığın aslı ise, kafirlere benzemek türündendir. Her ne kadar kişi bununla, kafirlere benzemeyi kastetmese de...

Böylece şunu anlamışsındır: Nasıl ki bütün hayrın kaynağı, nebilerin sünnetleri ve şeriatlarını korumaktır; Allah'ın dini ile şeriatlarının silinip yok olması ve küfür ile masiyetlerin/günahların üstünlük sağlamasının kaynağı da kafirlere benzemektir. İşte bu yüzden, kendisinde kafirlere benzeme bulunmasa bile dindeki bidatlerin etkisi çok büyüktür. Kaldı ki, bu iki vasfı bir araya gelse durum nasıl olur?³³² İşte bu sebeple bir hadiste şöyle gelmiştir:

³²⁹ Enam, 136

³³⁰ Enam, 140

³³¹ Enam, 148

³³² Yani bidat, başlı başına bir kötülük iken bir de içinde kafirlere benzeme olursa, durum ne olur? (Çev.)

ما ابتدع قوم بدعة إلا نزع عنهم من السنة مثلها

"Bir kavim ortaya bir bidat atarsa, o bidatin misli bir sünnet kendilerinden çekilip alınır."³³³

Aynı şekilde, Süneninde Ebu Davud ve başkaları Hüseyim yolu ile Ebu Bişr'den, o Ebu Umeyr b. Enes'ten o da kendisine amcalık yapan Ensar'dan birinden şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) namaz meselesini dert edinmişti, insanları namaza nasıl toplayacaktı? Kendisine şöyle denildi: Namaz vakti geldiğinde bir bayrak dikin. İnsanlar bayrağı gördüklerinde birbirlerine duyururlar. O ise bunu beğenmedi. Ravi dedi ki: Yahudi borusu çalınması teklif edildi, onu da beğenmedi: "Bu, Yahudi işlerindendir" dedi. Çan çalınmasından bahsedildi. "O da Hıristiyanların işidir" dedi. Abdullah b. Zeyd b. Abdirabbihî Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in derdiyle dertlenerek oradan ayrıldı. Kendisine uykusunda ezan gösterildi. Derken sabah erkenden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gidip gördüğünü haber verdi ve dedi ki: Ey Allah'ın Rasülü! Doğrusu ben uyku ile uyanıklık arasındayken bana bir şey gelip ezanı gösterdi. Ravi dedi ki: Ömer b. Hattab (radiyallahu anh) bundan önce rüyasında ezanı görmüş ve yirmi gün bunu anlatmamıştı. Ravi dedi ki: Sonra Ömer bunu Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e haber verince Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, bunu bize haber etmekten seni alıkoyan nedir? dedi. Ömer şöyle cevap verdi: Abdullah b. Zeyd beni geçti. Ben haya etmiştim. Akabinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

يا بلال قم فانظر ما يأمرك به عبد الله بن زيد فافعله

Kalk ey Bilal! Abdullah b. Zeyd'in sana emrettiği şeye bak ve onu yap!

Ravi dedi ki: Akabinde Bilal ezan okudu. Ebu Bişr dedi ki: Ebu Umeyr'in bana dediğine göre Ensar, eğer Abdullah b. Zeyd o gün hasta olmasaydı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kesinlikle onun müezzin yapacaktı diye iddia etmekteydiler."³³⁴

³³³ Müsned. İmam Suyuti Camiu's Sağır'de bunun hasen olduğunu söylemiştir.

³³⁴ Ebu Davud, 498

Yine Said b. Mansur Süneninde şöyle rivayet etmiştir: Bize Ebu Avâne Muğire'den, o Amr Eş Şa'bi'den şöyle tahdis etmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namaz işini kendine çokça dert edinmişti ve bu yüzünde de belli olmaktaydı. Namaz işinde dertlenmesinin bir sebebi de kendisine çan çalmak teklif edilmesi idi. Sonra dedi ki: "O Hristiyanların işlerindendir." Sonra birkaç adam gönderip insanları namaza çağırma-larını irade etti. Akabinde bundan vazgeçti ve şöyle dedi: İnsanları, başkaları-na seslenmeleri yüzünden namazdan alıkoymaktan hoşlanmıyorum" Ravi sonrasında Abdullah b. Zeyd'in gördüğü rüyayı anlattı..."

Buna Buhari ve Müslim'in Ebu Kılâbe'den onun da Enes'ten rivayet ettiği şu hadis şahitlik etmektedir: "Enes dedi ki: İnsanlar çoğalınca kendilerine namaz vaktinin bir şey ile bildirilmesini zikrettiler. Derken (namaz vaktinde) bir ateş yakılmasını yahut çan çalınmasını teklif ettiler. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Bilal'e ezanı ikişerli ka-meti ise birer birer okumasını emretti."³³⁵

Yine Sahihayn'da İbn Cureyc'ten, o Nafi'den o da İbn Ömer (*radiyal-lahu anh*)uma'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Müslümanlar Medi-ne'ye geldiklerinde toplanıyor ve nama vaktini gözetliyorlardı. O zaman-lar içlerinde (vakti) nida eden biri yoktu. Derken günün birinde bu konu hakkında konuştular. Kimileri -Hristiyanların çanı gibi çan çalalım, dedi. Kimileri ise -Yahudilerin boynuzu gibi boynuzla üfleyelim, dediler. Peşine Ömer de şöyle dedi: Bir adam gönderseniz de insanları namaz çağır-sa? Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle dedi:

يا بلال قم فناد بالصلاة

"Ey Bilal! Kalk da namaza çağır!"³³⁶

Bu hadisle alakalı ezanın şerh edilmesi, Abdullah b. Zeyd ile Ömer (*radiyallahu anh*)uma'nın bu konu hakkındaki rüyaları, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den İsrâ Gecesi ezanı işitmiş olması vb. şeylerin zikredileceği ve bu husustaki karışıklığa cevap verilecek yer burası de ğil-dir.

³³⁵ Buhari, 603 – Müslim, 378

³³⁶ Buhari, 604 – Müslim, 377

Buradaki amacımız sadece şudur: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e ağızla üfürülen Yahudi borusu ve elle vurulan Hristiyan çanı teklif edildiğinde, bunları Yahudi ve Hristiyan işlerinden olmasını sebep göstererek reddetti. Çünkü hükmün akabinde vasfın zikredilmesi, hükmün illetinin o vasf olduğuna delildir. İşte bu, Yahudi ve Hristiyan işlerinden olan her şeyin nehyedilmesini gerektirir.

Gerçi, Yahudi borusunun aslının Musa aleyhisselam'dan alınma olduğu söylenmektedir. O yaşadığı devirde bu boruyu çalmış. Çan ise bidattir. Zaten Hristiyanların şeriatlarının geneli, alimlerinin ve ruhbanlarının uydurduğu şeylerdir.

Ayrıca bu hadis, bu türden seslerin namaz dışında dahi mutlak manada kerahetini gerektirir.³³⁷ Çünkü bunlar Yahudi ve Hristiyan işlerindendir. Gerçekten Hristiyanlar, ibadet vakitleri dışında da çan çalmaktadırlar.

Hanif dinin şiarı ancak, kendisiyle sema kapılarının açıldığı, şeytanların kaçtığı ve rahmetin indiği Allah'ın zikrini ilan etmeyi bünyesinde barındıran ezandır.

Bununla birlikte bu ümmetin melikleri ile sultanlarından ve bunlar dışında birçok kişi bu Yahudi ve Hristiyan şiarı ile müptela oluşlardır; öyle ki bizler, bu değersiz küçük cumartesi gününde onların tütsüler yakıp çanlar çaldıklarını bizzat görmüşüzdür. Hatta sultanlardan bazıları, beş vakit namaz vakitlerinde davul zurna çaldırmaktadırlar. İşte bu Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kerih gördüğü şeyin ta kendisidir. Ayrıca onlardan bazıları, iddialarınca Zü'l Karneyn'e özenerek sabah ve akşam çan çaldırmakta ve bunun haricindeki şeyleri kendileri adına devletin uç beyliklerine de emretmekteler.

İşte Müslümanların yollarına muhalif ve Allah ile Rasulünün kerih gördüğü Yahudi, Hristiyan ve Rumlar ile Farslı acemlere benzeme ve bu benzeme misali şeyler doğu sultanlarına galip gelip onlara egemen olunca, üzerlerine kafir Türkler (Moğollar) musallat edilmiştir. Hatta İslam devletinde benzeri görülmemiş katliam ve zulümleri kullarda ve beldelerde yap-

³³⁷ Sahurlarda davul çalınması ve savaşlara mehter takımı ile gidilmesi vb. şeyler gibi... (Çev.)

tilar. İşte bu daha önce geçen Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözünün tasdikinden başka bir şey değildir:

لترکبن سنن من كان قبلکم

"Andolsun sizden öncekilerin yollarına gireceksiniz."

Müslümanlar Nebileri (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında ve sonrasında harp vaktini ancak sekinet ve Allah (*Sübhanehu*)'yu zikretmekle bilirlerdi. Tabiinin büyüklerinden Kays b. Abbad şöyle demiştir: "Sahabeler (*radiyallahu anh*)um zikir yaparken, savaş zamanında ve cenaze anında seslerini alçaltmayı severlerdi."

Aynı şekilde, diğer eserler/rivayetler de sözü geçen üç yerde kalpleri Allah'ın zikri, O'nu yüceltmek ve saygı ile dolu olduğu halde üzerlerinde sekinetin olmasını gerektirmektedir. Tıpkı namazdaki hallerinin de böyle olması gibi.

Bu üç yer dışında sesi yükseltmek Hristiyanların ve acemlerin adetlerindendir. Sonrasında ise, bu ümmetten birçok kişi bununa müptela olmuşlardır. Gerçi kitabımız, bu meseleyi detaylıca inceleme yeri değildir.

Aynı şekilde, Amr b. Meymûn El Evdî'den rivayet edildiğine göre Ömer (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: "Cahiliye ehli güneş doğana kadar cem'/toplanma yerinden ayrılmaz ve أشرق ثبير، كما نغير "Ey Sebîr! Hadi aydınlan da saldıralım"³³⁸ derlerdi. Ömer dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ise onlara muhalefet edip güneş doğmadan önce oradan ayrıldı."³³⁹

Zannettiğime göre bu hadiste Ömer (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği rivayet olunur: "Bizim yolumuz, müşriklerin yoluna muhalefet etmiştir." Aynı şekilde cahiliye ehli Arafat'tan güneş batmadan önce ayrılırlardı, bu sebeple Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buna nispetle güneş

³³⁸ Sebir Mekke ile Arafat arasında bulunan büyük bir dağdır. Dağın aydınlanmasını istemek, güneşin doğmasını arzulamak; hadi saldırılım sözü ise acele edelim anlamında bir deyimdir. Bunula müşrikler sabah olsa da koşa koşa kurbanları kesmeye gitsek demek istiyorlardı. (Çev.)

³³⁹ Buhari, 1684

battıktan sonra oradan ayrıldı. İşte bu sebeple Arafat'taki vakfe cumhur ulema katında vacip olarak bazılarında ise rükün olarak güneşin batışından sonrasına kadar sürer. Ayrıca alimler cem' sabahında havanın iyice aydınlanmasına kadar beklemeyi mekruh saymışlardır.

Sonra bu hadiste müşriklere muhalefet etmenin zikri geçmektedir.

Yine Huzeyfe b. El Yeman (*radiyallahu anh*) dan rivayet olunduğuna göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

لا تشربوا فى آنية الذهب والفضة، ولا تأكلوا فى صحافها، فإنها لهم فى الدنيا ولكم فى الآخرة

"Altın ve gümüş kaplardan su içmeyin. Onlardan imal edilen tabaklardan yemek yemeyin. Çünkü bu kaplar, dünyada onların (kafirlerin); ahirette ise sizindir."

Bu hadis muttefekun aleyhtir.³⁴⁰

Yine Cübeyr b. Nufeyr'den rivayet olunduğuna göre Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*)uma şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) üzerimde usfur (aspir) bitkisiyle boyanmış iki parça elbise gördü. Bunun üzerine şöyle dedi:

إن هذه من ثياب الكفار، فلا تلبسها

"Şüphesiz bu kafirlerin elbisesidir. O halde onu giyme."

Bunu Müslim rivayet etmiştir.³⁴¹

Görüldüğü gibi, giyilmesinin yasaklığına kafirlerin elbisesi olmasını gerekçe gösterdi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bununla, kafirlerin dünyalık paylarından oyalanmaları sebebiyle helal saydıkları veya kafirlerin adet edindiği kıyafetleri irade etmiş olsun eşittir. Tıpkı geçen hadiste "onlar dünyada altın ve gümüşle faydalandılar, ahirette ise bunlar müminlere aittir" manasında dediği gibi. İşte bu sebeple alimler, ipek elbise giymek ile altın ve gümüş kapları kullanmayı kafirlere benzemek sayarlardı.

³⁴⁰ Buhari, 5632- Müslim, 2067

³⁴¹ Müslim, 2077

Sahihayn'da Ebu Osman hadisinden rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Utbe b. Ferkad ile Azerbeycan'da iken Ömer bize şunu yazıp gönderdi: Ey Utbe! Bu ne babanın ne de annenin çalışmasından değildir. Yolculuğunda karnını neyle dolduruyorsan Müslümanların karınlarını da onunla doyur. Refah ve sefa sürmekten, şirk ehlinin kisvesinden ve ipek giymekten sakın! Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ipek giymeyi yasakladı ve "ancak şu şekilde" dedi. Bizim için işaret ve orta parmağını kaldırdı ve ikisini birleştirdi."³⁴²

Ebu Bekir El Hallah bir isnat ile Muhammed b. Sîrîn'den rivayet ettiğine göre; "Huzeyfe b. El Yeman (*radiyallahu anh*) bir eve geldi ve orada bir çalıhın içinde pirinç ve kurşundan yapılmış ibrikler gördü. Bu sebeple oraya girmedi ve şöyle dedi: "her kim bir kavme benzerse işte o onlardanır." Diğer bir lafızda ise şöyledir: "Orada acem modası bir şey gördü. Hemen dışarı çıkıp; kim bir kavme benzerse onlardandır, dedi."

Ali b. Ebi Salih Es Sevâk şöyle demiştir: "Bir keresinde bir velime/düğün yemeğindeydik. erken Ahmed b. Hanbel de geldi. Mekâna girdiğinde üzerinde gümüş işleme olan bir sandalyeye baktı. Bunun üzerine derhal evden çıktı. Ev sahibi peşinden yetiştı. Ahmed b. Hanbel eliyle yüzünü kapattı ve şöyle dedi: Mecusi modası! Mecusi modası!"

İmam Ahmed'in oğlu Salih'in rivayetinde ise şöyle demiştir: "Eğer bir davette içki veya Mecusi kapları -yani altın ve gümüş kaplar- veyahut halılarla örtülü duvarlar bulunursa, oradan yemeden çıkardı."

Şayet bu konuda, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ten rivayet edilen ve Allah'ın Kitabının kendisine delalet ettiği diğer şeyleri de araştırmış olsaydık, söz daha çok uzardı.

FASIL

Bu konuda icma birkaç yöndendir.

Birinci vecih: Sahabe (*radiyallahu anh*)um arasında Müminlerin Emiri Ömer (*radiyallahu anh*) ve ondan sonra imamlar ve diğer fakihler, Hıristiyan ve diğerlerinden olan zimmiler üzerinde kesinlikle uyacakları şu maddeleri şart koştular:

- Müslümanlara saygılı olacağız.
- Oturmak istediklerinde meclislerimizden onlar için kalkacağız.
- Onlara takke, sarık, ayakkabı ve saçları iki ayırma gibi kılıklarda benzemeyeceğiz.
- Onların kelâmı ile konuşmayacağız.
- Künyeleri ile künyelenmeyeceğiz.
- Eyerlere binmeyeceğiz.
- Kılıç kuşanmayacağız.
- Hiçbir silah edinip de taşımayacağız.
- Yüzüklerimize Arapça yazılar nakşetmeyeceğiz.
- Alkollü içki satmayacağız.
- Saçımızın ön kısmını kırpacağız.
- Nerede olursa olsun kisvemize/modamıza bağlı kalacağız.
- Belimize zünnar bağlayacağız.

- Kiliselerimiz üzerine haç asmayacağız.
- Müslümanların yolunda ve çarşı-pazarlarında ne bir haç ne de bir kitap açığa çıkarmayacağız.
- Kiliselerimizde ancak hafif bir şekilde çanlara vuracağız.
- Cenazelerimizde seslerimizi yükseltmeyeceğiz.
- Müslümanların yollarında kendileriyle beraberken hiçbir şekilde mum, meşale vb. şeyler yakmayacağız.

Bunu Harb b. El Kirmâni ceyyid bir isnatla rivayet etmiştir.³⁴³ Hal-lal'ın aktardığı bir başka rivayette ise şöyledir:

- Çanlarımıza ancak kilisemiz içinde ve hafifçe vuracağız.
- Kiliselerimiz üzerine haç asmayacağız.
- Namazda seslerimizi yükseltmeyeceğiz.
- Müslümanlar oralarda iken kiliselerimizde yüksek sesle kıraatte bulunmayacağız.
- Müslümanların çarşı-pazarlarında ne bir haç ne de bir kitap açığa çıkarmayacağız.
- Paskalya bayramı -ki bu bayramda bizim Ramazan ve Kurban Bayramı'nda yaptığımız gibi çıkıp bir araya gelmektedirler- ve Palmiye Pazarı bayramlarında dışarı çıkmayacağız.
- Cenazelerimizde seslerimizi yükseltmeyeceğiz.
- Müslümanların çarşı-pazarlarında kendileri ile beraberken mum, meşale vb. şeyler yakmayacağız.
- Müslümanlarla komşuluk ederken domuz beslemeyeceğiz.
- Alkollü içki satmayacağız.
- Nerede olursa olsun kisvemize bağlı kalacağız.

³⁴³ Bakınız: İbn Kayyim/Ahkâmü Ehli'z Zimme C:2 S:661-662

• Müslümanlara takke, sarık, ayakkabı, saçların ikiye ayrılması ve binitlerine binme hususlarında benzemeyeceğiz.

- Onların kelimasıyla konuşmayacağız.
- Künyeleriyle künyelenmeyeceğiz.
- Saçımızın ön tarafını kısaltacağız.
- Perçemlerimizi ayırmayacağız.
- Belimize zünnar dolayacağız.³⁴⁴

Bu şartlar, fıkıh ve ilim kitaplarında geçen en meşhur şeydir. Bunların üzerine genel olarak kendilerine tabi olunan imamlar ve ashapları ve diğer imamlar arasında icma vardır. Alimer nezdinde bu kadar şöhreti olmasaydı her mezhebin tek tek lafızlarını zikrederdik. Bu şartlar birkaç sınıftır:

Birinci Sınıf: Bu sınıftaki şartlardan gaye kafirlerin Müslümanlardan saçlar, giyim, isimler, binitler, konuşma vb. gibi hususlarda ayrılmasıdır. Böylece Müslümanla kafir birbirinden ayrılacak ve hiçbirisi diğerine zahirde benzemeyecektir. Ömer (*radiyallahu anh*) ve Müslümanlar bu ayrışmanın aslı ile yetinmeyerek gittikleri yolun genelinde zimmilerin Müslümanlardan ayrılmasını istemişlerdir. Kitabımızın dışında bu konu hakkında bilinen birçok detay mevcuttur.

İşte bu, Müslümanların kafirlerden zahiren ayrışmalarını ve onlara benzemeyi terk etme hususunda Müslümanların icma etmiş olmalarını gerektirir. Yemin olsun ki iki Ömer ve dışındaki hidayet önderleri, gayenin kendisiyle tamamlanacağı şey ile bunun gerçekleşmesi gayenin için aşın derece hassas davranmaktaydılar.

Onların bu ayrışmadan amaçları, tıpkı El Hâfız Ebu's Şeyh El El İsfahani'nin kendi isnadıyla Şurû-ı Ehli'z Zimme kitabında Halid b. Urfuta (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği gibidir: "Ömer (*radiyallahu anh*) şehirlere şöyle yazmıştır: Onların -yani Hıristiyanların perçemleri kısaltılacak ve Müslümanlar gibi giyinmeyecekler ki tanınsınlar."³⁴⁵

³⁴⁴ Bakınız: İbn Kayyim/Ahkâmü Ehli'z Zimme C:2 S:659-660

³⁴⁵ A.g.e S:743

Kadı Ebu Ya'la, kendi zamanında ortaya çıkan bir mesele hakkında şöyle demiştir: "Zimmilere Müslümanlardan farklı giyinmeleri emredilir. Eğer bundan imtina ederlerse, Müslümanlardan hiçbir kimseye elbiselelerinden bir elbiseyi boyamak caiz değildir. Çünkü onlar belirli bir elbiseyi boyamakla yükümlü değillerdir."

Derim ki: Bu hususta hilaf vardır. Onlar giyinişlerini değiştirmeye mecbur edilirler mi yoksa bundan imtina ettiklerinde değiştirmek bize mi vaciptir? Ancak iki tarafın farklı giyinmesinin aslı konusunda hiçbir hilaf bilmiyorum.

Yine Ebu's Şeyh El İsfahani, kendi isnadıyla zimmilere koşulan şartlar hususunda Ömer (*radiyallahu anh*)'ın şöyle yazdığını rivayet etmektedir:

- Zimmilerle yazışmayın ki aranızda sevgi ve dostluk cereyan etmesin.

- Onlara künye vermeyin.

- Onları aşağılayın.

- Onlara zulmetmeyin.

- Zimmi kadınlarına zünnarlarını bellerine dolamalarını, kaküllerini salmalarını ve eteklerini ayak bileğinden yukarı kaldırmalarını emredin. Böylece onları Müslüman kadınlardan ayırt etmiş oluruz. Eğer bundan yüz çevirirlerse isteseler de istemeseler de onları İslam'a girdirin.

Yine Ebu's Şeyh kendi isnadıyla Muhammed b. Kays'tan ve Sa'd b. Abdurrahman b. Hibban'ın şöyle dediklerini rivayet etmiştir. "Ömer b. Abdulaziz'in huzuruna Benî Tağleb'den sarıkları Arap sarığı şeklinde birkaç insan girdi. Dediler ki: Ey Müminlerin Emiri! Bizi Araplar arasına kat. Dedi ki: Siz de kimsiniz? Dediler ki: Biz Tağleboğullarıyız. Dedi ki: Siz zaten orta halli Araplardan değil misiniz? Dediler ki: Bizler Hıristiyanız. Dedi ki: Bana bir makas lazım. (Makas gelince) perçemlerini kısalttı, sarıklarını attı ve her birinin gömleğinden kendilerine bağlamak için birer karış yırttı. Sonra onlara şöyle dedi: Eyerlere binmeyin, palanlara binin ve ayaklarınızı bir yandan sarkıtın."

Yine Mücahid Ebu'l Esved'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ömer b. Abdulaziz şöyle yazdı: Kilise dışınca çan çalınmasın." Ayrıca Ma'mer'den şöyle rivayet edilmiştir: "Ömer b. Abdulaziz şöyle yazdı: Oradaki zimmi-leri şunu yasakla: Hiçbir Hristiyan pelerin, ibrişim elbise giymeyecek ve başını örtmeyecek. Bu konuda fazlaca ileri git ve bunu sen de emrindekilere yaz ki kimse bu yasaktan habersiz kalmasın. Bana anlatıldığına göre yönetimin altında bulunan Hristiyanlar tekrar sarık sarmaya dönmüşler ve bellerine kuşak bağlamayı terk etmişler. Ayrıca saçlarını kulak yumuşaklarına ve omuzlarına doğru uzatmaya başlamışlar. Ömrüme yemin olsun ki, yönettiğin kişilerden biri bunu yaparsa; bu, sende zayıflık ve acizlik olduğundandır. Nehyettiğim her şeye bağlı kalıp iyice uygulayıp uygulamadığına dikkatlice bak. Bu konuda gevşek davranma ve sakın bunlardan dönme."

Alimlerin kitap ehline emrettikleri diğer şeyleri yazmadım. Çünkü burada asıl amaç Müslümanlarla kafirlerin zahirde ayrışması konusudur.

Cafer b. Muhammed b. Harun El Mütevekkil'in hilafeti zamanında zimmilere yaptığı şeyler de böyledir. Bu konuda İmam Ahmed b. Hanbel ve başkalarıyla istişare etmiştir. Mütevekkil'in varisleri de bu konuda onu izlemişlerdir. Bu hususta Ahmed b. Hanbel'in verdiği cevaplar bilinmektedir.

Yukarıda zikretmiş olduğumuz şartlardan bazıları, dinlerinde münker olan şeylerin gizlenmesi ve onlara açığa vurmanın terkedilmesine aittir. Tıpkı şarap, çan çalma, ateş yakma ve bayramlarını kutlama vb. lerinde olduğu gibi.

Bazıları, seslerinin ve kitaplarının engellenmesi gibi, dinlerinin şiarlarını gizlenmesine aittir. Ömer (*radiyallahu anh*) ile Müslümanlar ve onlardan sonra gelen Allah'ın kendilerine yönetim hususunda başarı verdiği diğer alimler, dinlerine has olan şeylerden herhangi bir şeyi Daru'l İslamda açığa vurmalarının engellenmesi konusunda ittifak etmişlerdir. Ayrıca bu konuda Daru'l İslamda müşriklere has olan şeylerin açığa çıkmaması için aşırı derecede titiz davranmışlardır. Bunun birlikte Müslümanlar bunlarla amel ettiğinde ve bunları açığa çıkardıklarında ne yaparlardı acaba?

Bu şartlardan bazıları ise; onlara değer verilmesinin terk edilmesi ve Allah (*Teâlâ*)'nın bize kanun olarak emrettiği aşağılanmasına aittir. Malumdur ki, onların bayramlarının vb. şeylerinin tazim edilmesi ve bu işlerde kendilerine muvafakat etmek, onlara değer vermek türündendir. Çünkü onlar bununla sevinip mutlu olurlar. Tıpkı batıl dinleriyle ilgilenilmemesi sebebiyle üzüлüp kederlendikleri gibi.

İkinci vecih: Bu kaideyi Sahabe ve Tabiinden birçok kimse farklı zamanlarda ve müteaddit yargılarda emretmiş, bu kaide yaygınlık sağlamış ve kimse bunu inkâr etmemiştir.

Kays b. Ebi Hâzim'den: "Ebu Bekir Es Sıddık (*radiyallahu anh*) kendisine Zeynep denilen Ahmesli bir kadının yanına geldi. Bir baktı ki kadın konuşmamakta. Dedi ki: Buna ne oluyor da konuşmuyor? Kendisine, konuşmaksızın hac yaptığını haber verdiler. Bunu üzerine kadına şöyle dedi: Konuş! Bu yaptığın helal değildir, bu cahiliye işidir. Derken kadın konuştu ve sen de kimsin, dedi. Ebubekir; Muhacirlerden biriyim, dedi. Kadın, hangi Muhacirlerden, diye sordu. Ebubekir; Kureys'ten, dedi. Kadın bu seferde Kureys'in hangi kolundan diye sordu. Ebu Bekir dedi ki: Sen çok soru soran birisin, ben Ebu Bekir'im dedi. Kadın dedi ki: Allah'ın cahiliyeden sonra getirmiş olduğu bu düzgün din üzere nasıl baki kalabiliriz? Dedi ki: Onun üzerinde baki kalmanız imamlarınızın düzgün ve doğru olmasına bağlıdır. Kadın dedi ki: İmamlar da nedir? Ebubekir: Senin kavminin emredip de kendilerine insanların itaat ettikleri reisleri ve eşrafı yok mu? Kadın: Tabi ki var. Ebubekir: İşte onlar insanlar üzerinde imamlardır." Bunu Buhari Sahihinde rivayet etmiştir.³⁴⁶

Görüldüğü gibi Ebu Bekir (*radiyallahu anh*) salt susma işinin helal olmadığını haber vermiş ve akabinde söz konusu işi ayıplamak ve kötülemek kastı ile bunun cahiliye işlerinden olduğunu söylemiştir.

Hükümün peşinden onun vasfını söylemek, bu vasfın hükümün illeti olduğuna delildir. Bu işin cahiliye işlerinden olması, onun yasaklanması ve men edilmesi gereken bir vasf olduğuna delalet eder. Buna, cahiliye insanların kendisiyle ibadet ettikleri ve Allah'ın -her ne kadar bizzat kendisinin yasak olduğunu zikretmese de- İslam'da kendisiyle ibadet edilmesini

şeriat kılmadığı her ibadet çeşidi dahildir. Mesela Allah (*Teâlâ*) kafirlerden şöyle bahsetmiştir:

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً

"Onların Kâbe yanındaki namazları ancak mukâ ve tasdiyedir." ³⁴⁷

Ayette geçen مُكَا: "mukâ" ısıklık çalmak vb. şeyler; تَصَدِيَّةٌ "tasdiye" ise el çırpma/alkışlamak manasındadır. Bunları bir ibadet ve Yaratan'a itaat olarak yapmak, Allah'ın şeriat kılmadığı cahiliye işlerindendir.

Aynı şekilde ihramlı ve diğer kişilerin gölgelenmeksizin güneşin altında beklemeleri, normal elbiselerle tavaf etmeyi yahut Harem dışında yapılan tüm amelleri terk etmeleri vb. şeylerin hepsi öncekilerin ibadet olarak yaptıkları cahiliye işlerindendir. Bu işlerin geneli hakkında özel yasaklar gelmiştir. Ancak Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve bunun dışındaki haccın şiarlarının bunun hilafıdır. Çünkü cahiliye insanları da bunları yapıyor olsalar da bunlar Allah'ın şiarlarıdır.

Daha önce Buhari'nin Sahihinde rivayet ettiği Ömer (*radiyallahu an-h*)'ın Fars beldelerinde ikamet eden Müslümanlara yazdığı mektuptaki şu sözünü zikretmiştik: "Şirk ehlinin kisve/modasından sakının." Bu onun müşriklerin bütün modalarını Müslümanlara yasaklamasıdır.

İmam Ahmed Müsned'de şöyle demiştir: Bize Yezid tahdis etti, dedi ki: Bize Asım'ın Ebu Osman El Hindi'den tahdis ettiğine göre Ömer (*radiyallahu an-h*) şöyle demiştir: "İzar, rida, sandalet, mest ve şalvarlar giyiniz. Binicilik öğrenin ve (ata) bir kere de sıçrayın. Yolcuları karşılayın ve canlı canlı yürüyün şeklinde de mana verilebilir. المَعْدَى Meaddî bir hayat yaşayın. Hedeflere ok atın. Refah ve sefa sürmekten ve acem kisvesine bürünmekten sakının. İpekten de sakının. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ipeği yasaklamış ve şöyle demiştir:

لَا تَلْبَسُوا مِنَ الْحَرِيرِ إِلَّا مَا كَانَ هَكَذَا «، وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِإِصْبَعِيهِ

"Bu kadar hariç ipek giymeyin. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) iki parmağıyla işaret etti."

Yine Ahmed dedi ki: Bize Hasen b. Musa tahdis etti, bize Asım El Ahval, Ebu Osman'ın şöyle dediğini tahdis etti: "Bizler Azerbaycan'da iken elimize Ömer (*radiyallahu anh*) şu yazısı ulaştı: Ey Utbe b. Ferkad! Refah ve sefa sürmekten ve şirk ehlinin kisvesine bürünmekten ve ipek elbise giymekten sakının. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onu yasakladı ve <ancak bu şekilde> dedi ve bizim için iki parmağıyla işaret etti." Bu hadis, Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sabittir.

Görüldüğü gibi Ömer (*radiyallahu anh*) "Meaddî" bir hayat yaşammasını emrediyor. Bu, Arap olan Ma'd b. Adnan Oğullarının yaşam tarzı/modasıdır. Meaddî kelimesi sözü geçen Ma'd'a nisbettir. Ayrıca Ömer (*radiyallahu anh*) acem ve müşriklerin kisvesinden nehyetmiştir. Bu nehyin/yasağın genel olduğunda bir kapalılık yoktur. Bu rivayet daha önce merfû olarak geçmişti. Allah-u A'lem.

Yine İmam Ahmed Müsned'de şöyle rivayet etmiştir: "Bize Esved b. Âmir tahdis etti, bize Hammad b. Seleme, Ebu Sinan'dan, o Ubeyd b. Âdem, Ebu Meryem ve Ebu Şuayb'tan şöyle tahdis etti: Ömer Cabiye'de idi. Sonrasında Beytu'l Makdis'i zikretti. Hammad b. Seleme dedi ki: Bana Ebu Sinan, Ubeyd b. Adem'in şöyle dediğini tahdis etti: Ömer (*radiyallahu anh*)'ı Ubeyy b. Ka'b (*radiyallahu anh*)'a şöyle derken işittim: Sence nerede namaz kılalım? Ubeyy dedi ki: Bana sorarsan ben şu kayanın arkasında namaz kıldım. Ama Kudüs'ün hepsi önünde... Bunun üzerine Ömer dedi ki: Yahudiliğe benzer bir iş yaptın. Hayır! Ben Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namaz kıldığı yerde namaz kılacağım. Derken kibleye doğru ilerledi ve orada namaz kıldı. Sonra gelip ridasını yaydı ve oradaki süprüntüleri ridası içine süpürdü. İnsanlar da onla beraber süpürdü."

Derim ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın İsra Gecesi Beytu'l Makdis'te kıldığı namazı, Müslim Sahihinde Hammad b. Seleme yoluyla Sabit'ten o da Enes (*radiyallahu anh*)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

أتيت بالبراق، وهو دابة أبيض طويل، فوق الحمار ودون البغل، يضع حافره عند منتهى طرفه، قال:- فركبته حتى أتيت المقدس. قال: فربطته بالحلقة التي يربط بها الأنبياء. قال: ثم دخلت

المسجد، فصليت فيه ركعتين ثم خرجت، فجاءني جبريل عليه السلام بإناء من خمر، وإناء من لبن، فاخترت اللبن، فقال: جبريل عليه السلام: اخترت الفطرة. قال: ثم عرج بنا إلى السماء

"Bana eşekten büyük, katırdan küçük uzun, beyaz ve attığı adım ufuk çizgisine kadar olan Burak getirildi. Dedi ki: Ta ki Beytü'l Makdis'e geldim. Dedi ki: Hemen onu Peygamberlerin binitlerini bağladığı halkaya bağladım. Sonra mescide girip orada iki rekât namaz kıldım. Sonra dışarı çıktım. Derken Cibril aleyhisselam bana bir kap şarap ve bir kap süt getirdi. Ben sütü seçtim. Bunun üzerine Cibril aleyhisselam fıtratı seçtin, dedi. Dedi ki: Sonra semaya yükseltildim. Müslim daha sonra hadisin devamını zikretti."³⁴⁸

Huzeyfe b. El Yeman (radiyallahu anh) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) o mescitte namaz kıldığını inkâr ediyordu. Çünkü bu haber ona ulaşmamıştı. Ayrıca şayet Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) orada namaz kılmışsa ümmete de orada namaz kılmak vacip olur diye inanıyordu.

Gördüğün gibi Ömer (radiyallahu anh) Ubeyy (radiyallahu anh)'ı sadece kayaya dönmesi hususunda Yahudiliğe benzemesi sebebiyle ayıplamıştır. Çünkü bu işte, o kayaya baki kible diye inanan kimseye benzerlik vardır. Her ne kadar Müslüman ona doğru namaz kılmayı kastetmese de...

Ömer (radiyallahu anh)'ın bu konuda, hayatının razı olunan diğer bölümlerine de uygun düşen sağlam siyasetleri vardır. O Ömer ki, İslam'ın kovası onun elinde büyük bir kovaya dönüştü. Hiçbir seyyid/efendi onun gördüğü işi göremedi ve insanlar o meydanı develerini sulayacakları meydana edindi.³⁴⁹ O ki İslam'ı üstün kıldı, küfrü ve kafirleri zelil eyledi. Hanif dinin şiarını ikame etti. Ayrıca İslam'ın eksiklik ve yoksunluğuna mazeret

³⁴⁸ Müslim, 162

³⁴⁹ Burada şu hadise atıf vardır: "Rasulullah sallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: Rüyamda insanları bir toprak parçası üzerinde gördüm. Derken Ebu Bekir gelip kovayı aldı, bir veya iki dolu kova su çekti fakat onun su çekişinde biraz kuvvetsiz görünüyordu. Allah Ebu Bekir'i mağfiret etsin. Sonra onu Ebu Bekir'in elinden Ömer b. el-Hattab aldı ve bu kova Ömer'in elinde büyük bir kovaya dönüştü. Ben insanlardan onun gördüğü işi görebilecek kuvvette bir kişi göremedim. Sonunda insanlar o meydanı develerin su kaynağı yakınındaki dintlenme yeri edindiler." (Buhari, 3634)

olacak her şeyin önünü kesti. Tüm bunları Allah ve Rasulüne itaat ederek, Kuran'ın ayetleri yanında durarak, Allah Rasulü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i örnek edinerek ve iki arkadaşının izlerini takip ederek yaptı. Yine tüm uygulamalarında hayırlarda öne geçmiş Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, Abdurrahman b. Avf, Ubeyy b. Ka'b, Muaz b. Cebel, Abdullah b. Mesud, Zeyd b. Sabit (*radiyallahu anh*)um vb.leri gibi ilim, fıkıh, görüş veya İslam ve Müslümanların iyiliği isteyen kimselerle istişare etti. Hatta kitap ehline koşulan şartların temeli onun koyduğu şartlardır. Ve hatta, ümmetin işlerinde bir kafirin çalıştırılmasını ve ona güvenilmesine, Allah o kafiri alçaltmışken üstün hale getirilmesine engel olan yine odur. Ve hatta, ondan rivayet olunduğuna göre o, acem kitaplarını ve diğer şeylerini yakmıştır. O ki, meşhur olan kıssasında Sabîğ b. İ'sl Et Temimi'ye yaptığını yaparak bidatçıların arzularını engellemiş ve onlara alçaklık elbisesini giydirmiştir. İnşallah özellikle bayramlarında kafirlerin yanına gitmenin yasaklığı ile alakalı yerde bunun zikri gelecektir. Yine onun, acemlerin anlaşılmasız konuşmalarını dahi yasaklayarak, kafirlere ve acemlere benzemeyi yasaklaması hususunda dizginleri ne derece sağlam tuttuğunun zikri ileride gelecektir. Sonra Ömer (*radiyallahu anh*)'ın karar kıldığı bu gelenekler, hükümler ve hadleri aynen Osman (*radiyallahu anh*) da ikrar etmiş ve onun yolu üzere yürümüştür. Böylece anlaşılıyor ki Osman (*radiyallahu anh*) bu konuda Ömer (*radiyallahu anh*)'a muvafakat etmektedir.

Yine Said b. Mansur Süneninde şöyle rivayet etmiştir: "Hüseyim, Halid El Hazzâ'dan, o Abdurrahman b. Said b. Vehb'ten o da babasından şöyle tahdis etti: Ali (*radiyallahu anh*) dışarı çıktı ve elbiselerini السدل "sedl"³⁵⁰ yapan bir topluluk gördü. Bunun üzerine şöyle dedi: Bunlara da ne oluyor? Sanki الفهّر "fuhûr" larından çıkmış Yahudi gibiler."

Ayrıca bu eseri Abdullah b. El Mübarek ve Hafs b. Gıyas da Halid'ten rivayet etmişlerdir. Onların lafzı ise şöyledir: "Ali (*radiyallahu anh*) namazda elbiselerini sedl yapan bir topluluk gördü ve şöyle dedi: "fuhûr"larından çıkmış Yahudi gibiler."

Ayrıca bize rivayet olunduğuna göre İbn Ömer ve Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)um namazda elbisenin sedl yapılmasını kerih görürlerdi.

³⁵⁰ Sedl ve fuhûr kelimelerinin manalarını Şeyhulislam birazdan açıklayacak. (Çev.)

Yine Ebu Davud, Süleyman El Ahval ve İ'sl b. Süfyan'dan, onlar Atâ'dan o da Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan şöyle rivayet etmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) namazda elbisenin sedl yapılmasını ve kişinin ağzını örtmesini yasakladı."³⁵¹

Muhaddislerden bazıları bu hadisi Atâ'dan, o da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şeklinde Mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Ne var ki Hüseyim şöyle demiştir: Bize Âmir El Ahval'in tahdis ettiğine göre o şöyle demiştir: Atâ'ya namazda elbisenin sedl yapılmasını sordum. Bunu kerih gördü. Bunun üzerine ben şöyle dedim: Bu kerahet Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den mi rivayet olunuyor? Dedi ki: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet olunuyor." Tabiinden olan biri rivayet ettiği şeye göre fetva verirse bu, onun katundan hadisin sabit olduğuna delalet eder.

Ancak, Atâ'dan birkaç ceyyid yoldan rivayet edildiğine göre sedl yapılmasında bir beis görmezdi. Ayrıca o, elbisesini sedl yaparak namaz kıları. Belki de bu, kendisinde hadis ulaşmadan öncedir. Hadis kendisine ulaştığında bu fiilden dönmüştür. Belki de o, söz konusu hadisi unutmuştur. Şu mesele meşhurdur: Ravinin rivayet ettiği şeye muhalefet etmesi rivayeti (sıhhatini) zedeler mi? İmam Ahmed'in meşhur görüşüne ve alimlerin çoğuna göre bu, rivayeti zedelemeyiz. Çünkü, hadisin zayıflığı dışında başka vecihlerden ravinin hadise muhalefet etmesi ihtimali vardır.³⁵²

Yine Abdurrezak, Bısr b. Rafi'den, o Yahya b. Ebi Kesir'den, o Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mesud'tan rivayet ettiğine göre babası (*radiyallahu anh*) namazda elbisenin sedl yapılmasını kerih görmüştür. Ebu Ubeyde dedi ki: Babam, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bunu yasakladığını zikrederdi.

Alimlerin çoğu elbisenin sedl yapılmasını mutlak manada mekruh görmektedirler. Bu, Ebu Hanife ve Şafi'nin mezhebi ve İmam Ahmed'ten meşhur olan görüştür. İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre o, bu konudaki eserleri birbirine uygun hale getirmek için gömleğin üstüne de-

³⁵¹ Ebu Davud, 643

³⁵² Yani, hadisin zayıf olmasına hükmedilmesinden önce, ravinin daha hadis ulaşmadan önce muhalif fetva vermesi yahut unutması veya başka bir yorum ihtimali olabilir. Dolayısıyla ravinin rivayet ettiği hadise muhalefet etmesi, hadisin sıhhatine zarar vermez. (Çev.)

ğil de izarın üstüne sedl yapılmasını mekruh saymıştır. Bu yasağı da insanların alelade elbiseleri üzerine hamletmiştir.

Sonra alimler ihtilaf etmişlerdir. Sedl haram olup namazı bozar mı?

İbn Ebi Musa dedi ki: "Eğer elbisesini sedl yaparak namaz kılsa, namazın iade edilmesi hususunda iki rivayet vardır. Bu rivayetlerden en zahir olanı iade etmeyeceği yönündedir."

Ebu Bekir Abdulaziz ise şöyle demiştir: "Eğer avreti gözükmese ittifakla namazını iade etmez."

Bazı alimler de elbisenin sedl yapılmasını mekruh saymamışlardır. Bu Malik ve diğerlerinin kavidir.

Buraya kadar zikrolunan rivayetlerdeki السدل "sedl" kelimesi, kişinin elbisesini bir omzuna atıp elbisenin diğer ucunu diğer omzuna atmamasıdır. Bu Ahmed'ten nas olarak gelen tefsirdir. Ahmed bunun kerahetine, bunun Yahudi fiili olmasını gerekçe göstermiştir. Hanbel³⁵³ dedi ki: "Ebu Abdullah dedi ki: Sedl, kişinin elbisenin bir ucunu sarkıtması ve diğer ucunu üzerine doğru kıvrımamasıdır ki bu Yahudi giyim şeklidir. Bu elbisenin ve başka bir şeyin üstünde de olsa namazda mekruhtur."

Salih b. Ahmed dedi ki: "Babama namazda sedl yapmayı sordum. Dedi ki: Kişi elbise giyer ve bir ucunu diğer omzuna atmazsa işte bu sedl demektir." İşte bu tefsir, alimlerin genelinin yaptığı tefsirdir.³⁵⁴

Ebu'l Hasen El Âmidî ve İbn Akîl'in zikretmiş olduğu şu tefsire gelirsek: "Sedl, kişinin elbisesini ayağından daha aşağıya sarkıtması ve sürüklemesi demektir. O zaman hadiste yasaklanan sedl, elbiseyi sarkıtıp yerde sürümektir." Bu tefsir bir hata olup ulemanın geneline muhaliftir. Her ne kadar elbiseyi ayaktan daha aşağı sarkıtıp da yerde sürüklemek ittifakla nehyedilmiş ve bu konuda daha çok hadis olsa da bu, sedl değildir.

Amacımız bu konunun bizzat kendisi değildir. Bilakis amacımız ancak, Ali (*radiyallahu anh*)'ın elbisesini sedl yapanları Yahudilere benzet-

³⁵³ İmam Ahmed b. Hanbel'in yeğeni olup Müsned'i rivayet edenlerdendir.

³⁵⁴ Sedl, lügatte sarkıtmak demektir. Bu konuda alimlerin farklı tefsirleri de bulunmaktadır. (Çev.)

mesi ve bunun mekruh oluşunu bu sebebe bağlamasını beyan etmektir. Böylece bilindi ki; Yahudilere benzemek, Sahabe (*radiyallahu anh*)um nazarında keraheti karar bulan bir iştir.

الفاء "fa" harfinin zammesi/ötresi ile فُهِرَ Yahudilerin fuhûru, onların medreseleri demektir. Kelimenin aslı İbranice פֹּהַר "puhrû" olup sonradan Arapçalaşmıştır. Aynı şekilde İbn Fâris ve başkalarının zikrettiğine göre Yahudilerin fuhûru, medreseleri demektir. Yine El Halil b. Ahmed El Ferâhîdî'den Kitabu'l Ayn'de zikrolunduğuna göre Yahudilerin fuhûru, medreseleri demektir.

Ali (*radiyallahu anh*)'ın bu tutumunu destekleyecek olan onların kelamıyla konuşulmasını da kerih gördüğü ile alakalı rivayet ilerde zikredeceğiz.

Hadisteki yüzü kapamanın nehyedilmesini bazı alimler, Mecusilerin ibadet ettikleri ateşleri yanındaki fiilleri olmasıyla gerekçelendirmiştir. O halde buna binaen elbiseyi sedl yapmak ile yüzü örtmek arasındaki münasebet açığa çıkmış olur. Çünkü ikisinde de kafirlere benzemek söz konusudur. Bununla beraber söz konusu iki fiilden her birinde keraheti gerektiren farklı bir mana vardır. Gerçi hükmü iki illet ile sebeplendirmekte bir mahzur yoktur.

İşte bunlar Raşit Halifelerdir. Diğer sahabelerin (*radiyallahu anh*)um tutumları ile alakalı rivayetler ise gerçekten çoktur. Mesela daha önce zikrettiğimiz Huzeife b. El Yeman (*radiyallahu anh*)'ın kıssası gibi. Hani o bir düğün yemeğine çağırılmış; orada acemlerin modasından bir şey görünce dışarı çıkmış ve şöyle demişti: "Her kim bir kavme benzerse; işte o, onlardandır."

Yine Ebu Muhammed El Hallal kendi isnadıyla İkrime'den o da İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan şöyle rivayet etmiştir: "Bir adam kendisine iğne yaptırabilir miyim, diye sordu. Dedi ki: Avretini açma. Müşriklerin yolunu izleme." Kendisinin "müşriklerin yolunu izleme" sözü âmm/genel bir ifadedir.

Yine Ebu Davud dedi ki: Bize El Hasen b. Ali tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Haccâc b. Hassân haber verdi, dedi ki: "Abim

Muğire³⁵⁵'nin bana anlattığına göre Enes b. Malik'in yanına gittik. Abim dedi ki: Sen o sıralar küçük bir çocuktun ve saçında alnının yanından iki örgü vardı. Enes senin başını okşadı, sana bereket duasında bulundu ve dedi ki: Bunları ya kesin ya da kısaltın. Çünkü bu Yahudi kisvesi/adetidir.³⁵⁶

Gördüğün gibi bunun Yahudi kisvesi olduğunu nehye gerekçe gösterdi. Yasağa bir illet ile sebep göstermek, o illetin mekruh ve yokluğu istenen bir şey olmasını gerekli kılar. Böylece bilindi ki, Yahudi kisvesi -hatta saçta bile- olmaması istenen bir şeydir. Ki zaten kastedilen şey de budur.

Yine İbn Ebi Âsım şöyle rivayet etmiştir: Bize Vehb b. Bakıyye tahdis etti, bize Halid El Vâsiti, İmran b. Hudeyr'den, o Ebi Miclez'den tahdis ettiğine göre Muaviye (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: "Hiç şüphesiz kabirlerin zeminle eşit hale getirilmesi sünnettendir. Yahudiler ve Hristiyanlar ise kabirleri yükseltmiştir. Sakın onlara benzemeyin."

Muaviye (*radiyallahu anh*) Müslim'in Sahihinde rivayet ettiği şu hadise işaret etmektedir: "Fadale b. Ubeyd (*radiyallahu anh*) bir kabrin yerle bir hizada düzlenmesini emretti ve sonrasında şöyle dedi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i kabirlerin düzlenmesini emrederken işittim." Bunu Müslim rivayet etmiştir.³⁵⁷

Yine Ebi'l Heyyac'dan rivayet edildiğine göre Ali (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bana düzleştirmediğim hiçbir kabir ve silip yıkmadığım hiçbir suret/heykel bırakmamamı emretti." Bunu Müslim rivayet etmiştir.³⁵⁸

İnşallah ileride Abdullah b. Amr b. El Âs (*radiyallahu anh*)'uma'nın şöyle dediğini zikredeceğiz: "Kim müşriklerin topraklarında bir ev yapar,

³⁵⁵ Eserin bütün basımlarında ve yazma nüshalarında "abim Muğire" şeklinde geçmektedir. Ancak Ebu Davud'da Ablam Muğire diye geçmektedir ki, doğrusu budur. Muğire ismi, erkek ve kadın arasında müşterek bir isimdir. İşte bu sebeple ya Şeyhulislam'dan ya da eseri çoğaltanlardan kaynaklanan bu hata meydana gelmiştir. Allah en iyisini bilendir. (Çev.)

³⁵⁶ Ebu Davud, 4197

³⁵⁷ Müslim, 968

³⁵⁸ Müslim, 696

onların Nevruz ve Mihricân'ı kutlar ve ta ki ölene dek onlara benzerse, kıyamet günü onlarla haşrolunur."

Aişe (*radiyallahu anh*)'dan kişinin namazda ellerini böğrüne/beline koymasını kerih gördüğü ve "Yahudilere benzemeyin" dediği sabit olmuştur. Bunu bu lafızla Said b. Mansur şu senetle rivayet etmiştir: Bize Ebu Muaviye tahdis etti, bize El A'meş, Müslim'den, o Mesrûk'tan o da Aişe'den..." Buhari'nin merfu olarak rivayet ettiği hadisler daha önce geçmişti.

Yine Said şöyle rivayet etti: Bize Süfyan, İbn Ebi Nuceyh'ten, o İsmail b. Abdurrahman b. Züeyb'in şöyle dediğini tahdis etti: "İbn Ömer (*radiyallahu anh*)uma ile Cuhfe'de bulunan bir mescide girdik. Derken gözü şerefelelere takıldı ve başka bir yere çıkıp orada namazını kıldı. Sonrasında mescid görevlisine şöyle dedi: Ben senin mescidinde bunu -yani şerefeleri- gördüm. Bunu cahiliye ehlinin dikili taşlarına benzetmişsin. Bu yüzden birisine bunların kırılmasını söyle."

Yine Said'in rivayet ettiğine göre İbn Mesud (*radiyallahu anh*) mihrapta namaz kılmayı kerih görmekteydi. Şöyle demiştir: "Kiliselerde böyle olur. O halde kitap ehline benzemeyin."

Ubeyd b. Ebi'l Ca'd'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashâbı şöyle diyorlardı: Şüphesiz kıyamet alametlerinden biri de mescitte mezbaha edinilmesidir." Yani mihraplar.³⁵⁹

Bu konuda Sahabeden gelen daha birçok eser mevcuttur.

Zikretmiş olduğumuz bu kaziye/nazariye ve önermelerin bir kısmı meşhurluk derecesindedir. Ayrıca Sahabeden kafirlere ve acemlere genel olarak benzemenin kerahetine dair aktardığımız rivayetlere muhalefet eden birini bilmiyoruz. Her ne kadar belirli olan bu meselelerin bazılarında hilaf ve tevil bulunsa da bunu konuşmanın yeri burası değildir.

Her ne kadar bir tevil sebebiyle zikri geçen meselelerin bazılarında ihtilaf edilmiş olsa da bu, onların Kitap ve Sünnete ittiba edilmesi hususunda icma etmeleri gibidir. Böylece bilindi ki, sahabeler kafirlere ve acemlere benzemenin keraheti hususunda ittifak etmişlerdir.

³⁵⁹ Cemaatin başını kendilerinden ayırdığı için mihraba mezbaha/boğazlama yeri denilmiştir. (Çev.)

İcmanın takririndeki üçüncü vecih:

Bu, İslam'ın mütekaddim alimleri, kendilerine tabi olunan imamlar ve ashaplarının birçok şeyin nehyi hususunda zikretmiş oldukları, kafirlere veya Hristiyanlara veyahut acemlere muhalefet edilmesini gerekçe olarak göstermeleridir. Ki bu, detaylandırılması mümkün olmayacak şekilde çoktur. Az bir şey fıkıh ilmine göz atan herkes, bu söylediklerimle bir parça da olsa karşılaşacaktır. İşte bu iyice düşünmek ve dikkatlice bakmaktan sonra, kişide şu zaruri bilgi oluşacaktır: Kafilere ve acemlere muvafakat edilmesinin yasaklığı ile onlara muhalefet edilmesinin emredilmesi hususunda imamlar ittifak etmişlerdir.

Şimdi ben, daha önce geçen açıklamalarda birçok ulemadan rivayetler aktarmış olmakla beraber, bugün kendilerine tabi olunan imamların mezhepleri hususunda bu konuyla alakalı birkaç nükteyi zikredeceğim.

Bunlardan biri; Ebu Hanife'nin mezhebinde yerleşik olan asıl, bulutlu günlerin ve kışın öğle namazının istisna edilmesi gibi müstesna edilen bazı yerler hariç namazı geciktirmenin acilen kılınmasından daha faziletli olduğudur. Gerçi onların dışındaki alimler şöyle söylemektedirler: Asıl olan, namazın acilen kılınmasının daha faziletli olmasıdır. Ayrıca Hanefiler, kışın açık havalar hariç sabah, ikindi, yatsı ve öğlen namazının geciktirilmesini müstehap saymışlardır. Sonra şöyle demişlerdir: Akşam namazını acilen kılmak müstehaptır. Çünkü geciktirilmesinde Yahudilere benzerlik olduğundan bu, mekruhtur. Bu aynı zamanda diğer imamların görüşü olup bu illetin nassı daha önce geçmişti.

Yine şöyle dediler: Mihrapta secde etmek mekruhtur. Çünkü bu, kitap ehlinin yaptığı gibi imama bir yeri tahsis etmeye benzemektedir. Secdesinin mihrapta olması ise bunun hilafıdır.³⁶⁰ Bu aynı zamanda Ahmed'in ve başkalarının da mezhebi olup bu konuda İbn Mesud ve başka sahabilerden (*radiyallahu anh*)um sahih eserler mevcuttur.

Yine şöyle dediler: Kişinin önünde Mushaf ya da kılıç asılı olduğu halde namaz kılmasında beis yoktur. Çünkü bu ikisine ibadet edilmemektedir. Yani kerahet bu itibara nazaran vardır.³⁶¹ Ayrıca üzerinde suretler olan halı/kilim vb. üzerinde namaz kılmakta da beis yoktur. Çünkü bu işte

³⁶⁰ Yani imam tamamen mihraba girip namaz kılsa bu mekruh olup vücudu dışarda olduğu halde secde edince içeri doğru girmesi mekruh değildir. (Çev.)

³⁶¹ Yani, eğer kendisine ibadet edilen bir şeye karşı namaz kılınırsa bu mekruhtur. (Çev.)

suretlerin aşagılanması söz konusudur. Bunun yanında suretlerin üzerine secde etmez. Çünkü bu suretlere ibadet edenlere benzemektedir. Aslında kerahet olmasını ıtlak ettiler. Çünkü namaz kılan Allah'ı tazim eder.

Yine şöyle dediler: Üzerinde suretler olan elbise giymek mekruhtur. Çünkü bu, put taşıyan birine benzer. Ruhsuz suretler ise mekruh değildir. Çünkü bunlara ibadet edilmemektedir.

Yine şöyle dediler: Şek gününde Ramazan diye niyet edip oruç tutmak mekruhtur. Çünkü bu kitap ehline benzemektir. Bunun sebebi onların oruç müddetlerine ziyade bulunmalarıdır.

Yine şöyle dediler: Güneş battığı zaman imam ve insanlar olduğu hal üzere cem' yerinden ayrılıp Müzdelife'ye varırlar. Çünkü bunda müşriklere muhalefet edilmesinin göstergesi vardır.

Yine şöyle dediler: Altın ve gümüş kaplarda yemek, içmek, yağlanmak ve kokulanmak hem erkek hem kadın için naslardan dolayı caiz değildir. Çünkü bunlar, müşriklerin modasına benzemek ve müsrif ve refah içinde yaşayan insanların yaptığı gibi hayatın tadını çıkarmaktır.

Yine Ebu Yusuf'un ipek elbisenin yasaklığı hususunda ve Muhammed'in ipeği yere sermek, asmak ve onunla evi perdelemek hususunda Ebu Hanife aleyhine hüccet getirdikleri hüccette, bunların Kisralara ve cebbarlara benzeme olduğunu gerekçe göstermişlerdir. Onlara benzemek ise haramdır.

Ömer (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Acemlerin modasından sakının." Muhammed El Camiu's Sağır'de şöyle demiştir: "Ancak gümüş yüzük kullanılır." Dediler ki: Bu, taş, demir ve bakır yüzük kullanmanın haram olması hakkında bir nasır. Bunun delili ise Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet edilen şu hadistir: "O elinde bakır yüzük bulunan bir adam görmüş ve ona şöyle demiştir:

مالی أجد منك ريح الأصنام

"Bana ne oluyor ki senden putların kokusunu alıyorum?"

Bir başkasının elinde de demirden bir yüzük görmüş ve şöyle demiştir:

مالى أرى عليك حلية أهل النار

"Bana ne oluyor ki üzerinde cehennemliklerin süsünü görüyorum."³⁶²

Bunlar gibi hükümler Ebu Hanife ve ashabının mezhebinde çoktur.

Malik ve ashabının mezhebine gelirsek; bu mezhepte Hanefilere nazaran daha çok hüküm vardır. Hatta İbnu'l Kasım'ın El Müdevvene adlı eserinde aktardığına göre Malik şöyle demiştir: Arapça dışında bir dille ne ihrama girilir ne dua edilir ne de yemin geçerli olur. Dedi ki: Ömer (*radıyallahu anh*) acemlerin anlaşılmasız konuşmalarını yasaklamış ve bu bir aldatmadır, demiştir.

Yine Malik şöyle dedi: Yolda tek başına duran bir taşın doğru namaz kılınmasını kerih görmekteyim. Ancak taşların sayısı çok olursa bu caizdir.

Yine Malik şöyle dedi: Cuma günü işi bırakmayı kerih görmekteyim. Tıpkı kitap ehlinin Cumartesi ve Pazar günleri yaptığı gibi.

Yine Malik şöyle dedi: Yaşlı bir Müslümanı tazim etmenin Allah'ı tazim etmekten geldiği söylenmektedir. Kendisine şöyle denildi: Bir kimse fazilet ve fıkıh sahibi bir kimse için ayağa kalkar mı? Malik dedi ki: Ben bunu kerih görmekteyim. Kendisine mecliste yer açılmasında ise beis yoktur.

Yine Malik şöyle demiştir: Kadının kocası için ayağa kalkıp oturma dek ayakta beklemesi zorbalara işlerindendir. Çoğunlukla insanlar bu kimseyi beklerler ve o gelince ayağa kalkarlar. Bu İslam'ın fiillerinden değildir. Bu kendisi nehyedilmiş olan kitap ehli ve acemlere benzemektir.

İmam Malik, Müslümanların amelinden olmayan şeylerde Kûfelilerden daha sert ve daha aşırı hassastır. Gerçi Kufeliler de bu konuda aşırı derecede titizdirler. Hatta Ebu Hanife'nin ashabı giyim kuşam ve bayramları hususunda kafirlere benzeyen kimselerin tekfir edilmesi hakkında konuşmuşlardır.

Malik'in bazı ashabı dedi ki: Kim kafirlerin bayramında bir karpuz kesse; sanki o domuz kesmiş gibidir.

Şafi'nin ashabı da böyledir. Hakkında eserler/gelen birçok fıkhi meselelerinde tıpkı diğer alimler gibi onlar da bu kaideyi zikretmişlerdir. Buna örnek olarak güneşin doğuşu ve batışı gibi kendisinde namaz kılınması nehyolunan namaz vakitleri örnek gösterebiliriz. Onlar sözü geçen nehye, bu vakitlerde müşriklerin güneşe secde etmesini gerekçe olarak göstermişlerdir. Tıpkı hadiste olduğu gibi: *"Bu kafirlerin ona secde ettiği bir vakittir."*

Yine sahur yapılması ve sahurun geciktirilmesi hususunda, bunun bizimle hitap ehlinin orucu arasındaki fark olduğunu zikrettiler.

Yine giyim kuşam hususunda, kendisinde erkeklerin kadınlara; kadınların da erkeklere benzediği giysinin yasaklığını zikrettiler.

Yine şunu da zikrettiler: Eskiden müşrikler Arafat'ta güneşin renginin sararmasında kadar vakfe yaparlardı. Cem' bölgesinden de güneş doğduktan sonra ayrılırlardı. Sünnet ise müşriklerin hilafına akşama kadar vakfe yapılmasını tarif etmekle gelmiştir. Cem' bölgesinde vukuf ise güneş doğmadan hemen öncesine kadardır. Tıpkı hadiste geldiği gibi: *"Müşriklere muhalefet edin."* Ve *"bizim yolumuz müşriklerin yoluna muhalefet etmiştir."*

Yine şunu zikrettiler: Zimmilere koşulan şartlarda, giyim kuşam vb. şeylerde Müslümanlara benzemelerini yasaklarız. Tıpkı Müslümanların onlara benzemesini yasakladığımız gibi. Bunu, Müslümanların alameti ile kafirlerin alametini birbirinden ayırmak için yapmaktayız.

Hatta onlardan (Şafililerden) bir topluluk fazlaca titiz davranıp sünnet olsa bile bidat ehline onların şiarı olan hususlarda benzemeyi bile yasakladı. Onlardan bazılarının kabirlerin balık sırtı yapılması konusunda zikrettikleri gibi. Halbuki Şafi'nin mezhebi kabirlerin düzleştirilmesinin daha faziletli olduğu yönündedir.

Ahmed ve Ebu Hanife'nin mezhebinde ise, balık sırtı yapılması daha faziletlidir.

Sonra Şafililerden bir grup şöyle dediler: Bu zamanlarda balık sırtı yapılması gereklidir. Çünkü Rafıziler kabirlerini düzleştirmektedirler. Kabirleri yerle eşit seviyeye getirmekte, onların şıarı olan bir konuda kendilerine benzeme vardır.

Sonra bir grup da şöyle dedi: Bilakis biz kabirleri düzleştirmeliyiz. Çünkü biz böyle yaparsak; kabirleri düzleştirme artık Rafızilerin şıarı olmaz.

Gördüğün gibi iki taife de kendilerinin şıarı olan hususlarda bidat ehline benzemenin nehyedilmesi hususunda ittifak etmişlerdir. Onların çekiştiği yer; bu, kabirleri düzlemekle gerçekleşir mi yoksa gerçekleşmez mi, konusudur.

Onların bu tavırları bidat ehli hakkında böyleyse; kafirlere benzeme söz konusu olduğunda ne derlerdi acaba?

Ahmed ve ashabının bu konudaki kelimalarına gelirse, gerçekten sayılamayacak kadar çoktur. Daha önce nasları zikrederken onun kelimandan bir grubu zikretmiştik. Yani Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözlerini zikrederken:

من تشبه بقوم فهو منهم

"Kim bir kavme benzerse, onlardandır."

أحفوا الشوارب، وأعفوا اللحى، لا تشبهوا بالمشركين

"Bıyıkları kısaltın, sakalları uzatın. Müşriklere benzemeyin."

إنها لهم في الدنيا ولكم في الآخرة

"Onlar, dünyada kafirlerin; ahirette ise sizindirler."

Yine Ahmed'in şu sözü gibi: "Bir kimsenin ancak beyaz kolların rengini değiştirmesini ve ehli kitaba benzememesinden hoşlanırım." Yine o, bazı arkadaşlarına şöyle demiştir: "Beyazlıkları boyaman ve Yahudilere

benzememen benim hoşuma gider." Yine o başın arka tarafının tıraş edilmesini mekruh görmüş ve şöyle demişti: "Bu Mecusi işlerindendir. Kim bir kavme benzerse onlardandır." Yine şöyle demiştir: "Gıcırdayan/ses çıkaran ayakkabı giyilmesini kerih görmekteyim. Çünkü bu acemlerin kisvesindendir."

Yine o, ayların acem diliyle ve kişilerin Âzermâh gibi Farsça isimler ile isimlendirilmesini kerih görmüştür. Ayrıca o birisini isimle çağıran kişiyi duyduğunda "Mecusi modası mı? Mecusi modası mı?" demiştir. Yine eliyle yüzünü kapatmıştı. Bu, onun naslarında sayılamayacak kadar çoktur.

Harb b. El Kirmani dedi ki: Ahmed'e şöyle dedim: "Kişi vücudunun ortasına bir ip bağlayıp namaz kılıyor? Dedi ki: Kaftan üzerinde olursa beis yoktur. Ahmed bunu gömleğin üzerinde kerih görmüş ve bunun Yahudilerin kisvesi/modası olduğu görüşüne gitmiştir. Kendisine yolculuk zikredildi ve bizler bunu yolculukta vücudumuzun ortasına bağlıyoruz, denildi. Bunun üzerine az bir şey olursa ruhsat verdi. Bele bağlanan kuşak, sarık vb. şeyleri ise mekruh saymadı. O ancak ip bağlanılmasını mekruh saydı ve bu daha çirkindir, dedi."

Derim ki: Aynı şekilde Ahmed'in ashâbı da kitap ehline benzeme şekli üzere kişinin vücudunun ortasında ip bağlamasını mekruh saymışlardır. Bunun yanında ipin dışındaki şeyler ise sahih naslara göre namazda mekruh değildir. Bilakis yaka ve diğer yarıkları bol gömlek giyinen birine kendi avretini görmemesi için bağlaması emredilir. Tıpkı hadiste geldiği gibi.

Yine Ahmed ve diğerlerinin Kadı Ebu Ya'la, İbn Akîl ve Şeyh Ebu Muhammed Abdulkadir El Geylani gibi fukahadan olan ashâpları giyim kuşam çeşitleri ve kısımları konusunda şöyle demişlerdir: Arabın kılığına muhalif ve acemlerin kılığına benzeyen şeyler giymek mekruh olan giyimdendir. Abdulkadir'in lafzı ise şöyledir: "Arabın kılığına aykırı ve acemlerin kılığına benzeyen her giysi mekruhtur."

Yine Ahmed'in ashâbı ve diğerleri -ki onlardan biri İbnü'l Bağdadi diye maruf olan Ebu'l Hasen El Âmidî'dir- şöyle demişlerdir: Kişinin yemek yediği kaptaki ellerini yıkamasında mekruh değildir. Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) de böyle yapmıştır. Bu fetvayı Âmidî'nin Abdullah b. Hamid'den naklettiğini zannediyorum. Ayrıca Ahmed bunu açıkça be-

lirtmiş ve şöyle demiştir: "Öteden beri alimler bunu yapmaya devam etmektedirler. Biz de bunu yapıyoruz. Bunu ancak avamlar inkâr etmektedir." Yemek yedikten sonra ellerin yıkanması -İmam Ahmed'den tek bir rivayetle- sünnettir. Kendisinde ellerin yıkanacağı bir kap takdim edildiğinde ta ki diğer kimseler de ellerini yıkayana dek bu kap kaldırılmaz. Çünkü topluluk ellerini yıkmadan kabın kaldırılıp götürülmesi acemlerin modasıdır.

Aynı şekilde, Şeyh Ebu Muhammed Abdulkadir El Geylani şöyle demiştir: Ellerin kendisiyle yıkandığı suyun tek bir tasta toplanması, şu haberden dolayı müstehaptır: "Dağıtıp ayırmayın ki Allah da sizin topluluğunuzu dağıtmasın." Ayrıca Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet edildiğine göre o, tas dolmadan götürülmesini nehyetmiştir.

Yine Ahmed'in ashabi imamdan gelen iki rivayetten birine göre başın arka kısmının tıraş edilmesinin gerekçesi hakkında şöyle dediler- ki onlardan biri de Abdulkadir El Geylani'dir: Çünkü bunda acemlere benzemek söz konusudur. Ayrıca Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Kim bir kavme benzerse, onlardandır."

Daha doğrusu, Şafi, Ahmed ve diğer imamların ashabından olan fukahadan bir grup mekruh olan bazı şeyler zikretmişlerdir ki, bunun sebebi; o şeylerde bidat ehline benzeme olmasıdır. Mesela iki gruptan (Hanbeli ve Şafi) birçok alim -ki onlardan biri Abdulkadir'dir- şöyle demişlerdir: Rivayet edilen eserlerden dolayı yüzüğün sol ele takılması müstehaptır. Çünkü bunun hilafı, bidatçilerin adeti ve şiarıdır.

Hatta Şafi'nin ashabından bir grup -her ne nazarlarında kadar sünnet düzleştirmek olsa da- mezarların balık sırtı yapılmasını müstehap saymışlardır. Çünkü mezarları yerle eşit şekilde düzlemek artık bidatçilerin şiarına dönüşmüştür.

Burada amacımız, ne bu meselelerin bizzat kendilerini genişçe izah etmek ne de nefiy ve isbat olarak bu meselelerde söylenen şeyler hakkında konuşmak değildir. Amaç ancak, alimlerin gayrimüslimlere benzemenin keraheti hususunda alimlerin ittifak ettiklerini apaçık ortaya koymaktır.

Bununla birlikte alimler bu kaidenin bir kısmında -bu kaidedeki delillerin çelişkili olması yahut bazılarının bu kaideye dahildir diye itikatlarının olmamaları sebebiyle- tereddüt etmişlerdir. Bunun misali El Esrem'in

naklettiği şu rivayettir: "Ebu Abdullah'ı kendisine savaşta ipek giymenin hükmü sorulurken işittim. Dedi ki: Bir beis olmamasını umuyorum."

Yine Esrem dedi ki: "Ebu Abdullah'ı kendisine bele kuşak sarmak ve onunla süslenmek sorulurken işittim. Dedi ki: Bele kuşak bağlamaya gelince; gerçekten bir topluluk bunu mekruh görmüş ve şöyle demişlerdir: Bu acem kılığındandır. Onlar sarıklar ile yetinmekteydi." Bu sözünü ancak acemlere benzemekle alakalandırdı. Çünkü bele kuşak sarmakta, benzeme konusuyla çelişen bir menfaat vardır. Ayrıca Ahmed seleften bazılarının beline kuşak sardıklarını aktardı. İşte bu sebeple, kalamı kendisinin dışında birilerinden hikâye edip susmuş/kendi görüşünü beyan etmemiştir. Bunun gibi yani İmam Ahmed'e bir soru sorulur da o da kendisinden başkasından görüş aktarır ve peşine bu görüşe muhalefet yahut muvafakat ettiğini beyan etmezse ne olur? Böyle durumlarda ashabı arasında iki vecih vardır.

Birincisi: Evet, bu muvafakat demektir. Eğer böyle olmasaydı soruya böyle cevap vermezdi. Çünkü soruyu soran kişi onun görüşünü sormuştur, diğer mezheplerden hikâye etmesini istememiştir.

İkincisi: Böyle yapması mücerret olarak onun görüşü sayılmaz. O sadece hikâye etmiştir. Salt/mücerret hikâye ise muvafakate delalet etmez.

Bele kuşak bağlama konusunda birkaç eser ve söylenmesi gereken sözler vardır ki, bunun yeri burası değildir.

Buna benzer olarak Ahmed, Farisi işi yay kullanmak konusunda da tereddütlü konuşmuştur. El Esrem dedi ki: "Ebu Abdullah'a Farisi işi yay kullanmayı sordum. Dedi ki: Eskiden insanların yayları ancak Arabi olundu. Sonra söyle dedi: İnsanlardan bazıları Ömer'in şu hadisiyle delil getirdiler: جعاب وأدم 'ciâb³⁶³ ve udm' yani birkaç sadak ve deri parçası. Dedim ki: Ebu Amr b. Hisâmi hadisini mi kastediyorsun? Dedi ki: Evet. Esrem dedi ki: Ebu Abdullah şöyle der: جعة "ca'be kelimesi ancak Farisi sadak demektir. النبل 'nebl' ise ancak oktur. Esrem dedi ki: Ebu Abdullah'a Mücahid'in قُلُوبَنَا فِي أَكْبَةِ 'kalplerimiz örtüler içindedir'³⁶⁴ ayetinin tefsirinde كالجمعة 'ca'betun linnebli' yani okların içine konulduğu sadak gibi dediğini

³⁶³ جعاب Ciâb kelimesi, جعة ca'be kelimesinin çoğulu olup içine okların konulduğu torba demek olan كنانة "kinane" manasındadır.

³⁶⁴ Fussilet, 5

söyledim. Dedi ki: Eğer Mücahid böyle isimlendirmekteyse, Farisi yayların caiz olmasıyla alakalı Ömer'in sözüyle hüccet getirenlerin hiçbir delili yoktur. Sonrasında Ahmed şöyle dedi: Bu gibi şeylerin Arapça alimlerine sorulması gerekmektedir."³⁶⁵

Yine Ebu Bekir El Esrem dedi ki: "Ebu Abdullah'a kendisinde yank olan yün cübbe giymenin hükmü soruldu. Dedi ki: Halid b. Ma'dân'ın ön tarafından bir zira' yarığı olan bir cübbesi vardı. Kendisine arka tarafından yarığı olsa, diye soruldu. Dedi ki: Bilmiyorum. Ön tarafından yank olan cübbeyi işittim, arka tarafından olanı ise işitmedim. Ancak bunda binite binerken kişi için bir genişlik bir menfaat var. Bazı alimler buna delil olarak *وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ* 'onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvet hazırlayın'³⁶⁶ ayetini getirdiler. Esrem dedi ki: Ebu Abdullah'a, bazı insanların bu ayet ile Farisi yay kullanma konusunda hüccet getirdiklerini söyledim. Sonrasında şöyle dedim: Horasanlılar Arabi yaylarda kendileri için hiçbir fayda olmadığını iddia etmekte. Ahmed dedi ki: Nasıl? Dünya ancak Arap yaylarıyla fethedildi. Esrem dedi ki: Ebu Abdullah'a sınırdaki askerlerin neredeyse Farisi yaylara hiçbir şeyi eşit tutmadıklarını gördüğümü söyledim. Dedi ki: Ben de Şam'da bir adamı Arap yayını omzuna asmış halde gördüm."

Yine El Esrem Hafs b. Ömer'den şöyle rivayet etmiştir: Bize Recâ b. Mercâ tahdis etti, bana Abdullah b. Bişr, Ebu Raşid El Hibrani ve Ebu'l Haccac Es Sekseki'den, onlar da Ali (*radiyallahu anh*)'dan şöyle dediğini tahdis etti: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kendisine ait Arabi bir yay üzerine dayanmışken, yanında Farisi bir yay olan birini gördü. Bunun üzerine ona şöyle dedi:

³⁶⁵ Burada -Allah ona rahmet etsin- İmam Ahmed'in tevazusu görülmektedir. O tereddüde düştüğü bir konuda işin ehline verilmesi gerektiğini söylemiştir. Mesele şöyledir: *جمع* Ca'be kelimesi Arapça olmasına rağmen bazıları bunu Farsça sadak manasına geldiğini zannedip Ömer'in zikri geçen sözlerle bu yayların kullanılmasının cevazı görüşüne varmıştır. En başta İmam Ahmed de bunun Farisi işi yay olduğunu düşündüğü için bazı alimlerin Ömer hadisi ile bu kanıya vardıklarını beyan etmişti. Sonrasında talebesi Ebu Bekir El Esrem, Mücahid'in ayet ile alakalı yaptığı tefsirde bu kelimeyi kullandığını kendisine haber edince daha da tereddüde düşmüş ve böyle kelimelerin manasının lûgat alimlerine sorulmasını tavsiye etmiştir. (Çev.)

³⁶⁶ Enfal, 60

ألقها، فإنها ملعونة، ولكن عليكم بالقسي العربية، وبرماح القنا، فيها يؤيد الله الدين، وبها يمكن لكم في الأرض

"At onu! Çünkü o, lanetlenmiştir. Ne var ki sizin Arabi yay ve kına ağacından yapılan mızrak kullanmanız gerekir. Allah onlarla dini destekler ve size yeryüzünde başarı onlarla mümkün olur."³⁶⁷

Ashabımızın Farisi yay vb. gibi şeylerde uzunca kelamı vardır ki bunun yeri burası değildir. Ben ancak şuraya dikkat çekmek istedim: Müslümanların yolundan olmayan bilakis, acem vb.lerinin yolundan olan şeylerin faydaları ortada ve menfaati açık olsa da görüyorsun ki nasıl da tereddüt etmekte ve ihtilaf etmekte. Çünkü iki delil çakışmıştır; Selefin yoluna bağlılık gösterilmesi delili ve kendisinde fayda olan zararı da bulunmayan bu şeyin kullanılması delili. Halbuki, bu konu ibadetler ve ona bağlı şeylerden değildir bile. Bu ancak dünyevi işlerdendir. Sen Ahmed'in kelamının genelini, ancak Ömer'den rivayet edilen eser ve Halid b. Ma'dân'ın fiili ile ruhsatı ispat ettiğini görmektesin. Bunu da bu gibi şeylerin selefin zamanında yapıldığını ispat etmek ve onu ikrar etmek için yapmıştır. Ki böylece bu işler, Müslümanların gittiği yollardan olacak; acemlerin ve kitap ehlinin değil. İşte Ahmed'in getirdiği hüccetin hüccet olma yönüdür. Yoksa mücerret olarak Halid b. Ma'dân'ın fiili hüccet değildir.

Bu konuyla alakalı Müslümanların imamları olan Sahabe, Tabiin ve diğer fukahadan gelen rivayetler ise o kadar çoktur ki, onda birini dahi zikretmek mümkün değildir. Hadisleri zikrederken bazı alimlerin sair ulemanın kelamına delalet eden açıklamalarını daha önce zikretmiştik. Ayrıca bizim zikrettiğimiz şeylerin aşağısında bile ümmetin genel olarak kitap ehli ve acemlere benzemenin keraheti üzerinde icma ettikleri bilinir. Her ne kadar onlar, kimisinin bu kafirlerin yolundan değildir diye itikat etmeleri ya da bu konuda racih bir delil var diye inanmalarından ötürü fûruya ait meselelerde ihtilaf ediyor olsalar da. Bu, tıpkı Kuran ve Sünnete itiba edilmesinin vacip olması hususunda icma etmeleri gibidir. Her ne kadar bazıları bundan bazı şeylere bir çeşit tevil sebebiyle muhalefet etseler de...

Allah (Sübhanehu) en iyi bilendir.

FASIL

Kafirlerle muhalefet edilmesinin emredilmesine benzeyen şeylerden biri de şeytanlara muhalefet edilmesinin emredilmesidir. Tıpkı Müslim'in Sahihinde İbn Ömer (*radiyallahu anhu*)'dan rivayet ettiği gibi. Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

لا يأكلن أحدكم بشماله، ولا يشربن بها، فإن الشيطان يأكل بشماله، ويشرب به

"Sizden biri kesinlikle sol eliyle yemesin ve kesinlikle sol eliyle içmesin. Çünkü şeytan sol eliyle yer ve sol eliyle içer."³⁶⁸

Diğer bir lafızda ise şöyledir:

إذا أكل أحدكم فليأكل بيمينه، وإذا شرب فليشرب بيمينه، فإن الشيطان يأكل بشماله، ويشرب بشماله

"Sizden biri yediği zaman sağ eliyle yesin, içtiği zaman da sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan sol eliyle yer ve sol eliyle içer."

Yine Müslim bu hadisi Leys'ten, o Ebu'z Zübeyr'den, o Cabir (*radiyallahu anhu*)'dan o da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şu şekilde rivayet etmiştir:

لا تأكلوا بالشمال، فإن الشيطان يأكل بالشمال

"Sol elle yemeyin. Çünkü şeytan sol elle yer."

Gördüğün gibi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sol elle yemek ve içmenin nehyedilmesine şeytanın sol elle bu işi yaptığını gerekçe gösterdi. Böylece bilindi ki şeytana muhalefet etmek amaçlanan ve emredilen bir iştir. Bunun benzerleri çoktur.

Buna benzeyen bir şey bedeviler vb. leri gibi dinini kemale/tamama erdirmeyenlere muhalefet etmektir. Çünkü dinin kemali hicret ile gerçekleşir. O halde bedeviler vb. lerinden hicret etmeyenler eksiktir. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ

"Bedeviler küfür ve nifak olarak daha ileri ve Allah'ın rasulüne indirdiği sınırları tanımamaya daha yatkındırlar."³⁶⁹

Bunun benzeri Müslim'in Sahihinde İbn Ömer (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işittim:

لا تغلبنكم الأعراب على اسم صلاتكم، ألا إنها العشاء، وهم يعتمون بالإبل

"Sakın ola ki bedeviler namazınızın ismine egemen olmasın. Dikkat edin! O namazın adı yatsıdır. Bedeviler ise develerin sağılmasını ateme/karanlığa kadar geciktiriyorlar."

Bir başka lafızda ise Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

لا يغلبنكم الأعراب على اسم صلاتكم العشاء، فإنها في كتاب الله: العشاء، فإنها تعتم

بحلاب الإبل

*"Sakın ola ki bedeviler yatsı namazınızın ismine egemen olmasın. Çünkü Allah'ın kitabında yatsıdır. Develerin sağılma işi (bedeviler tarafından) o vakte kadar ertelenir."*³⁷⁰

³⁶⁹ Tevbe, 97

³⁷⁰ Müslim, 644

Buhari ise Abdullah b. Muğaffel (*radiyallahu anh*)'dan o da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den şöyle rivayet etmiştir:

لا تغلبكم الأعراب على اسم صلاتكم المغرب والأعراب تقول: هي: العشاء

"Sakın ola ki bedeviler akşam namazınızın ismine egemen olmasın. Bedeviler akşam namazı için yatsı ismini kullanıyorlar."³⁷¹

Gördüğün gibi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) akşam ile yatsı namazı isimlerinin yatsı ve ateme ile muvafık olmasını kerih görmüştür. Bu kerahet bazı ashabımız katında mutlak olarak ismin kullanılmasının kerahetini gerektirmektedir. Bazı ashabımız ise, diğer isme egemen olacak kadar bu ismin çokça kullanılmasının kerahetini gerektirir görüşündedirler. Bu mezhebimizde meşhurdur.

İki takdire göre de bu hadiste söz konusu isimde bedevilere muvafakat etmenin nehyi vardır. Tıpkı acemlere muvafakat edilmesini nehyettiği gibi.

FASIL

Bil ki; kafirlere ve şeytanlara benzemek ile bedevilere ve acemlere benzemek arasında itibara alınması gereken bir fark ve tefsir edilmeye ihtiyaç olan bir icmal/kapalılık vardır. Şöyle ki:

Küfrün ve şeytanların bizzat kendileri Allah ile Rasulünün ve Allah'ın Mümin kullarının hükmünde zemmedilmiş/kötülenmiştir. Bizzat bedevilik ve acemlik ise ne Allah katında ne Rasulü katında ne de Allah'ın mümin kulları yanında zemmedilmiş değildir. Bilakis bedeviliğin de kısımları vardır: Bazı bedeviler katı ve sert tabiatlıdır.

Allah (Sübhanehu) onlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

الْأَغْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
وَمِنَ الْأَغْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَائِرُ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ

سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Bedeviler küfür ve nifak olarak daha ileri ve Allah'ın rasulüne indirdiği sınırları tanınamaya daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilen ve hikmetli olandır. Bedevilerden öyleleri vardır ki, (Allah yolunda) har-cayacakları şeyi bir zarar sayar ve (bundan kurtulmak için) size belâlar gelmesini beklerler. Kötü belâlar kendi başlarına olsun. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."³⁷²

Yine Allah (Teâlâ) onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِالسَّتِيهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرّاً أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعاً بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٣٧٣﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزَيَّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَّتُمْ ظَنَّ السَّوءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿٣٧٤﴾

"Bedevilerden savaştan geri kalanlar şöyle diyecekler: 'Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti, bizim için bağışlanma dile.' Kalplerinde olmayanı dilleriyle söylüyorlar. De ki: Size bir zarar gelmesini isterse veya size iyilik etmeyi murat ederse, sizin için Allah'a karşı herhangi bir şey yapmaya kimin gücü yeter? Hayır! Allah bütün yaptıklarınızı bilmektedir. Aslında siz Peygamberin ve müminlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin kalplerinize süslü görüldü de kötü zanda bulundunuz ve helâki hak etmiş bir topluluk oldunuz." ³⁷³

Bazı bedeviler de iman ve iyilik sahibidirler. Allah onlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَّا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Bedevîler arasında öyleleri de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, hayır yolunda harcadıklarını Allah'a yakın olmak ve peygamberin duasını almak için vesile sayar. Bilesiniz ki bunlar kendileri için bir yakınlık vesilesidir. Allah onları rahmetine dahil edecektir. Şüphesiz Allah bağışlayıcıdır, rahmet edicidir." ³⁷⁴

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı arasında, kendisine heyet olarak gelen diğerlerinden olan ve çoğu şehir ve köy halkından daha faziletli bedeviler de vardı.

³⁷³ Fetih, 11-12

³⁷⁴ Tevbe, 99

Gördüğün gibi Allah'ın kitabı bazı bedevileri övmekte bazılarını da zemmetmektedir. Şehirde yaşayanların fiilleri de böyledir. Allah (Sübhanahu) şöyle buyurmaktadır:

وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُّوا عَلَى التِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ
نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ

"Çevrenizdeki bedeviler içinde münafıklar var. Medine ahalisi içinde de iki nifakta inat etmiş olanlar var. Sen onları bilmezsin; onları biz biliriz. Onları iki defa cezalandıracağız, ayrıca çok büyük bir azaba itilecekler."³⁷⁵

Görüldüğü üzere Allah (Sübhanahu) bedeviler içinde de şehir halkı arasında da münafıkların olduğunu beyan etmektedir. Zaten Tevbe Suresi'nin genelinde bedevilerden ve şehir halkından olan münafıkların zemmedilmesi vardır. Tıpkı bu surede imanda öne geçmiş Muhacir ile Ensar ve onlara ihsan ile tabi olanlara ve ayrıca bedeviler içinde infak ettikleri şeyleri Allah katında yakınlıklar ve peygamberin duasını almak için vesile sayanlara övgüler olduğu gibi.

Acemler de böyledir. Acem, Arap dışındaki Fars, Rûm, Türk, Afrikalı, Habeşli ve diğerleridir. Bunlar da bedeviler gibi mümin ve kafir olarak iki kısma ayrılmaktadırlar. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ
أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

"Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve bir dişiden yarattık. Sonra sizleri birbirinizle tanışasınız diye şubelere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz, O'ndan en çok sakınanınızdır. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır."³⁷⁶

³⁷⁵ Tevbe, 101

³⁷⁶ Hucurat, 13

Ayrıca Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle demiştir:

إن الله قد أذهب عنكم عبية الجاهلية، وفخرها بالآباء، ومومن تقى وفاجر شقى، أنتم بنو آدم، وآدم من تراب

"Şüphesiz Allah sizden cahiliye (abiyesini) kibrini ve atalarla övünmesini giderdi. İnsanlar müttaki mümin veya facir bedbahttır. Siz Adem'in oğullarısınız. Âdem ise topraktır." ³⁷⁷

Yine sahih bir isnatla Said b. El Ceriri yoluyla Ebi Nadra'dan şu hadisi rivayet ettik: Ebi Nadra dedi ki: Bana -veya bize- teşrik günlerinin ortasında Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mina'da iken deve üstünde verdiği hutbesine şahitlik eden biri onun şöyle buyurduğunu tahdis etti:

يا أيها الناس، ألا إن ربكم عز وجل واحد، ألا وإن أبائكم واحد، ألا لا فضل لعربي على عجمي، ألا لا فضل لأسود على أحمر إلا بالتقوى، ألا قد بلغت؟ «، قالوا: نعم. قال: « ليبلى شاهد الغائب

"Ey insanlar! Dikkat edin! Şüphesiz ki Rabbiniz (Azze ve Celle) birdir. Dikkat edin! Yine şüphesiz ki babanız birdir. Dikkat edin! Arap'ın aceme hiçbir üstünlüğü yoktur. Dikkat edin! Siyah derilinin kırmızı deriliye takva ile olması müstesna hiçbir üstünlüğü yoktur. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi? Dediler ki: Evet. Dedi ki: Buna şahitlik edenler burada olmayanlara tebliğ etsin." ³⁷⁸

Ayrıca bu hadis, Ebu Nadra'dan o da Cabir'den şeklinde de rivayet edilmiştir.

Yine Sahihayn'da Amr b. El Âs (radiyallahu anh)'dan rivayet olunduğuna göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

إن آل فلان ليسوا لى بأولياء، إنما ولى الله وصالحو المؤمنين

"Falan kişinin ailesi benim dostlarım değildir. Benim dostum ancak Allah ve salih müminlerdir." ³⁷⁹

377

Ebu Davud, 5116

378

Hadis, Müned'de geçmektedir. Gördüğün gibi Şeyhulislam hadisin sahih olduğunu belirtmiştir.

379

Buhari, 5990 – Müslim, 215

Gördüğün gibi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) en yakın akrabalarının bile dostları olmadığını; dostlarının ancak Allah ve hangi ırktan olursa olsun salih müminler olduğunu haber verdi.

Bunun gibiler Kuran ve Sünnette çok olup hepsi ibretin mümin-kafir, berr-facir³⁸⁰, alim-cahil gibi Allah'ın sevdiği ve zemmettiği isimlerde olduğunu beyan eder.

Bunun yanında Kuran ve Sünnet bazı acemleri methetmiştir. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٥١﴾ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٥٢﴾

"Ümmiler içinde kendilerinden onlara ve henüz onlara katılmayan diğer kimselere ayetlerini okuyan, onları temizleyen ve kitap ile hikmeti öğreten bir rasul gönderen O'dur. Hiç şüphesiz bundan önce onlar, apaçık sapıklık içindeydiler. O, Aziz ve Hakîm olanın ta kendisidir."³⁸¹

Sahihayn'da Ebi'l Gays'ten, Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında oturmaktaydık. Derken üzerine Cuma Suresi indi. "Henüz onlara katılmayan diğerlerine" Biri dedi ki: Onlar kimdir ey Allah'ın Rasulü? O, ise cevap vermedi. Öyle ki adam sorusunu üç kere tekrarladı. İçimizde Selman-ı Farisi de vardı. Derken Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) elini onun üzerine koydu ve şöyle dedi:

لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الْغُرَبَاءِ لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلَاءِ

"Şayet iman Süreyya'da olsa, kesinlikle bunlardan bir kısım adam onu elde eder."³⁸²

Yine Sahih-i Müslim'de Yezid b. El Esamm'dan o da Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

³⁸⁰ Bknız: İnfitar Suresi

³⁸¹ Cuma, 2-3

³⁸² Buhari, 4897 – Müslim, 2546

لو كان الدين عند الثريا لذهب به رجل من فارس - أو قال: من أبناء فارس - حتى يتناولوه

"Şayet iman, Süreyya'nın yanında olsa Farşlılardan biri onu getirir. Yahut şöyle dedi: Farisioğullarından biri ta ki ona ulaşır."³⁸³

Üçüncü rivayette ise şöyledir:

لو كان العلم عند الثريا لتناولوه رجال من أبناء فارس

"Şayet ilim, Süreyya'da olsa Farisioğullarından bir kısım adamlar onu elde eder."

Yine Tirmizi Ebu Hureyre (radiyallahu anh) 'dan o da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'den Allah (Teâlâ) 'nın "وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ" "Eğer geri dönerseniz, Allah sizi başkasıyla değiştirir"³⁸⁴ ayeti ile alakalı şöyle dediğini rivayet etmektedir:

أنهم من أبناء فارس

"Onlar, Farisioğullarıdır."³⁸⁵

Daha bunun gibi Farisioğullarının faziletleri ile alakalı rivayet edilen nice eserler/rivayetler bulunmaktadır...

Bu faziletin doğruluğuna en büyük delil/şahit Tabiin ve sonrasında Farisioğullarından Hasan-ı Basri, İbn Sirin, İbn Abbas'ın azatlısı İkrime ve diğerleri gibi azat olunmuş kölelerin; daha sonrasında ise iman, dindarlık ve ilimde öne çıkmış kişilerin bulunmasıdır. Öyle ki yaşadığı devirlerde sivrilmiş söz konusu kişiler, bu konularda çoğu Arap'tan daha faziletli olmuşlardır.

Acemlerin Habeş, Rum ve Türk gibi diğer sınıfları da böyledir. Onlar arasında -ulema nezdinde maruf olduğu üzere- iman ve dindarlıkta öne geçmiş sayılamayacak kadar çok kişiler vardır. Çünkü hakiki üstünlük/fa-

³⁸³ Müslim, Müslim, 2546

³⁸⁴ Muhammed, 38

³⁸⁵ Tirmizi, 3260

zilet, Allah'ın Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i gönderdiği iman ve ilme zahiren ve batinen tabi olmaktır. Bu söylediklerimizden kimde varsa onun olmayandan daha faziletli olması imkânı vardır.

Fazilet ancak kitap ve sünnette bulunan islam, iman, birr, takva, ilim, salih amel, ihsan vb. gibi isimler ile gerçekleşir; insanın salt Arap veya acem veya siyah veya kırmızı hatta şehirli ve bedevi olmasıyla değil.

Kendilerindeki bu fazileti zikretmemize ve ibretin mensubiyet ve mekânda olmamasına rağmen bedevilere ve acemlere benzemenin yasak olmasının veçhi, bir asıl üzere mebnidir ki o da şudur: Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) şehirde yaşayanları, insani olgunlukları sebebiyle çölde yaşayanlarda olmadığı şekilde ilim, din ve kalp inceliğini gerektiren sıfatlar ile yaratmıştır. Tıpkı bedevileri şehir halklarında olmayan beden ve huy sertliği ile konuşma sağlamlığını gerektiren sıfatlarla yarattığı gibi. İşte bu, yasaklığın üzerine bina edildiği asıldır.

Gerçi bu nazariyenin işlemediği ve bedevilerin şehir halklarından daha faydalı olduğu bazı zamanlar da vardır. Yine de Allah, rasulleri şehir halkından seçmiştir. Allah (*Teâlâ*) şöyle buyurmaktadır:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى

"Senden önce ancak, şehir halklarından kendilerine vahyettiğimiz erkekler gönderdik."³⁸⁶

Bunun sebebi rasuller için genel işlerde hatta soyda bile kemali vardır. Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

الْأَعْرَابُ أَكْثَرُ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ

"Bedeviler küfür ve nifak olarak daha ileri ve Allah'ın rasulüne indirdiği sınırları tanımamaya daha yatkındırlar."³⁸⁷

³⁸⁶ Yusuf, 9

³⁸⁷ Tevbe, 97

Allah (Sübhanehu) bu ayeti, şu ayetlerden sonra zikretmiştir:

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَأَ اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيَسْئَلُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ سَيَخْلُقُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لَتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رَجِسٌ وَمَآوِيَهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٥﴾ يَخْلُقُونَ لَكُمْ لَتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿١٦﴾ الْأَغْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٧﴾

"Sorumluluk sadece imkânları müsait olduğu halde senden izin isteyenler için vardır. Onlar geride kalanlarla beraber olmayı yeğlediler; Allah da onların kalplerini mühürledi; artık doğruyu bilemezler. Onlar, yanlarına döndüğünüz zaman da size özür beyan ederler. De ki: "Boşuna mazeret ileri sürmeyin, size asla inanmayız, çünkü Allah yaptıklarınızın içyüzünü bize bildirmiştir. Bundan böyle de Allah ve resulü yapıp ettiklerinizi görecektir; sonra gizli açık her şeyi bilen huzuruna çıkarılacaksınız ve O size neler yapmış olduğunuzu haber verecektir. Yanlarına döndüğünüz zaman, onları hesaba çekmekten vazgeçesiniz diye size yemin billâh edecekler. Artık onlardan uzak durun; zira onlar tiksiniyecek kimselerdir, işlemiş oldukları günahların karşılığı olarak varacakları yer de cehennemdir. Hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Fakat siz onlardan hoşnut olsanız bile Allah günaha batmış o kimselerden asla razı olmaz. Bedevîler küfür ve nifakta daha ileridedirler; Allah'ın resulüne indirdiklerinin sınırlarını tanımamaya daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilmekte ve hikmetle yönetmektedir."³⁸⁸

Gördüğün gibi Allah (Sübhanehu) Tebük seferinde cihatta geri durmak için izin isteyen münafıkları -ki onlar Medine halkındandır- zikredip onları zemmettiğinde şöyle buyurmuştur:

الْأَغْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ

"Bedeviler küfür ve nifak olarak daha ileri ve Allah'ın rasulüne indirdiği sınırları tanımamaya daha yatkındırlar."

Gerçekten hayrın hepsi -aslı ve fazileti- ilim ve amelde münhasırdır. Tıpkı Allah (Sübhanehu)'nun şöyle buyurduğu gibi:

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

"... ki Allah içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin."³⁸⁹

Yine şöyle buyurmuştur:

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ

"Kendilerine ilim ve iman verilenler şöyle dediler..."³⁹⁰

İmanın zıttı ya zahiri küfürdür ya da batıni nifaktır. İlmin tersi ise yokluktur.

Allah (Sübhanehu) bedeviler hakkında onların Medine halkına nazaran küfür ve nifakta daha ileri ve kitap ile sünnetin sınırlarını bilmemeye daha elverişli olduklarını söylemiştir. Ayetteki sınırlar/hududlar, Allah'ın indirmiş olduğu kitap ve hikmette/sünnette zikrolunan isimlerdir. Örnek verecek olursak; namazın, zekâtın, orucun ve haccın sınırları; mümin, kafir, zâni/zina eden, hırsız, içki içen vb. gibi isimlerdir. Bu isimleri hak eden ile hak etmeyen ve bu isimlerle ile isimlenenlerin müstahak olduğu hükümleri birbirinden ayırt edecek olan şey işte bu sınırlardır.

İşte bu sebeple Ebu Davud ve başkaları Sevri'den şu hadisi rivayet etmişlerdir: Sevri dedi ki: Bize Ebu Musa, Vehb b. Münebbih'ten, o İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'dan Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini haber vermiştir:

³⁸⁹ Mücadele, 11

³⁹⁰ Rum, 56

من سكن البادية جفا، ومن اتبع الصيد غفل، ومن أتى السلطان افتتن

"Kim çölde yaşarsa katılaşıır. Kim av peşine düşerse gaflete kapılır. Kim de sultanın yanına giderse fitneye düşer."³⁹¹

Süfyan Es Sevri bir keresinde şöyle dedi: Bunu ancak Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den biliyorum. Ayrıca Ebu Davud bu hadisi Hasen b. Hakem En Nehai yoluyla Adiyy b. Sabit'ten, o yaşlı bir Ensar'dan, o Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan o da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bu manada rivayet etmiştir. Hadis şöyledir:

ومن لزم السلطان افتتن

"Kim sultana bağlanırsa fitneye düşer."

Ve şöyle ziyadede bulunmuştur:

وما ازداد عبد من السلطان دنوا إلا ازداد من الله عز وجل بعدا

"Kul sultana her yakınlışıkça Allah (Azze ve Celle)'den uzaklığı artar."³⁹²

İşte bu sebeple eskiler sert ve kaba buldukları kişilere "şüphesiz ki sen katı bir bedevinin, şüphesiz ki sen katı bir ahmaksın" gibi sözler söyler, bununla da kişinin akıl ve ahlak kabalığına işaret ederlerdi.

Sonra الأعراب "a'râb" yani bedevi lafzı aslında, Arap çöllerinde yaşayanlara verilen isimdir. Gerçekten her ümmetin şehirlisi ve çöl ve kırsal (bâdiye) kesiminde yaşayanları vardır. Arap kavminin badiyesine a'râb denmektedir. Denildiğine göre Rumların badiyesi Ermeni ve benzerleri, Farşlıların badiyesi Kürtler ve benzerleri, Türklerin badiyesi ise Tatar/Moğollardır.

İşte bu -Allah en iyisini bilir- her ne kadar içinde bir kısım ziyade ve noksanlık olsa da- aslın ta kendisidir. Meselenin tahkiki şudur: Diğer ümmetlerin badiye halkı için de a'râb ismine dahil olsalar da olmasalar da

³⁹¹ Ebu Davud, 2859

³⁹² Ebu Davud, 2860

a'râb/bedevi hükmü verilir. İşte bu asıl, şehirlilerin cinsinin badiye ehli cinsinden daha üstün olmasını gerekli kılar. Her ne kadar badiye ehlinde bazı belirli bireyler çoğu şehir halkından misal olarak üstün olabilirler.

Sözünün ettiğimiz asıl, şunu gerektirmektedir: Badiye ehlinin kendisiyle şehir halkı cinsinden ayrıldığı şeyler -ki bununla sahabe (*radiyallahu anhu*)um ve tabiin zamanındakileri kastediyorum- ya şehirlilerin faziletlerine nazaran eksiktir ya da hoşlanılmayan bir şeydir.

O halde şehirli muhacirlerin fiili olamayan hususlarda bedevilere benzemek ya mekruhtur ya da mekruha sürükler. Arap ve acemin durumu da bunun gibidir.

Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat, Arap ırkı cinsinin İbrani, Süryani, Rumi, Farisi ve benzerleri gibi acem cinsinden daha üstün olduğu itikadı üzere-dir. Ayrıca Ehl-i Sünnet'in itikadına göre, Kureyş, Arapların en faziletlisi; Haşımoğulları, Kureyş'in en faziletlisi ve Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ise Haşımoğullarının en faziletlisidir. Yani O (*sallallahu aleyhi ve sellem*), yaratılmışlar içinde hem kendisi hem nesebi en üstün olan kişidir.

İşte bu sebeple İmam Ahmed'in arkadaşı Ebu Muhammed Harb b. İsmail El Kirmâni sünneti vassfederken şöyle demiştir: "Bu, ilmin imam-ları ve eser ashabının mezhebidir. Onlar sünnet ve sünneti takip etmek ile tanınan kişilerdir. Irak, Hicaz ve Şam halkının alimlerinden ulaşabildiğim kadarına ulaştım. Bu sebeple kim onların mezheplerine muhalefet eder veya kötüler yahut da o görüşte olanları ayıplarsa; işte o cemaatten ayrılan, doğru menhecten ve hak yoldan sapan bir bidatçidir. Bu, Ahmed, İshak b. İbrahim b. Mahled, Abdullah b. Ez Zübeyr El Humeydi, Said b. Mansur ve meclislerine katıldığımız ve kendilerinden ilim aldığımız diğer alimlerin mezhebidir. Onların sözlerinden biri de şudur: İman söz, amel ve niyettir." Sonrasında uzunca bir kelam etmiş ve sözlerini şuraya getirmiştir: "Bizler Arap'ın hakkını, faziletini ve önde oluşunu tanır, onları severiz. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

حب العرب إيمان وبغضهم نفاق

Arabı sevmek iman, hoşlanmamak etmek nifaktır.

Bizler ne الشعوبية 'şu'ûbiyye'nin ne de Arapları sevmeyen ve faziletlerini ilrar etmeyen rezil kölelerin dediği gibi deriz. Onların sözleri bidat ve sünnete muhaliftir." Bu kelamı Ahmed b. Said El Istahari yazmış olduğu risalesinde bizzat İmam Ahmed'den rivayet etmektedir. Eğer onun bu sözü sahîhse bu, ilim ehlinin genelinin görüşüdür.

Bazı kişiler, Arap cinsinin acem cinsine nazaran bir üstünlüğü olmadığı görüşüne sahip oldular. Zikri geçen kişiler, kabilelerin mukabili olan şubeleri destekleyip yardım ettikleri için şu'ûbiyye diye anılırlar. Şöyle denilir: Kabileler Araplar içindir; şubeler ise acemler içindir.³⁹³ İnsanlardan bazıları da bazı acem türlerini Araplardan daha faziletli sayarlar.

Çoğunlukla böyle kelimeler ancak bir çeşit nifaktan sadır olurlar. Bu nifak ya itikatta ya da kendisini gerektiren şüpheler sebebiyle nefsin hevasından neşet eden amelde olur. İşte bu yüzden hadiste şöyle gelmiştir:

حب العرب إيمان وبغضهم تفاق

"Arabı sevmek iman, hoşlanmamak etmek nifaktır."

Gerçi bu meselelerde konuşmak, neredeyse nefsin hevasından ve iki taraftan da şeytana bir nasip çıkmasından boş kalmaz. Böyle şeyler, bütün meselelerde haramdır.

Çünkü Allah, Müminlere hep birlikte Allah'ın ipine yapışmalarını emretti ve kendilerini ayrılık ve ihtilafa düşmekten nehyetti. Ayrıca onlara iki kişi/grup arasını düzeltmeyi de emretti. Yine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

مثل المؤمنين في توادهم وتراحمهم وتعاطفهم، كمثل الجسد الواحد، إذا اشتكى منه عضو تداعى له سائر الجسد بالحمى والسهر

"Müminlerin birbirini sevmek, birbirine acıma ve şefkat gösterme hususundaki misali, bir bedeninin misali gibidir. Bedenden bir uzuv rahatsızlandığında, bedenin diğer azaları da ateşlenip uykusuzluk çeker."³⁹⁴

³⁹³ Şu'ûb, şubenin çoğulu olup şubeler manasına gelmektedir. Araplar'da kabile ne demek-se acemlerde de şube odur. Bknz: Hucurat Suresi, 13/Ibn Kesir Tefsiri

³⁹⁴ Buhari, 6011 – Müslim, 2586

Yine şöyle demiştir:

لا تقاطعوا ولا تدابروا ولا تباغضوا، ولا تحاسدوا وكونوا عباد الله إخوانا، كما أمركم الله

"Birbirinize küsmeyin. Birbirinize arkanızı dönmeyin. Birbirinizden nefret etmeyin. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın size emrettiği gibi kardeşler olun."³⁹⁵

Bu iki hadis de sahihtir. Bu konuyla alakalı Kuran ve Sünnette sayılamayacak kadar naslar bulunmaktadır.

Arabın cinsinin, sonra Kureyş cinsinin ve sonrasında Haşimoğulları cinsinin faziletli olmasının delili Tirmizi'nin İsmail b. Ebi Halid yoluyla Yezid b. Ebi Ziyad'tan, onun Abdullah b. El Haris'ten onun da Abbas b. Abdulmuttalib (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Abbas dedi ki: Dedim ki: Ey Allah'ın Rasulü! Kureyşliler oturup soy soplarını konuştular. Seni de yeryüzündeki bir 'kebve'de bulunan hurma ağacına benzettiler. Bunun üzerine Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle dedi:

إن الله خلق الخلق فجعلنى من خير فرقهم، ثم خير القبائل، فجعلنى فى خير قبيلة، ثم خير البيوت، فجعلنى فى خير بيوتهم، فأنا خيرهم نفساً، وخيرهم بيتاً

"Hiç şüphesiz Allah mahlukatı yarattı ve beni en hayırlı grubundan sonra en hayırlı kabileden seçti. Beni en hayırlı kabilede sonra evlerin en hayırlısında yarattı. O evlerin de en hayırlısında beni var etti. Bu sebeple ben insanların nesep bakımından da ev bakımından da en hayırlısıyım."³⁹⁶

Tirmizi dedi ki: "Bu hasen bir hadistir. Abdullah El Haris, Nefvel'in oğludur." Hadiste geçen كبة "kebve" kelimesi كبة "kebbe" ve كبة "kebbâ" kelimesinin benzeri olup manası, çöplük ve evden süpürülüp atılan toz toprak demektir. Mana ise şudur: Hurma ağacı, kökü ve bulunduğu yer böyle olmasa da bizatihi tatlıdır. Bu sebeple Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kendisinin hem nefis hem de neseb bakımından en üstün olduğunu haber vermiştir.

³⁹⁵ Buhari, 6060 – Müslim, 2563

³⁹⁶ Tirmizi, 3607

Aynı şekilde Tirmizi Sevri yoluyla Yezid b. Ebi Ziyad'tan, o Abdullah b. El Haris'ten o da El Muttalib b. Vedâ'a'dan şöyle rivayet etmiştir: "Abbas, sanki bir şeyler duymuşçasına Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına gitti. Sonrasında Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) minbere çıktı ve şöyle dedi: "Ben Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalibim" Sonrasında sözlerine şöyle devam etti:

إن الله خلق الخلق، فجعلنى فى خيرهم، ثم جعلهم فرقتين فجعلنى فى خيرهم فرقة، ثم جعلهم قبائل فجعلنى فى خيرهم قبيلة، ثم جعلهم بيوتا، فجعلنى فى خيرهم بيتا وخيرهم نفسا

"Şüphesiz Allah mahlukatı yarattı ve ben en hayırlıları arasında var etti. Sonra onları iki fırkaya ayırdı ve beni en hayırlı fırkada var etti. Sonra o hayırlı fırkayı kabilelere ayırdı ve beni en hayırlı kabilede var etti. Sonra o kabileleri evlere ayırdı ve beni en hayırlı evde ve en hayırlı kişide var etti."³⁹⁷

Tirmizi, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Ben de kitabında hadisi bu şekilde buldum. Ancak doğrusu şu şekildedir:

فأنا خيرهم بيتا وخيرهم نفسا

"Ben onların içinde hem ev olarak hem de kişi olarak en hayırlısıyım."

Ayrıca Ahmed de bu hadisi Müsned'de Sevri'den, o Yezid b. Ebi Ziyad'tan, o Abdullah b. El Haris b. Nevfel'den o da Muttalib b. Vedâ'a'dan şöyle rivayet etmiştir: "Abbas (radiyallahu anh) dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e insanların bazı dedikleri ulaştı. Bunun üzerine minbere çıkıp şöyle dedi: Ben kimim? Dediler ki: Sen Allah'ın rasulüsün. Dedi ki:

أنا محمد بن عبد الله بن عبد المطلب، إن الله خلق الخلق فجعلنى فى خير خلقهم وجعلهم فرقتين، فجعلنى فى خير فرقة، وخلق القبائل، فجعلنى فى خير قبيلة، وجعلهم بيوتا، فجعلنى فى خيرهم بيتا، فأنا خيركم بيتا، وخيركم نفسا

"Ben Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalibim. Şüphesiz Allah mahlukatı yarattı ve beni içlerinden en hayırlı olanında var etti. Mahlukatı iki fırkaya ayırdı ve beni en hayırlı fırkada var etti. Kabileleri yarattı ve beni en hayırlı kabilede var etti. Sonra o kabileleri evlere ayırdı ve beni evlerinin en hayırlısında var etti. Ben sizin ev olarak da kişi olarak da en hayırlınızım."

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) yaratılmışların her iki fırkaya ayrıldığında kendisinin hep en hayırlısında olduğunu haber vermiştir. Aynı şekilde bu lafız ile hadis de gelmiştir.

Hadiste geçen "şüphesiz Allah mahlukatı yarattı ve beni içlerinden en hayırlı olanında var etti. Mahlukatı iki fırkaya ayırdı ve beni en hayırlı fırkada var etti" sözünde iki ihtimal vardır.

Birincisi; hadiste geçen mahlukat cinlerle insanlardır ya da yerde yaratılan bütün canlılardır ki Ademoğulları bu canlılar içinde en hayırlı olanıdır. Eğer bu hadiste genellik olup da içine melekler de dahil olur denirse, bu hadiste insan cinsinin melek cinsinden üstün olduğu manası çıkar. Ayrıca bunun sahih bir yönü de vardır.

Sonra Ademoğlunu iki fırkaya ayırdı. Bu iki fırka Arap ve acemlerdir. Sonra Arapları kabilelere ayırdı. Kureyş ise Araplar içinde en hayırlı kabilelerdir. Sonra Kureyş'i evlere ayırdı. Haşimoğulları ise bu evler içinde en hayırlısıdır.

İkincisi; burada mahlukat ile Âdemoğlu murat edilmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise onların en hayırlılarını yani İbrahimoğulları yahut Araplar içinde idi. Sonra İbrahim oğullarını, İsmailoğulları ve İshakoğulları yahut Arapları Adnan ve Kahtan olarak iki fırkaya ayırdı. Sonra beni İsmailoğullarında yahut Adnan'da var etti. Sonra İsmailoğullarını yahut Adnanoğullarını kabilelere ayırdı ve beni en hayırlı kabilede var etti ki onlar Kureyş'tir.

İki ihtimale göre de bu hadis, Arapların diğerlerinden daha üstün olduğu konusunda sarih/açıktır.

Ayrıca Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bu faziletin Haşimoğullarına sonra Kureyş'e sonra da Araplara sevgiyi gerekli kıldığını beyan etmiştir.

Tirmizi, Ebi Avâne yoluyla -aynı şekilde yine- Yezid b. Ebi Ziyad'tan, o Abdullah b. El Haris'ten şöyle rivayet etmiştir: El Haris dedi ki: Bana El Muttalib b. Ebi Rabîa' b. El Haris b. Abdulmuttalib şöyle tahdis etti: "Ben de huzurundayken Abbas b. Abdulmuttalib (*radiyallahu anh*) kızgın bir şekilde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanına vardı. Bunu gören Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona 'seni kızdıran nedir' diye sordu. Dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Bizimle Kureyş'e ne oluyor? Birbirleriyle karşılaştıklarında güzel yüzle karşılaşıyorlar. Bizimle ise böyle karşılaşmıyorlar. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kızdı hatta öyle ki yüzü kıpkırmızı kesildi. Sonra şöyle dedi:

والذى نفسى بيده، لا يدخل قلب رجل الإيمان، حتى يحبكم لله ولرسوله

"Nefsım elinde olana yemin ederim ki sizi Allah ve Rasulü için sevmedikçe kişinin kalbine iman girmez."

Sonrasında şöyle dedi:

أيها الناس، من آذى عمى فقد آذانى، فإنما عم الرجل صنو أبيه

"Ey insanlar! Kim amcama eziyet vermişse bana eziyet vermiştir. Çünkü kişinin amcası baba yarısıdır."³⁹⁸

Tirmizi dedi ki: Bu hasen sahihtir. Ayrıca bu hadisi Ahmed de Müsnedinde İsmail b. Ebi Halid yoluyla Yezid'den rivayet etmiştir.

Yine Ahmed bu hadisi Cerir yoluyla Yezid b. Ebi Ziyad'tan, o Abdullah b. El Haris'ten, o Abdulmuttalib b. Rabîa'dan şöyle rivayet etmiştir: "Abbas (*radiyallahu anh*) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanına vardı ve şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Bizler dışarı çıkıyoruz da Kureyş'i konuşurlarken görüyoruz. Onlar ise bizi görünce susuyorlar. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kızdı ve iki gözü arasından ter aktı. Sonra şöyle dedi:

والله لا يدخل قلب امرئ إيمان حتى يحبكم لله ولقرايتى

"Allah'a yemin olsun ki sizi Allah için ve bana akrabalığım sebebiyle sevmedikçe kişinin kalbine iman girmez."

Yezid b. Ebi Ziyad'ın yanında şu iki hadis bulunmaktaydı. Birincisi; Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kendilerine dahil olduğu kabilenin üstünlüğünü ifade etmektedir. İkincisi ise, onların sevilmesini beyan eder. İşte bu iki hadisi de Yezid'den, İsmail b. Ebi Halid rivayet etmiştir. Abdullah b. El Haris'in ilk hadisi kimi zaman Abbas'tan kimi zaman ise Muttalib b. Ebi Vedâ'a'dan; aynı şekilde ikinci hadisi Abdulmuttalib b. Rabîa'dan -ki o İbn El Haris b. Abdulmuttalib olup sahabedendir- rivayet ediyor olması, bazılarının isimlerdeki bu çelişkinin (muztarib) Yezid'den kaynaklandığını zannetmelerine sebep olmuştur. Burası bu konu hakkında konuşulacak yer değildir. Kaldı ki her değerlendirmeye göre bu hadisle hüccet kaim olmuştur. Özellikle hadisin manasını destekleyecek şahitleri varsa...

Bu meselenin örneklerinden biri de şudur: Ahmed, Müslim ve Tirmizi'nin Evzai yoluyla Şeddad b. Ebi Ammar'dan onun da Vasile b. El Eska'nın Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işittiğini rivayet etmişlerdir:

إن الله اصطفى كنانة من ولد إسماعيل، واصطفى قريشا من كنانة. واصطفى من قريش بنى هاشم. واصطفاني من بنى هاشم

"Şüphesiz Allah İsmailoğullarından Kinane'yi; Kinane'den Kureş'i; Kureş'ten Haşimoğullarını ve beni de Haşimoğullarından seçti."³⁹⁹

Ebu'l Velîd ve Ebu'l Muğire, Evzai'den bu şekilde rivayet etmişlerdir.

Ayrıca bu hadisi Ahmed ve Tirmizi, Muhammed b. Musab yoluyla Evzai'den rivayet etmişlerdir. Hadisin lafzı ise şöyledir:

إن الله اصطفى من ولد إبراهيم: إسماعيل، واصطفى من ولد إسماعيل: بنى كنانة

"Şüphesiz Allah, İbrahim'in evlatlarından İsmail'i; İsmail'in evlatlarından ise Kinaneoğullarını seçti..."

Tirmizi dedi ki: Bu hasen sahih bir hadistir.⁴⁰⁰

Bu hadis, İsmail aleyhisselam ve zürriyetinin İbrahim aleyhisselam'ın evlatlarından seçilenler olmasını gerektirir ve bu da onların İshak aleyhisselam'ın evlatlarından daha faziletli olmasını gerekli kılar. Malumdur ki, İshak aleyhisselam'ın evlatları olan İsrailoğulları aralarında peygamberlik ve kitap olmasından dolayı acemlerin en faziletlisidir. İsrailoğulları için bu fazilet sabit olmaktaysa diğerleri için bu faziletin varlığı daha evladır. İşte bu güzel bir görüştür. Ancak bu görüşümüze şöyle itiraz edilebilir: "Bu hadis, İbrahim'in evlatlarından asıl seçilmiş olanın İsmail; İsmail'in evlatlarından da Kinane olmasını gerektirir. Burada ise asıl seçilmiş olan babaları olduğundan İsmail'in evlatlarının aynı şekilde başkaları arasından ve birbirleri arasından seçilip üstün kılındığı söz konusu edilmemiştir."

Buna şöyle cevap verilir: Eğer hadiste kastedilen bu olmasaydı, madem onun seçilmiş olması evlatlarının da seçilmiş olmasına delalet etmeyecek, o halde onun seçilmiş olmasının zikredilmesinde de bir fayda olmazdı. Çünkü bu takdire göre sonuç şöyle olacaktır: İsmail'in zikredilmesi ile İshak'ın zikredilmesi arasında bir fark yoktur. Sonra bu hadis geri kalan hadislerle bir araya getirildiğinde bütün hadislerdeki mananın aynı olduğuna delildir.

Bil ki, Kureyş'in fazileti sonra Haşimoğullarının fazileti ile alakalı hadisler gerçekten çoktur ki bunları zikretmenin yeri burası değildir. O hadislerin hepsi söylediğimiz şeye delalet eder. Çünkü Kureyş'in Araplara nispet edilmesi, Arapların diğer insanlara nispet edilmesi gibidir. Ayrıca ileriki sayfalarda da işaret edeceğimiz gibi şeriat da bu şekilde gelmiştir.

Allah (*Teâlâ*) kendileriyle diğerlerinden ayrılacağı hükümleri Araplara ve lisanlarına has kılmıştır. Sonra da Kureyş'i hilafetin kendilerinden olması vb. diğer hususiyetler ile diğer Araplar'dan daha özel konuma koymuştur. Sonra Haşimoğullarını kendilerine zekât, savaşta ele geçirilen ganimetten pay verme vb. hususiyetlerle diğerlerinden ayırmıştır. Bununla beraber Allah, her kabileye kendilerine yeterli olacak şekilde bir fazilet derecesi vermiştir. Ayrıca Allah her şeyi bilen El Alîm ve her hükmünde hikmetli olan El Hakîm'dir. O meleklerden de insanlardan da elçiler se-

çer.⁴⁰¹ Yine O, peygamberliği kime vereceğini çok iyi bilir.⁴⁰² İnsanların Allah (*Sübhanehu*)’nun "şüphesiz bu, senin ve kavmin için bir zikir/şeref-tir"⁴⁰³ ve "andolsun size içinizden bir peygamber geldi"⁴⁰⁴ gibi ayetlerinde bir kısım sözleri vardır ki bunun yeri de burası değildir.

Bu konu hakkında gelen hadislerden biri de bir kısım maruf/bilinen yollar ile rivayet ettiğimiz ve senedi Muhammed b. İshak Es Sağâni’ye ulaşan şu hadistir: Bize Abdullah b. Bekir Es Sehmî tahdis etti, dedi ki: Bize Yezid b. Avâne, Muhammed b. Zekvân’dan –ki o, Hammad b. Zeyd’in kayınçosudur-, o Amr b. Dinar’dan o da Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*)’uma’dan şöyle tahdis etti: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in evinin avlusunda otururken yanımdan bir kadın geçti. İçimizden bazıları işte bu Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kızıdır, dediler. Ebu Süfyan ise şöyle dedi: Muhammed’in örneği, bir çöplüğün ortasında buluna hoş kokulu bir çiçek/reyhan gibidir. Bunun üzerine o kadın yanımdan ayrıldı ve bunu Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e haber verdi. Derken Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yüzünde kızgınlık belli olduğu halde geldi ve şöyle dedi:

ما بال أقوال تبغنى عن أقوام، إن الله خلق السموات سبعا فاختر العلى منها، وأسكنها من شاء من خلقه، ثم خلق الخلق، فاختر من الخلق بنى آدم، واختار من بنى آدم العرب، واختار من العرب مضر، واختار من مضر قريشا، واختار من قريش بنى هاشم، واختارنى من بنى هاشم، فأنا من خيار إلى خيار، فمن أحب العرب، فبحبى أحبهم، ومن أبغض العرب فيبغضى أبغضهم

Bazı kavimlerden bana ulaşan sözler de ne oluyor? Hiç şüphesiz Allah, gökleri yedi kat yaratmış ve en yükseğini seçip yarattıklarından dediğini oraya yerleştirmiştir. Sonra mahlukatı yaratmış ve içlerinden Ademoğullarını seçmiştir. Ademoğullarından ise Arapları; Araplardan Mudar’ı; Mudar’dan Kureyş’i; Kureyş’ten ise Haşimoğullarını seçmiş ve

⁴⁰¹ Hac, 75

⁴⁰² Enam, 124

⁴⁰³ Zuhruf, 44

⁴⁰⁴ Tevbe, 128

*beni de Haşımoğullarından seçmiştir. Ben hayırhıların hayırhılarından-
dım. O halde kim Arapları severse, ben de onu beni sevdiği için severim.
Kim de Araplardan nefret ederse, ben de ondan benden nefret ettiği için
nefret ederim.*"⁴⁰⁵

Yine bu meselede, Tirmizi ve başkalarının Ebi Bedr Eş Şucâ' yoluyla Kamûs b. Zabyân'dan, o babasından o da Selman (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği şu hadis vardır: "Selman dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bana şöyle dedi: Ey Selman! Sakın ola benden nefret edip de dininden ayrılma! Dedim ki: Ey Allah'ın Rasülü! Allah seninle bana hidayet etmişken sana nasıl buğzedip de senden nefret edeyim ki? Şöyle cevap verdi:

تبغض العرب فتبغضني

Araplardan nefret ederek benden nefret edersin."

Tirmizi dedi ki: Bu hadis hasen garip olup bunu ancak Ebi Bedr Eş Şucâ' b. Velid hadisinden bilmekteyiz.⁴⁰⁶

Gördüğün gibi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), Araplardan nefret edilmesini dinden ayrılmanın sebebi saydı ve onlardan nefret edilmesinin kendisinden nefret edilmesini gerektiren bir husus addetti. Sanki mana şöyledir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Farslılar içinde ilk iman eden ve faziletleri çokça rivayet edilen Selman'a böyle hitap etmesinin amacı, şeytanın bazı nefisleri bu tür şeylere davet etmesinin Allah tarafından kendisine öğretilmesinden dolayı diğer Farslılara uyarıda bulunmaktır.⁴⁰⁷ Tıpkı O'nun (*sallallahu aleyhi ve sellem*)

يا فاطمة بنت محمد، لا أغنى عنك من الله شيئا يا عباس عم رسول الله، لا أغنى عنك من الله شيئا، يا صفية عمة رسول الله، لا أغنى عنك من الله شيئا، سلوني من مالي ما شئتم

⁴⁰⁵ Hâkim, El Müstefrek/Fadailu'l Kabail. Hadisteki Muhammed b. Zekvan zayıf olmaklar birlikte Şeyhulislam'ın zikrettiği gibi diğer yolları da bir araya getirilince, hadis kuvvetlenmiş olmaktadır.

⁴⁰⁶ Tirmizi, 3927

⁴⁰⁷ Yani, kızım sana söylüyorum gelinim sen anla, deyiminde olduğu gibi. (Çev.)

"Ey Muhammed'in kızı Fatıma! Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam. Ey Allah Rasulünün amcası Abbas! Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam. Ey Allah Rasulünün halası Safiyye! Allah'a karşı sana hiçbir fayda sağlayamam. Malımdan ise dilediğinizi alabilirsiniz."⁴⁰⁸

dediğinde bunun, bu üçüne mensup olan kişilerin soylarıyla aldanmaları ve güzel söz ile salih ameli terk etmemeleri konusunda bir uyarı olması gibi.

Selman (*radiyallahu anh*) hadisi, Arap cinsinden nefret ve onlara düşmanlık etmenin küfür veya küfrün sebebi olması hususunda delildir. Bu hadisin muktezası şudur: Araplar, diğer ırklardan daha üstün olup onları sevmek imanın kuvvetlenmesi için bir sebeptir. Çünkü, kendilerinden nefret edilmesinin haramlığı diğer topluluklardan nefret edilmesinin haramlığı gibi olsaydı; bu, ne dinden ayrılmanın ne de Rasul (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den nefret etme sebebi, daha doğrusu bu, bir tür düşmanlık sayılmazdı olmazdı. Yani, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bunu dinden ayrılma ve Rasul'den nefret etme sebebi sayması, bunun onlardan nefret edilmesinin diğerlerinden nefret edilmesine nazaran daha büyük suç olduğuna göstermektedir ki bu, Arapların diğerlerinden daha üstün olduğuna delildir. Çünkü sevmek ve nefret etmek, fazilete tabidir. O halde kimin kendisinden nefret edilmesi daha büyük suç ise o, daha faziletlidir demektir. Yine bu hadis, onları sevmenin daha ziyade üstünlük olmasından dolayı dinden olduğuna delildir. Çünkü sevgi, nefretin zıddıdır. Demek ki kimden özel olarak nefret edilmesi azabın sebebiyse, onu sevmek de sevabın sebebidir. Dolayısıyla bu, o kimselerdeki faziletin/üstünlüğün varlığına delildir.

Bu husus başka bir hadiste daha açık bir şekilde gelmiştir. Ebu Tahir Es Silefî, Arab'ın fazileti konusunda Ebu Bekir b. Ebu Davud⁴⁰⁹ yoluyla şöyle rivayet etmiştir: Bize, İsa b. Hammâd tahdis etti, dedi ki: Bize Ali b. El Hasen Eş Şâmî tahdis etti, dedi ki: Bize Huleyd b. Da'lec, Yunus b. Ubeyd'den, o El Hasen'den o da Cabir b. Abdullah (*radiyallahu anh*)

⁴⁰⁸ Müslim, 205-206

⁴⁰⁹ Meşhur Sünen-i Ebu Davud'un Sahibi Ebu Davud Süleyman b. El Eş'as Es Sicistâni'nin oğludur. Adı Abdullah olup Künyesi Ebu Bekir'dir.

uma'dan şöyle tahdis etti: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

حب أبي بكر وعمر من الإيمان، وبغضهما من الكفر، وحب العرب من الإيمان، وبغضهم من الكفر

"Ebu Bekir ve Ömer'i sevmek imandan, onlardan nefret etmek ise küfürden kaynaklanır. Arap'ı sevmek imandan, onlardan nefret etmek ise küfürden kaynaklanır."⁴¹⁰

Ayrıca bu hadis ile Harb El Kirmani ve başkaları hüccet getirmiş olup onların rivayetindeki lafız ise şöyledir:

حب العرب إيمان، وبغضهم نفاق وكفر

"Arap'ı sevmek iman, onlardan nefret etmek ise nifak ve küfürdür."

Gerçi tek olarak bu isnatta nazar vardır. Ne var ki belki de başka bir yoldan rivayet edilmiş olabilir. Zaten ben bu hadisi, Selman hadisinin manasına muvafakat etmesi için yazdım. Çünkü bu husus Selman hadisinde açık bir şekilde Araplardan nefret etmenin bir çeşit küfür olması olarak ortadadır. Bunun da muktezası, onları sevmenin bir çeşit iman olduğudur. Bu sebeple bu hadis, Selman hadisine muvafık olmaktadır.

Aynı şekilde münker olması üzerinde zahir olan hadisler de rivayet edilmiştir. Mesela, Tirmizi'nin Husayn b. Ömer yoluyla Muharik b. Abdullah'tan, onun Tarık b. Şihab'tan onun da Osman b. Affan (radiyallahu anh) yoluyla rivayet ettiği şu hadis gibi: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

من غش العرب لم يدخل في شفاعتي، ولم تنله مودتي

"Kim Arapları aldatırsa, şefaati dahil olmaz ve dostluğuma eremez."

Tirmizi dedi ki: bu garib bir hadis olup bunu ancak Muharik'in amcası Husayn b. Ömer El Ahmesi yoluyla bilmekteyiz. Husayn ise hadis ehli nazarında bu derece kuvvetli değildir.

⁴¹⁰ Suyuti, bu hadisi El Câmiu's Sağır adlı eserinde 3668 nolu hadis olarak zikretmiş ve hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Zaten Şeyhulislam (radiyallahu anh) hadisin peşinden isnadı hakkında konuşmaktadır.

Derim ki: Bu hadisin manası, Selman hadisinin manasına yakındır. Çünkü bir ırkı kandırmak onları sevmekle bir arada olmaz. Bilakis, ancak onları küçümsemek ve onlardan nefret etmekle birlikte olur. O halde bunun manası uzak değildir. Ne var ki Tirmizi'nin kendisinden rivayet ettiği ve çoğu hafızın hadislerini inkâr ettiği Husayn b. Ömer hakkında Yahya b. Main şöyle demiştir: "O, hiçbir şey değildir." Ali b. El Medini ise şöyle demiştir: "Kaviyy değildir. Kendisinden Meharik, Tarık yoluyla münker hadisler rivayet etmiştir." Buhari ve Ebu Zur'a ise; münkeru'l hadis, demişlerdir. Yakub b. Ebi Şeybe de şöyle demiştir: "Cidden zayıftır, onun zayıflığını yalancılık seviyesine çıkartan kimseler de vardır." İbn Adıyy ise şöyle demiştir: "Hadislerinin geneli mu'dal olup kendisinden rivayet ettiği kişilerin hadislerinde hep münferid kalmıştır."

Yine derim ki: İşte bu sebeple Ahmed b. Hanbel, müsned olarak rivayet ettiği hadiste oğluna bu hadisle tahdiste bulunmamıştır. Doğrusu İmam Ahmed bu hadisi, tıpkı Tirmizi'nin rivayet ettiği gibi Muhammed b. Bişr'den, o Abdullah b. Abdullah b. El Esved'ten o da Husayn'dan şeklinde yazmış olmakla birlikte oğluna tahdis etmemiştir. Bu hadisi oğlu Abdullah, kendisinden ancak vicade yoluyla rivayet etmiş ve şöyle demiştir: "Babamın kitabında şöyle buldum: Bize Muhammed b. Bişr tahdis etti...." Sonrasında hadisi zikretmiştir.

Ahmed (*radiyallahu anh*) Müsned'de izlediği yolun da delalet ettiği üzere bir hadisin mevzu/uydurulmuş ya da mevzuya yakın olduğunu gördüğü zaman onu rivayet etmezdi. İşte bu yüzden birçok kişinin hadisini darp etmiş ve onları Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözünden dolayı Müsned'de rivayet etmemiştir:

من حدث عني بحديث وهو يرى أنه كذب: فهو أحد الكاذبين

"Kim benden yalan olarak gördüğü bir hadisi rivayet ederse, işte o yalancılardan biridir."⁴¹¹

⁴¹¹ Bu hadisi Müslim, Sahihinin mukaddimesinde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Üzerine Yalan Uydurmaktan Sakınılması Babı'nda muallak ve mevsul olarak rivayet etmiştir. Ayrıca hadis "iki yalancıdan biridir" şeklinde de rivayet edilmektedir.

Yine Abdullah b. Ahmed, babasının Müsned'inde şöyle rivayet etmiştir: Bize Ebu Ma'mer tahdis etti, dedi ki: Bize İsmail b. Ayyâş, Zeyd b. Cebîra'dan, o Davud b. El Husayn'dan, o Ubeydullah b. Ebi Nafi'den o da Ali (radiyallahu anhu)'dan şöyle tahdis etti: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

لا يبغض العرب إلا منافق

"Araplardan ancak münaфіk nefret eder."

Zeyd b. Cebîra, Medineli olup hadis ehli nazarında münkeru'l hadistir. İsmail b. Ayyâş'ın Şamlılar dışındaki rivayeteri ise mudtarıptır.

Yine El Mutayyin olarak tanınan Ebu Cafer Muhammed b. Abdullah El Hâfız El Kûfî şöyle rivayet etmiştir: Bize El Alâ b. Amr El Hanefî tahdis etti, dedi ki: Bize Yahya b. Zeyd El Eş'arî tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Cureyc, Atâ'dan o da İbn Abbas (radiyallahu anhu)'uma'dan şöyle tahdis etti: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

أحبوا العرب لثلاث: لأنى عربى، والقرآن عربى، ولسان أهل الجنة عربى

"Şu üç şeyden dolayı Arap'ı sevin: Çünkü ben, Arap'ım; Kuran, Arapçadır ve Cennet ehlinin dili Arapçadır."

Hafız Es Silefi dedi ki: Bu hasen bir hadistir.

Ancak Hafız bu sözüyle hadis ehlinin yoluna göre mi hasen yoksa genel ıstılahâ göre metni hasen/güzeldir demek istedi, ben bilmiyorum. Ebu'l Feret İbnu'l Cevzi bu hadisi El Mevzuât adlı eserinde zikretmiş ve şöyle demiştir: Es Sa'lebî dedi ki: "Bunun aslı yoktur." İbn Hibban ise şöyle demiştir: "Yahya b. Zeyd, ispat/hüküm hususunda maklûb hadisler rivayet etmektedir. Dolayısıyla onunla ihticac/hüccet-delil getirme batıl bir iştir." Yine de Allah en iyisini bilir.

Aynı şekilde bu meselede Ebu Bekir El Bezzâr'ın şu rivayeti de vardır: Bize İbrahim b. Sa'd El Cevheri tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu Ahmed tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulcebbâr b. El Abbâs -ki o, Kûfe halkından

Şia'ya meyleden bir adamdı. Bununla birlikte hadisi sahih ve müstakimdir.⁴¹² İshak b. Evs b. Zam'ec'den Selman (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediğini tahdis etti: "Ey Araplar! Allah'ın Rasulü (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sizleri üstün kıldığı için biz de sizleri üstün tutuyoruz. Kadınlarınızı nikahlamıyor, namazda sizlere imamlık yapmıyoruz."

Bu ceyyid bir isnattır. Ebu Ahmed -Allah daha iyi bilir- Muhammed b. Abdullah Ez Zubeyr olup sika alimlerin ileri gelenlerindendir. Ki şeyhi de onu övmüştür. El Cevheri ve Ebu İshak ise övülmeye gerek duyulmayacak kadar meşhurlardır. Evs b. Zam'ec ise sika olup Müslim ondan rivayette bulunmuştur.

Gördüğün gibi Selman (*radiyallahu anh*) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Arapları diğerlerinden üstün tuttuğunu söylemiştir. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu sözü ya haberdır ya da inşâdır.⁴¹³ Onun (*sallallahu aleyhi ve sellem*) inşâsı gerekli bir hüküm olup haberi ise doğru bir sözdür. Bu hadisin tamamı Selman (*radiyallahu anh*)'dan bu yolun dışında da rivayet edilmiştir. Es Sevri, Ebi İshak'tan, o Ebi Leyla El Kindi'den o da Selman (*radiyallahu anh*)'dan onun şöyle dediğinin rivayet etmiştir: "Ey Araplar! Şu iki şey ile bizlere üstün kıldınız: Namazda sizlere imamlık yapmıyoruz ve kadınlarınızı nikahlamıyoruz." Bunu Muhammed b. Ebi Amr El Adeni, Süneninde Said b. Mansur ve başkaları rivayet etmişlerdir.

Bu hadis, acemlere nispetle Araplığı kefaet/denklikten sayan çoğu fukahanın kendisiyle ihticac ettiklerinden biridir. Kendisinden gelen iki rivayetten birine göre de Ahmed, bununla kefaetin belirli bir kişiye ait olmayıp nikah hususunda mutlak haklardan biri olması üzerine ihticac etmiştir. Hatta, bu kefaet olmazsa karı ile koca birbirlerinden ayrılabilirler.

⁴¹² Arapça metinde Şeyhulislam (*radiyallahu anh*) bu sözün -Allah daha iyi bilir- El Bez-zar'ın sözü olduğunu söylemiştir. Çokça karışıklık olmaması için tercümesini dipnotta kaydettik. (Çev.)

⁴¹³ İnşâ ve haber, cümlenin kısımları ile ilgili belagat terimleridir. **İnşâ**: Bir haber vermen, doğru veya yalan olma ihtimali olmayan, emir, nehiy, şart veya talep içeren cümle-ye denir. **Haber**: Doğru veya yalan olma ihtimali olan hüküm bildiren bir sözdür. Ancak Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sözleri yalandan en uzak olandır. Çünkü o doğru ve doğrulanmış (Es Sâdık'u'l Masdûk) olanın ta kendisidir. Anam babam O'na feda olsun! (Çev.)

Ayrıca Şafi ve Ahmed'in ashabı bununla şerefin namazda öne geçmede bir hak olduğu hususunda ihticac etmişlerdir.

Bunun benzeri Muhammed b. Ebi Amr El Adeni'nin şu rivayetidir: Bize Said b. Ubeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Ali b. Rabîa, Rabî' b. Nadle'den şöyle haber vermiştir: "O, tamamı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashabından olan on iki kişiyle – ki onardan biri de Selman'dır- birlikte atlarla sefere çıkmıştır. Derken namaz vakti girince aralarında kim imamlık yapacak diye tartışmışlar ve akabinde biri geçip dört rekât namaz kıldırmıştır. Namaz bitince Selman birkaç kere şöyle demiştir: Bu da ne? Bu da ne? Dördün yarısı! Bizim tahfife/namazın kısaltılmasına ihtiyacımız var. Bunun üzerine o topluluk kendisine şöyle demiştir: Sen bize namaz kıldır Ey Abdullah'ın babası! Sen buna daha hak sahibisin. Selman ise şöyle cevap vermiştir: Hayır! Hak sahibi olan sizlersiniz ey İsmailoğulları! Bizler ise veziriz."

Bu mesele ile alakalı zikretmediğim bazısında nazar olan bazısı da uydurma olan eserler de bulunmaktadır.

Yine Ömer b. El Hattab (*radiyallahu anh*) divanu'l atâ'yı kurduğunda insanları, soylarının değerlerine göre yazmıştır. İlk sıralarda Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e akrabalık olarak en yakınlarından başlamış sonra acemlere geçmiştir. Hulefa-i Raşidin ve sonrasında Emevî ve Abbasi dönemlerinde divan bu şekilde idi. Ta ki onlardan sonra bu iş değişene kadar bu böyle sürmüştür.

Bu faziletin/üstünlüğün sebebi -Allah daha iyi bilir- kendilerine özel olan akılları, dilleri, ahlakları ve amelleri gibi şeylerdir. Çünkü fazilet ya faydalı ilim ya da salih amelle olur. İlmin başlangıcı, aklın kuvveti olan ezber ile anlayış; tamamlanması ise beyan/açıklama ve tabir etme demek olan konuşmadır. Araplar, diğerlerinden daha anlayışlı ve ezberi daha kuvvetlidir. Aynı zamanda onlar bir şeyi beyan ve tabir etme hususunda başkalarından daha güçlüdürler. Onların dilleri, bir hususu beyan etme ile manaları birbirinden ayırma ve cem* ve fark olarak dillerin en tam olanıdır. Ki Arapça, bu dili konuşan kişi toplamak isterse birçok manayı az bir lafızda toplar, sonrasında birbirine benzeyen iki şeyi kısa ve öz bir şekilde başka bir lafızla birbirinden ayırır. Tıpkı onların lügatlerindeki

hayvan türleri gibi. Şöyle ki; onlar hayvanlar arasını altında birçok manayı barındıran tanımlar ile tabir ederler, sonrasında bu hayvan çeşitlerinin sesleri, yavruları, yuvaları, turnakları vb. bütün özelliklerini başka kelimelerle birbirinden ayırırlar. Daha bunun gibi Arapçanın kendisinden asla şüphe edilemeyecek nice özellikleri vardır.

Amele gelirsek; amel ahlakın üzerine bina edilir. Ahlak, nefiste yaratılmış olan içgüdülerdir. Onların içgüdüleri ise, hayra diğerlerinden daha itaatkardır. Bu sebeple onlar, cömertlik, yumuşak huyluluk, kahramanlık, ahde vefa vb. övülen ahlak türlerinde başkalarından daha yakınlardır. Ne var ki onların, İslam'dan önce fiilden uzak olan ama hayrı kabul edecek bir tabiatları vardı. Onların ne semadan inen ilimleri ne de bir peygamberden miras kalmış şeriatları bulunmaktaydı. Ayrıca onlar, tıp, matematik vb. gibi bazı akli ilimlerle de iştigal etmiyorlardı. Onların ilimleri, sade mizaçlarının kabul ettiği şiir, hitap, soyları ve özel günleri hakkında ezberledikleri, dünyalık işlerde ihtiyaç duydukları yağmur ve yıldız veya harp ilimleri gibi şeylerdi. Derken Allah (*Sübhanehu*) yeryüzünde yaratmadığı ve yaratmayacak olduğu şekilde büyük değer taşıyan hidayet ile Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i gönderdiğinde, onu ve kendilerini söz konusu cahiliye adetlerinden ve gönüllerini yaratılmış oldukları fitratlarından çeviren küfür karanlıklarından çıkarmaya çabalayan hidayeti şiddetli bir direnme ile karşıladılar. Daha sonra Allah'ın kulu ve rasulüne indirdiği ile nurlanıp o yüce hidayete sözünü ettiğimiz güzel fitratlarıyla sahip çıktılar. Bu sebeple kendilerinde onlarda yaratılmış olan kuvvetin mükemmelliği ile Allah'ın kendilerine indirmiş olduğu mükemmellik bir araya geldi. Onlar şu örneğe benzer: Aslı verimli olup da üzerinde ziraat yapılmayan bir toprak veya üzerinde yabancı otlar ile dikenli çalıların bulunduğu ve bu yüzden domuzlar ile vahşi hayvanların yuvalarına dönüşen bir arazi. Ne zaman ki eziyet veren bu bitkiler ve hayvanlar oradan temizlendi ve o toprağa en üstün ürünler ile meyvelerin tohumları atıldı; işte o zaman o arazi benzeri dahi nitelenemeyecek bir tarlaya dönüştü. Bu sebeple imanda öne geçmiş olan Muhacir ile Ensar, peygamberlerden sonra Allah'ın yaratmış olduğu en üstün kişilere dönüşmüşlerdir. Aynı zamanda onlar, kendilerinden sonra kendilerine ihsan ile tabi olan bütün Arap ve acemlerden üstün olmuşlardır.

Daha önceleri sözünü ettiğimiz bu mükemmelliğin dışında bulunan insanlar iki kısımdılar. Ya Allah'ın hidayetini kabul etmeyen Yahudi ve Hristiyanlar gibi kafir ya da onların dışında üzerinde yaratılmış oldukları fitrat hususunda kendilerine ortaklık etmeyen acem. Bunun yanında o zamanlar Farslı ve Rumlardan olan acemlerin geneli kafirdiler. Derken şeriat, Allah'ın onlar için razı olduğu hidayet üzere öne geçen bu kişilere uymak veya masiyetinde ya eksikliğinde ya da eksiklik kaynağında kendilerinden başkasına muhalefet edilmesi ile geldi.

Şeriat acemlere benzemeyi yasakladığında buna eski ve yeni tüm kafir acemlerin üzerinde bulundukları yol ve fiiller de dahildir. Aynı zamanda bu yasağa, imanda öne geçmiş o kişilerin üzerinde bulunmadıkları Müslüman acemlerin adetleri de dahildir. Tıpkı İslam'dan önceki cahiliye halkının ve çoğu Arap'ın kendisine geri döndüğü, önceleri üzerinde bulundukları cahiliyenin Arap cahiliyesi ismine dahil olduğu gibi.

Araplardan kim acemlere benzerse onlara katılmıştır. Buna mukabil acemlerden kim Araplara benzerse kendilerine katılmıştır. İşte bu yüzden Farisioğullarından ilim ve ameli elde edenler böylelerdi. Onların bu faziletleri elde etmesi, sadece Hanif dine ve o dinin Arapça ve diğer gereklerine uymaları sebebiyle gerçekleşmiştir. Araplardan kimin fazileti eksilmiyse, bu ancak selefte muhalefet edilmesi ya da ancak sünnette kendilerine muhalefet edilmesi emredilen acemlere muvafakat edilmesi ile meydana gelmiştir. Ki bu da başka bir vecihtir.

Aynı şekilde, Allah (Teâlâ) kitabını Arapça ile indirip hikmeti tebliğ eden Rasulünü Arapça lisanıyla gönderince ve imanda öne geçen kişileri Arapça konuşan kişiler kılınca artık dinin anlaşılıp kavranması için Arapçanın anlaşılıp kavranması dışında başka bir yok kalmamıştır. Ayrıca bu dili öğrenmek, dinden olmuş ve bu dille konuşmayı nazar-i itibara almak Allah'ın dinini tanımak hususunda Müslümanlara daha kolay olmuştur. Yine bu dili konuşmak, Allah'ın dinin şiarlarını ikame etmek ve imanda öne geçmiş Muhacir ve Ensar'ın bütün işlerinde kendilerine benzemeye daha çok olanak vermiştir.

İleriki sayfalarda -inşâAllah- Arapça konuşmanın emredilmesi ve bir ihtiyaç olmaksızın devamlı başka bir dilin konuşulmasının keraheti/mekruhluğu hakkında alimlerin bazı sözlerini zikredeceğiz.

Dile ilimler ve ahlaklardan olan başka şeyler de yakınlık gösterir. Gerçekten âdetlerin/geleneklerin Allah'ın sevdiği ve sevmediği şeylere bir tesiri de vardır. İşte bu sebeple şeriat, sözleri ve amelleri hususundaki ilk neslin adetlerini bağlılık göstermeyi emretmiş ve bir ihtiyaç olmaksızın bunun dışına çıkmanın kerahetini beyan etmiştir.

Hülasa; onlara benzemenin nehyedilmesinin sebebi ancak, Allah'ın imanda öne geçmiş ilk nesilde var etmiş olduğu faziletlerin kaçırılmasına ve o neslin haricindeki kişilerde bulunan eksikliklerin gerçekleşmesine sebebiyet vermesidir.

İşte bu sebeple Farisioğulları ve diğerlerinden olan Müminler bu hususu bilip anlayınca Allah'ın kendisini müçtehit olmaya muvaffak eylediği kişiler ilk nesle benzemeyi gerçekleştirmeye başladılar. Bunun üzerine kıyamete kadar ihsan ile sahabeye uyan en hayırlı kişilere dönüştüler. Ayrıca onlardan çoğu kendileri dışındaki çoğu kimseye imamlar/önderler oldular. İşte bu sebeple selef, acemleri ilk nesle uydukları kadar üstün tutmaktaydılar. Hatta Ebu Tahir Es Silefi'nin Farşlıların fazileti kitabında kendisinden rivayet ettiğine göre El Esma'î şöyle demiştir: "İsfahan acemleri, acemlerin Kureyşlileridir."

Yine Es Silefi maruf bir isnatla Abdulaziz b. Abdullah b. Ebi'l Mâcişûn'dan, o Usame b. Zeyd'den rivayet ettiğine göre Said b. El Müseyyeb şöyle demiştir: "Şayet ben Kureyş'ten olmasaydım, kesinlikle Farşlılardan sonra da İsfahan'dan olmak isterdim."

Yine başka bir isnatla Said b. El Müseyyeb'ten rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: "Şayet ben Kureyş'ten bir kimse olmasaydım kesinlikle İsfahanlı olmayı temenni ederdim. Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لو كان الدين معلقا بالغربا لتناولوه ناس من فارس من أبناء العجم. أسعد الناس بها فارس وأصبهان

"Şayet din Süreyya'da asılı olsaydı, acemoğullarından olan bazı Farisi insanlar kesinlikle ona ulaşırdı. Din ile en çok saadete erenler Farisiler ve İsfahanlılardır."

Alimler, Selmanu'l Farisi (*radiyallahu anh*)'ın İsfahandan olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'nın azatlısı İkrime de böyledir. İslam'ın eserleri diğer beldelelere nazaran İsfahan'da daha zahirdi. Öyle ki El Hafız Abdulkadir Er Rehavi şöyle demiştir: "Bağdat'tan sonra, İsfahan kadar hadisi çok olan bir belde görmedim."

İlim ve amel bakımından sünnetin imamları ile hadisleri ve sade İslam'ın işlerini tanıyanlar İsfahan ahalisi içinde diğer yörelere nazaran daha çoktular. Hatta denildiğine göre onların kadıları Salih b. Ahmed b. Hanbel ve Ebu Bekir b. Ebi Âsım ve bu ikisinden sonrakiler gibi hadis fukahâsından oluşmaktaydı. Bununla birlikte ben, onlardan sonraki hallerini bilmiyorum.

Aynı şekilde Fars halkından olup da hakiki bir şekilde methedilen her şahıs veya her mekân, ancak öne geçmiş o kişilere benzemesi sebebiyle methedilir. Hatta bir şahsın diğer bir şahsa yahut bir kavlin başka bir kavle ve bir fiilin başka bir fiile olan üstünlüğü birbirinden farklıdır. Bunun sebebi birbirinden farklı olan iki şeyden birinin itikadının imanda öne geçmiş neslin yoluna daha yakın olmasıdır. Gerçekten ümmet, şu kaide üzerinde icma etmiştir: İmanda öne geçmiş Arapların fazileti vardır ve fazilet sahibi olan, onlara uyan kişidir. Ki zaten bu (anlaşılması) istenen şeyin ta kendisidir.

Buraya kadar anlattıklarımız, iki şey ile tamamlanmış olur.

Birincisi: Müslüman kimse faziletlere baktığında veya bu faziletler hakkında konuştuğunda kendisine vacip olan şey, amacı hayrı tanımak, onu araştırmak olup başkasına karşı övünmek ve onu küçümsemek olmayan akıllı ve dine bağlı kişinin yoluna girmesidir. Müslim Sahihinde İyaz b. Himâr El Mecâşi'î (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

إِنَّهُ أَوْحَى إِلَى أَنْ تَوَاضَعُوا، حَتَّى لَا يَفْخَرُ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ، وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ

"Bana mütevâzi olmanız vahyedildi. Hatta hiçbir kimse hiçbir kimseye karşı böbürlenmesin ve kimse kimseye karşı hadsizlik etmesin."⁴¹⁴

Gördüğün gibi Allah (*Sübhanehu*) rasulünün dili üzere mahlukata karşı yapılan iki üstünlük taslama çeşidini nehyetmiştir. Bunlar övünme ve hadsizliktir. Çünkü üstünlük taslayan kişi eğer haklı olarak üstünlük tasladıysa bu böbürlenmedir; yok eğer haksız olarak üstünlük tasladıysa bu hadsizliktir. Dolayısıyla ne bu ne de öbürü helal değildir. Eğer kişi Haşimoğullarının veya Kureyş'in veya Arapların veya bir kısmının zikredilmesi gibi bir faziletli topluluktan olursa, onun hissesinin kendi nefsinin faziletini hissettirmeye çalışması yahut bu fazilete bakması olmasın. Çünkü kişi, bu bakışı ile hatalıdır. Çünkü bir cinsin fazileti, daha önce de zikrettiğimiz gibi o cinsten olan şahsın da faziletli olmasını gerektirmez. Bununla birlikte nice Habeşli vardır ki Allah katında Kureyş'in çoğundan daha üstündür. Sonra kişinin bırak büyükenip üstünlük sağlaması; bu bakışı dahi, faziletinin eksilmesi ve bu faziletten çıkmasını gerekli kılar.

Eğer kişi acemler veya Kureyş dışında veya Haşimoğulları haricindeki bir topluluktan ise bilsin ki, onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in haber verdiklerini tasdik etmesi, emrettiklerinde itaat etmesi, Allah'ın sevdiği şeyleri sevmesi, Allah'ın üstün kıldıklarına benzemesi ve Allah'ın Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i kendisiyle gönderdiği hak dini yerine getirmesi, cins olarak üstün kılınan topluluktan daha üstün olmasını gerekli kılar. Ki bu gerçek üstünlüğün ta kendisidir.

Ömer b. El Hattab (*radiyallahu anh*)'a bir baksana! O divanı kurduğunda kendisine 'Müminlerin Emiri kendisiyle başlayacak' dediklerinde o; 'Hayır, Ömer'i Allah'ın koyduğu yere koyun' demiş ve sıralamaya Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ehl-i beytiyle başlayıp sonra onlardan sonra gelenleri yazdırmıştır. Ta ki onun sırası Adıyoğulları -ki onlar Kureyş'in sonra gelen göbeklerindendir- kısmında gelmiştir.

Sonra bu hakka tabi oluşu, Kureyş'ten diğerlerini bırak Haşimoğullarının genelinden bile kendisini öne geçirmiştir.

İkincisi: Arap ve acem isimlerinde bir karışıklığa dönüşmüştür. Bizim daha önce de belirttiğimiz gibi acem ismi lügatte, Arap olmayan herkesi kapsamaktadır. Sonraları ise, iman ve ilim Farisioğullarında diğer acemlere nazaran daha çok bulununca onlar, acemlerin en faziletlileri olmuşlar ve acem ismi sonraki dönem insanların genelinin örfünde kendilerine

verilir olmuştur. Artık bu isim, onlar hakkında hakiki-örfi ve genel bir isme dönüşmüştür.

Arap ismi ise aslında kendisinde şu üç özelliği bir araya getiren topluluklar içindir: Daha önce dilleri Arapça olan, önceleri Arap evlatlarından olan ve bundan önce yaşadıkları yerler Arap toprakları olan. Arap toprakları dediğimiz ise Arap Yarımadası/Ceziretu'l Arab olup sınırları Kızıldeniz'den Haliç Körfezine ve Yemen'in en uç kısımlarından Şam'ın başlarına kadar olan yerlerdir. Önceleri Şam'ın hilafına Yemen, onların yurtlarına dahildi. İşte bu topraklarda, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gönderilmesi zamanı ve öncesinde Araplar yaşamaktaydı.

Sonrasında İslam gelip diğer ülkeler fethedilince Araplar, en uzak doğudan en uzak batıya ve Şam sahillerinden Rusya'ya kadar olan diğer beldelerde ikamet ettiler ki buraları daha önce Farslıların, Rumların ve Afrikalıların meskenleriydi.

Sonra bu beldeler iki kısma ayrılırlar. Bir kısmı Arapça dilinde hatalar olmakla birlikte halklarına Arapça'nın egemen olduğu hatta öyle ki başka bir dili bilmeyen yahut hem Arapçayı hem de başka bir dili bilen beldeler. Şam, Irak, Mısır, Endülüs vb. ülkelerin çoğu halkının durumu böyledir. Zannımca Fars toprakları ve Horasan'ın eski hali de böyledir.

Bu beldelerden bir kısmı da kendilerinde Acemcenin egemen olduğu yahut çoğunluğun Acemce konuştuğu Türk beldeleri, Horasan, Gürcistan, Azerbaycan vb. gibi yerlerdir.

İşte bu yerler, başlangıçta dili Arapça olanlar, sonradan Arapça'ya geçenler ve dili Acemce olanlar şeklinde kısımlara ayrılırlar.

Aynı şekilde soylar da üç kısımdır. Arap neslinden olan topluluklar. Ki bunlar, dil ve yurt olarak yahut yurt olmaksızın dil olarak yahut dil olmaksızın yurt olarak Araplıkta kalmaya devam etmektedirler.

İkinci kısmı, Arap neslinden daha doğrusu Haşimoğulları neslinden olup sonradan dilleri ve yurtları yahut ikisinden biri acemliğe dönüşen topluluklar.

Üçüncü kısım ise aslı meçhul olup Arap neslinden mi yoksa acem neslinden mi oldukları bilinmeyen topluluklardır. Ki dil ve yurt olarak Arap

olsun yahut ikisinden birinde acem olsun fark etmez, günümüzdeki insanların çoğu böyledir.

Aynı şekilde topluluklar dil hususunda da üç kısımdırlar.

Kimi Arapçayı lafız ve nağme olarak konuşur.

Kimi nağme olmaksızın sadece lafız olarak konuşur. Ki bunlar, başlangıçta Araplardan öğrenmediği halde sonradan dillerini Arapça yapan kişilerdir. Bu kimseler başlangıçta başka bir dile alışmış sonradan Arapçayı öğrenmişlerdir. Arapçayı öğrenen çoğu ilim ehlinin durumu böyledir.

Kimi de ancak az bir şey Arapça konuşur.

İşte bu son iki kısımdan bazılarını Arapça bazılarında da Acemce egemendir. Kimilerinde de kudret veya adet olarak ikisi de eşittir.

Arapça, nesep/soy, dil ve yurt olarak kısımlara ayrıldığında özellikle soy ve dil farklılığından hükümler de farklılık göstermektedir. Mesela daha önce zikrettiğimiz, Haşioğullarına zekatın haram olması ve ganimetin beşte bir payını hak etmeleri gibi hükümler -dilleri Acemceye dönüşmüş olsa bile- soy ile alakalıdır.

Daha önce zikrettiğimiz, Arap lisanı ve Arapların ahlakı ile ilgili hüküm, aslı Farisi olsa da böyle olan herkes için sabittir. Ayrıca bu aslı Haşimi dahi olsa böyle olmayan kimseden de uzaktır.

Buradaki amacımız şudur: Zikrettiğim acemlere benzemenin yasak olması ancak imanda öne geçmiş İslam'ın öncülerinin üzerinde bulunduğu yol nazar-i itibarı iledir. Yani onların gidişatlarına ne daha yakınsa, işte o üstün olandır. Kim de buna muhalefet ederse, o muhalif olanın ta kendisidir. İsterse muhalefet eden bu kişi nesep veya dil olarak Arap olsun birdir. Zaten seleften de bu şekilde nakledilmiştir.

El Hafız Ebu Tahir Es Silefi Arapların faziletinde kendi isnadıyla Ebi Şihab'tan şöyle rivayet etmiştir: Bize Hibban b. Musa, Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. El Huseyn b. Ali'den onun şöyle dediğini tahdis etmiştir: "Kim İslam'da doğduysa o Arap'tır." Bu söz, Ebu Cafer'den de rivayet edilmiştir. Çünkü İslam'da doğan kimse gerçekte Arap yurdunda doğmuş ve Arapça konuşmayı adet edinmiştir. İşte eskiden durum böyleydi.

Yine Es Silefi, El Mu'temen Es Sâci'den, o Ebu'l Kasım El Hallal'dan şöyle rivayet etmiştir: Bize Ebu Muhammed El Hasen b. El Huseyn En Nevbahti haber verdi, dedi ki: Bize Ali b. Abdullah b. Mubeşşir tahdis etti, dedi ki: bize Muhammed b. Harb En Neşâi tahdis etti, dedi ki: Bize İshak El Ezrak, Hişam b. Hassân'dan, o El Hasen'den o da Ebu Hureyre'den merfu olarak şöyle tahdis etti:

من تكلم بالعربية فهو عربى، ومن أدرك له اثنان فى الإسلام فهو عربى

"Kim Arapça konuşuyorsa o, Araptır. Kimin İslam'da iki nesli varsa o Araptır."

Kitapta aynen bu şekilde geçmektedir. Ancak ben "kimin anne babası" şeklinde olduğunu zannediyorum.

Eğer bu hadis sahihse gördüğün gibi Araplığı sadece dil ile alakalandırdı. Aynı şekilde nesepteki Araplığı da Arap İslam Devleti'ine anne babasının yetişmesiyle alakalandırdı. Ebu Hanife bu kavil ile ihticac etmiş ve İslam veya hür olma hususunda anne babası olmayan kişi -her ne kadar acemlikte ve azat edilmekte eşit iseler de- bu hususta anne babası bulunana (nikahta) denk değildir. Ebu Yusuf'un mezhebi ise bir baba sahibinin anne baba sahibi gibi olması yönündedir. Şafi ve Ahmed'in mezhebine göre bu husus itibara alınmaz. Ahmed bunu açıkça belirtmiştir.

Yine Es Silefi El Hasen b. Raşık yoluyla şöyle rivayet etmiştir: Bize Ahmed b. El Hasen b. Harun tahdis etti, dedi ki: bize El Alâ b. Salım tahdis etti, dedi ki: Kurra b. İsa El Vâsıtı tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu Bekir El Hüzeli, Malik b. Enes'ten, o Ez Zühri'den Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini tahdis etti: "Kays b. Mettata içlerinde Suheyb Er Rûmî, Selmanu'l Farisi ve Bilalu'l Habeşi bulunan bir halkanın yanına geldi ve dedi ki: Bu Evs ve Hazrec, şu adama yardım ettiler. Peki bunların durumu nedir? Bu söz üzerine Muaz b. Cebel elbisesini yakasına yapıştı ve sonrasında onu Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e götürüp söylediği sözünü haber verdi. Akabinde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kalkıp ridasını sürükleyerek mescide girdi. Sonrasında 'namaza toplanın' diye insanlar çağırıldı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) minbere çıktı ve Allah'a hamd ile sena ettikten sonra şöyle dedi:

أما بعد: أيها الناس، فإن الرب رب واحد، والأب أب واحد، والدين دين واحد، وإن العربية ليست لأحدكم بأب ولا أم، إنما هي لسان، فمن تكلم بالعربية فهو عربى

"Ey insanlar! Rab, tek bir rabtir. Baba, tek bir babadır. Din tek bir dindir. Araplık sizden hiçbiri için ne baba ne de anne sebebiyle değildir. Araplık sadece bir dildir. O halde kim Arapça konuşuyorsa o, Araptır."

Bunun üzerine Muaz b. Cebel kalkıp; bu münaфіk hakkında bize ne emir buyurursunuz, dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise 'bırak onu cehenneme gitsin' diye cevap verdi. Kays, Ebu Bekir döneminde mürted olanlardandı ve riddet döneminde öldürüldü."

Bu hadis zayıf olup sanki Malik'in üzerine atılmış bir yalan gibidir. Ne var ki manası uzak değildir. Bilakis daha önce zikrettiğimiz gibi bazı yönlerden manası sahih/doğrudur.

Kim bu konuda söylediklerimiz üzerinde düşünürse, yapılması emredilen muvafakat ve yasaklanan muhalefet hususundaki -tıpkı daha önce geçen deliller gibi- şeriatın amacını tanıyıp bilmiş olur. Ayrıca, bu hususun bazı vecihleri ile sebeplerini ve bu konudaki bazı hikmetleri de anlar.

FASIL

Şayet şöyle denilirse...

Sizin zikrettiğiniz deliller hilafına delalet edenler ile çelişmektedir. Çünkü bizden öncekilerin şariatları, bizim şariatımız hilafını getirmediği sürece bizim için de şeriattır. Allah (*Teâlâ*) şöyle buyurmaktadır:

فِيهِدَاهُمْ أَفْتَدِه

*O halde onların yoluna uy.*⁴¹⁵

اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

*İbrahim'in milletine uy.*⁴¹⁶

يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا

*"Allah'a teslim olmuş peygamberler onunla (Tevrat'la) hükmederlerdi."*⁴¹⁷

Daha bunun gibi bu konu hakkında zikrolunan nice deliller vardır. Buna rağmen siz bu kaidenin -ki size göre bu kaide, selefin genelinin ve fakihlerinin cumhurunun görüşüdür- (çelişkiden yana) selamette olduğunu söylüyorsunuz.

⁴¹⁵ Enam, 90

⁴¹⁶ Nahl, 123

⁴¹⁷ Maide, 44

Yine bu kaide Said b. Cubeyr'in İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan aktardığı şu hadise de muarızdır: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Medine'ye geldiğinde Yahudileri Aşure Günü oruç tutarken buldu. Bunun üzerine onlara şöyle dedi: Oruç tuttuğunuz şu gün de nedir?" Dediler ki: Bu, Allah'ın Musa'yı ve kavmini kurtardığı ve Firavun ve kavmini boğduğu büyük bir gündür. Bu sebeple Musa, o günde Allah'a şükür sunmak için oruç tutmuştur. Bizler de bugünü tazim etmek için oruç tutmaktayız. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle dedi:

فنحن أحق وأولى بموسى منكم

Bizler Musa'ya uyma konusunda sizden daha fazla hak sahibiyiz ve buna daha layığız.

Derken Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de oruç tuttu ve oruç tutulmasını emretti." Müttetekun Aleyh.⁴¹⁸

Yine Ebu Musa (*radiyallahu anh*)'dan rivayet edildiğine göre Aşure Gününü Yahudiler bayram sayıyordu. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ise ashabına şöyle buyurdu: *فصوموه أنتم* "Sizler de o gün oruç tutun."⁴¹⁹

Bu, Buhari'nin lafzıdır. Müslim'in lafzı ise şöyledir: "Yahudiler o günü tazim edip onu bayram sayıyorlardı."⁴²⁰ Müslim'in diğer bir lafzı ise şöyledir: "Hayber halkı Aşure Günü oruç tutuyorlar ve o günü bayram sayıyorlardı. Ayrıca o günde kadınları ziynetlerini takınıp güzel elbiselerini giyiyorlardı."

Yine Ez Zühri'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den o da İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Önceleri Ehl-i Kitap saçlarını sarkıtıyor, müşrikler ise ikiye ayırıyorlardı. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ise kendisine hiçbir şey emredilmeyen hususlarda kitap ehline muvafakat etmekten hoşlanırdı. Derken Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) saçının ön tarafını saldı, sonrasında ise tek-rar ikiye ayırdı." Müttetekun Aleyh.⁴²¹

⁴¹⁸ Buhari, 2004- Müslim, 1130

⁴¹⁹ Buhari, 2005

⁴²⁰ Müslim, 1131

⁴²¹ Buhari, 5917 – Müslim, 2336

Şöyle cevap verilir: Bizden öncekilerin şeriatları, bizim şeriatımız hilafını getirmediği sürece bizim için de şeriat olmasının çelişkili olmasına gelirse; bu iki mukaddimeye mebnidir ki, ikisi de onlara benzeme meselesinden uzaktır.

Birincisi: Bunların onlar için şeriat olması, Allah'ın bize Kitabında veya Rasulünün dili üzere haber vermesi yahut mütevatir bir nakil vb. gibi güvenilir bir haberin nakledilmesiyle ispat edilir. Bununla birlikte mücerret olarak onların sözlerine yahut kitaplarına müracaat edilmesi ise ittifakla caiz değildir. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) her ne kadar onlara haber sormuş onlar da kendisini haberdar etmiş ve Tevrat'ın gösterdiği yerde durmuş olsa da bu ancak, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) üzerinde batılları bulunamaz ve daha doğrusu Allah (*Sübhanehu*)'nun kendisine yalanları ile dürüstlüklerini bildirmesinden dolayıdır. Tıpkı birçok kere kendisine yalanlarını haber vermesi gibi. Bizler ise, bize yalan söyleyip de fasık olması konusunda emin olamayız. Bilakis bir kafir olur da bize bir haber getirir sonra da o habere tabi oluruz. Ayrıca Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Sahih'te kendisinden sabit olduğu üzere şöyle demiştir:

إذا حدثكم أهل الكتاب فلا تصدقوهم، ولا تكذبوهم

"Kitap ehli sizlere bir şeyler anlatıp haber verince ne onları tasdik edin ne de yalanlayın."⁴²²

İkinci Mukaddime: Bizim şeriatımızda özel olarak bunun açıklaması/beyanı olmaması gerekir. Bunun yanında özel olarak ya muvafakat ya muhalefet ile bir açıklama varsa muvafakatin nehyedilmesi ve bizden öncekilerin şeriatında sabit olmaması hususunda bundan müstağni olunur. Eğer sabit olursa, o zaman da bizi peygamberimizin (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve ashabının (*radiyallahu anh*)um yolu onun hilafıdır. Ki bizler de zaten kendilerine uymak ve onları takip etmekle emrolunduk. Ayrıca peygamberimiz (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bizlere, yolumuzun Yahudi ve Hristiyanların yollarına muhalif olmasını emretmiştir. Muvafakat ise bazı geçici hükümlerde olur, sürdürülen gidişatta ve devam eden şiarlarda değil.

Sonra bu şu şartla mümkündür: Nebimiz (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve ashabından (*radiyallahu anh*)um bunun hilafına bir şey gelmemiş veya o şeriâtın aslı bizim dinimizde de sabit olacak. Mesela kesilmesi adanan çocuğun yerine koyunu fidyeye vermek, İbrahim aleyhisselam'ın milletinde emredilen sünnet olma vb. şeylerin aslı veya vasfı bazı peygamberlerden sabittir. Ancak bizim konumuz bunları konuşmak değildir.

Aşure hadisine gelirsek; gerçekten sabit olduğuna göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu orucu Yahudilere sormadan önce de tutmaktaydı. Ayrıca Kureyş de o günde oruç tutuyorlardı. Sahihayn'da Ez Zühri yoluyla Urve'den, o da Aişe (*radiyallahu anh*)a'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kureyş cahiliyede iken Aşure Günü oruç tutarlardı. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de o gün oruç tutardı. Derken Medine'ye hicret edince o orucu yine tuttu ve bunu diğer insanlara da emretti. Akabinde Ramazan Ayı farz kılınca şöyle dedi:

من شاء صامه، ومن شاء تركه

"Dileyen o günü tutsun, dileyen bıraksın." ⁴²³

Diğer bir rivayette ise şöyledir: "O gün, Kabe'nin örtüldüğü bir gündü." ⁴²⁴

Yine Sahihayn'da Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anh*)uma'dan rivayet olunduğuna göre cahiliye halkı önceleri Aşure Günü oruç tutarlardı. Ayrıca Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve Müslümanlar da Ramazan farz kılınmazdan evvel o günde oruç tutarlardı. Ramazan farz kılınca Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

إن عاشوراء يوم من أيام الله، فمن شاء صامه، ومن شاء تركه

"Aşure Günü, Allah'ın günlerinden bir gündür. O halde dileyen o gün oruç tutsun dileyen oruç tutmayı terk etsin." ⁴²⁵

⁴²³ Buhari, 2001 – Müslim, 1125

⁴²⁴ Buhari, 1592

⁴²⁵ Müslim, 1126

O halde o günde oruç tutmanın aslı kitap ehline muvafakat etmek olmadığından Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "bizler Musa'ya uyma konusunda sizden daha fazla hak sahibiyiz" sözü bu orucu pekiştirmek ve Yahudilere şunu beyan etmek içindir: Onların Musa'ya muvafakat olarak yaptığı şeyi bizler de aynı şekilde yapmaktayız. Böylece bizler Musa'ya uymaya sizden daha layığız.

Sonra bu söze ve "kendisine bir şey emredilmeyen hususlarda kitap ehline uymayı severdi" sözüne verilecek cevap birkaç vecihledir.

Birincisi: Bu hüküm mütekaddim olup sonrasında nesh olunmuş ve kendisine kitap ehline muhalefet edilmesi şeriat kılınarak böyle yapması emredilmiştir. Hadisin metninde şöyle geçmektedir: "O, onlara muvafakat etmek için saçlarını saldı. Sonrasında ise ikiye ayırdı." İşte bu sebeple saçları ikiye ayırmak Müslümanların şiarına dönüştü. Ayrıca zimmet ehline şart koşulan maddelerden biri de saçlarını ikiye ayırmamalarıdır. Bu husus tıpkı, ilk başlarda kitap ehline muvafakat ederek Allah'ın Beytu'l Makdis'e doğru yönelmesini şeriat kılması, sonrasında bunu neshetmesi ve Kabe'ye yönelmeyi emretmesi gibidir. Ayrıca Allah Yahudilerden ve diğerlerinden olan akılsız kişilerin şöyle diyeceklerini haber vermiştir:

مَا وَلَاهُمْ عَنْ فِئَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا

Onları daha önce döndükleri kiblesinden çeviren de nedir? ⁴²⁶

Yine Allah (Sübhanehu) şunları da haber vermiştir: Dinlerine uyana dek kendisinden asla razı olmayacaklar; eğer kendisine gelen bu ilimden sonra onların hevalarına uyacak olursa, Allah'a karşı ne bir dostu ne de bir yardımcısı vardır; her ümmetin kendisine yöneldiği bir yönü vardır. Ayrıca başka bir yerde her ümmet için bir şeriat ve yol kıldığını haber vermiştir. Şiar ise şeriat cümlesindendir.

Bu dediklerimizi izah edip açıklığa kavuşturacak olan, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendisinde oruç tuttuğu ve "biz Musa'ya uyma konusunda sizden daha fazla hak sahibiyiz" dediği Aşure Günü'nün orucunda, ölümünden hemen önce Yahudilere muhalefet edilmesi şeriat

kılınmış ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu ümmetine emretmiştir. İşte bu sebeptendir ki İbn Abbas (radiyallahu anh)uma Aşure günü orucunda Sahabeler arasında Yahudilere muhalefet etme hususunda en şedid olanıydı. Ki o, "kendisine bir şey emredilmeyen hususlarda kitap ehline muvafakat etmekten hoşlanırdı" ve "biz Musa'ya uyma konusunda sizden daha fazla hak sahibiyiz" hadislerini rivayet eden kişinin ta kendisidir.

Aynı şekilde Müslim Sahihinde El Hakem b. El A'rec'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Zemzem kuyusunun yanında ridasına dayanmış halde dururken İbn Abbas'ın yanına vardım ve kendisine; bana Aşure Günü orucundan haber ver, dedim. Dedi ki: Muharrem hilalini gördüğün zaman saymaya başla ve dokuzuncu günde oruçlu olarak sabahla. El Hakem dedi ki: Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bu şekilde mi oruç tutardı? Dedi ki: Evet."⁴²⁷

Yine Müslim, İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لَنْ يَقِيتَ إِلَى قَابِلٍ لِأَصُومَنِ التَّاسِعِ

"Şayet gelecek seneye kadar yaşayacak olursam kesinlikle dokuzuncu günden oruca başlayacağım. Ravi dedi ki: Yani, Aşure orucuna dokuzuncu günden başlayacağım."⁴²⁸

İbn Abbas (radiyallahu anh) yukarıda geçen "dokuzuncu gün oruç tut" sözüyle onuncu günle oruç tut ve Yahudilere muhalefet et, demeyi kastetmiştir. Ondan bu şekilde sabit olmuştur. Gördüğün gibi buna Yahudilere muhalefet edilmesini gerekçe gösterdi.

Yahya b. Mansur şöyle demiştir: Bize Süfyan b. Amr b. Dinar'ın tahdis ettiğine göre o Atâ'yı şöyle derken iştirmiştir: İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'yı şöyle derken iştittim: "Dokuzuncu ve onuncu günler oruç tutun, Yahudilere muhalefet edin."

Yine bize Davud b. Amr'ın Fevaid'inde İsmail b. Uleyye'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: "İbn Ebi Nuceyh'in yanında İbn Abbas

⁴²⁷ Müslim, 1133

⁴²⁸ Müslim, 1134

(*radiyallahu anh*)uma'nın Aşure ve dokuzuncu gün, dediği zikredildi. Bunun üzerine İbn Ebi Nüceyh şöyle dedi: İbn Abbas ancak şöyle demiştir: Tek olarak bir gün oruç tutulması kerih görüyorum. Ancak sizler bir gün öncesinde veya bir gün sonrasında da oruç tutun."

Bunu, Tirmizi'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiği şu sözü tahkik eder: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Aşure Günü -yani Muharrem'in onuncu günü oruç tutulmasını emretti." Tirmizi dedi ki: Bu hasen sahihtir.⁴²⁹

Yine Said b. Mansur Süneninde Huşeym'den, o İbn Ebi Leyla'dan, o Davud b. Ali'den, o babasından o da dedesi İbn Abbas (*radiyallahu anh*) uma'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

صوموا يوم عاشوراء، وخالفوا فيه اليهود، صوموا يوما قبله، أو يوما بعده

"Aşure Günü oruç tutun ve Yahudilere şöyle muhalefet edin: Bir gün öncesinde veya bir gün sonrasında oruç tutun."

Bu hadisi aynı zamanda Ahmed de rivayet etmiştir.

İşte bu sebeple İmam Ahmed, İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'nın rivayet ettiğinin benzerini açıkça söylemiş ve bununla fetva vermiştir: El Esrem'in rivayetinde şöyle demiştir: "Bana gelince; benim mezhebim, İbn Abbas'ın 'dokuz ve onuncu günlerde oruç tutun' hadisinden dolayı dokuz ve onuncu günlerde oruç tutulmasıdır."

Harb dedi ki: "Ahmed'e Aşure Günü orucunu sordum. Dedi ki: Kişi dokuz ve onuncu günlerde oruç tutar."

El Meymûni ve Ebu'l Hâris'in rivayetlerinde ise şöyle demiştir: "Kim Aşure günü oruç tutmak isterse, dokuz ve onuncu günlerde oruç tutar. Ancak aylar kendisine karışık gelirse üç gün oruç tutar. İbn Sirin de böyle demektedir."

Ashabımızdan kimisi şöyle demiştir: En faziletlisi, dokuz ve onuncu günlerde oruç tutmaktır. Şayet birisi ile yetinirse bu, mekruh değildir.

Ahmed'in kelimasının muktezası ise, onuncu gün ile yetinmenin mekruh olduğudur. Çünkü kendisine onuncu gün orucu soruldu ve o iki gün oruç tutulmasıyla fetva verip bunu emretmiştir. Ayrıca bunun Aşure orucunu tutmak isteyen kimse için sünnetin ta kendisi olduğunu belirtmiş ve bu hususta İbn Abbas hadisine tabi olmuştur. İbn Abbas (*radiyallahu anh*) uma ise, ondan meşhur olduğu üzere tek başına onuncu günde oruç tutulmasını kerih görmektedir.

Yine anlattıklarımızı izaha kavuşturacak bir şey de onlara benzemekle alakalı gelen tüm rivayetlerin ancak İslam'ın ilk yıllarında olması; sonrasında nesh edilmesidir. Bunun sebebi, Yahudilerin o sıralarda Müslümanlardan ne saç ne de elbise hususunda bir alamet veya başka bir şey ile temeyyüz etmeyişleridir.

Sonra durum şu ki; bundan sonra, kafirlere muhalefet edilmesi ve kendilerinden şiar ve gidişat hususunda ayrılma hususunda Allah'ın şariat kıldığı emirler Kitap, Sünnet ve üstünlüğü Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*) zamanında kemale eren icmada sabit olmuştur.

Bunun sebebi şudur: Şüphesiz ki kendilerine muhalefet edilmesi ancak, dinin üstünlüğü ve cihad, onları cizyeye mecbur etmek ve küçük düşürmek gibi üstünlükle beraber olur. Yani Müslümanlar dinin ilk zamanlarında zayıf olduğundan kendilerine, onlara muhalefet etmeleri emredilmemişti. Ne zaman ki din kemale erdi ve üstün konuma geçti, işte o zaman bu şariat kılındı.

Bunun benzeri bugün şöyledir: Şayet Müslüman, herhangi bir daru'l harpte yahut harp olmayan bir küfür yurdunda olursa, zahiri gidişatlarında kendisine bu hususta zarar gelebileceğinden- onlara muhalefet etmekle emrolunmaz. Daha doğrusu, bu kişinin ara sıra zahiri gidişatlarında onlarla ortak olması, onları dine davet etmek veya Müslümanlara haber vermek için gizli işlerini öğrenmek gibi dini maslahat veya Müslümanlardan zararlarını defetmek vb. gibi uygun maslahatlar olduğu zaman kişi için bazen müstehap veya vaciptir.

Allah'ın dinine izzet verdiği, orada kafirlere alçaklığı ve cizyeyi zorunlu hale getirdiği İslam ve hicret yurdunda ise kendilerine muhalefet edilmesi şariat kılınmıştır. Zaman ve mekânın farklılık göstermesiyle ken-

dilerine muvafakat veya muhalefet edilmesinin farklılık gösterdiği konusu açıklığa kavuşursa, bu konu hakkındaki hadislerin de hakikati açıklığa kavuşmuş olacaktır.

İkinci Vecih: Şayet bunun nesh olmadığını varsaysak dahi, yine de onlara uymaya hak sahibi olan Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ta kendisidir. Çünkü o, Allah'ın kendisine bildirmesiyle onların haklarını batıllarından ayırt edebilmektedir. Bizler ise ona tabi oluyoruz. Bize gelirse; Rasul (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in getirdiği dinden zaruri olarak bilinen Müslümanların icmasıyla onların dinlerinden -yani ne sözlerinden ne de fiillerinden tek bir şey almamız bile caiz değildir. Bununla birlikte bir adam çıkıp da günümüzde bulunan hitap ehline muvafakat etmek bizim için müstehaptır, derse; kesinlikle ümmetin dininden çıkmış olur.

Üçüncü Vecih: "Kendisine bir şey emredilmeyen konularda kitap ehline muvafakat etmekten hoşlanırdı" sözünün mucibince şöyle deriz: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sonrasında onlara muhalefet edilmesini emretmiştir. Ayrıca bizlere O'nun ve Muhacir ve Ensar'dan imanda öne geçmiş olan sahabesinin yoluna uymakla emredilmiştir.

Bizim asıl açıklamak istediğimiz şey, bizlerin selefin üzerinden bulunmadığı şeyler hususunda kendilerine benzemekten nehyedilmiş olmamızdır. Selefin üzerinde bulunduğu şeyde ise şüphe yok ki – o kafirler bunları yapmış veya yapmamış olsunlar fark etmez- bizler kafirler de onu yapıyor diye böyle şeyleri terk edecek değiliz. Bununla birlikte Allah, kafirlerin bize muvafakat edeceği bir şeyi de emretmemiştir. Eğer emretmişse, bunda Allah'ın muhkem/sağlamlaştırılmış dini ile nesholunan veya değiştirilen dinin arasının temeyyüz edeceği bir çeşit farklılık muhakkak ki vardır.⁴³⁰

430

Mesela sahur örneği gibi: Oruç tutmak, bizden öncekilere de farzdır. Dolayısı ile Müslümanlar ile kitap ehli, oruç tutma hususunda birbirine muvafakat etmektedir. Ancak biz, sahura kalkıp orucu akşam erkenden açmakla kitap ehlinde farklılık göstermiş olmaktadır. Bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Zaten sen bunların bir kısmını, geçmiş sayfalarda okumuştun. (Çev.)

FASIL

Daha önce Kitap, Sünnet, icma, eser ve itibarın/kıyasın⁴³¹ delaletlerinden onlara benzemenin genel olarak yasak, gidişatları hususunda kafirlere ve acemlere muhalefet edilmesinin yerine göre ya vacip ya da müstehap olduğunu anlatmıştık.

Yine, faili onlara benzemeyi kastetse de etmese de onlara muhalefet etmenin meşru olduğunun beyanı daha önce geçmişti. Aynı şekilde onlara benzemenin yasak olması, sen onlara benzemeyi kastetsen de etmesen de bütün fiilleri kapsamaktadır. Çünkü bu amellerin genelini yapmakla Müslümanlar zaten onlara benzemeyi kastetmezler. Ayrıca bu ameller arasında benzemeyi amaçlamanın tasavvur dahi edilemeyeceği saçların beyazlaması, bıyıkların uzaması vb. gibi şeyler de vardır.

Sonra bil ki onların amelleri üç kısımdır.

- Daha önce onlara da meşru olan veya onlar için daha önce meşru olup olmadığı bilinmemesine rağmen bugün yaptıkları ve bizim dinimizde de meşru olanlar.
- Daha önce meşru olup sonra Kuran ile nesh edilenler.
- Hiçbir şekilde meşru olmayıp onların ihdas ettikleri yani bidat olarak uydurdıkları ameller.

İşte bu üç kısımlardan her biri ya sırf ibadetlerde olur ya sırf adetlerde olur -ki bunlar adaplardır- yahut da hem ibadetlerde hem de adetlerde bir arada bulunur. Böylece bu üç kısım dokuz kısma çıkmış olmaktadır.⁴³²

⁴³¹ Bknz: 480 nolu dipnot.

⁴³² Şeyhulislam (radiyallahu anhu)'ın bu sözünün matematiksel olarak açıklaması şöyledir: Bizim dinimizde meşru olan ibadet olan ameller; ki onların dininde de meşrudur veya

Birinci Kısım: Bunlar iki şeriatta da meşru olanlar yahut sadece bizim şariatımızda meşru olup onların da yaptıkları ameller. Bunlar, Aşure Günü orucu, namazın aslı ve oruç tutmak gibi şeylerdir. Böyle ibadetlerde muhalefet bu tip amellerin sıfatlarında/şekillerinde meydana gelir. Tıpkı bizim için dokuz ve onuncu günlerde oruç tutulmasının sünnet olması gibi. Yine tıpkı kitap ehline muhalefetten dolayı iftarı ile akşam namazını erkenden yapmak ve sahur geciktirmenin bize emredilmesi gibi.

Yine tıpkı Yahudilere muhalefetten dolayı ayakkabılarla namaz kılınmasının bize emredilmiş olması gibi. Ki böyle şeyler ibadetlerde gerçekten çoktur. Hatta adetlerde bile vardır. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

الحد لنا والشق لغيرنا

"Lahid bize, şıkk da dışımızdakilere aittir."

Ayrıca kafirlerin mezarlarından temeyyüz edilebilmesi için kabirlerin Kabe'ye doğru döndürülmesi de sünnettir. Gerçi defin işleminin aslı meşru işlerden olup gündelik işlerdendir. Gel gelelim ki şariatlar bunun sıfatında farklılık göstermektedir. Aynı şekilde bu defin işleminin içerisinde birtakım ibadetler de vardır. Namazda ayakkabı giymekte de hem adet hem de ibadet vardır. Namazda ayakkabıların çıkarılması ise Musa aleyhisselam'ın şariatındandı. Aynı şekilde hayızlı kadından uzaklaşmakta böyledir. Daha bunun gibi aslında onlarla birlikte olup sıfatı hususunda kendilerine muhalefet ettiğimiz daha nice şariatlar vardır.

onların dininde meşru olduğu bilinmeyenler.

Bizim dinimizde meşru olan adet olan ameller; ki onların dininde de meşrudur veya onların dininde meşru olduğu bilinmeyenler.

Bizim dinimizde meşru olan hem ibadet hem de adet olan ameller; ki onların dininde de meşrudur veya onların dininde meşru olduğu bilinmeyenler.

Daha önce onların dininde meşru olup sonra Kuran tarafından neshedilen ibadetler.

Daha önce onların dininde meşru olup sonra Kuran tarafından neshedilen adetler.

Daha önce onların dininde meşru olup sonra Kuran tarafından neshedilen hem ibadet hem de adete dahil olan ameller.

Hiçbir halde meşru olmayıp ancak onların ihdas etmiş oldukları ibadetler.

Hiçbir halde meşru olmayıp ancak onların ihdas etmiş oldukları ibadetler.

Hiçbir halde meşru olmayıp ancak onların ihdas etmiş oldukları hem ibadet hem de adet

kavramına dahil olan ameller. (Nasir b. Abdulkerim Taliki'nden)

İkinci Kısım: Daha önce onların şeriatlarında olup sonrasında külli/tamamen neshedilen Cumartesi Günü, bazı namaz ve oruçların vacip olması gibi ameller. İster daha önce kendilerine vacip olan bir ibadet olsun isterse de kendilerine haram kılınan adetlerle alakalı bir amel olsun, bu tip amellerde onlara muvafakat edilmesinin yasak olduğu gizli değildir. Yani hiçbir kimsenin tutup da dindarlık yapmaya çalışarak hayvansal yağlardan ve turnaklı hayvanları yemekten geri durmasının hakkı yoktur. Aynı şekilde hem ibadet hem de adetten oluşan ve kendileri için daha önce meşru olan bayramlar gibi amellerde de onlara muvafakat edilmesinin yasak olduğu da kapalı değildir. Gerçekten bayramlar, içerisinde hem namaz, zikir, sadaka vermek ve kurban kesmek gibi birtakım ibadetleri hem de genişçe sofralar kurulup güzel elbiseler giyilmesi gibi adetleri veya buna tabi olarak bazı devamlı yapılan amellerin terk edilmesi ve faydalanacak kişiler için bayramlarda kendisine izin verilen oyunlar vb. gibi amelleri barındırmaktadır.

İşte bu sebeple Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) evinde şarkı söyleyen iki küçük kız çocuğunu Ebu Bekir (radiyallahu anh) engellemeye kalkınca şöyle demiştir:

دعهما يا أبا بكر فإن لكل قوم عيداً، وإن هذا عيدنا

"Bırak onları ey Ebu Bekir! Şüphesiz her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır."⁴³³

Yine Habeşliler bayram günü savaş aletleriyle oyunlar düzenler Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) de onlara bakardı.

Meşru/dini bayramlarda başka zamanlarda meşru olmayan vacip veya müstehap ibadetler ile mubah olan şeyler veya başka zamanlarda öyle olmamasına rağmen nefisler için bir pay barındıran vacip veya müstehap adetler şeriat kılınmaktadır. İşte bu sebeptedir ki iki bayramda oruç tutmayı yemek yeme ve bu bayramların birinin yanında sadaka diğerinde hayvan kesmek -ki bunların ikisi de yemek yeme sebeplerindendir- vaciptir.

Hülasa, bu kısımda yani neshedilmiş olan ibadetler ve adetlerde yahut her ikisinde kendilerine muvafakat etmek, aslı meşru olan amellerde kendilerine muvafakat etmekten daha çirkin ve kötüdür. İşte bu sebeptendir ki bu kısımdaki amellerde muvafakat etmek -ileride zikredeceğimiz gibi- kesinlikle haramdır. Birinci kısımdaki amellerde ise kendilerine muvafık olmak, çoğunlukla sadece mekruh olur.

Üçüncü Kısım: İhdas ettikleri yani bidat olarak uydurdukları ibadetler veya adetler veya ikisinden oluşan ameller. Bu ise çirkinlerin en çirkinidir. Kaldı ki bunu Müslümanlar ihdas etmiş olsaydı, yemin olsun ki kesinlikle çirkin bir iş olacaktı. O halde hiçbir peygamberin meşru kılma-
dığı bilakis kafirlerin ihdas etmiş oldukları türden olan amellerin durumu nedir...? İşte böyle şeylerde o kafirlere muvafakat etmenin çirkinliği ger-
çekten çok açıktır. Zaten bir asıl da budur.

Diğer bir asıl ise şudur: Kendisinde iki taraf arasında benzeme mey-
dana gelen ibadet veya adet veya hem ibadet hem de adetten müteşekkil
ameller, bu ümmet içinde ihdas edilen bidatlerdendir. Zaten konuştuğu-
muz konu da onlara özel olan amellerdir. Bizim için meşru olan ve öncü
selefimizin de yapmış olduğu ameller ise konumuz dışındadır.

Açıklamış olduğumuz bu üç kısımlardaki amellerde kafirlere benze-
me işi, bidatlerin çirkinliğine ve tenzihen veya tahrimen mekruhluğuna
delalet eden Kuran, Sünnet ve icmanın bütün delillerine dahil olmaktadır.
Yani, tüm bu amellerde hem uydurulmuş bidatler olmaları hem de kafirle-
re benzeme bir araya gelmektedir. Zaten bu iki özellikten biri dahi yasağı
gerekli kılmaktadır. Zira benzeme Selef zamanında olsa dahi genel olarak
yasaktır. Aynı şekilde kafirler yapmamış olsalar dahi bidatler de yasaktır.
Buna binaen bu iki vasıf bir araya geldiğinde çirkinlik ve yasak hususunda
birbirinden bağımsız iki illete dönüşür.

FASIL

Madem kafirlere ve acemlere benzeme konusundaki bu asıl, iyice (anlaşıp) sağlamlaştı; o halde şöyle diyoruz: Onlara bayramlarında muvafakat etmek iki yoldan caiz değildir:

Birinci Yol: Daha önce de geçtiği üzere kitap ehline ne bizim dinimizde ne de selefimizin adetinde olmayan şeylerde muvafakat etmek, o amelde kendilerine muvafakat etme mefsedeti ve muhalefet maslahatı bulunur. Hatta öyle ki, bu hususta kendilerine muvafakat etmek aslı onlardan alınmayan ancak iki grubun da yaptığı bir amel olsa bile yine de onlara muhalefet etmek bizim için meşrudur. Çünkü, daha önce de işaret edildiği üzere bu muhalefette maslahat vardır. Buna binaen halde kim onlara muvafakat ederse, sözü geçen mefsedete uğramasa dahi söz konusu maslahatı kaçırmış olacaktır. O halde hem maslahatı kaçırmış hem de mefsedete düşmüş kişinin durumu nasıl olur...?

Yine bu, uydurulmuş bidat olması cihetindendir. Bu yolun söz konusu amelde onlara benzemenin mekruh olmasına delalet ettiğinde hiçbir şüphe yoktur. Çünkü onlara benzemenin en alt derecesi mekruh olmasıdır. Aynı şekilde bidatlerin de en alt derecesi mekruh olmalarıdır. Ayrıca delillerden çoğu bayramlarında onlara benzemenin haramlığına delalet etmektedir. Mesela Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "kim bir kavme benzerse; işte o, onlardandır" sözü gibi. Bu hadisin mucibi yani gerektirdiği hüküm, benzemenin mutlak manada haram olmasıdır.

Aynı şekilde onun (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "müşriklere muhalefet edin" vb. sözleri ile zikretmiş olduğumuz gazaba uğrayanların ve sapıt-

mışların yoluna -ki bayramları onların yollarındandır- uyulmasının haramlığına delalet eden kitap ve sünnet delilleri gibi daha nice deliller vardır.

O halde her kim nass, icma ve kıyas şeklinde daha önce geçen genel delillere meylederse, o kimseye bu meselenin zikretmiş olduğumuz çoğu delillere dahil olduğu beyan olacaktır. Ayrıca o kimse bayramların, kafirlerin ameli cinsinden veya batıl dinlerinin şiarından olduğunu iyice anlayacak; bu bayramların hepsinin namazda ayakkabıları çıkarmak -ki o giyilmesi gibi caizdir- gibi dinlerine has olan amellerinin hilafına haram olduğunu da bilecektir. Aynı şekilde o kişiye, ihdas edip de kendileriyle muvafık olmadığımız amellere devam etmek ile aslı onlardan olunup kendilerine muvafakat etmeyi kastetsek de etmesek de ihdas etmiş olduklarımız arasındaki fark da açık ve anlaşılır hale gelecektir.

Kafirlerin Bizzat Bayramlarına Has Olan İkinci Yol⁴³⁴: Kafirlerin bayramlarında kendilerine muvafakat etmenin caiz olmasının ikinci yolu Kitap, Sünnet, İcma ve itibar/kıyas delilleridir. Kitaba gelirsek, Tabi'in ve diğerlerinden olan birçok kişinin Allah (*Teâlâ*)'nın

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا

"Onlar, zûra şahit/tanık olmazlar ve boş şeylerle karşılaşmalarında şerefli bir şekilde geçip giderler"⁴³⁵

haklı hakkında Tabi'in ve diğerlerinden olan birçok kişinin yaptığı tefsirlerden bazıları şunlardır:

Ebu Bekir El Hallal, El Cami' adlı eserinde kendi isnadıyla Allah (*Teâlâ*)'nın "onlar zûra şahit olmazlar" sözü hakkında Muhammed b. Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Zûr, Palmiye Pazarı bayramıdır."

Aynı şekilde Mücahid'den şöyle dediği zikrolunur: "Zûr, müşriklerin bayramlarıdır."

⁴³⁴ Yani, kafirlere bayramlarında muvafakat etmenin caiz olmadığının beyanı hakkındaki ikinci yol.

⁴³⁵ Furkan, 72

Bunun gibi Rebi' b. Enes'in de "zûr, müşriklerin bayramlarıdır" dediği rivayet edilmektedir.

Ayrıca bu manada İkrime'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Zûr, müşriklerin cahiliyyede oynadıkları bir oyundur."

Yine Kadı Ebu Ya'la bir kitabında şöyle bir başlık açmıştır: "Müşriklerin Bayramlarına Katılmanın Yasaklığı Konusu."

Yine Ebu's Şeyh El İsfahani zimmilere koşulan şartlarda kendi isnadıyla Allah (*Teâlâ*)'nın "onlar zûra şahit olmazlar" kavli hakkında Dahhak'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Zûr, müşriklerin bayramıdır." Yine kendi isnadıyla Ebi Sinan'dan rivayet ettiğine göre "onlar zûra şahit olmazlar" ayeti hakkında Dahhak "zûr, şirk sözüdür" demiştir. Yine kendi isnadıyla Cuveybir'den rivayet ettiğine göre Dahhak "onlar zûra şahit olmazlar" ayeti hakkında "zûr, müşriklerin bayramlarıdır" demiştir. Yine kendi isnadıyla Cüveybir'den şöyle rivayet etmiştir: Allah (*Teâlâ*)'nın "onlar zûra şahit olmazlar" manası, şirk ehline şirkleri üzere yardım edip onların arasına katılmazlar, demektir. Yine kendi isnadıyla Atâ b. Yesâr'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ömer (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Acemlerin anlaşılma konuşmalarından sakının. Ayrıca sakın ha bayram günlerinde kiliselerinde müşriklerin yanına girmeyin!"

Tabiiinden olan bu kişilerin "zûr, kafirlerin bayramlarıdır" sözü, onlardan kimisinin "o, şirk" veya "cahiliye zamanındaki bir puttur" sözlerine muhalif değildir. Yine, bazılarının "içerisinde çirkin sözlerin konuşulduğu yerler" ve "o, şarkıdır" gibi sözlerine de muhalif değildir. Çünkü sefelin tefsir hususundaki âdeti bu şekilde idi. Yani dinleyen kişinin ihtiyacından veya kendisiyle cins hakkında beyanda bulunmak istemelerinden dolayı kişiye o cins ile isimlendirilen şeyin türlerinden bir türü zikrederlerdi. Tıpkı acem birinin *الحبر* "hubz ne demek" diye sorduğunda, kendisine bir parça lavaş ekmeği getirilip ekme cinsine işaret edilerek "işte budur" denilmesi gibi. Yoksa "hubz" sadece bu getirilene denir, diğerlerine denmez demek değil.

Ancak bazı müfessirler şöyle demişlerdir: Zûra şahit olmak, yalancı şahitlik demektir. Gerçi bu görüşte nazar vardır. Çünkü Allah (*Teâlâ*) *لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ* "*zûra şahit olmazlar*" dedi, *لَا يَشْهَدُونَ بِالزُّورِ* "*zûrda şahit olmaz-*

lar" demedi.⁴³⁶ Araplar bir yer veya zamanda hazır bulunduğunda شهدت كذا "şuna şuna şahit oldum" derler. Tıpkı İbn Abbas (radiyallahu anh) uma'nın şu sözü gibi:

شهدت العيد مع رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile bayrama şahit oldum."⁴³⁷

Yine Ömer (radiyallahu anh)'ın şu sözü de böyledir:

الغنيمة لمن شهد الواقعة

"Ganimet, savaşa şahit olanlara aittir."

Bu, Arapların keliminde çoktur. "Bâ" harfi ile شهدت بكذا "şunda şunda" şahitlik/tanıklık ettim" sözünün manası ise "ondan haber verdim" demektir.

Zikrettiğimiz Tabiin alimlerinin ayete yaptığı tefsirlerin açıklaması şu yöndendir: Zûr kelimesi, bir şeyi güzelleştirmek ve hakikatte üzerinde bulunduğu şeyin tersi gözükmesi için o şeye batıl elbisesi giydirmenin ta kendisidir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözü de bu tür-dendir:

المتشبع بما لم يعط كلابس ثوبي زور

"Kendisine verilmeyen bir şey ile süslenen, sanki iki parça zûr elbisesi giymiş gibidir."⁴³⁸

Çünkü bu kimse, nefsinde olmayan bir şey ile kendini büyük göstermeye çalışmıştır. Zûrda şahitlik eden ise, kalpte olanın tersine olan bir kelimayı açığa vurmaktadır. İşte bu sebeple seleften bazıları ayeti, bir şüp-

⁴³⁶ Günümüz meallerinin çoğunda da ayete "onlar yalancı şahitlikte bulunmazlar" diye meal verilmektedir. Şeyhulislam'ın da ifade ettiği üzere bu, pek de tutarlı değildir. Allah en iyisini bilir. (Çev.)

⁴³⁷ Hadisin tamamı şöyledir. "Rasulullah sallahu aleyhi ve sellem, Ebu Bekir, Ömer ve Osman ile bayrama şahit oldum. Hepsi de hutbeden önce namaz kılarlardı." (Buhari, 962)

⁴³⁸ Buhari, 5219 – Müslim, 2129

heden veya şehvetten dolayı -kalpte çirkin olmasına rağmen-güzelliği izhar edilen şeyler ile tefsir etmişlerdir. Yani şirk vb. şeylerin bir şüpheden; şarkı vb. şeylerin de şehvetten dolayı güzelliği izhar edilir.

Müşriklerin bayramlarına gelirsek; bu bayramlar şüpheyi de şehveti de bir arada bulundururlar ki bu batılın ta kendisidir. Çünkü bu bayramların ne din hususunda ne de dünya lezzetleri hususunda hiçbir faydası yoktur ve akibeti de elemidir. İşte bu sebeple müşriklerin bayramları zûra dönüşmüştür. Bu bayramlara şahit olmak, onlarda hazır bulunmaktır. Bununla beraber Allah o bayramlara şahit olmanın terkedilmesini -ki bu, salt izlemek veya dinlemek şeklinde hazır bulunmaktır- övmüşken, acaba bundan daha fazlası olan mücerret şahitlik değil zûr amelinin ta kendisi olan amel ile kendilerine muvafakat etmenin durumu nedir?

Sonra mücerret olarak bu ayette şahit olmayı kişilerin övülmesi ve sena edilmesi söz konusudur. Ayrıca tek başına bu ayet dahi, zûra dahil olan bayramları ve diğer şeylerine şahit olunmasının terkedilmesini teşvik etmekle birlikte oralarda hazır bulunmanın terkedilmesinin mendûb olmasını gerektirmektedir. Yine bu ayet, Allah'ın onları zûr diye isimlendirmesi sebebiyle oralarda hazır bulunmanın kerahetini ifade etmektedir.

O bayramlara şahitlik etmenin bu ayet ile haram olmasında ise nazar olmakla birlikte ayetin bayramların fiili kutlanmasının haramlığına delleti birkaç vecihtir. Çünkü Allah (*Teâlâ*), bu bayramları zûr diye isimlendirmiştir. Ayrıca başkasına hiçbir zararı dokunmasa dahi hanımlarına zıhar yapan kişiler hakkındaki şu kavlinden dolayı zûr sözünü konuşanı zemetmiştir.

وَأَنَّهُمْ لَيَقُولُنَّ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا

"Şüphesiz ki onlar sözün kötü ve zûr olanını söylemektedirler."⁴³⁹

Allah (*Teâlâ*) yine şöyle buyurmaktadır:

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

"Zûr sözünden uzak durun."⁴⁴⁰

Gerçi zûr sözünü konuşmanın yasaklığı daha açıktır, denilse de zûr amelini yapan kimse bu yasağa da dahildir. Çünkü Allah (Sübhanehu), sadece o bayramlara şahit olmayı bırakmalarından dolayı bu kişileri övmesi, bu bayramları bizzat uygulamanın O'nun katında zemmedilmiş ve ayıplanmış bir şey olduğuna delalet eder. Zira, söz konusu bayramları kutlamak caiz ama terkedilmesi daha faziletli olsaydı, sadece onlara şahit/seyirci olmak veya bu şahitliğin terkedilmesinde bu derece büyük bir övgü olmazdı. Çünkü mübah şeylere şahit olmakta hiçbir fayda yoktur ve bu şahitliğin terkedilmesinin tesiri de çok azdır.

Şöyle de denebilir: Bu onların övülmesi hususunda bir mübalağa ifadesidir. Çünkü onlar her ne kadar batıl işleri yapmasalar dahi içerisinde batıl şeylerin işlendiği meclislerde hazır bulunmamaktaydılar. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا

"Rahman'ın kulları o kimseler ki, yeryüzünde vakar ile yürürler."⁴⁴¹

Görüldüğü gibi Allah (Sübhanehu) bu sıfatlarla nitelenen kişileri Rahman'ın kulları diye isimlendirdi. Rahman'a kulluk edilmesi vacip olduğuna göre bu sıfatları elde etmek de vaciptir.

Gerçi bunda da nazar vardır. Çünkü şöyle denebilir: Bu sıfatların içinde vacip olmayanlar da vardır. Çünkü bu sıfatlarla nitelenen kimseler bu vasfı hem kemal hem de hakikat üzere asıl hakkedenlerin ta kendileridir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ

Müminler ancak şu kimselerdir ki, Allah zikredildiğinde kalpleri titrer.⁴⁴²

Yine şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

Kulları içinde ancak alimler Allah'tan korkarlar.⁴⁴³

Ayrıca Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

ليس المسكين الذي ترده اللقمة واللقمتان

"Miskin, bir iki lokmanın kendisini geri çevirdiği kimse değildir."⁴⁴⁴

Yine şöyle demiştir:

ما تعدون المفلس فيكم

"İçinizde kimi müflis saymaktasınız?"⁴⁴⁵

ما تعدون الرقوب

"Neyi rukûb⁴⁴⁶ saymaktasınız?"⁴⁴⁷

Bunların benzerleri çoktur.

O halde bu ayet ister bunun haramlığına ister kerahetine isterse de bunu terk etmenin müstehaplığına delalet etsin amacımızın aslı gerçekleşmiştir. Zira, onlara muvafakat etmeyi terk etmenin müstehap olduğunun beyanı da aynı şekilde bu kitapta hedeflediğimiz şeylerden biridir. Çünkü bazı insanlar, aileye geniş imkanlar sağlamak, insanların kazançlarının sağlanmasını ve dünyalıklarının yararları dolayısıyla kafirler ile herhangi bir fiilde muvafakat etmenin müstehap olduğunu zannetmektedirler. Bununla birlikte bu muvafakatin terkedilmesinin müstehap olduğu bilinince ilk amacımız meydana gelmiş bulunmaktadır.

⁴⁴³ Fatur, 28

⁴⁴⁴ Buhari, 1479

⁴⁴⁵ Müslim, 2581

⁴⁴⁶ Rukûb, hiçbir çocuğunun kendisinin maiyetiyle ilgilenmediği ve bu yüzden ölümü gözleyen kimseye denir.

⁴⁴⁷ Müslim, 2608

Şimdi Sünnet'e gelelim...⁴⁴⁸ Enes b. Malik (radiyallahu anh) şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde, Medinelilerin içerisinde oyunlar oynadıkları iki günleri vardı. Bunun üzerine onlara şöyle dedi: Bu iki gün de nedir? Dediler ki: Bizler cahiliyede bu günlerde oyunlar oynardık. Bu cevaba binaen Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَبْدَلَكُمْ بِهِمَا خَيْرًا مِنْهُمَا: يَوْمَ الْأَضْحَى وَيَوْمَ الْفِطْرِ

"Şüphesiz ki Allah sizin için bu ikisini onlardan daha hayırlısı -yani Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı- ile değiştirdi."⁴⁴⁹

Hadisi Ebu Davud bu lafızla rivayet etmiştir. Senedi ise şöyledir: Bize Musa b. İsmail tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd, Humey'den o da Enes'ten tahdis etti... Ayrıca bu hadisi Ahmed ve Nesai de rivayet etmiştir. Ebu Davud'un senedi ise Müslim'in şartına göre sahihtir.

Hadisin delalet yönü şudur: O iki cahiliye bayramını Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ikrar etmemiş yani onay vermemiş ve onları o günlerde adetleri üzere oyun oynar halde bırakmamıştır. Bilakis "şüphesiz Allah, sizin için o günleri başka iki gün ile değiştirdi" demiştir. Bir şeyin değiştirilmesi değiştirilen şeyin terk edilmesini gerektirir. Çünkü değiştirilen şey ile kendisiyle değiştirilen şey bir arada bulunamazlar. İşte bu sebeple bu ibare/anlatım şekli ancak ikisinin bir arada bulunması terkedilen şeyler hakkında kullanılır. Tıpkı şu ayetlerde olduğu gibi:

أَفْتَحِجُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا

Şimdi siz, beni bırakıp da onu ve onu izleyenleri mi dost ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düşmanınızdır. Zalimler adına bu ne kötü bir değişimdir!⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Yani, bayramlarında kafirlere muvafakat etmenin caiz olmadığı hususunda sünnetten yapılan istidlal. Şeyhulislam (radiyallahu anh) bu istidlal hususunda yedi farklı vecih zikredecektir. (El Akl talikinden)

⁴⁴⁹ Ebu Davud, 1134

⁴⁵⁰ Kehf, 50

وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْنِ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِیْ أُكُلِ خَمْطٍ وَأَثَلٍ وَشَیْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ

*Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, acı yemişli, ılgınlı ve birkaç da sedir ağacı bulunan iki bahçeyle değiştirdik.*⁴⁵¹

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ

*Zalimler, kendilerine söylenenin dışında başka bir sözle değiştirdiler.*⁴⁵²

وَلَا تَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ

*Temiz olanı pis olanla değiştirmeyin!*⁴⁵³

Kabre konulan kişilerle alakalı hadis de bu kabildendir. Cennetlik şöyle denir: "Cehennemdeki yerine bak! Allah senin için onu, cennette daha hayırlı bir yerle değiştirmiştir." Cehennemlik olana ise şöyle denir: "Cennetteki yerine bak! Allah senin için onu cehennemden bir yer ile değiştirmiştir."⁴⁵⁴

Ömer (radiyallahu anh)'ın sözü de bu türdendir. Şair Lebid'e şiirin ne yaptı, diye sorduğunda o, şöyle cevap vermiştir: "Allah benim için onu Bakara ve Âl-i İmran ile değiştirdi."

O halde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "şüphesiz ki Allah sizin için bu ikisini onlardan daha hayırlısı ile değiştirdi" sözü, iki bayramın da bir arada bulunmasının terkedilmesini gerektirir. Özellikle "daha hayırlısıyla" sözü, cahiliyedekine karşılık, bizim için şariat kılınanının alınmasını gerektirmektedir.

Aynı şekilde onlara o günün ne olduğunu sorup kendisine onların cahiliyede oyunlar oynadıkları iki gün olduğu cevap verildiği zaman "şüphesiz ki Allah sizin için değiştirdi" demesi, o iki günün İslam'ın iki bay-

⁴⁵¹ Sebe, 16

⁴⁵² Bakara, 59

⁴⁵³ Nisa, 2

⁴⁵⁴ Buhari, 1374 – Müslim, 2866

ramına bedel olarak alınmasının yasak olduğuna delildir. Zira, bununla yasak amaçlanmamış olsaydı, bu değişimin zikrolunması münasip olmazdı. Çünkü Medineliler, İslami iki günün şeriat kılınmasının aslını biliyorlar ve bu aslı cahiliyedeki bayramları sebebiyle terk edecek de değillerdi.

Yine Enes'in "onların içerisinde oyunlar oynadıkları iki günü vardı" sözü ile Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Şüphesiz ki Allah sizin için bu ikisini onlardan daha hayırlı iki günle değiştirdi" sözü, Enes (radiyallahu anh)'ın Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "o ikisiyle değiştirdi" sözünden o iki günün yerine geçmesi için değiştirildiğini anlamıştır.

Aynı şekilde o iki gün, İslam'da ölmüş olup ne Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ne de halifeler (radiyallahu anh)um zamanında o bayramlardan eser kalmamıştır. Ayrıca şayet onları kutladıkları o iki gün ve benzerlerinden gerçekten nehyetmemiş olsaydı, kesinlikle âdetleri üzerinde kalmaya devam ederlerdi. Çünkü âdetler, ancak onu ortadan kaldıran bir değiştirici ile değiştiriler. Özellikle kadınların, çocukların ve insanlardan birçoğunun tabiatları, tatil ve oyun bayramı edindikleri günlerin özlemini çeker ve o günün gelmesini gözlerler.

İşte bu sebeptendir ki birçok kral ve önder kişiler, nefislerindeki bayramı gerektiren bir kuvvet ve çoğunluğun onu kutlamak üzerindeki arzularının fazlaca olmasından dolayı insanları bayramları hususundaki âdetlerinden çevirmekten aciz kalırlar. O halde şayet Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından bu bayramları engelleyici bir kuvvet olmasaydı, kesinlikle o bayramlar -zayıf dahi olsa- devam ederlerdi. Böylece bilindi ki O'ndan bu hususta kuvvetli bir engelleyici olduğu sabittir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından kuvvetli bir şekilde menedilen her şey haramdır. Zaten haram ile bundan başka bir şey de kastedilmez. Ki bu, kendisinde hiçbir şüphe olmayan apaçık bir husustur. Bunun yanında, şayet insanlar bu hususta kendilerine izin verilip de o iki bayram gününde yaptıkları bazı şeylere dönecek olurlarsa; bu, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yasağına rağmen yasağı hiçe sayıp ona düşmanlık etmek demek olur. Ki, bu anlaşılmasını istediğimiz mananın ta kendisidir.

Kitap ehlinin (zimmilere koşulan şartlarda yapılmasına belirli ölçülerde) kendilerine onay verdiğimiz bayramlarındaki mahzur, kendilerine

onay vermediğimiz cahiliyedeki bayramlardaki mahzurdan daha şiddetlidir. Çünkü ümmet, Yahudi ve Hıristiyanlara benzemekten sakındırılmış ve ümmete içlerinden bir topluluğun bu mahzuru işleyeceği haber verilmiştir. Cahiliye dini bunun hilafıdır. Çünkü cahiliye dini ancak kıyame-te yakın, müminlerinin genelinin yaşamları sona erdiğinde geri dönecektir. Şayet kitap ehlinin bayramları dediğimiz gibi daha mahzurlu olmasa dahi, cahiliye bayramları ile aynı olduğu gizli değildir. Çünkü insanlar adına faili mevcut olan şerden duyulan korku, kuvvetli bir müktezası olmayan şerden daha fazladır.

Bu konudaki ikinci hadisimiz ise Ebu Davud'un şu rivayetidir: Bize Davud b. Raşid tahdis etti, dedi ki: Bize Şuayb b. İshak, El Evzai'den tahdis etti, (Evzai) dedi ki: Bize Yahya b. Kesir tahdis etti, dedi ki: Bana Ebu Kilâbe tahdis etti, dedi ki: Bana Sabit b. Ed Dahhâk (*radiyallahu anh*) şöyle tahdis etti: "Bir adam, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında Buvane'de bir deve kesmeyi adamıştı. Bu sebeple Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelip Buvane'de bir deve kesmeyi adamıştım, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona şöyle sordu: Orada daha önce kendisine ibadet edilen bir putlardan herhangi biri var mıydı? Adam hayır, diye cevap verdi. Bu sefer ona şöyle sordu: Peki orada müşriklerin bayramlarından herhangi birisi kutlanır mıydı? Adam tekrar hayır, deyince Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona şöyle buyurdu:

أَوْفَ بِنْرِكْ، فَإِنَّهُ لَا وِفَاءَ لِنَدْرِ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ

"Adağını yerine getir. Çünkü ne Allah'a isyan olan ne de Ademoğlunun sahip olmadığı şeydeki hiçbir adağa vefa etmek gerekmez."⁴⁵⁵

Bu hadisin aslı Sahihayn'dadır⁴⁵⁶. Bu isnad Sahihayn'ın şartına göre olup ravilerin hepsi sika ve meşhur kişilerdir. Ayrıca sene mu'an'an olmaksızın muttasıldır.

Buvane, Mekke'ye yakın bir yer olup Vaddahu'l Yemen onun hakkın-da şöyle demiştir:

⁴⁵⁵ Ebu Davud, 3313

⁴⁵⁶ Buhari, 6696 – Müslim, 1641

أيا نخلتى وادى بوانة حبذا إذا نام حراس النخيل جناكما

"Ey Buvane vadisinin iki kesik hurma ağacı! Ne de iyi olur

Yüksek hurma ağacının bekçileri uyuduğunda, meyveleriniz..."

Hadisin anlattıklarımıza delalet yönü ileride gelecektir.

Yine Ebu Davud Süneninde şöyle demiştir: Bize El Hasen b. Ali tahdis etti, dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis etti, dedi ki: Bize Taif halkından olan Abdullah b. Yezid b. Miksem haber verdi, dedi ki: Bana, Sâre binti Miksem'in tahdis ettiğine göre o, Meymûne binti Kerdem'i şöyle anlatırken işitmiştir: "Babamla birlikte Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in haccında hazır bulunmuştuk. Derken Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i görmüş ve insanların bu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir, dediklerini duymuştum. Hemen gözlerimi kendisine diktim. Babam ise O devesinin üzerinde elinde yazıcıların kamçısına benzer bir şey varken yanına vardı. Derken bedevilerin ve diğer insanların sessiz olun, sessiz olun dediklerini duydum. Babam O'nun yanına vardı ve ayağını tutup O'nu durdurdu. O'ndan kendisini dinlemesini talep etti ve şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Eğer bir çocuğum olursa Buvane'nin tepesinde yüksek yokuşlarda sayılı koyun kesmeyi adamıştım. Ravi dedi ki: Bilmiyorum, ancak elli tane demişti. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle sordu: Orada bu putlara ait bir şey var mıydı? Adam; hayır, diye cevap verdi. Peşine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: Allah için adadığın şeyi yerine getir. Ravi dedi ki: Sonrasında koyunları toplayıp teker teker kesmeye başladı. Derken içlerinden biri kaçtı ve adam peşine düştü. Bu sırada; Allah'ım adağımı ifa etmeyi nasip eyle, diyordu. Derken onu yakaladı ve hemen boğazladı."⁴⁵⁷

Ebu Davud dedi ki: Bize Muhammed b. Beşşar tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu Bekir El Hanefi tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulhamid b. Cafer, Amr b. Şuayb'tan, o Meymûne binti Kerdem b. Süfyan'dan, o babasından bir önceki kıssaya yakın muhtasar bir şey tahdis etti: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sözü geçen kişiye şöyle demiştir: "Orada bir put veya müşriklerin cahiliyede kutladıkları bayramlardan herhangi bir bayram var

mi? Adam; hayır, diye cevap verdi. Dedi ki: Şöyle dedim: Şu annemin bir hayvan kesme adağı var. Peki ben onun adına bunu yerine getirebilir miyim? İbn Beşşar bazen şöyle derdi: Onun adına bunu yerine getirebilir miyiz? Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ise; evet, diye cevap verdi."⁴⁵⁸

Yine şöyle demiştir: Bize Müsedded tahdis etti, dedi ki: Bize El Haris b. Ubeyd Ebu Kudame, Ubeydullah El Ahnes'ten, o Amr b. Şuayb'tan, o babasından o da dedesinden şöyle tahdis etti: "Bir kadın Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelip şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasülü! Şüphesiz ki ben, senin başının üstünde def çalmayı adamıştım. Dedi ki: Adağını yerine getir. Kadın bu sefer; Şüphesiz ki ben cahiliye halkının önceleri içerisinde hayvan kestikleri falanca mekânda hayvan kesmeyi de adadım. Dedi ki: Bir heykel adına mı? Kadın; hayır, dedi. Dedi ki: Bir put adına mı? Kadın yine hayır, deyince ona; adağını yerine getir, buyurdu."⁴⁵⁹

Hadisin delalet yönü şudur: Bu kişi, ismini verdiği o mekânda ya deve ya koyun ya da ikisini de kesmeyi adamıştı. Buna binaen Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kendisine "orada daha önce kendisine ibadet edilen bir putlardan herhangi biri var mıydı" diye sormuş, adam da hayır diye cevap verince kendisine bu sefer "peki orada müşriklerin bayramlarından herhangi biri kutlanır mıydı" diye sormuştur. Adam yine hayır, deyince kendisine "adağını yerine getir" buyurup sonrasında "Allah'a isyan hususundaki hiçbir adak yerine getirilmez" demiştir.

İşte bu, birkaç yönden müşriklerin bayram yerlerinde ve putlarının bulunduğu mevkide hayvan kesmenin Allah'a isyan olduğuna delalet etmektedir.

Birincisi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "o halde adağını yerine getir" sözü, "fâ" harfiyle vasfın hemen peşinden verilen bir hükümdür. Böyle olması, bu vasfın hükmün sebebi olmasına delalet eder. O halde ahde vefa ve adakta cömert olmak ile ilgili verilen emir, bu iki vasıftan hali olmaktadır. Yani sözü geçen iki vasıf adağın yerine getirilmesine engel teşkil etmektedir. Şayet bunlar, herhangi bir isyan çeşidi olmasalardı, adağın yerine getirilmesi kesinlikle caiz olurdu.

⁴⁵⁸ Ebu Davud, 3315

⁴⁵⁹ Ebu Davud, 3312

İkincisi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "o halde adağını yerine getir" dedikten hemen sonra "Allah'a isyan olan hususlardaki adak yerine getirilmez" demiştir. Şayet kendisinden soru sorulan suret, bu âmm lafza dahil olmasaydı, böyle demezdi. Eğer böyle olmasaydı kelimada kendisinde adak adanan şeyle -isyan olmasa bile- aralarında bir irtibat/bağlantı da olmazdı. Ne var ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in o şahsa, söz konusu iki suretten sorup sonrasında "o halde adağını yerine getir" demiştir. Yani, orada hayvan kesmenin haramlığını gerektirecek bir şey yoktur. Demek ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu cevabında bu şeylerden hali olduğunda adağın yerine getirilmesinin emri, bulunması anında ise yasaklığının delili vardır. Zaten adağı yerine getirme meselesinin aslı malum ve hangi adakların yerine getirilemeyeceği (fıkıh kitaplarında) açıkça anlatılan bir şeydir.

Üçüncüsü: Şayet cahiliye bayramlarının kutlandığı yerlerde hayvan kesmek caiz olsaydı, başı üzerinde def çalmayı adayan kadına cevaz verildiği gibi adağı adayan kişiye de adağını yerine getirmesi için cevaz verirdi. Daha doğrusu, adağını yerine getirmesini vacip kılardı. Zira adağın kendisinde söz verildiği mekânda hayvan kesmek vaciptir. Tüm bunlarla birlikte, madem cahiliye bayramlarının kutlandığı mekânlarda hayvan kesmek bile yasaklanmıştır; o halde bayramları sebebiyle yapılan bazı amelleri bizzat yaparak kendilerine muvafakat etmenin durumu nasıldır?

Bunların izahı şöyledir: العيد "î'd" yani bayram terimi, adet üzere her sene veya her ay veya her hafta vb. şekilde tekrar edilen insanların genelinin toplanmasını ifade eden bir isimdir.

Bayram tanımı; Cuma Günü ve Ramazan Bayramı gibi tekrarı, insanların kendisinde bir araya gelmesini ve bu ikisine tabi olan adetler ile ibadetler türünden olan amelleri altında toplar. Ayrıca bayram terimi, bazen bizzat bir mekâna has olur ve bazen de hiçbir şekilde bir şeyle sınırlı olmayan mutlak manada olur. İşte bunların hepsi çoğunlukla bayram, diye isimlendirilir.

Zamanla alakalı olan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Cuma Günü hakkındaki şu sözü gibidir:

إن هذا يوم جعله الله للمسلمين عبدا

"Şüphesiz ki Allah bugünü Müslümanlar için bayram kılmıştır."

Toplanma ve amellerle alakalı olan ise İbn Abbas (*radiyallahu anh*) uma'nın "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'le birlikte bayrama şahit oldum" sözü gibidir.

Mekân ile alakalı olan da Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "kabrimi bayram edinmeyin" sözü gibidir.

Bazen de bayram lafzı, günün tamamı ve o gündeki amele verilen bir isimdir ki, kullanımda egemen olan mana budur. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözü gibi:

دعهما يا أبا بكر، فإن لكل قوم عيداً، وإن هذا عيدنا

"Bırak onları ey Ebu Bekir! Çünkü şüphesiz her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır."

O halde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "orada müşriklerin bayramlarından herhangi biri kutlanıyor muydu" sözü ile kastettiği şey, bayram olarak toplandıklarına ait adet üzere bir toplandı manasıdır. Adam kendisine; hayır, diye cevap verince ona "o halde adağını yerine getir" buyurmuştur.

Bu ifade, o yerin bayram yeri olmasının adak olsa dahi orada hayvan kesilmesine mâni olmasını gerektirir. Tıpkı daha önce putlarının olduğu bir yerin de böylece mâni olması gibi. Eğer dediğimiz gibi mâni olmasaydı, kesinlikle kelim intizam bulmaz ve detay istemek de güzel olmazdı.

Yine malumdur ki bu mâni ancak, içerisinde bayram kutlayarak yüceltikleri o mekânın yüceltilmesi veya orada bayram kutlama hususunda kendilerine ortak olmak veya orada bayramlarına alt şiarları tekrar hortalatmak vb. sebepler dolayısıyladır. Çünkü ortada fiilin yapıldığı mekân

veya fiilin bizzat kendisi veya zamanından başka bir şey yoktur. Bunun yanında şayet bu, sadece o mevkiinin tahsis edilmesi olsaydı -ki zahir olan da budur- yine de Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), daha önce müşriklerin bayramlar kutladıkları yer olması sebebiyle o mekânın tahsis edilmesini yasaklamıştır. İşte bu sebeptedir ki hakkında soru sorulan mekân böyle şeylerden boş olduğunda orada hayvan kesilmesine izin vermiştir. Bir yeri tahsis etmenin kastedilmesi ise devam etmektedir. Bu sebeple asıl mahzurlu olanın, onların bayram yaptıkları bölgenin tahsis edilmesi olduğuna bilinmiş olmaktadır. Bununla birlikte, mademki bayram kutladıkları o bölgenin tahsis edilmesi mahzurludur; o halde bizzat bayramlarını kutlamanın hali nedir? Bu tıpkı şunun gibidir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) o yeri, putlara tapmak suretiyle şirk koştukları bir yer olması sebebiyle kerih gördüğünden, bu şirk koşmanın ve putlara tapmanın yasak olduğuna daha çok delalet eder.

Yok eğer ki orada hayvan kesmenin yasak olmasının sebebi, bayramda yaptıkları ameller hususunda müşriklere muvafakat etmekse; o zaman zaten bu bizim konumuzun ta kendisidir. Zira bu takdire göre, bayram hususunda kendilerine muvafakat olmaksızın sadece orada hayvan kesmek mekruh değildir. Zaten orada başka bir mahzur da yoktur. Ancak birinci ihtimal daha zahirdir. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) o şahsa ancak oranın müşriklerin bayram yeri olup olmamasını sormuştur; bayram vakitlerinde hayvan kesiliyor muydu, meselesini değil. Başka bir sebep de Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "orada müşriklerin bayramlarında herhangi biri var mıydı" sözünden anlaşılmaktadır ki soru anında o bayramlar mevcut değildi. Ki bu husus açıktır. Zaten başka bir hadiste bu kıssanın Veda Haccında geçtiği zikrolunmaktadır. O vakitte ise müşriklere ait hiçbir bayram ortada kalmamış, silinip gitmişti.

Yine soruyu soran kişinin orayı bayram yeri değil sadece hayvan kesme yeri edinmesiyle birlikte yine de Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kafirlerin daha önce bayram yaptıkları yerlerde -her ne kadar bu kafirler Müslüman olup da o bayramı terk etmiş olsalar bile- hayvan kesilmesini yasakladığında, bunun bayramlarından herhangi bir şeyin kalmasına mazeret olacak şeylerin önüne set çekilmesi (*sedd-i zerâi'*) sebebiyle olduğu açıklığa kavuşmuş olur. Bu, orada hayvan kesmenin o bölgeyle

alakalı işlerden bir şeyin tekrar hortlmasına ve oranın yeniden bayram edilmesine bahane olmasından korkulması dolayısıyladır. Gerçi bununla birlikte -Allah daha iyi bilir- söz konusu o bayram günü ancak içerisinde insanların alışveriş yaptıkları panayırların kurulduğu ve oyunlar oynadıkları bir gündür. Tıpkı Ensar'ın Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e "kendisinde oyunlar oynadığımız iki gün idi" demeleri gibi. Cahiliye bayramları, cahiliye halkı için bir ibadet değildi. İşte bu sebeptendir ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) daha içerisinde put olan yerle bayram yapılan yeri birbirinden ayrı tutmuştur.

İşte bu, hangi vecih üzere olursa olsun cahiliye bayramlarından herhangi bir şeyin yapılmasının şiddetli bir şekilde yasaklandığını ifade etmektedir.

İslam Dininde kitap ehli ve ümmilerin bayramları bir cinstir. Tıpkı haramlık hususunda bu iki grubun küfrünün -her ne kadar bir kısmı diğer bir kısmından daha ağır olsa da- eşit olması gibi. Ayrıca bu iki grubun bayramlarının hükmü Müslüman kimse hakkında farklılık arz etmez. Ancak, iki kitap ehlinin dinleri üzerinde kalmalarına -dinlerinde bayramlarından bazı şeyler olmasına rağmen- yine de izin verilmiştir. Bu izin ise, bayramlarını açıktan kutlamamaları ve dinleri ile alakalı hususları izhar etmemeleri şartıyladır. Ümmilere ise, bunların hiçbirinde müsaade edilmemiştir. Böyle olmakla birlikte iki kitap ehlinin dinen ve ibadet olarak saydıkları bayramları, oyun ve eğlence olarak sayılan bayramlarından daha büyük bir haramdır. Çünkü kendisini kızdıran ve hoşuna gitmeyen amellerle Allah'a ibadette bulunmak, harama sebep olan şehvetlerden daha büyük bir cürümdür. Bu sebeptendir ki şirk, zinadan daha büyük bir günah olmuştur. Yine bu yüzden kitap ehliyle cihat etmek putperestlerle cihat etmekten daha faziletlidir ve ayrıca Müslümanlardan öldürdükleri kişilere iki şehit ecri vardır.

Madem Şâri' Müslüman'ın kafirlerin işlerinden herhangi bir şeyle kirlenmesinden korkulması sebebiyle putperestlerin elinde koz olarak kullanacakları bütün maddelerin önünü kesmiş -o putperestler ki, şeytan Arap Yarımadasında artık onların işlerini uygulamaktan ümidini kesmiştir- o halde halan devam edegelen iki kitap ehlinin pislikleriyle kirlenmekten

duyulan korku daha şiddetlidir ve bunun yasağı daha kuvvetlidir. Nasıl böyle olmasın ki? Ayrıca ümmetten bir taifenin onların yoluna gireceğiyle alakalı doğru haber daha önce geçmişti.

Sünnetten Üçüncü Vecih: Bu hadis ve diğerleri, cahiliye zamanında insanların içerisinde bir araya gelip toplandıkları bayramlarının olduğuna delildir. Malumdur ki, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gönderilmesiyle birlikte Allah (*Sübhanehu*) o bayramları kendilerinden giderdi ve bunun üzerine onlardan hiçbir şey geriye kalmadı.

Yine malumdur ki, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yasağı ve menetmesi olmasaydı insanlar o bayramları terk etmezlerdi. Çünkü o bayramları (kutlamayı) gerektiren itici güç, bayramlarda -hususî olarak batıl bayramlarda- yapılan oyunlar ve lezzetleri sevip arzu eden tabiat cihetinden kaimdir. Aynı şekilde tekrarlanan bayramlara alışmış olan âdet cihetinden de ayaktadır. Çünkü âdet, ikinci tabiattır. Şayet söz konusu kuvvetli mâni olmasaydı, bayramları (kutlamayı) gerektiren duygular kuvvetli bir şekilde ayakta durduğundan, o bayramlar da asla eskiyip gitmezdi.

İşte bu, şu yakini/kesin bilginin bilinmesini zorunlu kılar: Muttakilerin İmamı (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ümmetini kuvvetli bir şekilde bu bayramlardan engelliyor ve onların eskiyip gitmesi, bütün yollarla silinmesi için çaba sarf ediyordu. Ayrıca kitap ehlinin dinleri üzerinde kalmasına onay verilmesi bayramlarına ait bir şeyin ümmeti hakkında baki bırakılması demek değildir. Tıpkı bunun, ümmeti hakkında üzerinde bulundukları küfürleri ve isyanları gibi sair amellerinin baki bırakılması sayılmadığı gibi. Bilakis O, bunlar dışındaki diğer işlerinde muvafakat etmeye bahane olmaması ve muhalefetin diğer işlerinde engelleyici ve aralarını kesin bir şekilde ayırıcı olması için ümmetine birçok mübahta ve itaat şekillerinde kitap ehline muhalefet etmeyi emretme hususunda aşırı derecede hassas davranmıştır. Çünkü seninle cehennem ashâbı arasındaki muhalefet ne kadar çok olursa o kadar cehennemliklerin amellerinden uzaklaşmış olursun.

Tüm bunlarla birlikte, O'nun ümmetine olan hırsı ve onlara karşı samimiyetinden öte elde edilmesi gereken başka bir amaç da yoktur. Babam da anam da O'na feda olsun! İşte bunların hepsi O'na ve insanlara Allah'tan gelen bir iyiliktir. Ancak insanların çoğu şükretmezler.

Sünnetten Dördüncü Vecih: Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde Aişe (radiyallahu anh)a'dan tahrir ettikleri şu hadistir: "Aişe dedi ki: Ebu Bekir yanıma girdi. O sıra yanımda Ensar'ın cariyelerinden iki küçük kız çocuğu Ensar arasında Buas Günü gerçekleşen mukavele ile alakalı şarkı söylemekteydi. Ki onlar şarkıcı da değillerdir. Bunu gören Ebu Bekir (radiyallahu anh), Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in evinde şeytanın mizmarları/düdükları mı, diyerek çıkıştı. O gün bir bayram günüydü. Ebu Bekir'in tavrını gören Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise şöyle demiştir:

یا أبا بکر: إن لكل قوم عیدا، وهذا عیدنا

"Ey Ebu Bekir! Şüphesiz ki her kavmin bir bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır."⁴⁶⁰

Başka bir rivayette ise şöyledir:

یا أبا بکر: إن لكل قوم عیدا، وإن عیدنا هذا اليوم

"Ey Ebu Bekir! Şüphesiz ki her kavmin bir bayramı vardır. Bizim bayramımız ise bu gündür."⁴⁶¹

Yine, aynı şekilde Sahihayn'da şöyle geçmektedir:

دعهم یا أبا بکر، فإنها أيام عید

"Bırak onları ey Ebu Bekir! Çünkü bunlar bayram günleridir.

Ravi dedi ki: O günler, Mina günleridir."⁴⁶²

Bu hadisin delaleti birkaç vecihtendir.

Birinci vecih; Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "şüphesiz ki her kavmin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır" sözüdür. Bu, her kavmin bayramının kendisine has olmasını gerekli kılar. Tıpkı

⁴⁶⁰ Buhari, 952 - Müslim, 892

⁴⁶¹ Buhari, 3931

⁴⁶² Buhari, 986

Allah (Sübhanehu)'nın وَلَكُمْ فِيهَا حُكْمٌ "her kavmin kendisine döndüğü bir yönü vardır"⁴⁶³ ve لَكُمْ فِيهَا حُكْمٌ "her biriniz için bir şerait ve bir yol kıldık"⁴⁶⁴ sözlerinin, her kavmin şeriatları ve yollarının kendilerine has olmasını gerektirdiği gibi. Çünkü hadisin metninde geçen ل kesralı lâm harfi, ihtisasa sebep olur. O halde Yahudilerin bir bayramı ve Hristiyanların da bir bayramı olduğunda; onlar, o bayramların kendilerine has olduğu topluluklar olmuşlardır. Bu sebeple bizler, tıpkı şeriatlarında ve yöneldikleri cihette kendileriyle ortak olmadığımız gibi, bayramlarında da onlarla ortak olamayız. Aynı şekilde, bu takdire göre onları, bizim bayramlarımızda bizlerle ortak olur halde de bırakamayız.

İkinci vecih; O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) "bu da bizim bayramımızdır" sözüdür. Bu, bayramımızın bununla hasredilmesini gerektirir. Yani, tıpkı O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) "bizim bayramımız ise bu gündür" sözünde olduğu gibi bizim ondan başka bayramımız yoktur. Çünkü "lâm" harfi ile tarif ve izafe, istiğrak⁴⁶⁵ gerektirir. Ayrıca istiğrak da bizim bayramımızın cinsinin bugünün cinsinde münhasır olmasını gerektir. Tıpkı O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözü gibi:

تَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرَ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمَ

"Namazın tahrimi, tekbir; tahlili ise tekbirdir."⁴⁶⁶

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu sözündeki amacı, bizzat bayramın veya bizzat bugünün kendisinde hasır ifadesinde bulunmak değildir. Bilakis buradaki amaç meşru olanın cinsine işaret etmektir. Tıpkı fakihlerin şöyle demeleri gibi: Bayram Namazı Babı; bayram namazı şöyle şöyledir... Onların bu ifadesine iki bayram da dahildir. Yine bayram gününde oruç tutmak caiz değildir, denilmesi gibi.

Aynı şekilde "şüphesiz bugün ise" sözü, bugünün cinsi, manasındadır. Tıpkı bir kimsenin namazı görmesinden dolayı; işte bu, Müslümanların namazıdır, demesi ve insanların sahraya çıkıp ve orada yaptıkları tekbir,

⁴⁶³ Bakara, 148

⁴⁶⁴ Maide, 48

⁴⁶⁵ İstiğrak: Bir cinsin, bütün bireylerini içine alma manasında bir nahiv terimidir. (Çev.)

⁴⁶⁶ Ebu Davud, 618

namaz vb. gibi şeyler için; bu Müslümanların bayramıdır, demesi gibi. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Yine Ukbe b. Âmir (*radiyallahu anh*)'ın şu hadisi de bu kabildendir. Kendisi, Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

يوم عرفة ويوم النحر، وأيام منى عيدنا أهل الإسلام، وهى أيام أكل وشرب

"Arefe günü, kurban kesme günü ve Mina günleri bizim bayramlarımızdır ey İslam Ehli! Bu günler, yiyip içme günleridir."

Bu hadisi, Ebu Davud, Nesai ve hasen sahihtir, diyerek Tirmizi rivayet etmiştir.⁴⁶⁷

Bu hadis bayramlarımızda, dışımızdakilerden ayrılmamızın ve sözü geçen beş günün tahsis edilmesinin delilidir. Çünkü o günlerde hem mekânla hem de zamanla alakalı bayram bir arada bulunmakta ve bunu zamanı da uzamaktadır. İşte bu sebeple bu, Büyük Bayram diye isimlendirilmektedir. Çünkü o zamanda bayramlık sıfatları kemale erince, kemalinden dolayı hükmü o bayramda hasretmiştir. Belki de bunun sebebi günlerinin sayılı olmasıdır. Zaten bizim bu beşinden başka birkaç gün devam eden bayramımız da yoktur.

Üçüncü vecih: Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) her kavmin bir bayramının bulunması ve bugünün de bizim bayramımız olmasını gerekçe göstererek cariyelerin def çalıp şarkı söyleyerek oyunlar oynamasına ruhsat/izin vermiştir. İşte bu, ruhsatın sebebinin Müslümanların bayramı olmasını gerektirir. Ayrıca bu, bizim bayramlarımızın bırakılıp kafirlerin bayramlarına geçilemeyeceğini ve Müslümanların bayramlarında ruhsat verildiği gibi kafirlerin bayramlarında oyun oynanmasına ruhsat verilmesini gerekli kılar. Çünkü bizim bayramlarımızda yapılan oyunlar, aynı şekilde kafirlerin bayramlarında da yapılabilir bir şey olsaydı, "çünkü her kavmin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır" sözünü söylemezdi. Çünkü hükmün "fa" harfiyle vasfın hemen peşinden gelmesi, o vassın illet olduğuna delalet eder. Buna binaen ruhsatın illeti, her ümmetin

⁴⁶⁷ Ebu Davud, 2418 – Tirmizi, 773

bayramının kendilerine has ve bugünün de bizim bayramımız olduğudur. Bununla birlikte bu illet, Müslümanlara hastır.

Şayet söz konusu ruhsat, sadece "bayram" ismiyle alakalı olsaydı; daha genel olan hükümde müstakil olurdu. Daha özel olanın ise hükme tesiri kalmazdı. O halde hükme, daha özel olan illet gösterildiğinde bilindi ki, hüküm daha genel olan vasıfla sabit olmamaktadır. Daha genel vasıf ise, bayram ile isimlendirilen şeydir. Demek ki Müslümanların bayramından yapmış olduğumuz oyun türü şeyleri, insanların bütün bayramlarında yapmamız bizim için asla caiz değildir.⁴⁶⁸ Zaten bu, anlaşılması istenen mananın ta kendisidir. Ayrıca bu ifade, kafirlere oyunlarında vb. amellerinde benzemenin yasak olmasına da delalet etmektedir.

Sünnetten Beşinci Vecih: Yahudi ve Hristiyanlar, Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*) halifeliği zamanında kendilerini oralardan çıkarana dek Arap topraklarında yaşamaya devam ettiler. Ayrıca Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hayattayken de Medine'de çok sayıda Yahudi bulunmaktaydı. Bunun yanında grup grup sözlerini bozana dek Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onlarla anlaşma yapmış kendilerine ilişmemiştir. Bundan sonra da her ne kadar çok sayıda olmasalar da Yahudiler, Medine'de yaşamaya devam edegelmişlerdir. Kaldı ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) vefat ettiğinde zırhı, bir Yahudinin yanında rehin idi. Yine Yemen'de birçok Yahudi, Necran ile diğer bölgelerde Hristiyanlar ve Bahreyn'de de Farşılar bulunmaktaydı.

Malumdur ki, bu kafirlerin kutladıkları bayramları vardı. Aynı şekilde, bayramlarda yapılan yemek, içmek, giyinmek, süslenmek, oyun ve tatil vb. gibi amelleri yapmayı gerektiren duyguların, bir mâni olmadığı sürece bütün nefislerde; özellikle kadınların, çocukların ve işi gücü olmayan boş insanların nefislerinde kaim olduğu da malumdur.

⁴⁶⁸ Şeyhulislam (*radiyallahu anh*)'ın anlatmak istediği şudur: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) cariyelerin şarkı söyleyip oyun oynamasına sebep olarak sadece "çünkü bugün bayramdır" demedi. Çünkü bayram sözü genel bir ifadedir. Bunun içine her türlü İslami ve kafirlere ait olan bayram türü girmektedir. Eğer böyle olsaydı, belki de kendisine bayram denilen her günde bizlerin oyunlar oynaması caiz olabilirdi. Ancak böyle olmadı ve "bu bizim bayramımızdır" dendi. Bu ifade ise ilkinde nazaran daha özel bir anlam içermektedir. (Çev.)

Sonra... Siyer konusunda biraz bilgisi olan kimse, Müslümanların Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında o kafirlerin hiçbir işinde kendilerine ortaklık etmediklerini ve Müslümanlara ait olan hiçbir âdeti, kafirlerin bayramlarında değiştirmediklerini kesinlikle bilir. Bilakis, söz konusu günlerin Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ve diğer Müslümanların nazarında herhangi bir gün olup aslen o güne özel hiçbir şey de yapmıyorlardı. Kendilerine muhalefet edilmesi sebebiyle ümmet arasında ihtilaf olan oruç gibi şeylerin zikri ise -inşâAllah (Teâlâ)- ileride gelecektir.

İnsanların bazılarında var olan gaye, gezip dolaşmak, bayramlarına bakmak vb. gibi sebepler dolayısıyla bayram günü kafirlerin yanına gitmektir. Halbuki ileride zikredeceğimiz üzere Ömer (radiyallahu anh) ve dışındaki birçok sahabe (radiyallahu anh)um böyle şeyleri bile yasaklamıştır. O halde o sahabeler, bazı insanların onların yaptıklarını veya bayramlarının sebebi olan amelleri yapmasına ne tepki verirlerdi acaba? Bilakis, kafirlere muhalefet etmekten dolayı bazı Müslümanlardan bayram gününe özel oruç tutma davranışları gündeme geldiğinde fakihler veya fakihlerin çoğu bunu nehyetmiştir. Çünkü bu tutumda bayramlarına ait bir şeyin tazim edilmesi manası vardır. O halde bununla, Müslümanların, peygamberlerinden (sallallahu aleyhi ve sellem) bayramlarında kafirlerle ortak olmanın menedildiğini aldıklarına istidlal edilemez mi? İşte bunun gerçekten apaçık ortada olduğu iyice düşünüldükten sonra anlaşılacaktır...

Sünnetten Altıncı Vecih: Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'ın rivayet ettiğine göre o, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işitiştir:

نحن الآخرون السابقون يوم القيامة، بيد أنهم أوتوا الكتاب من قبلنا، وأوتيناه من بعدهم، ثم هذا يومهم الذي فرض الله عليهم، فاختلفوا فيه، فهدانا الله له، فالتاس لنا فيه تبع: اليهود غدا والنصارى بعد غد

"Bizler, kitabın bizden önce onlara verilip onlardan sonra bize verilmesinden dolayı sonradan gelip kıyamet günü öne geçenleriz. Sonra Allah'ın üzerlerine farz kıldığı bu günlerinde ihtilafa düştüler. Bunun üzerine Allah, bizleri bugüne hidayet etti. İnsanlar bugün hususunda bizlere tabilerdir. Yahudiler yarın; Hristiyanlar ise yarından sonraki gün."

Muttefekun Aleyh'tir.⁴⁶⁹ Ayrıca sahih bir lafızda şöyledir:

يبدأنهم أوتوا الكتاب من قبلنا، وأوتيناه من بعدهم، فهذا يومهم الذي اختلفوا فيه، فهدانا الله له

"...kitabın bizden önce kendilerine verilip onlardan sonra bize verilmesinden dolayı... İşte bu kendisinde ihtilafa düştükleri günleridir. Bunun üzerine Allah, bizleri bugüne hidayet etti."

Yine Ebu Hureyre ve Huzeyfe (radiyallahu anh)uma şöyle demişlerdir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

أصل الله عن الجمعة من كان قبلنا، فكان لليهود يوم السبت، وكان للنصارى يوم الأحد، فجاء الله بنا فهدانا ليوم الجمعة، فجعل الجمعة والسبت والأحد. وكذلك هم تبع لنا يوم القيامة. نحن الآخرون من أهل الدنيا، والأولون يوم القيامة المقضى لهم - وفي رواية بينهم - قبل الخلائق

"Allah bizden öncekileri Cuma'dan saptırmıştır. Yahudiler için Cumartesi; Hristiyanlar içinse Pazar Günü vardı. Derken Allah, bizleri getirip Cuma Günü'ne hidayet etti. Akabinde Cuma, Cumartesi ve Pazar Günü'nü sıraladı. Aynı şekilde onlar kıyamet günü de bize tabidirler. Biz dünya ehlinden en son gelen; kıyamet günü ise yaratılmışlar içinde -bir rivayette; arasından, şeklinededir- lehlerine ilk hüküm verilecek kimseleriz."

Bunu Müslim rivayet etmiştir.⁴⁷⁰

Ayrıca Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) birçok yerde Cuma'yı bayram diye isimlendirmiş, bunun yanında ise içerisinde bayram manası barındırdığından sadece o gün oruç tutulmasını yasaklamıştır.

Sonra O (sallallahu aleyhi ve sellem), bu hadiste Cumartesi'nin Yahudilere, Pazar'ın Hristiyanlara ait olduğu gibi; Cuma'nın da bize ait olduğunu zikretmiştir. Hadisin metninde geçen kesralı "lâm" harfi ihtisası gerektirir.

⁴⁶⁹ Buhari, 238 – Müslim, 855

⁴⁷⁰ Müslim, 856

Sonra bu kelim, (hadiste zikredilen grupların her birinin) farklı kısımlara ayrılmasını gerektirir. Örnek olarak ortada üç adet elbise veya üç tane köle vardır. Sonra bunları taksim edip şöyle diyelim: Bu, benim; bu, Zeyd'in bu da Amr'ın. İşte bu taksimat, kısımlara ayrılan söz konusu elbise veya kölelerden her birinin kendisine verildiği şahsa özel olup başkasının onda bir ortaklığının bulunmamasını gerektirir. O halde bizler, onların bayramı olan Cumartesi yahut Pazar Günü'nde kendileriyle ortak olursak, bu hadise muhalefet etmiş oluruz. Bu, haftalık bayramda böyle olunca, yıllık bayramda da bu şekilde olur. Çünkü ikisi arasında hiçbir fark yoktur. Bilakis bu, Arabi hesaplama ile (Hicri Takvim) bilinen bir bayramda böyleyse; acaba sadece Kıpti olan Rumi veya Farisi veya İbrani vb. hesaplamalarla bilinen kafir acemlerin bayramlarında nasıl olur?

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözüne gelirsek: "Kitabın bizden önce kendilerine verilip onlardan sonra bize verilmesinden dolayı... İşte bu kendisinde ihtilafa düştükleri günleridir. Bunun üzerine Allah, bizleri bugüne hidayet etti." Hadisin metninde geçen بید "beyde" kelimesi, من أجل "min ecli" kelimesinin eş anlamlısı olup "bu yüzden, şu sebeple ki, ...dan dolayı" vb. gibi manalara gelmektedir. Tıpkı şöyle rivayet olunduğu gibi:

أنا أفصح العرب بيد أنى من قريش، واسترضعت فى بنى سعد بن بكر

"Kureyş'ten olmam ve Sa'd b. Bekiroğullarında emzirilmeden dolayı Arapların en fasihiyim."

Hadisin manası ise -Allah daha iyi bilir- şudur: Bizler, yaratılmışlar içinde en son gelenler, hesaba çekilme ve cennete girme hususunda ilk sırada olanlarız. Tıpkı Sahihte, bu ümmetin ümmetler arasında Cennete ilk girecek olduğu ve Cennet kapılarının kendisine ilk açılacak kişinin Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*) olması ile alakalı hadiste olduğu gibi. Bunun böyle olmasının sebebi, bizden önce kendilerine kitap verilmesi ve onların daha önce geçen bayram ile sonraki iki bayram arasında ihtilaf ettiği güne bizlerin hidayet olunmasıdır. Sonrasında bizim salih amelimiz, onların amelinden sıralama olarak daha önce gelmiştir. Yani

bizler, onları hidayet ve salih amelde geçince, salih amelin sevabı hususunda onların önüne geçenlere dönüşmüş olduk.

Yeri gelmişken şunu da belirtelim: Kim hadiste geçen بید "beyde" kelimesinin غير "gayr" yani dışında, haricinde manasında olduğunu söylese; hadisin manasını olduğundan daha uzak bir yere sürüklemiştir.

Sünnetten Yedinci Vecih: İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'nın azatlı kölesi Kureyb şöyle demiştir: "İbn Abbas beni, yanımda Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabından bir kısım insanlarla gidip Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hangi günlerde daha çok oruç tuttuğunu sormam için Ümmü Seleme (radiyallahu anh)a'ya gönderdi. Dedi ki: Cumartesi ve Pazar Günleri O'nun en çok oruç tuttuğu günlerdi. Ayrıca şöyle dedi:

إنهما يوما عيد للمشركين، فأنا أحب أن أخالهم

"Bu ikisi, müşriklerin iki bayram günüdür. Ben de onlara muhalefet etmekten hoşlanırım."

Bu hadisi Ahmed, Nesai ve İbn Âsım rivayet etmiştir. Yine bu hadis, Abdullah b. El Mübarek yoluyla Abdullah b. Muhammed b. Amr b. Ali'den, o babasından o da Kureyb'ten mahfuz olandır. Ayrıca bazı hadis hafızları hadise sahih hükmü vermişlerdir.

İşe bu, istihbâb (müstehaplık) yolu üzere bile olsa bayramlarında onlara muhalefet edilmesinin meşru olması hususunda bir nastr. Zaten ileride Cumartesi Günü oruç tutulmasını yasaklayan buna da aynı şekilde onlara muhalefet edilmesini gerekçe göstersen hadisi zikredeceğiz. Yine alimler nazarında tek olarak o günde oruç tutulmasının hükmünü, alimlerin onlara muhalefet edilmesi konusunda ittifak halinde olup sadece şu konuda ihtilafa düştüklerini de zikredeceğiz: Acaba o gündeki fiillerine muhalefet etmek için bayram günlerinde oruç tutmakla mı onlara muhalefet etmeliyiz yoksa o günü ihmal edip ne oruç ne de yemek yeme gibi özel bir şey yapmamalıyız? Belki de Arabi bayram ile acemi bayram arasını ayırmalıyız... Bunların hepsini inşâAllah ileride zikredeceğiz.

İcma ve âsâra gelirse; bu da birkaç vecihtendir.

Birincisi: Daha önce şu hususa dikkat çekmiştim: Yahudiler, Hıristiyanlar ve Mecusiler Müslümanların şehirlerinde cizye vererek yaşamaya devam etmekte ve kendilerine ait olan bayramları kutlamaktadır. Ayrıca (bayramlarında) yaptıkları bazı şeyleri gerekli kılan (bayram kutlama arzusu) çoğu kişinin nefsinde halen kaimdir. Buna rağmen öne geçmiş nesil yani selef zamanında Müslümanların bu bayramlara ait hiçbir şeyde kafirlerle ortak olduğu görülmemiştir. Buna binaen ümmetin nefislerinde, kerahet ve yasak olarak buna mâni olan şey olmasaydı, bu bayramlar çok kere vuku bulurdu. Zira onu gerektiren şeyin varlığı ve bunu kovuşturacak olanın yokluğuyla beraber fiil, kesinlikle meydana gelecektir ve bundan kaçış yoktur. Gerekirici güç halen meydanda olduğuna göre, ona engel olan mâninin de varlığı bilinmiş oldu. Burada kastettiğimiz mâni, dinden başka bir şey değildir. Böylece bilindi ki, din yani İslam Dini muvafakate engel olan mâninin ta kendisidir. Zaten anlatılmak istenen de budur.

İkincisi: Sahabenin (*radiyallahu anh*)um ve onlardan sonraki diğer fakihlerin ittifak ettikleri Ömer (*radiyallahu anh*)'nın zimmilere koşmuş olduğu şartlarda şu madde vardı: Kitap ehlinde olan zimmiler, Palmiye Pazarı ve Paskalya Bayramı diye isimlendirdikleri bayramlarını, Daru'l İslam'da açıktan kutlamayacaklar. Gördüğün gibi Müslümanlar, buna engel olunması konusunda ittifak etmişlerken; acaba Müslümanların onları kutlaması nasıl mümkün olur? Müslümanın açık bir şekilde o bayramları kutlaması, kafirlerin o bayramları kutlamasından daha ağır değil midir?

Bu böyledir. Çünkü bizler, ancak içerisinde ya masiyet ya da masiyetin şiarını barındırdığından dolayı bu bayramların açıktan kutlanmasına engel olduk. Bu iki takdire göre de Müslüman, masiyet ve masiyetin şiarı olan şeylerden menedilmiştir. Şayet Müslümanın bu fiili yapmasında şer olmadığını farz etsek bile yine de Müslümanın onu yapması, kafirin bundan kalbinin kuvvetlenmesi sebebiyle onu açıktan kutlamaya karşı daha cüretkâr hale getirecektir. Kaldı ki içerisinde şer olmasıyla birlikte bu nasıl olabilir? İleride bu şerlerden bazılarına dikkat çekeceğiz.

Üçüncüsü: Önceki sayfalarda Ebu's Şeyh El İsfahani'nin Atâ b. Yesâr'dan -ben bu şekilde gördüm, belki de bu Atâ b. Dinar'dır- aktardı-

ğı şu rivayet geçmişti: Ömer (*radiyallahu anh*) dedi ki: "Acemlerin anlaşıl-
maz konuşmalarından sakının. Ayrıca bayram günlerinde kiliselerinde
müşriklerin yanına da girmeyin!"

Yine Beyhaki sahih bir isnatla, bayram günlerinde zimmilerin yanına
girmenin ve Nevruz ile Mihrican günlerinde onlara benzemenin keraheti
konusunda Süfyan Es Sevrî'den, o Sevr b. Yezid'den o da Ömer b. Hattab
(*radiyallahu anh*)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Acemlerin anlaşıl-
maz konuşmalarını öğrenmeyin. Ayrıca bayram günlerinde kiliselerinde
müşriklerin yanına girmeyin. Çünkü gazap üzerlerine inmektedir."

Yine aynı isnatla Es Sevrî'den, o Avf'tan, o El Velid -veya Ebi'l Ve-
lid'ten rivayet ettiğine göre Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*)uma şöyle
 demiştir: "Kim acemlerin topraklarında bir ev yapar, onların Nevruz ile
Mihricân'ı kutlar ve onlara benzeyip ölene dek bu halde kalırsa, kıyamet
günü onlarla hasredilir."

Yine kendi isnadıyla Sahih adlı eserin sahibi Buhari'den şöyle rivayet
etmiştir: Bana İbn Ebi Meryem şöyle dedi: Bize Nafi' b. Yezid, Selman
b. Ebi Zeyneb'i semaen ve ayrıca Amr b. El Hâris'ten, o semaen Said b.
Seleme'den o da semaen Ebân'dan Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*)'ı
şöyle derken işittiğini haber verdi: "Bayramlarında, Allah düşmanlarından
uzak durunuz."

Yine sahih bir isnatla Ebi Usame'den şöyle rivayet etmiştir: Bize Avf,
Ebi'l Muğire'den aktardığına göre Abdullah b. Amr'dan şöyle demiştir:
"Kim acemlerin topraklarında bir ev yapar, onların Nevruz ile Mihricânını
kutlar ve onlara benzeyip ölene dek bu halde kalırsa, kıyamet günü onlarla
hasredilir." Beyhaki dedi ki: Aynı şekilde Yahya b. Said, İbn Ebi Adiyy,
Gunder ve Abdulvehhab, Avf'tan, o Ebi'l Muğire'den, o da Abdullah b.
Amr'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir.

Yine Ebu Usame'ye kadar uzanan bir isnatla, Hammad b. Zeyd'den, o
Hişam'dan aktardığına göre Muhammed b. Sirin şöyle demiştir: "Ali (*ra-
diyallahu anh*)'a Nevruz hediyesi sunuldu. Bunun üzerine: Bu nedir, diye
sordu: Kendisine: Ey Müminlerin Emiri! Bu, Nevruz günüdür, diye cevap
verdiler. (Ali) Dedi ki: Her günü Nevruz yapın. Ebu Usame dedi ki: Ali
(*radiyallahu anh*) kişinin Nevruz demesini kerih görmüştür."

Beyhaki dedi ki: Bu kerahetin sebebi, o günün şeriatın kendisini özel kılmadığı bir şekilde özel kılınmasıdır.

İşte bu Ömer; acemlerin dillerinin öğrenilmesini ve mücerret olarak bayram günlerinde kiliselerinde yanlarına girilmesini bile yasaklıyor. Bu böyleyse; acaba, onların bir kısım fiillerinin yapılmasını ve dininin gerekliliklerinden olan amellerinin işlenmesi konusunda ne yapardı? Amel konusunda kendilerine muvafakat etmek, dil konusunda muvafakat etmekten daha büyük kötülük değil midir? Başka bir deyişle; bayramlarında yaptıkları bazı amelleri işlemek, mücerret olarak bayramlarında onların yanına girmekten daha büyük cürüm değil midir?

Ayrıca sözü geçen gazap, amelleri sebebiyle bayram günlerinde üzerlerine indiğinde; amellerinde yahut bir kısım amellerinde kendileriyle ortak olan kimse, kendisine o fiillerin kötü sonucunun isabet edeceği bir hedef haline gelmez mi?

Sonra onun "bayramlarında, Allah düşmanlarından uzak durunuz" sözü, bayramlarında onlarla karşı karşıya bulunup bir araya gelmenin nehyedilmesi değil midir? Peki o halde bayramlarını bizzat kutlayan kimsenin durumu nedir?

Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*) ise açıkça şunu söylemiştir: "Kim acemlerin topraklarında bir ev yapar, onların Nevruz ile Mihricânını kutlar ve onlara benzeyip ölene dek bu halde kalırsa, kıyamet günü onlarla hasredilir." Bu, onun bütün bu işlerde kendilerine muvafakat eden kişiyi kafir saymasını yahut bu amelleri cehenneme girmeyi gerekli kılan büyük günahlardan kabul etmesini gerektirir. Gerçi birincisi (yani kafir olması) sözün zahiridir. Kaldı ki bu amellerin bazılarında onlarla ortak olmak da masiyettir. Çünkü, şayet zikri geçen amellerin bir kısmının kötü sonucun hakedilmesinde bir tesiri olmasaydı, o amelleri azabı gerektiren şeylerden bir parça kılması caiz olmazdı. Zira, kişi mübah fiil sebebiyle cezalandırılmaz. Onun sözünden geçen hususlardan bir kısmının zemmedilmesinin şartı diğerlerine bağlı değildir. Çünkü zikrettiği şeylerin kısımları tek başına dahi failinin zemmedilmesini gerektirir.

Abdullah b. Amr (*radiyallahu anh*)'uma'nın "kim onların beldelerinde ev yaparsa" sözünü söylemesinin -Allah daha iyi bilir- sebebi ancak şudur:

Çünkü Abdullah b. Amr ve diğer sahabeler (*radiyallahu anh*)um zamanındaki kafirler bayramlarını Daru'l İslam'da açıkta kutlamaktan menedilmişlerdi. Ayrıca Müslümanlardan hiçbir kimse kendilerine bayramları hususunda benzememekteydi. Bu bayramların açıktan kutlanması ancak kafirlerin yurdunda mümkün olabilirdi.

Ali (*radiyallahu anh*)'a gelirsek; o, kendisiyle diğerlerinden ayrılacağı bayram günü isminde onlarla muvafakat edilmesini dahi kerih görmüştür. Bu böyleyken, acaba amellerinde muvafakat edilmesine ne yapardı?

Yine Ahmed'in, bu konuda Ömer ve Ali (*radiyallahu anh*)uma'dan gelen rivayetlerin manası üzerinde nassı/açık görüşü bulunmaktadır. Ahmed'in ashabı, (imamdan yaptıkları rivayetlerde) bayram konusunu da zikretmişlerdir.

Kadı Ebu Ya'la'nın şu sözü daha önce geçmişti: "Müşriklerin Bayramlarına Katılmanın Yasaklığı Konusu."

İbnu'l Bağdadi diye tanınan İmam Ebu'l Hasen El Âmidî, Umdetu'l Hâzır ve Kifayetu'l Musâfir adlı kitabında şöyle demiştir: "Fasıl: Hıristiyanlar ile Yahudilerin bayramlarına (ne izlemek ne de dinlemek suretiyle) şahit olmak caiz değildir. Muhenna'nın rivayetinde Ahmed, buna nass kılmıştır." Ayrıca o, Allah (*Teâlâ*)'nın "onlar, zûra şahit olmazlar" sözüyle ihticac etmiş ve şöyle demiştir: "Zûr, Palmiye Pazarı ve diğer bayramlarıdır. Ancak bayram günlerinde pazarlarında sattıkları şeylere gelirsek; oralarda hazır bulunmakta bir beis yoktur. Muhenna'nın rivayetinde Ahmed, buna nass kılmıştır." Yine şöyle demiştir: "Müslümanlar, ancak kilise ve sinagoglarında yanlarına girmekten menedilirler. Yiyecek vb. gibi şeylerin satıldığı pazarlarda ise beis yoktur. Kişi bununla, yiyecek maddelerini tedarik etmek ve kafirler için güzelleştirmeyi amaçlasa dahi bu, caizdir."

El Hallâl, El Cami' adlı eserinde şöyle demiştir: "Müslümanların, Müşriklerin Bayramlarına Çıkmasının Keraheti Babı." Orada Muhenna'nın şöyle dediğini zikretmiştir: "Ahmed'e bizim oralarda kutlanan Tûr-i Yâbûr ve Deyr-i Eyyûb vb. gibi bayramlara şahit olmayı sordum. Müslümanlar o bayramları izleyip ve pazarlara katılıyorlar. Ayrıca oraya koyun, sığır, un, buğday, arpa vb. daha başka şeyler de getiriyorlar. Ancak Müslümanlar, pazarlara sadece bir şeyler satın almak için giriyorlar, sina-

goglarında yanlarına girmiyorlar. Ahmed dedi ki: Sinagoglarına girmeyip sadece pazarlarına katılırlarsa bunda herhangi bir beis yoktur."

Gördüğün gibi Ahmed (*radiyallahu anh*) ancak sinagoglarına girmemeleri şartıyla pazarlarına katılma hususunda ruhsat vermiştir. Böylece onun, sinagoglara girilmesinden menettiği bilinmiş oldu.

Aynı şekilde El Hallâl, bundan Müslümanların kafirlerin bayramlarına çıkmaktan menedileceklerini çıkarmıştır. Ayrıca Ahmed, Ömer (*radiyallahu anh*)'dan gelen bayramlarında kiliselerine girmekten menedilmesi konusundaki rivayetin benzeri üzere nass kılmıştır. İşte bu, zikrettiğimiz gibi onların yaptıkları fiillerin Müslümanlar tarafından yapılmaması için uyarıda bulunmak türündendir.

Acem dilinde konuşulması ve kendi aylarının acem isimleri ile isimlendirilmesi konusuna gelirsek; Ebu Muhammed Harb El Kirmani şöyle demiştir: "Ahmed'e; şüphesiz Farisilerin tanınmayan isimler ile isimlendirdikleri günleri ve ayları var. Bu konuda ne dersin, diye sordum. O ise bunu şiddetli bir şekilde kerih gördü ve Mücahid'den bu hususta Âzermâh ve Zîmâh gibi isimleri mekruh gördüğüne dair bir hadis rivayet etti. Dedim ki: Peki bunlar bir kişinin ismi olsa, o isim ile kendisine hitap edebilir miyim? Ahmed bunu da kerih gördü."

Yine şöyle demiştir: "İshak'a şöyle sordum: Kitabın tarihi Âzermâh, Zîmâh gibi Farsî aylarla yazılır mı? Şöyle cevap verdi: Eğer bu isimlerde mekruh olmayan bir isim varsa, bunda bir beis olmamasını umarım." İshak dedi ki: Abdullah b. El Mübarek, îzdan ismi ile yemin edilmesini mekruh görürdü ve kendisine ibadet edilen bir şeye izafe edilip edilmediğinden emin olamam, derdi. Farsça isimler de böyledir. Aynı şekilde manası belirsiz bir şeye izafe edilen bütün Arap isimleri de böyledir."

Yine şöyle demiştir: "İshak'a başka bir sefer şöyle sordum: Kişinin Fars ve Rum aylarını öğrenmesi? Dedi ki: Konuşmalarında manası maruf olan her ismin öğrenilmesinde beis yoktur."

Ahmed b. Hanbel'in bu isimlerin keraheti ile alakalı sözünün iki veçhi vardır:

Birincisi: İsmın manası bilinmediğinde, onun haram bir mana olması da mümkündür. Dolayısıyla Müslüman, manasını bilmediği bir şeyi ko-

nuşamaz. İşte bu sebeple içerisinde **caiz** olmayan manalar bulunmasından korkulduğundan İbranice, Süryanice vb. gibi **acem dilleriyle** rukye yapmak mekruh sayılmıştır. Zaten İshak'ın da itibara aldığı mana da budur. Ancak mananın ne olduğu bilinirse yine de bu kerahetinde hiçbir şüphe olmayan bir mekruhtur. Bunun yanında eğer manası bilinmezse, Ahmed bunu mekruh görmüştür. İshak'ın keliması ise, bunu mekruh **görmediğini** olasılığını taşımaktadır.

İkincisi: Kişinin Arapça dışında bir dille konuşmayı alışkanlık haline getirmesi mekruhtur. Çünkü Arapça Dili, İslam'ın ve ehlinin yani Müslümanların şiarı/sembolüdür. Zaten diller de ümmetlerin birbirlerinden ayrıldığı en büyük şiarlardandır. İşte bu sebeple fakihlerden çoğu yahut birçok fakih, namaz ve zikirlerdeki dualarda; yani Allah'a Arapça dışında bir dille dua edip O'nu zikretmeyi mekruh görmektedirler.

Fakihler namazdaki zikirler hususunda Arapça'dan başka bir dille söylenebilir mi, diye ihtilaf etmişlerdir. Bu zikirler, üç derecedir. En üstünü Kuran, sonra Kuran dışındaki vacip zikirler gelir. Vacip olan zikirler, iftitah tekbiri -ki bunda icma vardır-, tahlil yani esselamu aleykum ve rahmetullah zikri ve onu vacip görenlerin yanında teşehhüt yani ettahiyyatu duası gibidir. Vacip zikirlerden sonra da dua veya teşbih veya tekbir vb. gibi vacip olmayan zikirler gelir.

Kuran'a gelirsek; kişi isterse gücü yetsin isterse yetmesin onu Arapça dışında başka bir dille okuyamaz. Bu cumhurun görüşü olup kendisinde hiçbir şüphe olmayan doğru da budur. Bilakis birçok alim şöyle demiştir: hiçbir şüphe olmayan doğru da budur. Bilakis birçok alim şöyle demiştir: bir sure veya kendisiyle i'cazın kaim olduğu lafzın dahi tercüme edilmemesinden imtina edilir. Ebu Hanife ve ashâbı ise Arapçaya gücü yeten kişi hakkında ihtilaf etmişlerdir.

Vacip zikirlerle gelirsek; alimler Kuran'ı tercüme etmenin menedilmesi hususunda Arapça okumaktan ve öğrenmekten aciz kimse için tercüme edilir mi, diye ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda Ahmed'in ashâbı için iki vecih⁴⁷¹ vardır. Doğruya en çok benzeyeni, onun tercüme edilemeyeceğidir.

⁴⁷¹ Vecih: Hanbeli Mezhebi alimlerine ait olan görüşü ifade eder. Mesela şöyle denir: Bu konuda ashâp arasında iki vecih vardır. İbn Batta şöyle şöyle dedi; İbn Kudame de şöyle dedi. İşte İbn Kudame ve İbn Batta'nın bu görüşlerine terim olarak vecih denmektedir. (Çev.)

Ayrıca bu, Malik ile İshak'ın da görüşüdür. Ahmed'in ashabına ait olan ikinci vecih ise tercüme edileceğidir. Bu, aynı zamanda Ebu Yusuf, Muhammed ve Şafii'nin görüşüdür.

Diğer zikirlerle gelirsek; Ahmed'in ashabından gelen iki vecihten mansûs olan yani onlardan açıkça anlaşılan tercüme edilemeyeceği ve bu ne zaman yapılırsa, namazın batıl olacağıdır. Aynı zamanda bu Malik, İshak ve Şafii'nin bazı ashabının görüşüdür.

Şafii'den mansus olan ise bunları tercüme etmenin mekruh olmasıyla birlikte namazı bozmayacağıdır. Ashabımızdan bu görüşte olup Arapçayı güzel telaffuz edemediği zaman kişiye bu caizdir, diyenler de vardır.

İbadete dahil olan Namaz, kıraat ve telbiye, hayvan keserken besmele çekme gibi zikirlerde; dahil olan nikah ve liân vb. gibi akitlerde ve fesihlerde Acemce konuşmanın hükmü, fıkıh kitaplarında maruftur.

İnsanlar, aylar vb. gibi şeylerin isimlerini bir hacet/ihtiyaç olmaksızın Acemce konuşmaya gelirsek; aynı şekilde mana bilinmediği zaman bu mekruhtur. Ki bunda hiçbir şüphe de yoktur. Kişinin manasını bilmesiyle birlikte Acemce konuşması; Ahmed'in kelimeleri aynı şekilde bunun da keraheti hususunda açıktır. Çünkü o, Âzermâh vb. gibi ay isimlerinin mekruh görmüştür. Ki manası haram da değildir.

Zannediyorum ki Ahmed'e namazda Farsça dua edilmesinden sorulduğunda bunu kerih görmüş ve "kötü dil" demiştir. Aynı şekilde o, içerisinde Acemce konuşmayı ve kafirlerin bayramlarına şahit olmayı yasaklayan Ömer hadisini almıştır.

Aynı zamanda bu, Malik'in de görüşüdür. O şöyle demiştir: "Acem diliyle ihrama girilmez, onunla dua edilmez ve yemin geçerli olmaz. Malik dedi ki: Ömer, acemlerin anlaşılmasız konuşmalarını yasaklamış; bu hiledir, demiştir." Gördüğün gibi İmam Malik, Ömer'in Acem dilini yasaklaması ile mutlak olarak istidlal etmiştir.

İmam Şafii, Es Silefi'nin Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakim'e kadar varan maruf bir senetle rivayetine göre şöyle demiştir: "Allah, satın

almak ve satmak hususunda fazlını arayanları tüccar⁴⁷² diye isimlendirmiştir. Yine Araplar da onları tüccar diye isimlendirmeye devam edegelmişlerdir. Sonrasında Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) gelip o da Arapça lisanıyla onları Allah'ın isimlendirdiği gibi tüccar diye isimlendirdi. Semâsîr/yani simsarlar ise acem isimlerinden bir isimdir. Bu sebeple bizler, Arapça bilen birinin taciri ancak tacir diye isimlendirmesinden hoşlanır, Arapça konuşmayıp bir şeyi Acemce isimlendirmesinden de hoşlanmayız. Bu, böyledir. Çünkü Allah'ın seçmiş olduğu dil, Arap lisanıdır. Allah Kitab-ı Azizini o dille indirmiş, enbiyalarının sonuncusu olan Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in lisanını da Arapça kılmıştır. İşte bu sebeple diyoruz ki: Öğrenmeye gücü yeten herkesin Arapça öğrenmesi gerekir. Çünkü o dillerin içerisinde kendisine rağbet edilmeye en layık olanıdır. Bunun yanında kimseye de Acemce konuşmanın haram olduğunu söylemiyoruz."

Gördüğün gibi Şafii, Arapça bilen birinin, bir şeye Arapça dışında isim vermesini ve konuşurken, konuşmasına Acemce kelimeler karıştırmasını mekruh görmektedir. İşte bu, imamlar ile Sahabe ve Tabiinden rivayet edilen görüşün ta kendisidir. Daha önce Ömer (*radiyallahu anh*)'dan bu konuda ne dediğini aktarmıştık.

Yine Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, El Musannef'te şöyle rivayet etmiştir: Bize Veki', Ebi Hilal'den, o İbn Bureyde'den tahdis ettiğine göre Ömer şöyle demiştir: "Kişi, Farsça konuştuğunda sadece hile yapar; hile yapınca da sadece mürüvveti eksilir."

Yine şöyle demiştir: Bize Veki', Sevr'den tahdis ettiğine göre Atâ şöyle demiştir: "Acemlerin anlaşılmaz konuşmalarını öğrenmeyin. Ayrıca bayram günlerinde kiliselerinde müşriklerin yanına girmeyin. Çünkü gazap üzerlerine inmektedir." Bu söz, daha önce Ömer (*radiyallahu anh*)'tan aktardığımız sözün aynısıdır.

Yine şöyle demiştir: Bize İsmail b. Uleyye, Davud b. Ebi Hind'ten tahdis ettiğine göre Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas Farsça konuşan bir topluluğu işitince şöyle demiştir: "*Haniflikten sonra nedir bu Mecusiliğin hali!*"

⁴⁷² Tüccar kelimesi, Arapa'da tacirler demektir. Türkçede ise tek bir esnafa dahi tüccar denmektedir. Bu mana, göz önünde bulundurulmalıdır. (Çev.)

Es Silefi, Said b. El Alâ El Berzâği hadisinden şöyle rivayet etti: Bize İshak b. İbrahim El Belhi tahdis etti; bize Ömer b. Harun El Belhi tahdis etti; Bize Usame b. Zeyd, Nafi'den o da İbn Ömer (*radiyallahu anh*) uma'dan tahdis ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

من يحسن أن يتكلم بالعربية فلا يتكلم بالعجمية فإنه يورث النفاق

"Kim güzel bir şekilde Arapça konuşabiliyorsa, Acemce konuşmasın. Çünkü bu (kişiye) nifakı miras bırakır."

Yine Ebi Sehl Mahmud b. Umer El Abkeri'ye kadar varan maruf bir senetle şöyle rivayet etmiştir: Bize Muhammed b. El Hasen b. Muhammed El Mukrî tahdis etti, dedi ki: Bize -Belh şehrinde- Ahmed b. El Halil tahdis etti, dedi ki: Bize İshak b. İbrahim El Harîri tahdis etti, dedi ki: Bize Ömer b. Harun, Usame b. Zeyd'ten, o Nafi'den o da İbn Ömer (*radiyallahu anh*) uma'dan tahdis ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

من كان يحسن أن يتكلم بالعربية فلا يتكلم بالفارسية فإنه يورث النفاق

"Kim güzel bir şekilde Arapça konuşabiliyorsa, Farsa konuşmasın. Çünkü bu (kişiye) nifakı miras bırakır."

Gerçi bu kelimeler, Ömer'in kelimelerine benzemektedir. Bu sözün Peygambere ref' edilmesi (nisbeti) açıklığa kavuşturulması gereken bir konudur.

Ayrıca bir topluluktan, onların kelime, kelime Acemce konuştukları da rivayet edilmiştir. Ebu Halede dedi ki: "Ebu'l Âliye benimle Farsça konuştu."

Yine Münziru's Sevri şöyle anlatmıştır: "Bir adam Muhammed b. El Hanîfe'den peynir istedi. Bunun üzerine o şöyle dedi: Ey Cariye! Al bu dirhemi. Sonra git pazara nebîz -veya tenbîz- satın al. Akabinde cariye gidip nebîz -veya tenbîz- yani peynir satın aldı."

Özetle; kelime, kelime Acemce konuşmak doğruya daha yakındır. Onların böyle yapmasının çoğunlukla, muhatabın acem olması yahut Acemceye âdet haline getirmesinden dolayı, kendisinin anlamasını sağlamak amacıyla yapıyorlardı. Tıpkı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Ümmü Halid binti Halid b. Said b. El Âs'a -ki o, babası Habeşistan'a hicret ettiğinden dolayı orada doğmuş olan küçük bir kızdı- dediği gibi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ona bir gömlek giydirmiş ve şöyle demiştir:

يا أم خالد، هذا سنا

"Ey Ümmü Halid! Bu 'sena'dır."

Sena kelimesi, Habeş dilinde, güzel demektir.⁴⁷³

Yine Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet olunduğuna göre o, karnı ağrıyan birine şöyle demiştir: "E şikem biderd?"⁴⁷⁴

Bazıları bunu merfu olarak rivayet etmektedirler. Ancak bu sahih değildir.

İslam'ın şiarı ve Kuranın dili olan Arapçadan başka bir dili konuşmayı âdet haline getirmek; öyle ki bu, şehirlerin ve şehirlilerin veya ev halkının veya arkadaşıyla beraber kişinin veya çarşı-pazar insanların veya emirlerin veya divan çalışanlarının veya fıkıhçıların âdetine dönüşecek... İşte bunun mekruh olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü bu acemlere benzemeye dahildir ve daha önce geçtiği üzere acemlere benzemek mekruhtur.

İşte bu sebeptedir ki eski Müslümanlar, halkının dili Rumca olan Şam ve Mısır'a, halkının dili Farsça olan Irak ve Horasan'a ve halkının dili Berberi olan Mağribe (Bugünkü Fas ve çevresi) yerleştiklerinde, bu beldelerin halkını Arapçaya alıstırmışlardır. Öyle ki Arapça, Müslüman'ı olsun kafiri olsun bu şehirlerin tüm halkında egemen olmuştu. Ayrıca eskiden Horasan da böyleydi.

⁴⁷³ Buhari, 5845

⁴⁷⁴ Şikem, Farsça'da karın demektir. Dert ise bizim Türkçe'de kullandığımız dert manasıyla aynıdır. Cümle, karnın mı dertte yani karnın mı ağrıyor, manasındadır. (Çev.)

Sonrasında onlar dil konusunda gevşeklik göstermiş ve Farsça konuşmayı adet edinmişlerdir. Öyle ki Farsça onlarda egemen olmuş ve Arapça çoğunun yanında terkedilen bir şeye dönüşmüştür. İşte bunun mekruh olduğunda hiçbir şüphe yoktur.

Dil konusunda en güzel yol, Arapça konuşmanın adet haline getirilmesi, öyle ki çocukların okullarda, oyunlarında ve tüm yetişme evrelerinde Arapçayı öğrenerek belleklerine yerleştirmeleri yoludur. Böylece İslam'ın ve Müslümanların şiarı üstün olmuş olacaktır. Ayrıca böyle yapılması, Müslümanların Kuran, Sünnet ve selef kelamının manalarını daha kolay anlamalarını sağlar. Ancak bir dile alışıp da sonra başka bir dile geçmek isteyen kişi bunun hilafıdır. Çünkü bu, çok zor bir şeydir.

Bil ki, Arapça dilini adet haline getirmenin akılda, ahlakta ve dinde apaçık kuvveti olan bir tesiri vardır. Ayrıca bu dil, ümmetin önderleri olan Sahabe ve Tabiine benzeme hususunda da kişiye tesir eder. Onlara benzetmek ise, kişinin aklını geliştirir ve dini ile ahlakını güzelleştirir.

Aynı şekilde Arapça dilinin bizzat kendisi dinden olup onu bilmek ise farzdır, vaciptir. Çünkü Kitap ve Sünneti anlamak farzdır ve bu ikisi ancak Arapça ile anlaşılabilir. Ayrıca vacibin ancak kendisiyle tamamlandığı şey de vaciptir.

Sonra, Arapçadan bir kısmı herkese tek tek farz iken (farz-ı ayn) bir kısmı da yeterli olacak kişilere farzdır. Yani farz-ı kifayedir. İşte bu, Ebu Bekir b. Ebi Şeybe'nin aktardığı şu rivayette kastedilen manadır: Bize İsa b. Yunus, Sevr'den, o Amr b. Zeyd'ten şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer (*radiyallahu anh*), Ebu Musa El Eş'ari (*radiyallahu anh*)'a şöyle yazmıştır: Sünnet hususunda fıkıh sahibi olun. Arapçada da fıkıh sahibi olun ve Kuran'ı i'rab⁴⁷⁵ edin. Çünkü Kuran, Arapçadır."

Ömer (*radiyallahu anh*)'dan rivayet edilen başka bir hadiste ise o, şöyle demiştir: "Arapçayı öğrenin. Çünkü o, dininizdendir. Farzları da öğrenin. Çünkü onlar da dininizdendir." Ömer (*radiyallahu anh*), Arapçanın ve şeriatin anlaşılması ile alakalı emrinde, kendisine ihtiyaç duyulan şeyin bir araya getirmiştir. Çünkü din, içerisinde bir kısım sözleri ve amelleri ba-

⁴⁷⁵ İ'rabın kısaca manası, Arap dilinin kural ve kaidelerine riayet etmek demektir. (Çev.)

rındırır. Arapçanın anlaşılması, kişiyi dindeki sözleri anlamasına götüren yolun ta kendisi olup, Sünnetin anlaşılması da dindeki amellerin anlaşılmasına götüren yolun ta kendisidir.

Bayram meselesi ile ilgili itibara/kıyasa⁴⁷⁶ gelirsek bu da birkaç vecih-tendir.

Birincisi: Şüphesiz ki bayramlar, Allah (Sübhanehu) hakkında لَكُلِّ جَمَلًا مِنْكُمْ شِرْعَةٌ وَمِنْهَا جَا "her biriniz için bir şeriat ve yol-yöntem kıldık" dediği şeriat, yol-yöntem ve ibadetler cümlesindendir. Yine şöyle buyurmuştur:

لَكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنَسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ

"Biz her ümmet için uygulayacağı bir ibadet yolu belirledik."⁴⁷⁷

Yani namaz, kıble ve oruç gibi. Bununla birlikte, kafirlerle bayramları hususunda ortaklık etmekle diğer yol-yöntemlerinde ortaklık etmek arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü bütün bayramlarda muvafakat etmek, küfürde muvafakat etmek; bayramın bazı dallarında (füruda) muvafakat etmek de küfrün bazı şubelerinde muvafakat etmek demektir. Bilakis bayramlar, şeriatların birbirlerinden ayrıldığı en özel ve şeriatlara ait şiarlardan/sembollerden en zahir ve açık olanlardan biridir. Dolayısıyla bayramlarda muvafakat etmek, küfür şeriatlarının en özel olanı ve küfrün şiarlarından en açık-zahir olanında muvafakat etmek anlamına gelir. Ayrıca bu konuda yapılan muvafakatin genel olarak küfre ve küfrün şartlarına sürüklediğinde hiçbir şüphe de yoktur.

Bayramların kaynağına gelirsek; onların en alt derecedeki hali masiyet olmasıdır. İşte Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözüyle bu ayrıcalığa işaret etmiştir: "Şüphesiz her kavmin bir bayramı vardır. Bu ise bizim bayramımızdır." Ayrıca bayramlarında onlara muvafakat etmek, zünnar bağlamak vb. gibi alametlerde kendileriyle ortak olmaktan daha çirkindir. Çünkü zünnar, vaziyetle alakalı bir alamet olup, ondan gaye sadece Müslümanlar ile kafirlerin birbirlerinden ayrışmasıdır. Bayramlar ve bayrama

⁴⁷⁶ Burada hem şer'i hem de akli kıyası kastedilmektedir. Ayrıca itibarın bir manası da bir şeyde bulunan ve onun cinsinden olan başka bir şeyi bilmek için o şeyin hakikatine ve delalet yönlerine bakıp üzerinde düşünmektir. (Çev.)

⁴⁷⁷ Hac, 67

tabi olan şeyler ise, şüphesiz ki kendisi ve ehli lanetlenmiş olan dindendir. Bu yüzden bayramda muvafakat etmek, o kafirleri diğerlerinden ayırıp Allah'ın kendilerine gazap edip cezalandırmasına sebep olan şeylerde muvafakat etmektir.

Şayet bunu temsili kıyasa göre tanzim etmek istersen şöyle diyebilirsin: Bayramlar, küfür şeriatlarından bir şeriat veya küfrün şiarlarından bir şiardır. Dolayısıyla bayramlarda kafirlere muvafakat etmek, diğer küfür şeriatlarında ve küfrün şiarlarında onlara muvafakat etmek gibi haramdır. Her ne kadar bu, cüz'î kıyastan daha açık ve anlaşılır olsa da...

Sonra, ibadet ve âdet türünden buna has olan şeylerin hepsinin sebebi, o günün özel bir gün olmasıdır. Eğer böyle olmasaydı yani diğer günler gibi olsaydı, o günlere özel hiçbir şey yapılmazdı. O günlerin özel kabul edilmesiyle İslam Dininin hiçbir bağı yoktur. Bilakis bu, İslam dinine küfretmek/inkâr demektir.

İkinci Vecih: O kafirlerin bayramlarında yaptıkları şeyler masiyettir. Yani ya uydurulmuş bidatler ya nesholunmuş fiillerdir. Bunların en güzel hali ise -ki o bayramlarda hiçbir güzellik yoktur- Müslüman'ın Beytü'l Makdis'e doğru namaz kılması menzilesinde olmasıdır.

Bu, kutlanan bayramın kendisiyle dini işlerden olduğu zamandır. Buna bağlı olarak insanların adetlerindeki yemek yeme, elbise giyme oyunlar oynama ve tatil yapma gibi şeylerin genişletilmesi ise bu dini bayrama tabi olan şeylerdendir. Tıpkı bunların, İslam Dinindeki bayrama da tabi olması gibi. Böylece bu bayram, bazı Müslümanların bidat olarak kutladıkları, o günde sahraya (geniş arazilere) çıkıp Ramazan ve Kurban Bayramlarında yapılan meşru ibadetler ve adetleri yaptığı bir bayram menzilesinde olur. Başka bir deyişle o dini bayramı kutlamak, bir bina dikilerek o binanın etrafında tavaf edilmesi, oraya hac yapılması ve o binayı diken kimse adına yemekler dağıtılması vb. şeyler gibidir.

Eğer Müslüman kişi, bunları kerih gördüyse, kafirlerin o bayram günlerinde yapmış olduğu adetlerini de çirkin görüp değiştirmelidir. Tıpkı bidat ehlinin gündelik işlerinde veya bir kısmında bulunan adetlerini -yemek dağıtmak, süslü elbiseler giymek, geniş infaklar yapmak vb. gibi adetlerle değiştirmeleri fakat ihdas ettikleri bu adetlerle ibadet etmeyi düşünme-

dikleri gibi. Bunlar kötülüklerin en çirkin olanlarından değil midir? Aynı şekilde, gazaba uğrayanlara ve sapıtmışlara muvafakat etmek de çirkin hatta bundan daha kötüdür.

Tamam... Yahudi ve Hristiyanlara, gizli gizli yapmaları şartıyla bidat ve mensuh olan dinlerinde kalmaya onay verilmiştir. Ancak Müslümana ne gizli ne de aşikâr olarak bidat ve mensuh bir dinle amel etmesine asla onay verilemez. Yapılan o adetlerinde kafirlere benzemek, bidat ehline benzemek gibidir. Hatta bundan daha ağır bir suçtur.

Üçüncü Vecih: Bunlardan az bir fiilin yapılmasına müsaade edilirse; bu, daha çok fiilin yapılmasına sebebiyet verir. Üstelik bir şey meşhur olduğunda, insanların geneli de o şeye dahil olur ve o şeyin nereden geldiğini unuturlar. Böylece o şey, insanlar için bir adet bilakis bir bayrama dönüşür. Öyle ki o şey, Allah'ın bayramına benzetilir daha doğrusu üzerine eklemeler dahi yapılır. Hatta bu, neredeyse İslam'ın ölüp küfrün dirilmesine bile sebep olabilir. Tıpkı İslam iddiasında bulunan birçok kimseye Hristiyan orucunun sonralarına doğru yaptıkları, kendisiyle Müslümanların bayramı gibi bir şeye dönüşmüş olan hediyeleşmeler, sevinçler, sadaka dağıtımlar, çoluk çocuğa yeni elbiseler almak vb. gibi şeyleri şeytanın süslü göstermesi gibi. Aksine güvenilir kişilerin bana anlattığına göre, halkında ilim ve imanın az olduğu Hristiyanlara yakın beldelerde bu bayramlar, onların gözünde daha üstün ve nefislerinde Allah ve Rasulünün bayramından daha parlak ve hoş bir bayrama dönüşmüştür. Dimeşk ve Şam topraklarından olan çevresinde -ki buralar ilim ve imana sözünü ettiğimiz bölgelerden daha yakındır- gördüğüm şeyler bunların doğruluğunu pekiştirmektedir.

Hristiyanların orucunun sonunda olan Perşembe.⁴⁷⁸Bu, yedi haftalık orucun deveranıyla döner durur. Oruçları -her ne kadar Arapların yaz, insanların genelinin bahar diye isimlendirdiği mevsimin başlarında olsa da- (vakti) bazen geri gider bazen ileri. Nisan ayının ilk haftasındaki perşembe günü gibi, onun güneş takvimine göre belirli bir zaman aralığı yoktur. Daha doğrusu, yaklaşık otuz üç günlük bir süre arasında döner durur fakat, başlangıcı 2 Şubat'tan önceye kalmayıp 8 Âzâr (Mart)'tan sonrasını da geçmez. Aksine oruç müddeti içerisinde, Güneş ve Ay vakitlerinin ikisine

⁴⁷⁸ Yeşil Perşembe, diye bilinir. (Çev.)

de riayet etmek için Güneş ve Ay takvimlerinin birbirine denk düşmesi en olanaklı olan Salı gününden başlarlar.

Tüm bunların hepsi, onların da ittifakıyla kendilerinin uydurdıkları ve kendisiyle Nebilerin getirdikleri şeriatlara muhalefet ettikleri bidatlerdir. Çünkü peygamberler, ibadet vakitlerini ancak hilal ile belirlemişlerdir. Şeriatları tam manasıyla tahrif edenler Yahudiler ve Hristiyanlardır. Kitabımız onların yaptıkları tahriflerin zikredileceği yer değildir.

Bu perşembe gününü cuma⁴⁷⁹ günü takip eder. Ki o günü -yalancı iddialarınca- kendisinde Mesih'in çarmıha gerildiği Cuma'ya karşılık geldiğini kabul ederler ve Çarmıh Cuması diye isimlendirirler. Bundan sonra Mesih'in o gece kabirde olduğunu iddia ettikleri Cumartesi⁴⁸⁰ gecesi gelir. Bu geceyi Nur Gecesi ve Cumartesinin Nuru diye isimlendirdiklerini zannediyorum. Ayrıca o gece büyük bir ateş yakıp -üzerlerinde sapıklığın egemen olmasından dolayı- halk üstünde bu ateşin revaç bulması için çeşitli söylentiler yayıyorlar ve onlara bu nurun semadan Beytül Makdis'te bulunan Kumame Kilisesi üzerine indiğini hayal ettiriyorlar. Ta ki her biri, yakılan bu ateşten bir parçayı (meşalelerle) kendisiyle bereket bulmak için beldelerine taşıyorlar... Aklı olan herkes bunun uydurma ve asılsız olduğunu bilir.

Sonra Cumartesi gündüzünde Yahudilerin peşine düşerler. Bundan sonra gelen ve zanlarınca Mesih'in kendisinde dirildiği pazar günü ise, onlar yanında Büyük Bayram⁴⁸¹ sayılır.

Sonra bunu, Yeni Pazar diye adlandırdıkları (bir hafta sonraki) pazar günü takip eder. Bugün içinde yeni elbiseler giyip birtakım şeyler yaparlar. İşte bu günlerin hepsi, nazarlarında bayram günleridir. Tıpkı Arefe günü, Kurban günü ve Mina günlerinin biz Müslümanların bayramı olması gibi. Yine onlar, oruç tutarken yağlı ve ruhu olan yiyeceklerden yemezler. Sonrasında hepsi veya bir kısmı oruçlarını hayvanlardan elde edilen süt, yumurta ve et ile açarlar. Bunun yanında oruçlarını çoğunlukla yumurta ile açmaktadırlar. Yine onlar bayramlarında ve bayram haricinde din-

⁴⁷⁹ Kutsal Cuma diye bilinir. (Çev.)

⁴⁸⁰ Kutsal Cumartesi diye bilinir. (Çev.)

⁴⁸¹ Paskalya Bayramı. Ayrıca Kıyam Yortusu, Diriliş Günü, Diriliş Pazarı gibi isimleri de vardır. (Çev.)

lerinden olan bir kısım sözler ve ameller işlerler ki bunlar belli bir kuralı ve disiplini olmayan düzensiz işlerdir. İşte bu sebeple, onların sözlerini ve şeriatlarını nakleden alimlerin birbirinden farklı nakillerde bulunduğunu görürsün. Gerçi bu nakillerin geneli doğrudur.

Çünkü bu kavim, hahamları ve rahipleri gibi din önderlerinin dinden ortaya koydukları kuralların, uygulamaları gerekli olan bir hüküm ve Me-sih'in gökte şeriat kıldığı bir kanun olduğunu iddia etmektedirler. Bu sebeple onlar, her zaman diliminde daha önce üzerindeki bulunduklarının hilafına vacip, haram ve itikat esasları belirlemek vb. gibi bir kısım şeyleri yürürlükten kaldırır sonra da onu yerine başka bir kanun koyarlar. Tüm bunları da bunun Allah'ın bir şeriatı başka bir şeriat ile neshetmesi menzilesinde olduğunu iddia ederek yaparlar. Bunun yanında onlar ve Yahudiler bu konuda ve başka şeylerde birbirine tamamen zıt iki tarafta bulunmaktadırlar. Yahudiler, Allah'ın şeriatları neshetmesini ve öncekine muhalif bir şeriatla peygamber göndermesini menetmektedirler. Tıpkı Allah'ın şu sözleriyle kendilerinden haber verdiği gibi:

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا

"İnsanlardan bazı beyinsizler: Önceki kiblelerinden onları ne çevirdi, diyeceklerdir."⁴⁸²

Hristiyanlar ise, hahamları ve rahiplerine şeriatlar koyup onları neshetme yetkisi tanımaktadırlar. İşte bu sebeple, Hristiyanlar için zamanlar boyunca süregelen, düzenli ve muhkem/sağlam bir şeriat görülmemiştir.

Amacımız, onların batıllarının tüm detayları üzerinde durmaya bağlı değildir. Ancak bize, mubah, maruf, müstehap ve vacibin kendisiyle arasının ayrılacağı şekilde münkeri tanımak yeterlidir. Öyle ki bu tanıma ile münkerden sakınıp ondan uzaklaşmanın hakkından gelebilelim. Tıpkı diğer haramları tanıdığımız gibi. Zira bize asıl farz olan, o haramları terk etmektir. Ayrıca münkeri ne cümleten ne de tafsili olarak tanımayan kimse, ondan uzak durmayı kastetmeyi de beceremez. Bunun yanında kişiye münkeri cümleten tanımak yeterlidir. Vacipler ise bunun hilafıdır. Çün-

kü farzlar yapılması için vardır. Bir şeyi yapmak ise ancak detaylı olarak gerçekleşir. İşte bu yüzden farzları detaylı biçimde tanımak gerekmektedir.

Ben, onların dinine ait münkerlerden ancak birkaç şeyi saydım. Bunu da Müslümanlardan bir topluluğun bunlardan bazısına müptela olmalarını ve bunların hem kendisi hem de ehli lanetlenmiş olan Hristiyan dininden olmasından yana cehalet içinde olduklarını gördüğümünden dolayı yaptım.

Yine bana ulaştığına göre onlar, bundan önceki perşembe günü veya Cumartesi veya başka bir gün kabirlere çıkıp oralarda buhurlar/tütsüler yakıyorlarmış. Aynı şekilde bu vakitlerde evlerini de tütsüleyip, bu tütsülerde bereket olduğuna ve onların -güzel kokulu olmalarının da ötesinde- sıkıntıları giderdiğine inanıyorlarmış. Ayrıca bu fiili, kurban kesmek misali yakınlaşma sebebi saymaktalarmış. Yine o gün, çeşitli ilahiler eşliğinde küçük çanları andıran ve bakırdan imal edilen bazı maddeleri vura vura hızlı bir şekilde taşımaktalarmış. Yine onlar, evlerinin kapılarına haçlar da asmaktalarmış. Daha bunun gibi nice münkerler...

Gerçi ben, onların bütün yaptığı şeyleri biliyor değilim. Ancak Müslümanlardan çoğunun yaptığını gördüğüm ve aslı Hristiyanlardan alınma uygulamalardan hatırladığım kadarını zikrettim. Hatta bu perşembe günü süresince çarşı-pazar, sözünü ettiğimiz küçük çanların sesleri yanında üfürükçü müneccimler ile diğerlerinin çoğu batıl ve içerisinde haram veya küfür olan kelimeleri dolu olarak durmaktadır. İşte bunlar, Allah'ın dediği müstesna avamın çoğuna veya hepsine yerleşmiş uygulamalardır.

Benim avam ile kastettiğim, İslam'ın hakikatini bilmeyen herkestir. Çünkü fıkıh veya dine müntesip olan birçok kişi bu işlerde Hristiyanlarla ortak olmuşlardır. Yine onlara, efsunlanan bu buhurdanlıkların bereketi sebebiyle nazar, hastalık, büyü ve haşerelere karşı fayda verdiği benimsetilmiştir. Yine onlar, kağıtlara yılanlar ve akrepler çizip evlerine asıyorlar. Bunu da o suretlerin -çizen kişinin lanete uğradığı ve bulunduğu eve meleklerin girmediği o suretlerin- haşereleri evden uzaklaştırdığını iddia ederek yapıyorlar. İşte bu, Sabiilerin tılsımlarından bir türdür.

Sonra -bana ulaştığına göre- onlardan çoğu evlerinin kapılarına haçlar asıyorlarmış. Ayrıca büyük bir halk kitlesi bundan bir hafta önceki per-

şembe günü mezarlıklara gidip oralarda buhurlar yakmaktalarmış. Bir hafta sonraki perşembe gününü Büyük Perşembe -ki o Allah katında kendisi ile onu tazim eden ehli aşağılık ve hakir perşembedir- diye isimlendirmiş. Batıl bir şekilde tazim edilen mekân, zaman, taş, ağaç veya bir yapı; işte bunların hepsinin aşağılanması vaciptir. Tıpkı kendilerine ibadet edilen putların aşağılandığı gibi. Çünkü onlara ibadet edilmeseydi, diğer taşlar gibi olacaktı.

Yine insanların işledikleri münkerlerden biri de onların insanları -çoğu zorla olmak üzere- bu yerlere koyun, tavuk, süt ve yumurta vermek gibi vazifelerle yükümlü tutmalarıdır. İşte bunda şu iki haram bir araya gelmektedir: Müslümanın veya o vazifeyi üzerine alan kişinin malını haksız yere yemek ve Hristiyanların şiarını tekrardan hortlatmak. Ayrıca bu iş için, sözü geçen ürünleri toplayacak vekilleri köylülere göndermek üzere belirli bir zaman tayin ederler. O günde değirmenlerde un öğütürler, yumurtaları boyarlar, geniş harçlıklar ve bağışlar dağıtırlar ve çoluk çocuklarını süslü püslü elbiseler giydirebilirler. Daha bunun gibi kalbi henüz ölmemiş Müslümanın, daha doğrusu marufu tanıyıp münkeri inkâr eden Müslümanın kendisinden dolayı kalbinin ürperdiği nice uygulamalar...

Yine onlardan birçok halk kitlesi, üzerlerine Meryem'den bereket ineceğini ümit ederek elbiselerini gökyüzünün altına bırakırlar. Şimdi kalbinde en az derecede iman diriliği bulunan bir kimse, bir kısmı -daha önce zikrettiğimiz üzere- Yahudi ve Hristiyanlara muhalefet ile gelen bir şeriatın, bu çirkin şeylerden bazısının şeriat kılınmasından razı olup olmaya çağında şüpheye düşer mi?

Ayrıca onlar bundan daha büyüğünü de yapmaktadırlar. O günlerde evlerinin kapıları ile hayvanlarına halûk⁴⁸³ ve kırmızı çamur sürmektedirler. Daha bunun gibi Allah katında münkerlerin en büyüklerinden olan nice işler... Allah bize bidatçilerin şerrine karşı yeterli gelsin! Muvaffakiyet ancak Allah iledir.

Bu yapılanların hepsinin kaynağı, kafirlerin bayramlarına dinde olmayan bir ayrıcalık vermek veya onlara bazı işlerinde benzemekten başka bir şey değildir.

⁴⁸³ Safran ve bazı maddelerden oluşan bir koku. Çoğunlukla rengi kırmızı ile sarı karışımı olur. (Çev.)

Bunları şöyle izah edelim: Gerçekten tazim ettikleri ve Perşembesini Büyük Perşembe; Cumasını ise Büyük Cuma diye isimlendirdikleri, oruçlarının sonuna denk gelen o haftada, ibadet etme hususunda başka günlerde olmadığı kadar çaba sarf etmektedirler. Bu, Allah'ın ve Rasulünün dinindeki Ramazan ayının son on günü menzilesindedir. Ayrıca o haftanın ilk günü olan pazar gününde de adına Palmiye Pazarı dedikleri bir bayram düzenlerler. Bazı alimler, onlardan bu şekilde aktarmışlardır. Bazı alimlerin aktardığına göre de Palmiye Pazarı, oruçlarının ilk Pazar günüdür. O gün dışarı yanlarında zeytin yaprakları vb. şeylerle çıkarlar ve bunun Mesih aleyhisselam'ın başından geçen olaya benzediğini iddia ederler. O, yanında sıpası olan binmiş halde Beytül Makdis'e girdiğinde ve marufu emredip münkerden nehyettiğinde, insanlardan bazı serseri-ayak takımı kişileri ona karşı saldırıya geçmişlerdir. Yahudiler de bazı toplulukları beraberlerinde kendisiyle Mesih'e vuracaklar asalarla göndermiş; derken o asalar yaprak açmış ve bunun üzerine o serseriler Mesih'e secde etmişler.

İşte Palmiye Pazarı bayramı, bu olayı canlandırır. İşte bu, Ömer'in koştugu ve fıkıh kitaplarında mevcut olan zimmilere koşulan şartlar içinde "Daru'l İslam'da o bayramın açıktan kutlamayacaklar" şeklinde geçen maddedeki bayramın ta kendisidir. Ayrıca onlar gerek bu bayrama gerekse de meydanlara çıkıp kutladıkları tüm şenliklere Paskalya-Diriliş adını vermektedirler. Paskalya, dinin kendisiyle zahir olduğu Ramazan ve Kurban Bayramı gibi şeyler için olan bir cins isimdir.

Mesih aleyhisselam'dan hikâye ettikleri mucizeler ise imkân dahilindedir. Bu mucizelerin yaşanması mümkün olduğundan onları yalanlamayız ancak, cehaletleri ve fasık olmaları sebebinden tasdik etmeyiz.

Bayram kutlamaları hususunda onlara muvafakat etmek ise ihdas ettikleri bir dini yahut Allah'ın neshetmiş olduğu bir dini ihya etmek-hortlatmak, demektir.

Sonra, adına Büyük Perşembe dedikleri o perşembe günü; bizzat o günün kendisinde Allah'ı (*Teâlâ*)'nın Kuran'da da zikrettiği maide/sofranın inmiş olduğunu iddia etmektedirler. Allah (*Sübhanehu*) şöyle buyurmuştur:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً
مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"Meryem Oğlu İsa şöyle dedi: Allah'ım! Üzerimize gökten bizim için -yani öncemiz ve sonramız için- bir bayram ve Sen'den bir ayet olacak bir sofrayı indir. Bizi rızıklandır. Sen rızık verenlerin en hayırlısıdır." ⁴⁸⁴

İşte bu perşembe günü, ziyafet sofrası bayramı günüdür. Pazar gününü ise, Fısıh Bayramı, Işık Bayramı ve Büyük Bayram diye isimlendirmektedirler.

Bayram günü geldiğinde, çocukları için boyalı yumurtalar vb. şeyler hazırlarlar. Çünkü o gün hayvandan elde edilen et, süt ve yumurta yiyeceklerdir. Zira onlar, oruçları süresince hayvan ve hayvansal ürün yemezler. Oruç tuttıkları zaman ise, ancak tahıl ve tahıldan olan ekmek, kuru üzüm, tahin vb. şeyler yemektirler.

Hristiyanlardan nakledilen bu amellerin ve nakledilmeyen diğerlerinin genelini şeytan, İslam iddiasında bulunan birçok kişinin gözüne süslü göstermiş, bu amellere karşı kalplerinde bir itibar ve hüsn-i zan oluşturmuştur. Sözü ettiğimiz kişiler, bu amellerin bir kısmına ilavelerde bulunmuş, bir kısmında da eksiltmelere gitmişlerdir. Kimisinin tarihini ise geri alıp kimisinin tarihini de ileriye ertelemişlerdir. Bunların sebebi ya yaptıkları fiilleri Hristiyanların da yapmalarıdır ya da nefislerine göre bizzat kendileri değiştirmişlerdir. Tıpkı hak dine ait bazı şeyleri değiştirdikleri gibi. Lakin bunların tümünü, yine de kendilerine ayrıcalık tanınması-na rağmen Allah'ın dininde hiçbir ayrıcalığı olmayıp ayrıcalığı sadece o batıl dinde var olan sözü geçen günler sebebiyle yapmaktadırlar. Bilakis bu günlere ayrıcalık verilmesinin aslı, Hristiyanların dininden alınmadır. Ayrıca cahil kişi, böyle yapmakla -tıpkı Aşure gününde olduğu gibi- onlara karşı muhalefet gerçekleşmektedir, diye itikat edemez. Çünkü böyle yapmak, aslı bizim için meşru olup onların da yaptığı ve bizim kendilerine şeklinde muhalefet ettiğimiz ameller hususunda geçerlidir. Buna karşılık, hiçbir halde bizim dinimizde olmayan, daha doğrusu bidat ve mensuh dinlerinde olan amellere gelirse; tıpkı geçmiş konularda bunun kaidesini

zikrettiğimiz gibi, o amelin ne aslında ne de şeklinde onlara benzememiz, bizim için asla caiz değildir.

Ayrıcalığı bizimle değil kendileriyle alakalı olan bu günlerde herhangi bir amel ihdas etmek, bu günlere içerisinde tazim manası barındıran bir şey ile ayrıcalık tanınmasının aslı hususunda kendilerine benzemek demektir. Bu, Nevruz ve Mihrican günlerinde oruç tutulmasını mekruh görenlerin görüşüne göre apaçık ortadadır. Özellikle, içinde ihdas etmiş oldukları bu ameli işledikleri o günü tazim ediyor olduklarında...

Şimdi söyleyeceklerimiz, bu meseleyi daha çok açıklığa kavuşturacaktır. Bu iş artık öyle bir raddeye varmıştır ki, insanların çoğu, kafirlerin Büyük Perşembe diye adlandırdıkları ve Hristiyan orucunun sonunda ki ziyafet sofrası bayramı yani kafirlerin bayramının ta kendisi olan bu Perşembe gününde, bazı alanlarda büyük bir kalabalık şeklinde bir araya gelerek yumurtaları boyuyorlar, süt pişiriyorlar, hayvanlarına kırmızı boyalarda damgalar vuruyorlar, Allah ve Rasulünün bayramında neredeyse yapılmayan yemekler hazırlıyorlar ve Hac mevsimlerindeki gibi aralarında hediyeleşiyorlar. Onların geneli ise bu bayramın nereden geldiğini ve ne için kutlandığını unutmuş ve bu bayram, Ramazan ve Kurban bayramlarındaki adetleri gibi, sürekli devam eden bir adet olarak kalmıştır.

Şeytan ise, onları bu bayram ile saptırmak için, o zamanın güneş yılının başlangıcı olan bahar zamanı olması ve buna bağlı olarak baharda etlerin, sütlerin ve yumurtaların çoğalmasından yardım almıştır. Kaldı ki daha önce de zikrettiğimiz gibi, Hristiyanların bayramının, güneş yılına göre belirli bir vakti olup, yıl içerisinde yaklaşık otuz üç günlük bir süre zarfında bazen ileri bazen geri gider.

İşte bunların hepsi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "kesinlikle sizden öncekilerin yoluna uyacaksınız" sözünün tasdik edilmesidir. O yollar ise, kafirlerin bayramlarında yaptıkları işlerin birazında bile onlara benzemek ve bunun nehyedilmemesidir.

Ayrıca, az bir şeyde benzemek, sözünü ettiğimiz kötülüklerin işlenmesine bir mazeret ve bir vesile olduğu zaman, o benzeme işi de haramdır. O halde, kişiyi Allah'a karşı küfür olana sürükleyen konularda benzemenin durumu nedir? Şunlar gibi: Haçtan bereket ummak, vaftiz suyunda yıkan-

mak veya "yollar farklı olsa da ilah birdir" diyenin sözü ve bunu gibi Allah'ın (rızasına) ulaştığı (zannedilen) mensuh ve değiştirilen Yahudilik ve Hıristiyanlık şeriatını içeren veya Allah'ın dinine muhalif olmasına rağmen içerisindeki bazı şeylerin güzel görüldüğü veya kendileriyle dindar olmaya çalışılan daha nice sözler ve ameller... Başka bir deyişle, bunlar gibi, Vasat Ümmet arasında hiçbir hilaf olmayan ve Allah'a, Rasulüne, Kuran'a ve İslam'a karşı nice küfürler... İşte tüm bunların aslı, onlara benzeyip kendileriyle ortak olmanın ta kendisidir.

İşte bununla, Hanif Şeriat'ın konumu ve Allah ile Rasulünün, kafirlerden uzak durmak ile kendisiyle şerrin yolunu en iyi şekilde tıkmak ve kişiyi insanların düştüğü şeye düşmekten en çok uzaklaştırması için onlara muhalefet edilmesini şeriat kılmasının bazı hikmetleri, senin için apaçık anlaşılır olacaktır.

Şunu iyi bilmelisin: Bizler, onlara muvafakat etmenin kişiyi bu kötülüklerle sürüklediğini göremesek dahi, tabiatların üzerinde yaratıldığı şey (fıtrat) sebebiyle olan bilgimiz ve şeriat asıllarından yaptığımız istidlaller, kesinlikle bu mazeretin yasaklanmasını gerekli kılar. O halde bizler, kişiyi İslam'dan tamamen çıkmayı gerektiren şeye sürükleyen benzemekten meydana gelen o münkerlerden bazılarını bizzat görmüşken durum nasıl olur...?

Bu veçhin sırrı şudur: Benzemek kişiyi küfre veya çoğunlukla masiyete veya genelde ikisine birden sürükler. İşte bu sürükleyici şeyde hiçbir maslahat yoktur. Küfre veya masiyete sürükleyen şey haramdır. O halde benzemek de haramdır. Bu ikinci öncülde hiçbir şüphe yoktur. Çünkü şeriatın tüm yollarında ve tüm kaynaklarında yapılan istikra (tüme varım/endüksiyon), çoğunlukla küfre sürükleyen şeyin haram, küfre gizli bir şekilde sürükleyen şeyin de haram ve kendisine ihtiyaç olmaksızın genel olarak küfre sürükleyen şeyin de haram olduğuna delalet etmektedir. Tıpkı bu kitabın dışında sedd-i zerâi' kaidesi hakkında konuştuğumuz gibi.

Ayrıca birinci öncülün doğruluğuna, yaşanan olaylar ne görene ne de köre gizli kalmayan bir şahadetle şahitlik etmiştir. Bununla birlikte, sürüklenme işi doğal bir şey olmasına rağmen Şari' önüne set çektiği mazeretlerde (zerâi') bunu nazar-i itibara almıştır. Tıpkı, İkametu'd Delil alâ But-

lânu't Tahlîl isimli kitabımızda, bunun şahitlerinden nass kılınmış veya üzerinde icma edilmiş yaklaşık olarak otuz tane aslı zikrettiğimiz gibi.

Dördüncü Vecih: Genel olarak bayramların ve (ibadet) mevsimlerinin halkın dininde ve dünyasında -tıpkı namaz, zekât, oruç ve hac ile faydalandıkları gibi- büyük bir menfaat vardır. İşte bu sebeple bütün şeriatlarda bunlar vardır. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın dediği gibi:

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ

"Biz her ümmet için uygulayacağı bir ibadet yolu belirledik."⁴⁸⁵

Yine şöyle buyurmuştur:

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

"Biz her ümmete kurban kesmeyi şeriat kıldık ki böylece kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine Allah'ın adını ansınlar."⁴⁸⁶

Sonra gerçekten Allah, son peygamberinin dili üzere, içerisinde yaratılmışlar için her yönden tastamam olan salâhın bulunduğu amelleri şeriat kılmıştır. Bu tamlık da Allah (*Teâlâ*)'nın şu sözünde zikrolunan kemalin ta kendisidir:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي

"Bugün dininizi kemale erdirdim ve üzerinizde olan nimetimi tamamladım."⁴⁸⁷

İşte bu sebepledir ki Allah bu ayeti Hanif ümmete ait bayramların en büyüğünde indirmiştir. Çünkü bu türde, kendisinde hem mekânın hem de zamanın bir araya geldiği bu bayramdan daha büyük hiçbir bayram yoktur. O bayram ise Kurban Bayramıdır. Yine, bu türün değerlilerinden olup da kendisinde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Müslümanların ge-

⁴⁸⁵ Hac, 67

⁴⁸⁶ Hac, 34

⁴⁸⁷ Maide, 3

neliyle birlikte yerine getirdiği ve Allah (*Teâlâ*)'nın küfrü ve küfür ehlini sürgün ettiği bir günden daha yüce hiçbir değerli şey yoktur.

Şeriatlar, kalplerin gıdası ve kuvvetidirler. Tıpkı İbn Mesud (*radiyalahu anh*)'ın dediği gibi:

إن كل آدب يحب أن تؤتى مآذنه وإن مآذبه الله هي القرآن

"Şüphesiz ziyafet veren herkes, ziyafetine gelinmesinden hoşlanır. Şüphesiz Allah'ın verdiği ziyafet ise, Kuran'ın ta kendisidir."

Ayrıca bu, merfu olarak da rivayet edilmektedir.

Bedenin doğasındandır ki aç olduğunda ve peşine bir yemekten alıp yediğinde, başka bir yemek yemeye gereksinim duymaz. Hatta ondan yemek yiyecek olursa isteksizce ve zorla yer. Ayrıca, (sonradan yediği) o yemek çoğunlukla ona zarar verir veya ondan bir fayda görmez. Ki o, bedenini doğrultacağı gıda da olmaz. İşte kul da böyledir; bazı ihtiyaçlarını meşru olmayan amellerden karşılarsa, hevesini ve arzusunu meşru olana çeviren kimsenin hilafına, meşru olana rağbeti ve o amelden kazandığı fayda, meşrunun yerine yaptığı gayr-i meşru amelin miktarına göre azalma gösterir. Arzusunu ve iştahını meşru olana sarf edenin ise, o amele karşı sevgisi ve o amelden elde ettiği fayda büyüdükçe büyür, dini tamamlanır ve İslam'ı kemale erer.

Bu sebepledir ki bizler, kalbini düzeltmek gayesiyle çok sık kasideler/ezgiler dinleyen kişinin, Kuran dinlemeye karşı rağbetinin azaldığına; hatta, bundan hoşlanmadığına dahi şahit olmaktadır. Yine şunları da görmekteyiz: Dünyanın güzel manzaraları vb. gibi yerleri ziyaret etmek için çokça yolculuklar yapanın kalbinde, Beytü'l Haram'a hac yapmaya karşı, sünnetin kendisini kuşattığı bir kalpte olan tazim ve sevgi duyguları kalmaz. Yine hikmet ve adabı, Fars ve Rum filozoflarından almaya alışmış olan kimsenin kalbinde, İslam'a ait hikmet ve İslam adabı için bu mevki kalmaz. Yine kralların kıssalarını ve hayatlarını okumaya alışmış birinin kalbinde, peygamberlerin kıssalarına ve hayatlarına karşı bu derece ihtimam gösterme isteği kalmaz. Bunun örnekleri çoktur.

İşte bu sebepledir ki hadiste Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle gelmiştir:

ما اجتدع قوم بدعة إلا نزع عنهم من السنة مثلها

"Bir kavim ortaya bir bidat atarsa, o bidatin misli bir sünnet kendilerinden çekilip alınır."

Hadisi Ahmed rivayet etmiştir.⁴⁸⁸

İşte bu, kendi haline bir göz atan alimlerin, abidlerin, emirlerin, avamın ve diğer kimselerin kendi nefsinde de bulabileceği bir duygudur.

İşte bu sebeple şeriatın, bidatleri ortaya atan kimseye karşı inkârı büyük olmuş ve bidatlerden sakındırmıştır. Çünkü kişi, bidatlerden yeterli derecede -yani kendisine zararı kârı ne de kârı olmaksızın- uzaklaşsa da iş gizli kalacaktır. Daha doğrusu o bidatlerin, kişinin kalbinde ve dininde, şeriattan faydalanmanın kişideki eksikliğinden doğan bir fesadı zorunlu kılması kaçınılmazdır. Zira kalp, bir şeyin yerine geçen ile yerine geçilene bir arada barındıracak kadar geniş değildir.

İşte bu sebeple Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) iki cahiliye bayramı hakkında şöyle demiştir:

إن الله قد أبدلكم بهما خيرا منهما

"Şüphesiz ki Allah sizin için bu ikisini onlardan daha hayırlısı ile değiştirdi."⁴⁸⁹

Böylece, kalbinin bu bidat amellerden beslenmesi, kişinin salih, faydalı ve şer'i olan bu amellerden beslenmesine veya mükemmel bir şekilde beslenmesine mâni olarak kalacaktır. Bu sebeple de o fark etmeden durumunu fesada uğratacaktır. Tıpkı kötü gıdalarla beslenen kişinin, o farkında olmadan bedeninin fesada uğraması/bozulması gibi. İşte bununla, bidatlerin bazı zararları senin için açıklığa kavuşmuş olacaktır.

⁴⁸⁸ Bknz: 334 nolu dipnot.

⁴⁸⁹ Ebu Davud, 1134

Bu anlaşıldıysa, şu da gizli kalmayacaktır: Bayramlara karşı Allah'ın kalplere yerleştirmiş olduğu özlem, onlarla sevinmek ve infak etmek, toplanmak, tatil yapmak, lezzet almak ve sevinç duymak bakımından bayram işine ihtimam göstermek... İşte tüm bunlar, amaçların kendisiyle alakalı olmasından dolayı bayramın tazim edilmesini gerektirir. Bu sebeptendir ki bayram hususunda Şeriat, bayramda Allah (Teâlâ)'yı zikretmeyi ilan ile gelmiş; öyle ki o günde namazda, hutbede ve bu ikisi dışında, diğer namazlarda olmayan tekberi emretmiş ve o günde -bilhassa Büyük Bayram'da- içerisinde kulların salâhı olan Allah'ın yüceltilmesi ve rahmetin inmesi ikame edilmiştir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şu kavlinin buna delalet ettiği gibi:

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ

"İnsanlar arasında hacca ilan et. Yürüyerek ve (uzun yolculuk nedeniyle) yorulmuş binekler üzerinde, uzak yollardan sana gelsinler. Ki böylece kendileri için faydalı olan şeylere şahit olsunlar."⁴⁹⁰

Böylelikle, o günde nefisler için genişletilen tabii âdetler, o güne has kılınan şer'i amellerden faydalanılması için bir yardımcıya dönüşmüştür. Bu sebeple, nefislere payları veya Allah'ın bayramında olan paylarından bir kısmı, bugünün dışında verilince, Allah'ın bayramına karşı olan hevesi tükenecek ve o nefisler nazarında bayram için duyulan sevgi ve tazim duygusu da yok olmuş ve bayramdaki salih amelin tesiri/etkisi eksilmiş olacaktır. Böylece o nefisler, apaçık bir hüsrana uğrayacaklardır.

En az derecesi ise şudur: Şayet sen, biri bütün arzusunun meşru olan bayramda toplandığı, diğeri de hem buna hem ötekine arzusu olan iki kişi olduğunu farz etsen; şüphesiz ki sen, sadece meşru olanı arzulayan kişinin, arzusunu şer'i bayramla diğeri arasında paylaştıran kişiden şer'i bayrama daha büyük önem verdiğini zaruri olarak göreceksin. Bu hakikati idrak edemeyen kişi ya gafleti ya da bundan yüz çevirdiği için idrak edememiştir. İşte bu şeriatın bazı inceliklerini tanıyan kişinin bildiği bir durumdur.

Rağbetin zayıflamasına gelirse; bunu herkes kendinde hisseder. Çünkü bizler, bir kimsenin kendisine gazap edilen bazı bayramlarda çocuklarına yeni kıyafetler giydirdiğinde, o çocukların kalplerinde kendisinden razı olan bayramlara karşı hürmetinin eksilmesi kaçınılmazdır. Ta ki "bilakis kalpte, iki bayramı da kapsayacak genişlik vardır" denilirse, şöyle cevap verilir: Eğer ikisinden biri diğerinden soyutlanacak olursa daha mükemmel olur.

Beşinci Vecih: Bazı bayramlarında kafirlere benzemek, üzerinde bulundukları batıldan dolayı kalplerinin sevinçle dolmasına sebep olur. Özellikle onlar, cizye ve küçülme altında eziliyor olduklarında. Çünkü onlar Müslümanların, dinlerine özel olan konularda kendilerinin bir şubesine dönüştüklerini görmekteler. İşte bu, kalplerinin kuvvetlenmesine ve göğüslerinin genişlemesine sebebiyet verir. Ayrıca çoğunlukla bu, fırsatları ganimet bilme zayıfları aşağılama konusunda onlara umut verir. Aynı şekilde bu, elle tutulur, gözle görülür bir durumdur ki aklı çalışan hiçbir kimse bunda şüpheye düşmez. O halde, icap edici bir şey olmaksızın onlara değer verilmesini gerektiren şey ile onların küçük görülmesinin şeriat kılınması nasıl bir arada bulunabilir?

Altıncı Vecih: O kafirlerin bayramlarda işledikleri ameller içinde küfür olan da haram olan da -benzemenin verdiği zarardan soyutlanacak olsa- mübah olan da vardır. Üstelik bununla ötekinin arasındaki fark çoğunlukla açık olmakla birlikte avamdan çoğuna gizli kalmaktadır. Kaldı ki haramlığı alime açık olmayan konulardaki benzeyiş, avamdan olan kimseyi haramın ta kendisinde onlara benzemeye düşürür. Zaten vakıanın kendisi de budur.

Bu vecih ile üçüncü vecih arasındaki fark şudur: Orada az bir şeyde muvafakat etmenin kişiyi çok şeyde de muvafakat etmeye davet edeceğini söylemiştik. Bu vecihle ise muvafakat cinsinin, avamın dinleri hususunda kafalarını karıştıracağı öyle ki maruf ile münkeri birbirinden ayırt edemez hale gelecekleri anlatılmaktadır. Özetlersek; üçüncü vecih, daha kötüsünü yapmayı gerektiren şeyi mizaçların iradeleriyle kabul etmesi yönünden; bu vecih ise kalplerin inanç esaslarını hakkındaki cehaleti yönünden beyan eder.

olan bir şeye asılır ve haramlığı onun üzerine döndürür. O halde şöyle diyoruz: Kafirlerle zahirde benzemek, bizzat ahlakta ve yerilmiş fiillerde; daha doğrusu, bizzat inançlarında da onlara benzemenin kaynağıdır. Bunun etkisi ise ne zahirdir ne de kavranabilmektedir. Benzemek sebebiyle meydana gelen fesadın bizzat kendisi de zahir olmayıp kavranamamaktadır. Bununla birlikte bu fesadın zevali/yok olması -zekice kavransa dahi- çoğunlukla çok zor veya imkânsızdır. Ayrıca, bu fesadın benzerine sebep olan her şeyi şüphesiz ki Şâri' -takrir edilen asılların da kendisine delalet ettiği gibi- haram kılmaktadır.

Sekizinci Vecih: Zahirdeki benzerlik, kalbe bir çeşit sevgi ile dostluk duygusu ve dostane ilişkiler kurma hissini miras bırakacaktır. Tıpkı kalpteki sevginin zahirde benzemeyi sebep olması gibi. İşte bu duyuların ve tecrübenin kendisiyle şahitlikte bulunduğu bir husustur. Öyle ki aynı şehirden olan iki kişi, bir gurbet yurdunda bir araya gelse, bu ikisi topraklarında birbirlerini tanımayan veya birbirine küs iki kişi olsalar bile, aralarında büyük bir sevgi ve dostluk meydana gelir. Bu öyledir; çünkü hemşerilik, o ikisinin gurbet yurduna karşı kendisine ayrıcalık tanıdıkları bir tür niteliktir. Sadece bu değil; aralarında sarıklar veya elbiseler veya saçlar veya binekler vb. gibi hususlarda benzerlik bulunan iki kişi, bir şehirde veya gurbette bir araya gelseler, kesinlikle aralarındaki yakınlık ve kaynaşma, diğerlerine nazaran daha çok olacaktır. Aynı şekilde sen, zanaat erbaplarının, başkalarına olmadığı kadar birbirlerine yakınlık gösterdiklerine şahit olursun. Öyle ki bu yakınlık ya krala ya da dine karşı düşmanlık ve savaş açma isteğiyle dahi beraber olabilmektedir. Yine sen, kral ve benzeri yöneticiler arasında bile – her ne kadar beldeleri ve yönettikleri yerler birbirinden uzak olsa da- birbirlerine benzeme ve birbirlerini koruyup gözetmeye sebep olan bir münasebet olduğunu görürsün.

Bunların hepsi, kendisini engelleyen bir din duygusu veya özel bir gaye olması müstesna mizaçların zorunlu olarak gerektirdiği sonuçlardır.

Madem dünyalık işlerdeki benzeyiş, kişilerin birbirlerini sevip dostluk kurmalarına sebep olmakta; o halde dini işlerde benzemenin hali nasıl olur? Şüphesiz ki onun, dostluk kurma türünden şeyleri sebebiyet vermesi daha çok ve daha kuvvetlidir. Bununla birlikte onları sevmek ve onlara dostluk kurmak imana tamamen zıttır. Allah (*Teâlâ*) şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ. فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُضْحِكُوا عَلَى مَا اسْرَوْا فَمَنْ أَنْفُسُهُمْ تَدُمِينَ. وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَفْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ.

"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları veli/dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin velileridir. Sizden kim onları dost edinirse şüphesiz o da onlardandır. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. Kalplerinde hastalık olanların; devrin aleyhimize dönmesinden korkuyoruz, diyerek onların aralarına koşuştuklarını görürsün. Ancak olur ki Allah fetih nasip eder yahut kendi katından bir emir gönderir de onlar kalplerinde gizlediklerine pişman olurlar. İman edenler de "Sizinle beraber olduklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin edenler bunlar mıydı?" derler. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiş, sonuçta hüsrana uğramışlardır.⁴⁹¹

Yine Allah (Teâlâ) kitap ehlini zemmettiği ayetlerde şöyle buyurmuştur:

لَعَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ. تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَقُولُونَ اللَّهُمَّ إِنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ عَذَابٌ لِمَنْ خَالَاهُ. وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ.

"İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar, Dâvûd ve Meryem oğlu İsmâ ile lânetlenmişlerdir. Bu, onların isyan etmeleri ve hadlerini aşmalarından dolayıdır. İşledikleri kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı. Yaptıkları ne kötü idi! Onlardan birçoğunun kafirleri dost edindiklerini görürsün. Onların önceden kendileri için hazırladığı şey,

yani Allah'ın onlara gazap etmesi ne kötü bir sonuçtur! Hem de onlar azapta sürekli kalacaklardır. Eğer onlar Allah'a, peygambere ve ona indirilene iman ediyor olsalardı kafirleri dost edinmezlerdi; fakat onların birçoğu yoldan çıkmışlardır.⁴⁹²

Gördüğün gibi Allah (Sübhanehu ve Teâlâ), Allah'a, peygambere ve ona indirilene iman etmenin, onlarla dost olunmamasını gerektirdiğini açıkça ortaya koymuştur. Onlarla dostluk kurulmasının varlığı, imanın yokluğunu gerektirir. Çünkü lazımin yokluğu, melzûmun yokluğunu gerektirir.

Allah (Sübhanehu) yine şöyle buyurmuştur:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ
أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir topluluğun, Allah'a ve peygamberine düşmanlık eden kimselerle -babaları, oğulları, kardeşleri yahut diğer akrabaları da olsa- dostluk kurduklarını göremezsın. İşte Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir.⁴⁹³

Gördüğün gibi Allah (Sübhanehu), kafiri dostluk kuran hiçbir müminin olmadığını haber vermiştir. O halde kim kafirlerle dostluk kurarsa, o mümin değildir. Ayrıca zahirdeki benzeyiş, dostluk kurmanın kaynağı olup haramdır. Tıpkı bunun benzerlerinin açıklaması daha önce geçtiği gibi.

Bil ki onlara benzemek hususundaki fesadın yönleri çoktur. Şimdilik bizler kendisine dikkat çektiğimiz kadarıyla yetinelim.

⁴⁹² Mâide, 78-81

⁴⁹³ Mucâdele, 22

FASIL

Kafirlerle bizim şariatımızda olmayan hususlarda benzeme iki kısımdır:

Birincisi: Yapılan amelin onların dinine özel olduğu bilinmesine rağmen kendilerine benzemek. Yani yapılan iş, onların dinine özgü amelin ta kendisidir. Kişi bunu ya sırf onlara muvafakat etmek için yapar; ki bu, azdır ya da bu amelle alakalı bir şehvetten dolayı onlara benzer. Başka bir nedeni ise şu olabilir: O amelde kendisine dünya ve ahirette fayda vereceği izlenimini veren bir şüphe vardır. İşte bunların hepsinin haram olduğunda hiçbir kuşku yoktur. Ne var ki bu amellerden bazılarındaki haramlık, şer'i delillerin durumuna göre kimi zaman büyük günahlardan biri olmasına kimi zaman da küfre dönüşmesine kadar varır.

İkinci Kısım: Failin, söz konusu amelin onların amellerinden olduğunu bilmeyerek onlara benzemesi. Bu da iki türdür:

Birinci Tür: Kendisinde benzemenin meydana geldiği amelin aslında onlardan alınma olması. Bu benzeme ya onların yaptıkları şekilde ya da zaman, mekân, fiil vb. gibi şeylerde meydana gelen bir çeşit değişimle beraber yapılır. Bu ikincisi, çoğunlukla insanların genelinin müptela olduğu durumdur. Tıpkı sözü geçen perşembe gününde, milatta (noelde) vb. gibi zamanlarda yaptıkları uygulamalar gibi. Gerçekten bu insanlar, bu adetler üzerine yetiştiler ve babalar, bunları dedelerden aldılar. Zaten çoğu da bunun başlangıç yerini bilmemektedir. İşte böyle durumlarda, kişiye bu uygulamaların hükmü bildirilir. Buna rağmen yine de yaptığına son vermezse, birinci kısma dahil olur.

İkinci Tür: Aslında onlardan alınma olmamasına rağmen onların da yaptıkları ameller. İşte bu amellerde benzemenin mahzuru yoktur. Ne var ki bu durumda muhalefet ile elde edilecek yarar kaçırılmış olur. Ayrıca, kafirlere benzeme olmasının ötesinde bu işin keraheti ve haramlığı meselesi şer'i bir delile bağlıdır. Zira, onlara benziyor oluşumuz, onların bize benziyor olmalarına nazaran daha uygun değildir. Terk edilmesinde hiçbir zarar olmadığı zaman, muhalefet etmek ile elde edilecek yarardan dolayı bu hususlarda da benzemenin terk edilmesinin müstehap olmasına gelirsek; muhalefet ile alakalı olarak daha önce konuştuğumuz üzere bu zahir/açık bir şeydir. Zaten şeriat, bazen bu konularda bile onlara muhalefet edilmesini vacip kılmaktadır.

Ayrıca şeriat, onlara da -tıpkı kılık kıyafet vb. gibi hususlarda olduğu gibi- bize muhalefet etmeyi vacip kılmaktadır.

Bazen de şeriat bu muhalefetin müstehap olmasıyla yetinir. Tıpkı sakal boyamak, ayakkabılarla namaz kılmak ve secde etmekte olduğu gibi. Bazen de bu benzeme işi, akşam namazının ve iftarın geciktirilmesinde olduğu gibi kerahete varır. Ancak, aslı onlardan alınma şeylerde kendilerine benzemek bunun hilafıdır. Çünkü bu konuda asıl olan -biraz önce de beyan ettiğimiz gibi- haram olmasıdır.

FASIL

Bayram kelimesi, cins isim olup buna, kafirlerin kendisinde bir araya geldikleri her gün veya her mekân dahildir. Yine bu isme, bu zamanlarda ve bu mekânlarda ihdas etmiş oldukları bütün ameller de girmektedir. Kaldı ki sözünü ettiğimiz yasaklık, özellikle bayramlarından değildir. Aksine yasaklık kapsamına İslam Dininde aslı olmayan ve onların kendisini tazim ettikleri tüm vakitler ve mekânlar da dahildir. Ayrıca o günlerde yapmış oldukları ameller de bu yasaklık kapsamındadır.

Aynı şekilde bayramın haramlığına, bayramdan önce ve sonraki günlerde bayram dolayısıyla yaptıkları şeyler veya bayramda yapılan amellerin sebebiyle ihdas ettikleri ameller de dahildir. İşte tüm bunların hükmü, bayramın hükmü olup, bunlardan hiçbir şey yapılamaz. Çünkü bazı insanlar, hem Büyük Perşembe ve Noel gibi onlara ait bayramlarda bir şeyler yapmaktan kaçınıyorlar hem de ailelerine şöyle diyorlar: Bunu sizin için, bu haftada veya diğer ayda yapacağım. Kişiyi böyle demesine sevk eden şey, kafirlerin bayramının varlığıdır. Eğer bayramları olmasaydı, kişinin böyle söylemesini gerektiremeyeceklerdi. Aynı şekilde bu da kafirlere benzemenin gerektirdiği şeylerden biridir.

Yapılması gereken ise şudur: Ev halkı, Allah ve Rasulünün bayramına yöneltilmesi ve aile reisi, ailesinin başkasına göz dikmelerinin önünü kesen haklarını, bu bayramda yerine getirmelidir. Buna rağmen yine de razı olmazlarsa güç ve kuvvet ancak Allah iledir. Ayrıca kim Allah için ailesini kızdırırsa; Allah hem onu hem de ailesini razı eder.

Akıllı kişi bu hususta kadınlara itaat etmekten sakınsın! Çünkü Sahihayn'da Usame b. Zeyd (*radiyallahu anh*)uma'dan rivayet olunduğuna göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle demiştir:

ما تركت بعدى فتنة أضر على الرجال من النساء

"Benden sonra, erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım."⁴⁹⁴

Ayrıca kralları ve devletleri en çok ifsat eden şey, kadınlara itaat etmektir. Sahih-i Buhari'de Ebu Bekre (*radiyallahu anhu*)'dan rivayet olduğuna göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

لن يفلح قوم ولوا أمرهم امرأة

"Yönetim işlerini herhangi bir kadına veren hiçbir kavim iflah olmaz."⁴⁹⁵

Yine şöyle rivayet olunmuştur:

هلك الرجال حين أطاعت النساء

"Erkekler, kadınlara itaat ettiklerinde helak olmuşlardır."⁴⁹⁶

Yine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), Müminlerin Annelerine, Ebu Bekir'in öne geçirilmesi hususunda görüşünden döndürmek istediklerinde şöyle demiştir:

إنكن صواحب يوسف

"Şüphesiz ki sizler, Yusuf'un yanındaki kadınlarsınız."⁴⁹⁷

Yani, kadınların yapısından dolayı, akıl sahibini yolundan döndürürler. Tıpkı başka hadiste şöyle olduğu gibi:

⁴⁹⁴ Buhari, 5096 – Müslim, 2740

⁴⁹⁵ Buhari, 7099

⁴⁹⁶ Bu hadisi Ahmed, Ebu Bekre'den şu lafızla rivayet etmiştir: "Erkekler, kadınlara itaat ettiklerinde helak olmuşlardır... Bunu üç kere tekrar etti." İmam Suyuti El Câmiu's Sağır'da 9596 sayıda bu hadisi zikretmiş ve hasen hükmü vermiştir. Müsned'deki senedi ise ceyyiddir. (Nasır b. Abdulkarim El Akl talikinden)

⁴⁹⁷ Buhari, 3384

ما رأيت من ناقصات عقل ودين أغلب للذي القلب من إحدائكم

"Akli ve dini eksik olup da akli çalışan birine sizden daha galip gele-nini görmedim."⁴⁹⁸

Ayrıca El A'sâ Bahile içerisinde şöyle dediği beyitlerini okuduğunda

وهن شر غالب لمن غلب

"Ve o kadınlar, galip olan kimseye en şerli galiptirler."

Rasulullah bunu tekrar etmeye başlayıp şöyle diyordu: "Ve o kadınlar, galip olan kimseye en şerli galiptirler." Bu yüzdendir ki Allah, Zekeriya aleyhisselam'e -şu kavlinde belirttiği gibi- iyilikte bulunmuştur.

وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ

"Hanımını onun için ıslah ettik."⁴⁹⁹

Yine bu sebeple bazı alimler de şöyle demişlerdir: "Erkeğin, hanımını kendisi için ıslah etmesi hususunda Allah'a yönelmede çok çaba sarf et-mesi gerekmektedir."

⁴⁹⁸ Buhari, 304 – Müslim, 79

⁴⁹⁹ Enbiya, 90

FASIL

Kafirlerle ait bayramlar birçok olup farklı farklıdır. Müslümanın ne bunları araştırması ne de bunları tanıması gerekli değildir. Aksine ona, hangi fiil veya gün veya mekân olursa olsun, bu fiilin yapılma sebebi- nin veya bu mekânın veya zamanın tazim edilmesinin kafirler cihetinden olduğunu bilmesi yeterlidir. Şayet onlar cihetinden olduğunu bilmez ise; ona, bunun Allah'ın dininde hiçbir aslının olmadığını bilmesi kafidir. Kal- dı ki o fiilin bir aslı olmadığı zaman; o fiilin ya insanların kendi nefisleri tarafından uydurulmuş olması ya da kafirlerden alınmış olması söz konu- sudur. O halde böyle bir amelin en az hali, onun bidatlerden bir bidat ol- masıdır. Şimdi bizler, insanlardan çoğunun içine düştüğü bazı münkerlere dikkat çekeceğiz.

Hristiyanların orucunun sonundaki hakir Perşembe bunlardan biridir. Bu, iddia ettiklerine göre ziyafet sofrası bayramı günüdür. Ayrıca o günü Son Akşam Yemeği diye de adlandırmaktalar. İşte bu, pazardan diğer pa- zara kadar olan bir haftalık bir zamandır. Bu onların en büyük bayramıdır. İşte o günde insanın yapmış olduğu bütün şeyler münkerâttandır.

Yine şu uygulamalar da dikkat çekecek olduklarımızdandır: Kadınların dışarı çıkması, kabirlerin buhurlanması, elbiselerin teraslar üzerine konul- ması, kağıtlara yazılar yazılıp kapılara yapıştırılması, bu günlerin buhur alışverişi mevsimi edinilmesi, satış zamanı sayıldığı için aynı şekilde o va- kitte buhurdanlık satın alınması, bu vakitte veya başka zamanlarda mutlak olarak buhurdanlıklara okunup üflenmesi veya efsunlanmış buhurdanlık almaya niyet edilmesi. Şüphesiz ki buhurdanlıklara okuyup üflemek ve onu yakınlık sebebi saymak, Hristiyanlar ve Sabiilerin dinidir. Buhur/tüt- sü ancak kendisinin çok ince de olsa buharımsı parçaları veya sırf kokusu

olan ve dumanıyla hoşnutluk duyulan hoş bir kokudur. Tıpkı misk vb. kokular ile kokulanması gibi. Kokulanmanın müstehap olduğu yerde buhur yakmak da müstehaptır.

Aynı şekilde sütle veya hayvansal yağla pirinç veya mercimek pişirmek, yumurta boyamak vb. şeyler ile o güne ayrıcalık tanımak da bunlardandır. Yumurtayla kumar oynamak⁵⁰⁰ veya kendisiyle kumar oynayacak kimseye yumurta satmak veya yumurtayı kumarcılardan satın almaya gelirse; bunun hükmü zaten açıktır.

Yine çiftçilerin sığırlara veya ağaçlara kırmızı noktalar yapması veya birtakım bitki çeşitleri toplanıp onlara teberrük edilmesi ve sularıyla gusül alınması gibi şeyler de bunlardandır.

Yine yapmış olduğu zeytin yapraklarının alınıp suyuyla gusül alınması veya bunlardan herhangi bir şeyde gusül almaya niyet edilmesi de bunlardandır. Gerçekten bunun aslı, vaftiz suyudur.

Yine o günde -öncesindeki ve sonrasındaki günlerin hilafına- sürdürülen zanaat, ticaret, ilim halkaları vb. gibi görevlerin bırakılması ve o günün tatil ve sevinç günü edinilmesi; ayrıca o günde atlar ve diğer hayvanlarla oynanması da bunlardandır.

Asıl kural şudur: O günde yeni hiçbir şey asla yapılmaz; daha doğrusu o gün, diğer günler gibi bir gün sayılır. Çünkü biz daha önce, Nebi (*salallahu aleyhi ve sellem*)'in sahabeleri, kendilerine ait olup da cahiliyede oyunlar oynadıkları iki günden nehyettiğine ve müşriklerin eskiden bayramlar kutladıkları yerlerde hayvan kesilmesini yasakladığına değinmiştik.

Yine münkerâtan biri de insanlardan çoğunun Kanun-i Evvel/Aralık ayının 24'ünde yaptıkları şeylerdir. Ayrıca o günün İsa aleyhisselam'ın doğum günü olduğunu iddia etmektedirler. O günde yapılan tüm şeyler münkerâtandır. Mesela ateş yakılması, yemekler pişirilmesi, mum dikilmesi vb. gibi şeyler. O günü bayram edinmek Hristiyanların dini olup İslam'dan bunun aslı kesinlikle yoktur. Ayrıca geçmiş selefin zamanında

⁵⁰⁰ Yumurta tokuşturmak ve sonrasında kimin yumurtası kırılırsa onun kumarı kaybetmesi. (Çev.)

Noel'e dair hiçbir söz de bulunmamaktadır. Aksine bunun aslı, Hıristiyanlardan alınmadır. Ayrıca bugüne doğal bir sebep de birleşmiştir ki o, ateş yakmaya ve özel yemekler hazırlamaya uygun olan kış zamanı olmasıdır.

Sonra; şüphesiz ki Hıristiyanlar, Noel'den günler sonra -bunun on bir olduğunu sanıyorum- Yahya'nın İsa'yı (ikisine de selam olsun) vaftiz ettiğini iddia etmektedirler. Bu yüzden onlar da bu vakitte vaftiz oluyorlar ve o günü Vaftiz Bayramı diye adlandırıyorlar. Bununla birlikte kadınlardan birçok cahil, bu vakitte çocuklarını hamamlara sokup bunun çocuğa fayda verdiğini zanneder oldular. İşte bu Hıristiyanların dinindendir ve bu haram kılınan münkerlerin en çirkinlerindendir.

Farşlıların Nevruz ve Mihrican gibi bayramları, Yahudilerin ve diğer kafir türlerinin veya acemlerin veya bedevilerin bayramları da böyledir. Tüm bunların hükmü, az önce zikrettiğimiz üzeredir.

Ayrıca onlara bayramlarında benzemediğimiz gibi, bayramlarında onlara benzeyen Müslümana da yardım edilmez. Aksine o, bundan alıkonur. Buna göre, kim adete muhalif olarak kafirlerin bayram günlerinde bir davet verirse, davetine icabet edilmez.

Aynı şekilde Müslümanlardan her kim, bu bayramın dışındaki diğer vakitlerdeki adete muhalif olarak hediye verse, hediyesi kabul edilmez. Özellikle verdiği hediye, kendisiyle kafirlere benzemeye yardımcı olacak bir hediye ise. Mesela; Noel'de mum vb. gibi şeyler hediye etmek; oruçlarının sonundaki alçak perşembe gününde yumurta, süt ve koyun hediye etmek gibi.

Aynı şekilde hiçbir Müslümana bu bayramlarda, bayram dolayısıyla hiçbir hediye verilmez. Özellikle bu hediye, -zikrettiğimiz gibi- kendisiyle onlara benzemeye yardım olunacak şeylerden olduğu zaman.

Yine Müslüman, Müslüman'ın bayramlarında onlara benzeme hususunda kendisinden yardım alacağı yemek, elbise vb. gibi şeyleri satamaz. Çünkü bu işte münkere yardım etme söz konusudur.

Bununla birlikte, kafirlere kendisiyle bayramları üzere yardım alacakları şeyi satma veya oralarda alışveriş yapmak için pazarlarına katılma meselesine gelirsek; daha önce İmam Ahmed'e şöyle sorulduğunu

zikretmiştik: "Bizim oralarda kutlanan Tûr-i Yâbûr ve Deyr-i Eyyûb vb. gibi bayramlara şahit olmayı sordum. Müslümanlar o bayramları izleyip ve pazarlara katılıyorlar. Ayrıca oraya koyun, sığır, un, buğday, arpa vb. daha başka şeyler de getiriyorlar. Ancak Müslümanlar, pazarlara sadece bir şeyler satın almak için giriyorlar, sinagoglarında yanlarına girmiyorlar. Ahmed dedi ki: Sinagoglarına girmeyip sadece pazarlarına katılırlarsa bunda herhangi bir beis yoktur."

Yine Ebu'l Hasen El Âmidi şöyle demiştir: "Bayramlarında pazarlarda sattıkları şeylere gelirsek; oralarda bulunmakta beis yoktur." Mühenna rivayetinde Ahmed, bunun üzerine nass kılmıştır.

Yine şöyle dedi: "Müslümanlar ancak, sinagoglarında ve kiliselerinde yanlarına girmekten menedilirler. Yiyecek vb. gibi şeylerin satıldığı pazarlarda ise beis yoktur. Kişi bununla, yiyecek maddelerini tedarik etmek ve kafirler için güzelleştirmeyi amaçlasa dahi bu, caizdir."

Bu kelim ihtimallidir. Çünkü Ahmed, satıcı olarak olsun müşteri olarak olsun mutlak olarak pazarlara girmeye cevaz vermiştir. Çünkü o, "kiliselerine girmeyip sadece pazarlarına katılırlarsa bunda herhangi bir beis yoktur" demiş olup bu hem satıcıyı hem de müşteriyi kapsar. Özellikle sorudaki "getiriyorlar" ifadesinde geçen zamir/adıl, Müslümanlara ait olduğunda. O halde Ahmed, Müslümanların pazarlara (satmak için) bir şeyler getiriyor olmalarına cevazı hakkında nass kılmıştır.

Bir ihtimal de -ki bu daha kuvvetlidir- Ahmed, sadece pazarlara girmeye ve bir şey satın almaya ruhsat vermiş, kendilerine bir şeyler satma konusunda değinmemiştir. Çünkü soran kişi, Ahmed'e ancak kafirlerin kurduğu pazarlara şahit olmayı sormuş ve sorunun sonunda şöyle demiştir: "Alışveriş yapıyorlar, sinagoglarında yanlarına girmiyorlar." Bu daha kuvvetli dememiz şundandır: Çünkü soru soran Muhenna b. Yahya Eş Şâmi olup fakih ve alimdir.

Allah daha iyi bilir ama sanki o, onların pazarlarına şahit olmanın yasaklığı hakkında gelen rivayeti duymuş ve bu yüzden Ahmed'e şöyle sormuştur: Pazarlarına şahit olmak, bayramlarına şahit olmak konumunda mıdır? Ahmed ise ona, pazarlara şahit olma hususunda ruhsat ile cevap

vermiştir. Ayrıca o ya nazarında hükmün zahir olması ya da o zaman ona ihtiyacının olmaması dolayısıyla Müslümanın onlara satmasının hükmünü sormamıştır.

Aynı şekilde El Âmidi'nin sözü de iki veçhe ihtimallidir. Ancak onun sözündeki daha zahir olan ihtimal, satma hususunda da ruhsat olduğudur. Şu sözünden dolayı: "Müslümanlar ancak, sinagoglarında ve kiliselerinde yanlarına girmekten menedilirler." Yine şu sözünden: "Kişi bununla, yiyecek maddelerini tedarik etmek ve kafirler için güzelleştirmeyi amaçlarsa dahi bu, caizdir."

Ahmed'in, kendisiyle kiliseye girmeksizin pazarlardan alışveriş oralarına girmenin cevazı ile cevap verdiği şeye gelirsek; bu caizdir. Çünkü bunda ne münkere şahit olmak ne de masiyet üzere yardım etmek söz konusudur. Çünkü bizzat onlardan satın almak caizdir ve bunda masiyet üzere yardım da yoktur. Bilakis bunda, belki de bayramları için kendilerinden satın alacakları şeyi çevirmek söz konusudur. Bu sebeple bu işte, şerrin azaltılması vardır. Ayrıca cahiliyede de çarşı-pazarlar vardı. Müslümanlar ve pazarlara girerlerdi. Aynı şekilde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu pazarlardan bazılarını girmiştir. Bu pazarlar içinde önceleri hac mevsimlerinde olanları da vardı, batıl bayramlar için olanları da.

Aynı şekilde, o pazarlardaki şeylerin çoğu, kendisiyle masiyet üzerine yardım olunması için satılmaktadır. Bu, tıpkı bir kişinin pazara gelip orada masum birini öldürecek kişiye silah satması veya içki yapacak kişinin bu satın almak için kişiye sıkılmış meyve getirtip onu satın alması gibidir. Aksine bu daha güzeldir. Çünkü o pazarda satışı yapan zimmidir ve onlara bu ticaret için onay verilmiştir.

Sonra bir adam alışveriş yapmak için daru'l harbe gitse bu bizim katımızda caizdir. Tıpkı Ebu Bekir (*radiyallahu anh*)'ın Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hayatında ticaret yapmak için Şam'a -ki o zaman daru'l harpti- gitmesiyle alakalı hadisin ve Ömer (*radiyallahu anh*)'ın hadisinin delalet ettiği gibi. Bu konuda başka hadisler de vardır ve ben onlar hakkında bu kitabın dışında genişçe konuşmuştum. Kaldı ki o Sahabelerin (*radiyallahu anh*)um gittikleri yerlerdeki pazarların, kendisiyle masiyet üzerine yardım alınacak şeyleri içeriyor olması kaçınılmazdır.

Müslümanın, kafirlere bayramlarında kendisinden yardım alacakları yemek, elbise, güzel koku vb. gibi şeyleri satma veya bu tür şeyleri onlara hediye etmeye gelirsek; bunda, haram olan bayramlarını kutlamaları konusunda bir çeşit yardım söz konusudur. Bu mesele şu asla mebnidir: Şarap yapmaları için kafirlere üzüm veya sıkılmış meyve satmak caiz değildir. Bunun gibi, onlara kendisiyle Müslümanlara karşı savaşacakları silahı satmak da caiz değildir.

Ömer (*radiyallahu anh*)'ın Mekke'deki müşrik kardeşine ipekli bir elbise hediye etmesiyle alakalı hadis⁵⁰¹, kafirlere ipek satmanın cevazına delalet etmektedir. Gerçi ipek genel olarak mubahtır. Ondan çok olanı, sadece bazı insanlara haramdır. İşe bu yüzdendir ki İmam Ahmed'den gelen iki rivayette daha sahih olanına göre ipekle tedavi caizdir. Şarapla tedavi ise hiçbir durumda caiz değildir. Bununla birlikte, üzüm sıkma ve ticaretini yapma aslında caizdir.

Bu aslında bir karışıklık vardır. Şöyle denilirse: Ahmed'in kelimesindeki ilk ihtimal ile bunun caiz olması gerekir. Ayrıca Ahmed'ten ticaret eşyalarını daru'l harbe götürme konusunda nass kılınan iki rivayet vardır.

Şöyle cevap verilir: Bunları bayramlarında kafirlere satmak, daru'l harbe götürmek gibidir. Eğer elbiseler ve yiyecekler daru'l harbe götürülürse; bunda genel olarak dinleri üzerine kendilerine destek olma söz konusudur. Ayrıca biz, ticaret eşyalarının daru'l harbe götürülmesini engellersek, burada engellememiz daha evlâdır. Zaten Ahmed'in usulünün ve naslarının çoğu bunun menedilmesini gerektirmektedir. Lakin bu menetme, haramlık mı yoksa mekruhluk mu ifade ediyor? Bu ilerde açıkla-
nacak şeye mebnidir.

Yine Abdulmelik b. Habib bunun, keraheti üzere alimlerin görüş birliğine vardıklarını zikretmiş ve Malik'in mezhebinde bunun haram olduğunu açıkça belirtmiştir.

Abdulmelik b. Habib El Vadiha isimli kitabında şöyle demiştir: "Malik, Hristiyanların kiliseleri için kestiklerinden yemeyi kerih görmüş ve bundan haram kılma-
sızın nehyetmiştir."

⁵⁰¹ Edebu'l Müfred, Hadis No: 71. Ayrıca hadis, muttefekun aleyhtir

Yine şöyle demiştir: "Bunun gibi, Mesih'in ismi veya haç üzerine veya tazim ettikleri geçmiş ruhbanlarının isimleri üzerine kestikleri hayvanlar da böyledir. Malik ve diğerlerinden kendisine uyulan kişiler tüm bunların yenmesini kerih görmüşlerdir. Biz de bu görüşü almaktayız. Ayrıca bu, Allah (Teâlâ)'nın şu kavline benzemektedir:

وَمَا أَمِلَ بِهِ لَعْنَةُ اللَّهِ

Allah'tan başkasının adına kesilmiş olan...⁵⁰²

Bunlar, daha önce kendilerine ibadet ettikleri putları adına kesilen hayvanların ta kendisidir."

Yine şöyle demiştir: "Ulemadan bazı kişiler, bunu hafife alarak şöyle demektedirler: Allah, onların keserken ne dediklerini ve kimin adına kestiklerini bilmesine rağmen kestiklerini bize helal kılmıştır. Ayrıca İbn Vehb kerih olması görüşünü, İbn Abbas, Ubade b. Samit, Ebu Derda, Süleyman b. Yesâr, Ömer b. Abdulaziz, İbn Şihab, Rabîa, Yahya b. Said, Mekhûl ve Atâ'dan da rivayet etmiştir."

Yine şöyle demiştir: "Bayramları, keşişleri, ölüleri ve kiliseleri için kestiklerini terk etmek daha faziletlidir." Yine şöyle demiştir: "Şüphesiz ki bunda başka bir ayıp/kusur da vardır. Şöyle ki; onların o kestiklerini yemek, şirklerini tazim etmektendir."

Yemin olsun ki Sa'd El Meârifi, Malik'e Hristiyanların ölüleri için pişirip de sadaka olarak dağıttıkları yemekten sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Müslüman mı ondan yiyor? Onlardan bunu almaması gerekir." Çünkü o yemek, ancak şirki tazim etmek için pişirilmektedir. Bu sebeple o, bayramları ve kiliseleri için kesilenler gibidir.

İbnu'l Kasım'a şöyle soruldu: "Bir Hristiyan, mülkünden kilise için satılmak üzere bir şeyi vasiyet etmekte. Müslüman'ın bunu satın alması caiz midir?" Şöyle cevap verdi: "Bu, ona helal değildir. Çünkü bu şiarlarını ve şariatlarını tazim etmektir. Onun müşterisi, kötü bir Müslümandır."

Yine İbnu'l Kasım, piskoposların kilisenin onarımında kullanmak üzere kilise arazilerinden -ki çoğunlukla o arazi, kilisenin yararına hapis/vakfedilmiştir- bir şeyi satmaları hususunda şöyle demiştir: "Müslümanların, o şeyleri satın alması iki yönden caiz değildir. Birincisi: Bu, kilisenin tazim edilmesine destek olmak türündendir. İkincisi ise: Hapsedilen malın satılması yönündendir. Onlara hapsedilmiş şeylerde, ancak Müslümanlara caiz olan şeyler caizdir. Ayrıca Müslümanların hakiminin hapsedilmiş malları hususunda ne menetmeye ne de (hükmü) uygulamaya kalkışmaması görüşüneyim."

Yine şöyle demiştir: "İbnu'l Kasım'a Hristiyanların bayramlarına gitmek için bindikleri gemiye binilmesinden soruldu. O ise bunu, üzerinde bir araya geldikleri şirkleri sebebiyle Müslümanlara da gazap inmesinden korktuğu için kerih gördü. Yine İbnu'l Kasım, Müslümanın, bayramlarında Hristiyanlara karşılık olarak bir şey hediye etmesini de kerih bularak bunu, bayramlarını tazim ve küfürlerinin yararı üzere kendilerine yardım etmek saymıştır. Görmez misin ki Hristiyanlara bayramlarının yararına olacak ne et ne yağlı katık ne de elbise satmalarının Müslümanlara helal değildir. Ayrıca bineklerine eğer vurulmaz ve bayramları ile alakalı hiçbir şey üzerine onlarla yardımlaşılabilir. Çünkü bunlar, şirklerini tazim ve kendilerine küfürleri üzere yardım etmek türündendir. Sultanların, Müslümanları bunlardan nehyetmeleri gerekmektedir. Bu aynı zamanda Malik ve başkalarının sözüdür ve bunda hiçbir ihtilaf da bilmiyorum. Bayramları dolayısıyla kesitikleri şeylerden yemek, keraheti üzerinde icma edilen bu şeye dahildir. Aksine benim katımda bu daha ağırdır." Bunların hepsi İbn Habib'in kelimidir.

İbn Habib, alimlerin kafirlere bayramlarında kendisinden yardım alacakları şeyleri satılmasının ve hediyeleşmenin keraheti üzerinde görüş birliğine vardıklarını zikretmiştir. Ayrıca, açıkça belirttiğine göre Malik'in mezhebinde bu helal değildir.

Şimdi, bu meseleler hakkındaki Ahmed'in naslarına gelelim...

İshak b. İbrahim dedi ki: "Ebu Abdullah'a şöyle soruldu: Hristiyanların sinagog için vakfettikleri araziye, Müslümanın onlardan kiralaması caiz midir? Şöyle cevap verdi: Onu hiçbir şekilde alamaz, içinde bulundukları hal (küfür) üzere onlara yardım edemez."

Yine şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'ı işittim. Kendisine inşaatçı biri, Mecusiler için lahit yapılabilir mi, diye sordu. Şöyle cevap verdi: Onlar için bunu yapma, içinde bulundukları hal üzere onlara yardım etme."

Yine Muhammed b. El Hakem'den nakledildiğine göre o, İmam Ahmed'e Müslüman birinin ücret karşılığında kabir kazmasını sormuş, Ahmed de şöyle cevap vermiştir: "Bunda hiçbir beis yoktur."

İkisi arasında fark şudur: Lahit, mutlak kabrin hilafına kiliseler gibi Mecusilerin batıl dinlerine özel şeylerden biridir. Çünkü kabrin bizzat kendisinde hiçbir masiyet yoktur ve o, Hristiyanların dinlerine özel şeylerden biri de değildir.

El Hallâl dedi ki: "Evini Zimmiye Kiralayan ve Satan Kişi Babı." Burada El Mervezi'den şöyle rivayet etmiştir: "Ebu Abdullah'a, içerisinde mihraplar olan evini zimmiye satan kişiden soruldu. Orada bir Hristiyan mı? Ahmed bunu çok büyük gördü ve şöyle dedi: Satılmaz. Orada çan çalacak ve haç diyecek. Yine şöyle dedi: Kafirlerle satılamaz. Ahmed bu konuda çok sert davrandı."

Yine Ebu'l Haris'ten şöyle rivayet edilmiştir. "Ebu Abdullah'a şöyle soruldu: Kişi evini satıyor. Derken bir Hristiyan gelip evi satın almak istiyor ve evin fiyatını da yükseltiyor. Görüşüne göre ev sahibi, evini o kişiye -ki o, Hristiyan veya Yahudi veya Mecusi'dir- satabilir mi? Şöyle cevap verdi: İçerisinde Allah'a küfredecek hiçbir kafire evini satamaz, görüşüneyim. Evini Müslüman'a satması bana daha sevimlidir." İşte bu, böyle bir şeyin menedilmesi üzerinde bir nastır.

Yine İbrahim b. El Haris, kendisinden şöyle nakletmiştir: "Ebu Abdullah'a şöyle denildi: Kişi, içerisinde içki içip şirk koşacağını bilmesine rağmen zimmiye evini kiraya veriyor. Şöyle cevap verdi: İbn Avn, sadece zimmilere kiraya verir ve şöyle derdi: Bu, onları telaşa sokar. (Ahmed'e) sanki o, böyle yapmakla zimmileri zelil etmek istedi, denildi. Dedi ki: Hayır. Sanki o, şunu murat etti. Müslümanları telaşa sokmayı kerih gördü ve şöyle dedi: Müslüman'a kirayı istemek için gittiğimde onu telaşa sokmuş olurum. Kiracı zimmi olduğunda onun nazarında daha kolaydır." Görüşme göre Ebu Abdullah, İbn Avn'ın bu sözlerini beğendiğini ifade etmiştir.

Bunun gibi El Esrem de aynısını rivayet etmiştir. Onun lafzı ise şöyledir: "Ebu Abdullah'a şöyle dedim..."

El Esrem ve İbrahim b. El Haris'in Mesâil'leri bu meselede ortak rivayetlere sahiptir.

Muhenna ise Ahmed'den şöyle rivayet etmiştir: "Ahmed'e, kişinin, zina ettiklerini bilmesine rağmen evini veya dükkanını Mecusilere kiralamasını sordum. Şöyle cevap verdi: İbn Avn, Müslümanlara kiraya verilmesini uygun görmez ve şöyle derdi: Ev kirasını almak hususunda onları telaşa sokarım. Onun görüşü, gayr-i Müslimlere kiraya verilmesi yönündeydi."

El Hallâl dedi ki: "Evini zimmiye kiralayan kişi hakkında Ahmed'den hikâye edenlerin hepsi, onun sadece İbn Avn'ın sözü üzerine cevap verdiğini nakletmişlerdir. Ayrıca Ebu Abdullah'tan bu konuda hiçbir görüş nakledilmemiştir. Yine İbrahim, Ahmed'i, İbn Avn'ın sözünü beğenir halde gördüğünü hikâye etmiştir. Bunun yanında Ebu Abdullah'tan Müslümanın zimmiye evini satmasıyla alakalı olarak, onun bunu şiddetli bir şekilde kerih gördüğünü rivayet etmişlerdir. Kiralamakla alakalı Ebu Abdullah için geçerli bir görüş olsaydı, kesinlikle benim nazarımda satmak ile kiralamak bir olurdu. Bu mesele, Ebu Abdullah'ın sözünün zahirine göre, o kişiye satılamaz. Çünkü orada küfredecek, haç diyecek vb. gibi şeyler yapacaktır. Bu husus benim katımda şudur: Kafir ne ev satılır ne de kiralanır. Çünkü ikisi de bir manadır."

Yine dedi ki: Ahmed b. El Huseyn b. Hassan bana şöyle haber verdi: "Ebu Abdullah'a Husayn b. Abdurrahman'dan sorulmuş, o da şöyle demiştir: Hafs kendisinden hadis rivayet etmiştir. Ben onu tanımıyorum. Ebu Bekir dedi ki: Bu, Nesâklıdır. Ebu Said El Eşecc bana tahdis etti, dedi ki: Ebu Halid El Ahmer'i şöy derken işittim: Bu Hafs, El Adevi'nin ta kendisidir. Kûfe halkının abidi Husayn b. Abdurrahman'ın evini, Avn'ul kendisiye satmıştır. Bunu üzerine Ahmed ona; Hafs mı, diye sordu. Dedi Basri'ye satmıştır. Bunu üzerine Ahmed ona; Hafs mı, diye sordu. Dedi: Evet. Ahmed ise bundan dolayı şaşırıldı. Yani, Hafs b. Gıyas'ın yaptığından." Hallâl dedi ki: "Aynı şekilde bu, Ebu Abdullah'ın mezhebini kuvvetlendirmek içindir."

Derim ki: Bu Avn, sanki bidat ehlinden veya ameli fasıklardan biridir. Ebu Halid El Ahmer, Kûfe Kadısı Hafs b. Gıyas'ın salih bir kişinin evini bidatçiye satmasını inkâr etmiştir. Aynı şekilde Ahmed de Hafs'ın yaptığından dolayı şaşırmıştır.

El Hallâl dedi ki: "Ahmed evin fasıka satılmasını kerih gördüğünde, kafir de böyledir. Her ne kadar zimmiye onay verilip fasıka verilmese de. Ne var ki kafirin o evde yaptığı, daha büyüktür."

Aynı şekilde Kadı Ebu Ya'la Ebu Bekir Abdulaziz'den şöyle zikretmiştir: Onun yanında Ahmed'in şu sözü zikredildi: "İçerisinde Allah'a küfredecek hiçbir kafire evini satamaz görüşüneyim. Evini Müslüman'a satması bana daha sevimlidir." Bunun üzerine Ebu Bekir şöyle dedi: Ahmed'in katında kiraya vermekle satmak arasında bir fark yoktur. Satışa cevaz verdiğinde kiraya vermeye de cevaz vermiştir. Satıştan menettiğinde kiraya vermekten de menetmiştir." Ayrıca Kadı Ebu Ya'la ve ashâbı bu görüşe muvafakat etmiştir.

Yine İshak b. Mansûr'dan rivayet edildiğine göre o, Ebu Abdullah'a şöyle demiştir: "Kendisine -yani Evzai'ye- Hristiyanların üzüm bağına ücretli bekçilik yapacak kişiden sorulunca bunu kerih gördü. Ahmed dedi ki: Görüşü ne de güzel! Çünkü oradaki üzümün aslı şaraba döner. Ancak şarap yapılması dışında satılacağını bilmesi müstesna. O zaman bir beis yoktur."

Yine Ebu'n Nadr El İclî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ebu Abdullah, Hristiyan için şarap, domuz veya meyte taşıyan kişinin, o işten aldığı ücreti yemesini kerih görmüştür. Lakin hamalın ücreti verilmelidir. Bu iş, Müslüman için olduğunda ise daha şiddetli kerihtir."

Konuyu özetlersek; Kişinin evini kafire satması konusunda Ahmed'in bundan menettiğini zikretmiştik. Sonra ashâbı ihtilaf ettiler. Bu men, mekruh mudur yoksa haram mıdır? Eş Şerif Ebu Ali b. Ebi Musa şöyle demiştir: "Ahmed, Müslüman'ın evini, içerisinde Allah (Teâlâ)'ya küfredeceği ve orada haramları işleyeceği evini zimmiye satmasını kerih görmüştür. Eğer satarsa, kötü bir iş yapmıştır. Ancak satış batıl değildir." Aynı şekilde Ebu'l Hasen El Âmidî de mutlak olarak kerahet deyip bununla yetinmiştir.

El Hallâl, arkadaşı ve El Kâdı (Ebu Ya'la)'ya gelirse; kelimalarının muktezası bunun haram olduğudur. Zaten El Hallâl ve arkadaşının kelâmı zikredilmişti.

El-Kâdı dedi ki: "Müslümanın, evini -orayı- ateş evine veya çevirecek veya içerisinde içki satacak kişilere kiraya vermesi caiz değildir. İçerisinde (kiracının) içki satmayı şart koşması ile şart koşmaması eşittir. Gerçi o, içinde içki satacağını bilmektedir."

Ebu'l Haris'in rivayetinde Ahmed şöyle demiştir: "İçerisinde Allah'a küfredecek hiçbir kafiye evini satamaz, görüşümdedir. Evini Müslüman'a satması bana daha sevimlidir." Yine Ebu Bekir şöyle demiştir: "Kiraya vermekle satmak arasında bir fark yoktur. Satışa cevaz verdiğinde kiraya vermeye de cevaz vermiştir. Satıştan menettiğinde kiraya vermekten de menetmiştir."

Yine, Hristiyanlara ait olup da sinagog yararına vakfedilen arazi hakkında şöyle demiştir: "Müslüman kişi, onlardan bunu kiralayamaz, içinde bulundukları hal üzere onlara yardım edemez." Yine dedi ki: "Şafii de bu görüştedir."

El Kâdı, içerisinde içki satacağın bildiği kişiye evi kiraya vermeyi haram saymıştır. Buna da Ahmed'in kafiye ev satılamayacağı ve kilise vakfının kiralanamayacağı üzerindeki bazı naslarıyla istihsat etmiştir. Bu, sözü geçen iki surette de bu menedişin El Kâdı katında haram olmasını gerektirir. Sonrasında El Kâdı, bu meseleyi açıklama esnasında şöyle demiştir: "Eğer şöyle denirse: Ahmed, içerisinde o cürümleri işleyeceklerini bilmelerine rağmen, evin zimmilere kiraya verilmesine cevaz vermedi mi? Şöyle cevap verilir: Ahmed'den asıl nakledilen, İbn Avn'ın sözünü nakledip bundan dolayı şaşırdığıdır." Yine El Kâdı, El Esrem'in rivayetini de zikretmiştir. İşte bu, El Kâdı'nın Müslüman evini, zimmiye kiraya vermeye cevaz vermemesini gerektirir.

Aynı şekilde Ebu Bekir şöyle demiştir: "Satışa cevaz verdiğinde kiraya vermeye de cevaz vermiştir. Satıştan menettiğinde kiraya vermekten de menetmiştir. Caiz olmayan şey de haramdır." Ahmed (*radiyallahu anh*)'ın kelâmı ihtimallidir. Ebu'l Haris'in rivayetindeki "evini Müslüman'a satması bana daha sevimlidir" sözü, bu menedişin tenzih menedişi (mekruh)

olmasını; bu işi büyük görmesi ve El Mervezi'nin rivayetindeki "kafirlerle satılmaz" sözü ile bu konuda çok sert davranması ise tahrimi/haramlığı gerektirir.

İcâre meselesine gelirse; ashabımız bununla satma arasını eşit saymışlardır. Bununla birlikte Ahmed'in İbn Avn'dan hikâye ettiği şey ise, Ahmed'in kendi görüşü değildir. Onun, İbn Avn'ın yaptığını beğenmesi, sadece İbn Avn'ın maksadının güzel niyetinin salih olmasından dolayıdır. Ayrıca şöyle denilmesi de mümkündür: Aksine rivayetin zahiri, onun kiraya verme işine cevaz verdiğidir. Çünkü onun söz konusu fiili beğenmesi, katında bunun caiz olduğuna delalet etmektedir. Cevap verirken bir kişinin fiilini nakletmekle yetinmesi, bunun Ahmed'in mezhebi olmasını gerektirir. Bu, iki vecihten birine göredir.

Kiraya vermek ile satmak arasındaki fark şudur: Kiraya vermede, kafi-re destek mefseleti olmakla birlikte ona muarız olan bir maslahat da vardır ki bu maslahat, kirayı talep etme esnasındaki telaşeyi Müslümandan çevirip kafirlere yöneltmektir. Sonrasında bu, onlara cizye vermelerinin kabul edilmesi menzilesine dönüşür. Çünkü bu, her ne kadar bu hususta kafire onay verilmesi olsa da içerisinde maslahat barındırdığından caiz olmuştur. Aynı şekilde, genel olarak kafirlerle antlaşma yapmak da caizdir.

Satışa gelirse; sözünü ettiğimiz maslahat, burada bulunmamaktadır. Bu, İbn Ebi Musa ve diğerlerinin kavli üzere zahir olup satış haram olmaksızın mekruhtur. Çünkü icâredeki kerahet, benzerlerinde olduğu gibi bu râcih maslahat ile zail olmaktadır. Böylelikle bu meselede dört görüş olmuş olur.⁵⁰³

Mezhebimizdeki bu hilaf ve kerahet konusundaki tereddüt, haram bir menfaat üzere kira akdi yapılmadığı zamandır. Kişinin, evini o kimseye içki yapması veya orayı kilise veya sinagog edinmesi için kiraya vermesine gelirse; bu, kişinin, cariyesini veya kölesini facirlere kiraya vermesinin caiz olmaması gibi, tek bir görüş olarak caiz değildir. Ayrıca bu, Şafii ve diğerlerinin de görüşüdür.

⁵⁰³ Dört görüşü şöyle özetleyelim: 1) Zimmiye evin kiraya verilmesi de satılması da haramdır. 2) Kiraya vermek de satmak da mekruhtur. 3) Satış haram olup, kiraya vermek ise mekruhtur. 4) Satış mekruh olup kiraya vermek ise caizdir. (Nâsır b. Abdülkerim El Akl talikinden)

Ebu Hanife ise şöyle demiştir: "Evini bunun için kiraya vermesi caizdir."

Ebu Bekir Er Râzi şöyle demiştir: "Ebu Hanife katında -ev sahibinin içki satacağını bilmesine rağmen- (kiracının) evde şarap satmasını şart koşması ile şart koşmaması arasında fark olmayıp kira akdi sahihtir."

Ebu Hanife'nin bu konudaki dayanağı şöyledir: Kiracı, şart koşmuş olsa bile kira akdi sebebiyle sözü geçen fiilleri yapmaya hakkı yoktur. Zira o, zaten orada içki satıp orayı kilise edinemez. Ayrıca, konuşulan müddet içerisindeki kira bedelini teslim etmesi üzerine bir haktır. Madem o fiilleri yapmaya hakkı yoktur; o halde onları akit esnasında zikretmesi ile zikretmemesi müsavidir. Tıpkı, içerisinde uyumak veya konaklamak için bir ev kiralaması gibi. Akitten sonra bunları yapmasa dahi ücreti ödemesi üzerine bir haktır.

Ebu Hanife bunun gibi, kişinin içki veya meyve veya domuz taşıması için birini tuttuğu zaman akdin sahih olduğu görüşündedir. Çünkü, bizzat içkiyi belirtmemiştir. Aksine, kişiye bu söylenenlere bedel olarak meyve suyu taşıtsa, işçi ücreti hak etmiş olur. İşte bu takyid onun katında lağvıdır. Çünkü o, mutlak icâre menzilesindedir. Mutlak icâreler ise, zann-ı galibi müste'cir⁵⁰⁴'in akdi çiğneyeceği yönünde olsa bile caizlerdir. Tıpkı, şarap yapacak kimseye, sıkılmış meyve satılmasına cevaz vermesi gibi.

Sonra Ebu Hanife, fitne zamanında silah satışını mekruh görmüştür. Ebu Hanife dedi ki: Çünkü silah, savaş için imal edilmiş olup başka bir şey için kullanılmaya elverişli değildir.

Alimlerin geneli birinci mukaddimede kendisine muhalefet etmiş ve şöyle demişlerdir: Mukayyet, mutlak gibi değildir. Aksine, üzerine akit yapılan menfaat, kiracının hakkı ve ücretin karşılığının ta kendisidir. Ki o da -her ne kadar müste'cirin o menfaatin yerine başka bir şeyi koyması caiz ise de- haram bir menfaattir. Ayrıca onun görüşünü şöyle çürüttüler: Demek ki biri, mescid edinmek için bir ev kiralasa, üzerine akit yapılan şeyi yapmak onun üzerine bir hak değildir. Bununla birlikte Ebu Hanife,

⁵⁰⁴ Müste'cir: Kiralayan demektir. Biri ev, dükkân vb. bir yeri kiralarsa veya işçi tutarsa, bu kişiye müste'cir denir.

namaz fiilini gerektirmesi üzere bina edildiğinden -ki namaz, yapılması herhangi bir icâre akdiyle müstahak olmaz- bu icâreyi batıl sayar.

Ayrıca ashabımız ve çoğu fakih ikinci mukaddimede de kendisine karşı çıkmış ve şöyle demişlerdir: Zann-ı galibi, müste'cirin ev ile haram bir şey hususunda faydalanacağı yönünde olursa, icâre haram olur. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) üzümü sıkana da kendisine üzüm sıkılana da lanet etmiştir. Meyveyi sıkın kişi, ancak meyve suyu sıkılmaktadır. Ancak kendisi için sıkılan kişinin, onu şarap yapmak istediğini görürse ve yine de sıkarsa, lanete müstahak olur. İşte bu, bu kitabın dışında genişçe açıklanan/mukarrer bir asıldır.

Ne var ki zimmilerin masiyetleri iki kısımdır. İlki, zimmet akdinin gerektirdiği ve bu konusunda kendilerine onay verilenler. İkincisi ise, Zimmet akdinin kendisinden veya açığa vurulmasından menettiği şeyler.

İkinci kısma gelirsek; Zann-ı galibi, bunu yapacağı yönde olursa, kira-ya verme veya satma işinin caiz olmadığına şüphe yoktur. Tıpkı Müslüman gibi. Hatta daha evlâ.

Birinci kısım ise İbn Ebi Musa'nın şu görüşü üzere şöyledir: Mekruh olup haram değildir. Çünkü bizler ona, bu konuda onay verdik. Bu evde oturması üzere ona yardım etmek, tıpkı daru'l İslam'da oturmasına yardım etmek gibidir. Zaten bu haram olan yardımdan olsaydı, cizye vermelerini onaylamak da caiz olmazdı. Ahmed, sadece bunu kerih görmüştür. Çünkü bu, Müslümana satılmasının imkân dahilinde olmasından dolayı herhangi bir maslahat olmaksızın kendisine yardım etmek demektir. Cizyenin onaylanması bunun hilafıdır. Çünkü cizye almak, maslahattan dolayı caizdir.

El Kâdi'nın görüşü üzere ise şöyledir: Bu caiz değildir. Çünkü bu, masiyet üzere kendisinden yardım alacakları şey üzere yardım etmektir. Zaten bu mefsedete bukabil bir maslahat da yoktur. Bu sebeple caiz değildir. Dar'ul İslam'a yerleşmeleri bunun hilafıdır. Çünkü bu, cizye vermelerinin kabul edilmesine ait faydalar hususunda zikredilen maslahatlardandır.

Şu mesele de konumuza benzemektedir: Zimminin Müslüman'dan öşür arazisini satın aldığı zamanki durumla alakalı Ahmed'den birbirinden farklı iki rivayet gelmiştir. Birincisine göre bunun menedilmesi gere-

kir. Şöyle demiştir: "Çünkü, zimmiye zekât vacip değildir. Ayrıca bu işte öşürün iptali söz konusudur ve bu Müslümanlara zarar verir." Yine dedi ki: "Yine bu illetten dolayı, öşür arazini kiralamalarına imkân verilmez."

Diğer rivayette ise şöyle demiştir: "Zimminin Müslüman'dan öşür arazisini satın almasına beis yoktur." Ayrıca bu caiz olduğu zaman, o araziden çıkan mahsullerde zimmiye neyin vacip olduğu hususunda da Ahmed'den iki farklı rivayet gelmiştir.

Birinde şöyle demiştir: "Ona öşür gerekmez. Cizyeden başka bir şey ödemek zorunda değildir."

Diğer rivayette ise şöyle demiştir: "Bu araziden çıkan şeylerden beşte birini vermesi gerekir. Daha önce Müslüman'a vacip olan miktar iki katını verir." Ashabımızdan bazıları kendisinden, Müslümanlar, öşür arazisini (zimmilere) satmaktan nehyedilirler, eğer satın alırlarsa, (alınacak meblağ) iki katına çıkarılır şeklinde bir rivayet de hikâye etmişlerdir.

Ayrıca Ahmed'in kalamında buna delalet eden ifadeler de vardır. Madem içerisinde öşürün ortadan kaldırılması manası olduğundan, kafirlerin öşür arazilerinin imarına temellük edilmelerinin cevazı hususunda Ahmed'in kavli ihtilafı olmuştur. O halde -daha önce Müslüman'a ait olup içerisinde Allah'a ibadet ve itaat edilen evde- küfürleri ve fıskları sebebiyle meydana gelecek olan mefsedet, öşrün menedilmesiyle ortaya çıkacak mefsedetten daha büyüktür. İşte bu sebeple Ahmed, temellükün külli olarak menedilmesiyle zarar ortadan kalkacak mı, diye tereddüde düşmüştür. Çünkü satış vermekle ya Müslümanların hakkı ortadan kalkacak ya da kafirlerden zekât alınacak. İkisi de mümkün olmadığına göre, onların mülklerine geçirmelerini (temellük) menetmek daha kolay olacaktır. Tıpkı onların, Müslüman köle ve Mushafa sahip olmalarını menettiğimiz gibi. Çünkü bu, Allah düşmanlarının Allah dostlarına ve Allah'ın Kelamına karşı (istediklerini yapmalarına) imkân verir.

Bunun gibi, onların -mezhebin zahiri üzere- üzerlerinde Müslüman okları cereyan eden esiri satın almalarını da engelleriz. Tıpkı Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*)'ın onlara bunu şart koştuğu gibi. Belki de zarar, arazinin hakkını baki bırakmakla ortadan kalkabilir. Tıpkı Müslümanların topraklarında ticaret yapan kafirlerden, Müslümanlardan alınan zekâtın iki

katının alınması gibi. O zaman kıyasen şöyle diyebiliriz: İleride gelecek meselede olduğu gibi, kendilerinden sadece bir öşür alınır. Bu, öşür olup haraç olmayan arazilerde söz konusudur.

Haraç arazisine gelirse; hiçbir zimminin, Müslümanların savaşarak fethettikleri bir araziyi satın alma hakkı yoktur. Ayrıca, o toprakların satılmasına cevaz verirse, zimminin satın alma hususundaki hükmü, sadece öşür için olan araziyi satın almasının hükmü gibi olur. Çünkü mezhebimize göre yeryüzünün hepsi öşür arazisidir. Cumhura göre ise, öşür toprağın çıkarttığı mahsullerde vaciptir, manasındadır.

Müslümanlara ait olup haraç arazisi olmayan ölü arazi (mevât) de böyledir. Zimminin ihya etmek ile oraya sahip olma hakkı var mıdır? Alimlerden bir topluluk şöyle demiştir: Öyle bir hakkı yoktur. Bu, Şafi ve İbn Hâmid'in görüşüdür. Ayrıca bu, haraç arazisini satın almasının menedilmesi hakkında İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten birinin kıyasıdır. O halde haraç arazisinin satın almak ile sahip olunmasına cevaz verilmezse, bu ihya ile daha evlâdır. Ne var ki ikisi arasında şöyle bir fark vardır. Satın alınan arazi, imarlıdır ve bunda zarar olduğu muhakkaktır. Ölü araziye diriltmek ise bunun hilafınadır. Çünkü bu işte, hiçbir hakkın kesilmesi söz konusu değildir. Bunun yanında, cumhur ahabının da üzerinde oldukları Ahmed'den rivayet edilen nass, zimminin ihya etmek ile o araziye sahip olacağı şeklindedir. Ayrıca bu, Ebu Hanife'nin de görüşü olup, Malik'ten bu konuda farklı görüşler rivayet edilmiştir.

Sonra, ölü araziye diriltten zimmi üzerine öşür vacip midir?

İbn Ebi Musa şöyle demiştir: "Zimmet ehlinde her kim bir araziye ihya ederse, onundur. Ayrıca ona zekât vermesi gerekmeyip, araziden çıkan mahsullerde de öşür yoktur."

İmam Ahmed'den nakledilen ikinci rivayet ise şöyledir: "Zimmet ehline arazilerinde haraç yoktur. Topraktan çıkan mahsullerde ise öşür alınır ve bu iki katına çıkarılır." Gerçi ondan gelen birinci rivayet daha zahirdir.

İbn Ebi Musa'nın hikâye ettiği, zimminin ihya etmekle sahip olduğu araziden alınan öşürün iki katına çıkarılması, zimminin, satın alarak sahip olduğu arazideki öşürün iki katına çıkarılmasına kıyasladır. Ancak Harb,

Ahmed'den ölü araziye ihya eden zimmi biri hakkında şöyle dediğini nakletmiştir: "O, öşür arazisidir." Bu sebeple El Kâdı ve ashaptan olan bazıları vacip olanın, arttırma olmaksızın Müslüman'dan alınan öşürün ta kendisi olduğunu anlamışlardır. Böylece, o arazide öşürün vacip olmasıyla ilgili iki rivayet hikâye etmişlerdir. İbn Ebi Musa da iki katına çıkarılan öşür hakkında iki rivayet nakletmiştir.

El Kâdı'nın yolu üzere, satın alma meselesinde de kıyasen öşür alınır.

İşte bu, İbn Ebi Musa'nın Ahmed'ten daha sahih olarak naklettiği rivayettir. Gerçekten El Kirmâni, Muhammed b. Ebi Harb, İbrahim b. Hâni' ve Yakup b. Behtan şöyle naklettiler: "Ahmed'e şöyle soruldu -Harb ise Ahmed'e sordum demiştir-: "Zimmet ehlinde biri, ölü araziye ihya etse; ona ne lazımdır. Dedi ki: Bana gelince; ben ona bir şey gerekmediğini söylüyorum. Ahmed dedi ki: Medine ehli ise bu konuda güzel bir görüş söylemektedirler. Diyorlar ki; Zimminin öşür arazisini satın almasına müsaade edilmez. Ahmed dedi ki: Basrahılar ise tuhaf bir görüş söylemektedirler. Diyorlar ki; Zimmiden iki kat öşür alınır. Harb dedi ki: Başka bir seferinde Ahmed'e sordum. Dedim ki: Zimmet ehlinde biri ölü araziye ihya etse? Dedi ki: O, öşürdür. Başka bir seferinde ise şöyle dedi: Ona bir şey gerekmez."

Yine Harb, Ubeydullah b. El Hasen El Anberi'den rivayet ettiğine göre kendisine şöyle denilmiştir: "Zimmet ehlinin Arap topraklarında bulunan arazilerinden humus/beşte bir almanız, yanınızdaki bir eser veya başka bir şey dolayısıyla mıdır? Dedi ki: Yanımızda bir eser yoktur. Ne var ki bunu, Ömer b. Hattab'ın oralarda ticaret yaptıklarında mallarından öşür alınması ile ilgili verdiği emrine kıyas ettik."

İşte bu Ahmed'tir. Kendisine zimminin ihya ettiği arazi hakkında sorulduğunda şöyle cevap vermiştir. "Ona hiçbir şey gerekmez." Ayrıca fukahanın zimminin öşür arazisini satın alması konusundaki ihtilaflarını zikretmiştir. Bu men mi edilir yoksa kendisinden iki kat öşür mü alınır? Bu sana, iki meselenin de onun katında bir olduğunu beyan eder. Yani ister satın alma ister ihya etme şeklinde isterse de başka şekilde olsun asıl mesele, zimminin öşür arazisini sahiplenme meselesidir.

Bunun gibi, Basra ehlinin kadısı El Anberi'nin zikrettiğine göre onlar, zimmilere ait bütün öşür arazilerinden beşte birini almaktadırlar. Bu ister intikal edilmiş olsun ister başlangıç olarak olsun, zimmilere sahip olduğu bütün arazileri kapsamaktadır.

Yine bu, sana şunları da ifade eder: Ahmed, zimminin öşür arazisini satın almasını menettiğinde, aynı şekilde o arazinin ihyasından da menetmektedir. Yine ondan satın aldığı arazilerde beşte bir alınırsa, ihya ettiğinden de beşte bir alınır. Ayrıca kendisinden satın alınan olmaksızın sadece ihya edilenden tek bir öşür alınacağını nakleden kimse ise müstakim değildir. Bunun sebebi ancak, El Kirmani'nin naklettiği diğer rivayette geçen "o öşür arazisidir" sözüdür. Ne var ki bu kapalı bir ifade olup, Ebu Abdullah başka bir yerde buna açıklık getirmiş, gerekçesini beyan etmiştir. Fıkıh nakledilirken, nakleden kişi fakihin gerekçesini bilip tanımadığında, illa ki o fıkıhta birçok hata meydana gelecektir.⁵⁰⁵

Bu görüşün sahipleri, buna onları sevk eden tarlanın ticarete kıyas edilmesi olduğunu açıkça dile getirmişlerdir. Yani zimmi, kendi toprağı dışında ticaret yaparsa, kendisinden Müslümandan alınanın iki katı alınır. Bu da öşürün yarısıdır. Bir araziye yenilemesi de böyledir. Çünkü o, bu iki yerde aslı mekânı haricinde kazanç sağlamaya başlamıştır. Ayrıca tarla ve ticaretin hakkı birbirine yakındır. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavlinde olduğu gibi:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ

Ey iman edenler! Kazandıklarınızın temiz-hoş olanından ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan infak edin.⁵⁰⁶

Aynı şekilde Ahmed, El Meymûni'nin rivayetinde şöyle demiştir: "Zimmet ehlinin mallarından orada ticaret yaptıklarında vergi alınır. Malların değeri hesaplanır. Sonra o malların zekâtı iki kere alınır. Alınacak miktar iki katına çıkarılır. Bu Ömer'in 'üzerlerine iki kat yükü' sözünden

⁵⁰⁵ Yani bir fetva nakledilirken, o fetvanın sebebine, öncesine, sonrasına vs. bakılmazsa, birçok yanlışlar meydana gelecektir. Tıpkı günümüzde çokça şahit olunduğu gibi. (Çev.)

⁵⁰⁶ Bakara, 267

dolayıdır." Alimlerden ziraatı da buna kıyas edenler vardır.

El Meymûni dedi ki: "Ahmed'in birçok kere söylediği sözlerden kendisinde hiçbir şüphe bulunmayanı şudur: Zimmet ehlinin sulhtaki arazilerine haraç gerekmez. Bu hususta ancak topraktan çıkanlara bakılır ve kendilerinden iki defa öşür alınır."

Yine El Meymûni şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'a şöyle dedim: Öşür arazisini satın alana ne gereklidir? Bana dedi ki: İnsanların hepsi bu konuda ihtilaf halindedirler. Kimisi, ona bir şey gerekli değildir, görüşündedirler. Bunu da malına ve hayvanlarına, aramızda ikamet ettiğinde kendisine zekât vacip değildir hükmüne benzetmektedirler. Şöyle diyorlar: Öşür arazileri de maldır ve onlarda zekât yoktur. Onlardan kimisi de şöyle diyor: Bu kavmin hakkıdır. Kişinin o araziye satması, bu insanların haklarını gidermez. El Hasen ise şöyle demektedir: Onu satın aldığı anda, kendisinden iki kat öşür alınır. Dedim ki: Kendisinden nasıl iki kat alınır. Dedi ki: Çünkü satıcıya öşür gerekirdi. Alıcı zimmeden de beşte bir alınır. Dedim ki: Peki Ebu Abdullah'ın mezhebi de iki katına çıkarılıp kendilerinden beşte bir alınması yönünde mi? Dedi ki: Evet. Onlara iki katına çıkarılır."

Yine şöyle demiştir: "Ebu Abdullah ile şöyle müzakere yaptık: Malik, onlardan hiçbir şey alınmaması görüşündeydi. Bunun yanında zimmilerle satışın arasına bir şeyin girip engel olmasını söylerdi." İşte bu rivayet, El Hallâl'in ihtiyarıdır. Bu geniş bir meseledir ki, kitabımız bunun genişçe detaylandırma anlatılma yeri değildir.

Aynı şekilde fakihler de bu meselede ihtilaf etmektedirler. Tıpkı Ebu Abdullah'ın zikrettiği gibi.

Kendisinden öşürün iki katına çıkarılması gerektiği görüşü nakledilenlerden bazıları şunlardır: Ömer b. Abdulaziz, El Hasenu'l Basri ve Basra ehlinin diğerleri. Bazıları bu görüşü Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*)'dan da rivayet etmektedirler. Ayrıca bu, Ebu Yusuf'un da görüşüdür.

Fakihlerden bazıları ise şöyle demişlerdir: Aksine ondan daha önce alınan öşür alınır. Tıpkı bazı ashabımızın zikrettiği kavil gibi. Ayrıca bu, Es Sevri ve Muhammed b. El Hasen'den de rivayet olunmaktadır.

Yine Es Sevri'den, Ahmed'den gelen diğer rivayetteki gibi, ona bir şey yoktur, dediği de hikâye edilmektedir. Ayrıca bu, Malik'ten de rivayet ediliyor. Yine Malik'ten araziyi satmakla emrolunur, dediği de rivayet edilmekte. Bu, El Hasen b. Salih ve Şerîk'ten de hikâye edilmiştir. Ayrıca bu Şafii'nin de görüşüdür. Ebu Sevr ise: satmaya mecbur edilir, demiştir.

Öşür iki katına çıkarılır görüşünde olanların kıyası şudur: Kendisine eman verilen/müste'min, daru'l İslam'da ziraat yapsa, vermesi gerekli olan miktar, zimmiden alınan iki katı yani, iki tane beşte birdir. Tıpkı, daru'l İslam'da ticaret yaptığında, zimmiden alınanın iki katı olarak kendisinden onda bir/öşür alındığı gibi. O halde Ahmed'den gelen iki rivayetten biri ve ilim ehlinde bir topluluğun görüşüne göre zahir olan şudur: Onları, daru'l İslam'da olan ve içerisinde meskenlerin ve mezraların hakkı olan bir akar istila etmekte menediyoruz. Tıpkı, daru'l İslam'da içinde ibadetleri için yeni kilise veya sinagog veya manastır bina etmelerinden alıkoyduğumuz gibi. Çünkü zimmet akdi, üzerinde bulundukları şeylere onay verilmesini gerektirir. Bu onay ise, onlardan kendisinde Müslümanların hakkı sabit olan akar veya köle gibi şeyler hususunda istilaya varacak bir haddi aşma olmadığı müddetçe geçerlidir.

Bu böyledir. Çünkü davetin maksadı, Allah'ın kelimesinin en yüce olmasıdır. Kendilerinden cizyenin kabul edilmesi, sonradan meydana gelen zaruret dolayısıyladır. Zaruretle mukayyet olan hüküm, miktarınca takdir olunur. İşte bu sebeptendir ki seleften birçok kimse, zimmilere Müslüman üzerinde şuf'a hakkı tanımamıştır. Ayrıca İmam Ahmed (*radiyallahu anh*) ve başkaları da bu görüşü almışlardır. Çünkü Müslümanın sahip olduğu hissede, zimmi lehine şuf'a hakkı vacip kılsak, Müslümana akarındaki mülkünü, Müslümanı ezilerek zimmiye nakletmesini vacip kılmış olur. Bu ise aslın hilafıdır.

İşte bu sebeple Ahmed, hisseyi satan Müslüman olup ortağı zimmi olduğunda, ona şuf'anın vacip olmadığı üzere nass kılmıştır. Çünkü şuf'a asılda, sadece iki ortak her birinin diğeri üzerindeki haklarından biri olup, Müslüman'ın Müslüman üzerinde vacip olan hakları menzilesindedir. Bu haklar, davete icabet etmek, hastaları ziyaret, satışı üzerine satış

yapmak ile görücü olduğu kıza/kadına görücü olmanın men edilmesi gibidir. Bunların hepsi Ahmed katında Müslümanlara mahsus haklardır. Satış ve kız isteme hususunda ise fukaha arasında hilaf vardır.

Kilise üzerine vakfedilen arazilerin kiralınması ve kilise için satılan şeyin satın alınması meselesine gelelim. Ahmed mutlak olarak men edilir, kiralayamaz ve onlara içinde bulundukları hal üzere yardım edemez, demiştir. Bunun gibi El Âmidî ve başkaları da mutlak olarak söylemişlerdir.

Kilise için vakfedilen maldan veya kilise için vasiyette bulunan kişiden satın alma ve zimmilerin kendisiyle kilise vb. bina edecekleri aletleri satmak da bunun örneğidir. Buradaki yasak ise daha şiddetlidir. Çünkü, harcadığı bu malın bizzat kendisi, masiyet hususunda sarf edilecektir. Yani bu, tıpkı şarap yapacak kimseye sıkılmış üzüm satmak gibidir. Oturmak ise bunun hilafıdır. Çünkü oturmak/iskân haram değildir. Ancak onlar, evde Allah'a isyan etmektedirler. Bu, onlara ekmek, et ve elbise satmaya benzer. Çünkü onlar, söylediklerimizden küfür üzere yardım alıyorlar. Her ne kadar iskân bunun üstünde olsa da. Çünkü yemek ve içmenin kendisi haram değildir. İcârede, üzerine akit yapılan menfaat -yani o evde durmak- ise bazen haram olur. Kişinin, genel olarak kafirlere ve fasıklara sadaka vermesinin nehyedilmemesine rağmen, Allah'a küfreden ve fısıklıyan birini evine oturtmaktan nehyedildiğini görmüyor musun?

İbnu'l Kasım'ın açıkça bu satışın helal olmadığını belirttiği daha önce geçmişti. Ayrıca Şafii de mutlak olarak kilise bina etmek vb. şeyler üzerinde yardımlaşmanın men edildiğini ifade etmiştir. El Umm adlı eserinin Kitabu'l Cizye bölümünde şöyle demiştir: "Şayet zimmi malının üçte birini veya malından bir şeyi kendisiyle Hristiyanların namaz kılacakları kilise veya kendisiyle kilise için hizmetçiler tutmak veya kendisiyle kiliseyi imar etmek veya kilisede aydınlatma yapmak veya kendisiyle kiliseye sadaka olacak bir arazi satın almak veya kirasıyla imarda bulunmak veya bu manalarda olan bir şey için vasiyet etse; bu vasiyet batıl olur. Şayet yoldan geçenlerin konaklayacağı bir kilise bina edilmesi için vasiyet etse veya malını kilisede yaşayanlar için vakfetse, bu vasiyet caizdir. Ayrıca kilise bina etmekte masiyet yoktur. İçerisinde şirk üzere toplanan Hristiyanların bir araya geldikleri namazgah edinilmesi ise bundan müstesnadır."

Yine (Şafii) şöyle demiştir: "Müslümanın, Hristiyanların namaz kıldıkları kiliselerde inşaatçı veya tüccar olarak veya bunların dışında başka bir şekilde çalışmasını kerih görüyorum."

Mecusi lahiti vb. şeyler yapmak için ücretli işçilik yapmak hususundaki Ahmed'in mezhebine gelelim. El Âmidî dedi ki: "Tek bir rivayet olarak bu caiz değildir. Çünkü üzerine akit yapılan menfaat, haramdır. Bunun gibi, kilise veya sinagog veya manastır inşaatında işçilik yapmak, tıpkı tahrif olunmuş kitaplarını yazmak için işçilik yapmak gibi caiz değildir."

Hristiyan veya Müslüman için şarap, leş ve domuz taşıma konusuna gelirse; daha önce Hristiyan için içki veya domuz veya meyte taşıyan kimse hakkında Ahmed'in şöyle dediği geçmişti: "Ücretin yenmesini kerihlidir. Ancak hamala ücretin ödenmesi gerekir. Bu iş Müslüman için yapılsa daha ağırdır." Bazıları buna ücretle leş taşıması, ölü hayvan çıkarması vb. şeylerin de mekruh olduğunu ilave etmişlerdir.

Sonra ashabımız, verilen bu cevap hususunda üç yol üzere ihtilaf etmişlerdir.

Birincisi: Hükmün, cevabın zahiri üzere uygulanması ve bu mesele- nin tek bir rivayet olması yoludur. İbn Ebi Musa dedi ki: "Ahmed, Müslümanın Hristiyan için ücret karşılığında leş veya domuz taşımasını kerih görmüş ve şöyle demiştir: Ücretin verilmesi gerekir. Eğer haram olan bir şeyi Müslüman için taşırsa, kerahet daha şiddetlidir. Yine de ücreti alır." Peki alınan bu ücret kendisine helal olur mu? Bu konuda iki vecih vardır. Doğruya en yakın olanı, bu ücretin yenmesinin helal olmayıp sadaka olarak verilmesidir. Ebu'l Hasen El Âmidî de böyle zikretmiştir. Dedi ki: Kişi, ücretle içki veya domuz veya leş taşırsa bu kerihlidir. Ahmed bunun üzerine nass kılmuştur yani bunu açıkça belirtmiştir. Ayrıca bu kerahet, haramlık kerahetidir. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) içki taşıyana lanet etmiştir.

İş bitirildiği zaman, kişiye ücreti ödenir. Her ne kadar yapılan iş haram olsa da ücretin ödenmesinden geri durulamaz. Tıpkı hacamat işçiliği gibi.

Bu gruptaki alimler, sahih görüşe göre işin haram olmasına rağmen kişinin ücreti hak ettiğini açıkça belirtmişlerdir.

İkincisi: Bu, rivayeti zahirinin tersine olacak şekilde tevil etme ve meseleyi tek bir rivayet kılma yoludur. Yani bu icâre sahih değildir. Bu, El Kadı'nın El Mücerred adlı kitabındaki yolu olup zayıf bir yoldur. Zaten El Kâdı, sonraki kitaplarında bu görüşünden dönmüştür. El Mücerred kitabını eski dönemlerinde yazmıştır.

Üçüncüsü: Bu meselenin iki rivayet üzerine kıyas edilmesi yoludur.

Birinci rivayet, yapılan fiil ile ücretin kerahetiyle birlikte, icârenin sahih olup bununla ücretin hak edilmesidir.

İkincisi ise, icâre sahih değildir ve taşısı dahi ücreti hak edemez, rivayetidir. Bu, Ahmed'in içkinin tutulması caiz değildir ve dökülmesi vaciptir, görüşü üzerine yapılan kıyastır.

Ebi Talib'in rivayetinde şöyle demiştir: "Kişi, kendisine ait içki ve domuzlar varken İslam'a girerse, içki dökülür ve domuzlar salıverilir. Çünkü bu ikisi ona haramdır. Şayet domuzları öldürürse, bunda beis yoktur." Gördüğün gibi Ahmed, bunların tutulmasının caiz olmadığı üzere nass kılmıştır. Yine bir sebep de İbn Mansur'un rivayetinde Ahmed'in nass kıldığına göre o, kişinin Hristiyanlara ait üzüm bağına ücretle bekçilik yapmasını kerih görmektedir. Çünkü oradaki üzümlerin aslı şaraba döner. Ancak şarap yapılması dışında satılacağını bilmesi müstesna. O zaman bir beis yoktur.

Gördüğün gibi Ahmed, kişinin şarap yapılacak olan üzüm bağına ücretle bekçilik yapmasını menetmiştir. O halde kişinin ücretle şarap taşımalarını menetmesi daha evlâ/layıktır. İşte bu El Kadı'nın Et Ta'liku'l Kebir'deki ve tasarrufundaki yoludur. Ayrıca Ebu'l Hattab gibi ashabının çoğu da bu görüştedir. Yine bu, müteaahhirlerden olup ardından gidenlerin yoludur.

Ashabımız nazarında galip olan yol, kıyas yoluyla çıkan rivayettir.⁵⁰⁷ Aynı zamanda bu Malik, Şafii, Ebu Yusuf ve Muhammed'in mezhebidir. Bu mesele, evine veya meyhanesine veya kendisine onay verilmeyen bir yere götürmesi için işçi tuttuğunda söz konusudur. İçkinin taşınması ister içmek için olsun ister mutlak taşıma olsun hüküm eşittir.

⁵⁰⁷ Yani üçüncü yol.

Bununla birlikte, içkiyi dökmek için veya leşi gömmek veya kötü kokusundan dolayı insanlar sıkıntı çekmesin diye çöplüğe taşımaya gelirse; bu hususta icâre akdi caizdir. Çünkü bunlar mübah amellerdir. Ancak ücret, meytenin derisi olursa bu sahih olmaz ve işçi ücret-i misli hak eder. Hatta, deriyi soyup (ücret olarak) almış olsa bile sahibine geri verir. İşte bu Malik'in ve zannıma göre Şafii'nin mezhebidir. Ayrıca bu, İmam Ahmed'den naklettiğimiz ilk rivayette olduğu gibi Ebu Hanife'nin de görüşüdür.

Bu görüşün dayanağı şudur: Çünkü taşımak mutlak olduğu zaman, akitten doğacak hak, bizzat şarabın taşınmasıdır. Bunun yanında bizzat içkinin taşımak, dökülmesi için taşınması ve sirkeye dönüştürülmesinin caiz olmasından dolayı bir masiyet değildir. İşte bu sebeple, içilmek için olursa taşımak caiz değildir. Bununla birlikte bu taşımanın hükmü mekruhtur.

Bu saydıklarımızdan Kuran ve Sünnetin manalarına en çok benzeyeni -Allah daha iyi bilir- İbn Ebi Musa'nın yoludur. Çünkü bu, Ahmed'in kastına ve kıyasa en yakın olanıdır. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) üzüm sıkana, kendisine sıkılana, taşıyana ve kendisine taşınana lanet etmiştir. Sıkan ve taşıyan, karşı tarafla bir bedeli hak eden menfaat üzerine anlaşma yapmışlardır ki bu menfaat hadd-i zatında haram değildir. Bunu haram yapan, ancak kendisi için sıkılan ve kendisine taşınan kişinin niyetidir. Bu tıpkı şunun gibidir. Şayet kişi şarap yapacak kimseye üzüm veya sıkılmış meyve satsa ve sattığı sıkılmış meyve ile üzüm müşterinin elinde telef olsa, şüphesiz ki satıcının malı bedavaya gitmez. Bilakis, müşteri ona ücretini öder. Burada da bu şekildedir. Yani işçinin yerine getirdiği menfaat, bedavaya gitmez. Aksine ona karşılığı verilir. Çünkü yapılan işten faydalanmanın haramlığı, ancak müste'cirin yönündendir, ecîrin/işçinin yönünden değil.

Sonra bizler, işçiye bu ücreti haram kıldık. Bunu da Allah'ın hakkı dolayısıyla yaptık, işçiye tutanın veya müşterinin hakkından dolayı değil. Zina veya livâta/eşcinsellik veya öldürme veya gasp veya hırsızlık için tutulan kişi bunun hilafıdır. Çünkü bu amellerin bizzat kendileri haramdır. Yoksa bu fiillerin haram olması, müşterinin niyetinden dolayı değildir. Tıpkı kişinin leş veya içki satması gibi. Bu kişiye sattıklarının karşılığı ödenmez. Çünkü, sattığı şeyin bizzat kendisi haramdır.

Bu gibi icâre ve cuâleler⁵⁰⁸ ne mutlak sıhhat ile ne de mutlak fesadla vasıflandırılmaz. Aksine şöyle denir: Bu müste'ci-re nispetle sahihtir. Yani, müste'cirin cu'l ve ücreti ödemes vaciptir. Yine bu ecîre nispetle fasittir. Yani, onun ücret ve ca'l ile faydalanması ona haramdır. Şeriatta buna benzer başka şeyler de vardır.

Buna binaen, Ahmed'in Hristiyanların üzüm bağına bekçilik yapmanın keraheti üzerindeki nassı, bu söylediklerimize ters değildir. Çünkü bizler, şüpheşiz ki bu fiilden ve ücretinden nehyettik, sonra da ücretinin verilmesini belirttik. Şayet böyle yapmasaydık, bu tür işlerde asiler için büyük bir menfaat meydana gelirdi. Çünkü, işçiyi kendisinden masiyet üzere yardım alacakları bir amel için tutan herkes, o işçiden hedeflediklerini elde edecek; sonra da ona hiçbir şey vermeyeceklerdir. Zaten onlar, bu konuda kendilerine destek çıkılmaya layık değillerdir. Kendilerine hiçbir durumda bir kıymeti olmayan bir amelin teslim edildiği kişiler bunun hilafıdır.

Evet, şarkıcı, fahişe, ağıt yakan kadın vb. ne ücretleri verilip sonrasında tövbe etseler... Acaba ücretlerini tasadduk mu etmeliler yoksa sahiplerine geri mi vermeliler? Bu hususta iki görüş olup sahih olanı, paraları haram olan bu menfaatte saçıp savuran kişilere geri vermeyeceğimizdir. Ayrıca bu paraları alıp kullanmak caiz olmayıp tersine tasadduk edilir ve Müslümanların maslahatlarında kullanılır. Tıpkı, Ahmed'in şarap taşıyan kimsenin ücreti hususundaki nassı gibi.

Bundan sonra her kim şöyle zannederse: Ücret, parayı veren müste'ci-re geri verilir. Çünkü o, fasit bir akitten sonra kabzedilmiş/ele geçmiştir. Bu sebeple, geri verilmesi gerekir. Tıpkı faiz vb. gibi fasit akitle kabzedilenler gibi.

Ona şöyle denilir: Fasit akitle kabzedilenin, iki taraftan da birbirine iade edilmesi gerekir. Yani ikisinden her biri diğerine kendisinden kabzettiği şeyi iade eder. Tıpkı, fasit akitle kabzedilene sahip olunmaz görüşünde olanlar katındaki faiz sözleşmeleri gibi. Tıpkı Şafii ve Ahmed'in mezhebinden maruf olduğu gibi.

⁵⁰⁸ Cuâle, yapılacak belirli bir iş karşılığında ödenecek ücret, ayrıca böyle bir ödemeyi taahhüt etme, vaad etme anlamına gelir. Bu şekilde verilen ücret veya mükâfata da cu'l denir. (Alıntı)

Bununla birlikte şayet kabzedilen, kabzedenin yanında telef olursa, bedelinin geri verilmesini istemek hakkı değildir. Böyle olduğunda şöyle denilir: Her ne kadar kıyasın zahiri, ücretin fasit bir akit sebebiyle kabzedilmesine binaen geri verilmesini vacip kılsa da şüphesiz ki zina eden, şarkı ve ağıt dinleyen bu malı gönül rızalarıyla vermişler ve ücretin haram karşılığını tam olarak elde etmişlerdir. Kaldı ki bu işteki haramlık, onların hakkı dolayısıyla değil, ancak Allah (*Teâlâ*)'nın hakkından dolayısıdır. Zaten bu menfaat da ellerine geçtiği gibi kaçıp gitmiştir. Ayrıca usûl, iki bedelden biri geri verildiğinde diğerinin de verilmesini gerektirir. Bu sebeple, müste'cirin elde ettiği menfaati geri vermesi imkânsız olunca, verdiği mal da geri verilmez.

Aynı şekilde, menfaati tamamen elde edilen bedelin/ücretin hem menfaati hem bedeli işçiden geri alınırca, işçi menfaati hususunda zarara uğrar. Ücretin, içki veya leş olması ise bunun hilafıdır. Çünkü bunların yok olmasında kişiye hiçbir zarar yoktur. Kaldı ki, eğer ücret olarak verilen o içki veya leş kişinin yanında kalırsa, biz onu telef ederiz. Yine şarkıcılık ve ağıt yakmadan elde edilen ücret, eğer telef olmazsa, kişi bu menfaati başka bir işte sarf etmeye -yani kendisiyle iş yaptığı kuvveti sarf etmeye- imkân bulmak bakımından ona sahip çıkar.⁵⁰⁹

Buna binaen şöyle denilirse: Eğer ecîr hakkını talep ederse, müste'cirlerin ödemeleri gerekir.

Şöyle cevap verilir: Bizler, ücretin ödenmesini de emretmiyoruz, müste'cire geri verilmesini de. Tıpkı kafirlerin haram olan akitlerinde olduğu gibi. Çünkü onlar ücreti kabzetmeden önce İslam'a girdiklerinde, kabzetmek ile hüküm vermeyiz. Yok eğer kabzettikten sonra İslam'a girerlerse, sahibine geri verilmesini de emretmeyiz.⁵¹⁰ Lakin, Müslüman için bu ücret haramdır. Çünkü o, kafirin hilafına bu şeyin haramlığına itikat etmekteydi. Bu böyledir. Çünkü Müslüman, ücreti talep ettiğinde ona 'sen, kuvvetini haram bir işte sarf ederek gevşek davrandın, bu sebeple sana ücret öden-

⁵⁰⁹ Yani, söz gelimi şarkıcılık, fahişelik vb. işlerden elde edilen parayı kullanmalarına izin verirek, gidip yine şarkı söyler ve zina ederler. (Çev.)

⁵¹⁰ Yani, kişi kafirken haram bir iş yapsa, sonra ücretini almadan veya alma anında İslam'a girse, ücretini alması hakkıdır, diye hükmetmeyiz. Eğer ücreti aldıktan sonra İslam'a girerse, sahibine geri verilmelidir, diye hükmetmeyiz.

mez' deriz. Bunun yanında ücreti kabzeder, sonra ücreti ödeyen kişi kalıp 'benim için verdiğim paranın geri verilmesine hükmedin, çünkü ben o ücreti, ancak haram bir menfaatten ötürü o kişiye vermiştim' derse biz de şöyle deriz: Sen o ücreti, razı olduğun bir karşılık için ödedin. Kişinin senden aldığı ücretin geri verilmesini istiyorsan, haydi sen de aldığın şeyi -eğer onla beraber lehine bir menfaat duruyorsa- geri ver, denilir. Bu vb. şeyler, şarap ve leşten kazanılan malın kabzedilmesi hususunda da teveccüh edilir/vecih⁵¹¹ olunur.

Aynı şekilde, şarap satın alan kişi, ücretini satıcıya teslim edip şarabı alsa ve gidip başkasına satsa, sonrasında sattığı bu kişi verdiği parayı geri istese, en doğru vecih, o kişiye parasını iade etmemesidir. Zaten bu iş, özellikle bizler, şarap satanlara, içerisinden içki satukları meyhanelerini ateşe vermek suretiyle ceza verirken satıcıya da mübah değildir. Meyhanenin yakılması gerektiğini, Ahmed ve diğer alimler açıkça belirtmişlerdir. Çünkü Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*), içerisinde içki satılan bir meyhaneyi ateşe vermiştir. Ayrıca Ali b. Ebi Talip (*radiyallahu anh*) da içinde içki satılan bir köyü ateşe vermiştir. Bunlar maruf âsârlardır ve bu meseleler, bu kitabın dışında genişçe anlatılmıştır.

İşte bu yerler ateşe verilir. Çünkü, bizim mezhebimize göre mali cezalar, mensuh olmayıp bakidirler.

Ahmed'in bu meselelerdeki aslı tanıdığına, kafirlere, kendisiyle haram bayramlarını kutlayacakları şeyleri satmanın, içinde oturmaları için akar⁵¹² satılması gibi olduğu, hatta bunun daha şiddetli olduğu bilinecektir. Aksine bu, onlara akar satılmasına nazaran, sıkılmış meyve satılmasına daha yakındır. Çünkü satın aldıkları yemek, elbise vb. şeylerden bayram için yardım almaktadırlar. Hatırlarsan bayram kelimesinin o günlerde yapılan âdetler ve ibadetlerin ortak ismi olduğunu daha önce açıklamıştık. O halde bunun keraheti, yemek yeme, içme, giyinme gibi şeylerinden bizzat kendilerinin haram olmasından değil, bayramlarında mevcut olan adette-

⁵¹¹ Yani, şarap vb. hususların ücretinin alınması, alınan ücretin sahibine geri verilmesi vb. konularda da Şeyhulislam (*rahmetullahi aleyh*)'a göre bu şekilde hareket edilmelidir. Hanbeli Mezhebi alimlerinin görüşlerine vecih denildiği 475 nolu dipnotta geçmiştir. (Çev.)

⁵¹² Akar, gelir getiren ev, dükkân ve arsa gibi gayri menkullere denir. (Çev.)

rinden kendilerine yardım etmek olduğu içindir. İçki içmek ise bunun hilafıdır. Çünkü onun bizzat kendisi haramdır.

Satın aldıkları ve haç veya palmiye veya vaftiz suyu veya buhur yakma veya Allah'tan başkası için kesme veya suret çizme vb. bizzat haram olan şeylerde kullandıkları şeylerin haramlığı hususunda ise hiçbir şüphe yoktur. Tıpkı şarap yapmaları için onlara sıkılmış üzüm satmak ve kilise inşaat etmek gibi. Bayramlarında kendisinden faydalandıkları yemek, içmek ve giyinmek gibi şeylere gelirse; Ahmed ve diğerlerinin usulü bunun kerahetini gerektirmektedir.

Lakin bu kerahet, Malik'in mezhebinde olduğu gibi haramlık anlamında mıdır yoksa mekruh anlamında mı?

Bu ikisinden doğruya en çok benzeyeni, benzerlerinin Ahmed'in katında olduğu gibi haramlık anlamında olmasıdır. Çünkü, fasıklara, üzerine içki içerken meze olarak kullanacakları ekmek, et ve yeşilliklerin satılması caiz değildir. Ayrıca bunları satmak suretiyle kafirlere yapılan yardım, batıl dinlerinin açığa vurulmasına, bayramlar için toplanan insanların çoğalmasına ve bayramın gösterişli olmasına neden olacaktır. İşte bu, muayyen bir şahsa destek olmaktan daha büyüktür.

Lakin, bunun mekruh olduğunu söyleyen kimseler şöyle derler: Bu, (kerahet olarak) sıkılmış üzüm satmak ile domuz satmak arasında bir yerde olup, onlara şarap yapacakları sıkılmış üzüm satmak gibi değildir. Çünkü bize haram olan, kafirlere sadece şarap (içki) ve domuz gibi aslen haram olan bir şeyi satmamızdır. Bazı durumlarda mübah olan ipek vb. gibi şeylere gelirse; bunları kafirlere satmak caizdir.

Aynı şekilde, kafirlerin bayramlarında sattıkları yemek ve giysi gibi şeylerin bizzat kendileri haram değildir. Müslümanın bundan nehyedilme sebebi ise, ancak şudur: Çünkü bu yemek ve giysileri kullanarak yaptıkları ameller, küfrün şiarı/sembolüdür ve o amellerde kişinin, bazı küfür dallarına sürüklenme mefsedeti söz konusudur. Kafir gelirse; o ameller kafirin küfrünü, içinde bulunduğu küfürden daha çok artırmaz. Çünkü, küfrün hakikatinin bizzat kendisi kafirde kaimdir. Kaldı ki, küfrün delaleti ve alameti mübah bir şey olduğunda, o mübahta fazladan bir küfür olmaz. Tıpkı, Müslümanın onlara, kendisiyle Müslümanlardan ayırt edilecekleri

değişik kıyafetleri satması gibi. İçki içmek ve domuz yemek ise bunun hilafıdır. Çünkü bunlar küfürde ziyadedir.

Tamam, şayet Müslüman onlara kendisiyle haç veya palmiye vb. yapacakları bir şeyi satsa, bu durumda kendisinden bizzat masiyet üzere yardım alacak oldukları şeyi satmış demektir.

Bayramlarında kendisinden faydalandıkları yemek, elbise gibi şeyleri satmanın haram olduğunu destekleyen alimler, mekruh diyenlerin aktarmış olduğumuz açıklamalarına şöyle cevap vermektedirler: Kafirlerin şiarı, bu şiarın alameti ve delaleti iki vecih üzeredir.

Birinci Vecih: Daru'l İslam'da yapmalarını emrettiğimiz alamet ve şiarlardır. Bunlar, içerisinde küfrü zelil eden ve küfrün aşağılanmasını barındıran şiarlardır. O halde Müslüman onlara bu şeyleri satmış olsa, bu satış Allah ve Rasulünün emrini desteklemek demektir. Yani biz, onlara (Müslümanlardan ayrılacakları) değişik elbiseler satıyoruz.

İkinci vecih ise kendisinden nehyolunduğumuz şiar ve alametlerdir. Bunlar da kitaplarını okurken seslerini yükseltmeleri, ulu orta Palmiye Pazarı bayramını kutlamaları, kendilerine çanlar, bayraklar ve flamalar satılması gibi, içerisinde küfrün yüceltilmesi ve açığa vurulmasını barındıran şiar ve alametlerdir. İşte bunlar, İslam diyarlarında ortadan kaldırmak ve menetmekle emrolunduğumuz küfrün şiarlarındandır. Bu sebeple, bu hususlarda kendilerine destek olunması caiz değildir.

Bayramlarında kafirlerden hedیه kabul edilmesine gelirse; daha önce Ali (*radiyallahu anh*)'a Nevruz hediyesi getirilip onun da bunun kabul ettiğini aktarmıştık. Ayrıca İbn Ebi Şeybe El Musannef adlı kitabında şöyle rivayet etmiştir: Bize Cerir, Kâbûs'tan, o babasından tahdis ettiğine göre bir kadın Aişe (*radiyallahu anh*)a'ya şöyle sordu: "Bizim Mecusi akrabalarımız var, Bayramları olduğunda bize hediyeye veriyorlar. Aişe dedi ki: O gün için kestiklerini yemeyin! Ancak sebzelerden yiyebilirsiniz. "

Yine şöyle demiştir: Bize Vekî', El Hasen b. El Hakim'den, onun annesinden, onun da Ebu Beraze'den tahdis ettiğine göre onun Nevruz ve Mihrican'da kendisine hediyeye veren Mecusi komşuları vardı. O ise ailesine şöyle diyordu: "Meyvelerden olanı yiyin. Bunun dışındakileri ise reddedin."

Gördüğün gibi bunların hepsi, hediyelerinin kabulünün menedilmesi hususunda bayramın hiçbir tesirinin olmadığına delalet etmektedir. Aksi-ne bu hediyelerin hükmü, bayramda ve diğer günlerde eşittir. Çünkü bun-da, küfürlerine ait şiarları üzere yardım etme söz konusu değildir. Gerçi, daru'l harp ehli ve zimmilerin hediyelerinin kabul edilmesi, kendisinde hilafın ve tafsilin olduğu, kendi başına müstakil bir meseledir. Kitabımız bunların zikredilme yeri değildir. Gerek satın alınmış olsun gerekse de he-diye edilmiş olsun veya başka bir şekilde olsun Kitap ehlinin bayramların-da kestiklerinden yemek -bayram dolayısıyla kesilmediği sürece- caizdir. Mecusilerin kestiklerine gelirsek; bu konuda hüküm malum olup ümmetin geneli katında haramdır.

Müslümanların kendisiyle Allah'a yakınlaşmak için kestikleri hedy ve udhiye kurbanları gibi, Kitap ehlinin bayram dolayısıyla veya -Mesih veya Zühre yıldızı (Venüs) için kestikleri gibi- kesimiyle Allah'ın dışındaki bir varlığa yakınlaşmayı arzu ederek kestiklerine gelirsek; bu konuda Ah-med'den iki rivayet gelmiştir. Naslarındaki en meşhur olanına göre bunla-rın yenmesi -üzerine Allah'tan başkasının adını anılmasa dahi- mübah de-ğildir. Ayrıca bunun nehyedilmesi Aişe ve Abdullah b. Ömer (*radiyallahu anh*)uma'dan da nakledilmiştir.

Meymûni dedi ki: "Ahmed'e kitap ehlinin kestiklerinden sordum. Şöyle cevap verdi: Kiliseleri adına kestiklerinden ise yenmesi helal de-ğil-dir. Yine şöyle dedi: Kasten Allah'ın adını anmayı terk ediyorlar. Ancak Mesih adına kesiyorlar."

Yine zikrettiğine göre o, Ebu Abdullah'a kitap ehlinin Allah'ın adı-nı anmaksızın kestiklerini sormuştur. Bunun üzerine Ahmed şöyle cevap vermiştir: "Eğer kiliseleri adına kestiklerinden ise, İbn Ömer şöyle demiş-tir: Bu durumda kasten Allah'ın adını anmak terk edilir ve ancak Mesih adına kesilmektedir. Gerçekten İbn Ömer bunu kerih görmüştür. Ne var ki Ebu'd Derda bunu, yemeklerinin helal olmasıyla tevil etmektedir. Bu ko-nuda gördüğüm rivayetlerin çoğu, kiliseleri adına kesilenlerden yemenin kerih olduğudur."

Yine şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'a kitap ehlinden bir kadının Al-lah'ın ismini anmaksızın kestiğini sordum. Şöyle cevap verdi: Eğer unuta-

rak kestiyse beis yoktur. Eğer kiliseleri adına kestiklerinden ise çoğunlukla Allah'ın ismini anmayı kasten terk etmektedirler."

El Mervezi dedi ki: "Ebu Abdullah'a şu ayet okundu:

وَمَا دُخِ عَلَى النَّصَبِ

Dikili taşlar üzerine kesilmiş⁵¹³

Dedi ki: Yani putlara kesilenler. Putlara kesilenlerin hiçbiri yenilmez."

Hanbel dedi ki: "Amcam⁵¹⁴ şöyle dedi: Allah'tan başka bir şey adına kesilenlerin tümünü kerih görüyorum. Aynı şekilde kilise adına kesilenleri de. Kitap ehlinin usulüne uygun kestiklerinde ise beis yoktur. Allah'tan başkasını irade ederek kesilenlerden ben yemem. Bayramlarındaki kestiklerini de kerih görüyorum."

Ahmed, El Velid b. Müslim'den, o da Evzai'den şöyle rivayet etmiştir: "Meymûn'a Hristiyanların bayramları ve kiliseleri için kestiklerinden sordum. Yenmesini kerih gördü."

Hanbel dedi ki: "Ebu Abdullah'ın şöyle dediğini işittim: Bunlar yenmez. Çünkü Allah'tan başkasına sunulmuştur. Bunun dışındakiler ise yenebilir. Allah (Azze ve Celle) yemeklerinden sadece üzerine Allah'ın ismi anılanları helal kılmış ve şöyle demiştir:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ

Üzerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin.⁵¹⁵

Yine şöyle buyurmuştur:

وَمَا أَهْلٌ لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ

Allah'tan başkasına sunulan⁵¹⁶

⁵¹³ Maide, 3

⁵¹⁴ Yani İmam Ahmed b. Hanbel (radiyallahu anh)

⁵¹⁵ Enam, 121

⁵¹⁶ Maide, 3

Allah'ın dışında kesilenlerin hiçbirinin eti yenmez."

Yine Hanbel, Atâ'dan Hristiyanların kestikleri Mesih'in ismini söyleyerek hususunda şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yiyebilirsin." Hanbel dedi ki: "Abu Abdullah'ı kendisine bu konu sorulurken işittim: Dedi ki: Yiyemezsin. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكَّرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ

Üzerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin.

Bunu, şer'i usule göre kesilmiş kabul etmiyorum. Allah şöyle buyurmuştur:

وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ

"Allah'tan başkasına sunulan."

Ebu Abdullah'ın ayetle ihticac etmesi, kerahetin onun katında haramlık ifade ettiğine delildir. İşte bu eski ashabın da görüşüdür. Hallâl "Hristiyanların ile Kitap Ehlinin Bayramları Dolayısıyla Kestikleri ve Kitap Ehlinin Kiliseleri İçin Kestiklerinden Sakınma Babı"nda şöyle demiştir: "Bu konuda Ebu Abdullah'tan rivayette bulunan herkes, bunun kerahetini rivayet etmişlerdir. Bu kerahet ise bu bablarda birbirinden farklıdır."

Hanbel'in bu iki meselede Ebu Abdullah'tan zikrettiği "üzerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin" ve "Allah'tan başkasına sunulan" ayetleri ile alakalı sözü, saece Allah'tan başkasına sunulan hayvanlarla alakalı cevaptır. Kesilen hayvanın üzerine ismini anmak ve bunu terk edilmesine gelirse; Ahmed'in bütün ashâbı kendisinden (kendisine sunulan şeyin) ismini anmadıkları sürece yenmesinde beis olmadığını rivayet etmişlerdir. Bayramları ve kiliseleri için kestikleri vakit ise bundan müstesnadır. Çünkü bu, Allah (Sübhanehu)'nın "Allah'tan başkasına sunulan" kavlinin manasıdır. Ayrıca Ebu Abdullah katında Allah'ın "üzerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin" kavlinin tefsiri, bununla meytenin kastedildiği şeklindedir. Bunu, konuşulması gereken yerde belirttim.

Hallâl'in kastettiği ise şudur: Ahmed'in bundan nehyetmesi sadece üzerine Allah'ın ismin anılmasının terki sebebiyle değildir. Kaldı ki bu, onun katında haram da değildir. Nehyin sebebi onların Allah'tan başkası için kesmeleridir. Bunu gerek Allah'tan başkasının ismini ansınlar gerekse de ne Allah'ın ne de başkasının ismini ansınlar eşittir. Ne var ki amaçları, Allah'tan başkası için kesmektir.

İbn Ebi Musa şöyle demiştir: "Yahudi ve Hristiyanların kiliseleri ve bayramları için kestikleri yemekten uzak durulmalıdır. Zühre için kestikleri ise yenmez."

Ahmed'den gelen ikinci rivayete göre ise bu mekruh olup haram değildir. Bu, El Kâdı ve başkalarının zikrettiği görüşün ta kendisi olup zannımca bu görüşü Abdullah b. Ahmed'in şu naklinden almışlardır: "Babama Zühre için kesilenden sordum. Dedi ki: Bu benim hoşuma gitmiyor. Dedim ki: O haram mıdır? Dedi ki: Haram demiyorum. Ancak hoşuma gitmiyor." Burada haram olmaksızın kerahetin varlığı vardır.

Şöyle denilmesi mümkündür: İmam Ahmed, sadece haram ismi verilmesinden uzak durmuştur. Çünkü, ikisi de cariyeye olan kız kardeşin aynı kişi tarafından nikahlanması vb. lerinde olduğu gibi, haramlığı konusunda ihtilaf edilen ve hakkındaki delillerin çelişkili olduğu konular, haram diye isimlendirilir mi yoksa isimlendirilmez mi? Bu konuda Ahmed'den iki rivayet vardır. Tıpkı kendisinden vücubiyetinde ihtilaf edilen şeyler, farz diye isimlendirilir mi yoksa isimlendirilmez mi, diye iki rivayet geldiği gibi.

Ashabımızdan mutlak olarak kerahet deyip haram mı yoksa mekruh mu, diye açıklamasını yapmayanlar da vardır. Ebu'l Hasen El Âmidî şöyle demiştir: "Kiliseler, Zühre, Güneş ve Ay gibi Allah'tan başkası için kesilenler hakkında Ahmed şöyle demiştir: Bunlar Allah'tan başkasına sunulanlardır. Ben kerih görmekteyim. Allah'tan başkası ve kiliseler için kesilen her şey ile bayramlarında kestiklerini kerih görmekteyim. Ancak kitap ehlinin usulüne uygun kestiklerinde ise beis yoktur."

Malik'in mezhebi de bu şekildedir. O, Hristiyanların kiliseleri için kestiklerini veya Mesih veya haç ismi üzere veya geçmiş alimleri ve ruhbanlarının ismi üzere kestiklerini kerih görmektedir.

El Müdevvene isimli kitapta şöyle geçmektedir: "Malik, kitap ehlinin kiliseleri veya bayramları için kestiklerini haram olmaksızın kerih görmüş ve Allah (Sübhanehu)'nın

أَوْ فِسْقًا أَمِلَ لِعَنٍ اللَّهُ بِهِ

"**Veya fık ile Allah'tan başkasına sunulan**"⁵¹⁷ kavlini tevil etmiştir. İbnu'l Kasım dedi ki: Üzerine Mesih'in adını anarak kestikleri de böyledir. Bu, kiliseleri için kestikleri menzilesinde olup yenilmemesi görüşündeyim."

Bayramlar vb. gibi şeyler için kesilenler hakkında sahabeden bir topluluktan (*radiyallahu anh*)um ruhsat nakledilmiştir. Bu ruhsat ise, Allah'tan başkasının ismini anmadıkları sürece geçerlidir.

Eğer bayramlarında veya bayramları dışında Allah'tan başkasının adını anarlarsa, iki rivayetten en meşhur olanına göre haramdır. Ayrıca bu, cumhurun mezhebi, birok kişinin nakletmesine göre üç fakihin mezhebidir. Yine bu Ali b. Ebi Talip, sahabeden içlerinde Ebu'd Derda, Ebu Umame, İrbad b. Sâriye ve Ubade b. Samit'inde (*radiyallahu anh*)um bulunduğu bir topluluğun görüşüdür. Yine bu Şam'lı fakihlerin çoğunun ve diğerlerinin görüşüdür.

Ahmed'ten gelen ikinci rivayete göre -Allah'tan başkasının ismi anıl-sa dahi- bu, haram değildir. Ayrıca bu, Atâ, Mücahid, Evzai ve Leys'in görüşüdür.

İbn Mansûr'un naklettiğine göre Ebu Abdullah'a şöyle denilmiştir: "Süfyan'a kasten Allah'ın adını zikretmeyen kişi hakkında soruldu. Dedi ki: Yenilmeyeceği görüşündeyim. Denildi ki: Görüşün nedir, eğer ki bunun yeterli olacağı görüşünde olduğundan dolayı zikretmemiş olsa? Dedi ki: Yenilmeyeceği görüşündeyim. Ahmed dedi ki: Eğer Müslüman, Allah'ın ismini anmazsa, yenilir. Lakin o, bunu terk etmekle kötü bir şey yapmıştır. Hristiyanlar ise, Allah'tan başkasının ismini zikretmiyorlar mı?"

Bu ihtilafın yönü şudur: Bu, Allah (*Teâlä*)'nın şu kavlinin genelliğine dahildir:

وَمَا أَهْلُ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ
وَمَا أَهْلُ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ

Kitap ehlinin yemekleri size helaldir.⁵¹⁸

Yine şu kavlinin de:

وَمَا أَهْلُ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ

Allah'tan başkasına sunulan.⁵¹⁹

Çünkü bu ayet, Allah'tan başkası için (diye) söylenen her şeyi kapsamaktadır. Bir şeyi konuştuğun zaman (Arapça'da) şöyle denilir: أَهْلَتُ بِكَذَا "Onu söyledim." Her ne kadar bu kelimenin aslı, yüksek sesle konuşmak demek olsa da hüküm, sesin yükseltilmesi ve alçaltılması ile değişmez. Ayette o kelimenin kullanılmasının sebebi sadece şudur: Arapların adeti, asıl olarak (hayvan keserken) seslerini yükseltmeleri olduğundan, kelam da bunun üzerine meydana gelmiştir. O halde ayetin manası şöyledir: Allah'tan başkası konuşulan ve Allah'tan başkası söylenen. Ayrıca malumdur ki haram, Allah'tan başkasının isminin anılmasıdır. Niyet edilmesi de böyledir. Zira bu, ibadetlerdeki niyetler gibidir. Eğer niyeti telaffuz etse; her ne kadar bu daha açık olsa da ne var ki asıl olan kasıttır. Hedy ve udhiye ile Allah'a yakınlaşmak isteyen kimsenin, 'bunu Allah için kesiyorum' demesiyle susmasının eşit olduğunu ve itibara alınacak olanın niyet olduğunu görmez misin?

Kesilen hayvanın üzerine Allah'ın ismini anmak, Allah için kesmekten farklıdır. Çünkü, et yemek niyetiyle hayvanın üzerine Allah'ın ismi anılmıştır. Kurban ise, Allah (*Sübhanehu*) için kesilir. İşte bu sebeptendir ki Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kurban keserken بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ "**bismillahi vallahu ekber**" dedikten sonra şöyle demiştir: اللَّهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ "**Allahumme minke ve leke.** / **Allahım -bu- sendendir ve senin içindir.**"⁵²⁰ Rasulullah

⁵¹⁸ Maide, 5

⁵¹⁹ Maide, 3

⁵²⁰ Ebu Davud, 2795 – İbn Mace, 3121

(sallallahu aleyhi ve sellem) bu zikri, Allah (Teâlâ)'nın şu kavline uyarak yapmıştır:

إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"De ki: Benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm Alemlerin Rabbi Allah içindir."⁵²¹

Müşrikler ise bunu ilahlarına yaparlar. Kimi zaman kestikleri hayvanlar üzerine ilahlarının adını anarlar, kimi zaman ilahlarına kurban olarak keserler ve kimi zaman ise ikisini bir arada bulundururlar. Bunların hepsi -Allah daha iyi bilir- Allah'tan başkasına sunulan, ifadesine dahildir. Çünkü kim Allah'tan başkasının adını anarsa, Allah'tan başkasına sunmuş demektir. Kişinin "بِسْمِ كَذَا" "şunun ismi ile" sözü, ondan yardım isteme; لَكَ "şunun için" sözü ise ona ibadet etme manasına gelir. İşte bu sebeple Allah, bu ikisini şu kavlinde bir araya getirmiştir:

إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Yalnız Sana ibadet ederiz ve yalnız Senden yardım isteriz."⁵²²

Aynı şekilde Allah (Sübhanehu), dikili taşlar (النصب / nusub) üzerine kesilenleri de haram kılmıştır. Dikili taşlar ise, Allah (Teâlâ) dışında, kendisine ibadet edilmesi için dikilen her şeydir.

Ahmed'in bu mesele üzerine Allah (Teâlâ)'nın "üzerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin" sözüyle ihticac etmesine gelelim. Şöyle ki; Müslüman'ın kestiklerine Allah'ın ismini anmasının şart olduğu gibi kitap ehlinden birinin kestiklerinde de şart mıdır? Her ne kadar Hallâl, burada şartın olmadığını zikretmiş olsa da burada Ahmed'den iki rivayet gelmiştir. O halde Ahmed'in bu ayetle ihticac etmesi, kendisinden gelen iki rivayetten birine kıyas edilir. Yani, Allah (Sübhanehu)'nun "أَهْلًا بِهِ لَعْنَةُ اللَّهِ" **"Allah'tan başkasına sunulan"**⁵²³ sözündeki umumi yasak ile

⁵²¹ Enam, 162

⁵²² Fatiha, 5

⁵²³ Bakara, 173

وَطَعَامَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَّ لَكُمْ "kitap ehlinin yemekleri size helaldir"⁵²⁴ sözündeki umumi mübah çeliştiği için ulema bu konuda ihtilaf etmişlerdir.

Kitap ve sünnete en yakın olan, her ne kadar müteahhirler ashabımızdan bu rivayeti hiçbir durumda zikretmeyenler varsa da Ahmed'in çoğu kelimasının delalet ettiği gibi yasaklıdır. Çünkü Allah (Sübhanehu)'nın "Allah'tan başkasına sunulan" ile "dikili taşlar üzerine kesilen" kavlindeki umum, kendisinden hiçbir suretin ayrıcalık tanınmadığı mahfuz umumdur. Kitap ehlinin yemekleri bunun hilafıdır. Çünkü onlarda yemeyi mübah kılacak olan şer'i kesim şartı aranır. Yani kitap ehlinen biri, meşru yerin dışından hayvanı keserse, o kestiği yenmez. Çünkü kitap ehlinen gaye, kesim şeklinin Müslümanınki gibi olmasıdır. Ayrıca Müslüman, Allah'tan dışında bir şey için veya Allah'tan başkasının ismini anarak kesse, her ne kadar bu fiille kafir olsa da onun yenmesi mübah değildir. Zimmi de bunun gibidir. Çünkü Allah (Teâlâ)'nın "kitap ehlinin yemekleri size helaldir, sizin yemekleriniz de onlara helaldir" sözü, iki grup arasında eşittir. Ayrıca onlar, her ne kadar böyle şeyleri helal saysalar da biz helal saymamaktayız. Zaten, helal saydıkları her şey helal de değildir. Yine, biri mübah kılan diğeri haram sayan iki delil çeliştiği için, haram kılan delilin öne alınması daha evlâdır. Çünkü Allah'tan başkası için ve Allah'tan başkasının ismi anılarak kesmek, kesinlikle biliyoruz ki, peygamberlerin (selam üzerlerine olsun) dininden değildir. Bunlar, ihdas ettikleri şirkendir. Kendisi sebebiyle, kestiklerinin helal olduğu mana, böyle durumlarda olumsuzdur. Allah en iyi bilendir.

Eğer şöyle denilirse: Mesih'in ismi ile vb. şeklinde diyerek Allah'tan başkasının ismini andıklarında, bunun haram olduğu açıktır. Peki hiçbir ismi anmadıklarında lakin, Mesih'i veya yıldızı veya başka bir şeyi kastederek kestiklerinde, bunun haramlık yönü nedir?

Şöyle cevap verilir: Daha önce buna işaret edilmişti. Yani Allah (Sübhanehu), dikili taşlar üzerine kesilenleri haram kılmıştır. Bu ifade, kesen kişi kitap ehlinen olsa bile bunların haram olmasını gerektirmektedir. Zira bunun haram olması, kişinin putperest olması dolayısıyla olsaydı, dikili taşlar üzerine kesmesi ile başka bir şey üzerine kesmesi arasında hiçbir

fark olmazdı. Bir başka sebep de şudur: Allah'ın bizlere kitap ehlinin kestiklerini mübah kılması, müşriklerin kestiklerinin haram olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca, ayette putlar üzerine kesilenlerin ayrıca zikredilmesi, yeni bir faydayı gerektirmektedir.

Aynı şekilde, ayette dikili taşlar üzerine kesilenlerle Allah'tan başkasına sunulanların haramlığı zikredilmiştir. Allah'tan başkasına sunulan ifadesine kitap ehlinin Allah'tan başkasına sundukları ve aynı şekilde dikili taşlar üzerine kestikleri de dahildir. O halde kitap ehlinen biri, kiliselerde diktikleri heykeller gibi şeylere keserse, o kesilen hayvan dikili taşlar üzerine kesilmiştir. Malumdur ki bunun hükmü, putun kesilen ortamda hazır olup olmamasıyla değişmemektedir ve o haramdır. Çünkü, kişi keserken puta ibadet ve tazim etmeyi amaç edinmiştir. Ayrıca bu dikili taşlar hakkında onların putlardan veya putlardan başka şeylerden oldukları söylenmiştir.

Dediler ki: Önceleri Kâbe'nin çevresinde üç yüz altmış adet taş bulunmaktaydı. Cahiliye halkı bu taşlar üzerine kesmekte ve etleri onların üzerinde parçalara ayırmaktalardı. Ayrıca o taşlara ibadet edip onları tazim etmekte ve üzerlerine hayvan kesmekteydiler. Yine onlar diledikleri zaman, o taşları kendilerine daha hoş gelen başka bir taşla değiştiriyorlardı.

Ebu Zerr (*radiyallahu anh*)'ın Müslüman olmasıyla alakalı hadiste geçen şu sözü buna delildir: "Ta ki kırmızı renkli dikili taş gibi oldum." Bununla, kanla kirlendiği için taşın kırmızıya dönüştüğünü söylemek istiyordu.

Allah (*Teâlâ*)'nın "dikili taşlar üzerine kesilen" sözü hakkında iki görüş vardır.

Birincisi: Tıpkı daha önce zikrettiğimiz gibi, bizzat kesimin kendisi onların üzerine oluyordu. Böylelikle üzerine kestikleri hayvanlar, putlara yakınlaşma vesilesi olmaktaydı. Bu, ayetteki ifadeyi, putlardan başka bir şey sayanların görüşü üzeredir. Yani onlar üzerine kesim yapmak, üzerine kesilen hayvanın putlar veya dikili taşlar için kesilmiş olması gayesiyle olmaktadır. İşte bu, Allah'tan başkası için kesilen her şeyin haramlığını gerektirir. Çünkü o bölgede kesim yapmanın, Allah'tan başkası için

kesilmesi cihetinden olması müstesna, kesilmede bir tesiri yoktur. Tıpkı, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in müşriklerin putlarının olduğu yerlerde veya bayram yerlerinde hayvan kesilmesini kerih görmesi gibi. Ayrıca o (sallallahu aleyhi ve sellem), sadece şirk mahalli olmasından dolayı, o muayyen bölgede kesilen hayvanı kerih görmüştür. O halde hayvan kesmek, Allah'tan başkası için hakikaten meydana gelirse, o hayvanda haramlığın hakikati bulunmuş olur.

İkincisi: Dikili taşlar üzerine kesmek, dikili taşlar için kesmek demektir. Tıpkı Zeynep üzerine ekmek ve et ile düğün yemeği/velime ver, falan kişiyi çocuğu üzere doyur, falanca çocuğu üzere hayvan kesti vb. sözlerde olduğu gibi. Allah (Teâlâ)'nın şu kavli de bu türdendir:

وَلْيَكْبِرُوا لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ

...Size hidayet etmesi üzere Allah'ı tekbir etmeniz için...⁵²⁵

Bu, dikili taşların putların kendisi olduğunu söyleyenlerin sözü üzere zahirdir. Ayrıca onlar için kesilmesi ile kanla kirletiliyor olmaları arasında bir zıtlık yoktur. Bu ikinci görüş üzere delalet, zahirdir.

Bu iki görüşün, Allah (Sübhanehu)'nın "dikili taşlar üzerine" sözündeki ihtilafı şu ayetlerdeki ihtilafın benzeridir:

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

Biz her ümmete kurban kesmeyi şariat kıldık. Böylece kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine Allah'ın adını ansınlar.⁵²⁶

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

Böylece kendileri için faydalı olan şeyleri şahit olsunlar ve Allah'ın onlara rızık olarak verdiği, belirlenen günlerde kesecekleri kurbanlık hayvanlar üzerine O'nun adını ansınlar.⁵²⁷

⁵²⁵ Bakara, 185

⁵²⁶ Hac, 34

⁵²⁷ Hac, 28

O halde şöyle denilir: Ayette geçen hayvanları keserken Allah'ın ismini anmaktan murat, o hayvanlar hazır olduğu zamandır.

Şöyle de denilir: Aksine Allah (*Sübhanehu*)'nun isminin anılması gerek hayvanların yanında gerekse de uzağında, kurban kesme dolayısıyla Allah'ın adını anmak manasındadır. Tıpkı "size hidayet etmesi üzere Allah'ı tekbir etmeniz için" ayetinde olduğu gibi.

Hakikatte ise, Allah (*Teâlâ*)'nın "dikili taşlar üzerine kesilen" kavli hususunda iki görüşün de varacağı yer aynıdır.

Bu ayetle alakalı zayıf olan üçüncü bir görüş de bulunmaktadır. Şöyle ki; ayetteki mana, dikili taşların ismi üzerine kesilen demektir. İşte bu görüş zayıftır. Çünkü bu mana, Allah (*Sübhanehu*)'nun "Allah'tan başkasına sunulan" ayetinden hasıl olmaktadır. Ayrıca bu aynı şeyin tekrarlanması gerektirir. Gerçi yine de lafzın buna ihtimali vardır. Tıpkı Buhari'nin Sahihinde Musa b. Ukbe'den, o Salim'den o da İbn Ömer (*radiyallahu anhuma*)'dan rivayet ettiği gibi: "Kendisi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den şu olayı anlatırdı: O, Zeyd b. Amr b. Nufeyl ile Beldah Vadisi'nin alt tarafında karşılaşmıştır. Bu olay, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e vahiy gelmeden önce vuku bulmuştur. Derken Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)' içerisinde et olan bir sofraya takdim edilmiş, o ise yemekten imtina etmiştir. Sonrasında Zeyd şöyle dedi: Ben dikili taşlarınız üzere kestiklerinizden yemiyorum. Ben ancak, üzerine Allah'ın ismi anılanlardan yerim. "

Başka bir rivayette ise şöyledir: "Zeyd b. Amr b. Nufeyl, Kureş'i kestiklerinden dolayı ayıplar ve şöyle derdi: Koyunu Allah yarattı. Onun için semadan yağmur indirdi. Onun için yerden ot ve bitkiler bitirdi. Sonra sizler kalkıp o koyunu Allah'tan başkasının ismi üzere kesiyorsunuz."

Bunun gibi, Allah (*Teâlâ*)'nın "Allah'tan başkasına sunulan" kavlinin zahiri, Allah'tan başkası için kesilen manasına gelmektedir. Örnek olarak hayvan keserken; bu, falanca şey için kesilmiştir, denmesi gibi. Ayrıca ayette kastedilen bu mana ise, kişinin o sözcükleri telaffuz etmesi ile etmesi eşittir. Bunun haramlığı, kişinin et yemek gayesiyle kesip, keserken Mesih'in ismi ile vb. ifadeler kullanmasının haramlığından daha açık/zahirdir. Tıpkı, Allah (*Sübhanehu ve Teâlâ*)'ya yakınlaşmak için kestiğimiz

hayvanın, sırf et gayesiyle kesip, keserken üzerine "bismillah" dediğimiz hayvandan bizler için daha temiz ve daha büyük ecri olması gibi. Çünkü Allah (*Sübhanehu*)'ya namaz kılmak ve O'nun için kurban kesmek suretiyle ibadet etmek, işlerin açılması için İsminden yardım dilemekten daha büyüktür. Aynı şekilde, O'ndan başkası için namaz kılmak ve O'ndan başkası için kurban kesmek suretiyle şirk koşmak, işlerin açılıp genişlemesi için o şeyin isminden yardım dilemekten daha büyük şirktir. O halde, hayvan keserken 'Mesih'in ismiyle' veya 'Zühre'nin ismiyle' gibi sözler söylenmesi haramsa; 'Mesih için' veya 'Zühre için' denilerek hayvan kesmenin yahut hayvan keserken onlara yönelmenin haramlığı daha evlâdır.

Bu açıklamalar sana, ashabımızdan bir topluluğun da içinde bulunduğu, Allah'tan başkasının ismi ile hayvan kesilmesini haram kılıp da Allah'tan başkası için kesileni haram kılmayanların görüşünün ne kadar zayıf olduğunu beyan edecektir. Aksine bunun aksi söylenmiş olsaydı, bu daha yerinde olabilirdi. Çünkü Allah'tan başkasına ibadet etmek, Allah'tan başkasından yardım istemekten daha büyük küfürdür.

Buna binaen şöyle deriz: Şayet kişi, Allah'tan başkasına yakınlaşmak için kurban kesse; velev ki 'bismillah' dese de ondan yemek kesinlikle haramdır. Tıpkı, bu ümmetin münafıklarından olan bir topluluğun hayvan kesmek, buhur yakmak vb. gibi şeylerle evliyalara ve yıldızlara/gezenlere yakınlaşmaya çalışırken yaptıkları gibi. İşte bu kişiler, kestikleri hiçbir şekilde mübah olmayan mürtedlerdir. Gerçi, kesilen o hayvanda iki mâni bir araya gelmektedir.

Yine, cahillerin Mekke'de -Allah orayı şerefli kılsın- ve diğer yerlerde cinler için hayvan kesmek türünden yaptıkları şeyler de bu kabildendir. İşte bu sebeple, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den cinlere hayvan kesilmesini nehyettiği rivayet edilmiştir. Ayrıca bu meseleye daha önce zikrettiğimiz, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in putların olduğu ve bayramların kutlandığı yerlerde hayvan kesilmesini yasaklaması hususu da delalet etmektedir.

Aynı şekilde buna Ebu Davud'un Süneninde rivayet ettiği şu hadis de delalet etmektedir: Bize Harun b. Abdullah tahdis etti, dedi ki: Bize Ham-mâd b. Mes'ade, Avf'tan, o Ebi Reyhane'den o da İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan tahdis ettiğine göre o şöyle demiştir:

نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن معاقرة الأعراب

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bedevilerin muâkarasını⁵²⁸ nehyetti."⁵²⁹

Ebu Davud dedi ki: Gunder, bunun İbn Abbas'tan mevfuk olarak rivayet etmiştir.

Yine Ebu Bekir b. Şeybe, tefsirinde şöyle rivayet etmiştir: Bize Veki', Avf El A'râbi'den, o Ebi Reyhane'den tahdis ettiğine göre o şöyle demiştir: "İbn Abbas'a, bedevilerin arasında yapılan muâkaradan soruldu. Şöyle cevap verdi: Bunun, Allah'tan başkasına sunulanlara dahil olmasında korkuyorum."

Yine İshak b. İbrahim b. Abdurrahman Duheym, tefsirinde şöyle rivayet etmiştir: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Bize Said b. Mansur, Rib'i b. Abdullah b. El Cârûd'dan tahdis ettiğine göre o şöyle demiştir: "Babamı şöyle anlatırken işittim. Reyâhoğullarından kendisine İbn Vesîl denilen şair bir adam vardı. Bu adam, Ferezdak'ın babası şari Galib ile Kufe'deki bir su kenarında, develer suya varınca yüzer deve kesmek üzere tartışmaya girdi. Derken develer suya geldiğinde ikisi de kalkıp kılıçlarıyla develerin bacaklarını koparmaya başladılar. Bunu duyan insanlar hemen eşeklere ve katırlara binip etlerden almak için yola koyuldular. Ali (radiyallahu anh) ise o sırada Kûfe'deydi. Akabinde o da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in beyaz renkli dişi katırına atlayıp olay yerine vardı ve şöyle nida etti: "Ey insanlar! Sakın etlerinden yemeyin. Çünkü onlar, Allah'tan başkasına sunulmuştur."

Gördüğün gibi bu sahabeler, kesimiyle Allah'tan başkası amaçlanan hayvanları, Allah'tan başkasına sunulan kavramına dahil olarak tefsir etmişlerdir. O halde sen, ayette Allah'tan başkasının ismini telaffuz etmekle yetinilmediğini; aksine, kendisiyle Allah'tan başkasına yakınlaşılacak istenen hayvanların da aynı hükümde olduğunu bilmiş oldun.

⁵²⁸ Muâkara, bedevilerin birbirine karşı övünme, gösteriş vb. sebepler dolayısıyla, 'ben daha çok keseceğim' şeklinde bir düşünceyle deve kesme hususunda yarışa girmeleridir. (Çev.)

⁵²⁹ Ebu Davud, 2820

Bunu gibi, Tabiinin tefsirleri de dikili taşlar üzerine kesilen ifadesinin, Allah'tan başkası için kesilenin ta kendisidir, şeklindedir.

Bize rivayet olunduğuna göre Mücahid, kendisinden İbn Ebi Nucehy yoluyla sahih ve meşhur olan tefsirinde Allah (*Teâlâ*)'nın "dikili taşlar üzerine kesilen" kavli hakkında şöyle demiştir: "Kâbe'nin etrafında cahiliye halkının kendileri için kurban kestikleri taşlar vardı. Diledikleri vakitte o taşları, kendilerine hoş gelen başka taşlarla değiştirirlerdir"

Yine İbn Ebi Şeybe şöyle rivayet etmiştir: Bize Muhammed b. Fudayl, Eş'as'tan o da El Hasen'den tahdis etti. El Hasen "dikili taşlar üzerine kesilen" ifadesi hakkında şöyle demiştir: "Bu, Allah'tan başkası için kesilen hayvanlar konumundadır."

Katade'den rivayet edilen meşhur tefsirinde ise şöyle geçmektedir: "Dikili taşlar üzerine kesilenlere gelirse, dikili taşlar, cahiliye halkının önceleri kendisine ibadet ettikleri ve kendisi için kurban kestikleri taşlardır. Bu sebeple Allah, bundan nehyetmiştir."

Ali b. Ebi Talha'nın İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma'dan rivayet ettiği tefsir ise şöyledir: "Dikili taşlar, cahiliye halkının kendisine sunmak için kurban kestikleri putlardır."

Bunlara binaen şöyle denilirse: İsmail b. Said, şöyle nakletmiştir: "Ahmed'e, ilahlarına yakınlaşmak niyetiyle Müslüman birine kestirdiklerinden sordum. Dedi ki: Bunda bir beis yoktur."

Şöyle cevap verilir: Ahmed'in böyle demesinin nedeni ancak şudur: Çünkü Müslüman, hayvan kestiğinde üzerine Allah'ın adını anar, kestiğiyle Allah'tan başkasına yönelmez ve kesilen hayvan üzerine başkasının ismini anmaz. Tersine, koyun sahibinin yöneldiğinin zıddına yönelir. Bu sebeple, koyun sahibinin niyetinin, kesilen hayvanda hiçbir tesiri olmaz. Kesilen hayvanda tesiri olan, kesen kişinin kendisidir. Bu, şayet Müslüman, kitap ehlinden birine hayvan kesme hususunda vekalet verse, o da başkasının ismini ansa, yenilmesinin mübah olmaması deliliyledir.

İşte bu sebepledir ki hayvan kesmek hadd-i zatında bir ibadet olduğundan Ali (*radiyallahu anh*) ve ilim ehlinden birçok kişi -ki iki rivayetten birine göre Ahmed de onlardandır- Müslüman'ın, kitap ehlinden birine

kestirdiği kurbanından yemesini kerih görmüşlerdir. Çünkü hayvan kesmek, namaz gibi olup hadd-i zatında bedeni bir ibadettir. Bu sebeple, et dağıtmanın hilafına bir mekâna, zamana vb. özeldir. Çünkü et dağıtmak, mali bir ibadettir. İşte bu yüzden alimler, Harem'de kesilen hedy kurbanı etlerinin, Harem halkına tahsis edilmesinin vücubu hakkında ihtilaf etmişlerdir. Gerçi doğru olan görüş, bu etlerin Harem'e tahsis edilmesidir. Bununla birlikte bu, sadakanın hilafıdır. Çünkü sadaka vermek, sadece mali bir ibadettir. Bu sebeptendir ki vekilin niyeti, genelde sadakalara tesir etmez. Bunun yanında, Ahmed'den bu mesele hakkında rivayet edilen nass, ihtimallidir.

Burada, bayramlarında kestikleri hakkında yapılan açıklamalar tamamlanmaktadır.

FASIL

Kafirlerin bayramlarına özel olarak oruç tutma meselesine gelelim. Nevruz ve Mihrican günlerinde oruç tutmak gibi ki; bunlar, Farşlıların tazim ettiği iki gündür. Bu hususta ihtilaf edilmiştir. Şöyle ki; muhalefet, oruç tutmakla mı hasıl olur yoksa o güne özel olarak bir amel işlemeyi terk etmekle mi?

İlk olarak cumartesi günü orucunu zikrelelim.

Sevr b. Yezid, Halid b. Ma'dân'dan, o Abdullah b. Busr Es Süle-mi'den, o da ablası Es Sammâ'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لا تصوموا يوم السبت إلا فيما افترض عليكم وإن لم يجد أحدكم إلا لحاء عنب أو عود شجرة - وفي لفظ: إلا عود عنب أو لحاء شجرة - فليمصغه

"Cumartesi günü size farz olan dışında oruç tutmayın. Sizden biri sadece üzüm kabuğu veya ağaç kıymığı -bir lafızda ise, sadece üzüm çöpü veya ağaç kabuğu, şeklindedir- bulacak olsa, alıp onu ağında çiğnesin."⁵³⁰

Dört Sünen Sahibi rivayet etmiştir. Tirmizi dedi ki: Hasen hadistir. Ayrıca bunu Nesai başka yollardan, Halid ve Abdullah b. Busr'dan, ayrıca Es Sammâ'dan o da Aişe'den şeklinde rivayet etmiştir.

Bu konuda ashabımız ve diğer alimler ihtilaf etmişlerdir. Ebu Bekir El Esrem dedi ki: "Ebu Abdullah'ı kendisine kişinin sadece cumartesi gününde oruç tutması sorulurken işittim. Dedi ki: Tek olarak cumartesi

günü oruç tutulmasına gelirse; bu konuda hadis yani Es Sammâ hadisi gelmiştir. Ahmed bununla, Sevr'in, Yezid b. Halid b. Ma'dân'dan, onun kızkardeşi Es Sammâ'dan onun da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet ettiği şu hadisi kastetmektedir:

لا تصوموا يوم السبت إلا فيما افترض عليكم

"Cumartesi günü size farz olan dışında oruç tutmayın."

Ebu Abdullah dedi ki: Yahya b. Said bu hadisten sakınır ve bana bunu tahdis etmekten imtina ederdi. Onu Sevr'den işitmişti. Ahmed dedi ki: Bunu Ebi Asım'dan işittim."

El Esrem dedi ki: "Ebu Abdullah'ın cumartesi günü oruç tutulması-na ruhsat vermek konusundaki hücceti, bu konudaki hadislerin hepsinin Abdullah b. Busr hadisine muhalif olmasıdır. O hadislerden biri Ümmü Seleme'ye 'Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hangi günlerde daha çok oruç tutulduğu sorulduğunda, cumartesi ve pazar, şeklinde cevap verdiği hadistir.

Onlardan biri de Cuveyriye'nin şu hadisidir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kendisine Cuma günü: Dün oruç tuttun mu, demiş; o hayır deyince: Yarın oruç tutmayı istiyor musun, demiştir.⁵³¹ Yarın ise cumartesidir.

Yine Ebu Hureyre'nin şu hadisi: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) cuma günü oruç tutmayı yasakladı. Ancak bir gün öncesi veya sonrası ile olması müstesna."⁵³²Cuma'dan sonraki gün, cumartesi günüdür.

Yine onlardan biri şudur: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Şaban'ın hepsini oruçlu geçirirdi. Şaban ayında cumartesi günü vardır.

Yine onlardan biri, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Muharrem ayında oruç tutulmasını emretmiş olduğu hadistir.⁵³³ O ayda cumartesi günü vardır. Yine şöyle demiştir: "Kim Ramazan orucunu tutar, Şevval'den de altı gün eklerse..."⁵³⁴

⁵³¹ Buhari, 1976

⁵³² Buhari, 1975

⁵³³ Müslim, 1163

⁵³⁴ Müslim, 1164

Yine, biyz orucunu⁵³⁵ emretmiştir.⁵³⁶ Ayrıca bunlara benzer birçok hadis daha vardır."

Gördüğün gibi El Esrem, Ebu Abdullah'ın kalamından Es Sammâ hadisiyle görüş bildirmekten geri durduğunu anlamıştır. Ayrıca o, kerahet hususunda kendisiyle hüccet getirilen hadisi zikrederek, cumartesi günü oruç tutmaya ruhsat vermiştir. Yine hadisin illeti hususunda, İmam Yahya b. Said'in bu hadisten sakındığını ve tahdis etmekten imtina ettiğini zikretmiştir ki bu, hadisin zayıflığını gösterir.

El Esrem, cumartesi günü oruç tutmaya, mütevatir nasların delalet ettikleri ile ihticac etmiştir. Ayrıca, buradaki nehy, tek olarak cumartesi günü oruç tutmakla alakalıdır, denemez. Çünkü hadisin "size farz olan dışında cumartesi günü oruç tutmayın" şeklinde lafzı ve istisna, tenavülün delilidir. İşte bu, hadisin cumartesiyi bütün şekillerde kapsamasını gerektirmektedir. Eğer böyle olmayıp, tek başına cumartesi günü oruç tutulması murat edilmiş olsaydı, farz olan oruç istisnaya dahil olmazdı. Çünkü farz oruçlarda tek kılma diye bir şey söz konusu değildir. O halde onun istisna edilmesi, başka orucun hadise dahil olduğuna delildir. Cuma günü ise bunun hilafıdır. Çünkü, tek başına o günde oruç tutulmasıyla alakalı yasak, açıktır.

Binaen aleyh bu hadis ya mahfuz olmaksızın şazdır ya da mensuttur. Bu Ahmed'e arkadaşlık eden Ebu Davud ve El Esrem gibi eski ashabın yoludur.

Ebu Davud dedi ki: Bu hadis mensuttur.

Yine Ebu Davud kendi isnadıyla Zühri'den rivayet ettiğine göre o, kendisine cumartesi orucunun yasaklandığı zikredildiğinde şöyle derdi: "Bu, Humus'a ait bir hadistir."⁵³⁷ Evzai'den ise şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sonradan yaygınlaştığını görene dek, bu hadisi gizlemeye devam etmekteydim." Bununla, cumartesi günü orucu hususunda Abdullah b. Busr'dan rivayet edilen hadisi kastetmektedir. Ebu Davud dedi ki: "Malik şöyle demiştir: Bu hadis yalandır."

⁵³⁵ Kameri ayların 13,14 ve 15. Günlerinde tutulur.

⁵³⁶ Buhari, 1981

⁵³⁷ Humus, Şam'a bağlı bir eyalettir. İmam Zühri bu hadisin Şamlılar tarafından geldiğini söylemekle hadisin zayıflığını kastetmektedir. (Avnu'l Ma'bûd-Ebu Davud Şerhi'nden)

İlim ehlinin çoğu kerahetin olmadığı görüşüne sahiptir.

Ashabımızın çoğu ise, Ahmed'in kalamında onun hadisi kabul edip, onu tek başına oruç tutmaya hamlettiğini anladılar. Çünkü Ahmed'e hükümün bizzat kendisi sorulmuş, o ise hadisle cevap vermiştir. Onun böyle hadisle cevap vermesi, hadise tabi olması (manasını) gerektirir.

Yahya'dan zikrettiği kelim ise, ancak hadiste meydana gelen şüphe-nin beyan edilmesidir. İşte bu alimler, hadisle amel etmek için tek başına cumartesi gününü oruçlu geçirmeyi mekruh görmektedirler. Çünkü hadisin isnadı ceyyidtir. Bu da hadisle amel edilmesini vacip kılmaktadır. Bununla birlikte hadisi, cuma günü veya Recep ayında olduğu gibi tek başına cumartesi gününü oruçlu geçirmeye hamletmektedirler.

Ayrıca Ahmed, Müsned'te İbn Lühey'a hadisinden şöyle rivayet etmiştir: Bize Musa b. Verdân, Ubeyd El A'rac'tan tahdis etti, dedi ki: Bana büyükannem -yani Es Sammâ- şöyle tahdis etti: "O, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kahvaltı yaparken yanına girdi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona "hadi gel de kahvaltı yap" dedi. Büyük annem ise: Ben oruçluyum, diye cevap verdi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bunun üzerine: Dün oruç tuttun mu, diye sordu. Büyükannem: Hayır, diye cevap verince Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle dedi: Ye! Çünkü cumartesi günü orucunun sana ne faydası ne zararı vardır."

Her ne kadar bu hadisin isnadı zayıf olsa da diğer hadisler buna delalet etmektedir.

Buna binaen Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "cumartesi günü oruç tutmayın" sözü, farz hariç bizzat o günde oruç tutmaya yönelmeyin, anlamındadır. Çünkü kişi, sanki üzerine cumartesi günü orucundan başka vacip yokmuş gibi, bizzat o günde oruç tutmaya yönelmektedir. Tıpkı kişinin yeni Müslüman olup da Ramazan ayından sadece cumartesi günü kalması gibi. Bu kişi sadece cumartesi oruç tutacaktır.

Aynı şekilde, farz orucu bizzat cumartesi gününde tutmaya niyet etse, nafileyi bizzat o günde tutanın hilafına, bu mekruh değildir. Nafile ise mekruhtur. Bu kerahet ise, ya yanına ondan başka bir oruç daha eklemek veya adetin o günde denk gelmesiyle ortadan kalkar. Farzdaki kerahe-

ti gideren ise, orucun salt farz olmasıdır. Zaten farz ile başkası arasında bir yakınlık da yoktur. Nafile oruca gelirse; buradaki keraheti ya yanına diğer bir oruç eklemek ya da kişinin oruç adetinin o güne denk gelmesi giderir.

Sonra bu alimler, kerahet illetinin ne olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Akıl, kerahete Yahudilerin cumartesi gününde tatil yaptıklarını -ki tatil, ameli terk etmektir- ve tatili o güne has kıldıklarını gerekçe olarak göstermiştir. Oruç tutan kişi de sanki ameli terk eden konumundadır. Bu sebeple tuttuğu oruç, Yahudilere benzemiş olacaktır. Bu illet Pazar gününde ise yoktur.

Ashabımızdan bir topluluk ise şunu gerekçe göstermişlerdir: Çünkü cumartesi günü, kitap ehlinin tazim ettikleri bir bayram günüdür. Bu sebeple kişinin diğer günler olmaksızın sadece o gün oruç tutmaya yönelmesi, o günü tazim edilmesi manasını taşır. Buna binaen tıpkı tek olarak Aşure gününü tazim etmek gibi, tek başına cumartesi günü oruç tutmak, mekruhtur. Çünkü kitap ehli Aşure gününü tazim etmektedir. Bunun gibi, müşriklerin tazim etmelerinden dolayı, tek başına Recep ayını oruçlu geçirmek de mekruhtur. Ancak bu gerekçe, pazar günü ile çelişmektedir. Çünkü pazar günü de Hristiyanların bayramıdır. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Bugün bizim, yarın Yahudilerin, yarından sonrası ise Hristiyanlara aittir."

Şöyle de denilebilir: Kafirlerin bayram günü gelince, onlara muhalefet etmek oruç tutmakla olur, oruç tutmamakla değil. İbn Abbas (*radiyallahu anh*)juma'nın azatlı kölesi Kureyb'ten gelen rivayet de buna delalet etmektedir. O şöyle demiştir: "İbn Abbas beni, yanımda Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashabından bir kısım insanlarla gidip Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in hangi günlerde daha çok oruç tuttuğunu sormam için Ümmü Seleme (*radiyallahu anh*)a'ya gönderdi. Dedi ki: Cumartesi ve Pazar Günleri O'nun en çok oruç tuttuğu günlerdi. Ayrıca şöyle derdi:

إنهما يوما عيد للمشرکین، فأنا أحب أن أخالفهم

"Bu ikisi, müşriklerin iki bayram günüdür. Ben de onlara muhalefet etmekten hoşlanırım."

Bu hadisi Ahmed, Nesai ve İbn Âsım rivayet etmiş olup bazı hadis hafızları, hadise sahih hükmü vermişlerdir. Bu hadis, kafirlerin bayram gününde, kendilerine muhalefet edilmesinin amaçlanması sebebiyle oruç tutulmasının müstehap olduğu konusunda nass/açıktır.

Yine Aişe (*radiyallahu anh*)a'dan rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ayın cumartesi, pazar ve pazartesi günlerinde oruç tutardı. Diğer ayda ise salı, çarşamba ve perşembe günleri oruç tutardı." Bu hadisi Tirmizi rivayet etmiş ve hasen hadistir, demiştir.⁵³⁸ Tirmizi dedi ki: "İbn Mehdi bu hadisi, Süfyan'dan rivayet etmiş ve refetmemiştir."

Bu iki hadis, tek başına cumartesi günü oruç tutmayı mekruh sayıp buna o günde ameli bıraktıklarının, orucun ise sanki ameli bırakmak konumunda olduğunu gerekçe gösterenlerin aleyhine hüccet değildir. Çünkü kişi hem cumartesi hem de pazar günü oruç tuttuğunda, hem tek başına oruç tutmanın keraheti ortadan kalkar hem de onların yemek yediği günde oruç tutmak vesilesiyle muhalefet gerçekleşmiş olur.

FASIL

Müşriklerin Nevruz, Mihrican vb. bayramlarına gelirsek; ashabımızdan ve diğerlerinden cumartesi günü orucunu mekruh görmeyenler, bugünlerde de oruç tutulmasını mekruh görmemekte, aksine onlara muhalefet edilmesinden dolayı müstehap saymaktadırlar. Bununla birlikte ashabımızdan çoğu, bu iki günde oruç tutulmasını kerih görmüşlerdir. Abdullah'ın rivayetinde Ahmed şöyle demiştir: Bize Veki', Süfyan'dan, o adamın birinden, o Enes ve El Hasen'den onların Nevruz ve Mihrican'da oruç tutulmasını kerih gördüklerini tahdis etti. Babam dedi ki: Senette geçen adamın biri, Ebân b. Ebi Ayyaş'tır. Ashabımız ise ihtilaf etmişlerdir. Buna benzer şeyler, Ahmed'in mezhebine delalet eder mi? Ashabımız arasında bu, iki vecih üzeredir.

Ashabımızdan kerih görenler, buna o günlerin Farslılar tarafından tazim edilen iki gün olmasını gerekçe gösterdiler. Çünkü, diğer günler olmaksızın o iki güne özel oruç tutmak, o günlerin tazim edilmesinde kendilerine muvafakat etme manasına gelir. Bu sebeple cumartesi günü orucunda olduğu gibi, mekruhtur. İmam Ebu Muhammed El Makdisî⁵³⁹ şöyle demiştir: "Buna kıyasla, kafirlere ait tüm bayramlar veya kendisine tazim ile ayrıcalık tanıdıkları her günde oruç tutulması mekruhtur."

Ayrıca şöyle de denilebilir: Nevruz ve Mihrican bayramları vb. gibi Arap hesabıyla bilinmeyen acem günlerinde oruç tutmak mekruhtur. Hadiste cumartesi ve pazar günleri oruç tutulmasıyla alakalı gelen hüküm bunun hilafıdır. Çünkü kişi, bu gibi acem veya cahiliye günlerinde oruç tutmaya yönelirse; bu yaptığı, bu günlere ait şiarın ikame edilmesine, o

⁵³⁹ El Umde/Hanbeli Fıkına Giriş adlı kitabın yazarı büyük alim, müçtehit imam. Allah kendisinden razı olsun.

günle alakalı işlerin hortlatılmasına ve o günün halinin izhar edilmesine mazeret olur. Cumartesi ve pazar bunun hilafıdır. Çünkü bu iki gün, Müslümanların hesaplamasındandır. Bu sebeple o günlerde oruç tutulmasında hiçbir mefset de yoktur. O halde İslami ve Arabî hesaplama ile bilinen bayramlarında oruç tutulmasının müstehaplığı ile Acemi ve cahili hesaplama ile bilinen bayramlarında oruç tutulmasının keraheti, eserler/rivayetler arasını uzlaştırmış olacaktır.

FASIL

Diğer bayramlar ile bidat mevsimler de bu baptaki kötülüklerdendir. Çünkü bunlar da mekruh olan münkerlerdendir. Bu mekruhluk ister harama varsın ister varmasın eşittir. Bu böyledir. Çünkü kitap ehli ile acemlerin bayramları iki sebepten dolayı nehyedilmiştir. Birincisi, bu bayramlarda kafirlere benzemek vardır. İkincisi ise, bu bayramlar bidatlerdendir.

Sonradan ortaya çıkan bu mevsimler ve bayramlar birer münkerdir. İsterse içerisinde kitap ehline benzeme söz konusu olmasın. Bu, iki vecih iledir.

Birinci Vecih: Bunların hepsi, uydurulmuş bidatler ismine dahildir. Yani Müslim'in Sahihinde Cabir'den rivayet ettiği şu hadise dahildir: Cabir (*radiyallahu anhu*)uma şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hutbe verdiği zaman gözleri kızarır, sesini yükseltir ve öfkesi artardı. Öyle ki, bir ordu geliyor diye sabah akşam uyaran biri gibiydi... Ben kıyamet şu ikisi gibiyken gönderildim, der ve işaret ile orta parmağını birbirine yaklaştırdı. Yine şöyle derdi:

أما بعد، فإن خير الحديث كتاب الله، وخير الهدي هدي محمد، وشر الأمور محدثاتها، وكل بدعة ضلالة

Emma ba'd⁵⁴⁰ Şüphesiz sözlerin en hayırlısı, Allah'ın Kitabı; yolların en hayırlısı Muhammed'in yoludur. Yine şüphesiz işlerin en kötüsü, muhdes -yani sonradan ortaya atılanlarıdır. Ayrıca her bidat, sapıklıktır."⁵⁴¹

⁵⁴⁰ Bundan sonra, asıl meseleye gelince anlamında, söze başlarken kullanılan ve gelecek ifadenin büyük önemini bildiren söz.

⁵⁴¹ Müslim, 867

Nesai'nin rivayetinde ise şöyledir:

وكل ضلالة في النار

"Her sapıklık da ateştedir."

Aynı şekilde bu münkerler, yine Müslim'de Aişe (radiyallahu anh) a'dan rivayet edilen şu hadise de dahildir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو رد

"Kim emrimizin olmadığı bir amel işlerse; o amel reddedilmiştir."⁵⁴²

Sahihayn'daki başka bir lafızda ise şöyledir:

من أحدث في أمرنا هذا ما ليس منه فهو رد

"Kim bizim bu dinimizde bir yenilik ortaya atarsa; o amel reddedilmiştir."⁵⁴³

Yine bu münkerler, Sünen Sahiplerinin İrbâd b. Sâriye (radiyallahu anh)'tan rivayet ettikleri şu sahih hadise de dahildir: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إنه من يعش منكم بعدى فسيرى اختلافا كثيرا، فعليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين من بعدى، تمسكوا بها وعضوا عليها بالنواجذ، وإياكم ومحدثات الأمور، فإن كل بدعة ضلالة

"Durum şu ki; sizden kim benden sonra yaşarsa, birçok ihtilaf görecektir. O zaman sizler benim ve benden sonraki raşit halifelerin sünnetine uyun. Onlara yapışın ve üzerine azı dişlerinizi geçirin. Ayrıca sonradan çıkan (muhtes) işlerden sakının. Çünkü her bidat, sapıklıktır."⁵⁴⁴

⁵⁴² Müslim, 1718

⁵⁴³ Buhari, 6297 – Müslim, 1718

⁵⁴⁴ Ebu Davud, 4607 – Tirmizi, 2676 - İbn Mace, 42

Ayrıca bu, sünnetin ve icmanın kendisine delalet etmesiyle beraber, Allah'ın kitabındaki ayetlerin de kendisine delalet ettiği bir kaidedir. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

"Yoksa onların, dinden Allah'ın izin vermediğini onlara şeriat kılan ortakları mı var?" ⁵⁴⁵

O halde kim, Allah'a yakınlaşmak için bir şeye çağırır veya Allah'ın kendisini şeriat/kanun kılmadığı bir şeyi sözü veya ameli ile vacip kılarsa, dinden Allah'ın izin vermediğini şeriat kılmış demektir. Kim de bu kişiye uyarırsa, o kimseyi Allah'ın dinden izin vermediği konularda, Allah'a ortak tutmuş olur.

Evet, bazı zamanlar kişi bu şeriat kılma hususunda tevîl ehli olmuş ve tevîli sebebiyle kendisine mağfiret olunmuş olabilir. Bu, kişi kendisiyle birlikte hata edenin affedildiği ve sevap dahi kazandığı içtihat derecesinde müçtehit olduğu zamandır. Ne var ki yine de kendisine bu hatasında uymak caiz değildir. Tıpkı muhalifindeki doğru görüşün bilindiği zamanlarda diğer söz veya amelin görüşünde olan kimselere ve bir görüşe veya amele tabi olunamayacağı gibi. İsterse o görüşün veya fiilin sahibi kendisine ecir verilen ve mazur görülen olsun, durum değişmez. Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmuştur:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Onlar, Allah'ı bırakıp din alimlerini, rahiplerini ve Meryem Oğlu Mesih'i rabler edindiler. Oysa kendilerine tek bir ilaha ibadet etmelerinden başka bir şey emredilmemişti. O'ndan başka hak ilah yoktur. O, ortak koştuklarından münezzehtir." ⁵⁴⁶

Adiyy b. Hatim (*radiyallahu anh*) Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü! Onlara ibadet etmediler ki! Şöyle cevap verdi:

ما عبدوهم، ولكن أحلوا لهم الحرام فأطاعوهم، وحرّموا عليهم الحلال فأطاعوهم

"Onlara ibadet etmediler. Ancak, haramları onlara helal kıldılar, yine de kendilerine itaat ettiler; helaller kendilerine haram kıldılar, yine de kendilerine itaat ettiler."

O halde her kim, helalliği veya haramlığı veya müstehaplığı veya vacipliği hususunda Allah'ın izin verdiği bir amelde birine itaat ederse, ayeteki kınanmadan nasiplenecektir. Tıpkı emreden ve nehyeden kişinin aynı şekilde nasiplendiği gibi. Bunun yanında, bu ikisinden her biri bir içti-hat sebebiyle affolunmuş ve aynı şekilde içtihadından dolayı sevap almış, böylece şartının yokluğu veya manisinin varlığı sebebiyle kınanma kendisinden kalkmış olabilir. Gerçi ayetin muktezası kişi için halen varlığını devam ettirmektedir. Ayette geçen kınama, kendisine hak belli olmasına rağmen onu terk eden veya hakkı araştırma konusunda gevşek davranma sebebiyle hakkın kendisine belli olmadığı veya ya hevası ya da tembelliği sebebiyle hakkı bilmeyi istemekten yüz çeviren veya bunun benzeri gibi kişiler için geçerlidir.

Aynı şekilde Allah (*Teâîlâ*), müşrikleri şu iki şey dolayısıyla ayıplamıştır:

- Onlar, Allah'ın hakkında hiçbir sultan/delil-hüccet indirmedikleri bir şeyi O'na ortak koşmuşlardır.

- Allah'ın kendilerine haram kılmadıklarını haram kılmışlardır.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de bunu Müslim'in İyaz b. Hımar (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği hadiste şöyle diyerek beyan etmiştir:

قال الله تعالى: إني خلقت عبادي حنفاء فاجتالهم الشياطين، وحرمت عليهم ما أحللت لهم، وأمرهم أن يشركوني ما لم أنزل به سلطانا

"Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur: Şüphesiz ki Ben kullarımı hanifler olarak yarattım. Derken şeytanlar onları değiştirdi ve doğru yoldan kendilerini alıkoydular. Ve onlar için helal kıldığım şeyleri kendilerine haram kıldılar. Ve hakkında hiçbir delil indirmedığım şeyleri Bana ortak koşmalarını emrettiler."⁵⁴⁷

Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmuştur:

سَبِّحُوا لِلَّهِ الَّذِي آَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ

"Şirk koşanlar şöyle diyecekler: Eğer Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız şirk koşmaz, hiçbir şeyi de haram kılmazdık."⁵⁴⁸

Allah (Sübhanehu) bu ayette, şirkle haram kılmayı bir araya getirmiştir. Şirke, Allah'ın izin vermediği her ibadet dahildir. Şüphesiz ki müşrikler ibadetlerinin ya vacip ya müstehap olduğunu veya o ibadeti yapmanın terk etmekten daha hayırlı olduğunu zannetmektedirler.

Sonra onlardan bir kısmı, Allah'tan başkasına ibadet eder ve bu ibadetiyle Allah'a yakınlaşmak ister. Onlardan bir kısmı ise, zanlarınca kendisiyle Allah'a kulluk ettikleri yeni bir dini bidat olarak ortaya atarlar. Tıpkı, Hristiyanların uydurulmuş ibadet çeşitlerini ortaya atmaları gibi.

Yeryüzü halkının sapıtmasının aslı, ancak şu ikisinden türemiştir: Ya Allah'ın şariat/kanun koymadığı bir dini benimsemek ya da Allah'ın haram kılmadığı şeyleri haram kılmak.

İşte bu sebeple, İmam Ahmed ve diğer imamların mezheplerini üzeri-ne bina ettikleri asla göre yaratılmışların amelleri şu iki kısma ayrılır:

- Din olarak benimsedikleri ve ahirette veya hem dünyada hem ahirette kendisinden faydalanacakları ameller.
- Kendisinden geçimlerinde faydalanacakları âdetler.

O halde ibadetlerde asıl olan, Ancak Allah'ın şariat kıldıklarının şariat kılınması; âdetlerde asıl olan, ancak Allah'ın yasakladıklarının yasaklanmasıdır.

⁵⁴⁷ Müslim, 2865
⁵⁴⁸ Enam, 148

İşte, sonradan uydurulan bu sezonlar; ancak içerisinde kendisiyle yakınlaşmaya çalışılan dinin var meydana gelmesinden dolayı nehyedilmiştir. İleride inşaAllah bu hususu zikredeceğiz.

Bil ki bu kaide, yani bir şeyin bidat olmasının onun kerahetine delil kabul edilmesi, genel ve büyük bir kaidedir. Bu kaidenin (anlaşılmasının) tamamlanması ise, bu kaideye muarız/çelişkili gibi görünen hususlara cevap vermekle mümkündür. Çünkü bazı insanlar şöyle demektedirler: Bidatler, bidat-ı hasene/güzel bidat ve bidat-ı kabîha/çirkin bidat olarak iki kısma ayrılmaktadır. Bunun delili Ömer (*radiyallahu anh*)'ın teravih namazı hakkında dediği şu sözdür:

نعمت البدعة هذه

"Bu ne güzel bidattir!"⁵⁴⁹

Onların bir delili de Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sonra çıkmış olmasına rağmen mekruh olmayan veya güzel olan -ki icmadan ve kıyastan deliller buna delalet etmektedir- fiiller ve sözlerdir.

Bununla beraber çoğunlukla ilmin asıllarını sağlamlaştıramamış kişiler, buna, insanların çoğunun üzerinde bulundukları birçok adeti de ekle-mekte ve böylece bunu, bazı bidatlerin güzel olduğuna aynı şekilde delil kabul etmektedir. Bunu da diğer Müslümanların bu konudaki görüşlerini bilmesine de ya kendisinin ve başkasının alıştığı şeyi icma sayarak veya alıştığı şeyi bırakmaktan hoşlanmayarak yapar. Bu ikincisi şu ayette geçen kişilerin durumu gibidir:

إذا قيل لهم: تعالوا إلى ما أنزل الله وإلى الرسول قالوا: حسبننا ما وجدنا عليه آباءنا

"Onlara: Allah'ın indirdiğine ve peygambere gelin, denildiğinde on-lar: Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter, derler."⁵⁵⁰

Ne de çoktur ilim ve ibadete müntesip olmakla başkalarından ayrılmış bazı kişilerin, ilmin dinde kendisine itimat edilen asıllarından olmayan hüccetlerle delil sunmaları...

⁵⁴⁹ Buhari, 2010

⁵⁵⁰ Maide, 104

Buradaki hedefimiz şudur: Bidatlerin kötülenmesine delalet eden bu naslar, bazı bidatlerin güzel olduğuna delalet edenlerle (onlara göre) çelişmektedir. Çelişen bu deliller (!) ya sahih ve şer'i olan delillerdendir ya da bazı cahillerin veya tevilcilerin genel olarak kendisine itimat ettikleri/dayandıkları hüccetlerdendir.

Sonra, bu muarızlar için burada iki makam vardır.

Birinci makam, şöyle demeleridir: Bazı bidatlerin güzel bazı bidatlerin çirkin olduğu sabitse, o halde çirkin olan Şâri'nin neyhettikleridir. Şâri'nin kendisini açıklamayıp sükût ettiği bidatler ise çirkin değildir. Aksine onlar, çoğu zaman güzel olmaktadır. İşte bu, onlardan bir kısmının söyledikleridir.

İkinci makam ise, herhangi bir bidat-ı seyyie/kötü bidat hakkında şöyle denilmesidir: Bu bidat, güzeldir. Çünkü bunda şöyle şöyle maslahat vardır.

Yine bu muarızlar şöyle diyorlar: Her bidat sapıklık değildir.

Bu söze verilecek cevap şudur: İşlerin en kötüsü sonradan ortaya atılanlardır, şüphesiz her bidat sapıklıktır, her sapıklık ateştedir sözleri ve sonradan uydurulan işlerden sakındırılması... İşte bunlar Rasulullah (*sal-lallahu aleyhi ve sellem*)'in açıkça belirttikleri/nassıdır. O halde hiç kimseye bu sözlerin bidatlerin kötülüğüne olan delaletini reddetmesi helal değildir.

Şimdi bu kaideye muarız/çelişkili gibi görünen hususlara geelim. Bunlara cevap iki şekilde verilir.

Ya şöyle denir: Eğer güzelliği sabit olduysa, bidatlerden değildir. Böylece hadisteki umum/genellik, içerisinde husus/özellik olmaksızın korunmuş olacaktır.

Ya da şöyle denir: Güzelliği sabit olan, umum⁵⁵¹dan mahsus/özel olanıdır. Mahsus olan Âmm, tahsis suretinin dışındaki şeylerde delildir. O halde kim bazı bidatlerin bu umumdan mahsus olduğuna itikat ederse, tahsise

⁵⁵¹ Hadisin Arapçasında geçen کُل "küll" lafzı her, hepsi manasında olup umum/genellik ifade eder. (Çev.)

uygun olacak bir delile muhtaçtır. Eğer böyle olmazsa, lafzi ve manevi olan bu umum, nehyi gerektirecektir. Sonra, bir şeyi tahsis eden -gerek nas olarak gerek istinbât olarak olsun- kitap, sünnet ve icmadan olan şer'i delillerdir. Bazı beldelerin veya çoğunun âdetleri veya alimlerden çoğunun veya abidlerin veya ekseri abidlerin görüşü vb. gibi şeyler, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kelamına muarız olmaya uygun olan delillerden değildir ki onunla çelişkili olsun.

Ayrıca her kim, sünnete muhalif olan bu adetlerin, ümmet tarafından onaylanması ve inkâr edilmemesine binaen üzerinde icma olduğuna inanırsa, o kimse bu itikadında hata etmiştir. Çünkü sünnete muhalif olan ve sonradan ortaya çıkarılmış adetlerden nehyeden kimseler hep var olmuş ve olmaya da devam edecektir. Kaldı ki herhangi bir beldenin, başka bir deyişle Müslümanların beldelerinden herhangi birisinin ameli ile dahi icma davasında bulunmak caiz değilken Müslümanlardan bir grubun ameli ile nasıl caiz olsun?

Kendilerine ilim ve iman verilmiş çoğu ilim ehli, Malik'in asrında Medine alimlerinin ameline ve icmasına itimat etmemişler; aksine, sünneti, başkalarının aleyhine hüccet olduğu gibi, onların da aleyhine hüccet görmüşlerdir. O halde alim olan mümin, alışanlarının çoğunun avam olduğu veya avamın takyit ettiği adetlere veya ilimde derinleşmemesine, emir sahiplerinden sayılmamasına, hatta şura için dahi uygun olmamasına rağmen cehaletle yöneticilik yapan bir kavme nasıl itimat edebilir? Belki de onların Allah'a ve Rasulüne olan imanları tamamlanmamış veya kendileriyle beraber âdetin de etkisiyle bu adetlere fazilet ehlinde bazı kimseler de gerçeği görmemeleri veya bir şüphe dolayısıyla girmiş olabilir. Gerçi bu fazilet sahiplerinin bu adetlerdeki en iyi hali, o adetlerde sıdıkları ve müçtehit imamlar konumunda olmalarıdır.

Bu gibi hüccetlerle ihticac edilmesi ve buna verilecek cevap malumdur. Şöyle ki; bu ihticac, ilim ehlinin yolu değildir. Ne var ki, cehaletin çoğalması sebebiyle bu gibi yollara halktan, hatta ilme ve dindarlığa müntesip olanlardan çoğu dayanmaktadır. İlim ve dindarlık sahibi kişi ise, çoğunlukla şer'i delillerden lehine başka bir dayanağın da bulunduğu izlenimini vermektedir. Halbuki Allah, onun bu hüccetler ile bildirdiği

görüşünün ve o hüccetlerle yaptığı amelin -bir şüphe dahi olsa⁵⁵²- şer'i delillerden bir dayanak olmadığını bilmektedir. Bu kimse sadece, Allah ve Rasulünden alınmayan ve ilim ile iman sahibi olmayan kişilerin kendisine dayandıkları dayanaklar türünden olan işlere dayanmaktadır. Şer'i hüccet, ancak diğer şahıs aleyhine hüccet olması ve münazara yapan kişinin defedilmesi için zikredilir.

Övülen tartışma, sadece akıl/zekâ kuvvetinin gösterilmesi ile görüş ve amellerin dayanağı olan hüccetlerin beyan edilmesidir. Görüş ve amel hususunda hiçbir şekilde mutemet olmayan şeyler üzere yapılan itimadın sergilenmesi ise ilimde, tartışmada, kelâmda ve amelde bir çeşit münafıklık yapmaktır.

Aynı şekilde, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in كل بدعة ضلالة "her bidat sapıklıktır" sözünü, O'nun özel olarak kendisini yasakladığı bidate hamletmek de caiz değildir. Çünkü bu, hadisin ifade ettiği manayı ta'til etmektir. Kaldı ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in nehyettiği küfür, fısık ve masiyetlerin, ister bidat olsun isterse bidat olmasın, bu nehiy ile çirkin ve haram olduğu zaten bilinir. Bununla beraber, dinde ister -Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında yapılmış olsun isterse olmasın- O'nun bizzat kendisini nehyettiğinden başka münker olmadığı ve ister bidat olsun isterse de olmasın Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) neyi nehyettiye o şey münkerdir denildiği zaman, bidatin niteliği etkisiz olur ve varlığı çirkinliğe, yokluğu da güzelliğe delalet etmez. Aksine O'nun "her bidat sapıklıktır" sözü, her âdet sapıklıktır veya Arabın ve acemin üzerinde bulunduğu her şey sapıklıktır yerinde olur, bununla da Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bunlardan nehyettiği şeyler sapıklıktır, manası kastedilir. İşte bu, nasları bir çeşit tahrif ve ilhad türünden ta'til etmektir ve bu ta'til, mümkün olan tevil çeşitlerinden değildir. Ayrıca böyle yapılmasında şu mefsedetler bulunmaktadır:

Birincisi: Bu hadise olan itimadın sakıt olmasıdır. Çünkü bizzat kendisi nehyedilmiş olan şey bilinince, bu nehiy ile onun hükmü de bilinir. Nehyedildiği bilinmeyen bir şey ise bu hadisin kapsamına girmez; böylece de bu hadiste hiçbir fayda kalmaz. Kaldı ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi*

ve sellem) Cem' yerinde bu hadisle hutbe verir ve bunu cevâmiu'l kelîm-den sayardı.

İkincisi: Bidat lafzının ve manasının tesiri olmayan bir isim olmasıdır. O halde hükmü bu lafızla veya bu manayla alakalandırmak, diğer tesirsiz sıfatlar gibi hiçbir etkisi olmayan bir alakalandırmadır.

Üçüncüsü: Bu gibi sözlerle hitap etmekle ancak diğer vasıf yani o şeyin nehyedilmiş olduğu kastedilmişse; bu, beyan edilmesi vacip olanın gizlenmesi ve zahiri kastedilmeyenin açıklanmasıdır. Çünkü bidat ile hâss nehiy arasında umum ve husus farkı vardır. Kaldı ki her bidat için bir nehiy gelmemiştir ve bizzat kendisi nehyedilmiş olan her şey de bidat değildir. İki şeyden birini konuşmak ve diğerini kastetmek, sadece telbîs yani hile ve aldatmaca olup bu, herhangi bir kusuru gizliyor olması müstesna konuşan kişi için uygun değildir. Tıpkı kişinin 'siyah' deyip bununla 'beygir' kastetmesi ve 'beygir' deyip bununla 'siyah' kastetmesi gibi.

Dördüncü: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "her bidat sapıklıktır" ve "sonradan uydurulan işlerden sakının" sözleriyle, bizzat kendisi yasaklanmış olan şeyi murat etmişse, böyle yaparak insanları hadisle murat edilen manayı bilmeleri hususunda, hiçbir kimsenin neredeyse kavrayamayacağı; başka bir deyişle, çoğunu sadece ümmetin havas kesiminin kavrayabileceği şeye çevirmiştir. Bunun gibi şeyler ise, hiçbir şekilde caiz değildir.

Beşincisi: Bu sözle, hakkında özel nehiy bulunan bidatler murat edildiğinde bu bidatler, hakkında özel nehiy bulunmayan bidatlerden daha az olmuş olacaktır. Çünkü sen bizzat kendileri nehyedilen ve bizzat kendileri nehyedilmeyen bidatler üzerinde iyice düşündüğünde, daha çok olanın asıl bu kısım olduğunu göreceksin. Zaten âmm/genellik bildiren lafızla, az veya nadir olan suretlerin murat edilmesi caiz değildir.

İşte bu yöndeki fesatlar ve diğerleri, bu tevilin kesinlikle fasit olup, hadisin ona hamledilmesinin caiz olmamasını zorunlu kılar. Bunda, tevil eden kişinin, tevil, onu gerektiren bir karine ile kuvvetlendirmesi veya kuvvetlendirmemesi eşittir. Çünkü tevil yapana vacip olan, bu hadisten, üzerine hadisi hamlettiği mananın irade edildiğinin caiz olduğunu beyan etmek, sonrasında lehine olan ve bu tevil gerektiren karineyi beyan etmektir.

İşte bu vecihler, hadisle söz konusu mananın irade edilmesinin cevazını menetmektedir. Yine bu cevap, onların birinci makamına verilmiştir.

İkinci makamlarına ise şöyle cevap verilir: Tut ki bidat güzel ve çirkin olmak üzere iki kısma ayrılıyor. Yine de bu değerlendirme, hadisin tüm bidatlerin çirkinliğine delalet etmesine mâni değildir. Lakin çoğunlukla şöyle denilir: Sonradan çıkan bir işin güzel olduğu sabitse, bu, hadisteki genellikten müstesna olandır. Eğer böyle değilse, asıl, her bidatin sapıklık olduğudur. Böylelikle, şu açıkça ortaya çıkmıştır: Bidat olmasına rağmen güzel diye hadise muarız görünen tüm bidatlere verilecek cevap ya o bidat değildir ya da hadisteki umumdan mahsus olandır, şeklindedir. Ki böylece, hadisin delaleti, (muarızdan yana) selamette olmuştur. Ayrıca bu cevap, sadece güzelliği sabit olmuş bidatler içindir. Güzel olmamasına rağmen, güzel zannedilen veya hem güzel hem de çirkin olması mümkün olan diğer işlere gelsek; bunların hadise muarız olması uygun değildir. Aksine böyle şeylere yukarıda belirtilen ihtimalleri bir araya getirerek cevap verilir. Yani, eğer o şeyin güzel olduğu sabitse, bidat olamaz veya o (umumdan) mahsus olandır. Eğer onun güzel olduğu sabit değilse, o zaman hadisteki umuma dahildir.

Var olduğu sanılan çelişkiye iki cevaptan birisiyle cevap verileceğini bildiğin zaman, iki takdire göre de hadisin delaletinin baki olup zikrettikleri şey ile bu delaletin reddedilemeyeceğini de anlamış olursun. Ayrıca hiçbir kimseye, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den gelen külli ve cami olan kelimeye, yani "her bidat sapıklıktır" sözüne, onu umumdan soyutlayarak karşılık vermesi yani, her bidat sapıklık değildir, demesi helal değildir. Çünkü bu, tevilâ nazarân Rasûle düşmanlık edip karşı çıkmaya daha yakındır. Aksine, kendisine çoğunlukla bu bidattir denilen ve güzel olduğu sabit olan amellerde şöyle denilir: Misal olarak şu muayyen/belirli amel bidat değildir ve bu sebeple hadisin kapsamına girmemektedir veya eğer hadisin kapsamına girmişse, umumdan daha kuvvetli olan şu şu delil sebebiyle umumdan istisna edilmiştir. Gerçi birinci cevap daha güzeldir. Bu cevapta ise nazar vardır. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den gelen bu cami kelime, her yönden kuşatan bir umum olmasının amaçlandığı zahirdir/açıktır. Bu yüzden, O'nun kastettiği mana bırakılıp başka bir manaya dönülemez. Anam da babam da O'na feda olsun. Salât ve Selam O'nun üzerine olsun.

Teravîh namazına gelirsek; bu, şeriatıta sonradan çıkmış bir bidat değil bilakis, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hem kavli hem de cemaat içindeki fiili ile bir sünnettir. Çünkü O, şöyle demiştir:

إن الله فرض عليكم صيام رمضان، وسننت لكم قيامه

"Şüphesiz Allah size Ramazan orucunu farz kıldı. Ben de sizin için kıyamını sünnet kıldım."⁵⁵³

Teravîh namazının cemaatle kılınması bidat değil tersine, şeriatıta var olan bir sünnettir. Bunun da aksine, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Ramazan başlarında iki veya üç gece onu cemaatle kılmıştır. Aynı şekilde Ramazan'ın son günü cemaatle defalarca kılmış ve şöyle demiştir:

إن الرجل إذا صلى مع الإمام حتى ينصرف كتب له قيام ليلة

"Kişi imamlarla namaz kıldığı zaman, ayrılana dek tüm geceyi namazla geçirmiş gibi sevap yazılır."⁵⁵⁴

Tıpkı O'nun bir geceyi tamamen namazla geçirmesi gibi. Öyle ki sahabeler, sahurı kaçırmaktan korkmuşlardır. Hadisi Sünen sahipleri rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ahmed ve başkaları, kişinin teravîh namazını cemaatle kılmasının tek başına kılmasından daha faziletli olduğuna bu hadislerle ihticac etmişlerdir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu sözünde, Ramazan kıyamının (teravîh namazı) imamın arkasında kılınması için teşvik vardır ve bu teşvik, teravîhin mutlak sünnete nazaran daha tekidli olduğunu gösterir.⁵⁵⁵ Zaten Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde insanlar bu namazı mescitte kılar, O'da sahabeleri onaylar/ikrar ederdi. Ki O'nun ikrarı da O'ndan bir sünnettir.

Ömer (radiyallahu anhu)'ın "bu ne güzel bidattır" sözüne gelelim. Ömer'in bu sözüyle ihticac eden çoğu kimse, şayet bizler, Ömer'in muhalifi bulunmayan bir sözüyle bir hükmü ispat etseydik, kesinlikle şöyle derlerdi: Sahabe sözü hüccet değildir. O halde bu söz, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sözüdür.

⁵⁵³ İbn Mace, 1328 – İbn Huzeyme, 2201

⁵⁵⁴ Tirmizi, 806 – Ebu Davud, 1375 – İbn Mace, 1327 – İbn Huzeyme, 240. Tirmizi dedi ki: Bu, hasen sahih bir hadistir. Ebu Davud ise sahih hükmü vermiştir.

⁵⁵⁵ Yani teravîh, müekked sünnettir. (Çev.)

lahu aleyhi ve sellem)'in sözünün hilafına olmasına rağmen onların lehine nasıl hüccet oluyor?

Ayrıca sahabe sözünü hüccet kabul edenler, hadise muhalif olmadığında kabul ederler.

İki takdire göre de hadise, sahabe sözüyle itiraz etmek uygun değildir. Tamam, İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten birine göre, hadisin umumunu sahabenin muhalifi bulunmayan sözüyle tahsis etmek caizdir. O zaman bu, cemaatle teravih kılma bidatinin (!) güzelliğini ifade eder. Diğerlerini ise, asla! ...

Sonra deriz ki: Ömer'in teravih namazının cemaatle kılınmasını güzel kelimesiyle birlikte bidat diye isimlendirmesi, çok çok lügat (sözlük) manasında bir isimlendirmedir, şer'i isimlendirme değil. Çünkü bidat kelimesi lügatte, geçmişte bir benzeri olmaksızın yeni başlayan her fiili kapsar.

Şer'i bidat ise, şer'i delilin kendisine delalet etmediği her şeydir. Bu sebeple Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in nassı, ölümünden sonraki bir fiilin müstahaplık veya vacipliğine delalet ederse veyahut mutlak manada o fiile delalet eder de sadece ölümünden sonra amel edilirse, o fiilin lügatte bidat diye isimlendirilmesi sahihtir. Tıpkı Ebu Bekir'in meydana getirdiği zekât belgesi gibi. Çünkü bu iş, sonradan meydana getirilmiştir. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in getirdiği dinin bizzat kendisinin lügatte bidat ve muhdes (sonradan ortaya konmuş/yeni) diye isimlendirilmesi gibi. Yine tıpkı Kureyş elçilerinin, Necaşi'ye, kendisine hicret eden Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashabı hakkında şöyle demeleri gibi: "Bunlar babalarının dininden çıktılar, siz kralın dinine de girmediler. Tanınmayan ve sonradan çıkmış (muhdes) bir din getirdiler."

Sonra, Kitap ve Sünnetin kendisine delalet ettiği o amel, lügatte bidat diye isimlendirilmiş olsa bile şeriatta bidat değildir. Çünkü lügatteki bidat kelimesinin manası, şeriattaki bidat kelimesinin manasından daha geneldir. Demek ki, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kendisinin "her bidat sapıklıktır" sözü ile yeni çıkan her ameli murat etmediği bilinmiş oldu. Çünkü İslam Dini, daha doğrusu rasullerin getirdiği bütün dinler, yeni başlayan bir ameldir. O halde hadiste kastedilen, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bizzat şariat kılmadığı sonradan çıkan amellerdir.

Anlattıklarımız olması gibi anlaşıldıysa bil ki sahabeler, teravih namazını Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında gerek cemaatle gerek tek tek kılmaktaydılar. Ki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), üçüncü veya dördüncü gece toplandıklarında onlara şöyle demiştir:

إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أُخْرِجَ إِلَيْكُمْ إِلَّا كَرَاهَةً أَنْ تَفْرَضَ عَلَيْكُمْ، فَصَلُّوا فِي بَيْتِكُمْ، فَإِنْ أَفْضَلَ صَلَاةَ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ، إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ

"Yanınıza çıkmayan engel olan şey sadece üzerinize farz kılınmasını istemememdir. O zaman siz evinizde kılın. Çünkü kişinin -farz dışında- en faziletli namazı, evinde kıldığı namazdır."⁵⁵⁶

Gördüğün gibi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), sahabenin yanına çıkmayışına, farz kılınma korkusunu gerekçe gösterdi. Böylece şu bilinmiş oldu: Namaza çıkmayı gerektiren sebep varlığını sürdürmektedir. Ayrıca, eğer farz kılınma korkusu olmasaydı kesinlikle sahabenin yanına çıkacaktı.

Sonra Ömer (radiyallahu anı) dönemi geldiğinde o, insanları bir imam arkasında toplamış ve mescit aydınlatılmıştır. Böylelikle bu şekil -yani, mescidin aydınlatılmasıyla birlikte tek bir imam arkasında cemaat olmaları, bundan önce yapmadıkları bir amele dönüşmüş ve bidat diye isimlendirilmiştir. Çünkü bidat, lügatte bununla isimlendirilir. Bununla birlikte bu iş, şer'i manada bidat değildir. Çünkü sünnet, bunun salih bir amel olmasını gerektirmiştir. Farz kılınma korkusu olmasaydı, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona devam edecekti. İşte bu farz kılınma konusundaki endişe, O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) ölümüyle ortadan kalkmıştır. O halde bunun hadise muarız olma yönü de yok olmuştur.

Kuran'ın toplanması da böyledir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde Kuran'ın bir araya getirilmesine mâni olan, Kuran'ın o zaman halen iniyor olmasıdır. Çünkü Allah dilediğini değiştiriyor dilediğini de muhkemleştiriyordu. Bu sebeple, o zaman bir mushafta toplan saydı onu her an değiştirmek zor, belki de imkânsız olacaktı. Sonrasında O'nun vefatıyla Kuran ve şariat istikrar bulunca, insanlar Kuran'a ziyade yapılmasından veya ondan bir şeylerin eksiltilmesinden yana güvende olmuşlardır. Yine böylelikle, bir şeylerin vacip ve haram kılınmasından da

emin olmuşlardır. İşte bu amelin yapılmasını gerektiren şey, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünneti ile kaim olduğundan Müslümanlar, sünnetin muktezasınca bu işi gerçekleştirmişlerdir. Her ne kadar bu iş, lügatte bidat diye adlandırılrsa da O'nun sünnetindendir. Bu iş, tıpkı Ömer (radiyallahu anh)'ın Hayber Yahudileri, Necran Hristiyanları vb.ni Arap topraklarından sürmesi gibidir. Gerçekten Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) son hastalığında bunu emretmiş ve şöyle demiştir:

أخرجوا اليهود والنصارى من جزيرة العرب

"Yahudi ve Hristiyanları Arap Yarımadasından çıkarın."⁵⁵⁷

Ebu Bekir (radiyallahu anh)'ın bu emri, mürtetlerle savaşmakla meşgul olması ve Fars ve Rumlarla savaşa başlamasından dolayı infaz edemedi. Aynı şekilde Ömer (radiyallahu anh) da hilafetinin ilk yıllarında Fars ve Rumlarla yapılan savaşla meşgul olduğundan, kendisine bu mümkün olmadı. Sonrasında buna yapmaya kuvvet bulunca, derhal Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in emrini yerine getirdi.

Her ne kadar bu iş, lügatte bidat olsa da şeriat manasında bidat değildir. Tıpkı bir Yahudi'nin Ömer (radiyallahu anh)'a şöyle demesi gibi: "Ebu'l Kasım bize onay vermişken, sen bizi nasıl yurdumuzdan çıkarırsın?" Yine tıpkı, hilafeti döneminde Ali (radiyallahu anh)'a gelip ondan yurtlarına geri dönmelerini isteyip şöyle demeleri gibi: "Bak bu senin elinle yazılan bir yazın." Ali (radiyallahu anh) ise isteklerini yerine getirmekten uzak durdu. Çünkü Ömer (radiyallahu anh)'ın yaptığı bu iş, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in emriyle olmuştu. Her ne kadar muhdes diye isimlendirilip, O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bizzat kendisini yaptığı şeyi değiştirmek olsa da.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözü de böyledir:

خذوا العطاء ما كان عطاء، فإذا كان عوضاً عن دين أحدكم فلا تأخذوه

"Bağış olarak verilen bağışı alınız. Sizden birinin dinine karşılık verilen bağışı ise almayınız."⁵⁵⁸

⁵⁵⁷ Müslim, 1767
⁵⁵⁸ Ebu Davud, 2958

Ne zaman ki emirler, masiyet dahi olsa hevaları konusunda kendilerini destekleyenlere bağışlarda bulunmaya başladılar; o zaman o bağıştan uzak duran kişiler, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetine ittiba edenler oldular. Her ne kadar yapılan bağışları kabul etmemek muhdes bir iş olsa da ne var ki, emirler yaptıklarını yapınca, kendileri için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetinden olan başka bir hüküm muhdes olmuş oldu.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Uhbân b. Sayfi (radiyallahu anh)'a kılıç verip ona şöyle demesi de böyledir:

قاتل به المشركين، فإذا رأيت المسلمين قد اقتتلوا فأكسره

"Onla müşriklere karşı savaş. Müslümanların birbirleriyle savaştıklarını görünce, onu kır."

Onun kılıcını kırması, her ne kadar Müslümanların Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde kılıçlarını kırmamaları yönünden muhdes olsa da o, bunu O'nun (sallallahu aleyhi ve sellem) emri ile yapmıştır.

Ebu Bekir (radiyallahu anh)'ın zekâtı vermeyenlerle savaştırması da bu türdendir. Çünkü bu, lügat bakımından bidat olsa da yani, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kimseye karşı zekât vermedi diye savaşmamıştır. Ne var ki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle deyince:

أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله، وأن محمدا رسول الله، فإذا قالوا ذلك عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها، وحسابهم على الله

"İnsanlar Allah'tan başka hiçbir ilahın olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şahitlik edinceye dek onlarla savaşmakla emrolundum. Bunu dedikleri vakit, şehadet kelimesinin hakkı hariç kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah'a aittir."⁵⁵⁹

Zekâtın, Allah'tan başka ilah yoktur sözünün hakkından olduğu ve zekâtı vermeyen kişinin sadece bu sözü söylemekle koruma altına giremeyeceği bilinmiş oldu. Tıpkı, diğer sahih hadiste açıkça belirttiği gibi:

حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله، ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة

"...Allah'tan başka hiçbir ilahın olmayıp, Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet edinceye, namazı ikame edip zekâtı verinceye kadar..."⁵⁶⁰

Bu geniş bir konudur.

Allah en iyi bilir, bu hususta temel kural şöyle denilmesidir: İnsanlar, ancak maslahat olarak gördükleri için bir şeyi ihdas ederler. Zira, o şeyin mefsedet olduğuna itikat etselerdi, ihdas etmezlerdi. Zaten böyle bir şeyi ne akıl ne de din gerektirir. O halde Müslümanların maslahat oldukları şeyin kendisine muhtaç olunan sebebine bakılır. Eğer kendisine muhtaç olunan sebep, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sonra olan ve O'nun bizim ihmalkârlığımız olmaksızın terk ettiği bir iş ise, ihtiyacın kendisine gerektirdiği o işi ihdas etmek caizdir. Bunun gibi, yapılmasını gerektiren şeyin varlığı, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) döneminde devam eden, ancak O'nun (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir engelden dolayı terk ettiği ve ölümünden sonra o engelin yok olduğu işler de böyledir.

Kendisine ihtiyaç duyulan bir sebeple ihdas edilmemiş yahut kendisine ihtiyaç duyulan bu sebebin kulların günahından kaynaklandığı işlere gelince; böyle şeyleri ihdas etmek caiz değildir. Yani bir iş, maslahat olsa dahi, yapılmasını gerektiren şey, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında mevcut olup, yine de Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarafından yapılmamışsa, o işin maslahat olmadığı bilinmiş olur.

Yapılmasını gerekli kılan şeyin, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sonra meydana geldiği ve Yaratan'a da isyan olmayan işe gelirse; bu, çoğunlukla maslahat olabilir.

Sonra tam bu konuda fakihlerin iki yolu vardır.

Birincisi: Bu iş, nehyedilmediği sürece yapılabilir. Bu, mesalih-i mürseleyi delil kabul edenlerin görüşüdür.

İkincisi: Bu iş, emredilmediği sürece yapılamaz. Bu ise, hükümleri mesalih-i mürsele ile ispat etmeyi caiz görmeyenlerin görüşüdür. Bu alimler de iki kısımdırlar:

Bir kısmı, hükmü, Şâri'nin kalamından veya fiilinden veya ikrarından herhangi bir delilin altına dahil olmadığında hükmü ispat etmeyen kimselerdir. Bunlar kıyası reddedenlerdir. Bir kısmı da hükmü, Şâri'nin lafzı veya o lafzın manasıyla ispat edenlerdir. Bunlar ise kıyası kabul edenlerdir.

Maslahat olsa dahi, yapılmasını gerekli kılan şeyin, Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem) döneminde mevcut olduğu; bununla birlikte yine de meşru/şeriat kılmadığı işlere gelirsek; bunları ortaya koymak, Allah'ın dinini değiştirmek demektir. İşte böyle işleri, dini değiştirmeye mensup olan krallar, alimler ve abidler veya onlardan içtihadında hata edenler dine sokmuştur. Tıpkı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ve birçok sahabeden (radiyallahu anh)um rivayet edilen şu sözde olduğu gibi:

إِنْ أَخَوْفَ مَا أَخَافَ عَلَيْكُمْ زَلَّةَ عَالَمٍ، وَجَدَالَ مُنَافِقٍ بِالْقُرْآنِ، وَأَثَمَةَ مُضِلِّينَ

"Sizin için en çok korktuğum şey, alimin ayağının kayması, Kuran ile cedele giren münafık ve saptırıcı imamlar/önderlerdir."

İki bayram namazında okunan ezan bu kısmın bir örneğidir. Bazı emirler, bu ezanı ihdas ettiklerinde, bunun bidat olması, kerahetine delil olmasaydı bile Müslümanlar, sırf bidat olmasından dolayı bunu inkâr ettiler. Şayet Müslümanlar inkâr etmeselerdi kesinlikle şöyle denilirdi: Bu Allah'ı zikretmek ve kulları Allah'a ibadete çağırmaaktır. Dolayısıyla ayetlerdeki umumlara dahildir. Allah (Teâlâ)'nın اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا "Allah'ı çokça zikredin" kavlinde olduğu gibi.⁵⁶¹ Yine şu kavlinde olduğu gibi:

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ

"Allah'a çağırandan daha güzel sözlü kimdir?"⁵⁶²

Belki de cuma namazında okunan ezana kıyas edilebilirdi. Gerçekten iki bayram namazında ezan okunmasının güzel olduğuna istidlal etmek, çoğu bidatin güzel olduğuna istidlal etmekten daha kuvvetlidir.

⁵⁶¹ Ahzab, 41

⁵⁶² Fussilet, 33

Aksine, Müslümanlar inkâr etmemiş olsalar dahi şöyle denilmelidir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu ezanı gerektiren şey olduğu düşünülen mevcut olmasına ve (vefatından sonra) maninin yok olmasına rağmen o ezanı yine de terk etmesi, sünnettir. Tıpkı fiilinin sünnet olması gibi. Yani Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), cuma namazında ezanı emrettiği, bayram namazlarında ise ne ezan ne kamet olmaksızın namaz kıldığında, artık sünnet, bayram namazlarında ezanın terk edilmesi olmuştur. Bu sebeple hiçbir kimsenin buna ekleme yapmaya hakkı yoktur. Aksi-ne bu hususta ilavede bulunmak, tıpkı namazların veya rekâtların sayısına veya bir aylık oruca veya hacca ilavede bulunmak gibidir. O halde bir kimse, öğlen namazını beş rekât kılmak istese ve bu ziyade, salih bir ameldir, dese; onun böyle yapmaya hakkı yoktur. Bunun gibi, bir kimse herhangi bir yeri, orada Allah'a dua etmek ve O'nu zikretmek için belirlese, onun da böyle yapmaya hakkı yoktur. Ayrıca şöyle demeye de hakkı yoktur: Bu, bidat-ı hasenedir. Bilakis ona şöyle denilir: Her bidat sapıklıktır. Bizler, bunun hakkında özel bir nehiy olduğunu bilmeden veya bundaki mefsedeti bilmeden önce de bunun sapıklık olduğunu biliriz.

İşte bu, hayır dahi olsa onu gerektiren sebebin var olmaya devam ettiği ve mâninin yok olduğu işin misalidir. Gerçekten, bunu ihdas eden kişinin maslahat izlenimini verdiği her şey veya istidlal ettiği bütün deliller, hakikaten Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) döneminde sabit idi. Bununla birlikte Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu muhdesi işlememiştir. İşte bu terk ediş de özel bir sünnet olup, bütün umum ve bütün kıyasa mukaddemdir.

İnsanların ihmalkârlığı sebebiyle kendisine ihtiyaç duyulan bidatlara misal, iki bayram namazında hutbenin namazın önüne alınmasıdır. Çünkü bu işi, bazı emirler yaptığında, bidat olmasından dolayı Müslümanlar buna inkâr etmişlerdir. Bununla birlikte bu işi ihdas edenler, insanların hutbeyi dinlemeden önce dağılıp gitmelerini mazeret göstermişlerdir. Halbuki insanlar -veya çoğu insan- Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) döneminde hutbeyi dinlemeden dağılmıyorlardı.

Bu mazereti sunan kişilere şöyle denilir: Bunun sebebi senin ihmalkârlığıdır. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) insanlara hutbe verir, o hutbeyle onların fayda görmelerini, doğrunun kendilerine

ulaşmasını ve hidayete etmelerini amaçlardı. Sen ise hutbeyle, riyasetini daim etmeyi amaçlıyorsun veya onların dini yönden salâhını amaçlasan da kendilerine fayda verecek şeyleri onlara öğretmiyorsun. O halde senden kaynaklanan bu masiyet yüzünden başka bir masiyeti ihdas etmek senin için mübah değildir. Aksine, bu konuda izlemen gereken yol, Allah'a tövbe etmen ve peygamberinin sünnetine tabi olmandır. O zaman bu iş de istikamet bulur. Eğer istikamete ermezse, Allah sana sadece senin amelini soracaktır, onların amellerini değil.

İşte bu iki manayı kim anlarsa, meydana gelen bidatlerle alakalı şüphelerinin çoğu kendisinde çözüme kavuşur. Çünkü Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet olunduğuna göre O, şöyle buyurmuştur:

ما ابتدع قوم بدعة إلا نزع عنهم من السنة مثلها

"Bir kavim ortaya bir bidat atarsa, o bidatin misli bir sünnet kendilerinden çekilip alınır."⁵⁶³

Geçtiğimiz sayfalarda bu manaya işaret etmiştim. Yine belirtmiştim ki şeriatlar, kalplerin gıdasıdır. Bu sebeple kalpler, ne zaman bidatlerle beslenirse, onlarda sünnetler için yer kalmaz ve böylelikle pis yiyeceklerle beslenen kişi yerinde olurlar.

Emirlerin geneli, meşru olan iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak ilkesinde ihmalkâr davrandıklarından alınması caiz olmayan malları (vergi) almak, işlenen suçlara caiz olmayan cezalar vermek gibi çeşitli zulümle dolu siyasetler ihdas etmişlerdir. Eğer böyle olmayıp alınması nefislerinin riyasetini değil Allah'ın dinini ikame etmeyi talep ederek uygun olanı alsalardı ve o aldıklarını koyulması gereken yere koysalardı, yönettikleri insanların Allah'ın şeriat kıldığı adalete teşvik edip bu uğurda onları korkutmanın yollarını araştırarak şer'i hadleri ileri gelenlere, zayıflara, akrabalarına ve tanımadığı kişilere uygulasalardı, ne koydukları o ağır vergilere ne zalimce cezalara ne de kendilerini koruyacak köle ve köleleştirmiş kimselere ihtiyaç duyacaklardı. Tıpkı raşit halifeler (*radiyallahu anh*)um, Ömer b. Abdulaziz'in rahmetullahi aleyh ve bazı yörelerdeki diğer emirler gibi.

⁵⁶³ Bknz: 334 nolu dipnot.

Aynı şekilde alimler; Allah'ın Kitabı'nı ikame ettiklerinde ve ondaki Allah'ın hüccetlerinin ta kendisi olan apaçık deliller ile faydalı ilim ve salih amelin ta kendisi olan hidayeti iyice anladıkları zaman, Allah'ın, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile gönderdiği ve O'nun sünnetinin ta kendisi olan hikmeti ikame ettiklerinde, kesinlikle oralarda, insanların genelini ilmini her taraftan kuşatan çeşitli faydalı ilimleri bulacaklardı. Yine o zaman, Allah'ın bu ümmet için kıldığı şahitlik vasfı ile, kulların arasında hak ile batılı kesinlikle ayırt edeceklerdi. Allah (Azze ve Celle) şöyle buyurmaktadır:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ

"Böylece sizi, insanlara şahitler olasınız diye vasat bir ümmet kıldık."⁵⁶⁴

Yine o zaman, buldukları o ilimlerle, bidatçilerin uydurmuş olduğu ve kelimcülerin, kendisiyle dinin aslına yardım ediyoruz diye iddia ettikleri fasit hüccetlere ve kıyas yapanların, kendisiyle dinin fûrusu ile hüccetlerden sahih, reyden sağlam olanını tamamıyoruz diye iddia ettikleri fasit reylerle de gerek duymayacaklardı. İşte tüm bunların aslı Allah'ın Kitabında ve Rasulünün Sünnetinde vardır. Bunları anlayan, anlar; bunlardan mahrum olan, mahrum olur.

Aynı şekilde abidler; zahiren ve batinen şer'i olan sözler ve amellerle ibadet ettiklerinde, Allah'ın Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'le gönderdiği güzel söz (el kelimu't tayyib) ile salih amelin tadına vardıklarında, toplu halde Lâ İlâhe İllallah zikrini tekrar etmek vb. gibi kişiyi Kur'an dinlemekten alıkoyan uydurulmuş sema' törenleri ile bazı insanların yaldızlı sözlerle süsledikleri zikirler ve virtlerden veya bidatçilerin, ibadetlerin meşru olanlarına olan bağlılığının eksikliği nedeniyle ihdas ettikleri ilave ibadetlerden kendilerini müstağni kılan nice temiz haller, yüksek makamlar ve yüce neticelere şahit olacaklardı. Gerçi abidlerden ve yüksek makamlar ve yüce neticelere çoğu, bazen ihdas ettikleri bu şeylerde bir tür içtihadı dolaylı mazur olabilirler.

Bunları anlatmamızın amacı, her ne kadar terk eden kimse, içtihadından dolayı bazen mazur, daha doğrusu bazen büyük bir sıddık olsa da sahih delilin tanınmasıdır. Kaldı ki her söylediğinin sahih, her yaptığının sünnete uygun olması, sıddık olmanın şartlarından değildir. Zira böyle olursa, kişi, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) konumunda olur. Bu geniş bir konudur.

Bu kitabımız, bidatlerin çeşitleri, hükümleri ve sıfatları (nitelikleri) hakkında konuşulacak kadar geniş değildir. Amacımız sadece, zikrettiğimiz hadise⁵⁶⁵ karşı çelişki şüphesini giderecek şeye dikkat çekmek ve bidatleri kötülenmesine delalet eden ve kendisiyle amel edilmesi vacip olan nasları tarif etmek/tanıtmaktır.

Sonradan uydurulan mevsimlerle bayramların zemmedilmesi hususunda ikinci vecih,⁵⁶⁶ onların din hususunda fesat içermesidir. Bil ki herkes, daha doğrusu insanların çoğu, bu tür bidatlerin sebep olduğu fesatları -özellikle bu bidatler, meşru ibadetler cinsinden olduklarında- tam olarak kavrayamaz. Aksine; bu bidatlerdeki fesatlardan anlayanlar akıl sahiplerinin ta kendileridir.

Kullara asıl vacip olan, Kuran ve Sünnete tabi olmalarıdır. Eğer ki kullar, bu husustaki maslahat ve mefsedeti idrak edemedilerse, bizler şimdi bazı fesatlara dikkat çekeceğiz.

Bunlardan biri, kişinin herhangi bir güne özel herhangi bir ameli ihdas etmesidir. Buna, Recep Ayı'nın ilk perşembesi oruç tutmak ve o günü cumaya bağlayan gece cahillerin 'Regaip Namazı' diye adlandırdıkları namazı kılmak ve buna tabi olarak yemekler yapmak, ziynetleri takınmak ve aile için geniş harcamalarda bulunmak vb. gibi bidatleri misal verebiliriz. Kişinin kalbinde bu amele tabi bir itikadın bulunması kaçınılmazdır. Yani kişi muhakkak ki şöyle inanmaktadır: Bugün benzerlerine nazaran daha faziletli, o günde tutulan orucun, bir hafta önceki veya sonraki perşembeden daha fazla müstehap, o gece diğer cuma gecelerine göre daha üstün, o

⁵⁶⁵ Yani her bidat sapıklıktır, hadisi.

⁵⁶⁶ Konunun başında Şeyhülislam şöyle demişti: "Sonradan ortaya çıkan bu mevsimler ve bayramlar birer münkerdir. İsterse içerisinde kitap ehline benzeme söz konusu olmasın. Bu, iki vecih iledir." Buraya kadar anlatılanlar birinci vecih idi. Şimdi ise ikinci vecihe geçiyor.

gece kılınan namaz özel olarak diğer cumalardan; genel olarak diğer gecelerden daha faziletlidir. Çünkü kişinin kalbinde yahut uyduğu kimsenin kalbinde bu itikat olmasaydı, kalp bugün ve bu geceye ayrıcalık tanımaya sürüklenmeyecekti. Çünkü, kendisi yerine tercih olunan olmaksızın bir şeyi tercih etmek imkânsızdır.

Ayrıca şeriat, bu manaya kıyas yoluyla şahitlik etmiş ve tesirine nass kılmıştır. Ki o müessir olan münasib manalardandır. Çünkü iktiranla birlikte olan mücerret münasebet, yakın münasebet görüşünde olanların yanında illete delalet eder. Bu, ashabımız fakihlerinden çoğunun ve diğerlerinin görüşüdür. Sadece müessir ile delalet eder görüşünde olanlar ise şeriat, o vafın benzerinin, o hükmün benzerinde de tesirli olmasına delalet edene dek mücerret münasebetle yetinmezler. Aynı şekilde bu da ashabımız fakihlerinden çoğunun ve diğerlerinin görüşüdür. Bu alimler, içerisinde başka bir yerde de hükme tesir eden mana bulunan mansus hükmü gördüklerinde, nass kılınan o hükmü, o mana ile illetlendirirler.

Tam burada aynı şekilde ashabımız fakihlerinde çoğu ve diğerlerine ait olan üçüncü bir görüş de vardır. Bu da nass kılınan hüküm, sadece kendisiyle illetlendirilmiş olduğu vasıfla illetlendirilir, benzerlerinin veya türlerinin onunla illetlendirilmiş olmasıyla yetinilmez, görüşüdür.

Bu üç görüş arasındaki farkın özeti şudur: Bizler, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kedi hakkındaki

إنها ليست بنجس، إنها من الطوافين عليكم والطوافات

"Şüphesiz ki o, necis değildir. Hiç şüphesiz o, sizin etrafınızda dolaşanlardan biridir."⁵⁶⁷

sözünde olduğu gibi Şâri'nin hükme nass kıldığını veya illete delalet ettiğini gördüğümüzde -ki bu illet, mansus veya kendisine ima edilen (mûmâ ileyha) diye isimlendirilir- münasebeti bilinsin veya bilinmesin, sözü geçen üç grubun da ittifakıyla, o illetin mucibince amel etmek vaciptir. Her ne kadar bu kıyas diye isimlendirilir mi yoksa isimlendirilmez mi diye ihtilaf etmiş olsalar da.

Bunun, insanların kelimadaki misali, efendinin kölesine söylediği "Falan kişiyi evime sokma. Çünkü o, bidatçidir veya zencidir vb." söz gibidir. İşte bu sözden köle, bidatçı olan veya siyah olan kimseyi sokmamasını anlar. Bu söz, efendisinin "evime hiçbir bidatçıyı veya hiçbir zenciye sokma" sözünün benzeridir. İşte bu sebeptir ki bizler yeminler konusunda bunun benzerleriyle amel etmekteyiz. Şöyle ki; şayet bir kimse, yemin olsun ki bu elbiseyi, bana bunu vermekle iyilikte bulunacak kimseye giydireceğim dese, iyiliği⁵⁶⁸, iyiliğinin benzeri olan -yani fiyatı- sebebiyle yemin bozulmuştur. Bunun benzeri nice örnekler vardır.

Şâri'nin bir hüküm verip illetini zikretmediğini ancak, o hükmün benzerinin veya türünün illetini zikrettiğini gördüğümüz durumlara gelirsek; şu misalde olduğu gibi: Şâri', babanın bakire olan küçük kızını, kızın izni olmaksızın evlendirmesine cevaz vermiştir. Ayrıca bizler, Şâri'nin babaya, kızın küçük olması dolayısıyla, onun malında istediği gibi tasarruf etme yetkisinde olmasına cevaz verdiğini de gördük. O halde misal olarak, nikahtaki velayetin illeti, kızın küçük olması mıdır, diye itikat edeceğiz? İşte bu illet, hükümde tesirli olanın ta kendisidir. Yani Şâri', kızın küçük olmasının, nass kılınan bir hükümde tesirli olduğunu beyan etmiş, o hükmün benzerinde tesiri olduğunu beyan etmekten sükût etmiştir. İlk iki grup, bu görüştedir. Bu, hakikatte, illetin kıyas yoluyla ispat edilmesidir. Çünkü bu Şâri'nin şöyle demesidir: Nasıl ki bu vasıf, orada hükme tesir etmiştir, aynı şekilde burada da tesir etmektedir.

Üçüncü gruptakiler, hükümlerden tek bir türün farklı farklı illetlerinin olmasının cevazından dolayı, has bir delalet ile olması müstesna, bu görüşe katılmazlar. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in, kişinin kardeşinin satışı üzerine satış yapması veya kişinin kardeşinin pazarlığı üzere pazarlığa girişmesi veya kişinin kardeşinin görücü olduğu kıza görücü olmasını yasaklaması bu türdendir. Bu yasaklara, iki kişinin arasında fesatlık çıkartacak olmasını illet/gerekçe gösterilir. Tıpkı bunu, şu sözünde de gerekçe olarak gösterdiği gibi:

⁵⁶⁸ Yani, adamın istediği iyilik elbisenin alınmasıydı. Söz gelimi biri gelip ona elbiseyi değil de elbiseyi alması için parasını verse yeminini bozmuş olur. (Çev.)

لا تنكح المرأة على عمتها، ولا على خالتها، فإنكم إذا فعلتم ذلك قطعتم أرحامكم

"Kadın, halası veya teyzesi üzerine nikahlanmaz. Çünkü sizler böyle yaptığınızda akrabalık bağlarınızı koparıp atmış olursunuz."⁵⁶⁹

Gerçi bu misaldeki illetlendirme, ilk misaldekinden daha zahirdir. Çünkü birinci misaldeki nehiyde, bundan başka münasip bir vasıf gözükmemektedir.

Sebr, illetin has bir delilidir. Sebrin insanların kelimadaki benzeri kişinin şöyle demesi gibidir: "Bu fakire para verme. Çünkü o bidatçidir." Sonra başka bir bidatçı fakir gelip dilenir ve kişi şöyle der: "Sakın ona para verme. Çünkü böyle yaparsan, ilk dilenci ona düşman olur." Şimdi illetin, bidat olduğu ile mi hüküm verilir yoksa illetin düşmanlık olmasının da caiz olmasından dolayı tereddüt mü edilir?

Şâri'nin bir hüküm verdiğini ve o hükümde hükme münasip bir vasfın olduğunu gördüğümüz ancak, Şâri'nin o illeti zikretmediği ve başka bir yerde o hükmün benzerlerini de illetlendirmedeği durumlara gelelim. İşte bu garip olan münasip vasfın ta kendisidir. Çünkü bunun şeriatta bir benzeri daha yoktur. Ayrıca buna, Şâri'nin ne kelamı delalet etmiş ne de imâsı. İşte birinci gruptaki alimler böyle bir vasma ittiba etmeye cevaz vermekte, diğerleri ise bu cevazı nefyetmektedirler. İşte bu son durum, Şâri'nin illetini, O'ndan bir delalet olmaksızın bizzat akıllarımızla idrak edilmesidir. Tıpkı bundan öncekinde, Şâri'nin illetini, O'nun kelamına kıyas ederek idrak edilmesi gibi. İlk durum ise, Şâri'nin illetini bizzat kendi kelimayla idrak edilmesidir. Bununla birlikte muayyen hükmün illeti hem sebr hem de başka delaletler ile bilinir.

O halde bu kısımlar anlaşıldıysa bil ki meselemiz, bir yerde nass kılınmış illet kabilinden olup başka bir yerde ise müessirdir. Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) birtakım vakitlerin namaz veya oruca tahsis edilmesini nehyetmiş ve bunu, tahsis şeklinde olmadığında mübah kılmıştır. Müslim'in Sahihinde Ebu Hureyre (radiyallahu anh) dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

⁵⁶⁹ Müslim, 1408

لا تخصوا ليلة الجمعة بقيام من بين الليالي، ولا تخصوا يوم الجمعة بصيام من بين الأيام، إلا أن يكون في صوم يصومه أحدكم

"Diğer geceler arasından cuma gecesini, namaz kılmaya has kılmayın. Diğer günler arasından cuma gününü oruç tutmaya has kılmayın. Sizden birinin oruç tuttuğu güne denk gelmesi müstesna."⁵⁷⁰

Yine Sahihayn'da Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işittim:

لا يصومون أحدكم يوم الجمعة، إلا يوماً قبله أو بعده

"Öncesinde ve sonrasında bir gün daha olması müstesna cuma günü oruç tutmayın."

Bu, Buhari'nin lafzıdır.⁵⁷¹

Yine Buhari'nin Cüveyriye binti El Hâris'ten rivayet ettiğine göre, cuma günü oruçlu olduğu haldeyken yanına Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) girmiş ve şöyle demiştir: "Dün oruç tuttun mu? Dedi ki: Hayır. Şöyle dedi: Yarın oruç tutmayı istiyor musun? Dedi ki: Hayır. Dedi ki: O halde orucunu boz."⁵⁷²

Yine Sahihayn'da Muhammed b. Abbâd b. Cafer'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: "Cabir b. Abdullah (radiyallahu anh)uma'ya Kâbe'yi tavaf ederken şöyle sordum: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) cuma günü oruç tutmaktan nehyetti mi? Dedi ki: Şu evin Rabbine yemin olsun ki evet."

Bu, Müslim'in lafzıdır.⁵⁷³

Ayrıca İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'dan rivayet olunduğuna göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

⁵⁷⁰ Müslim, 1144

⁵⁷¹ Buhari, 1985

⁵⁷² Buhari, 1986

⁵⁷³ Müslim, 1143 – Buhari, 1984

لا تصوموا يوم الجمعة وحده

"Tek olarak cuma günü oruç tutmayın."

Bunun benzeri Buhari ile Müslim'in Sahihlerinde Ebu Hureyre (ra-di-yallahu anh)'tan onun da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettikleri şu hadistir:

لا يتقدم أحدكم رمضان بصوم يوم أو يومين، إلا أن يكون رجل كان يصوم صومه فليصم ذلك اليوم

"Sakın ha Ramazan'a bir veya iki gün oruç tutarak girmeyin. Ancak kişinin daha önce tutuyor olduğu orucu müstesna. Bu kimse o günde oruç tutsun."

Lafız Buhari'ye aittir.⁵⁷⁴ Müstesna olan, kişinin adetine denk gelen oruç manasındadır.

Buradaki delalet yönü şudur: Şâri', oruç tutulması itibarıyla günleri üç kısma ayırmıştır.

- Ya Ramazan gibi vacip olarak ya da Arefe ve Aşure Günü gibi müstehap olarak oruç tutulmaya has kılınmasını meşru kıldığı kısım.
- İki bayramda oruç tutmak gibi, mutlak manada nehyettiği kısım.
- Cuma günü veya Şaban ayının son günleri gibi, tahsis edilmesini nehyettiği kısım.

İşte bu üçüncü kısım, diğer günle oruç tutulduğunda mekruh değildir. Bunun yanında bu kısma özel bir amel yapılırsa, oruçlu kişi ister ayrıcalık vermeye niyet etsin isterse niyet etmesin ondan nehyolunur. Aynı şekilde, o günün tercih edilmesi gerektiğine inansın veya inanmasın eşittir.

Şu da malumdur: Şayet söz konusu özel amelin mefsedeti, diğerlerinden olmaksızın sadece tahsis/özel kılma hususunda olmasaydı, kesinlikle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ondan ya bayram günü gibi mut-

lak manada nehyederdi ya da Arefe Günü gibi nehyetmezdi. Ayrıca bu mefsedet diğer günlerde mevcut değildir. Eğer böyle olmasaydı, tahsisi nehyetmesinde bir fayda olmazdı.

Böylece belli oldu ki mefsedet, bir hususiyeti olamayanı tahsis etmekten türemektedir. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in lafzının kendisini hissettirdiği gibi. Çünkü nehyolunan veya emrolunan fiilin bizzat kendisi, emrin ve nehyin hikmetini içermektedir. Tıpkı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "müşriklere muhalefet edin" sözünde olduğu gibi.

O halde herhangi bir vaktin namaz veya oruca has olmasının nehyedilmesi, fesadın işte bu ihtisas/has kılma cihetinden olmasını gerektirir. Cuma günü, kendisinde namaz, dua, zikir, kıraat, taharet, koku sürme ve süslenmenin başka günlerde olmadığı kadar müstehap sayıldığı faziletli bir gün olduğunda, işte böyle olması, kişinin o günde tutulan orucun diğer günlere nazaran daha faziletli olduğunu vehmetmesini ve gecesinde namaz kılmaz gündüzünde oruç tutmak gibi olup diğer günlerin üzerinde bir fazileti vardır diye inanmasına kaynağıdır. Buna binaen Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), sadece tahsisten doğan işte bu mefsedeti defetmek adına tahsisi yasaklamıştır.

Ramazan'ı (bir iki gün önceden oruç tutmaya başlayarak) karşılamak da böyledir. Oruçta ihtiyatlı olmak manasını barındırdığından, kişi o işte bir fazilet olduğunu vehmedebilir. Halbuki şeriatta bunun hiçbir fazileti yoktur. Bu sebeple Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), böyle bir vehim (oluşmaması) sebebiyle Ramazan'ı karşılamayı yasaklamıştır.

İşte bu mana, bizim meselemizde de mevcuttur. Çünkü insanlar, içerisinde fazilet var diye itikat ettiklerinden bu mevsimlere ayrıcalık vermektedirler. Ne zaman bir vakit oruç veya namaza tahsis edilirse, yanında muhakkak ki o vaktin faziletli olduğu itikadı vardır. Halbuki hiçbir fazileti olmayıp, kendisine ayrıcalık verilmesinden yani tahsisten nehyedilmiştir. Zira bir şeye ayrıcalık vermek, ancak kendisine ayrıcalık verilmiş diye itikat edilmesinden meydana gelir.

Bunun yanında her kim şöyle derse: "bu gecede namaz kılmak veya oruç tutmak, diğer günlerdeki gibidir. Bu benim itikadımdır. Bununla bir-

likte ben yine de bugüne has kılmaktayım." Onu ya başka birine muvafakat etmek ya adete uymak ya kınanma korkusu vb. bu sözü söylemeye iten bir şey muhakkak ki vardır. Eğer böyle değilse, o yalancının biridir.

İnsanları bu amele çağırın kimse, sözünü ettiğimiz fasit/bozuk itikat veya onu böyle yapmaya sevk eden bir şeyin varlığından hali değildir. Söz konusu itikat, sapıklıktır. Çünkü bizler yakinen biliyoruz ki ne Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ne sahabesi ne de diğer imamlar; ne o gün ve gecenin fazileti hakkında ne o güne özel oruç tutulmasının fazileti hakkında ne de o geceye has namaz kılmanın fazileti hakkında tek bir harf dahi zikretmemişlerdir. Ayrıca bu konuda rivayet olunan hadis uydurma olup bu bidat, İslam'da dördüncü asırdan sonra ortaya çıkmıştır.

Hal böyleyken o gün ve geceye ait faziletin olması olanaklı değildir. Çünkü sözü edilen fazileti, eğer ne Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ne sahabesi ne Tabiin ne de diğer imamlar bilemedilerse, bizlerin Allah'a yakınlaştıran bu dinden ne Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ne sahabesinin ne tabiinin ne de diğer imamların bilmediği bir şeyi bilmemiz mümkün değildir. Yok eğer biliyorlarsa, bunca salih amele çağırımları, halka dinlerini öğretmeleri ve onlara nasihat etmeleriyle birlikte bu fazileti kimseye öğretmemeleri ve içlerinden birinin bu fazilete koşmaması imkânsızdır.

İddia olunan bu fazilet, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile en hayırlı neslin Allah'ın Dininden bazı şeyleri bilmediklerini veya şeriat ve adetlerinin hem gizlememelerini hem de terk etmemelerini gerektirdiği bir şeyi gizleyip de terk ettiklerini gerektirdiği zaman -ki bu iki lazımdan her biri ya şeriat ya şeriatın yanında adet ile imkânsızdır- melzumun da imkânsız olduğu bilinmiş olur. Melzum yani, iddia edilen bu fazilet.

Sonra bidat olan bu amel, ya dinde sapıklık olan bir itikadı ya Allah'tan başkası için olan bir dinle amel edilmesini ya bozuk itikatlarla ibadet edilmesini ya da Allah'tan başkasına ibadet edilmesinin gerektirir ki bunların hiçbirisi caiz değildir.

Bu sebeple sözünü ettiğimiz bidatlar ile benzerleri, katiyen ve zahiren yapılması caiz olmayan bir fiilin yapılmasını gerektirir. Gerekli olan bu fiilin en alt derecesi -eğer haram değilse- onun mekruh olmasıdır. Ayrıca bu mana, sonradan ortaya konan diğer bidatlerde de geçerlidir. Bunun

yanında bu itikadı, kalpteki tazim etmek ve yüceltmek gibi bazı ahvaller takip eder. İşte bu ahvaller, batıl olup Allah'ın dininden değildir.

Şayet kişinin 'ben bunun faziletine itikat etmiyorum' dediği farz edilse, işte bu kimsenin yaptığı ibadetle birlikte kalbindeki tazim ve yüceltmek gibi hisleri gidermesi mümkün değildir. Çünkü tazim ve yüceltmek, itikat cinsinden bazı duygular sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Yine şayet bu bidatin yapılması zorunlu bir iş olduğunu vehmetse veya zannetse, şüphesiz ki nefis bir şeyin faziletini hissetmek gibi duygulardan hali olsa, bununla birlikte o şeyi tazim etmesi imkânsız olacaktır. Ne var ki nefiste (bu durumlarda) birbirleriyle karşılık gelen tehlikeli durumlar varlığını devam ettirir. Şöyle ki; kişinin bu bidattir diye itikat etmesi, o fiilin kişi tarafından tazim edilmemesini gerektirir. Bunun yanında o bidat hakkında rivayet edilen şeyler veya insanların o fiili işlemleri yahut falan ve filanın o fiili yapmış olmaları veya o bidatte kendisine görünen menfaat gibi sebepler dolayısıyla hissettiği duygular yüzünden, kalbinde o fiilin yüceltiğini var olmaya devam edecektir.

Böylece bilindi ki, bu bidatleri işlemek, vacip olan itikatlara ters olup, Rasulün Allah'tan getirmiş olduğu esaslarla çekişmek demektir. Ayrıca bu bidatler, kalpte hafif dahi olsa nifakın oluşmasına sebep olur.

Bunların misali, önceleri yönetimi, malı, nesebi, kendilerine yapmış olduğu iyilik üzerlerinde otoritesi sebebiyle Ebu Cehil veya Abdullah b. Selül'ü tazim eden toplulukların durumu gibidir. Derken Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem) o kişiyi zemmettiğinde veya eksikliğini beyan ettiğinde veya alçaltulmasını veya öldürülmesini emrettiğinde, imanın hâlis olmayan kimsenin kalbinde, sahih itikadına tabi olarak Rasul'e itaat etmesi ile içindeki sözü geçen yalancı zanlara tabi olan duygulara ittiba etmek arasında çekişme kalacaktır.

O halde kim bunu iyice düşünürse, bidatler içerisinde bulunan ve imanı zayıflatan zehirleri yakinen bilecektir. İşte bu yüzden şöyle denilmiştir: Şüphesiz ki bidatler, küfürden müştaktır/türemiştir.

Ayrıca zikrettiğim bu mana, Şâri'nin yapılmasını yasakladığı, kabirler yanında namaz kılmak, dikili taşlar önünde hayvan kesmek vb. her ne kadar meziyeti var diye vehmedilmesi mümkün olsa da şeriatla hiçbir mezi-

yeti olmayan tüm ibadet türlerinde de geçerlidir. Bununla birlikte o fiilleri yapan kişi, bir meziyetin varlığına itikat etmemiş olsa da ne var ki fiilin kendisi, çoğunlukla onda meziyet varmış diye zannedilmesine sebep olur. Şer'i faziletin ispat edilmesi nasıl ki bir amaçtır, şer'i olmayan faziletin ortadan kaldırılması da öylece amaçtır.

Eğer şöyle denilirse: Senin bu söylediklerinle, ilim ve fazilet ehlinde Sıddıklar ile onların aşağısında olan bazı toplulukların bu mevsimleri kutlaması çelişmektedir. Ayrıca o gün ve gecelerde, Mümin kişinin hem kalbinde hem kalbi haricinde bulduğu, kalbinin temizlenmesi, kendisinden günah yüklerinin giderilmesi, duasına icabet edilmesi vb. birçok faydalar vardır. Kaldı ki namaz ve orucun faziletine delalet eden genel ifadeler de bu söylediklerimize eklenmiştir. Mesela Allah (Teâlâ)'nın şu sözü gibi:

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى - عَبْدًا إِذَا صَلَّى

"Gördün mü o engelleyen kişiyi? Namaz kıldığı zaman bir kulu?"⁵⁷⁵

Yine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözü gibi:

الصلاة نور

"Namaz, bir nurdur."⁵⁷⁶

Ve buna benzeyen nice ayet ve hadisler...

Şöyle cevap veririz: Şüphe yok ki bu fiilleri yapan kişi, tevil eden bir müctehit veya mukallit olduğunda niyetinin güzelliği, içerisinde meşru olanın da olması yönüyle ameli üzerine ona ecir vardır. Bunun yanında, içtihiadında veya taklidinde mazur görülenlerden olduğunda yaptığı o işteki bidat olan kısımdan dolayı bağışlanır. Aynı şekilde, o mevsimlerde olduğu zikredilen faydalar, yapılan amelin cinsinde oruç, zikir, kıraat, rükû ve secde gibi meşru olanı ile Allah'a ibadet, O'na itaat ve dua etmek hususunda iyi niyeti kapsadığı içindir. Bununla birlikte o bidatlerin içerisindeki mekruhların mucibi, Allah'ın o kişiyi içtihiadı veya taklidi sebebiyle

affetmesinden dolayı yok olmuştur. İşte bu mana, bazı bidatler hakkında zikredilen tüm faydalarda da sabittir.

Lâkin bu değerlendirme, bidatlerin kerahetine, onlardan nehyedilmesine ve o bidatler yerine içerisinde bidat türünden hiçbir şeyin olmadığı meşru amellerin işlenmesi gerektiğine mâni değildir. Tıpkı, iki bayram namazına ezanı ilave edenlerin de böyle olduğu gibi. Bilakis Yahudi ve Hristiyanlar dahi ibadetlerinde aynı şekilde bazı faydalar bulmaktadırlar. Çünkü, yaptıkları ibadetler, muhakkak ki cinsinde meşru olan herhangi bir türü içermektedir. Tıpkı sözlerinin, Nebilerden rivayet olunan herhangi bir sıdkı/doğruluğu içermesi gibi. Sonra bununla birlikte, söz konusu şeyleri içeriyor olması bizim de onların ibadetlerini yapmamızı veya sözlerini rivayet etmemizi zorunlu kılmaz. Çünkü bütün bidatler, hayra karşılık râcih olan şerri bünyesinde barındırır. Zira o bidatlerdeki hayır râcih olsaydı, şeriat bunu ihmal etmezdi.⁵⁷⁷ Bu sebeple bizler, o şeylerin bidat olması hasebiyle, günahının faydasından daha büyük olduğuna istidlal etmekteyiz. İşte bu husus, nehyi gerektiren şeyin ta kendisidir.

Ayrıca şöyle derim: Bu bidatlerin günahı, içtihat muarızı veya başka sebeplerden dolayı, bazı şahıslardan kalkabilir. Tıpkı, kendisinde ihtilaf edilen nebiz ve riba/faizin günahının selevin müçtehitlerinden kalktığı gibi. Sonra bununla birlikte, nebiz ve ribanın durumu, onları helal sayana uyulmaması ve onların hakikatini açıkça ortaya koyan ilmin talep edilmesi hususunda gevşek davranılmaması gibi şeylerin beyan edilmesi vaciptir.

İşte bu delil, bidatlerin itikadi veya Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in getirdiklerine aykırı olan durumsal mefsedetler içerdiği ve bidatlerdeki faydaların muarız olması uygun olmayan mercûh olduğunun beyanı hakkında yeterlidir.

Sonra, konuyu biraz daha detaylandırarak şöyle denilir: Eğer söz konusu bidati fazilet ve din sahibi bir topluluk yapmışsa, onların zamanında bazı topluluklar da kerahetine itikat ederek onu terk etmiş, aynı şekilde bir kısım topluluklar da onu inkâr edip karşı çıkmışlardır. Eğer terk eden ve inkâr edip karşı çıkan bu kişiler, o bidati işleyen kavimden daha faziletli değilse de fazilet hususunda onlardan geri de değildirler. Ayrıca, fazi-

⁵⁷⁷ Yani gerek vaciplik gerekse müstehaplık şeklinde yapılmasını emrederdi. (Çev.)

letlerinin daha az olduğu farz edilse, bu durumda söz konusu fiilin yapılip yapılması konusunda ulu'l emr (emir sahipleri/alimler) çekişme yaşamış sayılır. Böyle durumlarda ihtilaf, Allah'a ve Rasul'e döndürülür. Kaldı ki Allah'ın Kitabı ve Rasulünün sünneti, o bidati kerih görenlerin tarafındadır; ona ruhsat verenlerin tarafında değil.

Sonra, müteahhirin en faziletli olan mütekaddimin geneli de o fiili terk eden ve inkâr edip karşı çıkanlarla birliktedir. O bidatlerdeki faydalara gelirsek, bidatlerde bulunan şu râcih mefsedetler, o faydalara muarızdır:

- Daha önce zikrettiğimiz itikadi ve durumsal mefsedetlerle birlikte kalpler, o bidatlerden haz duyar ve o bidatler yüzünden çoğu sünnetten kendisini müstağni görür. Öyle ki sen, avamdan çoğunun teravih ve beş vakit namaza itina göstermediği kadar bidatlere itina gösterdiklerine şahit olursun.

- Havas ve avam kesiminin bidatler sebebiyle farz ve sünnetlere olan ilgileri ve rağbetleri eksilmektedir. Şöyle ki sen, kişinin o bidatleri işleme konusunda çaba sarf ettiğini, ihlaslı olup Allah'a yöneldiğini ve ne farz ne de sünnetlerde yapmadığı şeyleri bidatlerde yaptığına şahitlik edersin. Öyle ki o adam bidatleri ibadet olarak, farzlar ve sünnetleri ise adet ve bir vazife⁵⁷⁸ olarak yapmaktadır. İşte bu dinin tam aksidir. Kişi böyle davrandığında farz ve sünnetlerden elde edilen mağfiret, rahmet, kalp inceliği, temizlik, huşu', dualara icabet edilmesi, Allah'a münacat edilmesinin tatlılığı vb. faydaları kaçırmış olmaktadır. Eğer sayılan bu faydaların hepsini kaçırmamış olsa bile, o faydaların mükemmelliğini kaçıracaktır.

- Bidatlerde, marufun münkere, münkerin ise marufa dönüşmesi, insanların çoğunun peygamberlerin dininden yana cehalet içinde olmaları ve cahiliye filizlerinin gelişmesi söz konusudur.

- Bidatler, şeriatte mekruh görülen bazı türleri içermektedir. Misal olarak iftarın geciktirilmesi, yatsı namazının kalp huzuru olmaksızın eda edilmesi, bu namazı acele kılmak, sehiv olmaksızın namazdan sonra secde

⁵⁷⁸ Türk toplumunda da bu anlayış yaygındır. Onlar namaz, oruç vb. ibadetleri, sadece bir görevmiş gibi yaptıkları için bu ibadetlerden alınması gereken dersleri, faydaları elde edemezler. Hatta bu tip insanların anlayışları için şu deyim oluşmuştur: Kıl beşi kurtar başı. (Çev.)

yapmak, aslı astarı olmayan zikir çeşitleri ve miktarları ve ancak basireti nurlanmış ve safi kalbe sahip olan kişiler kavrayabilecekleri daha nice mefsedetler...

- Bidatler, nefisleri gafil bırakarak, (Kuran ve Sünnete) tabi oluş boyunduruğunun sökülmesine ve sırat-ı müstakime girme imkânının elden geçirilmesine sebep olur. Çünkü nefislerde bir tür kibir vardır. Bu sebeple imkân dahilinde kulluktan ve bir şeye uymaktan çıkmayı sevip arzu eder. Tıpkı Ebu Osman En Nisâbüri'nin dediği gibi: "Kişi, sünnetten bir şeyi ancak nefsindeki kibirden dolayı terk eder." Böyle olunca kalp, Rasul (*salallahu aleyhi ve sellem*)'e uymanın hakikatinden sıyrılır ve kalpte kişinin dinini ifsat eden veya neredeyse ifsat edecek olan kibir ve iman zayıflığı oluşur. Bununla birlikte o kimseler, güzel işler yaptıklarını sanarlar.

- Bidatlerde, kitap ehlinin bayramlarını anlatırken dikkat çekilen ve içerisinde benzeme olan ile benzeme olmayan iki türdeki mefsedetler de vardır.

Bidatlerin zemmedilmesi ile ilgili açıklamalar, bu kitabın dışında genişçe açıklanmış olduğundan, bu kitabımızdaki açıklamayı daha fazla uzatmayacağız. Aksine, bu mevsimlerin belli başlı olanlarını zikredeceğiz.

FASIL

Bayram teriminin hem mekân hem zaman hem de bir araya gelmeye ait bir isim olduğu Daha önce hususu geçmişti. İşte bu üçünde de bir kısım şeyler ihdas edilmiştir.

Zamana gelirse; bu hususta ihdas edilen şeyler üç çeşittir. Ayrıca bayram mekânları ve oralarda yapılan fiillerle alakalı bidatler de bu üç çeşide dahildir.

Birinci Çeşit: Şeriatın aslen tazim etmediği, Selefte kendisine ait hiçbir zikrin geçmediği ve tazim edilmesini icap ettirecek hiçbir olayın cereyan etmediği birtakım günlerdir. Misal olarak Recep Ayı'nın ilk perşembesi ile bu perşembeyi cumaya bağlayan ve Regaip diye adlandırılan gece. Gerçekten o gün ve gecenin tazim edilmesi, İslam'da dördüncü asırdan sonra meydana gelmiştir. Ayrıca bu konuda alimlerin ittifakıyla içeriğinde o günde oruç tutmanın ve cahillerin yanında Regaip Namazı diye adlandırılan bu namazı kılmanın fazileti olan mevzu/uydurulmuş bir hadis rivayet edilmiştir. Ashabımızdan ve diğerlerinden olan bazı müteahhir alimler o gün ve geceden bahsetmişlerdir.

Muhakkik alimlerin de üzerinde bulunduğu doğru görüş, o güne has oruç tutulmasından ve muhdes olan bu namazın kılınmasından nehyedilmesidir. Ayrıca, o günü tazim etme manası içeren yemekler yapma, ziyaretleri açığa vurma vb. gibi şeylerin de nehyedilir ki, böylece o gün, diğer günler konumunda olur ve yine böylece, aslen bu güne ait hiçbir meziyet olmamış olur.

Recep Ayı'nın ortasındaki son gün de böyledir. O günde Ümmü Davut diye adlandırılan bir namaz kılınmaktadır. Halbuki o günün tazim edilmesinin şeriatta hiçbir şekilde aslı yoktur.

İkinci Çeşit: İçerisinde bir olayın cereyan ettiği günlerdir. Diğer günlerde de cereyan ediyor olduğu gibi. Bununla birlikte bu olaylar, o günlerin mevsim edinilmesini gerektirmez. Ayrıca selef de o günleri ta-zim etmezlerdi. Misal olarak, kendisinde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Veda Haccından dönüşü sırasına Gadîru Hum denen mevki-de Zilhicce Ayı'nın 18'inci gününü verebiliriz. Müslim'in Zeyd b. Erkam (*radiyallahu anh*)'dan rivayet ettiği gibi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), o gün insanlara hutbe vermiş, Allah'ın Kitabına ittiba edilmesini vasiyet etmiş ve bu vasiyetinde Ehl-i Beyti'ni de vasiyet etmiştir. Bunun yanında bazı heva ehli bu olaya ilavelerde bulunmuş, öyle ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Ali (*radiyallahu anh*) için bir yer hazırlatıp onu yüksek bir yere oturtuktan sonra hilafetin ona verilmesi çok açık bir şekilde emretmiştir. Ayrıca bu olayla alakalı, hiçbir şey olmadığı zaruri olarak bilinen bazı kelimeler ve ameller de zikretmektedirler. Yine iddia et-tiklerine göre bir gurubu müstesna bütün sahabeler (*radiyallahu anh*)um, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu açıklamasını gizlemek üzere bir araya geldiler, kendisine (hilafetin kendisine) vasiyet edildiği kişinin hakkını gasp ettiler, fışkışlediler ve kâfir oldular.

Allah'ın ademoğlunu kendisi üzerine yaratmış olduğu âdet, sonra o kavmin üzerine bulunduğu güvenirlilik ve dindarlık, ayrıca şeriatları-nın hakkın beyan edilmesini vacip kılması, böyle şeylerin gizlenmesinin mümkün olmadığının ilme'l yakîn ile bilinmesini zorunlu kılar.

Amacımız, imamet meselesi hakkında konuşmak değildir. Amacımız ancak, sözü geçen günün bayram edinilmesinin hiçbir şekilde aslı olma-yan bir muhdes olduğunu beyan etmektir. Kaldı ki selef arasında ne Ehl-i Beyt'te ne diğerlerinde o günü bayram edinen hiçbir kimse yoktur ki o günde bir takım ameller ihdas etsin. Zira bayramlar, şeriatlardan bir şariat olup bu konularda vacip olan şeriata ittiba edilmesidir, bidat çıkarılması değil. Ayrıca Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Bedir, Huneyn, Hen-dek, Mekke'nin Fethi gibi birtakım günlerde ve hicret ettiği ve Medine'ye girdiği vakitte yapmış olduğu başka hutbeleri, vasiyetleri ve yaşanmış olayları, içerisinde dinin kaidelerini anlattığı hutbeleri de vardır. Sonra tüm bunlar, sözü geçen günlerin bayram edinilmesini vacip kılmamıştır. Böyle şeyleri ancak, İsa'nın başından geçen olayların yaşandığı günleri bayram

olarak kutlayan Hristiyanlar veya Yahudiler yapmaktadır. Kaldı ki bayramlar, sadece şeriatıdır. Bu sebeple Allah'ın şeriat kıldığına tabi olunur, şeriat kılmadığı bir şeyde ise, dinde bir şey ihdas edilmez.

Aynı şekilde, bazı insanların ya İsa aleyhisselam'ın doğum günü (Milat) hususunda Hristiyanlara özenerek ya da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e duyulan sevgi ve tazim dolayısıyla ihdas etmiş oldukları Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in doğum gününü bayram edinme (Mevlid Kandili) bidati de böyledir. Bununla birlikte Allah, onlara bu sevgi ve içtihadattan dolayı sevap verebilir, yoksa işledikleri bu bidatten dolayı değil.⁵⁷⁹ Gerçi insanlar arasında, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in doğum günü hususunda ihtilaf vardır. Kaldı ki selef, bu bidati -onu gerektiren şeyin varlığı ve şayet hayır ise mâninin ortadan kalkmış olmasıyla birlikte- hiçbir şekilde yapmamıştır. Ayrıca, şayet bu iş sırf hayır veya râcih olsaydı, kesinlikle selef, onu yapma hususunda bizden daha fazla hak sahibiydiler. Çünkü onların Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) karşı duydukları sevgileri ve tazimleri bizden daha kuvvetliydi ve onlar hayır yapmaya bizden daha fazla hırslıydı.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e duyulan sevgi ve tazimin kemali, O'nu izlemek, O'na itaat etmek, verdiği emirlere ittiba etmek, zahiren ve batnen sünnetini ihya etmek, O'na gönderilen şeyleri neşretmek ve bu yolda kalp, el ve dille cihat etmektedir. Çünkü bu, imanda ve fazilette öncü olan Muhacir ile Ensar'ın (*radiyallahu anh*)um ve onlara ihsan ile tabi olanların yoludur.

İyi niyetleri ve kendisiyle sevap kazanılması umulan içtihatlarıyla beraber, böyle bidatlerin benzerlerine hırslı olarak gördüğün bu kimselerin çoğunun, istekli bir şekilde yerine getirmekle ile emrolundukları Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in emrine karşı gevşek davrandıklarına şahit olursun. Bunlar, sadece mushafı süsleyip de içindekini okumayan veya okuyup da içindekilerle amel etmeyen kimse konumundadırlar. Yine

Günümüzdeki bazı tarikat mensupları, bu sözü tahrif ederek, İbn Teymiyye'nin Mevlid Kandili'ni kutlamaya cevaz verdiğini ve kutlayan kişilerin sevap alacağını belirttiğini iddia etmektedirler. Sonra da kalkıp Muvahhitlerin, daha tabi olduklarını iddia ettikleri alimleri dahi tanımadıklarını söylemek suretiyle yaygara koparıp dalga geçmektedirler. Gerçekleri olduğundan farklı göstermeye çalışan münafıklara karşı Allah yeter! (Çev.)

bu kimseler, camileri süsleyip içinde namaz kılmayan veya az namaz kılan kimse konumundadırlar. Yine bu kimseler, meşru kılınmadığı halde yanında riya, kibir ve kişinin halini ifsat edecek derecede meşrudan alıkoyacak gösterişli süsler bulunan cafcacı tespihler ve seccadeleri edinen kimse konumundadırlar. Tıpkı şu hadiste olduğu gibi:

ما ساء عمل أمة قط إلا زخرفوا مساجدهم

"Bir ümmetin amelleri kötüleştiğinde mescitlerini süslerler."⁵⁸⁰

Bil ki bazı amellerin -bir kısım meşru türleri içerdiği için- içerisinde hayrı barındıranları da vardır; aynı şekilde o amellerde içerisinde bidat ve bidatin dışında başka şeyler olduğundan şeri barındıranı da. Böylelikle bu amel, dinden külli olarak yüz evirmeye nispetle hayır olmaktadır. Tıpkı münafıkların ve fasıkların hali gibi. İşte ümmetin çoğu, sonraki dönemlerde böyle amellerle sınanmışlardır. Bu sebeple tam burada sana düşen, şu iki edebi üzerinde bulundurmaktır:

Birinci edep hem kendi şahsında hem de sana itaat edenler hakkında zahiren ve batinen sünnete yapışma hırsı göstermendir. Marufu tanıt, münkeri inkâr ettir.

İkinci edep, insanları imkân dahilinde sünnete çağırmandır. Bunun yanında münkeri işleyen ve onu ancak daha şerlisine geçmek suretiyle terk edecek birini gördüğünde, sakın onu, yaptığından daha kötü bir münker veya terk edilmesi bu mekruhtan daha zararlı olan bir vacibin veya müstehabın terki ile yaptığı münkeri terk etmeye çağırma. Lâkin, işlenen o bidatte hayır olduğunda, imkân dahilinde onun yerine meşru olan hayrı koy. Zira nefisler, bir şeyi ancak başka bir şey sebebiyle terk ederler. İnsana gerekli olan, bir hayrı ya benzerine ya da ondan daha hayırlısına geçmek suretiyle bırakmasıdır. Hülâsa, sözü geçen bidatleri işleyenler, mekruh bir iş yaptıkları için nasıl ayıplanmakta iseler, aynı şekilde sünneti terk edenler de öylece kınanmaktadır. Çünkü sünnetin bir kısmı alehlîtlak vacip, bir kısmı da mukayyet olarak vaciptir. Tıpkı nafîle namazın vacip olması gibi. Ancak nafîle namazı kılmak isteyen kimsenin erkanlarını yerine

⁵⁸⁰ İbn Mace, 741 - El Camiu's Sağır, 8918. İmam Suyuti, hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

getirmesinin vaciptir. Tıpkı günah işleyen kimseye kefarete, kaza, tövbe ve kötülüğü silecek güzel amelleri (hasenat) işlemesinin vacip olması gibi. Ayrıca imam veya kadı veya müftü veya vali olan kimselerin yerine vacip olan haklar vardır. Bunun yanında ilim talebelerinin ve nafile ibadetlerle meşgul olan kimselerin de yerine getirmeleri gereken haklar vardır.

Bu haklardan bir kısmı, devamlı terk edilmesinin şiddetli kerahet olduğu haklar; bir kısmı da terk edilmesi mekruh veya yapılması diğer insanlara değil imamlara vacip olan haklar. Ancak bu hakların genelinin öğretilmesi, yapılmalarına teşvik edilmesi ve onları yapmak için çağrıda bulunulması vaciptir.

Bidat olan ibadetler ve amelleri inkâr edip karşı çıkan çoğu kişinin onların sünnet olanını yapma veya onları emretme hususunda gevşeklik ettiklerin görürsün. Belki de onlardan çoğunun durumu, kerahet türlerini içeren bu bidatleri işleyen kimselerin halinden daha kötüdür. Daha doğrusu din, marufu emredip münkerden alıkoymanın ta kendisidir. Bu ikisinden her biri diğeri olmadan asla ayakta duramaz. Yani, hangi münkerden alıkonursa, illaki onun yerine geçen bir maruf da emredilir. Tıpkı Allah (Sübhanehu)'ya ibadet edilmesinin emredilip, O'ndan başkasına ibadet edilmesinden alıkonulduğu gibi.

Zira dinin başı, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur akidesine şahitlik etmektir. Ayrıca nefisler, amel etmek için yaratılmışlardır, terk etmek için değil. Bir şeyi terk etmek, sadece onun dışındaki bir şeyin amaçlanması demektir. Buna binaen eğer salih amelle iştigal edilmezse, illaki kötü veya eksik olan amel terkedilmeyecektir. Fakat, kötü ameller içinde salih ameli ifsat edenleri var olduğundan, salih amelin korunması için o kötü amelin işlenmesi yasaklanmıştır.

Mevlid'in tazim edilmesi ve o günün bir mevsim haline getirilmesi, bazı insanların yaptığı bir şeydir. O kişinin niyetinin güzelliği ve Rasullullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i tazim etmesinden dolayı büyük ecre kavuşması da olanaklıdır. Tıpkı daha önce de beyan ettiğim gibi, orta yolu takip eden bir mümin yaptığında kötü görülen bir amel, bazı insanlar yaptığında iyi olabilir. İşte bu sebeple İmam Ahmed'e bazı imamların bir Mushaf için bin dinar infak ettiği veya buna benzer bir şey söylendiğinde

şöyle demiştir: "Bırak onları! Bu iş, kendisine altın infak edilenlerin en faziletlisidir." Buna benzer bir söz de söylemiş olabilir. Bununla beraber Ahmed'in mezhebinde Mushafların süslenmesi mekruhtur. Ashabımızdan bazıları bu olayı, bin dinarı sayfaları ve yazıyı yenilemek veya güzelleştirmek için infak etti, şeklinde tevil etmişlerdir. Halbuki İmam Ahmed'in kastettiği şey bu değildir. O, bu amelde bir maslahat ve kendisi sebebiyle amelin kerih görülmesine sebep olan bir mefsedetin olduğunu kastetmiştir. Yani o emirler, dinarları bu iş için infak etmezlerse, infakı içinde hiçbir şekilde salah olmayan bir fesatla değiştireceklerdir. Misal olarak gece hikâyeleri, şiirler, Fars ve Rum hikmeti kitapları gibi fücür kitaplarının yazılması için infak edebilirler.

Artık dinin hakikatini iyice anla! Sonra, marufla münkerin mertebelerinden gerekli olanını tanıyacak şekilde dinin içermiş olduğu fiillerin şer'i maslahatlarına ve mefsedetlerine iyice bak. Ki böylece, izdiham⁵⁸¹ anında daha ehemmiyetli olanı öne alabilirsin. İşte bu Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in getirdikleriyle amel etmenin hakikatidir. Çünkü maruf cinsiyle münker cinsi arasında veya delil cinsiyle delil olmayanın arasını ayırmak, çoğunlukla kolaydır.

İzdiham anında en maruf olanı öne alıp ona davet etmek ve en münker olanı inkâr etmek, iki delilden en kuvvetli olanını tercih edecek şekilde maruf ve münkerin mertebeleri ile delilin mertebelerini tanımak, bu dinin alimlerine has olan bir iştir.⁵⁸² Sözünü ettiğimiz mertebeler üçtür.

Birinci Mertebe: İçerisinde hiçbir şekilde kerahet olmayan salih amel.

İkinci Mertebe: Bazı veya çoğu yönden salih olan amel. Bu ya niyetin iyi olması ya da iyi niyetle birlikte bazı meşru işleri de içermesinden dolayıdır.

Üçüncü Mertebe: İçerisinde aslen hiçbir salahın olmadığı ameldir. Bu ya mutlak manada amelin terk etmek veya sadece fasit bir amel olma-

⁵⁸¹ Bizim Türkçe'de kullandığımız izdiham manasıyla aynıdır. Yani kalabalıklaşıp üst üste yığılma. (Çev.)

⁵⁸² Şeyhulislam'a atfedilen bir sözde şöyle denmiştir: "Fakih demek, maslahatla mefsedet birbirinden ayırıp, delilleri bilen değil; aksine, mefsedetler çoğaldığında en hafif olanı, maslahatlar çoğaldığında en üstün olanını tercih edebilen kimsedir." (Çev.)

sından dolayıdır.

Birinci mertebeye gelirsek; bu, zahiri ve batını ile, sözlü ve ameli yönü ile ilmi ve ameli işlerdeki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mutlak sünnetidir. İşte öğrenilmesi, öğretilmesi, emredilmesi ve şeriatın vacip veya müstehap olarak gerektirdiği üzere amel edilmesi vacip olan budur. Bu kısımdaki amellerde galip olan, imanda ve hayırda öne geçmiş Muhacir ile Ensar'ın ve onlara ihsan ile tabi olanların amelleridir.

İkinci mertebeye gelirsek; bu, ilme veya ibadete mensup olan müteahhirin aynı şekilde avamdan olan insanların yollarında gerçekten çoktur. Bu kimseler, ne meşru olan ne de meşru olmayan hiçbir salih ameli işlemeyen veya ameli küfür, yalan, hıyanet ve cehalet gibi haram cinsten olan kimse-lerden daha hayırlılardır. Bu kısma, birçok türden ameller dahildir.

Visal orucu tutmak, şehvetlerin cinsini terk etmek vb. gibi bir tür keraheti içeren bu ibadetlerden bazılarıyla ibadet edenlerin veya Recep Ayı'nın ilk gecesi vb. gibi hiçbir şekilde bir ayrıcalığı olmayan birtakım geceleri ihya etmeye niyetlenenlerin hali çoğunlukla, Allah'a ibadet ve O'na itaat üzerine hiçbir hırsı olmayan tembellerin halinden daha hayırlı olur. Bilakis, sözünü ettiğimiz bu şeyleri inkâr edip karşı çıkanların çoğu, Allah'a ibadet cinsine dahil olan faydalı ilim, salih amel veya bu ikisinin birinden uzak dururlar ve ne bunları severler ne de bunlara rağbet ederler. Ne var ki bu yaptıklarını meşruya dahil etmek onlar için mümkün değildir.⁵⁸³ Bu sebeple güçlerini sözünü edilen şeylere sarf ederler. Böylece halleriyle meşru olanı ve meşru olmayanı inkâr ederler; sözleriyle de sadece meşru olmayanı inkâr etmeye imkân bulurlar.

Bununla birlikte mümin, marufu tanıyıp münkeri inkâr eder. Ayrıca, bazı münafıkların o marufu emretme ve o münkerden nehyetme hususunda zahirde kendisine muvafakat etmesi de müminlerin bazı alimlerinin kendisine muhalefet etmesi de onu bundan alıkoyamaz.

⁵⁸³ Yani, hadi onlar mekruh işler yapıyor. Peki sizler neden ilim alıp salih amel işlemiyor-sunuz denilince, buna meşru bir gerekçe de bulamıyorlar. Bu sebeple suçluluğun verdiği eziklikle, hatalı da olsa amel etmeye gayret edenlere saldırıyorlar. Tıpkı kedi ulaşamadığı ciğere murdar dermiş, sözünde olduğu gibi. (Çev.)

İşte bu hususlar ve benzerleri, iyice bilinip kendisiyle amel edilmesi gereken hususlardır.

Üçüncü Çeşit: Aşure Günü, Arefe Günü, iki bayram günü, Ramazan'ın son on günü, Zilhicce'nin ilk on günü, cuma gecesi ve gündüğü, Muharrem'in ilk on günü vb. faziletli vakitler gibi şeriat tarafından tazim edilen günlerdir.

Bu kısımdaki günlerde, fazileti olduğuna inanılan şeyler ihdas edilmektedir. Buna bağlı olarak yapılan öyle şeyler vardır ki nehyedilen bir münkere dönüşmüştür. Misal olarak bazı beva ehlinin Aşure Gününde ihdas ettiği susuz kalma, hüzünlenme, bir araya gelme ve bunun gibi ne Allah'ın ne Rasulü'nün ne seleften birinin ne Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ev halkından birinin ne de diğerlerinin meşru kılmadığı nice sonradan ortaya konmuş işler. Ne var ki Allah o günde cennet gençlerinin iki efendisinden biri olan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in torununa ve Ehl-i Beyt'ten bir gruba, Allah'ın kendilerini alçalttığı facirlerin eliyle (şehadetle) ikramda bulunduğu için böyle şeyler uydurulmuştur. Ayrıca o gün, Müslümanlar nazarında bir musibet olup vacip olan o ve benzeri musibetlerin meşru olan isticra⁵⁸⁴ ile karşılanmasıdır. Sonra bir bakmışsın ki bazı bidat ehli, buna benzer günlerde Allah'ın musibetler anında yapılmasını emrettiğinin hilafını ihdas etmişlerdir. Ayrıca bu yaptıklarına, Hüseyin (*radiyallahu anh*)uma fitnesinden ve diğer fitnelerden beri olan sahabeler hakkında yalan, gıybet gibi Allah ve Rasulünün kerih gördüğü bir kısım işler de ilave etmişlerdir. Halbuki Fatıma binti Hüseyin'den, onun da babası Hüseyin b. Ali (*radiyallahu anh*)um'den rivayet olduğuna göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

من أصيب بمصيبة، فذكر مصيبته، فأحدث استرجاعاً، وإن تقادم عهدها، كتب الله له من الأجر مثلها يوم أصيب

"Her kim bir musibete uğrar, sonra zamanı geçmiş olsa dahi musibetini hatırlayıp da isticra' ederse, Allah ona musibet günü verdiği ecrin aynısını yazar."

⁵⁸⁴ İnnâ lillâhi ve inna ileyhi raciun/şüphesiz ki bizler Allah'a aitiz ve şüphesiz ki bizler O'na döneceğiz, sözünü söylemek. (Çev.)

Bu hadisi Ahmed ve İbn Mace rivayet etmişlerdir.⁵⁸⁵

Bu hadisi nasıl Hüseyin b. Ali (*radiyallahu anh*)'ın, ondan da Kerbela müsibetine şahit olan kızı Fatıma'nın rivayet ettiğini iyi düşün!

Buna benzer günleri matem edinmeye gelirse; bu Müslümanların dininde yoktur. Aksine bu, cahiliye dinine daha yakındır. Sonra bununla birlikte o günün orucunda var olan fazileti de kaçırmışlardır.

Ayrıca bazı insanlar Aşure Gününde aslı astarı olmayan birtakım mevzu hadislere istinat edilen o günde gusledilmesi veya sürme çekilmesi veya musafaha/tokalaşma yapılması gibi bazı şeyler ihdas etmişlerdir. Bu şeyler ve benzerleri bidat işlerden olup tümü mekruhtur. Aşure gününde müstehap olan sadece oruç tutmaktır.

Bunun yanında Aşure Gününde aile için geniş harcamalar yapmakla alakalı maruf âsârlar da rivayet edilmektedir. O âsâr içinde isnadı en âlî olanı İbrahim b. Muhammed b. El Munteşir'in babasından rivayet ettiği şu hadisidir: Babası dedi ki: "Bize ulaştığına göre kim Aşure Günü ailesine genişçe harcamalarda bulunursa, senenin diğer kısımlarında da Allah ona geniş rızıklar verir." Bunu İbrahim'den Süfyan b. Uyeyne rivayet etmiştir. Bu söyleyeni tanınmayan munkatı' bir belağdır. Doğruya en çok benzeyeni, bu sözün Nâsibe⁵⁸⁶ ile Rafiziler⁵⁸⁷ arasında asabiyet baş gösterildiğinde uydurulmuş olduğudur. Çünkü Rafiziler, Aşure gününü matem zamanı saymışlardır. Buna binaen diğerleri de o günde geniş harcamalar yapılmasını ve bayram günü sayılmasını gerektiren bir kısım âsâr uydurmuşlardır. Bunların ikisi de batıldır.

Müslim'in Sahihinde sabit olduğuna göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

⁵⁸⁵ İbn Mace, 1600

⁵⁸⁶ Nâsibe: Ali (*radiyallahu anh*) ve taraftarlarına kin güden ve onlardan nefret edenler.

(Nasır b. Abdülkerim)

⁵⁸⁷ Şia'nın büyük fırkalarından biridir. Zeynel Abidin Zeyd b. Ali'ye biat edip sonrasında ona şöyle demişlerdir: "İki şeyhten -yani Ebu Bekir ve Omer'den- beri olduğunu ilan et." Zeyd ise bundan imtina etmiş onlar da kendisini bırakıp aralarındaki ilişkiyi ko-parmışlar ve biatten çıkmışlardır. İmamet, masumluk, mehdilik, takiiye ve sahabeyle sövmek asıllarındandır. (Şeyh Nasır b. Abdülkerim talikinden)

سيكون في ثقيف كذاب ومبير

"Sakîf'te bir yalancı ve kan dökücü olacaktır."⁵⁸⁸

Hadiste geçen yalancı El Muhtar b. Ebi Ubeyd'tir. Önceleri Hüseyin'in tarafında gözükmüş, sonrasında Allah'a karşı yalan ve iftira etmeyi açığa vurmuştur. Ayrıca Sakîf'te Haccac b. Yusuf da vardı. Ki o Ali ve taraftarlarının yolundan çıkmıştı ve kan dökücüydü.

İşte bu kimselerde de diğerlerinde de bidatler ve sapıklıklar mevcuttur. Gerçi Şia daha yalancıdır ve halleri daha kötüdür.

Lâkin, hiçbir kimsenin hiçbir kimse sebebiyle şeriatın hiçbir şeyi değiştirmesi, Aşure Gününde sevinç ve mutluluğu izhar etmesi ve o günde geniş harcamalarda bulunması caiz değildir. Böyle şeyler Rafizilere karşılık olsun diye sonradan ortaya atılan bidatlerdendir. Ayrıca bu konuda Aşure Gününde yapılan gusletme, sürme çekme vb. gibi şeylerin faziletleriyle alakalı hadisler de uydurulmuştur. Bunun yanında İbn Nasır ve diğerleri gibi bazı insanlar uydurulan bu hadisleri sahih saymışlardır. Halbuki bu hadisler içinde sahih olanı yoktur. Ne var ki bu hadisler, sıhhatine itikat eden bazı insanlar sebebiyle rivayet edilmiş ve bu kimseler, yalan olduğunu bilmeden bu hadislerle amel etmişlerdir. Bu, Rafizilerin durumu gibidir.

Belki de Aşure Gününü tazim etmekte aşırıya gitmek, Rafizilere karşılık olması sebebiyle bazı müntesipler⁵⁸⁹ tarafından kaynaklanmaktadır. Zaten şeytanın hedefi, yaratılmışları sırat-ı müstakimden başka yöne sapırtmaktır. Bununla birlikte kulun iki taraftan hangisine dönüştüğü onun umurunda da değildir.

O halde bu muhdeslerin/bidatlerin hepsinden sakınmak gereklidir.

Recep Ayı da bu çeşide dahildir. Bu ay haram aylardan biridir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet olunduğuna göre O, Recep Ayı girdiğinde şöyle derdi:

⁵⁸⁸ Müslim, 2545

⁵⁸⁹ Galiba, ilme ve sünnete müntesipleri kastediyor. (Şeyh Nasir b. Abdulkarim talikinden)

اللهم بارك لنا في شهر رجب وشعبان، وبلغنا رمضان

"Allah'ım! Bize Recep ve Şaban ayında bereket ver ve bizi Ramazan'a ulaştır." ⁵⁹⁰

Bunun yanında Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den Recep Ayı'nın fazileti hakkında başka bir hadis sabit olmamıştır. Aksine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den bu hususta rivayet edilen hadislerin geneli yalandır. Kaldı ki bir hadisin yalan olduğu bilinmediğinde, fezail/faziletli ameller hususunda rivayet edilmesi olanaklı bir iştir. Ancak hadisin yalan olduğu bilinirse, durumunun beyan edilmesi müstesna rivayet edilmesi caiz değildir. Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

من حدث عني بحديث وهو يرى أنه كذب: فهو أحد الكاذبين

"Kim benden yalan olarak gördüğü bir hadisi rivayet ederse, işte o yalancılardan biridir." ⁵⁹¹

Tamam, seleften bazılarından Recep Ayı'nın ilk on gününün fazileti hakkında bir kısım eserler ve başka şeyler rivayet edilmiştir. Yine de o güne has oruç tutmakla o günün bayram edinilmesi İmam Ahmed ve diğerlerinin katında mekruhtur. Tıpkı Ebu Bekir, Ömer b. Hattab, Ebu Bekra ve diğer sahabelerden (radiyallahu anh)um rivayet olunduğu gibi.

İbn Mace, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Recep Ayı'nda oruç tutulmasını nehyettiğini rivayet etmiştir. Bunu İbrahim b. Munzir El Hazâmi'den, o Davud b. Atâ'dan, dedi ki: Bana Zeyd b. Abdulhamid b. Zeyd b. El Hattab, Süleyman b. Ali'den, o babasından o da İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'dan tahdis etti, ⁵⁹² senediyle rivayet etmiştir. Ancak hadis kaviyy değildir.

⁵⁹⁰ İbn Hacer, Tebyinu'l Aceb isimli eserinde hadis hakkında "kaviyy değildir" demektedir. (Nasır b. Abdülkerim)

⁵⁹¹ Bu hadisi Müslim, Sahihinin mükaddimesinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Üzerine Yalan Uydurmaktan Sakınılması Babı'nda muallak ve mevsul olarak rivayet etmiştir. Ayrıca hadis "iki yalancıdan biridir" şeklinde de rivayet edilmektedir. (Nasır b. Abdülkerim)

⁵⁹² İbn Macei 1743

Mekruh görülen o güne has oruç tutulması, kişinin bütün ay boyunca oruç tutması mıdır yoksa yanına başka bir ayı da eklememesi midir? Ashabımız arasında bu hususta iki vecih vardır. Şayet bu kitap, meselelerin baş tarafların işaret etmek için yazılmamış olsaydı, bu husustaki açıklamaları daha fazla uzatırdım.

Şaban'ın on beşinci gecesini de bu çeşide dahildir. Bunun fazileti hakkında merfu hadisler ve o geceye fazilet tanınmasını gerektiren âsârlar rivayet edilmiştir. Ayrıca seleften, o geceye has namaz kılanlar da vardır. Şaban Ayı'nda oruç tutulmasıyla alakalı birtakım sahih hadisler gelmiştir. Bununla birlikte Medine halkının selef alimlerinden ve haleften olan diğerlerinden, o gecenin faziletini inkâr eden ve bu hususta varit olan hadislerle taneden alimler de vardır. Mesela şu hadis gibi:

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ فِيهَا لَأَكْثَرِ مِنْ عَدَدِ شَعْرِ غَنَمِ كَلْبٍ

"Şüphesiz Allah, o gecede Kelboğulları koyunlarının tüylerinin sayısından daha fazla kişiyi bağışlar."⁵⁹³

Ancak ashabımız ve diğerlerinden birçok ilim ehli veya ilim ehlinin çoğu, bu gecenin faziletli olduğu görüşündedir. Ayrıca buna Ahmed'in nassı da delalet etmektedir. Çünkü bu hususta birkaç hadis ve buna uygun olarak seleften âsârlar varit olmuştur. Ayrıca, her ne kadar bu konuda başka şeyler uydurulmuş olsa da bu gecenin bazı faziletleri, Müsned ve Sünen türü kitaplarda rivayet edilmiştir.

Bununla birlikte tek olarak Şaban'ın on beşinci gününde oruç tutma meselesine gelirse; bunun hiçbir şekilde aslı yoktur. Bilakis, sadece o güne has oruç tutmak mekruhtur. Aynı şekilde o günün içerisinde yemeklerin pişirildiği ziyinetlerin takınıldığı mevsim edinilmesi de mekruh olup, bu hiçbir şekilde aslı astarı olmayan sonradan ortaya konmuş bidat mevsimlerdendir.

Aynı şekilde Şaban Ayı'nın on beşinci gecesinde halkın merkez camilerde ve mahalle, sokak ve çarşı-pazar mescitlerinde الصلاة الألفية Binlik

⁵⁹³ Tirmizi, 736 – İbn Mace, 1389. Tirmizi dedi ki: "Buhari'yi bu hadisi zayıf olduğunu söylerken işittim."

Namaz'ı için toplanmaları da böyledir. Şüphesiz ki meşru olmayan bir zaman, rekât adedi ve kıraat miktarı ile sınırlı olan herhangi bir nafile namaz için olan bu toplanma işi, mekruhtur. Ayrıca Binlik Namaz hakkında varit olan hadis, muhaddis alimlerin ittifakıyla mevzu/uydurmadır. Bu şekilde olan namazları, böyle şeyler sebebiyle müstehap saymak caiz değildir. Kaldı ki bir şey müstehap değilse, onun müstehap sayılmasını gerektiren ameli yapmak da mekruhtur.

Şayet, bir tür fazilete sahip olan her geceye has, bir araya gelinerek bidat namaz kılınması mümkün olsaydı, böyle namazların -ama ilave edilerek ama biraz eksiltilerek- iki bayram gecesinde ve Arefe gecesinde de kılınması gerekirdi. Tıpkı bazı belde sakinlerinin Recep Ayı'nın ilk gecesi buna benzer bir namaz kıldıkları gibi.

Yine tıpkı bana ulaştığı gibi. Şöyle ki: Önceleri bazı köylerdeki insanlar, akşam namazından sonra, صلاة بر الوالدين Anne Babaya İyilik Namazı adını verdikleri, cemaatle tıpkı akşam namazı gibi namaz kılmaktarmış. Yine tıpkı bazı insanların her gece cemaatle yeryüzünün tümünde ölen bütün Müslümanlar için cenaze namazı kılmaları gibi. Daha buna benzer cemaatle kılınması meşru olmayan nice namazlar...

Ayrıca şunu bilmen gerekir: Belirli bir vakitte mutlak tetavvu'/nafile müstehap olduğunda ve nafile namazın cemaatle kılınmasına cevaz verildiğinde, bundan meşru olmayan, devamlı olarak cemaatle namaz kılınmasının da olanaklı olması lazım gelmez. Aksine bu iki konuyu birbirinden ayırman gerekir.

Şöyle ki: Nafile namaz kılmak veya Kuran dinlemek veya Allah'ı zikretmek vb. için bir araya gelmek, arada sırada olursa, işte bu güzeldir. Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sahih olarak rivayet edildiğine göre O, ara sıra cemaatle nafile namaz kılmış, içlerinde Kuran okuyan biri varken ve onlar da onu dinlerken sahabesinin yanına gitmiş ve onlarla dinlemek için oturmuştur. Ayrıca Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı, bir araya geldiklerinde birisinden Kuran okumasını isterler, onlar da dinlerlerdi.

Ayrıca oturup Allah'ın Kitabı'nı aralarında ders yapıp tilavet eden ve Allah'ı zikreden topluluklar hakkında maruf âsârlar rivayet edilmiştir. Mîsal olarak Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözü:

ما جلس قوم فى بيت من بيوت الله يتلون كتاب الله، ويتدارسونه بينهم، إلا غشيتهم الرحمة ونزلت عليهم السكينة، وحفتهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده

*"Herhangi bir topluluk, Allah'ın evlerinden birisinde Allah'ın Kitabı'nı tilavet etmek ve aralarında ders yapmak için oturduklarında, illaki onları rahmet örter, üzerlerine sekinet iner, melekler çevrelerini kuşatır ve Allah onları Katındaki kimseler arasında zikreder."*⁵⁹⁴

Aynı şekilde, zikir meclislerini araştıran ve Allah'ı zikreden bir topluluk bulduklarında "haydi ihtiyacınız olan şeye gelin" diyen meleklerle alakalı hadis de varit olmuştur.⁵⁹⁵

Bununla birlikte, şer'i olan toplantı dışında haftaların, ayların ve senelerin tekrarlanmasıyla tekrar edilen devamlı toplantılar düzenlenmesine gelirse; işte böyle şeyler, beş vakit namaz, Cuma Namazı, iki bayram ve hac için yapılan toplanmalara benzer. İşte bu, sonradan ortaya konan bidatin ta kendisidir.

Sünnet ve adet olarak yapılanlar arasında fark vardır.

Sözünü ettiğimiz şekilde yapılan toplanmalar meşru olana benzemektedir. İşte bu İmam Ahmed ve diğerlerinden rivayet edilen üzerine nass kılınan şeyin ta kendisidir.

Ebu Bekir El Hallal, Kitabı'l Edeb'te İshak b. Mansur El Kevsec'ten rivayet ettiğine göre o Ebu Abdullah'a şöyle demiştir: "Bir kavmin bir araya gelip Allah'a dua etmelerini ve ellerini kaldırmalarını kerih görmekte misin? Ahmed şöyle cevap verdi: Kasıtlı olarak toplanmadıklarında kardeşlerimiz için bunu kerih görmemekteyim. Ancak bunu çok yapmaları müstesna."

⁵⁹⁴ Müslim, 2699

⁵⁹⁵ Buhari, 6408 – Müslim, 2689

İshak b. Rahuyeh'de İmam Ahmed'in dediği gibi demiştir.

Ahmed'in "bunu çok yapmamaları" sözü, o işi çok yapacak şekilde adet haline getirmesinler, manasındadır. Bu, İshak'ın kelimidir.

Yine El Mervezi şöyle demiştir: "Ahmed'e geceleyin bir araya gelerek sabahlayana kadar içlerinden bir karinin Kuran okuduğu ve kendilerinin de dualar ettikleri topluluklardan sordum. Dedi ki: Bunda bir beis olmasın ümit ediyorum."

Yine Ebu's Serrâ El Harbi şöyle demiştir: "Ebu Abdullah dedi ki: İnsanların bir araya gelerek namaz kılmaları ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri anmalarından daha güzel ne olabilir ki! Tıpkı Ensar'ın yaptığı gibi." Bu Ahmed'in rivayet ettiği şu hadise işaretler: Bize İsmail tahdis etti, dedi ki: Bize Eyyub, Muhammed b. Sirin'den haber verdiğine göre o, şöyle demiştir: "Bana haber verildiğine göre Ensar, Allah Rasülü (*sal-lallahu aleyhi ve sellem*) Medine'ye gelmeden önce aralarında şöyle demişlerdir: Bir gün belirlesek, o günde bir araya gelip Allah'ın bize nimet olarak verdiği bu dini ansak. Dediler ki: Cumartesi? Sonra şöyle dediler: Yahudilerin gününde onlarla birlik olamayız. Dediler ki: Pazar? Dediler ki: Hıristiyanların gününde onlarla birlik olamayız. Dediler ki: Peki Arûbe Günü'ne ne dersiniz? Onlar cuma gününü Arûbe diye isimlendirmektedirler. Akabinde Ebu Umâme Es'ad b. Zürrâ'e'nin evinde toplandılar. Sonra kendilerine bir koyun kesildi de hepsine yeterli geldi."⁵⁹⁶

Yine Ebu Umeyye Et Tarsûsi şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel'e bir araya gelerek içlerinden bir karinin kendilerine hüznü bir şekilde Kuran okuduğu ve bu sebeple ağlayan, çoğu zaman da ışıkları söndüren topluluktan sordum. Dedi ki: Eğer Ebu Musa'nın kıraatine göre okursa, bunda bir beis yoktur."

Yine El Hallâl, El Evzai'den rivayet ettiğine göre kendisine, bir araya gelen ve içlerinden birine, onlara kıssalar anlatması için istekte bulunan topluluk hakkında soruldu. Şöyle cevap verdi: "Bu işi bazı günler yaptıklarında beis yoktur."

⁵⁹⁶ El Musannef li Abdirrezzak, 5144. Hadis, Müsned'de bulunamamıştır. İbn Hacer, hadisi muhtasar olarak Fethu'l Bari'de zikretmiş ve senedinin İbn Sirin'e kadar olan kısmının sahih olduğunu söylemiştir. (Nasir b. Abdülkerim)

Gördüğün gibi Ahmed, dua etmek için bir araya gelinmesini, adet olmadığı zaman ile sınırlandırmıştır.

Aynı şekilde, içerisinde Nebilerin izleri olan mekânları da böyle kayıtlamıştır.

Sindi El Havâtûmi şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'a, bu meşetlere⁵⁹⁷ gelip giden kişi hakkında görüşün nedir, diye sorduk. Dedi ki: İbn Ummu Mektûm (*radiyallahu anh*)'ın şu hadisi üzere ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den evinde o yeri musallâ⁵⁹⁸ edinmek için namaz kılmasını istemiştir. Ayrıca İbn Ömer (*radiyallahu anh*)uma'nın fiilleri üzere ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bulunduğu yerleri ve izlerini takip ederdi. Bu rivayetler sebebiyle, kişinin o meşetlere gitmesinde bir beis yoktur. Ancak insanlar bu konuda çok aşırı gittiler ve bu işi çok yapmaya başladılar."

Aynı şekilde bunu Ahmed b. Hanbel'den, Ahmed b. El Kasım da rivayet etmiştir. Onun lafzı ise şöyledir: "Ahmed'e Medine ve diğer belde-lerdeki bu meşetlere gidip gelen kişi hakkında soruldu. Cevaben şöyle dedi: İbn Ummu Mektûm (*radiyallahu anh*)'ın şu hadisi üzere ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den evinde o yeri mescit edinmek için namaz kılmasını istemiştir. Ayrıca İbn Ömer (*radiyallahu anh*)uma'nın fiili üzere ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yürüdüğü ve bir şeyler yaptığı yerleri takip ederdi. Öyle ki bir yerde su döktüğü görülünce kendisine bunu niye yaptığı sorulmuş, o da şöyle demiştir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i tam burada su dökerken gördüm. Ahmed dedi ki: Bu rivayetlere binaen, bu işin yapılmasında herhangi bir beis yoktur. İbnu'l Kasım dedi ki: Ahmed bu işe ruhsat verdi. Sonrasında Ahmed şöyle dedi: Velakin insanlar, çok aşırıya gittiler ve kast olunan bu şeyi çokça yapmaya başladılar. Ahmed sonrasında Hüseyin'in kabrini ve insanların kabrin yanında yaptıklarını anlattı."

⁵⁹⁷ Meşhet; kelime olarak şehit düşülen yer, turistik mekân, insanların toplu olacakları yer gibi manalara gelmektedir. Burada kastedilen, bu üç manayı da içermekle birlikte ibadet kastıyla içerisinde toplanılan, uzaklardan kendisine seyahatler düzenlenen yerlerdir. (Çev.)

⁵⁹⁸ Musallâ normalde namaz kılınan yer demektir. Ancak Türkçe'de cenaze namazı kılınması için ölünün üzerine konulduğu taş anlamında kullanılmaktadır. Metinde geçen ifade Arapça'daki anlamıdır. (Çev.)

İmam Ahmed ve diğerlerinin kerih gördüğü bu işin adet haline getirilmesi konusu, İbn Mesud (*radiyallahu anh*) ve başkalarından da rivayet edilmiştir. Arkadaşları, orada zikretmek için toplanacakları bir mekân edindiklerinde yanlarına gitmiş ve şöyle demiştir: "Yemin olsun ki sizler Muhammed'den daha doğru yoldasınız veya sizler bir sapıklık şubesi üzerindesiniz."⁵⁹⁹

Bu işte asıl (temel) şudur: Allah, vakitlerin tekrarlanmasıyla tekrar edilen, öyle ki sünnetler ve mevsimlere dönüşen meşru ibadetlerin bazılarından kullara yeterli olan kadarını meşru kılmıştır. Bu sebeple, bu toplanmalara ilave olarak adet haline getirilmiş şeyler ihdas edilince, bu Allah'ın meşru ve sünnet kıldığı ibadetlere benzemek olacaktır ki bunda daha önce bir kısmına tembihte bulunduğum fesatlar vardır. Kişinin tek başına veya özel bir cemaatle ara sıra yaptığı ise bunun hilafıdır. Bu sebeptendir ki sahabe, Recep Ayı'na has olarak oruç tutulmasını, Ramazan'a benzemesinden dolayı kerih görmüştür. Ayrıca Ömer (*radiyallahu anh*), insanların, sahabenin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e altında Rıdvan Beyatı'nı ettikleri ağaç olduğunu vehmettikleri ağacın kesilmesini emretmiştir. Çünkü o, insanların oraya düzenli bir şekilde gidip geldiklerini ve o ağacın yanında sanki orası Mescid-i Haram veya Medine Mescidiymiş gibi namaz kıldıklarını görmüştür. Aynı şekilde o, insanların Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namaz kıldığı yerin etrafında tam bir mana ile döndüklerini görünce, onları bundan alıkoymuş ve şöyle demiştir: "Nebilerinizin izlerinin olduğu yerleri mescit mi edinmek istiyorsunuz?" Buna benzer bir cümle de kurmuş olabilir. Allah kendisinden razı olsun!

Nasıl ki nafile namazları tek başına ve cuma, iki bayram ve beş vakit namaz gibi meşru olanlara benzeyecek derecede genel bir cemaat edinmeksiniz cemaatle kılmak meşru ise, aynı şekilde nafile olarak cemaatle ve tek başına kıraat, zikir, dua ve bazı kutsal yerlere ziyaret etmeyi amaçlamak vb. şeyler de meşrudur. Bunların hepsi, aynı türden olan şeyler olup, bu şeylerden çok ve zahir olanı ile gizli ve az olanı, mutat olanı ile mutat olmayanı arasında fark vardır. Aynı şekilde cinsi meşru olan mekân da böyledir ne var ki bidat olan, sanki o vacipmiş denecek ve müstehap veya mekruh görülmesi, o şeyin nezredilmesi hükmüne ve vakıf, vasiyet

vb. olduğu gibi yapılması, şart koşulmasının sonucu olacak kadar böyle şeyleri gerekli bir adet haline getirmektir. Nitekim, adağın yerine getirilmesi ancak yakınlık sebebi olan (ibadetlerde) gereklidir.

Aynı şekilde, vakıf hususunda şart koşulan amelin ancak birr (iyilik) ve maruf olması caizdir. Bu, mezhebimizin zahiri ve ilim ehlinin cumhurunun görüşüdür. İnşâAllah ileride bunlara imada bulunacağız.

Bu meseleler, burada anlattıklarımızdan daha fazla genişletilmeye ihtiyaç duymakla birlikte bu kitabımız, böyle bir genişletmeyi taşıyamaz. Amacımız sadece sonradan ortaya konan mevsimlere tembihte bulunmaktır.

Bu mevsimlerde yapılan ve şeriatta cinsi yasaklanmış olan uygulamalara gelirse; bunları zikretmeye dahi gerek yoktur. Çünkü bunların bu konuya dahil edilmesine ihtiyaç yoktur. Misal olarak mescitte seslerin yükseltilmesi, kadınlarla erkeklerin birbirine karışması veya kandillerin ihtiyaçtan fazla yakılması veya namaz kılanlara ve diğer insanlara gerek sözlü gerek fiili eziyette bulunmak gibi şeylerin çirkinliği Müslüman için zaten ortadadır. Bunlar çirkin sözler ve fiiller gibi ister mescitte haram olsun ister mescit dışında haram olsun veya alışveriş yapmak, kaybolan bir şeyi duyurmak ve hadleri ikame etmek gibi mescitlerin kendisinden korunduğu bir şey olsun fark etmez, mescitlerde söylenmesi haram olan diğer sözler cinsindendir.

Bununla birlikte ashabımızdan ve diğerlerin bazı müteahhir alimler, bu gecede insanların Binlik Namaz adını verdikleri namazın kılınmasının müstehap olduğunu zikretmişlerdir. Çünkü o namazda bin kere (قل هو الله أحد) "De ki: O, tek olan Allah'tır"⁶⁰⁰ okunmaktadır. Ayrıca gündüzünde oruç tutmayı da müstehap görmüş olabilirler. Onların bu hususta dayanakları, bu konuda Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet edilen sözü geçen hadistir. Yine onlar bu hususta, bu namazın içine dahil olduğu umûmat/genel ifadelere, hususi olarak bu gecenin fazileti hakkında gelen rivayetlere, o gecenin ihya edilmesiyle alakalı rivayet edilen âsâra ve o namazın diğer ibadetler türünden müstehap sayılmasını gerektiren menfaat ve faydaların olması yoluyla oluşan âdete de itimat etmektedirler.

Sözü geçen Binlik Namaz ile hakkındaki merfu' hadise gelirsek; bu hadis alimlerinin ittifakıyla uydurulmuş bir yalandır.

O namazın müstehap olduğuna delalet eden umûmat/genel ifadelere gelirsek; bunlar haktır. Ancak belirli bir amel ya kendisine has bir özellik sebebiyle müstehap sayılabilir ya da içerisinde âmm/genel manayı barındırmasından dolayı müstehap görülür.

Genel manaya gelirsek; bu genel mana, o namaza bir hususiyet verilmesini zorunlu kılmaz. Bununla beraber, o namazı müstehap sayanlar, onu Kuşluk/Duha ve Teravih namazları gibi mukayyet nafileler arasında zikretmektedirler ki bu, hatadır. Bu sebeptendir ki ne öncekilerden ne sonrakilerden imam olarak sayılan hiç kimse bunu zikretmemiş, sadece hiçbir şekilde kendisine ait bir ayrıcalığı olmayan bir şeye gerek itikat ile gerekse kasıt ile ayrıcalığının olmasından dolayı bir şeyi bir şeye tahsis etmeyi kerih görmüştür. Tıpkı Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in tek başına cuma gününde ve Şaban'ın sonlarında oruç tutulmasını ve cuma gecesine has gece namazı kılınmasını kerih gördüğü gibi. Bu sebeple böyle şeylerin benzeri, on gecede⁶⁰¹ veya akşam ile yatsı arasında mukayyet bir namaz ihdas edilmesi vb. gibi olmuştur.

Hülasa (nafile) ibadetler üçtür:

❖ Bir kısmı, bizzat kendisine has olmak üzere müstehaptır. Bunlar, Sabah Namazının iki rekâtı, Teravih vb. mukayyet nafileler gibidir. Bunlardan bazıları da İstiska⁶⁰² ve Âyât⁶⁰³ Namazı gibi bir sebebe bağlı mukayyet nafilelerdir. Sonra bu ibadetler, şeriatta sayısı belirlenen Vitir gibi de olur vaktin faziletiyle birlikte mutlak olan cuma günü, namazdan önce namaz kılmak gibi de. Böylelikle mukayyet nafileler dört kısma ayrılmış oldu.

❖ İbadetlerden bir kısmı da mutlak nafile gibi, manasının genelliğinden dolayı müstehaptır. Yani güneş doğduğu vakit, namaz, ikindi kılınana dek şahitlik edilen ve kendisinde hazır bulunulandır.

⁶⁰¹ Bknz: Fecr Suresi, 2. Ayet'in tefsiri.

⁶⁰² Yağmur duasına çıkıldığında kılınan namaz. (Çev.)

⁶⁰³ Güneş ve Ay tutulması, deprem, korku durumları vb.nde kılınan tüm namazlara verilen ortak isim. (Çev.)

❖ Bir kısmı da başkasıyla olması müstesna tahsis edilmesi mekruh olan ibadetlerdir. Cuma gecesi namaz kılmak gibi. Böyle bir namaz, yasa vakitlerde namaz kılmak gibi bazı özel haller müstesna, mutlak olarak mekruhtur.

Bu sebeple alimler, sabah ve ikindi namazından sonra namaz kılınmasının keraheti hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki: Acaba bu nehiy, kişinin söz konusu vakitte namaz kılmayı gözlemesine sebep olmasın diye mi? Gerçi arızı sebeplere sahip namazlar⁶⁰⁴ hususunda kişiye ruhsat verilir. Yoksa bu nehiy, ihtiyaç miktarı dışında kendisinden hiçbir şeyin istisna edilmediği mutlak nehiy midir?⁶⁰⁵

Bu konuda alimler arasında iki görüş vardır. Ayrıca bu iki görüş de Ahmed'den rivayet edilmiştir. Yine bu konuda alimlerin başka görüşleri de vardır. Allah en iyisini bilir.

⁶⁰⁴ Cenaze ve Tahiyetu'l Mescit namazları ve tilavet secdeleri gibi. (Çev.)

⁶⁰⁵ Hanefi Mezhebi'ne göre sabah ve ikindi namazlarından sonra kesinlikle nafie namaz kılınmaz. Bazı alimler ise sözü geçen arızı sebeplere haiz namazların kılınabileceği görüşündedirler. Hanbeli Mezhebi, Hanefiler gibi olmakla birlikte, diğer ikinci görüş de aynı şekilde İmam Ahmed'den rivayet edilmiştir. (Çev.)

FASIL

Faziletli bir günde, çoğunlukla sonradan ortaya konan ameli bayramla birlikte mekânsal bayram da ihdas edilir. Böylece bunun çirkinliği daha da artar ve iş şeriatından çıkılmasına dönüşür. Arefe Günü yapılan ve Müslümanlar arasında yasaklığı hususunda hilafın var olduğunu bilmediğim şeyler bu türdendir. Yani, Arefe Günü kendisine iyi zanlar beslenen bazı kimselerin kabrine gidilmesi ve kabri yanında büyük bir kalabalık oluşturulması. Tıpkı bazı doğu ve batı topraklarında yapıldığı gibi. Yine orada Arafat'ta yapıldığı gibi vakfeye durulması gibi.⁶⁰⁶ İşte bu, Allah'ın yapılmasını meşru kılmadığı bidat olan hac türünden bir şey olup Allah'ın meşru kıldığı hacca benzemek ve kabirleri bayram edinmek demektir.

Aynı şekilde Beytü'l Makdis'e yolculuğa çıkmak ve orada vakfeye durmak da böyledir. Hiç şüphesiz bu da aynı şekilde apaçık bir sapıklıktır. Bununla birlikte orada namaz kılmak ve itikâfa girmek için Beytü'l Makdis'i ziyaret etmek, müstehap ve meşrudur. Ki o, kendisine (uzak diyarlarından) yolculuk yapılan üç mescitten biridir. Ancak, hac günlerinde oraya varmanın amaç edinilmesi mekruhtur. Çünkü bu, belirli bir vakti, Beytü'l Makdis'e has kılmaktır. Oranın bu vakitte ziyaret edilmesinin, diğer vakitler üzerinde bir ayrıcalığı yoktur.

Sonra bu işte, Mescid-i Haram'a yapılan hac yolculuğuna benzeme ve orayı Kâbe'ye benzetme söz konusudur. Bu yüzdendir ki böyle bir işin, İslam Şeriatının dışında başka bir şeriata neden olduğunda hiçbir Müslü-

⁶⁰⁶ Burada ve bu bölümün sonuna dek vakfe ile, kişinin, Arefe günü sanki Arafat'taymışçasına gidip belli bir yerde beklemesi ve orada zikir, Kuran, tövbe vb. işlerle meşgul olması kastedilmektedir. (Çev.)

manın şüphesi yoktur. Ki o, bazı sapıkların oradaki meşhur kayayı tavaf etmeleri, orada saçlarını kazıtmaları ve orada kurban kesmeyi amaçlamaları türünden yaptığı şeylerdir. Aynı şekilde bazı sapıkların yaptığı, tıpkı Kâbe'nin tavaf edilmesi gibi, Arafat'ta bulunan Rahmet Tepesi'ndeki kubbenin⁶⁰⁷ etrafında tavaf etmeleri de böyledir.

Bu mevsimde şarkılar söylemek veya def çalmak için Mescid-i Aksa vb. gibi mescitlerde toplanmaya gelirse; bunlar en kötü münkerlerdendir. Bu, birkaç yöndendir.

Biri, bu gibi şeylerin Mescid-i Aksa vb.nde yapılması yönündendir. Hiç şüphesiz bunlar, mescit dışında dahi yasaktır. Hal böyleyken Mescid-i Aksa'da nasıl olur? Bir diğer yön, batılın din edinilmesidir. Bir diğeri ise o şeylerin bu mevsimde yapılmasıdır.

Müslüman kişinin, Arefe Günü dua ve zikir yapmak için şehrindeki mescide gitmesine gelirse; işte bu, alimlerin hakkında ihtilaf ettikleri şehirlerde yapılan vakfenin ta kendisidir. Çünkü bu işi, sahabeden İbn Abbas ve Amr b. Hureys (*radiyallahu anh*)um ile Basralı ve Medinelilerden bir grup da yapmıştır. Ayrıca Ahmed de her ne kadar bunu müstehap görmese de yapılmasına ruhsat vermiştir. Bu, ondan meşhur olan görüştür. Bununla birlikte İbrahim En Neha'i, Ebu Hanife, Malik ve diğerleri gibi Kufelilerden ve Medinelilerden bir grup da bunu kerih görmüşlerdir.

Bunu kerih görenler şöyle demişlerdir: Bu, bidatlerdendir. Dolayısıyla lafız ve mana olarak umuma dahildir.

Buna ruhsat verenler ise şöyle demişlerdir: İbn Abbas (*radiyallahu anh*)uma, Basra'da Ali b. Ebi Talib (*radiyallahu anh*) yerine vekâlet ederken bu işi yapmış, kimse de ona karşı çıkmamıştır. Ayrıca Raşit Halifeler döneminde yapılıp da kimsenin inkâr edip karşı çıkmadığı şeyler, bidat olamaz.

Ancak, buna ilave olarak mescitlerde dua ederken seslerin aşırı derecede yükseltilmesi ve batıl türlerde hutbeler verilip şiirler okunması ise,

⁶⁰⁷ Sözü geçen kubbe, Allah'ın ikramıyla Muhammed b. Abdulvehab (*rahmetullahi aleyh*) tarafından yıktırılmıştır. (Nasır b. Abdülkerim talikinden) Ancak bazı kabintıları, günümüzde halen varlığını korumaktadır. (Çev.)

Arefe gününde de diğer günlerde de mekruhtur. El Mervezi şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'ı şöyle derken işittim: Duanın alçak sesle yapılması gerekir. Çünkü Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmuştur:

وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتُ بِهَا

Namazında sesini çok yükseltme, fazla da kısma⁶⁰⁸

Ahmed dedi ki: Bu ayet, duayla alakalıdır."

Yine şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'ı şöyle derken işittim: Selef, dua ederken seslerin yükseltilmesi kerih görürdü."

Yine El Hallal'ın sahih bir isnatla Katade'den, onun da Said b. El Müseyyeb'ten rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: "İnsanlar, dua anında sesleri yükseltme işini ihdas ettiler."

Yine Said b. Ebi Urve'den rivayet olunduğuna göre Mücalid b. Said, dua ederken seslerini çok fazla yükselten bir topluluğu işitmiş ve hemen yanlarına yürüyüp onlara şöyle demiştir: "Ey topluluk! Eğer sizden öncekilerin üstünde bir fazileti elde ettiyseniz, gerçekten sapıtmışsınızdır. Derken oradakiler birer birer sıvışmaya başladılar, ta ki arzu ettikleri şeyi bıraktılar."

Yine kendi isnadıyla İbn Şevzeb'ten, o da Ebi't Teyyâh'tan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "El Hasen'e şöyle dedim: İmamımız kısalar anlatıyor. Meclisinde erkekler e kadınlar bir araya geliyorlar ve dua ederken seslerini yükseltiyorlar. Bunun üzerine El Hasen şöyle dedi: Hiç şüphesiz dua ederken sesin yükseltilmesi, kesinlikle bidattir. Hiç şüphesiz dua ederken ellerin kaldırılması, kesinlikle bidattir. Hiç şüphesiz erkeklerle kadınların bir arada bulunmaları, kesinlikle bidattir."

Gerçi dua ederken ellerin kaldırılması meselesinde hilaf ve bu konuda hadisler vardır ki, kitabımız bunun yeri değildir.

Kendisinde ihtilaf edilen vakfe ile sözünü ettiğimiz vakfeler arasındaki fark şudur: Sözü geçen vakfelerde, orada vakfeye durmak için salih

bir kişinin kabri veya Mescid-i Aksa gibi bizzat bir bölgeye yönelmek söz konusudur. İşte bu, oraları Arafat'a benzetmek demektir. Şehir mescidi ise bunun hilafıdır. Çünkü oraya yönelmek, mescit türüne yönelmek demektir, bizzat o yapının kendisine değil. Zaten mescit türleri, kendilerine yönelmenin meşru olduğu yapılardandır. Çünkü mescide gelen kimsenin kastı ne ismi ne de hükmü değişmeyen belirli bir mekâna değildir. Onun amacı sadece Allah'ın evlerinden bir eve gitmektir. Şöyle ki; eğer o mescit başka bir şeye dönüştürülecek olsa, oranın hükmü de değişecektir. Bu yüzden ki kalpler ancak mescit türlerine bağlılık gösterir, özellikle mescidin kendisine değil.

Aynı şekilde, hac gibi, orada vakfe yapmak için herhangi bir yere yolculuk yapmak da böyledir. Şehrin mescidi ise bunun hilafıdır. Görmez misin Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: المسجد الحرام، والمسجد الأقصى، ومسجدى هذا

"Şu üç mescit dışında yolculuğa çıkılmaz: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim şu mescidim."⁶⁰⁹

İşte bu, hakkında hiçbir hilaf bilmediğim bir meseledir. Gördüğün gibi Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), sözü geçen üç mescit dışında bir yere yolculuğa çıkılmasından nehyetmiştir. Ayrıca malumdur ki, kişinin, bel-desinin mescidine gitmesi ya cuma namazı kılmak gibi vacip ya da orada itikafa girmek gibi müstehap bir sebep dolayısıyladır.

Aynı şekilde, kabrin yanında vakfe yapmak orayı bayram yeri edinmek demek olup bunun bizzat kendisi haramdır. Bu haramlık, oraya yolculuk yapılsın veya yapılmaz; aynı zamanda bu iş Arefe günü olsun veya başka bir günde olsun fark etmez. İşte bu yanında zamansal da bulunan mekânsal bayramlardandır.

Bayramlarda ihdas edilen davul zurna çalma işlerine gelirse; hiç şüphesiz bunlar hem bayramda hem başka günlerde mekruhtur. Zaten böyle şeyler, hiçbir şekilde bayrama da has değildir. Aynı şekilde ipek elbise giymek de böyledir. Daha bunun gibi şeriatta nehyedilmiş olan nice uygulamalar...

Sünnetlerin terk edilmesi, bidatler cinsindendir. Bu yüzden böyle mevsimlerin iman ve hayırda öne geçen ilk neslin yaptığı gibi ikame edilmesi gerekir. Onlar bu mevsimleri, namaz, meşru hutbe, tekbir, Ramazan Bayramı'nda sadaka; Kurban Bayramı'nda kurban keserek ikame ederlerdi. Bununla birlikte insanlardan bazıları, meşru olan tekbir hususunda gevşek davranmakta; bazı imamlar da ilk erkeklere sonra kadınlara hutbe vermeyi terk etmektedirler. Halbuki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ilk erkeklere sonra kadınlara hutbe verirdi.

Bu kişilerden bazıları ise, hutbe verirken zikredilmesi gereken şeyleri zikretmemekte; daha doğrusu faydası daha az olan konulara değinmektedir. Kimisi de namazdan sonra namaz kılınan yerde kurban kesmeyi terk etmektedir ki bu, sünnetin terk edilmesidir. Daha bunun gibi sünnete ters nice uygulamalar...

Hiç şüphesiz din, marufu işleyip onu emretmenin ve münkeri terk edip onu yasaklamanın ta kendisidir.

FASIL

Mekânsal bayramlar da zamansal bayramlar gibi üç kısma ayrılırlar.

1. Şeriat tarafından hiçbir hususiyeti olmayan mekânlar.
2. Hususiyeti olup bu hususiyetin içerisinde ibadet etmeye niyet edilmesini gerektirmediği mekânlar.
3. İçerisinde ibadet edilmesinin meşru olduğu ancak, bayram yeri edilmeyen mekânlar.

Bu üç kısımla alakalı da âsârlar gelmiştir. Misal olarak Buvane'de deve kesmek isteyen birine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediği gibi: Orada müşriklere ait putlardan biri var mı veya bayramlarından biri kutlanır mıydı? Adam hayır, deyince ona: O halde adağını yerine getir, dedi. Yine misal olarak Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "kabrimi bayram yeri edinmeyiniz" sözü ve Ömer'in, Peygamberlerinin izlerinin olduğu yerlerin bayram yeri edinilmesini nehyetmesi gibi. İnşâAllah ileride bunu zikredeceğiz.

İşte bu üç kısımdan biri, şeriatta aslen hiçbir fazileti olmayan ve de orada kendisine fazilet tanınmasını zorunlu kılan hiçbir şeyin olmadığı mekânlardır. Aksine orası, diğer yerler gibi belki de daha altında bir yerdir. Bu sebeple oraya yönelmek veya orada namaz, dua ve zikir vb. gibi şeyler için toplanmaya kastetmek apaçık sapıklıktır.

Sonra, eğer o mekânda Yahudi, Hıristiyan ve diğerleri gibi kafirlerin eserleri/izleri varsa bu iş, çirkinler çirkinini olur ve hem bu hem de kafirlere benzemek hususundaki bundan önce geçen konuya dahil olur. İşte bu mekânsal bayramların hiçbir şekilde zaptı mümkün olmayan türleri vardır.

Zamansal bayramlar ise bunun hilafıdır. Çünkü onlar sınırlı sayıdadır. Ayrıca bu konu, geçtiğimiz konuya nazaran daha kötü ve çirkindir. Çünkü bu, putlara ibadet etmeye benzemektedir veya putlara ibadet edilmesine mazeret teşkil etmektedir veyahut da putlara tapılmasından bir türdür. Zira putlara tapılması, cahiliye insanların oralarda heykel veya başka bir şey dikmek için herhangi bir bölgenin bizzat kendisini hedef almaları şeklinde idi. Ayrıca o heykellerin Allah (Teâlâ)'ya yakınlaştırdıklarına itikat etmekteydiler. Önceleri, kendilerine uzak diyarlardan yolculuklar yapılan büyük tağutlar üç taneydi. Bunlar Lât, Uzza ve üçüncüsü olan diğeri, yani Menât'tır. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın Kitabında şöyle diyerek zikrettiği gibi:

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١﴾ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٢﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ﴿٣﴾
نَلَكَ إِذَا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ﴿٤﴾

"Gördünüz Lât'ı, Uzzâ'yı ve üçüncüsü olan diğeri, Menât'ı. Erkek çocuklar size de kız çocuklar O'na öyle mi? O zaman bu insafsızca bir taksim."⁶¹⁰

Bu üç tağuttan her biri, Arap şehirlerinden bir şehre aittir. Harem'in kenar mahallelerinden olup hac için ihrama girilecek şehirler üç tanedir. Bunlar Mekke, Medine ve Taif'tir.

Lât, eskiden Taif halkına aitti. Alimlerin zikrettiğine göre Lât, asıl olarak, hacca gelenler için buğday ezip suyla karıştırarak bir tür yemek yapıp onlara bu yemekten ikram eden salih bir adammış. Derken ölünce insanlar, kabri yanında bir müddet ibadet ettiler. Daha sonraları ise onun heykelini yaptılar. Sonrasında da kabri üzerine Beytu'r Rabbe adını verdikleri bir yapı inşa ettiler. Bu putun kıssası bilinen bir şeydir. Mekke'nin Fethi'nden sonra Hicri 9. Yılda Taif fetholunduğunda, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) oraya Muğire b. Şu'be (radiyallahu anh)'ı göndermiş ve Lât'ı yıktırıştır.

Uzza'ya gelirse; Mekke halkına ait olup Arafat'a yakın bir yerde bulunmaktaydı. Ayrıca orada, yanında kurbanlar kesip dualar ettikleri bir ağaç da bulunmaktaydı. Mekke'nin fethedilmesinin akabinde Nebi (sallallahu

aleyhi ve sellem), Halid b. Velid (*radiyallahu anh*)'ı o bölgeye göndermiş, o da Uzza'yı ortadan kaldırmıştır. Yine Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), oradaki malları paylaşmış ve oradan saçları dağınık dişi bir şeytan çıkmıştır. İşte böylece Lât'a ibadet edilmesinden yana ümit kesilmiş oldu.

Menât'a gelirsek; önceleri Medine halkına ait olup, kendisine Allah (*Teâlâ*)'ya şirk koşarak kurbanlar sundukları bir put idi. Sahil tarafından Mekke ile Medine arasındaki Kudeyd mevkiinde bulunmaktaydı.

Kim, müşriklerin putlara ibadet etmek hususundaki hallerinin nasıl olduğunu bilmek, ta ki kendisine Kuran'ın yorumu/tevilî tebeyyün edecek kadar Allah'ın zemmettiği şirki tanımak ve Allah ve Rasulünün kerih gördüğünü tanımak isterse, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın siyerine, O'nun zamanındaki Arapların durumlarına ve Mekke haberleri hakkında El Ezraki'nin ve diğer alimlerin yazdıklarına iyice bir baksın.

Daha önce müşriklere ait olan, Zatu'l Envât diye isimlendirdikleri ve silahlarını astıkları bir ağaç olduğunda bazı insanlar gelip şöyle dediler: "Ey Allahın Rasulü! Müşriklerin zatu'l envatı gibi bize de bir zatu'l envat yap" Bunun üzerine şöyle dedi: "Allah-u Ekber! Yine aynı yol! Nefsimi elinde tutana yemin ederim ki sizler İsrailoğullarının Musa'ya şöyle dediği gibi dediniz: [Onların ilahı gibi bize de bir ilah yap.]⁶¹¹ Andolsun sizden öncekilerin yollarına gireceksiniz."⁶¹² İşte Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), sadece silahlarını asıp yanında ibadet ettikleri bir ağaç edinme hususunda dahi müşriklere benzemeyi inkâr edip karşı çıkmıştır. Peki bundan daha büyük olan müşriklere benzeme konusunda veya bizzat şirk koşulması hususunda ne yapardı acaba?

Kim Şeriat müstehap görmediği halde bir bölgeye gelir ve böyle yaparak hayra kavuşacağını ümit ederse, işte bu yapılan, bir kısmı diğer bir kısmından daha şedit olan münkerlerdendir. Ayrıca o bölge ister bir ağaç ister bir su pınarı ister akarsu kanalı ister bir dağ ister bir mağara olsun fark etmez. Aynı şekilde kişi oraya, yanında namaz kılmak veya yanında dua etmek veya yanında Kuran okumak veya yanında Allah (*Sübhanehu*)'yu zikretmek veya yanında kurban kesmek için yönelsin, eşittir. Çünkü o kimse, Şeriat'ın ne bizzat kendisine ne de türüne ibadet türünden bir şeyle ayrıcalık verilmesini meşrû kılmadığı o bölgeye, ibadet türünden

⁶¹¹ A'râf, 138

⁶¹² Tirmizi, 2180

bir şeyleri has kılmıştır. Bundan daha çirkini ise, kişinin kendisiyle aydınlatılması için o bölgeye mum vb. şeyler adayıp tıpkı bazı sapıkların dediği gibi 'orası bu adağı kabul etmektedir' demesidir. Gerçekten bu adak, alimlerin ittifakıyla masiyet adağıdır ve ona vefa gösterilmesi asla caiz değildir. Aksine kendisinden meşhur olan rivayete göre içerisinde Ahmed'in de bulunduğu ilim ehlinin çoğuna göre o kimseye yemin kefareti gereklidir. Ahmed'den gelen diğer rivayete göre -ki bu, Ebu Hanife, Şafii ve diğerlerinin de görüşüdür- kişi, yaptığı bu adaktan dolayı Allah'tan mağfiret diler ve üzerine kefarete vb. bir şey gerekmez. Bu, maruf bir meseledir.

Aynı şekilde, kişinin oradaki su pınarı veya kuyudaki balıklar için ekme türünden yiyecek adaması da böyledir. Bunun gibi türbedarlara yahut o bölgede mücavir⁶¹³ olanlara para ve para dışında birtakım mallar vermesi adaması da aynıdır. Çünkü bu türbedarlarda, daha önceleri Lât, Uzza ve Menât'a bekçilik yapan, insanların mallarını batıl şekilde yiyen ve Allah yolundan alıkoyan kişilere bir benzeyiş vardır. Yine orada kalıp ibadetle meşgul olan kişiler de Haniflerin İmamı İbrahim aleyhisselam'ın kendilerine şöyle dediği ibadetlerle uğraşan kişilere benzerler:

مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ

"Kendilerine tapmakta olduğunuz bu heykeller de nedir?"⁶¹⁴

Yine şöyle dediği:

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِيَ الْآرَبِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾

"Taptığınız şeyleri gördünüz mü? Hem sizin hem de geçmiş atalarınızın? Şüphesiz onlar benim düşmanımdır. Alemlerin Rabbi müstesna."⁶¹⁵

⁶¹³ Sözlükte "bir arada bulunma, komşuluk, yakınlık" anlamındaki mücavere masdarından türeyen mücavir terim olarak "Mekkeli olmayıp bu şehirde misafirlik sınırlarını aşacak bir müddetle kalan kimse" demektir. Mücâvere "bir mescitte itikâfa girmek" (Buhârî, "İtikâf", 2, 4, 19; "Hayız", 2, 5), "ilim tahsil etmek için mescitlerde bulunmak" manasını da ifade etmekte, Mekke'de kalmak daha çok Mescid-i Harâm'da bulunmak ve ibadetle meşgul olmak amacıyla yapıldığından kelimenin kullanımında söz konusu maksadın öne çıktığı anlaşılmaktadır. (TDV İslam Ansiklopedisi Madde: Mücavir)

⁶¹⁴ Enbiya, 52

⁶¹⁵ Şuara, 75-77

Yine onlar, Musa aleyhisselam ve kavminin Kızıldeniz'i geçtikten sonra karşılaştıkları kavme benzerler. Tıpkı Allah (Sübhanehu)'nun şöyle buyurduğu gibi:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ

"Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Derken kendilerine ait bir takım putlara tapan bir kavimle karşılaştılar."⁶¹⁶

İşte o türbedarlar veya mücavir olunmasının şeriatta hiçbir şekilde fazileti olmadığı o bölgelerdeki mücavirler için adakta bulunmak, masiyet adağı olup bu, haçı koruyan bekçiler ve haçın yanındaki mücavirler veya Hindistan'daki put bekçileri yahut putlar yanında mücavir olanlar için adakta bulunmaya benzer.

Sonra adanan bu mal, yapılan o ibadetlerden meşru olanları için harcansa; misal olarak kişi, malını mescitlerin imarı veya Tek ve Ortaksız Allah'a ibadet hususunda maldan faydalanan fakir ve salih olan Müslümanlara harcamış olsa bu, çok daha güzel olur.

Ayrıca o mekanlardan bazıları içinde, öyle olmamasına rağmen bir peygamberin veya salih bir kişinin kabri olduğu sanılan veyahut da onun makamı olduğu zannedilen yerler de vardır. Bir peygamberin kabri veya makamının olduğu yerler ise ikinci kısımdandır.

Bu çok geniş bir konu olmasına rağmen ben, belli başlı olanlarını zikredeceğim.

Şam/Dımeşk'teki birkaç mekân bu türdendir. Misal olarak; Bab-ı Şarki'nin dışındaki Ubey b. Ka'b meşhedi.⁶¹⁷ Halbuki ilim ehli arasında Ubey b. Kâ'b'ın Medine'de vefat ettiği hususunda hiçbir hilaf yoktur. Oranın kimin kabri olduğunu Allah daha iyi bilmektedir. Ancak o, kesinlikle Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sahabesi Ubey b. Kâ'b'ın kabri değildir ve bunda hiçbir kuşku yoktur.

⁶¹⁶ A'râf, 138

⁶¹⁷ Meşhet; kelime olarak şehit düşülen yer, turistik mekân, insanların toplu olacakları yer gibi manalara gelmektedir. Burada kastedilen, bu üç manayı da içermekle birlikte ibadet kastıyla içerisinde toplanılan, uzaklardan kendisine seyahatler düzenlenen yerlerdir. (Çev.)

Aynı şekilde, Dımeşk Camii'nin Hâit-i Kıbeli'sinin yanındaki yer de böyledir. Söylentiye göre orada Hûd aleyhisselam'ın kabri varmış. İlim ehlerinden Peygamber Hûd aleyhisselam'ın Dımeşk'te vefat ettiğini zikreden hiçbir kimsiyi bilmiyorum. Bilakis şöyle denilmiştir: Yemen'de vefat etmiştir. Mekke'de vefat ettiği de söylenir. Hûd aleyhisselam'ın gönderildiği yer, Yemen olup kavmi helak olduktan sonra Mekke'ye hicret etmiştir. Şam'a gelirse; ne onun yurdu ne de hicret ettiği yerdir. İlim ehlinin bunu zikretmeyip aksine, tam tersini zikretmesiyle birlikte hal böyleyken onun Dımeşk'te vefat etmesi, son derece uzaktır.

Aynı şekilde, Dımeşk'teki Bâb-ı Garbi'nın dışındaki meşhet de böyledir. Söylentiye göre orası Uveys El Karni (Veysel Karani)'nin kabriymiş. Ne Uveys'in Dımeşk'te vefat ettiğini ne de oraya yöneldiğini söyleyen birini biliyorum. Kaldı ki Uveys, Yemen'den Irak topraklarına gelmiştir. Denildiğine göre o, Sıffin'de öldürülmüştür. Bir görüşe göre de Fars kenar topraklarında ölmüştür. Ayrıca bundan başka görüşler de vardır. Şam'a gelirse; orada ölmek bir yana, oraya geldiği hiçbir şekilde zikredilmemiştir.

Yine bu kabilden olarak Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in eşi Ummu Seleme'nin kabri olduğu söylenen kabri zikredebiliriz. Halbuki onun (*radiyallahu anh*)a Şam'da değil, Medine'de öldüğü hususunda hiçbir hilaf yoktur. Aynı şekilde o, Şam'a hiçbir zaman gelmemiştir. Şüphesiz ki Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in eşi Ummu Seleme, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sonra yolculuğa da çıkmamıştır. Aksine, belki de o, Yezid b. Seken'in kızı Ummu Seleme El En-sariyye (*radiyallahu anh*)a'dır. Çünkü Şehr b. Havşeb vb. gibi Şam ehli, kendisinden rivayette bulunacağı zaman Ummu Seleme derlerdi. Aynı zamanda bu, Muaz b. Cebel (*radiyallahu anh*)'ın amcasının kızı olup kadın sahabilerin ileri gelenlerinden ve onlardan fıkıh ve dindarlık sahibi olanlarından. O kabirde yatanın Yezid b. Muaviye'nin karısı Ummu Seleme olması da ihtimaldir. Ancak bu uzak bir görüştür. Çünkü onun karısı ilim ve dindarlıkla meşhur değildir. Zaten bu isimler ve emsallerinde meydana gelen hataların çoğu ortak ve değiştirilen isimlerden kaynaklanmaktadır.

Yine bu kabilden olarak Mısır'ın Kahire şehrindeki kabri zikredebiliriz. Söylentilere göre orada Hüseyin (*radiyallahu anh*)'ın başı bulun-

maktadır. Bunun aslı ise, o baş, önceleri Askalan'da içerisinde Hüseyin'in başı olduğu söylenen bir meşhette idi. Yine söylentiye göre o baş, oradan Mısır'a taşınmıştır. Bu ilim ehlinin ittifakıyla batıl olup, onlardan hiçbirisi Hüseyin'in başının önceleri Askalan'da olduğunu dile getirmemiştir. Aksine bu konuda birkaç görüş olmakla birlikte bu, onlardan biri değildir. Şüphesiz onun başı, Kufe'de Ubeydullah b. Ziyâd'ın önüne getirilmiştir. Hatta Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den onun hakkında, kendisini kızdıracak bir hadis de rivayet edilmiştir. Bazı insanlar da bu rivayetin Şam'da iken Yezid b. Muaviye önünde olduğunu zikretmişlerdir. Halbuki bu, sabit değildir. Çünkü söz konusu hadiste ismi geçen sahabeler, o zamanlar ancak Irak'ta idiler.

Kendileri tanınmış kişilerin isimlerine ait çoğu kabir de böyledir. Malumdur ki o kabirler, onlara ait değildir. İşte bu yerlerde, her ne kadar cahiller bir fazilet olduğuna inansalar da aslen hiçbir fazilet yoktur. Hey Allah'ım! Şayet o kabirler, sadece Müslüman bir kimseye ait olmuş olsalar dahi yine de cahillerin sandığının aksine hususiyeti olmayan diğer Müslümanların kabirleri gibidir. Ayrıca o kabirler doğru olsa dahi, onların bayram yeri edinilmesi caiz olmayıp, yanında anlattığımız yalan kabirler yanında yapılan şeyler yapılamaz. Eğer bu kabirler, isimsiz salih bir kişiye ait ise, ikinci kısımdandır.

Yine, içerisinde Peygamber (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in veya başkasının bir izi olduğu söylentisi olan ve Mekke'deki Makam-ı İbrahim'e benzetilen yerler de bu türdendir. Tıpkı cahillerin, Beytü'l Makdis'teki, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ayak izi olduğu düşünülen kaya hakkında söyledikleri gibi. Ayrıca bana ulaştığına göre bazı cahiller, o izin Rab (Sübhanehu ve Teâlâ)'ya ait olduğunu zannetmekteymiş. Onlar, o izin ayak bastığı yere ait olduğunu zannetmektedirler.

Yine Dımeşk'teki Kadem (ayak) Mescidi diye adlandırılan Kıbeli Mescidi'nde aynı şekilde bir iz vardır. Söylentiye göre o iz, Musa aleyhis-selam'ın ayak izidir. Bu, hiçbir şekilde aslı astarı olmayan batıl bir şeydir. Kaldı ki Musa ne Dımeşk'e ne de çevresine hiçbir zaman gelmemiştir.

Bunlar gibi, orada görülen rüyalarından hareketle, bazı peygamberler ve salih zatlara nispet edilen meşhetler de böyledir. Herhangi bir bölgede

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) veya salih bir zatın görülmesi, kendisi sebebiyle oraya kastedilen bir fazileti ve orayı musalla edinilmesini gerektirmez. Bunları ve emsallerini ancak kitap ehli yapmaktadır. Ayrıca oralarında, çoğunlukla kitap ehline özenerek Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın veya söz konusu o salih kişinin veya bazı uzuvlarını resmi çizilmektedir. Tıpkı önceleri Dimeşk'in bazı mescitlerinde olduğu gibi. Mesela içerisinde avuç içi heykeli olan Keff (avuç içi) Mescidi. Söylentiye göre o, Ali (kerremallahu vechehu)'nın eliymiş. Neticede Allah o putu yıkmıştır. Bu gibi mekânlar, birçok beldede çok sayıda mevcuttur.

Hicaz'da da bazı yerler vardır. Misal olarak, sen Bedir'den Mekke'ye giderken yolun sağında kalan mağarayı zikredebiliriz. Söylentiye göre orası, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile Ebubekir (*radiyallahu anh*)'ın kendisine sığındığı ve Allah'ın şu kavlinde zikrettiği mağaradır:

ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ

"İki kişiden ikincisi olarak... Hani ikisi, o mağaradaydı."⁶¹⁸

İlim ehli arasında, Kuran'da zikredilen o mağaranın, Mekke'nin yakınlarında bulunan Sevr Dağı'ndaki mağara olduğu hususunda hiçbir hilaf olmayıp, söz konusu mağara, günümüzde de Mekke ahalisi tarafından bilinmektedir.

İşte her ne olursa olsun kendisinin bir hususiyeti olduğuna inanılan bu bölgelerin, tazim türlerinden herhangi biriyle tazim edilmesi İslam'dan değildir. Zaten şeriatın tazim etmediği bir mekâna tazimde bulunmak, şeriatın tazim etmediği bir zamanın tazim edilmesinden daha şerli bir iştir. Çünkü yanında ibadet etmek suretiyle cisimleri tazim etmek, putlara tapmaya zamanın tazim edilmesinden daha yakındır. Hatta öyle ki, oralarda namaz kılmaktan kaçınılması -her ne kadar namaz kılan kimse orayı tazim etmeyi kastetmese de- vaciptir. Bu, her ne kadar namaz kılan kişi, kendileri sebebiyle orada namaz kılmayı kastetmese de, upkü gerçekliği kesinleşmiş olan kabirlerin yanında namaz kılınmasının yasak olduğu gibi, oraların namaz için tahsis edilmesine mazeret (zeri'a) olmasın diyerdir. Yine bu, her ne ka-

dar oruç tutan kimse, orucu o günlere has kılmış olmasa bile, tek olarak cuma gününde veya Şaban ayının sonlarında oruç tutulmasının yasak olduğu gibidir. Çünkü böyle şeylerden nehyedilmiş olmasıyla birlikte tahsis edilmesi kastedilenin, aynı şekilde fiil ile tahsis edilmesinden de nehyedilir.

Bu mekânlar, kaymak üzere olan bir uçurumun kenarına kurarak onunla cehennem ateşine yuvarlanan Dırar Mescidi'ne ne kadar da benzemektedir! Gerçekten Dırar Mescidi, zarar vermek, küfretmek, müminlerin arasını bölmek ve daha önce Allah ve Rasulüne savaş açanları gözlemek için bina edilmiştir. Allah, peygamberini (*sallallahu aleyhi ve sellem*) orada namaz kılmaktan nehyedip, o mescidin yıkılmasını emretmiştir.

Bu batıl meşhetler, sadece Allah'ın evlerine özenmek, Allah'ın tazim etmediğine tazimde bulunmak, ne fayda ne de zarar verebilen bir kısım şeylere ibadet etmek ve mahlukatı, Rasulünün dili üzere teslim olarak Tek ve Ortağı Olmayan Allah'a ibadet etmek demek olan Allah yolundan alıkoymak için ortaya konmuştur. Bu meşhetlerin bayram edinilmesi, etrafında bir araya gelmek ve bunu amaç edinmeyi adet haline getirmektir. Çünkü عيد "i'd" yani bayram kelimesi معارضة "muavade"⁶¹⁹ kelimesinden gelmektedir.

Öyle olmamasına rağmen, sabit olmamış bazı hususiyetleri olduğu iddia edilen bazı mekânlar da bu kısıma katılır. Bunlara, hakkında bir peygamber veya salih bir zatın kabri veya bir peygamber veya salih bir zatın makamı vb. gibi söylentiler olan çoğu kabri önek gösterebiliriz. Bu söylentiler bazı zamanlar doğru; bazı zamanlar ise yalan olabilir. İşte yeryüzündeki çoğu meşhetler bu kısımdandır. Çünkü doğru kabir ve makamlar gerçekten çok azdır. Ayrıca ilim ehlinde çoğu kimse şöyle demektedir: Enbiyanın kabirlerinden ancak bizim Nebimizin (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabri sabittir. Ondan başkasının kabri ise, bundan başka şekilde sabit olabilmektedir. Misal olarak Halilullah İbrahim aleyhisselam'ın kabri; bu kabrin bu çevrelerde olduğu bilgi dahilindedir. Ancak, bizzat nerede olduğu hususu şüphelidir. Tıpkı Dımeşk'te bulunan Bâb-ı Sağır'deki sahabe kabirlerinin çoğunun durumu gibi. Kaldı ki oralar, birçok kere değişmiştir. Bilal'in veya başkasının kabrinin yerini tayin etmek özel bir yol olması müstesna neredeyse olanaksızdır. Şayet sözünü ettiğimiz husus, sabit olsa

⁶¹⁹ Muâvede: Dönüş, geri dönme, avdet etme gibi manalara gelir. (Çev.)

dahi, yine de bu sabitliği, kabrin çevresinde ihdas edilen şeylerden bir şer'i hüküm tealluk etmez.⁶²⁰

Ancak asıl amacımız, ilk kısmı yani, hiçbir hususiyeti olmayan mekânların tazim edilmesi konusunu beyan etmektir. Bu mekânların hususiyetinin olmaması; ya bir hususiyetinin olmadığı bilinmekle ya da herhangi bir hususiyetinin olduğunun bilinmemesi iledir. Zira ilimsiz ibadet etmek veya amel işlemek, tıpkı ilmin hilafına ibadet etmek ve amel işlemenin nehyedildiği gibi nehyedilmiştir. Kaldı ki bu sözü geçen işlerin zaptı, şayet bu dünden olsaydı; kesinlikle ihmal edilmez, dini korunmuş ve hata-dan yana masum olan bu ümmetten zayı olmazdı.

Ayrıca çoğunlukla, insanların mallarını batıl bir şekilde yiyen ve Allah'ın yolundan alıkoyan türbedarlar ve mücavirlerin ağızlarında, o kabirlerle alakalı hikayeler dolaştığına ne de çok şahit olursun! Çoğu zaman içerisinde tesir barındıran hikayeler anlatılır. Mesela; bir adam kabrin yanında dua etmiş de duasına icabet edilmiş veya eğer Allah ihtiyacını yerine getirirse o kabre adakta bulunacakmış da Allah onun ihtiyacını gidermiş... Daha bunun gibi nice şeyler. İşte bunların benzeri işlerle putlara ibadet ediliyordu. Çünkü putperest olan o kavimlere, putlar tarafında hitap edilmekteydi. Belki de çoğunlukla -o putlara yönelindiklerinde- ihtiyaçları da karşılanmaktaydı. Aynı şekilde bu husus, Hindistanlı ve diğer yörelere mensup putperestlerin de başına gelmekteydi. Belki de bu işler, Allah'ın tazim edilmesini meşru kıldığı kendisine hac yapılan evine, Allah'ın istilam edilmesini ve öpülmesini meşru kıldığı Allah'ın sanki sağ eli gibi olan Hacer-i Esved'e ve Allah'ın evlerinin ta kendisi olan mescitlere kıyas edilmiştir.

Güneşe ve Ay'a da ancak bu kıyaslar⁶²¹ ile ibadet edilmişti. İşte bu gibi şüpheler dolayısıyla yeryüzünde yaşayanlar arasında şirk meydana gelmiştir.

⁶²⁰ Yani, kabrin sahibine aidiyeti kesinleştiği vakit, çevresinde yapılan işlerden hiçbirini, herhangi bir şer'i hükümle alakalı olamaz. Daha açık bir ifadeyle, madem bu kabrin sahibine aidiyeti kesindir, o zaman orada namaz kılınması, zikir yapılması, belirli günlerde toplanıp Kuran okunması müstehap veya vaciptir, denilemez. (Çev.)

⁶²¹ Burada kıyaslar ile kastedilen, felsefe ve mantıkçıların itikatları hususunda kendilerine itimat ettikleri akli ve mantıki kıyaslardır. Yine Şeyhulislam'ın bu kişilere reddiye içeren "Er Reddu Ale'l Mantukıyyin" isminde bir eseri de bulunmaktadır. (Nasır b. Abdülkerim El Akl talikinden)

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sahih olarak rivayet edildiğine göre o nezr/adağı yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

إِنَّهُ لَا يَأْتِي بِخَيْرٍ وَإِنَّمَا يَسْتَخْرِجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ

"Şüphesiz ki adak hayır getirmez. Adakla ancak cimriden mal çıkarılır."⁶²²

Ne bir faydası olan ne de herhangi bir hayrı getiren şarta müteallik itaat adağı böyle ise, acaba ne bir zarar ne de fayda verebilen bir şey için adakta bulunmak konusunda ne düşünülür?

Duaya icabet edilmesine gelirsek; icabet sebebi kimi zaman dua edenin zarureti ve dürüstlüğü veya mücerret olarak Allah'ın o kula rahmeti olabilir. Belki de Allah'ın kişinin duası sebebiyle hükmettiği bir iş veya her ne kadar dua eden şahıs hakkında bir fitne olsa dahi başka sebepler de olması mümkündür. Çünkü bizler bilmekteyiz ki kafirler, putlar yanında dua etmeleri ve onlarla tevessülde bulunmalarına rağmen dualarına icabet edilmekte, kendilerine zafer, yardım ve rızık verilmektedir. Ayrıca Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

كَلَّا نُمَدِّهُ هُوَلَاءَ وَهَوَلَاءَ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَخْظُورًا

"Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de) Rabbinin ihsanından (istediklerini) veririz. Rabbinin ihsanı (kimseye) yasaklanmış değildir."⁶²³

Yine şöyle buyurmaktadır:

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا

"Şu da gerçek ki, insanlardan bazı adamlar, cinlerden bazı adamlara sığınırlandı. Böylece onların taşkınlıklarını arttırırlardı."⁶²⁴

⁶²² Buhari, 6693 – Müslim, 2639

⁶²³ İsra, 20

⁶²⁴ Cin, 6

Takdir olunan şeylerin sebeplerinde sayılması uzun sürecektir bazı hususlar vardır. Kitabımız onları detaylandırma yeri değildir. Yaratılmışlara vacip olan, Allah'ın peygamberler ile gönderdiği şeylere tabi olmak ve onlarda dünya ve ahiret hayırları olduğunu bilmektir.

Umuyorum ki ben, inşâAllah başka bir yerde bu tesirlerin bazı sebeplerini açıklayacağım.⁶²⁵

⁶²⁵ Şeyhulislam (rahmetullahi aleyh) bu konuda "Kaidetun Celiletun Fi't Tevessül ve'l Vesile" isimli kitabını telif etmiştir.

FASIL

Mekânların ikinci kısmı, bir hususiyeti olan ancak, o hususiyetin, oranın ne bayram yeri edinilmesini ne namaz kılınmasını ne de başka bir ibadet çeşidinin yapılmasını gerektirmediği mekânlardır. Enbiya ve salihlerin kabirleri bu mekânlardandır. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve seleften oraların bayram yeri edinilmesini yasakladığıyla alakalı umumi/genel ve hususi/özel rivayetler gelmiştir. Ayrıca onlar, bayram teriminin manası da beyan etmişlerdir.

Umuma gelirsek; Ebu Davud Süneninde şöyle demiştir: Bize Ahmed b. Salih tahdis etti; dedi ki: Abdullah b. Nafi'ye kıraat edildi; Bana İbn Ebi Zi'b, Said El Makberi'den o da Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan onun şöyle dediğini haber verdi: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

لا تجعلوا بيوتكم قبورا، ولا تجعلوا قبرى عيداً، وصلوا على فإن صلاتكم تبلغنى حيث كنتم

"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Kabrimi de bayram yeri edinmeyin. Siz bana salât edin. Şüphesiz ki salâvatlarınız, nerde olursanız bana ulaşır."⁶²⁶

Bu isnat, hasendir. Çünkü ravilerinin hepsi sika olup meşhurdurlar. Ancak Malik'in arkadaşı olan Abdullah b. Nafi' Es Sâîğ El Fakih El Medeni leyyin olup, hadislerinde zede (kadh) yoktur. Yahya b. Main şöyle demiştir: "O, sikadır." Sana, Yahya b. Main'in onu sika olarak belirtmesi

yeter! Ebu Zur'a şöyle demiştir: "Onda beis yoktur." Ebu Hatim Er Râzi ise şöyle demiştir: "Hafız değildir. O, leyyinu'l hadis olup, hıfzını bazen tanır bazen de inkâr eder."

Yapılan bu açıklamalardan görüyoruz ki bazı alimler; hadisini, sahîh mertebesinde hasen mertebesine indirmektedir. Zira adaleti ve fıkıhı hususunda hiçbir hilaf yoktur. Ayrıca o, çoğunlukla zapt sahibi olup ara sıra karıştırmaktadır. Kaldı ki bu hadis, onun hıfzından tanınmaktadır, inkâr ettiklerinden değil. Çünkü bu, fıkıhı hususunda kendisine ihtiyaç duyulan bir Medine sünneti olup⁶²⁷ fakih, bunun mislini zapt eder.

Ayrıca bu hadisin, başka yollardan şahitleri de bulunmaktadır. Çünkü bu hadis, başka cihetlerden de rivayet edilmiştir ve böylece hadisi münker olarak kalmamıştır. Bununla birlikte hadiste geçen cümlelerden her biri Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den maruf isnatlarla rivayet de edilmiştir. Buradaki asıl amaç ise, Nebi'nin (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabrinin bayram yeri edinilmesinin nehyedilmiş olduğudur.

Hadisin şahitlerinden biri, Ebu Ya'la El Mavsili'nin Müsned'indeki şu rivayettir: "Bize Ebu Bekir b. Ebi Şeybe tahdis etti, dedi ki: Bize Zeyd b. El Habbab tahdis etti, dedi ki: Bize Cafer b. İbrahim -ki o Zi'l Cenaheyn'in evlatlarındandır- tahdis etti, dedi ki: Bize Ali b. Ömer babasından, o Ali b. Hüseyin'den tahdis ettiğine göre o, önceleri Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrinin yanında bulunan bir aralığa gelip sonra da oraya girip dua eden bir adamı görmüştür. Hemen onu bundan nehyetmiş ve ona şöyle demiştir: Benim babamdan, onun dedemden onun da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den duyduğu bir hadisi sana haber vermeyim mi? Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) dedi ki:

لا تتخلوا قبري عيداً، ولا بيوتكم قبوراً، فإن تسليمكم يبلغني أينما كنتم

"Kabrimi bayram yeri/zamanı edinmeyin. Evlerinizi kabirler edinmeyin. Şüphesiz ki selamınız nerede olursanız bana ulaşır."

Ayrıca bu hadisi, Muhammed b. Abdulvahid El Makdisi El Hafız'ın ceyyid hadislerden seçtiği ve Sahihayn üzerine ziyade olan Müstahrecin-de rivayet etmiştir. Onun bu eserinde koştuğu şart, Hakim'in Sahihindeki şartlardan daha güzeldir.

Yine Said, Süneninde şöyle rivayet etmiştir: Bize Hibbân b. Ali tahdis etti; dedi ki: Bize Muhammed b. Aclan, Ebi Said Mevla'l Mehri, den tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لَا تَتَّخِذُوا بَيْتِي عِيدًا، وَلَا بَيْوتَكُمْ قُبُورًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ حَيْثُمَا كُنْتُمْ، فَإِنْ صَلَاتُكُمْ تَبْلُغُنِي

"Evimi bayram yeri edinmeyin. Evlerinizi de kabirlere çevirmeyin. Her nerede olursanız bana salât edin. Çünkü salâvatlarınız bana ulaşır."

Yine Said şöyle demiştir: Bize Abdulaziz b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bana Süheyl b. Ebi Süheyl haber verdi, dedi ki: Beni Hasen b. Hasen b. Ali b. Ebi Talib (radiyallahu anhu) kabrin yanında gördü ve bana seslendi. O sırada o, Fatıma'nın evinde akşam yemeği yiyordu. Dedi ki: Hadi akşam yemeğine gel. Dedim ki: Yemek istemiyorum. Dedi ki: Bana ne oluyor ki seni kabrin yanında görüyorum? Dedim ki: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam verdim. Bunun üzerine şöyle dedi: Mescide girdiğinde selam ver. Sonra şöyle dedi: Şüphesiz Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle demiştir:

لَا تَتَّخِذُوا قُبُورِي عِيدًا، وَلَا تَتَّخِذُوا بَيْوتَكُمْ مَقَابِرَ، لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ، وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنْ صَلَاتُكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُمَا كُنْتُمْ

"Kabrimi bayram yeri/zamanı edinmeyin. Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Allah Yahudilere lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler. Bana salât edin. Siz nerede olursanız salâtınız bana ulaşır."

Hasen dedi ki: Sizinle Endülüs'te olan kişiler eşittir.

Bu iki farklı vecihten rivayet edilen iki mürsel hadis, hadisin varlığına delalet etmektedir. Özellikle, bunu irsal eden, hadisle ihticac etmiştir. İşte

bu, hadisin, ravi nazarında sübutunu gerektirmektedir. Şayet bu hadis, bu ikisinin dışında müsned cihetlerden rivayet edilmemiş olsa dahi makbuldür. O halde önceki sayfalarda müsnet olarak geçmişken durum nasıl olur?

Hadisin delalet yönü şudur: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri, yeryüzündeki en faziletli kabirdir. Bununla birlikte O, oranın bayram yeri edinilmesini yasaklamıştır. Her kim olursa olsun onun dışındaki birinin kabri ise yasaklanmaya daha layıktır. Sonra O, yasağın yanında şu sözünü zikretmiştir: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin." Yani evlerinizi namaz, dua ve kıraatten yana işlevsiz hale getirmeyin ki kabirler konumunda olmasınlar. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in, evlerde ibadet etmenin yollarını araştırmak hususundaki emri ile bunun kabirler yanında yapılmasını yasaklaması, Hristiyan müşrikleri ve onlara benzeyenlerin yaptığının tam aksidir. Sahihayn'da İbn Ömer (*radiyallahu anh*)uma'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

اجعلوا من صلاتكم فى بيوتكم، ولا تتخذوها قبورا

"Bazı namazlarınızı evlerinizde kılın. Onları kabirlere çevirmeyin."⁶²⁸

Yine Müslim, Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan o da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet ettiğine göre O, şöyle buyurmuştur:

لا تجعلوا بيوتكم مقابر، فإن الشيطان يفر من البيت الذى يسمع سورة البقرة تقرأ فيه

"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Çünkü şeytan, içerisinde Bakara Suresi okunduğunu işittiği evden kaçır."⁶²⁹

Sonra Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), kabrinin bayram yeri edinilmesini yasaklamasının akabinde şöyle buyurmuştur: "Bana salât edin. Çünkü salavatlarınız, nerede olursanız bana ulaşır." Diğer hadiste ise şöyle geçmekteydi: "Nerede olursanız selamlarınız bana ulaşır." Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu sözleriyle şu manaya işaret etmek-

⁶²⁸ Buhari, 432 – Müslim, 777
⁶²⁹ Müslim, 780

tedir: Sizin salât ve selamınızdan bana ulaşan, kabrime yakınlığınız veya uzaklığınıza rağmen gerçekleşmektedir. Bu yüzden kabrimi bayram yeri edinmenize ihtiyacınız yoktur.

Salavat se selamlarımızın kendisine arz edilmesiyle alakalı hadisler çok sayıdadır. Misal olarak; Ebu Davud'un Ebi Sahr yoluyla Humeyd b. Ziyad'dan, onun Yezid b. Abdullah'tan onun da Ebu Hureyre (radiyallahu anh) 'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

ما من أحد يسلم على إلا رد الله على روحى حتى أرد عليه السلام

"Birisi bana selam verdiğinde Allah bana ruhumu geri verir. Ki ben de selamına alırım."⁶³⁰

Yine misal olarak; aynı şekilde Ebu Davud'un Evs b. Evs (radiyallahu anh) 'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

أَكثَرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَلَيْلَةِ الْجُمُعَةِ، فَإِنْ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَعْرِضُ صَلَاتَنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتُ؟ فَقَالَ: إِنْ أَلَّهِ حَرَمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ لَحُومَ الْأَنْبِيَاءِ

"Cuma günü ve cuma gecesi bana çokça salât edin. Çünkü salavatlarınız bana arz edilir. Dediler ki: Ey Allah'ın Rasülü! Nasıl olur da sen çürümüş kemiğe dönüştükten sonra salatlarımız sana arz edilir? Bunun üzerine şöyle buyurdu: Şüphesiz ki Allah, yeryüzüne enbiyanın etlerini yemeyi haram kılmıştır."⁶³¹

İbn Ebi Şeybe Müsnedi'nde Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

من صلى عند قبري سمعته، ومن صلى على نائيا بلغته

"Kim kabrim yanında bana salât ederse, onu duyarım. Kim de uzaktan salât ederse, bana ulaştırılır."

⁶³⁰ Ebu Davud, 2041

⁶³¹ Ebu Davud, 1047

Darekutni bunu, mana ile rivayet etmiştir.

Ayrıca Nesai ve diğerlerinde Ondan (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

إن الله وكل بقبرى ملائكة يبلغونى عن أمتى السلام

"Şüphesiz ki Allah kabrimde birtakım melekleri görevlendirmiştir. Onlar ümmetimden bana selamlarını ulaştırırlar."

Bu konuda başka hadisler de vardır.

Sonra, Tabiinden olup ehli beytin en faziletlisi olan (Zeynelâbidin) Ali b. Hüseyin (*radiyallahu anh*), o adamın Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri çevresinde dua etmeyi taharri etmesini nehyetmiş ve mezkûr hadisle istidlal etmiştir. Ki o, hadisin ravisi olup, hadisi babası Hüseyin'den, o dedesi Ali'den işitmiştir. Yine o, hadisin manası, başkalarından daha iyi bilmektedir. Gördüğün gibi kişinin, dua vb. için kabre yönelmesini, orayı bayram yeri edinmesi olduğunu beyan etmiştir.

Aynı şekilde amcasının oğlu ehli beytinin şeyhi olan Hasan b. Hasan da kişinin mescide girerken kabre selam vermek vb. gibi hususlar için oraya yönelmesini kerih görmüştür. Ayrıca bunu, kişinin orayı bayram yeri edinmesinden olduğu görüşündedir. Sünnetin, Medine halkı ve kendilerinin Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e hem nesep hem de ev bakımından yakınlığı bulunan Ehl-i Beyt'ten nasıl çıktığına bir bak! Çünkü bu kişiler, bu sünnete diğerlerinden daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar ve ayrıca bu sünneti en iyi kavrayan yine onlardır.

Bayram terimi, mekâna isim olarak verildiğinde, içerisinde bir araya gelinmenin amaçlandığı ve çevresinde ibadet veya ibadet dışında başka bir şey için gidip geldikleri mekân, anlamındadır. Tıpkı Mescid-i Haram, Mina, Müzdelife, Arefe'nin Allah tarafından bayram ve insanlar için içerisinde bir araya gelecekleri ve dua, zikir ve kurban kesmek için gidip gelecekleri toplanma yeri kılınması gibi. Önceleri müşriklerin de çevresinde bir arada bulunmak için gidip geldikleri bazı mekânları vardı. Derken İslam geldiğinde Allah, bunların hepsini ortadan kaldırmıştır.

Bu kısım mekânlar, enbiya ve Salihlerin kabirleri ile, kabirleri olması takdir edilmesi sebebiyle onların kabirleri olması olanaklı olan mekânlar da dahildir. Daha doğrusu, diğer kabirler de bu kısma dahildir. Çünkü Müslüman kabri, Sünnet ile gelen hürmete sahiptir. Zira o, meyyit (ölü) Müslümanın evi olup, ittifakla üzerine ne bir necaset bırakılır ne basılır ne de kabri eşilir. Mezhebimize göre, üzerine de yaslanılmaz. Ayrıca cumhur ulemaya göre, çevresinde ona eziyet verecek çirkin söz ve fiiller yapılmaz. Yine kabrin yanına gidildiğinde sahibine selam vermek ve onun için dua etmek müstehaptır. Ayrıca meyyit ne kadar faziletliyse, o bu şeylere en hak sahibi olandır.

Bureyde b. El Husayb (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabına kabirlere gittikleri vakit şöyle demelerini öğretirdi:

السلام على أهل الديار

"Selam, bu diyarın ahalisi üzerine olsun."

Başka bir lafızda ise şöyledir:

السلام عليكم أهل الديار، من المؤمنين والمسلمين، وإنا إن شاء الله بكم للاحقون، نسال الله لنا ولكم العافية

"Selam, bu diyarın Mümin ve Müslüman ahalisi üzerine olsun. Şüphesiz ki bizler, inşâAllah sizlere katılacağız. Allah'tan biz ve sizler için afiyet diliyoruz."⁶³²

Yine Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir makbere girdi ve akabinde şöyle dedi:

السلام عليكم دار قوم مؤمنين، وإنا إن شاء الله بكم للاحقون

"Selam üzerinize olsun ey mümin bir kavmin yurdu! Şüphesiz ki bizler, inşâAllah sizlere katılacağız."⁶³³

⁶³² Müslim, 975

⁶³³ Müslim, 249

Yine uzun bir hadiste Aişe (radiyallahu anh)a'dan rivayet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إن جبريل أتاني فقال: إن ربك يأمرك أن تأتي أهل البقيع، فتستغفر لهم، قالت: قلت: كيف أقول يا رسول الله؟ قال: قل: السلام على أهل الديار من المؤمنين والمسلمين، ويرحم الله المستقدمين منا والمستأخرين، وإنا إن شاء الله بكم لاحقون

"Cibril bana gelip dedi ki: Rabbin sana Baki Mezarlığı'na gidip onlar için bağışlanma dilemeni emretmektedir. Aişe dedi ki: Dedim ki: Nasıl diyeceğim ey Allah'ın Rasulü! Dedi ki: Şöyle söyle: Selam, bu diyarın mümin ve Müslümanlardan olan halkı üzerine olsun. Allah bizden önce gidenlere de geriye kalanlara da rahmet etsin. Şüphesiz bizler, inşaAllah size katılacağız."⁶³⁴

İbn Mace, Aişe'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i kaybettim. Derken onu Baki'de buldum. Dedi ki:

السلام عليكم دار قوم مؤمنين، أنتم لنا فرط، ونحن بكم لاحقون، اللهم لا تحرمننا أجرهم، ولا تفتنا بعدهم

"Selam üzerinize olsun ey mümin bir kavmin yurdu! Sizler bizi geçtiniz. Bizler ise size katılacağız. Allah'ım! Bizleri onların ecirlerinden mahrum etme ve onlardan sonra bizi fitneye düşürme!"⁶³⁵

Yine İbn Abbas (radiyallahu anh)uma'dan rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Medine kabirleri-ne uğradı ve yüzünü onlara doğru döndü. Akabinde ise şöyle dedi:

السلام عليكم يا أهل القبور، يغفر الله لنا ولكم أنتم سلفنا ونحن بالآثر

"Selam üzerinize olsun ey kabir halkı! Allah bize ve size mağfiret etsin. Sizler bizi geçtiniz. Bizler de sizin izinizdeyiz."

Bunu Ahmed ve Tirmizi rivayet etmiştir.⁶³⁶ Tirmizi dedi ki: Bu hasen garib hadistir.

Yine ondan (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sabit olduğuna göre kendisi, Uhud Savaşı'ndan sekiz sene sonra şehitleri ziyaret etmiş ve üzerlerine tıpkı cenaze namazı gibi namaz kılmıştır.

Yine Ebu Davud, Osman b. Affan (*radiyallahu anh*)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*), mevtanın defin işini bitirdiğinde yanında ayakta durur ve şöyle derdi:

استغفروا لأخيكم وسلوا له التثبيت، فإنه الآن يسأل

"Kardeşiniz için bağışlanma talep edin ve onun adına sebat ettirilmesini dileyin. Çünkü o şu anda sorguya çekilmektedir."⁶³⁷

Yine İbn Abdulberî'in sahih dediği bir hadis rivayet edilmiştir. Şöyle ki; Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

ما من رجل يمر بقبر رجل كان يعرفه في الدنيا، فيسلم عليه، إلا رد الله عليه روحه، حتى يرد عليه السلام

"Bir kimse, dünyadayken tanıdığı bir kişinin kabrine uğrayıp ona selam verdiğinde; Allah ruhunu ona geri verir. Ta ki o, selama karşılık verir."

Yine defnedildikten sonra mevtaya telkinde bulunmakla alakalı, kendisinde nazar olan bir hadis de rivayet edilmiştir. Ancak, evvelki Şamlılardan bazı kişiler, hadisi rivayet etmekle birlikte onunla amel etmişlerdir. İşte bu sebeptendir ki ashabımızdan çoğu ve başka alimler bunu müstehap görmüşlerdir.⁶³⁸

⁶³⁶ Tirmizi, 1053

⁶³⁷ Ebu Davud, 3221

⁶³⁸ Mevtaya telkinde bulunmak, kişinin kabir başında durup ona şöyle demesidir: Ey filan! Şunu şunu hatırla! (Nasır b. Abdülkerim) Günümüzde bu, halen uygulanmaktadır. Ancak hurafe olan, cami görevlisinin, ölünün kalkıp kafasını tahtaya vurduğu esnada çıkan sesi duyduğuna inanılmasıdır. (Çev.)

Bu ve buna benzer olarak Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yaptığı ve ümmetine defnin akabinde kabirler yanında, kabirleri ziyaret ve oralara uğrama esnasında yapılmasını emrettiği, sadece kişinin yaşayan biriyle selamlaması gibi mevtanın selamlanması; definden önce veya sonrasında üzerine namaz kıldığı zaman kişinin, yaşayan birine dua etmesi gibi ona dua etmesidir. Mevta için yapılan dua içerisinde, yaşayanın kendisi ve diğer Müslümanlar için dua da vardır. Tıpkı, cenaze üzerine kılınan namaz içerisinde, namaz kılan kimse ve diğer Müslümanlar için dua olduğu gibi. Kendisi için dua edilmek suretiyle mevtaya ayrıcalık verilmesi; bunların hepsi ve buna benzeyenler, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünnetinden olup, öne geçmiş ilk neslin üzerinde bulundukları davranışlardandır. Bu hususta, Müslümanlar için caiz olan da zaten budur. Ayrıca bu, sefelin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri ve diğer kabirlerin yanında yapmış oldukları uygulamalardır.

İbn Batta, El İbâne'de sahih bir isnatla Muâz b. Muâz'dan şöyle rivayet etmiştir: Bize İbn Avn tahdis etti; dedi ki: Bir adam, Nafi'ye şöyle sordu: İbn Ömer, bu kabre selam verir miydi? Şöyle cevap vermiştir: Evet. Yemin olsun ki onu, yüz kere ve yüzden fazla kere gördüm. O kabre gelir, yanında ayakta durur ve şöyle derdi: "Selam, Nebi'nin üzerine olsun. Selam, Ebu Bekir'in üzerine olsun. Selam, babamın üzerine olsun." İmam Ahmed'in kendisiyle ihticac ederek zikrettiği diğer bir rivayette ise şöyledir: "Sonra oradan çekilirdi." Bu eseri Malik, Muvatta'da rivayet etmiştir.

Kabirleri -hatta kafirlerin kabirlerini bile- ziyaret etmek, genel olarak caizdir. Çünkü Sahih-i Müslim'de Ebu Hureyre (*radıyallahu anh*)'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

استأذنت ربي أن أستغفر لأمي فلم يأذن لي، واستأذنته أن أزور قبرها فأذن لي

"Rabbimden, annem adına mağfiret dilemek için izin istedim. O ise bana izin vermedi. Kendisinden kabrini ziyaret edebilmem için izin istedim. O da bana izin verdi."⁶³⁹

Yine Müslim'de Ebu Hureyre'den rivayet olunduğuna göre o, şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) annesinin kabrini ziyaret etti. Hem ağladı hem de çevresindekileri ağlattı. Derken şöyle buyurdu:

استأذنت ربی أن أستغفر لها فلم يأذن لی، واستأذنته فی أن أزور قبرها فأذن لی فزوروا القبور، فإنها تذكركم الموت

"Rabbimden onun adına mağfiret istemek için izin istedim de bana izin vermedi. O'ndan kabrini ziyaret edebilmem hususunda izin istedim. O ise bana izin verdi. O halde kabirleri ziyaret edin. Çünkü bu, ölümünü hatırlatır."⁶⁴⁰

Yine Sahih-i Müslim'de Bureyde (radiyallahu anh)'dan rivayet olunduğuna göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

نهيتكم عن زيارة القبور فزوروها

"Sizleri kabirleri ziyaret etmekten nehyetmiştim. Artık kabirleri ziyaret edin."⁶⁴¹

Ahmed ve Nesai'ya ait olan diğer bir rivayette ise şöyledir:

من أراد أن يزور فليزور ولا تقولوا هجرا

"Ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. (Orada) kötü sözler söylemeyin."

Yine Ahmed, Ali b. Ebi Talip (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إنی كنت نهيتكم عن زيارة القبور فزوروها، فإنها تذكركم الآخرة

"Doğrusu önceleri size, kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık oraları ziyaret edin. Çünkü bu, size ahireti hatırlatır."

⁶⁴⁰ Müslim, 976

⁶⁴¹ Müslim, 977

Gördüğün gibi Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), kabirleri ziyaret etmeye nehiyden sonra izin vermiştir. Ayrıca buna, ziyaretin ölümü ve ahiret yurdunu hatırlatmasını gerekçe göstermiştir. Yine Müslüman ve kafirin kabrinin ziyaret etme hususunda genel bir izin vermiştir.

Hakkında zikrolunan lafzın varit olduğu sebep, kafirinde o lafza girmesini gerektirir. Zaten ölümü ve ahireti hatırlama olan illet, bunların hepsinde mevcuttur. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) Baki ehli ve şehitler mezarlığına, onlara dua etmek ve mağfiret dilemek için giderdi. İşte bu mana, kafirler olmaksızın sadece müminlere özeldir. Zaten bu ziyaret; yani, ahireti hatırlamak veya onları selamlayıp kendilerine dua etmek için kabirleri ziyaret etmek, daha önce de geçtiği üzere sünnette gelen şeyin ta kendisidir.

Ashabımız ve diğerleri şu konuda ihtilaf etmiştir: Kabirleri ziyaret etmek için yolculuğa çıkmak caiz midir? Bu konuda alimler iki görüş üzeridirler.

Birincisi: Caiz değildir. Kabirleri ziyaret etmek için yolculuğa çıkmak, masiyet olup o yolculukta namazın kısaltması da caiz değildir. Bu İbn Batta, İbn Akıl ve diğerlerinin görüşüdür. Çünkü böyle bir yolculuk selef zamanında olmayan bir bidattir. Zaten bu, ileride gelecek olan yasaklık manalarını içermektedir. Yine Sahihayn'da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet olduğuna göre o, şöyle buyurmuştur:

لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: المسجد الحرام، والمسجد الأقصى، ومسجدى هذا

"Şu üç mescit dışında yolculuğa çıkılmaz: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim şu mescidim."⁶⁴²

Bu nehiy, mescitlere ve meşhretlere doğru yapılan yolculukları da kapsar; yakınlaşma ve ibadet etmek için bizzat kendisine yolculuk yapmanın kastedildiği tüm mekânları da. Bunun delili şudur: Busra b. Ebi Busra El Gıfari, Ebu Hureyre'yi Allah'ın üzerinde Musa aleyhisselam ile konuştuğu Tûr dağından dönerken gördüğünde ona şöyle demiştir: "Oraya gitmezden önce seni görmüş olsaydım, kesinlikle oraya gitmezdin. Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: Üç mescit dışında yolculuğa çıkılmaz."

⁶⁴² Buhari, 1189 – Müslim, 1397

Gördüğün gibi hadisi rivayet eden sahabe, Tur ve emsali enbiya makamlarının umuma dahil olduğunu ve üç mescit dışında hiçbir mescide doğru yolculuk etmenin caiz olmadığı gibi, oralara doğru da yolculuk etmenin caiz olmadığını anlamıştır. O halde üçü hariç Allah'ın evlerinden herhangi bir eve doğru yolculuğa çıkmak caiz değilse, mevta kullarının evlerine doğru yolculuğa çıkmanın caiz olmaması daha evladır. Halbuki belde mescidine yönelmek, şehir halkı için kimi zaman vacip kimi zaman da müstehaptır. Mescitlere gitmenin faziletiyle alakalı sayılamayacak rivayetler gelmiştir.

İkincisi: Kabirlere doğru yolculuk etmek caizdir. İçlerinde Ebu Hâmid El Gazali, Ebu'l Hasen b. Abdûs El Harrani ve Şeyh Ebu Muhammed El Makdisi'nin de bulunduğu müteahhirlerden bir topluluk, böyle demiştir. Mütেকaddim ulemeden olup kendisinden, hadisin, içerisinde anne baba, alimler, şeyhler ve kardeşlerin bulunduğu yerlere veya bazı mübah dünya işleri amacıyla yolculuk yapılmasının yasak olduğu manasını kapsamadığı gibi bunun yasak olduğu manasını kapsamamasına binaen böyle bir şeyin nakledildiği birini biliyorum.

Bunlar dışında ihdas edilenler ise birkaç şeydir:

Mutlak olarak kabirlerin yanında namaz kılmak, oraları mescitler edinmek ve üzerlerine mescit kurmak ihdas edilen şeylerdendir. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den bunun yasaklığı ve buna sertçe karşı çıkış hususunda gelen naslar, mütevatirdir. Kabirler üzerine mescitlerin bina edilmesine gelirse; tüm mezheplerden olan alimlerin geneli, zikrolunan hadislerle tabi olarak böyle bir şeyin yasak olduğunu açıkça belirtmişlerdir. Ayrıca ashabımız ile Şafii, Malik ve ikisi dışındaki alimlerin ashabı, bunun haramlığını açıkça dile getirmişlerdir. Gerçi alimlerden bazıları herhangi bir kayıt olmaksızın, bu hususta kerahet lafzını kullanmaktadır. Ancak ben bununla, haramlık mı mekruhlu mu kastettiklerini biliyorum.

Bununla birlikte, yapılan söz konusu işin, haramlığının kesinliğinde hiçbir şüphe yoktur. Bu, Müslim'in Sahihinde Cundeb b. Beceli (*radıyallahu anh*)'dan rivayet ettiği şu hadis dolayısıyladır. Cundeb şöyle demiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i ölümünden beş gün önce şöyle buyururken işittim:

إني أبرأ إلى الله أن يكون لي منكم خليل، فإن الله قد اتخذني خليلاً، كما اتخذ إبراهيم خليلاً. ولو كنت متخذاً من أمتي خليلاً لاتخذت أبا بكر خليلاً، ألا وإن من كان قبلكم كانوا يتخذون قبور أنبيائهم وصالحيهم مساجد، ألا فلا تتخذوا القبور مساجد إني أنهاكم عن ذلك

"Sizden birini kendime dost (halil) edinmekten Allah'a sığınırım. Çünkü Allah İbrahim'i halil edindiği gibi gerçekten beni de halil edinmiştir. Şayet ümmetimden birini halil edinecek olsaydım kesinlikle Ebu Bekir'i halil edinirdim. Dikkat edin! Sizden öncekiler peygamberlerinin ve Salihlerinin kabirlerini mescit edindiler. Dikkat edin! Sakın ha kabirleri mescit edinmeyin. Size bunu yasaklıyorum."⁶⁴³

Yine Aişe ve Abdullah b. Abbas (radiyallahu anh)um'dan şöyle dedikleri rivayet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ölüm hastalığı geldiğinde elbisesini yüzüne atmaya başladı. Bundan bunaldığında ise yüzünden açtı. O bu haldeyken şöyle buyurdu:

لعنة الله على اليهود والنصارى، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah'ın laneti Yahudi ve Hristiyanların üzerine olsun. Peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."

Ravi dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onların yaptıklarından sakındırıyordu. Bunu Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.⁶⁴⁴

Yine Buhari ve Müslim, ikisi birlikte Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiklerine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

قاتل الله اليهود، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah Yahudileri kahretsin! Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."⁶⁴⁵

⁶⁴³ Müslim, 532

⁶⁴⁴ Buhari, 435/436 – Müslim, 531

⁶⁴⁵ Buhari, 437 – Müslim, 530

Müslim'in bir lafzında ise şöyledir:

لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."

Gördüğün gibi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), hayatının son demlerinde kabirlerin mescit edinilmesini yasaklamıştır. Üstelik o, kitap ehlinde böyle yapanları, ümmetini böyle yapmaktan sakındırmak için lanetlemiştir. Ki bu lanetleme, hadisin siyakındadır.

Aişe (radiyallahu anh)a dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ayağa kalkamadığı hastalığı esnasında şöyle buyurmuştur:

لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Nebilerinin kabirlerini mescit edindiler."

Aişe dedi ki: Bu sözü olmasaydı, kabri açıkta bırakılırdı. Ancak o, kabrinin mescit edinilmesinden korkmuştur. Bunu Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir.⁶⁴⁶

Yine İmam Ahmed'in, Müsnedinde Abdullah b. Mesud (radiyallahu anh)'dan ceyyid bir isnatla rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ مِنْ أَشْرَارِ النَّاسِ مَنْ تَدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءُ، وَالَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْقُبُورَ مَسَاجِدَ

"Hayatta iken kıyametin üzerlerine koptuğu ve kabirleri mescit edenler, insanların en şerlilerindendir."⁶⁴⁷

Bunu Ebu Hatim de Sahihinde rivayet etmiştir.

⁶⁴⁶ Buhari, 1330 – Müslim, 529

⁶⁴⁷ Müsned, 1/435

Eğer o bölge, gasp edilmiş bir arazi içinde olursa, yasak daha da ağırlaşır. Mesela; mezarlık olması için hayır olarak tahsis edilen arazilerde yatan bazı alimlerin veya salihlerin veya başka kimselerin üzerlerine bina etmek gibi. Bunların üzerine mescit veya medrese veya nöbet yeri veya meşhet bina edilir ve içerisine tuvalet konulur veya konulmaz. İşte bunların hepsi, şu haram türlerini içermektedir.

Birincisi: Mezarlık olması için hayır olarak tahsis edilen arazilerden, bir bedel olmaksızın, defin işlemi dışında faydalanmak ittifakla caiz değildir. Yani, oralara mescit veya medrese veya nöbet yeri bina edilmesi, meyyitin mescide defnedilmesi veya han vb. gibi şeylerin mezarlıklara bina edilmesi veya insanların içerisinde yürümeye ihtiyaç duydukları yola mescit bina edilmesine benzer.

İkincisi: Bunların çoğunun, Müslümanlara ait kabirlerin kazılması ve mevtanın kemiklerinin ortaya çıkarılmasını içermesidir. Ki o gibi yerlerin çoğunda böyle şeylerin yapıldığının bilinmektedir.

Üçüncüsü: Müslim Sahihinde Cabir'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabirleri üzerine bina yapılmasını yasaklamıştır.

Dördüncüsü: Necaset mahalli olan tuvaletlerin, Müslümanların kabirlerinde bina edilmesi, mezarlıklar yanında yapılan en çirkin işlerdendir. Özellikle tuvalet mahallinin, Müslüman bir kimsenin mezarı olduğunda...

Beşincisi: Kabirlerin mescit edinilmesi. Önceki sayfalarda böyle şeylerin haramlığını bildiren bazı nasları zikretmiştik.

Altıncısı: Kabirler üzerine lamba/mum dikmek. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) böyle yapana lanet etmiştir.

Yedincisi: Birçok söz ve fiillerinde kitap ehline ve bu sebeple gittikleri yollarında onlara benzemek. Zaten yaşanan (vakıa) da budur. Daha bunun gibi nice haramlık yönleri vardır.

Halilullah İbrahim aleyhisselam'ın kabri üzerindeki yapıların, öncele-ri etrafı kapalı olup, (hicri) dördüncü asra kadar oraya kimse girememek-teydi. Denildiğine göre halifelere bağlı bazı kadınlar, rüyalarında bunula

alakalı bir şeyler gördüler ve böylece orası darmadağın edildi. Şöyle de denilmektedir: Hristiyanlar oraları istila ettiklerinde, binaları yıkmışlar ve son dönem fetihlerinden sonra orası mescit olarak kalmıştır. Şeyhlerimizden olan fazilet sahibi kişiler, tüm bu mescitlerde namaz kılmazlar ve ashabına daha önce geçtiği üzere, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in emrine tabi olarak ve ona isyandan sakınarak oralarda namaz kılmayı yasaklardı.

Aynı şekilde sözünü ettiğimiz meşhetlerde mutlak olarak lamba/mum yakmak, caiz değildir ve ben varit olan yasağa karşı bir hilaf da bilmemek-teyim. Ayrıca oralar için adanan yağ ve dışındaki şeylere de vefa gösterilmesi de caiz değildir. Aksine böyle bir adağın mucibi⁶⁵¹, masiyet adağının mucibidir.

Kabirlerin çevresinde, orada hiçbir mescit inşa edilmemiş olsa dahi namaz kılınması da bu kabildendir. Çünkü böyle yapılması, oranın mescit edinilmesi demektir. Tıpkı Aişe (*radiyallahu anh*)'ın dediği gibi: "Bu sözü olmasaydı, kabri açıkta bırakılırdı. Ancak o, kabrinin mescit edinilmesinden korkmuştur." Aişe (*radiyallahu anh*) bu, sözüyle mücerret olarak mescit inşa edilmesini kastetmemiştir. Çünkü sahabe, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri çevresine mescit ediyor değillerdi. O bu sözüyle ancak, sahabenin, insanların kabri yanında namaz kılmalarından korktuklarını kastetmiştir. Kaldı ki, namaz kılmayı kastettiğin her yer, mescit edinilmiş demektir. Daha doğrusu, içerisinde namaz kılınan her yer, orada bir bina/yapı olmasa dahi mescit diye isimlendirilir. Tıpkı Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle dediği gibi:

جعلت لي الأرض مسجدًا وطهورًا

"Yeryüzü benim için mescit ve tahûr⁶⁵² kılındı." ⁶⁵³

⁶⁵¹ Mucip; vacip kılan demektir. Yani, yapılan bir amelden dolayı, kula vacip olan şeyleri ifade eder. (Çev.)

⁶⁵² Tahûr, Hanbeli ve onlarla aynı görüşte olan alimler nezdinde kendisi temiz olup başkasını temizleyen demektir. Başka bir deyişle hem temiz hem de temizleyici olandır. (Çev.)

⁶⁵³ Buhari, 335 – Müslim, 523

Yine Ebu Said El Hudri (*radiyallahu anh*)'ın rivayet ettiğine göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

الأرض كلها مسجد، إلا المقبرة والحمام

"Mezarlık ve hamam müstesna, yeryüzünün tümü mescittir."

Bu hadisi Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, İbn Mace, El Bezzar ve başkaları ceyyid isnatlarla rivayet etmişlerdir. Hadis hakkında konuşan, tüm yollarını ele almamıştır.⁶⁵⁴

Bil ki, alimler içerisinde mezarlıklarda namaz kılmanın kerahet sebebinin sadece mevtanın irininin toprağa karışmasından ötürü oraların necaset mahalli olmasına itikat edenler vardır. Bu itikada binaen, eski mezarlık ile yeni mezarlık arasında ve mezar ile toprak arasında bir engelin bulunduğu ile engelin olmadığı arasında fark vardır.

Yerin necaseti, oranın mezarlık veya başka bir yer olması fark etmek sizin üzerinde namaz kılınmasına engel teşkil eder. Ne var ki kabirlerin çevresinde namaz kılmanın yasak olmasından maksat bizzat bu değildir. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) beyan etmiştir ki Yahudiler ve Hristiyanlar, içlerinde salih bir adam öldüğünde kabri üzerine mescit inşa ederlerdi. Ayrıca şöyle buyurmuştur:

لعن الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler."

Yine kendisinden şöyle dediği rivayet edilmiştir:

اللهم لا تجعل قبري وثنا يعبد، اشتد غضب الله على قوم اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah'ım! Kabrimi tapınılan bir puta çevirme! Peygamberlerinin kabirlerini mescit edinen bir kavme Allah'ın gazabı şiddetli olmuştur."⁶⁵⁵

⁶⁵⁴ Yani, hadise zayıf hükmünü verenler, sadece bir senetten dolayı böyle yapmışlardır. Oysaki hadisin tüm yollarına bakılsa, hasen derecesine ulaştığı görülecektir. (Çev.)

⁶⁵⁵ Muvatta, 85

Aişe (radiyallahu anh) da şöyle demiştir: "Bu sözü olmasaydı, kabri açıkta bırakılırdı. Ancak o, kabrinin mescit edinilmesini kerih görmüştür." Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yine şöyle buyurmuştur:

إِنْ مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ الْقُبُورَ مَسَاجِدَ، أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ (ع) فَإِنِّي أَنهَى
عن ذلك

"Şüphesiz sizden öncekiler, kabirleri mescit edinirlerdir. Dikkat edin! Sakın ha kabirleri mescitler edinmeyin! Çünkü ben size bunu yasaklıyorum."

İşte bu rivayetlerin hepsi, bu sebebin, mezarlıkların necaset mahalli olması olmadığını sana beyan eder. Bunun sebebi ancak, kabirlerin put edinilmesinin kaynağı olmasıdır. Tıpkı Şafii'nin (radiyallahu anh) dediği gibi: "Kendisine ve kendinden sonraki insanlara fitne olur endişesiyle, kabrinin mescide dönüşecek kadar bir adamın tazim edilmesini kerih görmekteyim." Ayrıca Ebu Bekir El Esrem "Nâsihu'l Hadis ve Mensuhuhu" adlı eserinde ve Ahmed'in ashabından başkaları ile diğer alimler de bu manayı zikretmişlerdir. Kaldı ki Nebi veya salih bir kimsenin kabri açılmamıştır. Zaten tek bir kabrin üzerinde de necaset olmaz.

Bunun yanında Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) hadisteki illete şu sözleriyle tembihte bulunmuştur: "Allah'ım! Kabrimi tapınılan bir put haline getirme!" "Şüphesiz sizden öncekiler, kabirleri mescit edinirlerdir. Dikkat edin! Sakın ha kabirleri mescitler edinmeyin!" Sözü geçen o kimseler, çevresinde hiçbir necaset olmayan kabirleri mescitler edinmekteydiler. Çünkü yine Müslim'in Sahihinde Ebu Mersed El Ganevi'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لا تصلوا إلى القبور، ولا تجلسوا عليها

"Kabirlere doğru namaz kılmayın ve üzerlerine oturmayın."⁶⁵⁶

Çünkü yine o (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "İşte onlar içlerinde salih bir kul veya salih bir adam öldüğünde kabri üzerine

mescit bina eden ve kabre o suretleri çizen/koyan bir topluluktur. Onlar Allah (Azze ve Celle) katında yaratılmışların en şerlileridir."⁶⁵⁷ Gördüğün gibi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) heykeller ile kabirleri bir arada zikretmiştir.

Aynı şekilde Lât'a ibadet edilmesinin sebebi, orada bulunan salih bir zata ait kabrin tazim edilmesiydi. Yine alimlerin anlattığına göre Ved, Suvâ', Yeğûs, Yeûk ve Nesr, Âdem ile Nuh (aleyhimesselem) arasında yaşamış olan salih kişilerin isimleriydi. İbn Cerir, Sevri'ye kadar ulaşan kendi isnadıyla Musa'dan, o Muhammed b. Kays'tan şöyle rivayet etmiştir: "Yeûk ve Nesr... Dedi ki: Bunlar, Âdem ile Nuh (Aleyhimesselem) arasında yaşamış, kendilerini izleyen tabileri olan salih bir topluluktur. Bunlar öldüklerinde, onları izleyen tabileri şöyle dediler: Onların suretlerini yapsak ya! Çünkü bu, onları hatırladığımızda, bizi ibadete daha çok teşvik eder. Derken onların suretlerini yaptılar. Bu kimseler de ölüp başka bir topluluk gelince iblis yanlarına sokuldu ve onlara şöyle dedi: Atalarınız bunlara ancak ibadet etmekte ve onlarla yağmur istemektelerdi. Böylece onlara ibadet ettiler." Katade ve başkaları şöyle demiştir: "Bu ilahlar, önceleri Nuh kavminin ibadet ettikleriydi. Sonrasında o ilahlar, Araplara geçmiştir."

Kendisi sebebiyle Şâri'nin nehyettiği bu illet, ya büyük şirkte ya da bunun altındaki şirkte birçok ümmetib içine düştüğü şeyin ta kendisidir. Çünkü nefisler, salih toplulukların heykelleri, gezegenlerin tıslımları diye iddia ettikleri heykeller vb. ile şirk koşmuşlardır. Peygamberliği veya salihliğine inanılan bir kimsenin kabriyle şirk koşmak, onun tahta veya taştan yapılan heykeliyle şirk koşmaktan daha büyüktür. Bu yüzdendir ki biz, birçok kavmin, kabirler yanında yalvarıp yakardıklarını, derin saygı içinde durduklarını, mescitte daha doğrusu şehirlerde yapmadıkları şekilde gönülden ibadet ettiklerini görmekteyiz. Onlardan bazıları kabirlere secde ederler. Çoğunluğu ise, kendilerine uzun yollardan yolculuk yapılan üç mescitte ummadıkları şekilde, orada kılınan namaz ve edilen duaların bereketini umarlar.

İşte bu mefsedet yani, büyüğü olsun küçüğü olsun şirk mefsedeti, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in önünü tıkadığı mefsedetin ta kendisidir. Öyle ki o, kabirlerde namaz kılınmasını -namaz kılan kimse namazıyla üç mescit ile benzerlerinin bereketini umduğu gibi, orada kıldığı namaz ile kabrin bereketini ummasa dahi yasaklamıştır. Yine bu, güneş doğarken, tam tepe noktasındayken ve batarken namaz kılınmasını yasaklaması gibidir. Çünkü bu vakitler, içerisinde müşriklerin güneş için kıldıkların namazın bereketini elde etmeyi amaçladıkları vakitlerdir. Bu yüzden Müslüman, böyle bir şeyi kastetmese de sedd-i zerî'a olarak bundan nehyolunmaktadır.

Bir kimse, bazı peygamberler ile salihlerin kabirleri yanında orada kılınan namaz ile bereketlenmek için namaz kılmayı amaçlarsa; işte bu, Allah'a ve Rasulüne düşmanlığın, O'nun dinine muhalefetin, Allah'ın izin vermediği bir dini bidat olarak ortaya koymanın ta kendisidir. Çünkü Müslümanlar, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in dininden zaruret ile bildikleri üzere icma etmişlerdir ki, hangi kabir olursa olsun ne kabrin yanında namaz kılmak ile o kabirden dolayı namazda bir fazilet ne de o bölgede kılınan namaz için aslen hayır namına bir meziyet vardır. Aksine bu şer meziyetidir.

Bil ki, her ne kadar o bölgeye melekler ile rahmet iniyor ve oranın bir şerefi ve fazlı olsa da Allah'ın Dini, o dinde aşırı giden ile fazlaca gevşek olanın tam arasındadır.

Bak Hristiyanlar; nebileri, onlara ibadet edecek kadar tazim ettiler. Yahudiler ise, onları hafife aldılar, öyle iş onları öldürmelerine kadar vardı. Vasat ümmet ise, onların değerlerini bilir, onlar hakkında Hristiyanlar gibi aşırı gitmez ve onlara Yahudiler gibi cefa etmez. İşte bu sebeple Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisinden sahih olarak rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurmuştur:

لا تطروني كما أطرت النصارى عيسى ابن مريم، فإنما أنا عبد، فقولوا: عبد الله ورسوله

"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı övdüğü gibi beni övmeyin. Çünkü ben ancak bir kulum. Bundan dolayı kulu ve resulüdür, deyin."

O halde orada kılınan namazın, o bölgenin dışında kılınan namazdan daha çok rahmeti gerektirdiği takdir edilirse; orada kılınan namazdan neşet eden mefsedet, orada kılınan namazın, sözü geçen rahmeti gidericiye dönüşmesi ve azabı gerektiren şeyleri var etmesi şeklinde bu maslahatın üzerine yükselir; öyle ki onu boğar veya ondan fazla olur. Kimin de orada kılınan namazdan doğan fesadı kavrayabilecek basireti yoksa; ona, Resul (sallallahu aleyhi ve sellem)'i taklit etmesi yeterlidir. Çünkü orada kılınan namazın mefsedetinin, maslahatı üzerinde bir galibiyeti olmasaydı Rasullullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu yasaklamazdı. Bu, tıpkı onun zikri geçen üç vakitte namaz kılınmasını, iki bayram gününde oruç tutulmasını yasaklaması gibidir. Bunun içkinin haram kılınması gibi olduğunu söylemek belki de daha uygundur. Çünkü içkinin fesadı içerisinde bulunan menfaate galip gelmeseydi, kesinlikle Allah onu haram kılınmazdı. Aynı şekilde içkinin bir damlası da böyledir. O bir damlada dahi fesadın salaha galibiyeti olmasaydı, Allah onu haram kılmazdı.

Resullerden maslahat ve mefsedet yönlerini açıklamalarını talep etmek, mümine vacip değildir. Ki onun böyle bir hakkı da yoktur. Çünkü mümine vacip olan ancak resullere itaat etmesidir. Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ

"Biz her resulü, Allah'ın izniyle ancak kendisine itaat edilsin diye gönderdik."⁶⁵⁹

Yine şöyle buyurmuştur:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

"Kim resule itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur."⁶⁶⁰

Nebilerin hakları, yalnızca yerine getiren kimsenin onlara ibadet etmeyip onları Allah'a ortak koşmadığı onları desteklemek, onlara saygılı

⁶⁵⁹ Nisa, 64

⁶⁶⁰ Nisa, 80

olmak, onları nefis, aile ve mal sevgisinin önüne geçen bir sevgiyle sevmek, onlara itaat ve sünnetlerine tabi olmanın tercih edilmesi vb. işlerdedir. Tıpkı onları Allah'a büyük şirk veya küçük şirkle ortak koşanların, sonradan ortaya koydukları şirkleri miktarınca kendilerine vacip olan itaatlerini terk ettikleri gibi.

Aynı şekilde, sıddıkların hakları da onların sevilmesi, kendilerine saygı duyulması vb. gibi Kuran ve Sünnette gelen ve ümmetin selefinin üzerinde bulunduğu haklardır.

Fakihler, mezarlıkta namaz kılınması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki; bu haram mıdır yoksa mekruh mu? Yine bu iş haramdır denildiğinde, acaba orada kılınan namaz sahih midir yoksa değil midir? Mezhbizimizdeki meşhur olan görüşe göre orada namaz kılmak haram olup kılınan namaz da sahih değildir. Zaten eski naslar üzerinde iyice düşünen kimseye, böyle bir şeyin haram olup orada kılınan namazın sahih olmadığı hususu tebeyyün edecektir.

Amacımız meşhur olan bu meseleleri genişçe izah etmek değildir. Zaten bu konular da maruftur. Bizim amacımız, sadece diğerlerine nazaran pek gizli kalan konulara dikkat çekmektir. Bu konulara giren bir amel de çevresinde veya bizzat içinde dua etmek için kabirlere yönelme meselesidir. Kabirler veya başka mekânların çevresinde dua etmek iki kısma ayrılır.

Birincisi: Kendisinde ittifak (denk gelme) hükmü ile duanın gerçekleştiği bölgedir; orada dua etmek için kendisi hedeflenen bölge değil. Mîsal olarak, gittiği yolda Allah'a dua ederken geçiş istikametinde kabirlere denk gelen veya kabirleri ziyaret edip onlara selam veren ve Sünnette geldiği üzere kendisi ve mevta için afiyet isteyen kimseyi örnek verebiliriz. İşte bu ve buna benzeyen durumlarda dua edilmesinde herhangi bir beis yoktur.

İkincisi: Kişinin kabirler çevresinde dua etmeyi araştırmasıdır. Şöyle ki; bu kimse orada dua etmenin, diğer mekânlara nazaran daha çok icabet edilmesine sebep olduğu duygusuna kapılır. İşte bu kısım, yasaklanmış olandır. Bu yasak ya haram ya da mekruhtur. Gerçi bu, haramlığa daha yakındır.

Bu iki kısım arasındaki fark açıktır. Yani kişi şayet Allah'a dua ediyor olsa ve yürüdüğü yolda bir putu veya haçı veya kiliseyi geçmiş olsa veya içerisinde varlığından yana gaflette olduğu put olan bir bölgede dua ediyor olsa veya sırf geceleme için bir kiliseye girse -ki bu caizdir- sonra o gece Allah'a dua etse veya arkadaşlarının evinde gecelese ve orada Allah'a dua etse... İşte bunların hiçbirisinde bir beis yoktur.

Şayet, o bölgede duasına icabet edileceğini umarak bir put veya haç veya bir kilise çevresinde dua etmeyi gözlese, kesinlikle bu büyük cürümlerden biridir. Aksine bir evi veya çarşıdaki bir meyhaneyi veya yolda bulunan bazı sütunları, oralarda duasına icabet edileceğini umarak kas-tetse; işte bu, haram olan münkerlerdendir. Zira orada dua etmenin hiçbir fazlı yoktur. Yanında dua etmek için kabirlere yönelmek de bu türdendir. Bilakis bu, verdiğimiz misallerin bazısından daha şiddetlidir. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), kabirlerin mescit ve bayram yeri edinilmesini ve oralarda namaz kılınmasını, yukarıda misal olarak verilen yerlerin çoğunun tersine yasaklamıştır. Yeri gelmişken; bazı insanların, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "işlerde şaşkınlığa düştüğünüzde kabir ehlinde yardım isteyin" veya buna benzer bir söz söyledi şeklinde rivayet edilen bu söz, alimlerin ittifakıyla uydurulmuş yalan bir kelamdır.

Dua etmek için kabirlere yönelmenin, zikrolunan mekanlar ve benzerlerinden daha şiddetli olduğunu şu birkaç husus beyan eder.

Birincisi: Beyan olduğu üzere, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kendisi sebebiyle orada namaz kılınmasını yasakladığı illet, orada ibadet etmek veya kalplerin oraya arzu ve korku duyarak bağlanması ile oraların bir tür şirke bahane sayılmamasıdır.

Malumdur ki başına bir bela inen ve zor durumda kalan mesela, yağmur duası gibi bir hayrın getirilmesini veya zafer talep etmek gibi bir şerrin def'i için dua eden kimsenin dua ederken orada dua etmekle duasına icabet edileceğini umduğu zamanki kabirlerle fitneye düşme hali, afiyet durumundayken kabirler yanından farzları eda eden kimsenin halinden daha büyüktür. Çünkü afiyet halinde namaz kılanların çoğu kişinin kalbi, böyle şeylerden dolayı çok az fitneye düşmektedir. Bununla beraber, zor durumda dua eden kişilerin kabirler konusunda fitneleri cidden çok bü-

yüktür. Mademki varlığı sebebiyle namaz kılınmasının yasaklandığı mef-se-det ve fitne bu kimselerin durumlarında gerçekleşmiştir, o halde onların namazdan nehyedilmeleri çok çok daha kesindir. İşte bu, Allah'ın dininde anlayış sahibi olan, kendisine Hanifliğin getirdiği dinin sadece Allah'a ait olması hususu beyan olunan ve tevhidin sadece Allah'a için tecrit edilmesi ve şirkin tüm yollarla ortadan kaldırılması konusunda muttakilerin imamı-nın sünnetinin mükemmelliğini bilen kimseler için açıktır.

İkincisi: Oralarda dua etmek için kabirlere yönelmek ve o konum dı-şında edilen dualardan daha çok orada dualara icabet edileceğini ummak, Allah ve Rasulünün meşru kılmadığı, sahabe, tabiin ve Müslümanların imamlarından hiçbir kimsenin yapmadığı bir iştir. Ki böyle bir şeyi, ne alimlerden ne de salihlerden bir kimse zikretmiştir. Aksine bu konuda bazı mütekaddim alimlerden nakledilenlerin çoğu, dördüncü asırdan sonradır.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ashabı, defalarca kuraklık yaşamış, başlarına türlü türlü belalar gelmiştir. Acaba onlar gelip de Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanında yağmur ve yardım talebinde bulundular mı?

Aksine Ömer, Abbas'ı öne çıkartıp onunla yağmur istemiş, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanında yağmur talebinde bulunmamış-tır.

Aksine Aişe (*radiyallahu anh*)a'dan rivayet olunduğuna göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrinin üst kısmı, üzerine yağmur yağma-sı için açılmıştır. Çünkü yağmur, onun kabrine inen bir rahmettir. Aişe an-nemiz onun kabri yanında ne yağmur ne de imdat talebinde bulunmuştur.

İşte bu yüzdendir ki tabiin döneminde hücresi -babam da anam da O'na feda olsun- bina edilince, yapının tam üstünde gökyüzüne doğru bir açıklık bırakılmıştır ki o günümüze kadar varlığını korumaktaydı. O açık-lığın üzerine bir mum konulmuş ve o mum çevresine yerleştirilen taşlarla sabitleştirilmişti. O zamanlar da çatısı, gökyüzüne doğru açıktı. 650 küsur senesinde mescit ve minber yanınca hücresi aynı şekilde bina edilmiş ve hicaz yöresinde Busra'daki develerin boyunlarını aydınlatan o ateş mey-dana çıkmıştır. Bundan sonra ise Bağdat ve başka yerlerde Türklerin fit-nesi baş göstermiştir.

Sonra mescit ve çatı, daha önceki durumu üzere tamir edilmiş ve hücrenin etrafında ahşaptan duvar örülmüştür. Bunda birkaç sene sonrasında ise çatının üzerine kubbe inşa edilmiş ve bunu alimlerden bazıları inkâr etmiştir. Bu inkârın nedeni ise İbn İshâk'ın Megazisinde Yunus b. Bukayr'ın Halid b. Dinar'dan, onun da Ebu'l Aliye'den yaptığı şu rivayetten dolaydır: Ebu'l Aliye dedi ki: "Tuster'i fethettiğimizde Hürmüzan'ın devlet hazinesinde, üzerinde ölü bir adamın bulunduğu bir taht bulduk. Cesedin başının üzerinde ona ait bir mushaf bulunmaktaydı. Akabinde mushafı aldık ve Ömer (*radiyallahu anh*)'a götürdük. Ömer, hemen Ubey b. K'ab'ı çağırdı ve o da onu Arapça'ya tercüme etti. İşte ben, onun Kur'an okur gibi Araplardan ilk okuyan kimseyim. Ebu'l Aliye'ye dedim ki: İçinde ne yazmaktaydı? Dedi ki: Hayatınız, işleriniz, kelâmınızın güzelliği ve daha sonra meydana gelecek olaylar. Dedim ki: Peki o adama ne yaptınız? Dedi ki: Gündüz vakti birbirinden farklı yerlerde on üç mezar kazdık. Gece olduğunda ize onu defnettik. Ayrıca bütün kabirleri insanlardan gizlemek için dümdüz ettik ki kabirini bulup açmasınlar. Dedim ki: Ondanda daha önce ne umuyorlardı? Dedi ki: Yağmur yapmadığı zamanlarda tahtını dışarı çıkarıyorlar ve onlara yağmur yağıyordu. Dedim ki: Zannınıza göre o adam kimdi? Dedi ki: Kendisine Danyal (Daniel) denilen bir adamdı. Dedim ki: Onu öldükten kaç sene sonra buldunuz? Dedi ki: Üç yüz sene sonra. Dedim ki: Cesedinde bir değişiklik olmuş muydu? Dedi ki: Başından birkaç saç teli müstesna hiçbir değişikliğe uğramamıştı. Çünkü yeryüzü, peygamberlerin etlerini çürütemez ve vahşi hayvanlar onları yemez."

Gördüğün gibi bu kıssada, insanların kendisiyle fitneye düşmemeleri için Muhacir ile Ensar'ın o şahsın kabirini gizledikleri söz geçmektedir. Onların böyle yapmaları, bu tip şeyleri inkâr ettiklerini ifade etmektedir.

Zikrolunduğuna göre Ebu Eyyub El Ensari (*radiyallahu anh*)'ın kabri de İstanbul halkı yanında o şekildeymiş. Gerçi onlar kendileri örnek alınacak kişiler değildir. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın ashabının kabirleri tüm şehirlerde çok sayıda mevcuttur ve yanlarında tabiin ve onlardan sonra gelen birçok imam da mevcuttur. Onlardan hiçbirisi, bir tek sahabenin ne kabri yanında ne de onunla yardım, yağmur ve zafer talebinde bulunmamıştır. Malumdur ki bunun gibi uygulamalar daha doğrusu bunun altında olan uygulamalar dahi nakledilmesi önem ve ihtiyaç arz eden şey-

lerdendir. Bunula birlikte her kim âsâr kitapları üzerinde iyice düşünür ve selefin halinin tanırса, kesinlikle bilecektir ki o topluluk, kabirler yanında imdat dilememekte ve asla oralarda dua etmeyi kollamamaktaydılar. Aksine onlar, daha önce bir kısmını zikrettiğimiz üzere cahillerinden böyle yapanları nehyetmekteydiler.

Kabirlerin yanında dua edilmesi, orada edilen duaların, diğer bölgelere nazaran daha faziletli olması veya olmamasından hali değildir. Eğer faziletli ise, bunun sahabe, tabiin ve tebei tabiinden gizli kalması caiz değildir. Çünkü böyle olursa, faziletli üç nesil, sözü geçen bu büyük faziletten yana cahil olacak ve kendilerinden sonrakiler onu bilecektir. Ayrıca o neslin bunu bilmeleri ancak yine de her hayra bilhassa duaya olan hırslarına rağmen bunu nakletmekten uzak durmaları da caiz değildir. Çünkü zor durumdaki kişi, içerisinde bir tür kerahet olsa da her türlü sebebe başvurur. O halde nasıl olur da onlar, çoğu dualarında zor durumda olmaları ve kabirlerin yanında dua edilmesinin faziletini de bilmelerine rağmen böyle bir şeye yönelmediler? İşte bu, gerek tabiat gerek şeriat bakımından muhaldır.

Yok eğer oralarda dua etmek faziletli değilse, o zaman çevresinde dua etmek için kabirlere yönelmek sapıklık ve isyan demektir. Bu tıpkı bir kimsenin, hiçbir fazilete sahip olmayan nehir kıyıları, ağaç fidanları, çarşılardaki hanlar, yol kenarları ve daha sayısını ancak Allah'ın bildiği yerlerde dua etmesi gibidir.

Bu delile, Allah'ın Kitabı birçok yerde delalet etmektedir. Misal olarak Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavli:

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

"Yoksa onların, Allah'ın dinden izin vermediğini kendilerine şeriat kılan ortakları mı var?"⁶⁶¹

Allah, kabirlerin çevresinde dua etmeyi ne müstehap ne de vacip olarak şeriat kılmadığına göre, her kim bunu şeriat yaparsa, Allah'ın izin vermediğini teşri kılmıştır. Allah (*Teâlâ*) yine şöyle buyurmuştur:

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"De ki: Rabbim ancak fuhşun açık ve gizli olanını, haksız yere haddi aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmedeği bir şeyi Allah'a ortak koşmayı ve Allah hakkında bilmediklerini söylemenizi haram kılmıştır."⁶⁶²

Mezarlıklarda yapılan bu ibadet, Allah'ın hakkında bir delil indirmedeği bir şeyi O'na ortak koşmak türündendir. Çünkü Allah, kabirlerin çevresinde dua etmenin müstehap ve bunun diğerlerinden daha faziletli olduğunu içermekte olan hiçbir hüccet indirmemiştir. Ayrıca kim de bunu Allah'ın dininden sayarsa, işte o gerçekten Allah hakkında bilmediğini söylemiştir.

Allah (Teâlâ)'nın "hakkında hiçbir delil indirmedeği" kavli, kıyaslar ve hikayelerle hüccet getirilmemesi için ne kadar da güzeldir!

Yine bunun benzeri, Allah (Teâlâ)'nın İbrahim'den aktarıırken söylediği şu kavlidir:

وَحَاجَّةَ قَوْمِهِ قَالَ إِنِّ احْتَاجُوكُنِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَيْتُ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٦٦﴾ وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٦٨﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ تَرَفُّعَ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

"Kavmi onunla tartıştı. Dedi ki: Bana hidayet etmişken benimle Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? Rabbimin bir şey dilemesi müstesna ben sizin O'na ortak koştuklarınızdan korkmuyorum. Rabbim her şeyi ilimle kuşatmıştır. Artık düşünmez misiniz? Siz Allah'a üzerinize hiçbir delil indirmediklerini ortak koşmanızdan dolayı korkmaz iken ben nasıl olur da sizin ortak koştuklarınızdan korkarım? Eğer biliyorsanız

söyleyin; şimdi iki gruptan hangisi güvende olmaya daha hak sahibidir? İman edip imanlarına hiçbir zulüm karıştırmayanlar; işte o kimseler emniyet içinde hidayete erenlerin ta kendileridir. İşte onlar, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz hüccetimizdir. Dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin rabbin, her işi hikmetli olan ve her şeyi en iyi bilendir."⁶⁶³

İşte -küçük ve büyük şirkle şirk koşan- o müşrikler, ihlaslı kimseleri, şefaathileri ile korkutmaktadırlar. O zaman onlara şöyle denilir: Bizler, sizlerin şefaathilerinizden korkmuyoruz. Çünkü onlar da Allah'ın yarattıklarından bazı yaratılmışlar olup, ancak Allah'ın dilemesinden sonra zarar verebilirler. Kaldı ki kime bir zarar dokunursa, onu O'ndan başka kaldıracak yoktur. Kime de bir rahmet dokunursa, O'nun iyiliğini geri çevirecek yoktur. Siz Allah'tan korkmazken bizler nasıl sizin kendilerini şefaathçi saydıklarınızdan korkalım ki? Halbuki sizler, O'nun dininde hakkında semadan hiçbir vahiy indirmedığı bir şeyi O'na ortak koşmayı ihdas ettiniz. Şimdi iki gruptan hangisi güvende olmaya daha hak sahibidir? Sadece Allah'tan korkan ve O'nun dininde ortaklar ortaya koymayan mı yoksa dininde O'nun izni olmaksızın şirki ortaya atan mı? Aksine kim iman eder ve imanına hiçbir şirk karıştırmazsa, işte onlar hidayete erenlerdendir.

İşte bu ve emsali, Allah'ın kendisiyle ilim ehlini yükselttiği dosdoğru hüccettir.

Eğer şöyle denilirse: Bazılarından "Maruf Kerhi'nin kabri, tecrübe edilmiş panzehirdir" dedikleri nakledilmiştir. Yine Maruf'tan nakledildiğine göre o, kardeşinin oğluna kabri yanında dua etmesini vasiyet etmiştir. Yine Ebu Ali El Hıraki'nin zikrettiğine göre Ahmed'in kendilerini terk ettiği bazı kimseler Ahmed'in kabrine gelip çevresinde dua etmeye çalışıyorlarmış. Zannımca bu, Mervezi'nin kabri etrafında da gerçekleşmiş olabilir. Yine bazı topluluklardan nakledildiğine göre onlar, bir kısım enbiya ve ehli beyt ile diğerlerinden oluşan bazı salihlerin kabirleri yanında dua etmişler ve dualarına icabet edilmiştir. Zaten insanların çoğunun ameli de bunun üzerinedir.

Menasik-i Hac konusunda eserler veren alimler, kişinin Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyaret ettiğinde orada dua edeceğini zikretmişlerdir. Yine bazıları, kabri yanında kim ona yetmiş defa salât edip dua ederse, duasına icabet olunacağını zikretmişlerdir. Yine kabirlere Kuran okunmasına cevaz veren bazı fakihlerin hüccetinde, oranın yanında selam, zikir ve duanın caiz olduğu bir bölge olduğu, dolayısıyla orada kıraat etmenin, diğer yerlerde kıraat etmek gibi sayıldığı geçmektedir.

Yine bazıları, bir kısım şeyhlerin kabri yanında dua edilmesiyle alakalı rüyalar görmüş, bazıları Şeyh Ebu Ferec Eş Şirazi El Makdisi ve diğerlerinin gibi tanınan kabirlerin yanında edilen duaların icabet olunduklarını tecrübe etmişlerdir.

Yine bizler, kendi asrımız ve öncesinde ilim ve amel bakımından fazilet sahibi kimselerin kabirler çevresinde dua ve ibadet etmeyi kolladıklarına şahit olduk. Ayrıca bu kimseler içinde ilim konusunda seçkinler, kerametleri olan kimseler de vardır. O halde onlara nasıl muhalefet edilebilir?

İlim ve din yolundan uzaklığına rağmen yine de bu soruyu zikrettim. Çünkü bu, kabircilerin kendisine yapıştığı gayedir.

Şöyle cevap veririz: Kerahetini zikretmiş olduğumuzun, bildiğimiz kadarıyla müstehaplığı hususunda Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendilerini "ümmetimin en hayırlıları, benim içerisinde gönderildiğim nesildir, sonra onlardan sonrakiler, sonra onlardan sonrakiler"⁶⁶⁴ diyerek övdüğü üç nesilden hiçbir şey sabit olmamıştır. Halbuki şayet bunda bir fazilet olsaydı- onların böyle yapmalarını gerektirecek sıkıntı ve zorluk kendilerinde çok şiddetli derecede bulunmaktaydı. Şayet bunda bir fazilet olsaydı öyle yapmalarını gerektiren zorluk ve sıkıntının kuvvetine rağmen hiçbir şekilde bunu emretmemeleri ve bunu yapmamaları, kesinlikle bu işte bir fazilet bulunmadığını zorunlu kılmaktadır.

Onlardan sonra gelenler ise, bu konuda en çok şu varsayılabilir: Ümmet ihtilaf etmiştir. Alimlerden ve siddıklardan çoğu, bunu yapmaya başlamış; bazıları ise bundan nehyetmiştir. Bu sebeple ümmetin bunun güzel olduğu üzere icma ettikleri şu iki vecihten dolayı söylenemez:

Birincisi: Eski ve yeni ümmetten çoğu bunu kerih görmüş ve inkâr edip karşı çıkmıştır.

İkincisi: Eskilerin güzel olsa kesinlikle yapacak olduğu buna rağmen yapmadıkları bir şeyin güzel olduğu üzere ümmetin ittifak etmesi imkansızdır. Çünkü bu icmalara aykırıdır ki icmalar, aykırılığı kabul etmez. Ayrıca bu konuda eğer sonrakiler ihtilaf ederlerse, bu ihtilafı giderecek son söz, nas ve istinbat olarak Kitap, Sünnet ve mütekaddimin icmalarıdır. O halde -Allah'a hamd olsun- bu, hiçbir tanınmış imam veya kendisine tabi olunan bir alimden nakledilmemişken nasıl olur?

Aksine bu konudaki nakledilenler ya sahibine iftiradır. Misal olarak bazılarının Şafii'nin şöyle dediğini aktarmaları gibi: "Başıma bir sıkıntı geldiğinde Ebu Hanife'nin kabrine gidip orada dua ederim de duama icabet olunur." Ya da buna benzer bir kelam... Nakil konusunda marifeti olan biri yanında bunun yalan olduğu zorunlu bir şekilde bilinmektedir. Çünkü Şafii Bağdat'a geldiğinde, kesinlikle Bağdat'ta kendisine düzenli bir şekilde gidilip dua edilen bir kabir yoktu. Aksine bu, Şafii zamanında bilinen bir şey de değildi. Ayrıca Şafii, Hicaz'da, Şam'da, Irak'ta ve Mısır'da kendileri Şafii ve Müslümanlar nazarında Ebu Hanife ve emsali alimlerden daha faziletli olan birçok peygamber, sahabe ve tabiin mezarı görmüştür. Peki Şafii'nin durumu neydi ki illa da Ebu Hanife'nin kabri yanında dua etmeyi arzuluyordu? Sonra Ebu Yusuf, Muhammed, Züfer, Hasen b. Ziyad ve tabakalarından olup da Ebu Hanife'ye yetişen ashabı ne Ebu Hanife'nin ne de başkasının kabri yanında dua etmeyi gözlemekte değillerdi.

Sonra Şafii nazarında -daha önce geçtiği üzere- yaratılmışların kabirlerini tazim etmenin, onlarla fitneye düşülmesi korkusuyla kerih olduğu sabittir. Böyle hikayeleri ancak ilmi az dindarlığı zayıf kişiler uydurmaktadır.

Veya nakledilen bu hikayelerden çoğu tanınmayan meçhul kişilerden nakledilmektedir. Kaldı ki hevasından konuşmayan o kimseden bize sene-di meçhul olan hadisler rivayet edilse dahi, ispat edilene dek onlara yapışmamış kesinlikle caiz değildir. O halde başkasından nakledilenlerin hali ne olur?

Yine bu hikayelerden bazıları, sahibinin söylediği yahut kendisinde hata veya isabet edebileceği bir içtihadı dolayısıyla yaptığı olabilir. Belki de onu, mahzuru olmayan birçok kayıt ve şartlar çerçevesinde söylemiştir ve ondan nakledilen tahrif edilmiştir. Bu, tıpkı Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yasaklamadan sonra kabirlerin ziyaret edilmesine izin verdiğinde, batıl ehlinin bu sözden kabirlerin yanında namaz kılmak ve kabirlerden yardım istemekle alakalı hüccetlerinden biri olarak yaptıkları ziyaretlerinin ta kendisi olduğunu anlamaları gibidir.

Sonra bu hüccetlerin diğerleri, kendisiyle şeriat ispat etmenin caiz olmadığı nakil ile misli ile ibadetlerin müstehap görülmesinin caiz olamayacağı kıyas etrafında döner durur. Kaldı ki Rasul (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bunu şeriat kılmadığı ve böyle yapılmasını gerektiren durumların varlığına rağmen bunu terk ettiği bilinmektedir. Peygamberlerden hiçbir nakil olmaksızın bunlar gibi hikayeler ve kıyaslar ile ibadetleri ortaya koyanlar, ancak Hristiyanlar ve emsalleridir.

Allah'ın hükümlerini ortaya koymakta izlenecek yol, sadece Allah'ın Kitabı, Rasulünün Sünneti ve hayırda öne geçenlerin veya selefin yoludur. Bu üç asıl olmaksızın hiçbir şer'i hükmü gerek nas gerekse istinbat olarak ispat etmek caiz değildir.

Onların söylediklerine cevap mücmel (özet) ve mufassal (detaylı) olarak iki vecihtendir.

Mücmel olarak verilecek cevap şudur: Hiç şüphesiz Yahudi ve Hristiyanların yanında da bunlarla alakalı hikayeler ve kıyaslar çokça vardır. Aksine kendilerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in gönderildiği müşrikler bile putları yanında dua ederler ve bazı zamanlar dualarına icabet edilirdi. Tıpkı sözünü ettiğimiz kişilere de ara sıra icabet olunduğu gibi. Ayrıca yaşadığımız şu zamandan Hristiyanlar içerisinde böyle şeyler yapan bir topluluk da bulunmaktadır. Eğer bu, tek başına Allah'ın böyle yapılmasından razı olup bunu sevdiğine delil ise, başka deliller de sıralanabilir.⁶⁶⁵ İşte bu, çelişkilerle dolu bir küfüdür.

⁶⁶⁵ Bundan kasıt şudur. Eğer oralarda edilen dualara bazı zamanlar icabet edilmesi delil ise bu başka bir şeye de delil olabilir. Mesela o icabet bir imühan, nimetin dünyada bir an önce verilip azabın ahirete ertelenmesi veya başka bir şey olabilir. (Çev.)

Sonra herhangi bir kabir veya başka bir şeyin yanında yardım talebinde bulunan bu kimselerin çoğunun şöyle yaptığına şahit olursun. Onlardan her biri kendisine iyi zan beslediği diğerlerine ise kötü zarlarda bulunduğu bir put edinmiştir. Onlardan her biri kendi putu yanında dualara icabet edildiğini, başkasının yanında ise icabet edilmediğini iddia etmektedirler. Bu sebeple bu kimselerin hepsinin görüşlerinde isabetli olmaları imkânsız; bir kısmını itibara almaksızın diğer bir kısmına muvafakat etmek zoraki hüküm vermeye kalkışmak ve yerine tercih edilecek bir şey olmaksızın tercihte bulunmaktır. O kimselerin hepsinin dinine göre hareket etmek ise tüm zıtları bir araya getirmek demektir.

Çünkü bu kimselerin çoğu -iddia ettiklerine göre- putlarına yönelmeleri ve diğerlerinden yüz çevirmeleri oranında dualarından etki görmektedirler. Nefyettikleri olmaksızın ispat ettikleri hususunda onlara muvafakat etmek iddialarına göre duanın tesirini zayıflatmaktadır. Çünkü hem buna hem ona duasına icabet edilir diye güzel zan besleyen kimsenin duasında etki görmesi, başkası olmaksızın sadece birine iyi zan besleyen kimsenin göreceği etki gibi değildir. İşte bunların hepsi putlara ait özelliklerdendir.⁶⁶⁶

Sonra Musa'nın mümin kavmi arasındaki Bel'am b. Ba'ûra'nın duasına da icabet edilmiştir. Ki Allah ondan imanı gidermişti. Yine müşrikler de putlardan yağmur ister ve kendilerine yağmur gönderilirdi; yardım ister yardıma uğrarlardı.

Mufassal olarak verilecek cevaba gelirsek; şöyle deriz: Bu şüphe iki asıl üzerinde dönmektedir. Bu asıllardan biri nakledilenlerdir ki bunlar, bazı seçkin kişilerin bunu yaptığıyla alakalı hikayelerdir. İkincisi makul olandır ki bu, tecrübeler ve kıyaslarla fayda verdiğine inanılmasıdır.

Bu konudaki nakillere gelirsek; bunlar ya yalan ya yanlış ya hiçbir şekilde hüccet olmayan rivayetlerdir. Aksine biz, takip edilen kimselerden bunun hilafını nakletmiştik.

Makule gelirsek; şöyle deriz: Zikrolunan faydaların geneli yalandır. Çünkü kabirler ve emsalleri yanında dua etmeyi araştıranların çoğuna ancak nadir olarak icabet edilmiştir. Yani kişi, kabirler çevresinde Allah'ın

⁶⁶⁶ Yani putperestlerin taşıdıkları inançlardandır. (Çev.)

dilediği kadar dualar etmekte ancak, dualarından bir tanesine icabet edilmektedir. Yine oralarda birçok kişi dua etmekte ancak onlardan önce birine sonra diğerine icabet edilmektedir. Bu kimseler nerde, dua etmek için seher vakitlerini gözleyen ve Allah'ın evlerinde secdelerinde ve namazlarının peşinde dua edenler nerde? Çünkü bu kimseler, kabircilerin ettikleri yakarışlar cinsinden yalvarıp yakardıklarında bir engel olması durumu müstesna neredeyse hiçbir duası icabetten mahrum kalmamaktadır.

Bilakis yaşanan gerçek şudur: Kabircilerin yaptıkları gibi ihlaslı kişiler yalvarıp yakardıkları zaman, ihlaslı kişilerin duaları nadiren reddedilir; kabircilerinkine ise nadiren icabet edilir. İhlaslı kişiler tıpkı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu gibidir:

ما من عبد يدعو الله بدعوة ليس فيها إثم ولا قطيعة رحم إلا أعطاه الله بها إحدى خصال ثلاث: إما أن يعجل الله له دعوته، أو يدخر له من الخير مثلها، أو يصرف عنه من الشر مثلها. قالوا: يا رسول الله، إذن نكثر. قال: الله أكثر

"İçerisinde bir günah veya akrabalı bağıni koparma olmayan bir dua ile Allah'a dua eden bir kul yoktur ki Allah duası şu üç hasletten birini vermiş olmasın: Ya onun duasını gerçekleştirir ya o kimse duasının benzeri bir hayır hazırlar ya da duası benzeri bir şerri ondan çevirir. Sahabeler şöyle dediler: Ey Allah'ın Resulü! O halde biz de dualarımızı çoğaltırız. Dedi ki: Allah daha çoktur."⁶⁶⁷

İhlaslı kişiler, her daim dualarında hayır üzeredirler.

Kabirciler ise, dualarına nadiren icabet edildiğine tevhitleri zayıflar, Rabbinden gelecek nasibi azalır ve kalbinde hayırdan öne geçmiş ilk neslin hissettiği şekilde imanın zevkini ve tadını bulamaz. Belki de karşılanan ihtiyacında bile neredeyse hiçbir şekilde bereket göremez. Ey Allah'ım! Yaptıkları şeyin bidat olduğu konusunda ilimleri olmadığından dolayı Allah onları affedebilir. Çünkü müçtehit isabet ettiğinde içtihadından dolayı Allah ona sevap verir ve hatasını bağışlar.

Alemdede tesiri olduğu zannedilen işlerin tümü, şeriatta haram olan işlerdendir. Misal olarak gezegenlerin olayları etkilemesi; nazar, haram dua ve haram rukyeler gibi nefsanî yönlendirmeler, tabii tesirler vb.ni örnek verebiliriz. Bunların zararları, hatta istenen şeyde bile faydalarından daha çoktur. Çünkü bu tip şeylerle ancak dünyalık işler arzu edilmekte ve onlar sebebiyle bir kimsenin dünyalık bir işinin gerçekleşmesi çok az olmaktadır, gerçekleşse bile dünyadaki akıbeti kötü bir şekilde sonuçlanmaktadır. Ahiretteki akıbetini ise bırak gitsin!

Bu sebeplere sarılıp da başaramayanlar, başaranlardan katbekat fazladır. Üstelik bu sebeplerde sadece Allah'ın bilebildiği nice perişanlık ve zararlar bulunmaktadır. Kaldı ki bunlar, bizzat kendileri zararlı olup çok nadir olması müstesna onlarla neredeyse hiçbir amaç gerçekleşmez. Şayet gerçekleşirse zararı faydasından daha çok olur. Bu mübah veya müstehap isteklerin gerçekleşmesi konusundaki meşru sebepler ise -ki bunlar ticaret ve çiftçilik gibi doğal veya Allah'a tevekkül etmek, O'na güven duymak, Allah ve Rasulünün fazilet vermiş olduğu mekânlar ve zamanlarda mutakilerin imamı (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'dan nakledilen kelimelerle Allah'a dua etmek, sadaka vermek ve iyiliği emretmek gibi dini sebepler olsun fark etmez- işte bunlarla sadece veya çoğunlukla hayır gerçekleşir. Meşru bir sebebe yapışmak veya yapılması nehyedilen gayri meşru bir sebebi terk etmekle meydana gelen zarar, faydalarının yanından mutlaka çok çok azdır.

Kitap, Sünnet ve icmanın kendisine delalet ettiği üzere bu husus, aynı şekilde meşhur tecrübeler ve sahih kıyaslarla da makuldür. Mesela namaz ve zekatla hem dünya hem ahiret hayrı hasıl olmakta, o ikisi tüm hayrı getirmekte ve tüm şerri defetmektedir.

Kendisinde alemin ahvaliyle alakalı bilgi ve akıl bulunan biri, sözü geçen haram sebeplerle ne tam ne çoğunluk olarak bir hayrın elde edilemeyeceğiyle alakalı açıklamada hiçbir şüphenin bulunmadığını kesin olarak bilecektir.

Eğer bu anlaşıldıysa bilmek gerekir ki, bazı durumlarda meydana gelen tesir sebepleri bizim sorumluluğumuzda değildir. Allah'ın gökte ve yerde kendisiyle olayları yarattığı sebeplerin sayısını O'ndan başka kimse

bilemez. Onların belli başlılarına -ki çeşitleri de bu şekildedir- gelirsek; Allah (Sübhanehu ve Teâlâ)'nın melekûtunun genişliğinden dolayı hiçbir mahluk bunu kavrayıp zapt edemez. İşte bu yüzdendir ki peygamberlerin (selam üzerlerine olsun) yolu şu şekilde idi: Onlar halka, içerisinde salahlarını barındıran hususları emretmekte, onları fesada uğratacak şeyleri yasaklamaktaydılar. Ayrıca onları, felsefecilerin yaptığı gibi kâinatın sebepleri konusundaki açıklamalarla meşgul etmemekteydiler. Çünkü bunda çokça yorgunluk ve azıcık fayda veya zararı icap ettiren şeyler vardır.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in durumu, hastanın yanına giren, hastalığını görüp onu bilen bir doktorun durumu gibidir. Derken ona şöyle der: Şunu iç ve şundan uzak dur. Derken hasta onun dediğini yapar ve amaçladığı şifa gerçekleşir. Felsefeci ise hastayla birlikte o hastalığın sebeplerini, niteliğini, kötülenmesini ve kötülenmesini gerektiren hususları konuşurken lafı uzatıkça uzatır. Şayet hasta ona 'bu anlattıklarından bana şifa verecek olanı nedir' diye sorsa, bu konuda onun tam bir ilmi olmaz.

Sözü geçen sebeplerin bazılarına ait tesirin beyan edilmesi hususunda açıklamalarda bulunmak, akli ve dini zayıf kimseler için çoğunlukla bir fitne olur. Şöyle ki; kişi, hidayet ve kesin inancı gerektiren ilim ve iman ile rızıklandırılmadığında o, aklını kaçıır ve şaşkınlığa düşer. Bununla birlikte akıllı kimseye meşru olanın haricindekilerin hiçbir halde tesiri olmadığını, onlarda bir fayda bulunmadığını veya şayet onlar etki ederse zararının faydasından daha çok olduğunu bilmesi yeterlidir.

Sonra, haram dualarla duada bulunan bu kimselerden bazılarının ihtiyaçlarının karşılanmasının sebebi, onlardan birinin -her ne kadar put yanında dua etmeyi gözlemek şirk olsa da- şayet bir müşrikin putun yanında dua ettiğinde, Allah'a dürüstçe yönelmesinden ötürü kendisine icabet olacağı şekilde zor durumda olmasıdır. Şayet kendisiyle tevessülde bulunduğu kabrin sahibinin veya başkasının eliyle duasına icabet edilse bile o, bu yaptığından dolayı cezaya çarptırılacak ve Allah onu affetmediğinde o yaptığı sebebiyle ateşe yuvarlanacaktır. Bu, tıpkı bir kimsenin Allah'tan kendisine fitne olacak şeyi istemesi gibidir. Yine bu, tıpkı Salebe'nin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den malının artması için dua etmesini istemesi gibidir. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona birkaç defa yasaklamış, o ise kendisine dua edene dek bu isteğini sürdürmüştür. Gelgelelim o

dua, onun dünya ve ahiret bedbahtlığının sebebi olmuştur. Yine bir hadiste Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır:

إن الرجل ليسألني المسألة فأعطيها إياها، فيخرج بها يتأبطها نارا «، فقالوا: يا رسول الله فلم تعطهم؟ قال: «يأبون إلا أن يسألوني ويأبى الله لى البخل

"Kişi benden bir istekte bulunur da ben de istediğini ona veririm. Sonra elde ettiğiyle ayrılır ve onu bir ateş olarak koltuk altına koyar. Dediler ki: Ey Allah'ın Rasülü! O halde niye ona istediğini vermektesin? Dedi ki: Benden istemekten vazgeçmediler. Allah ise benim cimrilik etmemi istemiştir."⁶⁶⁸

Nice kullar vardır ki mübah olmayan bir duayla duada bulunmuş, bu duadaki haceti giderilmiş ve bu onun dünya ve ahiretteki helakinin sebebi olmuştur. Bu, kimi zaman Bel'am ve Sa'lebe örneğinde olduğu gibi kendisine uygun bir dileği istemesi şeklinde ve bazı şeylerle dua edip istedikleri gerçekleşen birçok halkın durumu gibi; kimi zaman da Allah'ın sevmediği bir şekilde istemesi gibidir. Tıpkı Allah'ın şöyle buyurduğu gibi:

أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"Rabbinize yalvara yakara ve gizli bir şekilde dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez."⁶⁶⁹

Her ne kadar bazı zamanlarda ihtiyaçları karşılansa dahi O (Sübhanehu), duanın niteliğinde ve istenen şeyde haddi aşanları sevmez. Bu, tıpkı içerisinde Allah'a karşı cüretkârlık ve sınırlarına karşı hadsizlik barındıran bazı münacatlar ile Allah'a dua eden toplulukların durumu gibidir. Onların istekleri bir fitne ve Allah istediğinde aksine o fitneden daha şiddetli bir fitne olması için kendilerine verilmiştir.

Görmez misin Allah'ın izniyle alemde tesirleri olan sihir, tılsımlar, nazar ve daha birçok şeyle nefislerin birçok arzuları yerine getirilmektedir? Halbuki bununla birlikte Allah (Sübhanehu) şöyle buyurmaktadır:

وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَآتَقَوْا لِمَثُوبَةٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٧﴾

"Yemin olsun ki onlar, onu (sihri) satın alanların ahirette hiçbir nasibi olmadığını kesinlikle bildiler. Kendisiyle nefislerini sattıkları şeye ne de kötüdür! Keşke bilselerdi! Şayet onlar iman edip sakınsalardı, Allah'ın onlara vereceği sevap kesinlikle daha hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi!" ⁶⁷⁰

Demek ki onlar, sihrin ahirette fayda vermediğini ve sahibinin ahirette hüsrana uğrayacağını itiraf etmektedirler. Onlar sadece dünyadaki faydasını elde etmeye teşebbüs etmektedirler. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ

"Kendilerine zararlı olanı öğreniyorlar, faydalı olanı değil." ⁶⁷¹

Haram dualarla dua etmekle birlikte yine amaçları gerçekleşen istekte bulunan ve dua eden türde kişiler de böyledir. Ettikleri o dua, kendilerine faydasından daha büyük zararı miras bırakmaktadır. Yine bazen edilen dua mekruh olup yine de kişiye icabet edilmektedir.

Sonra sözünü ettiğimiz haramlık ve mekruhlığı dua eden kimse ilim talebindeki gevşeklik veya hakkı terk etmesinden dolayı mazeretli olamayacağı bir şekilde bilmez. Bazen de ettiği duada diğer amellerde de mazeretli olan müçtehit ve mukallit gibi müçtehit ve mukallit olması yönünden mazeretli olabileceği şekilde bilmeyebilir. Özür sahibi görülmeyen kimselerin cürümlerinden kimi zaman yaptıkları iyiliklerin çokluğu amacının dürüstlüğü veya sırf Allah'ın rahmeti veya bunun dışında başka sebeplerden dolayı vazgeçilebilir.

Velhasıl, şer'i keraheti içeren dualar, diğer ibadet türleri menzilesindedir. Ayrıca bilinmektedir ki mekruh bir vasfı içeren ibadetler, bazı zamanlar yapan kişi için içtihadı, taklidi, iyilikleri veya başka bir sebepten

⁶⁷⁰ Bakara, 102-103

⁶⁷¹ Bakara, 102

ötürü bağışlanabilir. Gel gelelim böyle olması, her ne kadar o işi yapan muayyen şahıssın hakkında keraheti icap ettiren şey ortadan kalksa da bunun yasaklığının bildirilip bundan nehyedilmesine engel değildir.

İşte insanların çoğunun hataya düştüğü yer tam olarak burasıdır. Onlara, salihlerden olan bazı seçkin kişilerin bir ibadeti yaptığı veya bir duayı ettiği ve o ibadetin ve o duanın etkisini gördüğü haberi ulaşmakta, derken o kimseler de bunu o ibadet ve o duanın güzelliğine delil kabul etmekte ve o işi sanki bir peygamber yapmışçasına sünnet saymaktadırlar. İşte bu, daha önce de zikrettiklerimizden ötürü yanlıştır. Aktarılan bu ibadetlerin böyle sayılması, özellikle yapılan o amelin tesirinin o fiili işlerken kalbinde meydana gelen dürüstlükten dolayıdır. Sonra o şahsı izleyenler aynı fiili içerisinde samimiyet olmaksızın sadece şekil olarak yapmaktadırlar ve böylece o işten dolayı zarar görmekte-dirler. Çünkü o amel meşru değil ki kendilerine tabi olunanlara verilen sevap verilsin. Ki onlarda -belki de yapan kişinin hataya kefarete olacak bir dürüstçe istek ve doğru niyet- o işi yapanın dürüstlüğü şeklinde mevcut değildir.

Yine bu baptan bazı şeyhlerden aktarılan, bidat olan sema törenlerinde gerçekleşen hikayeleri zikredebiliriz. Gerçekten o rivayetler, o şeyhlerin kalplerinde kaim olan bazı hallerden dolayıdır. Ayrıca yaptıkları semalarda ya müçtehit olarak ya da niyetlerinin iyi olmasının kendisini boğup yok ettiği gevşeklik ederek bu kalbi hallerini harekete geçiren bir hisleri vardır. Derken peşinden gidenleri, onun semadaki şekil benzerliğini alırlar. Halbuki o adamların semalarda hazır bulunmaları kendisine tabi olunan bir sünnet değildir. Ayrıca onlara tabi olanlar yanında kendisiyle mazeretli sayılacakları ya da bağışlanacakları samimiyet ve niyetler de bulunmaz. Böylece yaptıkları bu işle helak olurlar.

Yine bu, bazı şeyhlerden şöyle hikâye edildiği gibidir: Onlardan biri öldükten sonra rüyada görülmüş ve kendisine şöyle denilmiştir: Allah sana ne yaptı? Şeyh der ki: Beni karşısında ayağa dikti ve bana şöyle dedi: Ey kötü şeyh! Su'dâ ve Lübnâ'ya temessül eden sen misin? Şayet senin dürüst olduğunu bilmeseydim, kesinlikle sana azap ederdim.

Şeriatta mekruh olan bir dua veya münacat duyulur ve onu yapan kişinin ihtiyacı yerine getirilirse; işte bunların çoğu bu türdendir. İşte bu

yüzden ümmet yani Allah'ın şeriatının alimleri ashabının böyle şeyler yapmalarını -ashabı etkilerini görmüş olsa dahi- kerih görürlerdi. Tıpkı Semnûn b. El Muhibb'ten şöyle hikâye edildiği gibi. O şöyle demiştir: Bu ayetlerden ötürü kalbimde bir şey meydana geldi. Akabinde dedim ki: İzzetine yemin olsun ki benim için bir balina ortaya çıkana dek oraya gitmeyeceğim. Derken büyük bir balina meydana çıktı. Buna benzer bir kelimada etmiş olabilir. Bu olay Cüneyd'e ulaştığında şöyle demiştir: "Onun için canlı bir balina çıkıp da onu öldürmesini arzu ederdim."

Aynı şekilde bize hikâye edildiğine göre Medine'deki bazı mücavirler Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanına gelmişler ve canları bazı yemek türlerini çekmiştir. Derken yanlarına bazı Haşimiler gelip kendilerine şöyle demişler: Şüphesiz Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bunu sana göndermiş ve sana şöyle demiştir: Yanımızdan çık. Çünkü bizim yanımızdakilerin canı böyle şeyleri çekmez. Yine bazılarının ihtiyaçları giderilmiş ama onlara içtihatları, taklitleri veya ilimdeki gevşeklerinden dolayı yukarıdaki gibi sözler söylenmemiştir. Çünkü cahilin, dışındaki kimseler için bağışlanmayan suçları bağışlanabilir. Yine bu, tıpkı İsrailoğulları içinde yağmur duası eden Berh-i Abid'in durumu gibidir.

Bu yüzdendir ki bu konuda anlatılanların çoğu ya marifeti az olan kişilerden gelmektedir. Şayet bu anlatılanlar şeriat ve din olsaydı, marifet ehlinin onları bilmeleri daha layıktı. Ayrıca şöyle denemez: "O kimselerin marifetleri eksik olduğundan bu bilgileri diğerlerinin bilmeleri mümkün olmuştur." Çünkü Allah, böyle bir şeyi hiçbir kimseye mümkün eylememiştir. Ne var ki marifet azlığıyla birlikte af ve mağfiret edilmesi umulur.

Mekruhların güzel görülmesi ve haramların mübah sayılmasına gelirse; bizler asla -yapılan işin bizzat kendisiyle veya bazı nitelikleriyle alakalı olsun fark etmez- failin affedilmesi ve onun bağışlanmasıyla yaptığı işin mübah görülmesi ve fiilin sevilmesi arasında ayırım yapmayız.⁶⁷²

Bunlarla birlikte bizzat ben de hacetlerini kabre konulmuş bazı peygamberler ve salihlerden isteyip de haceti yerine getirilen bir kısım toplu-

⁶⁷² Yani, failin affedilmesi ve bağışlanması yapılan işin muteber bir şer'i delille mübah olmadığı sürece mübahlığını ve o işin sevilmesini gerektirmez. (Şeyh Nasir b. Abdülkerim)

lukları da bilmekteyim. İşte bu, buraya kadar anlattığım şeylerin dışında değildir. Yani böyle olması kendisine tabi olunan ne bir şeriat ne de bir sünnettir. Fiillerin müstehap olması ve din edilmesi ancak Allah'ın Kitabı, Rasülü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Sünneti ve öncü ilk neslin üzerinden bulunduğuyla sabit olur. Bunun dışındaki sonradan ihdas edilen işler ise, kimi zaman bazı faydaları içeriyor olsa dahi asla müstehap değildir. Çünkü bizler, o işlerdeki mefsedetlerin faydalarına racih olup olmadıklarını bilemeyiz.

Sonra kerih görülen dualarla alakalı bu haramlık veya kerahet ya matlup yönünden ya da bizzat talebin kendisi yönündendir. Aynı şekilde haram veya mekruh olan istiâze/sığınmanın keraheti ya kendisinden sığınılan şey cihetinden ya da bizzat istiâzenin kendisi cihetindendir. Derken o kimseler o şerden kurtulurlar. Bununla beraber o şerden daha büyüğüne düşerler.

Haramlığın matlup yönünden olduğu durumlara gelirsek; bu, misal olarak kişinin, her ne kadar kendisine zararlı olduğunu bilmesede de dünyasına ve ahiretine zarar veren şeyi istemesidir. Derken o kimsenin duasına icabet edilir. Tıpkı Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kendisine hasta ziyaretinde bulunduğu ve yumurta gibi olarak karşılaştığı adamın durumu gibi. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona dedi ki: "Allah'a bir şeyle dua ediyor muydun?" Adam şöyle cevap verdi: "Allah'ım! Beni ahirette cezalandıracak olduğun müddetçe cezamı peşinen dünyada ver." Ona şöyle dedi:

سبحان الله إنك لا تستطيع - أو لا تطيقه - هلا قلت: ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة. وفنا عذاب النار؟

"Sübhânallah!⁶⁷³ Sen buna güç yetiremezsin -veya buna dayanamazsın. Rabbimiz bize dünyada da ahirette de iyilikler ver ve bizi cehennem azabından koru, diyemez miydin?⁶⁷⁴

⁶⁷³ Sübhânallah ifadesi, Arap dilinde şaşırma sözü olarak da kullanılır. Burada da bu manadadır. (Çev.)

⁶⁷⁴ Müslim, 6288

Yine bu, tıpkı Cabir b. Atîk'in öldüğü zamanki ailesinin durumu gibidir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara şöyle demiştir:

لا تدعوا على أنفسكم إلا بخير، فإن الملائكة يؤمنون على ما تقولون

"Kendiniz hakkında ancak hayırla dua edin. Çünkü melekler, söylediklerinize 'âmin' demektedirler."⁶⁷⁵

Gerçekten Allah, sadece dünyayı istemekle yetineni şu kavliyle ayıplamıştır:

فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ

"İnsanlardan kimisi; Rabbimiz bize dünyada ver, derler. Böyle diyenin ahirette hiçbir payı yoktur."⁶⁷⁶

Allah bu ayette, sadece dünyayı isteyen kimsenin ahirette hiçbir nasibinin olmadığını haber vermiştir.

Yine buna Bel'am b. Baura'nın Musa (aleyhisselam) ve kavmine yapmış olduğu beddua gibi, kişinin başkasına yasaklanmış olan bir bedduada bulunmasını misal olarak verebiliriz. İşte bununla, abidlerden çoğu kalp erbabı müptela olmaktadır. Onlardan birine kalbinde bir kavme karşı beslediği sevgi veya nefreti galip gelmekte ve böylece, bir topluluğun iyiliği için başka bir topluluğun ise kötülüğü için uygun olmayan şekilde dua etmektedir. Derken duasına icabet edilir ve ettiği o kötü duadan dolayı, tıpkı diğer günahlardan ötürü müstahak olduğu gibi cezaya müstahak olur. Eğer o günahını silecek tövbe, günahları silen iyilikler, başkasının ona şefaati vb. gibi şeylerden birine sahip olursa başka; eğer olmazsa ya tadına vardığı imanın lezzeti ve tatlılığı kendisinden alınması ve böylece derecesinin düşmesi, ya imanın amelinin kendisinden çekilip alınmasıyla fasıka dönüşmesi ya da kendisinden imanın aslının giderilmesi ve böylece münafık bir kafir veya münafığın dışında bir kafir olması şeklinde cezaya çarptırılır.

⁶⁷⁵ Müslim, 920

⁶⁷⁶ Bakara, 200

Kalp halleri erbabının bu gibi şeylerle müptela olmasının çoğu sebebi, kendi kalp halleri hakkında bile anlayış yoklukları ve kalp amelleri hususunda Allah'ın şeriatını tanımamalarıdır. Çoğunlukla onlardan birine kendi kalple alakalı durumu galip gelir, öyle ki kalbini, yöneldiği şeyden çevirmesi mümkün olmaz ve böylece ağzından çıkan şey, yaydan fırlayan ok durumunda kalmaya devam eder. İşte bu galibiyet, çoğunlukla kalp durumunu muhafaza eden meşru ameller hususunda gevşeklik sebebiyle meydana gelmektedir. Böylece o kişi, yaptıklarından dolayı sorguya çekilir. Bazen de bu, sahibinin hatalı olduğu bir içtihadattan dolayı meydana gelmekte ve kişi affedilmiş olabilmektedir.

Sonra bu kimseler ve onlara benzeyenlerin aldanişlarından biri de şu itikatlarıdır: Bu gibi dualara icabet edilmesi Allah tarafından kuluna verilen bir keramettir. Halbuki bu, hakikatte keramet değildir. Bu iş, keramete, gerçekleşen bir dua olması yönünden benzemektedir. Keramet ise hakikatte, sadece ahirette fayda veren veya dünyada fayda veren ve ahirette zararı olmayandır. Bu ancak, kafirler ve fasıkların kendisiyle nimetlendikleri riyaset/yönetim ve mallar menzilesindedir. Bunlar ise ancak, sahibine ahirette zararı dokunmadığı sürece gerçek nimete dönüşürler. Bu yüzdendir ki ashabımız ve diğer alimler, kafirlerin nimetlendikleri şeyler nimet midir yoksa değil midir, diye ihtilaf etmişlerdir. Gerçi bu hilaf, sadece lafzidir. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمْنُهُمْ بِهٖ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٦٧﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٨﴾

"Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile kendilerine faydalar sağlamak için koşturuyoruz? Aksine onlar, farkına varamıyorlar."⁶⁷⁷

Yine şöyle buyurmuştur:

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً ۖ فَاذًّا هُمْ مُنْجِسُونَ

"Onlar, kendilerine yapılan uyarıları unuttunca her şeyin kapılarını onlara açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık! Böylece onlar aniden bütün ümitlerini kestiler." ⁶⁷⁸

Hadiste şöyle geçmektedir:

إذا رأيت الله ينعم على العبد مع إقامته على معصيته، فإنما هو استدراج يستدرجه

"Allah'ın kendisine isyan ettiği halde kula nimet verdiğini görürsen, o ancak kulu derece derece azaba sürükleyen bir istidraçtır." ⁶⁷⁹

Bunun istiâzedeki örneği, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in evlenme teklifinde bulunmak için yanına gittiği kadının kendisine "senden Allah'a sığınırım" demesidir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onun bu sözüne karşılık "yemin olsun ki bir sığınağa sığındın" demiş ve kendisinden uzaklaşmıştır. Sonra kadına onun peygamber olduğu söylenince kadın, ben de bundan yana talihsizdim, demiştir. ⁶⁸⁰

Haramlığın talep yönünden olduğu durumlara gelirsek; bu, kimi zaman Allah'tan başkasına dua etmek olduğu içindir. Buna, büyücülerin yıldızlara hitap etmeleri, onlara ibadet sunmaları ve buna benzer şekilde yaptıklarını misal olarak verebiliriz. Derken büyücülerin yaptıkları bu işlere karşı çıkan iman ehlinin duası, ibadeti ve başka şeyler karşı çıkmadığı zamanlarda birkaç çeşit olayın gerçekleşmesini gerektirebilir. İşte bu yüzden ki bu işler, peygamberlerin ardının kesildiği zamanlarda, küfür ve nifak yurtlarında iman yurdu ve iman zamanlarında olmadığı şekilde etki eder.

Yine bu türden olarak şunu zikredebiliriz: Şüphesiz ben, başlarına gelen zor durumlarda hayattaki bazı kişilerden yardım isteyen ve sıkıntılarından kurtulanları tanımaktayım. Ayrıca onların bizzat gözleriyle gördükleri başka durumlar da vardır. Kendisinden yardım istenilen o diri şahıs ise, onların çağrılarının farkında olmayıp, onların zor durumda olduklarıyla alakalı kesinlikle bir bilgisi de yoktur. Yine tanıdıklarım arasında bazı

⁶⁷⁸ Enam, 44

⁶⁷⁹ Müsned, 4/145. Suyuti, El Camius Sağır'de 629 numaralı hadis olarak rivayet etmiş ve hasen olduğunu söylemiştir. (Nasir b. Abdulkerim)

⁶⁸⁰ Buhari, 5637

topluluklara dua eden ve başlarına gelen eziyetlerde onlara yönelenler de vardır. Derken kendileriyle eziyet edenler arasına girip engel olan yaşayan bazı kişileri veya bazı ölüleri görür. Çoğunlukla onları, araya girenin olayı ruhu bile duymasa da elinde kılıçla boyunlarını vururken görmüştür. Hal-buki bu, amaçlanan ile müdafaa eden arasında bulunan onun tabiiilerinden olması, emrettiği hususlarda Allah'a itaat etmesi vb. gibi olan bir sebep dolayısıyla sadece Allah'ın fiilindendir. İşte bu doğruya daha yakındır.

Yine bazı zamanlar şeytanların, yardımcılarını lehine yaptıkları sebebiyle putperestlerin başlarına Allah'tandır diye zannettikleri bir kısım imtihan gelmektedir. O halde duanın tesiri, duayı iştmediğini kesinlikle bildiğimiz bir kimseye dua edilmesinin akabinde gerçekleşiyorsa, kendisine dua edilen, bizzat o etkiye sebep verendir veya onun o etkide bir fiili söz konusudur diye nasıl vehmedilebilir?

Eğer, tesiri onlara dua sebebiyle bizzat Allah gerçekleştirmektedir, diye söylenirse bilinsin ki sebep haram olduğunda böyle söylemek, zehir içmenin akabinde Allah'ın meydana getirmiş olduğu hastalıklarda olduğu gibi caiz değildir. Yine haram olan dua bizzat kendi içerisinde Allah'tan başkasına dua etmek ve Hristiyanların 'Ey ilahın anası, bize ilaha karşı şefa'at et' demeleri gibi Allah'a dua etmek şeklinde olabilir. Yine haram olan dua, bizzat Allah'a dua etmek şeklinde olur. Ne var ki kişi, Allah'ın kendisiyle tevessülde bulunulmasını sevmediği bir biçimde tevessülde bulunur. Tıpkı putlarıyla Allah'a yakınlaşmaya vesile arayan müşriklerin durumu gibi. Bazen de dua Allah için olur ama kişi, Allah'a kendileriyle münacatta bulunmanın uygun olmadığı sözcüklerle içerisinde haddi aşma manası barındırdığı için Allah'a dua eder.

İşte bu haram dualar, bazı zamanlar sahibinin istekleri gerçekleşse de haramdır. Bu haramlık, daha önce de geçtiği üzere faydasından katbekat fesat içerdiğinden dolayıdır. İşte bu yüzdendir ki bu, Allah'ın kendisine hidayet vermediği, kalbini nurlandırmadığı, tekvini emir ile teşrîi arasını ve kaderle şeriat arasını ayıramayan ve bu kısımların şu üç tane olduğunu bilemeyen kimse için bir fitnedir:

1. Allah'ın takdir etmesiyle beraber sevmediği ve razı olmadığı işler. Bunu gerçekleştirecek sebepler haram olup, cezayı gerektirir.

2. Allah'ın şariat kıldığı ve kul tarafından yapılmasını sevdiği ve razı olduğu işler. Ne var ki Allah, bu işlerin gerçekleşmesi için kula yardımda bulunmaz. Bu, her ne kadar var olmasa da O'nun katında övülen ve razı olunan bir şeydir.

3. Allah'ın kul tarafından yapılmasını sevdiği ve bu konuda kendisine yardım ettiği işlerdir.

O halde birincisi Allah'ın yardımı; ikincisi, Allah'a ibadet; üçüncüsü ise kulun ibadet ve yardımı bir arada bulundurmasıdır. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şu kavlinde olduğu gibi.

إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

"Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz." (Fatıha, 5)

Mübah olmayan bir dua etki ettiği zaman bu yardım kabilindendir ibadet kabilinden değil. Tıpkı, diğer kafir, münafık ve fasıkların durumu gibi. İşte bu yüzdendir ki Allah (Teâlâ) Meryem hakkında şöyle demiştir:

وَصَدَقْتَ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ

"... ve Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik eden."⁶⁸¹

Yine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), hiçbir iyi ve facir kimsenin aşamayacağı Allah'ın tam olan kelimeleriyle istîâzede bulunurdu.⁶⁸²

Allah'ın rahmeti sayesinde ki kişinin başkasına bir şeyi yapması için veya dua etmesi için duada bulunması gibi birtakım şirk içerikli dua vb. kişinin amacını gerçekleştirmez ve bir şüpheyile dahi olsa amacın gerçekleşmesine sebep olmaz. Bundan değersiz işler müstesnadır. Kuraklık zamanında yağmurun yağması veya başa gelen azabın kalkması gibi yüce işlere gelirsek; bu zamanlarda şirkin hiçbir faydası yoktur. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

⁶⁸¹ Tahrîm, 12
⁶⁸² Muvatta, 1109

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٨٣﴾
 إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٦٨٤﴾

"De ki: Ne dersiniz? Eğer size Allah'ın azabı gelse veya kıyamet kopsa, şayet dürüst iseniz (söyleyin bakalım) Allah'tan başkasına mı dua edersiniz? Aksine sadece O'na dua edersiniz ve O dua ettiklerinizi ortadan kaldırır ve siz ortak koştuklarınızı unutursunuz."⁶⁸³

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ صَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّيْكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا

"Size denizde bir zarar dokunsa, O'nun dışında tüm dua ettikleriniz kaybolup gider. Sizi kara çıkarıp kurtardığında ise yüz çevirdiniz. İnsan çok nankördür."⁶⁸⁴

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

أَمِنْ يُجِيبُ الْمَضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

"Yoksa zor durumdaki kimseye dua ettiğinde icabet edip kötülüğü kaldıran ve sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı?"⁶⁸⁵

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ رَزَعْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٦٨٥﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٦٨٦﴾

"De ki: O'nun dışında iddia ettiklerinize dua edin. Kesinlikle sizden zararı kaldırmaya ve değiştirmeye sahip değildir. İşte onların ken-

⁶⁸³ En'am, 40-41

⁶⁸⁴ İsra, 67

⁶⁸⁵ Neml, 62

dilerine dua ettikleri hangisi daha yakın olacak diye Rablerine vesile aramakta, rahmetini ummakta ve azabından korkmaktadırlar. Şüphesiz Rabbinin azabı, sakınılacak bir şeydir."⁶⁸⁶

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أُولَئِكَ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئاً وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً

"Yoksa onlar Allah dışında şefaathçiler mi edindiler. Şayet hiçbir şeye sahip olamaz ve akıl erdiremez olsalar bile mi? De ki: Tüm şefaath yalnızca Allah'a aittir."⁶⁸⁷

İşte bu yüce taleplerde sadece Allah (Sübhanehu)'nun icabet ediyor olması O'nun tevhidine ve O'na şirk koşanın şüphesinin kesildiğine delalet etmektedir. Yine bilindi ki bu yüce işler dışında meydana gelen icabetler, her ne kadar haram veya mübah sebeplerle cereyan etse de sadece Tek ve Ortaksız olan Allah (Sübhanehu) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu, tıpkı O'nun gökleri, yeri, rüzgârı, bulutları ve bunlar dışındaki büyük cisimleri yaratmış olmasının, O'nun vahdaniyetine/birliğine ve O'nun her şeyin yaratıcısı ve bunlar dışındakiler O'nun tarafından yaratılmış olmasının daha evlâ olduğuna delalet etmesi gibidir. Zira duanın etkisi, O'nun yaratmış olduğu yüce varlıklardan etkilenmiştir. Bu demek oluyor ki tam olan sebebin yaratıcısı kesinlikle sebep olunanın da yaratıcısıdır ve bundan hiçbir kaçış yoktur.

İşin özeti şirk, iki çeşittir.

Birincisi O'nun rububiyetinde şirk koşmaktır. Bu, O'nla birlikte başkasının da herhangi bir tedbirde bulunuyor kabul edilmesiyle gerçekleşir. Tıpkı Allah (Sübhanehu)'nun şöyle buyurduğu gibi:

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ

⁶⁸⁶ İsra, 56-57

⁶⁸⁷ Zümer, 43-44

"De ki: Allah dışında iddia ettiklerinize dua edin. Onlar ne göklerde ne yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahip olamazlar ve o ikisinde onların hiçbir ortaklığı da yoktur. Ayrıca O'nun onlardan hiçbir yardımcısı da yoktur."⁶⁸⁸

Gördüğün gibi Allah (Sübhanehu), bağımsız olarak bir zerreye dahi sahip olamayacaklarını, o işlerden hiçbir şeyde ortaklık edemeyeceklerini, mülkünde O'na yardımda bulunamayacaklarını beyan etmiştir. Ayrıca ne malik ne ortak ne de yardımcı olmayan kimsenin O'na hiçbir şekilde alakası yoktur.

İkincisi ise O'na uluhiyetinde şirk koşturaktır. Bu, O'ndan başkasına ibadet duası veya istek duasında bulunulmasıyla gerçekleşir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın "yalnız sana ibadet eder v yalnız senden yardım dileriz"⁶⁸⁹ kavlinde olduğu gibidir. Nasıl ki mahlukatın sebepler olarak ispat edilmesi rububiyet tevhidini zedelemeyiz, Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğuna engel teşkil etmez ve böyle olması bir yaratılmışı dua edilmesini gerektirmezse; aynı şekilde şirk vb. gibi bazı haram fiillerin sebepler olarak ispat edilmesi de uluhiyet tevhidini zedelemeyiz, halis dini hak edenin sadece Allah olmasına engel teşkil etmez ve Allah'ın öyle yapılmasına kızdığı ve kulu o yüzden cezalandırdığı, böylece kula zararı faydasından daha çok olduğu zaman içerisinde şirk barındıran kelimeler ve fiillerin kullanılmasını da gerektirmez. Zira hayrın hepsi bizim sadece O'na ibadet etmemiz ve sadece O'ndan yardım istememizde var edilmiştir.

Kuran ayetlerinin geneli işte bu aslı ispat etmektedir. Hatta Allah (Sübhanehu) izni olmaksızın şefaatin etkisini dahi kesip koparmıştır. Tıpkı şu ayetlerde olduğu gibi:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

"İzni olmaksızın katında şefaate edecek de kimmiş?"⁶⁹⁰

⁶⁸⁸ Sebe, 22

⁶⁸⁹ Fatiha, 5

⁶⁹⁰ Bakara, 255. Âyetü'l Kürsi'den bir cümle.

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

"O'nun dışında hiçbir velileri ve hiçbir şefaathçileri olmaksızın Rableri huzurunda toplanmaktan korkanları sen onunla korkut/uyar. Umulur ki sakınırlar." ⁶⁹¹

وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ

"Kazandıkları sebebiyle hiçbir nefsin felakete düşmemesi için sen onunla öğüt ver. Kişinin Allah dışında ne bir velisi/dostu/yardımcısı ne de bir şefaathçisi vardır." ⁶⁹²

قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا

"De ki: Allah dışında bize fayda ve zarar veremeyecek şeylere mi dua edelim?" ⁶⁹³

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"Yemin olsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geldiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Sizin hakkınızda ortaklarımız diye iddia ettiğiniz şefaathçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Yemin olsun, aranız kesilmiş ve iddia ettikleriniz sizden kaybolmuştur." ⁶⁹⁴

En'am Suresi, iman ve tevhid asıllarını içeren yüce bir suredir.

Allah (Teâlâ)'nın şu kavli de böyledir:

ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ

691 En'am, 51

692 En'am, 70

693 En'am, 71

694 En'am, 94

"Sonra Arş'ın üstüne yükseldi. Sizin O'ndan başka ne bir veliniz ne de bir şefaatchiniz vardır."⁶⁹⁵

Aynı şekilde şu iki ayet de böyledir:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ

"O'nun dışında evliya edinenler 'onlara sadece bizi Allah'a yakınlaştırsınlar diye boyun eğip itaat ediyoruz, derler."⁶⁹⁶

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا

"Yoksa onlar, Allah dışında şefaatchiler mi edindiler? Şayet hiçbir şeye sahip olamaz, akıl erdiremez olsalar bile mi? De ki: Tümüyle şefaate sadece Allah'a aittir."⁶⁹⁷

Zümer Suresi, bu konuda büyük bir asıldır.

Yine bu konuyla alakalı ayetlerden biri de Allah (Teâlâ)'nın şu kavlidir:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٣﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٤﴾ يَدْعُوا لِمَنْ صَرَفَهُمْ عَنْ قُرْبِ اللَّهِ مِنْ نَفْعِهِ لَيْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَيْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٥﴾

"İnsanlardan bir kısmı Allah'a bir kenarda ibadet ederler. Eğer kendilerine hayır isabet ederse onunla tatmin olur; fite isabet ederse yüzüstü geri döner. O, dünyasını ve ahiretini hüsrana uğratmıştır. İşte

⁶⁹⁵ Secde, 4

⁶⁹⁶ Zümer, 3. Ayetin orijinalinde ibadet ediyoruz, şeklinde geçmektedir. Ancak Türkiye'nin durumunu tam karşılaması adına bu şekilde tercüme edilmiştir. Çünkü ibadet ediyoruz deyince genelde insanların aklına 'biz şeyhlere, mürsitlere secde etmiyoruz ki' gibi doğru olmakla birlikte şeytan tarafından fısıldanan bir hile gelmekte ve böylece kandırılmaktadır. İbadetin asıl manası boyun eğmek, saygıya itaat etmek demektir. (Çev.)

⁶⁹⁷ Zümer, 43-44

bu, apaçık hüsrânın ta kendisidir. Allah'tan başka kendisine ne zarar ne fayda vermeyecek şeylere dua eder. İşte bu, uzak sapıklığın ta kendisidir. Zararı, faydasından daha çok olan için dua eder. Yemin olsun o, ne kötü dost, ne kötü arkadaştır."⁶⁹⁸

Allah (Teâlâ)'nın şu kavlide böyledir:

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

"Allah'tan başka evliya edinenin örneği, bir ev yapan örümceğin örneği gibidir. Şüphesiz ki evlerin en zayıfı, örümceğin evidir. Keşke bil-selerdi!"⁶⁹⁹

Kuran'ın geneli, asılların aslı olan bu yüce aslın iyice anlaşılması hak-kındadır. Bu duanın haram olduğuyla alakalı bütün zikrettiklerimizin ta kendisidir. Bununla birlikte bu dua, bu duanın bir sebep veya kişinin talep ettiğinin gerçekleşmesi hususunda sebepten bir parça olarak değerlendiril-diğinde bazı zamanlarda tesir edebilmektedir.

İnsanlar, arkasından ihtiyaçların yerine getirildiği dua hakkında ihtilaf etmişlerdir. Batıl ehlinden olan felsefeci ve tasavvufçu bir grup, duanın ihtiyacın karşılanması hususunda hiçbir faydasının olmadığını zannedip iddia etmişlerdir. Çünkü ilahi dileme ve ulvi sebepler, ya matlubun var olmasını gerektirici olacak; ki bu durumda duaya ihtiyaç yoktur veya mat-lubun varlığını gerektirmeyecek. Bu durumda da duanın faydası yoktur.

İlimde kelâm yapan bir topluluk ise şöyle demişlerdir: Aksine dua, matlubun gerçekleşmesinin bir alameti ve delaletidir. Ayrıca bu kimseler, duanın matlub ile olan irtibatını, delilin medlul ile olan irtibatı gibi say-mışlardır, sebebin sadık haber ve sabık ilim menzilesinde olan müsebbep ile olan irtibatı gibi değil.

Doğru ise, cumhurun üzerinde olduğu şu görüştür: Dua, istenen hayrın ve başka bir şeyin gerçekleşmesi için, diğer takdir olunan ve meşru olan

⁶⁹⁸ Hacc, 11-13

⁶⁹⁹ Ankebut, 41

sebepler gibi bir sebeptir. Ki bu, sebep veya sebepten bir parça veya şart olarak isimlendirilsin eşittir. Çünkü buradaki amaç birdir. Yani Allah bir kulun hayrını dilediği vakit ona kendisine dua etmesini ve kendisinden yardım dilemesini ilham eder ve böylece duası ile yardım isteğini o kul için hükmettiği hayra bir sebep kılar. Tıpkı Ömer (*radiyallahu anh*)'ın şu sözünde olduğu gibi: "Şüphesiz ben dualarıma icabet edilip edilmeyeceği sıkıntısı taşımam. Ben ancak dua sıkıntısını taşıyım. Eğer bana dua etmek ilham edilmişse, icabette o duayla beraberdir."

Yine bu, tıpkı Allah'ın bir kulu doyurmak istediği vakit ona yemesini veya içmesini ilham etmesi gibidir. Yine Allah bir kulun tövbe etmesini irade ettiğinde ona tövbe etmesini ilham eder ve O, kulun tövbesini kabul eder. Yine O, kula rahmet edip cennete sokmak istediğinde ona, cennet ehlinin amelini kolaylaştırır. İlahi dileme, kendileri için takdir edilen sebeplerle birlikte tüm bu hayırların var olmasını gerektirmiştir. Tıpkı cennete girmenin varlığının salih amel; çocuğun varlığının cinsel ilişki ve ilmin öğretme ile gerektirdiği gibi.

O halde tüm işlerin başlangıç noktası Allah'tandır ve tamamen ermesi O'nun üzerinedir. Kul ise, ne Rabb'te ne Rabbin melekûtunda tesiri olan değildir. Aksine Rabb (*Sübhanehu*) melekûtunda tesir edenin ta kendisidir ve kulunun duasını, gerçekleşmesini dilediği şeyler için sebep kıldır. Tıpkı bir adamın gelip Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e şöyle dediği gibi: Ey Allah'ın Rasulü! Kendisiyle tedavi olduğumuz ilaçlar, okuduğumuz rukyeler ve kendileriyle korunduğumuz şeyler hakkında ne dersin? Bunlar, Allah'ın kaderinden bir şeyi geri çevirebilirler mi? Şöyle cevap vermiştir:

هي من قدر الله

"Onlar Allah'ın kaderindendir."⁷⁰⁰

Yine Ondan (*sallallahu aleyhi ve sellem*) rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur:

⁷⁰⁰ Tirmizi, 2065. Tirmizi dedi ki: Bu, hasen sahih bir hadistir.

إن الدعاء والبلاء ليلتقيان فيعتلجان بين السماء والأرض

"Doğrusu dua ve bela karşılaşır ve semayla yer arasında birbirine girerler."⁷⁰¹

İşte bu, istenenin gerçekleşmesi hususunda bir sebep olan dua hakkındadır.

Bundan daha yüksek olan ise Kuran ve Sünnet'te gelen salih kullarının amelleri sebebiyle Allah'ın rızası sevinmesi ve gülmesidir. Tıpkı bu hususta nasların geldiği gibi. Aynı şekilde gazabı ve öfkesi de. Bu konuda kelamı daha genişçe açıklama yaptık. Ayrıca insanların bu konuda birçok sözleri ve çelişkileri vardır.

Sebepe olduğu farz edilen nehyedilmiş dualarla alakalı açıklamalar daha önce geçmişti.

Meşru olamayan bu duaların çoğu, istenenin gerçekleşmesi için ne sebebin ta kendisi ne de sebepten bir parça olamaz. Ayrıca böyle olduğu da bilinmemektedir. Aksine bu yalan bir kuruntu olarak vehmedilmektedir. Tıpkı adak gibi. Çünkü Sahihayn'da İbn Ömer (radiyallahu anhuma)'dan rivayet olunduğuna göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) adağı yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

إنه لا يأتي بخير وإنما يستخرج به من البخيل

"Doğrusu o, hiçbir hayrı getirmez. Adakla ancak cimriden mal çıkarılır."⁷⁰²

Yine Ebu Hureyre (radiyallahu anh)'dan onun da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'ten rivayet ettiğine göre O, şöyle buyurmuştur:

إن النذر لا يقرب من ابن آدم شيئاً لم يكن الله قدره له، ولكن النذر يوافق القدر فيخرج بذلك من البخيل، ما لم يكن البخيل يريد أن يخرج

⁷⁰¹ Hakim, Müstedrek (1/123). Hakim dedi ki: Bu isnadı sahih bir hadis olup Buhari ile Müslim rivayet etmemişlerdir. (Nasir b. Abdulkerim)

⁷⁰² Buhari, 6693 – Müslim, 2639

*"Doğrusu adak, ademoğluna Allah'ın ona takdir etmediği hiçbir şeyi yakınlılaştırılamaz. Ne var ki adak, kadere uygunluk gösterir ve onunla, cimriden çıkarmayı istemediği malı çıkar."*⁷⁰³

Gördüğün gibi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), adağın hiçbir hayrı getirmediyini, asla hayrı getiren veya şerri defeden sebeplerden olmadığını haber vermiştir. Adak sadece, diğer sebeplerin de uygunluk gösterdiği kadere muvafık olur ve böylece cimriden, daha önce çıkarmadığı para ve mal çıkar. Hal böyleyken sen, sıkıntılara düşüp adak adadıklarını ve sıkıntılarının kaldırıldığını hikâye edenleri ve bundan daha çok veya buna yakın olarak kabirler veya başka yerlerde dua ettiklerini ve ihtiyaçlarının giderildiklerini iddia ettiklerini görürsün. Aksine saptırcıların bununla çokça aldattıklarından ötürü şeriatla haram olan adakların, türbedarlar, mücavirler ve bazı mescitler ve başka yerlerde ibadetle meşgul olan kimselerin yiyeceklerine dönüşmüştür. Bu kimseler, mallardan birçok şeyi almakta ve adak adayanlardan biri ise 'hastalandım da adak adadım' demektedir. Bir diğeri 'üzerime düşmanlar geldi ben de adakta bulundum' der. Bir diğeri 'denize açıldım da adakta bulundum' der. Bir diğeri 'hapse düştüm de adakta bulundum' der, bir başkası ise 'fakirliğe düştüm de adakta bulundum' demektedir.

Ayrıca bu kimselerin nefisleri, sözü geçen adakların isteklerinin gerçekleşmesi ve korktuklarının defedilmesi hususunda sebebin ta kendisi olduğuna inanmaktadırlar. Halbuki doğru ve doğrulanmış olan (*sallallahu aleyhi ve sellem*), bırak Allah'a isyan olanını, Allah'a itaat olan adağın dahi hayrın sebebi olmadığını haber vermiştir. Adakta bulunan kimse için gerçekleşen hayır, diğer sebeplerin uygun düştüğü gibi sadece bir muvafakattir. İstenen şeyin gerçekleşmesi hususundaki meşru olmayan bu dualar, istenenin gerçekleşmesi hususundaki adaklardan daha fazla değildir. Aksine bizler, çoğu insanın 'filanca mekân veya filanca meşhet veya kabrin adağı kabul eder' dediklerine şahit olmaktayız. Şu manadaki onlar, eğer ihtiyaçları yerine getirilirse, sayılan bu gibi yerler için adak adanmışlardır. Tıpkı şöyle dedikleri gibi: Filanca meşhette veya filanca kabirde edilen duaya icabet olunur. Bu da onların sözünü ettikleri yerde bir kere dua ettikleri ve icabetin etkisini gördükleri manasındadır. Aksine batıla uyanlar,

masiyet olan adağa ihtiyaçlarını da eklediklerinde -ki adak cinsinin bu hususta bir tesiri yoktur- amaçlarının hususiyetini şeriatla hiçbir ayrıcalığı olmayan mekânda dua edilmesinin hususiyetine eklemeleri de onlardan uzak değildir. Çünkü orada yapılan dua cinsi, etki edendir ve ona ilavede bulunmak mümkündür. Adak cinsi ise bunun hilafıdır. Çünkü onun hiçbir etkisi yoktur.

Amacımız, şeytanın etkinin nispetini ne tür ne de nitelik olarak etkisi olmayan bir şeye doğru onlara süslediğinde, bunun türünün tesiri sabit olan bir niteliğe nispet edilmesi, kendileri için şeytan tarafından süslü gösterilmesine daha layıktır. Üstelik nasıl ki onlardan gelen o itikat sahih değilse, aynı şekilde bu da değildir. Zira ikisi de şeriata muhaliftir.

Konuyu izah edecek açıklamalardan biri de bu dua veya bu adak sebebin ta kendisidir veya sebebin bir parçasıdır şeklinde inanan kişinin itikadına kesinlikle bir delil gerekir ki bu hususta genel olarak kimi zaman iktiran dışında hiçbir delil yoktur. Bu sözümle iki şeyin her ne kadar biri diğerinden mekân ve zaman olarak birbirinden geç gelse de aynı sırada meydana gelmiş olmasını kastediyorum. Gerçi intikaz, iktirandan katbekat fazladır. Ortada uygun bir sebep var olduğunda bir şeyin bazı zamanlarda intikazıyla, mücerret olarak bir şeyle iktirani, akıllı kimselerin ittifakıyla illete delalet etmez. Çünkü tesirin iktirandan sonra gelmesi illetin yokluğuna delildir.

Şayet şöyle denirse: Bu geri kalma, şartın yokluğu veya bir maninin varlığı sebebiyledir.

Şöyle cevap verilir: Aksine iktiran, başka bir sebebin varlığı dolayısıyladır. İşte bu, asıl racih olandır. Çünkü bizler Allah'ın her vakitte sayısını sadece O'nun bildiği sebeplerle ihtiyaçları karşıladığını ve sıkıntıları giderdiğini görmekteyiz. Bu bidat dua ile istenenin gerçekleştiğini ancak nadiren görmüşüzdür. O halde bu bidat duanın varlığıyla birlikte, bir şeyin meydana geldiğini gördüğümüzde, meydana gelen şeyin meydana gelmesinin sadece Allah'ın sayabileceği sebeplerden bilinen bir sebebe havale etmek, sebep olduğu sabit olmayan bir şeye havale etmekten daha evlâdır.

Sonra; şayet iktiran illete bir delilse, intikaz da illetin yokluğuna delildir.

İşte tam burada insanlar şu üç kısma ayrılmaktadırlar: Gazaba uğrayanlar, sapıtmışlar ve Allah'ın kendilerine nimet verdikleri.

Gazaba uğrayanlar, meşru olan ve meşru olmayan sebeplerin hepsini kötülemekte ve şöyle demektedirler: Meşru dua, bazen tesir eder bazense etmez. Ayrıca buna, peygamberlerin aleyhimusselam tasdik edilmesine delalet eden ayetler hakkındaki açıklamalarda eklenir.

Sapıtmışlar, sebep olarak hayal edilen her şeyden kuruntuya kapılırlar. Gerçi Yahudi, Hıristiyan, Mecusi ve diğerlerinin dinine bunları felekle ilgili işlere, nefsani kuvvetlere, doğal sebeplere havale eden felsefecilerden zeki görünmeye çalışanlar da girmektedir. Bu kimseler, bunların etrafında dönmekte ve ondan asla ayrılmamaktadırlar.

Hidayete erenlere gelirsek; bu kimseler, Allah'ın tüm cisimler ve ruhlarda yaratmış olduğu kuvveti inkâr etmezler. Çünkü bunların hepsi Allah'ın yarattığı şeylerdir. Ne var ki bu kimseler, bunların arkasındaki Allah'ın kendisiyle her şeye güç yetirdiği kudretine, O'nun her gün yeni bir işte olduğuna, mümin kuluna yapmış olduğu icabetin, kulun kendi kuvvetinin dışında olduğuna, kulun bedeni ve ruhunun tasarruflarına, Allah'ın peygamberleri için doğruluklarını göstermek, kendilerine ikramda bulunmak vb. hikmetleri dolayısıyla adetleri yırttığına iman ederler. Aynı şekilde Allah, kimi zaman dinini desteklemek, kimi zaman bazı sevaplarını dünyada vermek, kimi zaman ise bir nimetin getirilmesiyle onlara ikramda bulunmak veya cezayı defetmek veya başka bir şeyden dolayı evliyası için adeti yırtar. Hidayete eren kimseler, bedenlerin ve nefislerin kuvvetlerinde var ettiği kendilerine emrettiği salih amelleri ve meşru duaları da reddeder. Onlar, akli ve şer'i delillerin fesadına delalet ettiği vehimlere iltifat etmezler ve bir tesiri olduğu zannedilse dahi şeriatın haram kıldığıyla amel etmezler.

Sebebin galip olanını bilmeye gelirsek; bunun doğal işlerde olduğu gibi şer'i işlerde de birçok yolu vardır. Bunlardan biri ızdırar/zorunluluktur. Mesela insanlar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında susayıp acıktıklarında O, birçok kere az bir miktarda su almış ve değerli elini suyun içine koymuş, sonrasında parmakları arasından su kaynamıştır. Yine o değerli elini yemeğin içine koymuş ve yemek adetin dışına çıkacak

derecede çoğalarak bereketlenmiştir. İşte bu muayyen iktiranı bilmek, suyun ve yemeğin çoğalmasının Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sebebiyle olduğunun zaruri bir bilgiyle bilinmesini zorunlu kılar. Bu, tıpkı kendisine sert bir darbeye kılıç vurulan ve ölen kişinin ölümünün, o kılıç darbesinden dolayı olduğunun zaruri bir şekilde bilinmesi gibidir. Aksine bu, zaruri ilimden daha da kuvvetlidir. Çünkü bu bağlantıyla birlikte suyun ve yemeğin bu gibi durumlarda aslen adet üzere bir sebebi olmaksızın çoğaldığını bilmek, bunun zaruri bir bilgiyle bilinmesini zorunlu kılar.

Aynı şekilde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Enes b. Malik'e Allah'ın onun malını ve çocuklarını çoğaltması için ettiği dua da böyledir. Enes'in hurma ağaçları, beldesindeki adetin hilafına senede iki kere meyve verirdi. Ayrıca o, çocukları ve çocuklarının çocuklarından yüzden fazla kimseyi görmüştür. İşte buna benzer olayların, sözü geçen dua sebebiyle olduğu bilinir.

Yine şiddetli bir şekilde ağlayan ve annesi memesini verdiğinde sakinleşen bir bebek gören kimse, kesinlikle bilir ki onun susması, süttten dolaydır.

Ayrıca ihtimaller, her ne kadar türe doğru yol bulsa da muayyen şahsa doğru yol bulamaz. Dualar da böyledir. Yani mümin, bir duayla duada bulunur ve gerektiren sebepler olmaksızın bizzat dua edilen şeyi görür. Veya herhangi bir fiili işler, aynı şekilde o fiile şahit olur. Bu, tıpkı El Alâ b. El Hadrami (*radiyallahu anh*)'ın 'Ya Alim, Ya Halim, Ya Aliyy, Ya Azim, bize su ver' dediğinde çok şiddetli sıcak bir günde üzerlerine askerlerini geçmeyen yağmur yağması; 'Ya Alim, Ya Halim, Ya Aliyy, Ya Azim, bizi taşı' dediğinde askerleriyle birlikte büyük bir nehrin üzerinden geçmeleri ve binatlarının ayak altlarının dahi ıslanmaması olayında olduğu gibidir. Yine Eyyub Es Sehtiyani arkadaşı için dağa bir kere ayağıyla vurduğunda ona bir su pınarı kaynamış, o da sudan içmiş ve sonrasında su çekilmiştir.

Tek ve Ortaksız olan Allah'a dua etmenin faydasına ve menfaatine indirilen vahiy, sağlam akıl ve sonrasında sayısının sadece Allah'ın bilebileceği tecrübeler de delalet etmektedir. Mesela sen, çoğu müminin Allah'a dua edip sebepleri imkânsız olan birtakım şeyleri istediklerini ve Allah'ın onlara, o taleplerini talep ettiği şekilde ve duanın bu işte sebebin ta kendisi

olduğunu bazen ilmi bazen zannı gerektiren bir yön üzere meydana getirdiğini görürsün. Yine sen bunun delillerin cinsini, şartlarını ve sıralamasını tanıyan akıl ve basiret sahipleri yanında sabit olduğuna şahit olursun.

Haram olan duaların tesir ettiğine dair itikada gelirsek; bunun genelini delille delil dışındaki şeyi birbirinden ayırt edemeyen, delil için şart koşulan sıralamayı anlayamayan cehalet ehlinin itikadı olduğuna şahit olmaktadır. Ayrıca bu, sadece kafirlerden ve münafıklardan zulüm ehli veya kalbi isyanlarla karanlıklara gömülen öyle ki hakla batılı birbirinden ayıramayan büyük günah işleyenlerin arasında ittifak edilmektedir.

Bilcümle; meydana gelen söz konusu işte bunun sebebin ta kendisi veya sebebin bir parçası veya sebebin şartı olduğuna dair ilim çoğu kere bilinir. Çoğu kereler ise zannedilir ve çoğunlukla vehmedilir ki zan ve vehmin, akıl zayıflığından başka sağlam bir dayanağı yoktur.

Sana, taleplerin gerçekleşmesinde sebep olduğu zannedilen ve şeriat tarafında haram kılınan dua ve başka şeylerin, içerisinde şu iki şeyden birini mutlaka barındırdığını bilmen yeterlidir:

- Ya işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir şekilde fayda veremeyen bir şeye dua etmek gibi sahih bir sebep olmaması
- Ya da zararının faydasından çok olması.

Menfaati faydasından çok olup sahih bir sebep olan şey, şeriat tarafından hangi halde olursa olsun nehyedilmez. Bir engel olmaksızın, yapılmasının gerektiren şeyin varlığıyla birlikte şeriat kılınmayan ibadetler ise, daha önce de geçtiği gibi kendilerinden nehyedilenler cümlesindendir.

Menasik konusunda zikredilenlere gelirsek; kişi, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile iki arkadaşını selamlayıp salât ve selam ettikten sonra dua eder. İmam Ahmed ve diğerlerinin zikrettiğine göre kişi, dua ederken kibleye döner ve hücreyi -kibleye arkasını dönmemesi için- sol tarafına alır. Bu, selamlama ve salât-u selamdan sonra olur. Sonra kişi, kendisi için dua eder. Yine zikrettiğine göre kişi, O'nu selamlayıp salât ettiğinde yüzünü -babam da anam da kendisine feda olsun- O'na çevirir. Dua etmek istediğinde ise, hücreyi sol tarafına alır ve kibleye dönüp dua eder. İşte bu, alimlerin bu hususa ne kadar riayet ettikleriyle alakalı bir örnektir. Çünkü

kabir yanında dua etmek, mutlak manada mekruh değildir. Aksine kişi, daha önce de geçtiği gerek içerik gerek ek olarak sünnette geldiği şekilde dua etmekle emrolunur. Mekruh olan sadece, yanında dua etmek için kabre gidip gelmenin gözetilmesidir.

Aynı şekilde Malik'in ashabı da bu hususu zikretmişler ve şöyle demişlerdir: Kabre yaklaşır ve Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e selam verir. Sonrasında kibleye yönelip dua eder. Kabre ise sırtını döner. Kabre arkasını dönmez de denilmiştir. Malikiler sadece hücreye arkanın dönülmesi konusunda ihtilaf etmişlerdir. Hücreyi sol tarafına aldığı zamanki duruma gelirse; böyle olduğunda hiçbir hilaf olmaksızın mahzur yok olmuş ve kişi Ravza'da veya hücrenin önünde olmuştur. İmamlar, zikrettikleri bu hususu, belki de kabre doğru namaz kılmanın kerahetinden almışlardır. Çünkü, bu konuda -daha önce de geçtiği gibi- Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) tarafından yasaklama olduğu sabittir. Demek ki Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabirlerin mescit veya kible edinilmesini yasakladığında alimler, bundan tıpkı oraya doğru namaz kılınamayacağı gibi oraya doğru dua etmenin gözlenemez olduğunu istidlal etmişlerdir.

El Mebsut isimli kitapta geçtiğine göre İmam Malik şöyle demiştir: "Kişi, dua etmek için Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanında duramaz. Lakin selam verir ve geçip gider."

Allah en iyi bilir ama işte bu yüzdendir ki hücreye, bina edildiği vakit üçgen şeklinde beton dökülmüş, kuzey duvarı kible tarafına doğru örülmüş ve de düz bir şekilde yapılmamıştır.

Aynı şekilde bunu, hücre mescide dahil edilmezden evvel kastetmişlerdir. İbn Batta, maruf bir isnatla Hişam b. Urve'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir. Bana bana tahdis etti, dedi ki: Önceleri insanlar kabre doğru namaz kılmaktaydılar. Derken Ömer b. Abdulaziz emretti de bu ortadan kaldırıldı. Öyle ki insanlar oraya doğru namaz kılmadılar. Kabir yıkıldığında ortaya dizden aşağı kadar olan bir ayak çıktı. Hişam dedi ki: Ömer b. Abdulaziz bundan dehşete kapıldı. Akabinde Urve, yanına gelip dedi ki: Bu Ömer'in ayağıdır. Böylece Ömer b. Abdulaziz'in korkusu biraz duruldu.

İşte bu varlığı süregelen bir asıldır. Şöyle ki dua eden kimse için, sadece kendisine doğru namaz kılması müstehap olan yere doğru dönmesi müstehaptır. Kişinin doğu ve dışındaki bir yöne doğru dönerek dua etmesi yasaklandığında dua anında da oralara dönmesinin yasaklandığını görmez misin?

İnsanlardan kimisi ise, dua edeceği vakitte doğu veya başka bir yön olsun fark etmeksizin içerisinde salih birinin olduğu yöne doğru araştırma yapmaktadır. İşte açıkça bir sapıklık ve net bir şirktir. Bu, tıpkı bazı insanların, içerisinde bazı salihlerin olduğu tarafa arkalarını dönmekten çekinmeleri gibidir. Halbuki onlar, içerisinde Allah'ın evi ve Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri olan yöne doğru sırtını dönebilmekteler. Tüm bu şeyler, Hristiyanların dinine benzeyen bidatlerdir.

Şimdi söyleyeceklerim konuyu senin için daha anlaşılır hale getirecektir. Selef, kişiyi Hristiyanların yüceltmelerine sürükleyen mekruh şekle bulaşmamak için bizzat Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e selam verirken dahi sünnete riayet etmişlerdir. Bunu da Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "kabrimi bayram yeri edinmeyin" sözüyle amel ederek yapmışlardır. Yine şöyle buyurmuştur: "Sakin Hristiyanların İsa'yı abartılı bir şekilde övdükleri gibi beni övmeyin. Çünkü ben, sadece bir kulum. O halde şöyle deyin: O, Allah'ın kulu ve resulüdür." Ayrıca seleften biri, bu konuyla alakalı olmasından korktuğu için kabre nasıl selam verileceğini sorardı. Hatta kendisine "İbn Ömer de böyle yapardı" denilirdi.

Bu yüzdendir ki Malik (*radiyallahu anh*) ve diğer ilim ehli bunu ve Medine halkının her mescide geldiklerinde gelip Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve iki arkadaşına selam vermesini kerih görmüşlerdir. Malik şöyle demiştir: "Bu onlardan birine ancak seferden dönünce veya sefere çıkarken vb. gibi durumlarda caizdir."

Yine kimi alimler, namaz vb. gibi bir sebeple mescide girenin bunu yapmasına ruhsat vermişlerdir. Bununla birlikte kişinin, devamlı olarak salât ve selam için oraya yönelmesine gelirse; ben, bu konuda ruhsat veren birini dahi bilmiyorum. Çünkü bu, kabrin mescit edinilmesi türündendir. Bununla birlikte bizlere, mescide girdiğimiz vakit şöyle dememiş meşru kılınmıştır: "Es Selamu Aleyke Eyyühennebiyyu ve Rahmetullahi

ve Berakâtuhu/Ey Nebi! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketleri üzerine olsun." Tıpkı bunu, namazımızın sonunda dediğimiz gibi. Aksine bu, içerisinde kimsenin olmadığı bir mekâna giren kişiye müstehaptır. Şöyle ki kişi, daha önce de O'na selam vermenin tüm yerlerden kendisine ulaşacağıyla alakalı bilgilerden dolayı O'na selam verir.

Gördüğün gibi Malik ve diğerleri, her saat başı bunun kabrin yanında yapılmasının, kabrin bir tür bayram yerine dönmesi davranışı olmasından korkmuşlardır.

Aynı zamanda bu, bir bidattir. Ensar ile Muhacir, Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ömer (radiyallahu anhum) zamanlarında mescide her gün beş vakitte de gelirler, bununla beraber kabre gidip selam vermezlerdi. Çünkü onlar (radiyallahu anhum) Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bundan hoşlanmadığını, bunu yasakladığını bilmekteydiler. Ayrıca onlar, mescide giriş ve çıkış esnasında, teşehhütte -tıpkı hayatında olduğu gibi- Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e selam verirlerdi. Ayrıca İbn Ömer (radiyallahu anhum) 'dan rivayet edilenler buna delalet etmektedir.

Said, Süneninde şöyle demiştir: Bize Abdurrahman b. Zeyd tahdis etti, dedi ki: Bana babamın İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre o, yolculuktan döndüğünde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrine gelir salât-u selam ettikten sonra şöyle derdi: Selam üzerine olsun ey Ebu Bekir! Selam üzerine olsun Ey babacığım!

Abdurrahman b. Zeyd, zayıf olsa da daha önce Nafi'den gelen sahih hadis, İbn Ömer'in bunu ne devamlı ne de çoğunlukla yapmadığına delalet etmektedir.

İmam Malik'in şu sözü ne de güzeldir: "Bu ümmetin sonu, başı neyle ıslah olduysa, onunla ıslah olur." Ne var ki ümmetin peygamberlerin emirlerine yapışması her zayıfladığında ve imanları her eksildiğinde, bunun yerine ihdas etmiş oldukları bidatleri, şirki ve başka şeyleri koymuşlardır. İşte bu yüzdendir ki ümmet, kabirlerin istilam edilmesini ve öpülmesini kerih görmüş, kabri insanların orada namaz kılmalarını engelleyecekleri bir şekilde bina etmişlerdir. Aişe (ranha) içerisine defnedildiği hücre/odası önceleri mescitten ayrıydı ve Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in minberi ile evinin arası Ravza'nın ta kendisiydi. Bu durum, Raşit Hali-

feler ve sonrakilerin dönemlerine kadar sürmüştür. Daha sonra mescide bazı ilavelerde bulunuldu ve değiştirildi. Ayrıca hücre ile mescidi doğu ve kible tarafından çevreleyen diğer hücreler de olduğu halde bırakıldı. Ta ki El Velid b. Abdulmelik gelip mescidi tekrardan inşa ettirdi. O zamanlar Ömer b. Abdulaziz, Medine valiliği yapmaktaydı. Derken o hücreleri ve diğerlerini satın aldı, onları yıktı ve mescide dahil etti. İlim ehlinen Said b. Müseyyeb gibi bu olayı kerih görenler de vardır, kerih görmeyenler de.

Ebu Bekir El Esrem dedi ki: "Ebu Abdullah -yani Ahmed b. Hanbel'e dedim ki: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrine dokunulup elle se-vilebilir mi? Dedi ki: Bunu bilmiyorum. Dedim ki: Peki minber? Dedi ki: Minbere gelince; evet. Bu konuda bir şey gelmiştir. Ebu Abdullah dedi ki: İbn Ebi Fudeyk'ten, o İbn Ebi Zi'b'ten o da İbn Ömer'den onun minberi okşadığını rivayet ediyorlar. Dedi ki: Yine Said b. Müseyyeb'ten Rum-mane'yi dair bir haber gelmektedir. Dedim ki: Yahya b. Said'ten rivayet ettiklerine göre o, Irak'a doğru çıkmak istediğinde minberin yanına gider, onu mesh eder ve dua ederdi. Ben de bunun güzel olduğu görüşündeyim. Sonra şöyle dedi: Belki de bu, zaruret ve başka bir şey durumundadır. Ebu Abdullah'a şöyle denildi: Doğrusu onlar, karınlarını kabrin duvarına yapıştırıyorlar. Ben de ona şunu dedim: Medine halkından olan ilim eh-linin, kabre dokunmadıklarını ve bir kenarda durarak selam verdiklerini gördüm. Bunun üzerine Ebu Abdullah şöyle dedi: Evet. İbn Ömer de bu şekilde yapardı. Ebu Abdullah sonrasında şöyle demiştir: Babam da anam da ona feda olsun. (*sallallahu aleyhi ve sellem*)"

Gördüğün gibi Ahmed ve başkaları minberin ve Nebi (*sallallahu aley-hi ve sellem*)'in oturduğu ve elini koyduğu yer olan Rummane'yi sevip ok-şamaya ruhsat vermişler, kabrini ellemeye ise ruhsat vermemişlerdir. Bu-nunla birlikte bazı ashabımız Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrine el sürmekle alakalı bir rivayet daha hikâye etmişlerdir. Çünkü Ahmed, bazı cenaze törenlerine katılmış ve elini kabrin üzerine koyup ölü için dua etmiştir. Ayrıca bu iki yer arasındaki fark, açıktır.

Malik ise, minbere el sürülmesini tıpkı kabre el sürülmesinde olduğu gibi kerih görmüştür. Bugün ise minber yanmış ve Rummane kalmamıştır. Ondan geriye ancak küçük bir tahta parçası kalmıştır. Bu sebeple yapı-lmasına ruhsat verilen de yok olmuştur. Çünkü İbn Ömer ve diğerlerinden

nakledilen eser, sadece Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in oturduğu yere sel sürülmesi hakkındadır.

Yine El Esrem kendi isnadıyla El Ka'nebi'den, o Malik'ten o da Abdullah b. Dinar'dan rivayet ettiğine göre o, şöyle demiştir: "İbn Ömer'i Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanında ayakta durup, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e, Ebu Bekir'e ve Ömer'e salât ederken gördüm."

Kişinin dua etmek için kabirlere yönelmesinin kerahetine dair üçüncü vecih, selefın (radiyallahu anhum) bunu kerih görmeleridir. Bu kerahete Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "kabrimi bayram yeri edinmeyin" sözünü yorumlayarak ulaşırlardı. Tıpkı önceki sayfalarda Ali b. Hüseyin ve amcasının oğlu Hasen b. Hasen'den rivayet ettiğimiz gibi. Bu ikisi tabiin içinde en üstün ehli beyt olup bu durumu, nesep ve mekân olarak hücreye mücavir olduklarından ötürü en iyi bilenlerdir.

Ayrıca yine Ahmed ve başkalarından zikrettik ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve iki arkadaşına selam vermeyi ve sonrasında dua etmek isteyen kimseye, çekilip kıbleye dönmesini emretmiştir.

Aynı şekilde mütekaddimden Malik ve başkaları ve müteahhirden Ebu'l Vefa İbn Akil ve Ebu'l Ferec İbnu'l Cevzi gibi alimlerden birçoğu bunu inkâr edip karşı çıkmıştır. Ayrıca ben ne sahabeden ne tabiinden ne tanınan bir imamdı yanıda dua etmek için kabir ve başka şeylere yönelmeyi müstehap gördüğüyle alakalı bir şey ezbere bilmiyorum. Ayrıca tek bir kimse dahi ne Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den ne sahabeden ne de tanınan imamların birinden bu konuda hiçbir şey rivayet etmemiştir.

Ayrıca insanlar dua, dua vakitleri ve mekânlarıyla alakalı kitaplar tasnif etmiş ve bu konuda âsâr zikretmişlerdir. Bunun yanıda onlardan hiçbirini -bildiğime göre- kabirlere ait bir şey yanıda dua etmenin faziletiyle ilgili tek harf dahi zikretmemişlerdir. Peki -hal böyleyken- kabirler yanıda yapılan duaların daha çok icabet edileceği ve daha faziletli olduğu, selef bunu inkâr edip tanımazken ve de bunu yasaklayıp emretmezken nasıl caiz olabilir?

Tamam, dördüncü asırdan sonra bazı insanların keliminde dağınık bir şekilde şöyle şeyler geçmektedir: Filanın kabrinde edilen duaya icabet edilmesi umulur, filanın kabrinde dua edilir vb.

Bunu söyleyen ve emreden her kim olursa olsun ona karşı çıkış şöyledir: Onun en iyi durumu bu meselede bir müçtehit veya mukallit olmasıdır ki Allah onu affedebilir. Söylediği bu sözün, yapılan işin müstehap olmasını gerektirmesine gelirsek; bu asla mümkün değildir. Aksine şöyle denbilir: Bu, bazı kişilerin şu sözü türündendir: Filanca mekân, adağı kabul eder, filanca yer için adak adanır. Ayrıca onlar bizzat o mekânı belirtip su pınarı, kuyu, ağaç, mağara, taş ve başka putları belirtirler. Nasıl ki bu gibi sözler dinde hiçbir dayanak değildir; aynı şekilde ilk sözler de böyledir.

Şu saate kadar bana, seleften birinin buna ruhsat verdiği bilgisi ulaşmamıştır. Tek istisnası İbn Ebi'd Dünya'nın Kitabı'l Kubûr'da kendi isnadıyla Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk'ten şu rivayetidir. Dedi ki: Bana Süleyman b. Yezil El Ka'bi, Enes b. Malik'ten haber verdiğine göre Rasullullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Kim sevabına inanarak Medine'de beni ziyaret ederse, kıyamet günü onun için bir şefaatçi ve bir şahit olacağım."⁷⁰⁴

İbn Ebi Fudeyk dedi ki: Yine bana Ömer b. Hafs'ın haber verdiğine göre İbn Ebi Müleyke şöyle derdi: Kim kıyamet günü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'le karşı karşıya gelmeyi isterse, kible istikametinde kabrin başının yanındaki kandile başını değdiresin."

Yine İbn Fudeyk şöyle demiştir: Kendisine yetiştiğim bazı alimlerin şöyle dediklerini duydum: Bize ulaştığına göre kim, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanında ayakta durur, "şüphesiz Allah ve melekleri nebiye salât ederler"⁷⁰⁵ ayetini okur ve yetmiş kere 'Allah sana salât etsin ey Muhammed' derse, bir melek ona 'sana salât olsun ey falan' diye nida eder ve hiçbir duası boşa gitmez.

⁷⁰⁴ El Camiu's Sağır, 8716. Suyuti dedi ki: Hasen hadistir. Lakin Münavi, Feyzu'l Kadir'de cümlelerin hemen peşinden şöyle demektedir: Müellifin hasen diye işareti doğru değildir. Çünkü senette zayıf raviler vardır. Onlardan biri Süleyman b. Yezid El Ka'bi'dir. Zehebi dedi ki: Terk edilmiştir. Ebu Hatim dedi ki: Münkeru'l Hadis. (Feyzu'l Kadir, 6/141)

⁷⁰⁵ Ahzap, 56

İbn Ebi Fudeyk'ten gelen bu rivayet hakkında, bunda kabrin yanında dua etmenin müstehap olduğuna dair işaret vardır, denilmektedir. Halbuki bu hususta şu birkaç vecihten dolayı hiçbir hüccet yoktur:

Birincisi: İbn Ebi Fudeyk bunu, meçhul birinden rivayet etmiştir. Ayrıca o meçhul şahıs, kendisine tanınmayanlardan ulaştığını zikretmektedir. Bu gibi rivayetlerle, hiçbir şey sabit olmaz. Üstelik İbn Ebi Fudeyk, ikinci asrın sınırlarından da ötedir. Yani o ne tabiinden ne de onların meşhur tabilerinden değildir. Hatta denildiğine göre bu rivayet, üç asırda da maruf bir şeydi. Medine'deki kendilerine itimat edilen alimlerden hiçbirinin bu konuda hiçbir nakilde bulunmamaları sana yeterlidir. Bu hadisi zayıflatanlardan biri de Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şu sözünün sabit olmasıdır: "Kim bana bir kere salât ederse, Allah da ona on kere salât eder." O halde ona yetmiş kere salât edenin karşılığı, nasıl olur da kendisine meleklerin salât etmesi oluyor? Daha önce geçen hadisler, ona salât ve selam etmenin gerek uzaktan gerekse de yakından kendisine ulaşacağını beyan etmektedir.

İkincisi: Bu rivayet, sadece ziyarette bulunan kimsenin ziyareti esnasında dua etmesinin müstehap olmasını gerektirir. Tıpkı alimlerin bunu, menasiku'l hac bölümünde zikrettikleri gibi. Ki bu, bizim konumuz değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bir kimse meşru bir ziyaretle ziyarette bulunsun ve o esnada dua etse bu, alimlerinde zikrettiği gibi mekruh değildir. Gerçi bu konuda alimler arasında -seleften kabir yanında dua etmek için ayakta durmasının mekruh olduğuna dair naklin olmasıyla birlikte- hilaf vardır. Mekruh olduğu görüşü daha doğrudur.

Bizim zikretmiş olduğumuz mekruh, sadece dua etmek için başlangıçta kabirlere yönelmektir. Tıpkı bir kimsenin mescide girdiği, orada tahiyetu'l mescit namazı kıldığı ve o esnada dua etmesi gibidir ki bu, mekruh değildir. Veya bir kimse herhangi bir mekânda abdest alsın, orada namaz kılıp namazı içerisinde dua etse, bu da mekruh değildir. Bununla beraber kişi, şayet o bölgede veya diğer mescitlere nazaran şeriatta hiçbir ayrıcalığı olmayan herhangi bir mescitte dua etmeyi gözlese, işte bu tahsisten nehyedilir.

Üçüncüsü: Belki de burada duaya icabet edilmesinin sebebi, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e çokça salât etmesidir. Çünkü duadan önce, duanın ortasında ve sonunda ona salât etmek, kendisiyle diğer dualara da icabet edilmesinin en kuvvetli sebeplerindendir. Tıpkı bununla alakalı âsâ'nın geldiği gibi. Misal olarak Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*)'ın mevkuf ve merfu' olarak rivayet edilen şu sözü gibi:

الدعاء موقوف بين السماء والأرض حتى تصلى على نبيك

"Şüphesiz ki dua, sen nebine salât edene dek, gökle yer arasında durdurulmuştur."

Bunu Tirmizi rivayet etmiştir.⁷⁰⁶

Muhammed b. El Hasen, kendisinden Ez Zübeyr b. Bekkâr'ın rivayet ettiği Ahbaru'l Medine isimli kitabında Abdulaziz b. Muhammed Ed Derâverdi'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Kendisine Muhammed b. Keysan denilen Medineli bir adam gördüm. Cuma günü bizler Rabi'a b. Ebi Abdurrahman ile otururken ikindi namazını kılıp gelir ve kabrin yanında dururdu. Akabinde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e selam verir ve akşama dek dua ederdi. Rabi'a'nın yanında oturanlar, şu adamın yaptığına bir bakın, derler; Rabi'a ise, onu bırakın, çünkü kişi için ancak niyet etkili vardır, derdi.

İşte bu Muhammed b. El Hasen, haberler nakleden biri olup El Vakıdı vb. gibi hadis alimleri nazarında zayıftır. Ne var ki rivayetleriyle kalpler isindirilip ibret alınabilir.

Bu hikâye ile iki tarafa da yapışılabilir. Çünkü bu, o şahsın yaptığıının onlar nazarında, sahabe ve dışındaki Medine halkı alimlerinin yaptığı işlerden olmayan bidat bir iş olmasını içermektedir. Şayet böyle olmasaydı yani bu, Medine halkının amelinden bilinen bir iş olsaydı, Rabi'a'nın yanında oturanlar bunu garipsemez ve buna karşı çıkmazlardı. Aksine Muhammed b. El Hasen'in kendisinden Zübeyr'in rivayet ettiği kitabında bunu zikretmesi, onların Malik zamanında olduklarını ve Malik'in arkadaşlarının söz konusu ameli tanımadıklarını göstermektedir. Yok böyle

değilse yani bu, aralarında yaygın bir şey olsaydı, tasnif edilen bir kitapta bunun garipsendiği zikredilmezdir. Kaldı ki Rabi'anın yanında oturanlar ki onlar, fakih ve alim olan bir topluluktur, bunu inkâr etmişler ve Rabi'a ise bunu onaylamıştır.

Onun gayesi, bu hususta bir hilafın olmasıdır. Ne var ki Rabi'a'nın, herkese niyet ettiği vardır şeklinde gerekçe göstermesi, ancak kerih görüldüğü bir şeyi onaylamasını gerektirmektedir. Çünkü o şahıs, şayet orada namaz kılmak istese kesinlikle onu nehyederdi. Aynı şekilde yasak bir vakitte namaz kılmak istese, yine kesinlikle onu nehyederdi. Onun irade ettiği -Allah en iyi bilir- şudur: Kimin salih bir niyeti varsa, yaptığı iş meşru olmasa bile niyetinden dolayı sevap kazanır. Tabi bu, şeriata muhalefete dayanmadığı zamandır. Yani, şahsın duası, her ne kadar meşru olmasa da sahibinin salih bir niyeti vardır ve o, niyetinden ötürü sevap kazanır.

Bununla birlikte bu kıssadan şu fayda da elde edilir: Onlar, bunun müstehap olmadığı ve o bölgenin hiçbir ayrıcalığının bulunmadığı üzerinde icma etmişlerdir. Ayrıca hayır, sadece dua edenin niyeti yönünden meydana gelir. Sonra Rabi'a, yanında oturanlara tabi olarak, dua eden o şahsa karşı çıkmamıştır. Böyle yapması ya Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrinin bayram yeri edinilmesini ve yanında namaz kılınmasını yasakladığı kendisine haberi ulaşmadığındandır. Çünkü Rabi'a -Ahmed'in de dediği gibi- rivayetler konusunda az bir bilgiye sahipti. Belki de haber ona ulaşmış ancak o, bu tip bir davranış yasaklığın manasına dahil olmadığı görüşündedir veya o, bunu haram saymamaktadır. Bununla birlikte onun gayesi, sadece mekruh olmasıdır. Mekruha karşı çıkılması ise farz değildir. Belki de o, adamın sadece selam vermeyi kastettiğini gördü ve dua, buna tabi olarak selamın içerisinde gerçekleşti. Gerçi bu son ihtimalde nazar vardır.

Alimlerin bu gibi amellerin hükmü konusunda ihtilaf ettiklerinde hiçbir şüphe yoktur. Tıpkı kabrin yanında kılınan namazın sıhhati hususunda ihtilaf ettikleri gibi. Onlardan namazı batıl saymayanlar, genelde o şahsın yaptığını da nehyetmezler.

Asıl dayanak, Kitap, Sünnet ve öncülerin üzerinde bulundukları yola itimat etmektir. Gerçi bununla birlikte Muhammed b. El Hasen, seleften

dediklerimizi destekleyen bazı haberler de rivayet etmiştir. Şöyle demiştir: Bana Ömer b. Harun, Seleme b. Verdân'ın şöyle dediğini tahdis etmiştir: Enes b. Malik'i gördüm. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam veriyor, sonrasında sırtını kabrin duvarına yaslıyor sonra da dua ediyordu.

Eğer bu sahihse, zikrettiklerimizi desteklemektedir. Çünkü Enes, Medine'de ikamet etmiyordu. O, sadece Basra'dan ya hac ya da benzeri bir sebeple gelir ve Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam verirdi. Sonrasında, benzerlerinin hakkının ancak içerik ve tabi olarak gerçekleştiği duayı istediğinde kabre arkasını dönerdi.

Yine Muhammed b. El Hasen, Abdulaziz b. Muhammed, Muhammed b. İsmail ve ikisi dışında başkalarından, onlar Muhammed b. Hilal'den o da ilim ehlinde birçok kişiden rivayet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in içerisinde kabri de bulunan evi, Aişe'nin önceleri içinde oturduğu evidir. Ayrıca o ev, siyah taşlar ve kireçle dörtgen şeklinde olup kibleyi takip eden bölüm, en uzun tarafıydı. Doğu ve batı tarafı ise eşit olup kuzey tarafı en kısa olanıydı. Evin kapısı da sadece güneye doğru olup siyah taşlar ve kireç ile kapatılmıştı.

Sonra Ömer b. Abdulaziz, o evin üzerine bu meydandaki yapıyı inşa ettirdi. Ayrıca o, insanların Mescid-i Nebi'nin bölümleri arasından sadece orayı namaz kılacakları bir yer edinmemeleri için o bölümü, mescidin köşe taraflarına aldirtti. Aynı şekilde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

قاتل الله اليهود، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah Yahudileri kahretsin. Peygamberlerinin mezarlarını mescitlere çevirdiler."⁷⁰⁷

Hadisin senedi şu şekildedir: Bana Abdulaziz b. Muhammed, Şerik b. Abdullah b. Ebi Nemir'den, o da Ebi Seleme b. Abdurrahman'dan, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu...

Yine Muhammed b. El Hasen şöyle demiştir: Bana Malik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, o da Ata b. Yesar'dan tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

اللهم لا تجعل قبري وثنا يعبد، اشتد غضب الله على قوم اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد

"Allah'ım! Kabrimi tapınılan bir puta çevirme! Peygamberlerinin kabirlerini mescit edinen bir kavme Allah'ın gazabı şiddetli olmuştur."⁷⁰⁸

İşte bu âsârlar, daha önce zikrettiğimiz âsârlara eklenince, bu konuda selevin halinin nasıl olduğu ve sonradan gelenlerin bu husustaki tutumlarının selev yanında münkerden sayıldığı bilinmiş olur.

Ayrıca bu konuya, bazı toplulukların, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrinden veya başka salihlerin kabirlerinden selamın alındığıyla alakalı ses duydukları ve Said b. El Müseyyeb'in sıcak gecelerde kabirden ezan sesi duyduğu vb. rivayetler dahil edilemez. Çünkü bunların hepsi hak olmakla beraber, bizim konumuz bu değildir. İşimiz, bundan daha şanlı ve daha yücedir.

Aynı şekilde bir adamın kül zamanı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrine gelip kuraklıktan şikâyet etmesi, sonrasında peygamberi rüyasında görüp kendisine Ömer'in gelmesini emretmesi ve Ömer'e insanları yağmur duasına çıkarmasını söylemesiyle alakalı rivayet edilen haber de bu konuya dahil edilemez. Çünkü bu, bizim şu konumuzdan değildir. Çünkü bu gibi şeyler, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in alt derecesi kişiler için de gerçekleşmektedir. Ayrıca ben, bununla alakalı birkaç olay da bilmekteyim.

Konumuza dahil edilemeyecek şeylerden biri de bir kısım insanların Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) veya ümmetinden başka birilerinden istekte bulunmaları ve ihtiyacının karşılanmasıdır. Çünkü bu olaylar, çok kere vaki olurlar. Ancak bu, bizim içinde bulunduğumuz konu türünden değildir.

Ayrıca şunu bilmen gerekir: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) veya başkasının, dilenen o kimselere cevap vermeleri, isteyip dilenmenin müstehap olduğuna delalet eden şeylerden değildir. Çünkü bizzat o (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إن الرجل ليسألني المسألة فأعطيها إياها، فيخرج بها يتأبطها نارا «، فقالوا: يا رسول الله فلم تعطهم؟ قال: «يأبون إلا أن يسألوني ويأبى الله لى البخل

"Kişi benden bir istekte bulunur da ben de istediğini ona veririm. Sonra elde ettiğiyle ayrılır ve onu bir ateş olarak koltuk altına koyar. Dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü! O halde niye ona istediğini vermektensin? Dedi ki: Benden istemekten vazgeçemediler. Allah ise benim cimrilik etmemi istemiştir."⁷⁰⁹

Usandırıcı bir şekilde dilenenlerin çoğu, şayet kendilerine cevap verilme dahi, hem içinde bulundukları hal hem de imanlarının sarsıntılı olmasından dolayı isterler. Tıpkı yaşarken ondan isteyenlerin de bu şekilde olmaları gibi. Ayrıca onlardan kiminin isteklerine cevap verilmiş, sonrasında Medine'den çıkmaları emredilmiştir.

İşte bu miktar, eğer meydana gelirse kabir sahibinin kerameti olmaktadır. Bunun, isteyen kişinin halinin güzelliğine delalet etmesine gelirse; bunla diğeri arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü halk, oradakilerin aşağılanması için kabirlerde namaz kılmaktan ve oraları mescit edinmelerinden nehyedilmemişlerdir. Aksine bu yasaklama, kendileri adına fitneden korkulduğu içindir. Bu ancak, fitnenin sebebi kesinlik kazandığında söz konusu olur. Bu sebeple şayet kabirlerin yanında kendisiyle fitneye düşecekleri şeyler gerçekleşmeyecek olsaydı, kesinlikle insanlar bundan alıkonulmazdı, diyebiliriz.

Salih peygamberlerin kabirleri yanında gerçekleştiği zikredilen kerametler ve harikulade olaylar da bu şekildedir. Misal olarak, mezarın çevresine nurların yağması ve meleklerin inmesi, şeytanlar ve hayvanlarından sakınılması, oralardan ve komşularından ateşin uzaklaştırılması, bazıları'nın orada defnedilen komşularına şefaet etmesi, bazıları nazarında oraya

defnedilmenin müstehap olması, orada kalp sıcaklığının ve rahatlığının inmesi, oraları aşağılayanların başına azabın inmesi vb.ni zikredebiliriz. Bu tür şeylerin hepsi hak olup, içinde bulunduğumuz konu türünden değildir.

Peygamberler ile salihlerin kabirlerinde gerçekleşen keramete oranla, Allah'ın katındaki hürmet ve keramet, halkın çoğunun vehmettiğinden daha yücedir. Ne var ki kitabımız, bunun detaylıca anlatılacağı yer değildir.

Bununla birlikte tüm bu zikredilenler, kabirlerin yanında namaz kılmanın, dua etmek için oralara yönelmenin ve oralarda kurbanlar kesmenin müstehap olmasını gerektirmez. Çünkü oralarda yapılan bu ibadetlerde, daha önce de zikrettiğimiz üzere Şâri'nin bildiği nice mefsedetler vardır. Benim bunları zikretmemin nedeni, öyle olmadığı halde daha önce anlatılanlar ile çelişkili olduğu şeklinde vehmediliyor olunmasıdır.

Dördüncü Vecih: Kabrin yanında dualara icabet ediliyor ve oralarda dua etmenin faziletiyle alakalı itikat, bu itikat dolayısıyla oralara gidip gelmenin adet haline getirilmesini ve oraların amaç edinilmesini gerektirir. Ayrıca çoğunlukla kabrin yanında belirli mevsimlerde büyük kalabalıklar da oluşmaktadır. İşte bu, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bizzat şu sözleriyle nehyettiği şeyin ta kendisidir: "Kabrimi bayram yerine çevirmeyin." "Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler." "Kabirleri mescitlere çevirmeyin. Çünkü sizden öncekiler kabirleri mescit edinmekteydiler. Bu sebeple ben, size bunu yasaklıyorum."

Hatta öyle ki bazı kabirlerin çevresinde her sene toplanılır, oralara ya Muharrem ya Recep ya Şaban ya Zilhicce veya başka aylarda seferler düzenlenir. Yine bazı kabirlerin yanında Aşure günü toplanılır, bazılarında Arefe günü, bazılarında Şaban'ın yarısından sonra, bazılarında ise başka vakitlerde toplanılır. Şöyle ki; bu toplantılar amacıyla seneden belirli günler belirlenir ve o günde tıpkı Arafat, Müzdelife ve Mina'ya senenin belirli günlerinde gitmek amaçlandığı gibi oraya gitmek amaçlanır. Başka bir deyişle, iki bayram namazında, namaz kılınacak yerin amaçlandığı gibi oraları amaçlanır. Ayrıca -onlar nazarında- çoğunlukla bu toplantılara gösterilen önem, din ve dünyada daha önemli ve daha kuvvetli bir şeydir.

Şehirlerden, belirli veya belirli olmayan vakitlerde, tıpkı Allah'ın evini de aynı sebepten ötürü amaçlamak gibi çevresinde dua ve orada ibadet etmeyi kastetmek için kendilerine seferler düzenlenen yerler de bu türdendir. İşte bu tür seferlerin, yasak olduğu konusunda Müslümanlar arasında herhangi bir hilaf bilmemekteyim. Ancak sonradan meydana gelen hilaf bundan müstesnadır.

Ben ancak, kabirleri ziyaret etmek için mücerret olarak sefere çıkmak hususunda daha önce geçen iki veçhi zikrettim. Bununla birlikte yolculuk, orada dua veya namaz veya bunun benzeri bir ibadet etmek için olmasına gelirse; bunda hiçbir şüphe yoktur. Hatta bazı insanlar, bu yolculuğu hac diye adlandırmakta ve 'falan ve filanın kabrine hacca gitmek istiyoruz' demektedirler. Yine haftanın belirli günleri, çevresinde toplanmanın amaç edinildiği yerler de bu türdendir.

Özetle; işte şu kabirlerin çevresinde yapılan bu işler, Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözüyle yasakladığı şeyin ta kendisidir: "Kabrimi bayram yerine çevirmeyin." Çünkü senenin veya ayın veya haftanın dönmesiyle belirli bir vakitte belirli bir mekâna yönelmenin bizzat kendisi bayram manasına gelmektedir. Üstelik bu gibi şeylerin, en ufağından da en büyüğünden de nehyedilir. İşte bu İmam Ahmed'in daha önce geçen inkâr ve karşı çıkışının ta kendisidir. Hani şöyle demişti: "İnsanlar bu hususta çok aşırı gittiler ve bu işi çok fazla yapar oldular." Sonra Hüseyin'in kabrinin yanında yapılan şeyleri zikretmişti.

Önceki sayfalarda şunu zikretmiştim: Herhangi bir ibadeti sünnette gelmediğinde belirli bir vakitte yapmayı adet haline getirmek mekruhtur. O halde belirli bir vakitte belirli bir mekânı adet haline getirmenin durumu nedir?

Mısır'daki Nefise'nin ve başkalarının kabri yanında yapılan şeyler de buna dahildir. Aynı şekilde Irak'ta, haklarında 'bu, Ali (radiyallahu anh)'in kabridir; bunlar Hüseyin'in, Huzeyfe b. El Yeman'in, Selman-ı Farisi'nin kabirleridir ve Bağdat'ta haklarında 'bu, Musa b. Cafer'in; bu ise, Muhammed b. Ali El Cevâd'ın kabirleridir' denilen yerlerde yapılan şeyler de buna dahildirler.

Yine Ahmed b. Hanbel, Maruf-u Kerhi ve Bayezid-i Bestami'nin kabirleri yanında yapılanlar... Yine bu gibi şeyler Harran'da Ensari kabri diye isimlendirilen yerde de yapılmaktadır. Ayrıca daha bunu gibi birçok İslam beldesinde nice kabirler vardır ki saymak mümkün değildir. Tıpkı onların, o kabirlerden çoğu üzerine mescitler inşa etmeleri gibi ki onların bir kısmı gasp edilen arazilerdedir. Yine tıpkı Ebu Hanife, Şafii ve diğerlerinin kabirleri üzerine mescit inşa etmiş olmaları gibi.

Saydığımız bu kimseler, alimlerin faziletliilerindendir. Onların sevilmeleri, kendilerine uyulmaları, dinden ihya ettikleri şeylerin ihya edilmeleri, kendilerine mağfiret, rahmet, rıza vb. gibi dualar edilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte o kimselerin kabirlerinin bayram yeri edinilmesi ise, Allah'ın ve Rasulünün haram kıldığı bir şeydir. Bu kabirlere yönelmenin belirli vakitlerde adet haline getirilmesi veya belirli bir vakitte oralarda genel bir toplanma gerçekleştirilmesi, daha önce de geçtiği üzere oraların bayram yeri edinilmesi demektir. Müslümanlar -ilim ehli- arasında bu konuda herhangi bir hilaf bilmiyorum. Bozuk adetlerin çokça olması kişiyi aldatmasın. Çünkü bu, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu ümmet içinde de gerçekleşeceğini haber verdiği kitap ehline benzemek türündendir.

Tüm bu yapılanların aslı kabirlerin yanında edilen duaların faziletli olduğu itikadından gelmektedir. Yok eğer böyle olmasaydı, yani bu itikat kalplerde var olmasaydı, yapılan bu işlerin hepsi silinip giderdi. O halde mademki dua etmek için kabirlere yönelmek, kişiyi bu tür mefsedetlere sürüklemekte; o halde yapılan bu yönelme işi, tıpkı oralarda namaz kılmak gibi haram olmaktadır. Ki bu haramlığa daha layıktır. Ayrıca bu, halk için bir fitne, şirk kapısının açılması ve iman kapısının kapanmasıdır.

FASIL

Önceki sayfalarda Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabirlerin mescit edinilmesini, oralarda namaz kılınması ve oraların bayram yerine çevrilmesini yasakladığı ve O'nun Allah'a kabrini tapınılan bir puta dönüştürmemesi için dua ettiği geçmişti.

Yine daha önce bir mekânın bayram yeri edinilmesinin, oraya, orada ibadet ve başka şeyler yapmak için gidip gelmenin adet haline gelmesi olduğunu açıklamıştık. Yine kabirlerin yanında veya kabre doğru namaz kılmaya özel yasağın varlığı, kabirlere selam verilmesi ve orada yatanlar için dua edilmesi de daha önce geçmişti.

Ayrıca zikretmiştik ki kişinin kabirlerin yanında kendi nefsi için dua etmesiyle dua etmek için oralara gitmeyi amaçlaması arasında ve ziyaret esnasında ziyarete tabi olarak dua etmek arasında fark vardır.

Bu konudaki açıklamalarımız, diğer ibadetlerin de zikredilmesiyle tamamlanacaktır. Şöyle ki; o ibadetlerin tümündeki söz, orada dua etmek hakkındaki sözün aynısıdır. Yani orada Allah'ı zikretmenin veya kabirlerin yanında Kuran okumanın veya orada oruç tutmanın veya yanında kurban kesmenin, diğer bölgelere nazaran kesinlikle bir üstünlüğü yoktur. Aynı şekilde bunları, kabirlerin yanında amaçlamak müstehap değildir. Ayrıca ben, Müslümanların alimlerinden 'doğrusu orada zikretmek veya Kuran okumak, diğer bölgelerdekinden daha faziletlidir' diyen bir kişi dahi bilmiyorum.

Bununla birlikte bazı insanların zikrettiği -başka bir mekânda okunmasının aksine- mezarlıkta okunan Kuran ölüye fayda vermesi meselesine gelirsek; o insanlar bununla, şayet özellikle mezarlıkta okununca ölüye

sevabı ulaşmasını kastediyorlarsa, bu, tanınmış ilim ehlinde hiçbirinin üzerinde olmadığı bir görüştür. Aksine alimler bu konuda iki grupturlar.

Birincisi: Namaz, kıraat ve bu iki dışındaki bedeni ibadetlerin sevabı, icma ile mali ibadetlerde olduğu gibi ölüye ulaşmaktadır. Bu, Ebu Hanife, Ahmed ve diğerlerinin mezhebi olup Şafii ve Malik'in ashabından bir topluluğun da görüşüdür ki, doğru olan da budur. Çünkü bu konuda birçok delil vardır ki biz, o delilleri bu kitabın dışında zikretmiştik.

İkincisi: Bedeni ibadetlerin sevabı hiçbir durumda ölüye ulaşmaz. Bu da Şafii ve Malik'in ashabi yanında meşhur olan görüştür.

Bununla birlikte bu iki gruptaki alimlerden hiçbirisi, sevabın ölüye ulaşması veya ulaşmaması için özel bir mekâna ayrıcalık tanımamışlardır.

Ölünün kıraat ve dışındaki sesleri dinlemesi ise haktır. Ne var ki ölünün yaptığı bir fiilden, yani Kuran dinlemek veya başka bir amelden dolayı sevap kazanmaya devam etmez. O ancak, yaptığı amelden veya izini takip edenlerin kendi adına yaptıklarından veya kendisine yapılan muameleden dolayı nimetlere kavuşur veya azap görür. Tıpkı üzerine ağıt yakılanın azap görmesinde ihtilaf edildiği gibi. Yine tıpkı kendisine hidayet olunan şeyler sebebiyle nimetlendiği gibi. Yine tıpkı kendisi için yapılan dualar ve icmayla kendisine hediye edilen mali ibadetler sebebiyle nimetlendiği gibi.

Aynı şekilde Ahmed'in ve diğerlerinin ashabından olan alimler bunu zikretmişler, bunu Ahmed'den nakletmişler ve bu konuda bir kısım âsâr zikretmişlerdir ki ölü, mezarı başında yapılan isyanlardan ötürü elem duymaktadır. Aynı şekilde denildiğine göre o, duyduğu kıraat ve zikirlerden ötürü nimetlenmektedir. Şayet bu sahîhse, yine de yanı başında Kuran okunmasının müstehap olmasını gerektirmez. Çünkü eğer bu, meşru bir olsaydı, kesinlikle Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bunu ümmetine sünnet kılardı. Bu böyledir. Çünkü bunda her ne kadar bir tür maslahat olsa da, içerisindeki mefsedet -tıpkı mezar yanında namaz kılınmasında olduğu gibi- râcihtir. Bununla birlikte ölü, kendisi için edilen dua, istiğfar ve adına yapılan sadaka ve başka ibadetler ile nimetlenmektedir ki, o ibadetlerle kendisi için büyük bir fayda gerçekleşmektedir. Ki zaten içerisinde mefsedeti olmayan meşru davranış da budur. Bu yüzdendir ki alimlerden biri dahi, orada Kuran okumak için devamlı olarak kabirlere yönelmenin

müstehap olduğunu söylememiştir. Çünkü İslam Dininden zaruri olarak bilinmektedir ki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu ümmetine meşru kılmamıştır.

Ne var ki alimler, kabrin yanı başında Kuran okunması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu mekruh mu yoksa değil mi?

Bu mesele meşhur olup Ahmed'den bu hususta üç tane rivayet gelmektedir.

Birincisi: Bunda hiçbir beis yoktur. Bu, Hallal ve arkadaşı ile ashabından müteahhir alimlerin ihtiyarıdır. Ayrıca bu alimler, bunun Ahmed'den en son gelen rivayet olduğunu söylemişlerdir. Yine bu, Ebu Hanife'nin ashabından bir topluluğun da görüşüdür. Bu görüşlerini, İbn Ömer (radiyallahu anhuma)'dan rivayet edilen, kendisinin defnedilirken mezarı üzerine Bakara Suresi'nin baş ve son taraflarının okunmasını vasiyet etmesi ile alakalı nakle dayandırmışlardır. Yine bazı muhacirlerden, Bakara Suresi okunması konusunda nakiller vardır.

İkincisi: Bu, mekruhtur. Hatta bu alimler, mezarlıkta kılınan cenaze namazında Fatiha okunması konusunda dahi ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda Ahmed'den iki rivayet vardır. İşte bu ikinci rivayeti Ahmed'den ashabın çoğu rivayet etmiş olup Abdulvehhab El Verrak, Ebu Bekir El Mervezi vb. gibi, Ahmed'e arkadaşlık eden eski ashabın çoğu bu görüş üzerindedir. Ayrıca bu, Ebu Hanife, Malik, Hüseyim b. Beşir ve diğerleri gibi selefin cumhurunun görüşüdür. Şafii'den ise bu meselenin bizzat kendisi hakkında bir açıklama mahfuz değildir. Sebebi ise bunun, onun nazarında bidat olmasıdır.

Malik şöyle demiştir: "Bunu yapan hiç kimseyi bilmiyorum." Böylece bilindi ki Sahabe ve Tabiin bunu yapmamaktaydı.

Üçüncüsü: Ölü defnedilirken mezarın yanında Kuran okumakta bir beis yoktur. Tıpkı İbn Ömer (radiyallahu anhuma) ve bazı muhacirlerden nakledildiği gibi. Bununla birlikte defnedildikten sonra, mezarın yanında Kuran okumak için gidip gelenlerin yaptığı gibi Kuran okumaya gelirse; işte bu, mekruhtur. Çünkü bu gibi şeyler, seleften hiç kimseden asla nakledilmemiştir.

Bu sonuncu rivayet belki de diğerlerinden daha kuvvetlidir. Çünkü bu rivayetin içerisinde deliller arasındaki uyum sağlanmıştır.

Mezar yanında Kuran okunmasını kerih görenlerden bazıları, tıpkı orada kılınan namazın kerih görüldüğü gibi, şayet kişi orada Kuran okumayı amaçlamış olsa dahi kerih görmüşlerdir. Çünkü Ahmed, orada kılınan cenaze namazında Fatiha okumaktan nehyetmiştir. Ayrıca malumdur ki namazdaki kıraatle, mezar yanında kıraat edilmesi kastedilmez. Bununla birlikte -daha önce de geçtiği üzere- zımnın ve tabi olarak yapılan ile kabir sebebiyle yapılanlar arasındaki fark, açıktır.

İnsanların, mezarları yanında Kuran okunması için vakfetmiş oldukları vakıflarda bazı faydalar vardır ki bunlar, Kuran'ın ezberlenmesine yardım etmesi, Kuran hafızlarının rızıklanması ve onların Kuran ezberleme, dersini yapma ve devam etmesine teşvik etmektedir. Kuran okuyan kimsenin, kıraatinden dolayı sevap kazanamayacağı takdir edilse de bu, dinin kendisiyle korunduğu şeylerdendir. Tıpkı dinin, kafirin kıraati ve cihadı ile de korunması gibi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إن الله يؤيد هذا الدين بالرجل الفاجر

*"Doğrusu Allah bu dini, facir adamla da destekler."*⁷¹⁰

Vakıflar ve şartları hakkındaki açıklamalara, başka bir yerde genişçe yer verilmiştir. Zaten bu, kitabımızın asıl amacı da değildir.

Oralarda Allah'ı zikretmeye gelirsek; işte bu, mekruh değildir. Lakin orada dua etmek için, sözünü ettiğimiz bölgelere yönelmek, mekruh bir bidattir. Çünkü bu, kabirlerin bayram yeri edinilmesi türündendir. Aynı şekilde, oruç tutulması için kabirlere yönelmek de böyledir. Zaten Kuran okunmasına ruhsat verenler de oraların bayram yeri edinilmesine ruhsat vermemektedirler. Misal olarak, o işler için bir vakit belirlenmesi, oralarda kıraatin adet haline getirilmesi veya mezarın yanında kıraat için bir araya gelinmesi vb. şeyler gibi. Yine tıpkı orada dua ve zikre ruhsat verenlerin -daha önce de geçtiği üzere- mezarların bayram yerine çevrilmesine ruhsat vermemeleri gibi.

⁷¹⁰ Buhari, 3062 – Müslim, 111

Orada hayvan boğazlamaya gelirsek; bu, mutlak manada nehyedilmiştir. Bunu ashabımız ve diğerleri zikretmiştir. Çünkü Enes'in Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre o, şöyle buyurmuştur:

لا عقر في الإسلام

"İslam'da kesmek yoktur."

Bunu Ahmed ve Ebu Davud rivayet etmiştir.⁷¹¹ Ayrıca Ebu Davud şunu da eklemiştir: Abdurrezzak dedi ki: Cahiliye insanları, kabirlerin yanında inek veya deve keserlerdi. Yine El Mervezi'nin rivayetinde Ahmed şöyle demiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'İslam'da kesmek yoktur' demiştir. Cahiliye insanları, içlerinden biri öldüğünde, kabri üzerine deve keserlerdi. Derken Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bundan nehyetmiştir. Ayrıca Ebu Abdullah, o etin yenilmesini kerih görmüştür.

Ashabımız dedi ki: Zamanımızdaki insanlardan birçoğunun yaptığı kabir yanında ekmek vb. şeylerin tasadduk edilmesi de bu manadadır. İşte bunlar, bedeni veya mali veya her ikisinden oluşan ibadet türleridir.

⁷¹¹ Müsned, 3/192 – Ebu Davud, 3222

FASIL

Kabir yanında ibadetle meşgul olmak, yanında mücavere etmek, türbedarlık yapmak ve sanki orası Allah'ın Evi Kâbe gibi üzerine örtüler asmak da haram olan fiillerdendir.

Daha önce biz, bizzat kabrin üzerine mescit inşa edilmesinin, ümmetin ittifakıyla yasaklandığını ve sünnetin delaleti ile haram olduğunu açıklamıştık. Peki buna, inşa edilen o mescitte mücavere ve sanki orası Mescid-i Harammış gibi ibadetle meşgul olunması eklendiğinde durum ne olur? Aksine bazıları nazarında orada ibadetle meşgul olmak, Mescid-i Haram'da ibadetle meşgul olmaktan kendisine daha sevimli gelmektedir. Çünkü insanlardan bazıları Allah'ın dışında ortaklar edinir ve onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah sevgisi ise daha kuvvetlidir. Aksine kabrin üzerine inşa edilen, Allah ve Rasulünün haram kıldığı o mescide edilen hürmet, kabircilerin nazarında Allah'ın yükseltilmesine ve içerisinde İsmi'nin zikredilmesine izin verdiği, Allah'tan bir sakınma ve rıza üzerine kurulan Allah'ın evlerine edilen hürmetten daha büyüktür.

Ayrıca şeytan, bu bidatleri, insanların birçoğu arasında şirke kadar vardırmıştır. Öyle ki onlar içinde ya bir peygambere ya bir şeyhe ya da ehli beytten birine ait olduğu sanılan kabirler üzerindeki meşhetleri ziyaret etmenin, Beyt-i Haram'da hac yapmaktan daha faziletli olduğuna itikat edenler vardır. Onlar yaptıkları ziyaretleri 'büyük hac' diye isimlendirmektedirler. Yine o kimseler arasında, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrini ziyaret etmek için sefere çıkmanın, Kâbe'nin haccedilmesinden daha faziletli olduğu görüşünde olanlar da bulunmaktadır. Ayrıca bazıları, Medine'ye vardığında yurduna geri döner ve maksadın gerçek-

leştigini zanneder. Çünkü onlar, kabir ziyaretlerinin, sadece orada dua etmek, onlarla tevessül etmek, ölüden istekte bulunup duayı ona sumak için olduğunu zannetmişlerdir.

Ayrıca malumdur ki Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), Kâbe'den daha faziletlidir. Şayet onlar, asıl maksadın sadece Tek ve Ortaksız Allah'a ibadet etmek, O'ndan istekte bulunmak ve O'na dua etmek olduğunu; kabirlerin ziyaret edilmesindeki maksadın, cenaze namazıyla amaçlandığı gibi orada yatanlar için dua etmek olduğunu bilselerdi, o yanlı itikatları, kesinlikle kalplerinden yok olup giderdi. İşte bu yüzdendir ki bu kimselerin çoğu, ölülerden ve gaiptekilerinden tıpkı Rabbinden istediği gibi istekte bulunmakta ve şöyle demektedir: Beni bağışla, bana acı ve tövbemi kabul et. Veya buna benzer sözler...

Yine insanlardan çoğuna kendisinden yardım istenilen şeyhin sureti görünmüştür. O, şeytanların putperestlere yaptıkları gibi olan ve onlara hitap eden bir şeytandır.

Tüm bunlardan daha büyüğü ise dua etmek için kabre yönelmek, kabir veya orada ibadetle meşgul olan türbedarlar veya kabir sahibinin akrabalarından veya başkalarından oluşan mücavirler için adakta bulunmak ve oraya adanan şeyler dolayısıyla ihtiyaçların karşılandığına ve belanın kalktığına itikat etmektir. Geçtiğimiz sayfalarda Es Sadıku'l Masdûk'un sözüyle beyan etmiştik ki, meşru bir ameli adamak hiçbir hayrı getirmez ve Allah onu, duayı onun için sebep eylediği gibi ihtiyacın giderilmesine sebep eylemez. O halde kendisine vefa gösterilmesi caiz olmayan masiyet adağının durumu ne olur?

Ayrıca bil ki kabirlerde defnedilen peygamberler ve salihler, yanlarında yapılanları tamamen kerih görmektedirler. Tıpkı Mesih (aleyhisselam)'ın, Hristiyanların yaptıklarını kerih görmesi gibi. Yine tıpkı İsrailoğulları peygamberlerinin, tabilerinin yaptıklarını kerih gördükleri gibi. O halde Müslüman kişi, kabirlerin bayram yerine döndürülmesinin nehyedilmesini, orada yatanların kerametlerinin eksiltilmesi olduğunu sanmasın! Aksine bu yasak, onlara ikramdan kaynaklanmaktadır. Çünkü kalpler, bidatlerle iştigal ettiğinde sünnetten yüz çevirir. Bu sebeple sen, kabirlerin yanında ibadetle meşgul olanların çoğunun, kabirde yatan kişinin sünneti

ve gittiği yoldan, emrettiği ve davet ettiklerin başka şeylerle meşgul olarak yüz çevirdiklerini görürsün.

Tabi olan kişilerin ecirlerinin çokluğuyla ecirlerinin çoğalması için davet ettikleri salih amellerde peygamberler ve Salihlere uymak, onların kerametlerindendir. Tıpkı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle bu-yurduğu gibi:

من دعا إلى هدى كان له من الأجر مثل أجور من تبعه، من غير أن ينقص من أجورهم شيء

"Kim bir doğruya çağırırsa; ona, kendilerine tabi olanların ecirleri gibi -onların ecirlerinden bir şey eksiltilmeksizin- verilir."⁷¹²

İnsanlardan bir grubun kalpleri ise sadece dualar, şiirler ve kasideler gibi bidat ibadet türleriyle meşgul olmuştur. Bunun sebebi ise yaptıklarını meşru surette yerine getirdiklerinde, kalplerinin, meşrudan veya meşrunun bir kısmından yüz çevirmiş olmasıdır. Buna karşılık kim yüzü ve kalbi ile içerdiği güzel söz ile salih ameli akıl erdirerek ve tamamen önem vererek beş vakit namaza yönelirse, o kimseyi namaz, içerisinde namazdan daha hayırlı şeylerin olduğu kuruntusuna kapınılan her şeyden müstağni kılar.

Ayrıca her kim akli ile Allah ve Rasulünün kelimasına meyleder, onu kalbiyle düşünürse, ne manzum ne nesir hiçbir kelimada bulamayacağı şekilde anlayış, tatlılık, bereket ve menfaat bulur.

Her kim seherler, namazlardan sonrası, secde vb. gibi vakitlerinde meşru olan duayı adet haline getirirse, bu onu, haddi zatında veya bazı vasıflarında bidat olan her duadan müstağni kılar.

Akıllı kimsenin saydığımız şeylerin tümünde sünnete uymaya gayret göstermesi, sünnetten daha hayırlı olduğu zannedilen tüm şeyleri yine sünnetle değiştirmesi gerekir. Çünkü kim hayrı araştırırsa kendisine verilir; kim şerden sakınmak isterse, ondan sakındırılır.

FASIL

Peygamberle salihlerin makamlarına gelelim. Makamlar, içerisinde kıyam ettikleri veya ikamet ettikleri veya Allah (*Sübhanehu*)'ya kullukta bulundukları, ancak oraları mescitler edinmedikleri mekânlardır. Bu husta alimlerden bana ulaşan iki tane meşhur görüş vardır.

Birincisi: Bunun nehyedilmiş ve kerih olması. Ayrıca ibadet etmek için herhangi bir bölgeye yönelmek, oraya ibadet etmek için yönelme konusunda şeriatı bir delil olması müstesna müstehap değildir. Misal olarak, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Makam-ı İbrahim'de namaz kılmayı amaçlamasında olduğu gibi, o bölgeye ibadet etmek için yönelmesini verebiliriz. Yine buna Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sütunun yanında namaz kılmayı gözlemesini, kişinin namaz kılmak için mescitlere, ilk safa yönelmesi vb.ni örnek gösterebiliriz.

İkincisi: Bunun azıcık yapılmasında bir beis yoktur. Tıpkı İbn Ömer (*radiyallahu anh*)'dan nakledildiği gibi. O, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in her ne kadar kasıtlı olmayıp tevafuk olarak girdiği yerleri araştırdı. Sindi El Havâtîmi şöyle demiştir: "Ebu Abdullah'a, bu meşhetlere⁷¹³ gelip giden kişi hakkında görüşün nedir, diye sorduk. Dedi ki: İbn Ummu Mektûm radiyallahu anh'ın şu hadisi üzere ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den evinde o yeri musallâ edinmek için namaz kılmasını istemiştir. Ayrıca İbn Ömer radiyallahu anhuma'nın fiilleri üzere ki o, Nebi (*sal-*

⁷¹³ Meşhet; kelime olarak şehit düşülen yer, turistik mekân, insanların toplu olacakları yer gibi manalara gelmektedir. Burada kastedilen, bu üç manayı da içermekle birlikte ibadet kasıyyla içerisinde toplanılan, uzaklardan kendisine seyahatler düzenlenen yerlerdir. Bunun sebebi ise Şeyhulislam'ın da belirttiği gibi bu yerlerde peygamberler ve salihlere ait izlerin bulunmasıdır. (Çev.)

lallahu aleyhi ve sellem)'in bulunduğu yerleri ve izlerini takip ederdi. Bu rivayetler sebebiyle, kişinin o meşhetlere gitmesinde bir beis yoktur. Ancak insanlar bu konuda çok aşırı gittiler ve bu işi çok yapmaya başladılar."

Aynı şekilde bunu Ahmed b. Hanbel'den, Ahmed b. El Kasım da rivayet etmiştir. Onun lafzı ise şöyledir: "Ahmed'e Medine ve diğer belde-lerdeki bu meşhetlere gidip gelen kişi hakkında soruldu. Cevaben şöyle dedi: İbn Ummu Mektûm radiyallahu anh'ın şu hadisi üzere ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den evinde o yeri mescit edinmek için namaz kılmasını istemiştir. Ayrıca İbn Ömer radiyallahu anhuma'nın fiili üzere ki o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yürüdüğü ve bir şeyler yaptığı yerleri takip ederdi. Öyle ki bir yerde su döktüğü görülünce kendisine bunu niye yaptığı sorulmuş, o da şöyle demiştir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i tam burada su dökerken gördüm. Ahmed dedi ki: Bu rivayetlere binaen, bu işin yapılmasında herhangi bir beis yoktur. İbnü'l Kasım dedi ki: Ahmed bu işe ruhsat verdi. Sonrasında Ahmed şöyle dedi: Velakin insanlar, çok aşırıya gittiler ve kast olunan bu şeyi çokça yapmaya başladılar. Ahmed sonrasında Hüseyin'in kabrini ve insanların kabrin yanında yaptıklarını anlattı."

Bu ikisini de El Hallal, Kitabu'l Edeb'te rivayet etmiştir.

Gördüğün gibi Ebu Abdullah (rahmetullahi aleyh) içerisinde kendilerine ait mescitler olmaksızın peygamberler ve salihlerin izlerinin olduğu mekânlar olan Medine'deki bazı yerler gibi meşhetlerin, insanların bayram yerine çevirmedikleri az ziyaret edilenleri ile bayram yeri edindikleri çokça ziyaret edilenlerin arasını ayırmıştır. Ki bu, önceki sayfalarda da geçmişti. İmam Ahmed bu detaylandırmada, âsâr ile sahabe sözlerini bir araya getirmiştir. Çünkü Buhari, Sahihinde Musa b. Ukbe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Salim b. Abdullah'ın, yoldan bazı yerleri araştırdığını ve orada namaz kıldığını gördüm. Musa dedi ki: Anlatığına göre babası da orada namaz kılardı ve o Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i oralarda namaz kılarken görmüştür. Musa dedi ki: Yine bana Nafi'nin tahdis ettiğine göre İbn Ömer, sözü geçen mekânlarda namaz kılardı."⁷¹⁴ İşte bu, Ahmed (*radiyallahu anh*)'ın hakkında ruhsat verdiği gibidir.

Ahmed'in kerih gördüğüne gelirsek; Said b. Mansur, Süneninde şöyle rivayet etmiştir: Bize Ebu Muaviye tahdis etti, dedi ki: Bana El A'meş, Ma'rûr b. Süveyd'den tahdis ettiğine göre o, şöyle demiştir: "Yaptığı hacda Ömer (*radiyallahu anh*)'la birlikte yola çıkmıştık. Sabah namazında bize ilk rekâtta Fil, ikincisinde Kureyş Suresi'ni okudu. Haccı bitip geri döndüğünde insanların hızlı bir şekilde mescide gittiklerini gördü. Bunun üzerine 'bu da nedir?' dedi. Dediler ki: Bu, içerisinde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namaz kıldığı mescittir. Bunun üzerine şöyle dedi: Sizden önceki kitap ehli işte bu şekilde helak oldu. Peygamberlerinin izlerini sinagoglara çevirdiler. Kimin namaz kılması gerekiyorsa, kulsın; kimin de gerekmiyorsa, yoluna devam etsin." Görüldüğü gibi Ömer (*radiyallahu anh*), Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namaz kıldığı yerin bayram yerine çevrilmesini kerih görmüş, kitap ehlinin bu tür şeyler dolayısıyla helak edildiklerini beyan etmiştir.

Ondan gelen başka bir rivayette ise şöyledir: "O, insanların bir yerlere doğru gittiğini görmüş ve 'bunlar nereye gidiyor?' demiştir. Kendisine şöyle cevap verildi: Ey Müminlerin Emiri! Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in içinde namaz kıldığı bir mescide gidiyorlar ve orada namaz kılıyorlar. Bunun üzerine şöyle dedi: Sizden öncekiler, ancak bu gibi şeylerle helak oldular. Onlar peygamberlerinin izlerinin peşine düşerler ve o izlere kiliselere sinagoglara çeviriyorlardı. Bu sebeple kim, bu mescitlerde namaz vaktine yetişirse, namaz kulsın; kime de yetişmezse, geçip gitsin. Sakın özellikle burayı kastetmesin."⁷¹⁵

Yine Muhammed b. Vazzah ve başkalarının rivayet ettiğine göre Ömer (*radiyallahu anh*), altında Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e bey'at edilen ağacın kesilmesini emretmiştir. Çünkü insanlar, altına gitmekteydiler. Bu sebeple Ömer, fitneye kapılmalarından korkmuştur.

Allah kendilerinden razı olsun alimler, sözü edilen meşhretlere gitme hususunda ihtilaf etmişlerdir. Muhammed b. Vazzah şöyle demiştir: Medine ulemasından Malik ve başkaları, Kuba ve Uhud müstesna, o mescitlere ve Medine'deki o izlere gitmeyi kerih görürlerdi. Yine Süfyan Es Sevri, Beytü'l Makdis'e girmiş, orada namaz kılmış, bununla birlikte ne

⁷¹⁵ Şeyhulislam, Et Tevessül ve'l Vesile isimli eserinde bu rivayetin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. (Şeyh Nasır b. Abdülkerim talikinden)

o izlerin peşine düşmüş ne de oralarda namaz kılmıştır. Gördüğün gibi bu alimler, bu işi Ömer (*radiyallahu anh*)'ın deminki hadisinden dolayı, mutlak olarak kerih görmektedirler. Başka bir sebebi de bu fiilin, mezarlıklarda namaz kılmaya benzemesidir. Çünkü bu, kabirlerin bayram yerlerine çevrilmesine ve kitap ehline benzemeye bir bahane olmaktadır. Yine bir sebebi de sahabeden hiçbir kimsenin İbn Ömer'in yaptığına muvafakat etmemiş olmasıdır. Ki ne raşit halifelerden ne Muhacir ve Ensar'dan olan diğerlerinden, onlardan birinin dahi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in konakladığı yerleri amaçladığı, araştırdığı nakledilmemiştir.

Bu konuda doğru olan, sahabenin cumhurunun yanlarındaki görüştür. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e tabi olmak, emrine itaatle; fiiline uymak ise, kişinin tıpkı onun yaptığı şekilde fiilde bulunmasıyla olur. Bu sebeple Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), Meşâir ve mescitleri amaçladığı gibi, herhangi bir mekânda ibadet etmeyi amaçladığında, orada ibadet etmeyi amaçlamak, kendisine tabi olmak demektir. Bununla birlikte eğer, orasını araştırdığı bilinmeyen herhangi bir mekânda tevafuk ve tesadüfen konakladığında ve biz de kalkıp o mekânı araştırdığımızda, ona tabi olmuş olmayız. Çünkü ameller, niyetler ileldir.

Bunlarla birlikte müteahhir ulemadan başka kimseler, bu meşetlere gidilmesini müstehap görmüşlerdir. Ashabımızdan ve diğerlerinden eserler tasnif eden bir grup alim, o mescitlerin ziyaret edilmesinin müstehap olduğunu zikretmiş ve o meşetlerden bazılarını sayıp isimlerini vermişlerdir. Ahmed'e gelirsek; o, bu meşetlerden -durmadan gidip gelinerek, belirli bir vakitte çevresinde toplanmak şeklinde bayram yerine çevrilmesi müstesna- hakkında rivayet olanlarına ruhsat vermiştir. Tıpkı onun, kadınlara, her ne kadar evleri onlar için daha hayırlı olsa da -açık saçık olmaları müstesna- mescitlerde cemaatle namaz kılmalarına ruhsat verdiği gibi. Böylece Ahmed, âsâr arasını cemetmiş ve İbn Ummu Mektûm hadisiyle ihticac etmiştir.

İbn Ummu Mektûm hadisinin bir benzeri de Buhari ile Müslim'in Sahihlerinde tahrîc ettikleri şu hadistir: "İtban b. Malik şöyle demiştir: Kavmim Beni Sâlim'le birlikte namaz kıldırıyordum. Derken Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelerek kendisine şöyle dedim: Artık gözlerim zayıf-

ladı ve seller, benimle kavminin mescidi arasına girer oldu. Bu sebeple evime senin, gelip de evimde mescit edineceğim bir yerde namaz kılmanı arzu ettim. Buyurdu ki: Yaparım inşâAllah. Ertesi gün, hava aydınlandığında Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yanında Ebu Bekir ile yanıma geldi. Derken Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) benden girmek için izin istedi ve ben de kendisine izin verdim. Şöyle buyuruna dek oturmadı: Evinizin neresinde namaz kılmamı istersin? İçerisinde namaz kılmasını istediğim yere doğru, kendisine işaret ettim. Akabinde kalktı ve tekbir getirdi. Biz de arkasında saf tuttuk. Derken bize iki rekât namaz kıldırды ve selam verdiği zaman biz de selam verdik."⁷¹⁶

Gördüğün gibi bu hadiste, kişinin Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namaz kıldığı yerde mescit inşa etmesinde herhangi beis olmadığına delalet vardır. Aynı şekilde kişinin, O'nun namaz kıldığı yere yönelmesi de böyledir. Ne var ki sahabenin aslı kastı, bir mescit inşa etmektir. Bu sebeple o, bizzat Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in içerisinde kendisi için namaz kılıp mescidi belirlemesini istemiştir. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bir mescide olan ihtiyaçtan dolayı değil de içerisinde namaz kılmak sebebiyle denk gelmek ve namazı orada kıldığı, sonrasında mescit edinilen yer ise bunun hilafıdır.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in orada namaz kılmak veya dua etmek için yönelmiş olduğu mekânlara, namaz ve dua için yönelmek, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i izleyip O'na tabi olmaktan ötürü sünnettir. Tıpkı O'nun belirli bir vakitte namaz kılmayı ve dua etmeyi gözlemesi durumunda olduğu gibi. Bu sebeple, o belirli vakitte kişinin, namaz kılmak ve dua etmeye yönelmesi -O'nun diğer ibadetleri ve Allah'a yakınlaşmak için yaptığı fiillerinde de olduğu gibi- sünnettir. Buna misal olarak Buhari ile Müslim'in Sahihlerinde Yezid b. Ebi Ubeyd'ten tahriç ettikleri şu rivayeti verebiliriz: "Dedi ki: Seleme b. El Ekva', Mushaf'ın yanında olan sütunun yanında namaz kılmaya çalışırdı. Bu sebeple ona şöyle demiştim: Ey Ebu Müslim! Seni bu sütun yanında namaz kılmayı gözlerken görmekteyim. Dedi ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i de orada

namaz kılmak isterken gördüm."⁷¹⁷ Müslim'in Seleme b. El Ekv'a'dan yaptığı diğer bir rivayette ise şöyledir: "O, Mushaf'ın yanında namaz kılmaya çalışır, orada tespih ederdi. Ayrıca dediğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de o mekânda namaz kılmayı gözlerdi. Önceleri minberle kible arasında, bir koyun geçebilecek kadar yer vardı."⁷¹⁸

Bunun yanında bazı musannifler, bunun hakkında ihtilaf edilen bir mesele olduğu zannetmiş ve bununla birincisini eşit saymışlardır. Halbuki bu, iyi bir görüş değildir. Çünkü sahabe burada, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in o bölgeyi gözlediğini haber vermiştir. O halde oraya yönelmek nasıl müstehap olmaz? Tamam, kişinin mescitte herhangi bir bölgeyi vatan bilip, sadece orada namaz kılması, sünnette geldiği üzere nehyedilmiştir. Vatan edinmek, yerleşme olmaksızın gözlemekle aynı şey değildir.

O halde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e tabi olmak ve O'nun yolunu izlemek ile sünnet olmayan bir bidati, O'yla alakalıdır diyerek ortaya atmak arasındaki farkın, ayırt edilmesi gereklidir.

Yine alimler, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bir sebebe bağlı olarak yaptığı mübah bir işi, o sebebin ortadan kalkmasıyla birlikte bizim de ona benzemek için yapmamız konusunda ihtilaf etmiştir. Onlardan bir kısmı bunu müstehap saymış, bir kısmı da müstehap saymamıştır. Buna, İbn Ömer (radiyallahu anhum) 'nın yaptığı kıyas edilebilir. Şöyle ki Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), yolu üzerinde bölgelerde namaz kıları. Çünkü orası onun konak yeri idi ve o, sözü geçen bölgedeki bir manadan dolayı namaz kılmayı gözlememiştir. Yine bunun benzeri, yolcunun konakladığı yerde namaz kılmasıdır. Çünkü bu, sünnettir.

Tevafuk olarak namaz kıldığı bölgelerde, namaz kılmayı amaç edinmeye gelirsek; işte bu, İbn Ömer'den başka hiçbir sahabeden nakledilmemiştir. Aksine Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Muhacir ve Ensar'dan oluşan diğer öncü ilk nesil, gerek hac gerek umre gerekse de seferi olarak Medine'den Mekke'ye giderlerdi. Bununa birlikte hiçbirinden, onun Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in namaz kıldığı yerleri araştırdığı nakledilmemiştir. Ayrıca malumdur ki bu, onların nazarında müstehap

⁷¹⁷ Buhari, 502 – Müslim, 509

⁷¹⁸ Müslim, 509

olsaydı, kesinlikle bu konuda herkesi geçerlerdi. Çünkü onlar, Nebi (salallahu aleyhi ve sellem)*'in sünnetini başkalarından daha iyi bilen ve ona en çok tabi olanlardır. Gerçekten Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين من بعدي، تمسكوا بها، وعضوا عليها بالنواجذ، وإياكم ومحدثات الأمور فإن كل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة

"Benim ve benden sonra hidayete ermiş olan raşit halifelerin sünnetine uyun. Ona yapışın ve üzerine azı dişlerinizi geçirin. Sonradan çıkan işlerden sakının. Çünkü her sonradan çıkan bidat, her bidat de sapıklıktır."⁷¹⁹

Bunu araştırmak, raşit halifelerin sünnetinden değildir. Aksine bu, sonradan ortaya konan bidatlerdendir. Ayrıca sahabe sözü, benzerleri kendisine muhalefet ettiğinde hüccet değildir. Peki tek bir sahabe, sahabenin cumhurundan yana tek kaldığında durum nedir?

Aynı şekilde kişinin, o bölgelerde namaz kılmayı gözlemesi, oraların mescitlere çevrilmesine ve bu konuda kendilerine benzemekten nehyedildiğimiz kitap ehline benzemeye bir bahanedir. Ayrıca bu, Allah'a şirk koşulmasına doğru bir bahanedir. Şâri' ise, güneş doğarken ve batarken namaz kılınmasını ile kabirlerin mescitlere çevrilmesini nehyederek şirke açılan bu kapıyı kapatmıştır. O, bu mekân ve bu vakitte meşru olan namazdan dahi, sedd-i zerâi olarak nehyetmişken, peygamberlerin içerisinde tevafuk olarak kıyam ettikleri veya orada namaz kılmayı veya dua etmeyi kastetmeksizin içerisinde namaz kıldıkları bölgelere namaz kılmak ve dua etmek için yönelmek nasıl müstehap olur?

Şayet bu mümkün olsaydı, Hira dağına gidip orada namaz kılmak, Sevr dağına gidip orada namaz kılmak ve içerisinde peygamberlerin kıyam ettikleri söylenen, misal olarak Dımeşk'teki Kâsiyûn dağı yolundaki iki makam -ki bu iki makamın İbrahim ve İsa'nın makamı olduğu söylenmektedir- ve Kabil'in kanı mağarası olduğu söylenen makam ve Hicaz, Şam ve ikisi dışındaki nice bölgeler gibi mekânlara yönelme de kesinlikle müstehap olurdu.

⁷¹⁹ Ebu Davud, 4607 – Tirmizi, 2676. Tirmizi dedi ki: Bu hasen sahih bir hadistir.

Sonra böyle bir iş, kabir mefsedetlerinin yol açtığı kötülöklere yol açar. Çünkü söyleyeni bilinmeyen bir haber veya hakikati bilinmeyen bir rüya sebebiyle şöyle denilmektedir: Doğrusu bu, bir peygamberin makamı veya bir peygamber veya bir velinin kabridir. Sonra bu, oranın mescide çevrilmesiyle neticelenir ve Allah (Teâlâ) dışında tapınılan bir puta dönüşür. Yalan üzere kurulan bir şirk! Ki Allah, Kitabında, sıdkı ve ihlası bir arada zikrettiği gibi şirkle yalanı da birlikte zikretmiştir. Bu yüzdendir ki Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), sahih hadiste üç kere şöyle buyurmuştur:

عدلت شهادة الزور الإشرار بالله

"Yalan şahitlik, Allah'a şirk koşmakla eşittir."

Sonrasında şu ayeti okumuştur:

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾ حَنْفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ

"...O halde putlardan olan pislikten kaçının ve yalan sözden uzak durun. Allah için hanifler ve O'na şirk koşmaksızın..."⁷²⁰

Yine (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَيَوْمَ يَنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٦﴾ وَتَزْعُمَانَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٧﴾

"O gün (Allah) onlara seslenerek 'iddia ediyor olduğunuz ortaklarım nerede?' diyecektir. Biz her ümmet arasında bir şahidi çıkarıp 'delilinizi getirin' diyeceğiz. Böylece onlar, hakkında Allah'a ait olduğunu bilecekler ve iftira ettikleri onlardan kaybolup gidecektir."⁷²¹

⁷²⁰ Hac, 30-31. Hadisin kaynağı: Tirmizi, 2299 – Ebu Davud, 3599 – İbn Mace, 3272

⁷²¹ Kasas, 74-75

Yine Allah (Teâlâ), El Halil'den haber vererek şöyle buyurmuştur:

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٦٧﴾ أَنْفَكَ إِلَهَةٌ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ ﴿٦٨﴾

"Hani babasına ve kavmine şöyle demişti: Neye ibadet ediyorsunuz? Allah'tan başka, uydurulmuş ilahlar mı istiyorsunuz?"⁷²²

Yine şöyle buyurmuştur:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فَرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَ كُمْ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَصَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"Yemin olsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geldiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Sizin hakkınızda ortaklarımız diye iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Yemin olsun, aranız kesilmiş ve iddia ettikleriniz sizden kaybolmuştur."⁷²³

Yine şöyle buyurmuştur:

تَنْزِيلِ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٦٩﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٧٠﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٧١﴾

"Kitabın indirilmesi, Aziz ve Hakîm olan Allah tarafındandır. Şüphesiz ki sana hak ile bu kitabı indirdik. Artık dini yalnızca Allah'a has kılarak O'na ibadet/kulluk et. "O'nun dışında evliya edinenler 'onlara sadece bizi Allah'a yakınlaştırsınlar diye boyun eğip itaat ediyoruz, derler."⁷²⁴

⁷²² Saffat, 85-86

⁷²³ Enam, 94

⁷²⁴ Zümer, 3. Ayetin orijinalinde ibadet ediyoruz, şeklinde geçmektedir. Ancak Türkiye'nin durumunu tam karşılaması adına bu şekilde tercüme edilmiştir. Çünkü ibadet ediyoruz deyince genelde insanların aklına 'biz şeyhlere, müşitlere secde etmiyoruz ki' gibi doğru olmakla birlikte şeytan tarafından fısıldanan bir hile gelmekte ve böylece kandırıl-

Yine şöyle buyurmuştur:

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائِكُمْ فَرَزَلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلَوْا كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَصَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

"Hepsini topladığımız gün şirk koşanlara 'siz ve ortak koştuklarınızın yerinizde kalın' diyeceğiz. Böylece aralarını ayırmışsızdır. Ortak koşulanlar şöyle diyecekler: Sizler, bize ibadet etmiyordunuz. Aramızda şahit olarak Allah yeter. Gerçekten bizler, ibadetinizden habersiziz. Orada her nefis, daha önce yaptıklarını yoklayacak ve Hak Mevlâları Allah'a döndürülecektir. İftiraları ise onlardan kaybolup gidecektir." ⁷²⁵

Yine şöyle buyurmuştur:

إِلَّا إِنْ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

"Dikkat edin! Göklerdeki ve yerdeki herkes, sadece Allah'a aittir. Allah'tan başkasına dua/ibadet edenler, bir kısım ortaklara tabi olmuyorlar. Onlar ancak zanna tabi oluyorlar ve sadece yalan söylüyorlar." ⁷²⁶

Yine şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ

"Şüphesiz ki buzağıya tapanlara Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir zillet ulaşacaktır. İşte zalimleri biz, böyle cezalandırırız." ⁷²⁷

maktadırlar. İbadetin asıl manası boyun eğmek, saygıya itaat etmek demektir. (Çev.)

⁷²⁵ Yunus, 28-30

⁷²⁶ Yunus, 66

⁷²⁷ A'raf, 152

Ebu Kılâbe dedi ki: "Ayet, kıyamete kadar bu ümmetten bidat çıkaranlar için de geçerlidir." Aynen dediği gibidir. Çünkü yalan ve iftira atanlara, Allah'ın vadettiği gazap ve zillet damgası vurulmuştur."

Şirk ve diğer bidatlerin aslı, yalan ve iftiradır. Bu yüzdendir ki tevhid ve sünnetten en uzak olan kimse, şirk, ibadet çıkarmaya ve iftira atmaya en yakın olan kimsedir. Tıpkı Rafiziler gibi ki onlar, heva ehli içinde en yalancıları ve en büyük şirk koşanlarıdır. Heva ehli içinde onlardan daha yalancısı ve tevhidden daha uzağı yoktur. Öyle ki onlar, içerisinde Allah'ın ismi zikredilen mescitleri harap etmekte, cemaat ve cuma namazlarından yana işlevsiz hale getirmektedirler. Yine onlar, kabirlerin üzerine, Allah ve Rasulünün edinilmesinden nehyettiği meşhetleri imar etmektedirler. Allah (Sübhanehu)'nun Kitabında emrettiği ise, sadece mescitlerin imar edilmesidir, meşhetlerin değil. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا

"Allah'ın mescitlerinde, O'nun isminin zikredilmesine engel olan ve oraların harap edilmesi için uğraşan kimseden daha zalim kimdir?"⁷²⁸

Allah, 'Allah'ın meşhetleri' demedi.

Yine şöyle buyurmuştur:

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

"De ki: Rabbim adaleti ve her mescit yanında yüzlerinizi O'na çevirmenizi emretti."

Yine Allah, 'her meşhet yanında' demedi.

Yine şöyle buyurmuştur:

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِم بِالْكَفْرِ

Müşriklerin, küfürlerine bizzat kendileri şahitlik ederken Allah'ın mescitlerini imar etme hakları yoktur."⁷²⁹

Ta ki şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ
فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

"Allah'ın mescitlerini, sadece Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı ikame eden, zekâtı veren ve sadece Allah'tan korkanlar imar edebilirler. Bunların hidayete erenlerden olması umulur."⁷³⁰

Yine Allah, 'Allah'ın meşhetleri' demedi. Aksine meşhetleri, sadece Allah'tan başkasından korkan, Allah'tan başkasına ümit edenler imar eder. Meşhetleri, sadece içinde bir tür şirk bulunanlar imar eder.

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَمَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا

"... ve içerisinde çokça Allah'ın ismi zikredilen mescitler..."⁷³¹

Yine şöyle buyurmuştur:

فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ۖ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ
تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَأَقَامِ الصَّلَاةَ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةَ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ
لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Allah'ın yükseltilmelerine ve içerisinde İsminin zikredilmesine izin verdiği evlerde, sabah-akşam O'nu tespih ederler. Bazı adamlar vardır ki ne ticaret ne de alışveriş onları Allah'ı zikretmekten, namazı kılmaktan ve zekâtı vermekten yana oyalamaz. Kalplerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar. Allah'ın kendilerine yaptıklarının en iyisi ile karşılık vermesi ve Fazlından onlara ziyade etmesi için. Allah dilediğine hesapsız rızık verir."⁷³²

⁷³⁰ Tevbe, 28

⁷³¹ Hac, 40

⁷³² Nûr, 36-38

'Meşhetler, sadece Allah'ındır' demedi.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sabit sünneti de böyledir. Şu sahih hadiste olduğu gibi:

من بنى لله مسجدا بنى الله له بيتا فى الجنة

"Kim bir mescit inşa ederse, Allah da ona cennette bir ev inşa eder."⁷³³

Görüldüğü gibi 'bir meşhet' demedi.

Yine bir hadiste şöyle buyurmuştur:

صلاة الرجل فى المسجد تفضل عن صلاته فى بيته وسوقه بخمس وعشرين صلاة

"Kişinin mescitte kıldığı namaz, evinde ve iş yerinde kıldığı namazdan yirmi beş namaz daha üstündür."⁷³⁴

Yine şu sahih hadiste şöyle buyurmuştur:

من تطهر فى بيته فأحسن الطهور، ثم خرج إلى المسجد لا تنهره إلا الصلاة، كانت خطواته إحداهما ترفع درجة والأخرى تحط خطيئة. فإذا جلس ينتظر الصلاة فالعبد فى صلاة ما دام ينتظر الصلاة، والملائكة تصلى على أحدكم ما دام فى مصلاه الذى صلى فيه، اللهم اغفر له اللهم ارحمه ما لم يحدث

"Kim evinde abdest alır, abdesti de güzel yapar, sonra sadece namaz kılmak için mescide çıkarsa, adımlarında biri derecesini yükseltip diğeri de bir hatasını düşürür. Oturup namazı beklediğinde kul, namazı beklediği sürece namazdadır. Sizden biri namaz kıldığı yerde olduğu ve abdesti bozulmadığı müddetçe melekler onun için dua ederler ve şöyle derler: Allah'ım onu bağışla! Allah'ım ona rahmet et!"⁷³⁵

⁷³³ Buhari, 450 – Müslim, 433

⁷³⁴ Müslim, 649 – Buhari, 647

⁷³⁵ Buhari, 647 – Müslim, 649

İşte bu, Rasul (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in dininden tevatür ve zaruri olarak bilinen bir şeydir. Hiç şüphesi o, mescitlerin imar edilip içerisinde namaz kılınmasını emretmiş, meşetlerin ne bir peygamberin veya peygamber dışındaki birinin kabri üzerine veya bir peygamberin makamı üzerine inşa edilmesini emretmemiştir. Ayrıca ne sahabe ne tabiin ne de onlara tabi olanlar zamanında İslam beldelerinde, ne Hicaz'da, ne Şam'da, ne Irak'ta, ne Horasan'da, ne Mısır'da ne de Mağrib'te, bir kabrin üzerine bina edilen bir mescit ne de ziyaret için kendisine gidilen bir meşet asla yoktu. Yine seleften hiç kimse, bir peygamber veya dışındaki bir kimsenin kabrine, mezarı başında dua etmek için gitmezdi. Ayrıca sahabeler de ne Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ne de başka bir peygamberin kabrine dua etmek için yönelmezlerdi. Onlar sadece, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile iki arkadaşına salât ve selam ederlerdi.

İmamlar, kişinin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mescidinde dua ettiğinde kibleye dönmesi gerektiği hususunda ittifak etmişler, O'na selam verilmesi anında ise ihtilaf etmişlerdir. Malik, Ahmed ve diğerleri şöyle dediler: "Kabre döner ve ona selam verir." İşte bu, Şafii'nin ashabının zikrettiği görüş olup zannımca kendisinden mansûs olandır.

Ebu Hanife ise şöyle demiştir: "Aksine kibleye dönüp ona selam verir." Bu, ashabının kitaplarında olan görüşüdür.

İsmail b. İshak'ın El Mebhut'ta, Kadı İyaz ve başkalarının zikrettiğine göre Malik şöyle demiştir: "Kişinin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanında durup dua etmesini uygun görmüyorum. Lâkin o, selam verir ve sonrasında geçip gider." Yine El Mebhut'ta şöyle demiştir: "Yolculuktan dönen veya yola giden birinin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabri yanında durup ona salât edip, Ebu Bekir ve Ömer (radiyallahu anhu) için dua etmesinde bir beis yoktur. Kendisine şöyle denildi: Medine halkından bazı insanlar, yolculuktan dönmezler ve yola da gitmezler. Ancak yine de onlar, günde bir veya birkaç kere gelip bunu kabrin yanında yaparlar, selam verirler ve belli bir süre dua ederler. Malik şöyle cevap verdi: Beldemizdeki fıkıh ehlinde olan hiç kimseden böyle bir şey bana ulaşmadı. Bu ümmetin sonu, ancak ilk kısmının ıslah olduğuyla ıslah olur. Ayrıca bana bu ümmetin ilklerinden ve önde gidenlerinden böyle yaptıkları ulaşmamıştır." Malik bunu, seferden dönen veya sefere çıkan kişi hariç

kerih görmektedir.

Önceki sayfalarda, seleften ve imamlardan, bu rivayete uygun düşüp ve onların kabir yanında sadece onun için yapılan dua ile salât ve selam gibi tahıyyeyi müstehap saydıkları; dua etmek için oraya yönelmeyi ve dua ederken yanında ayakta durmayı kerih gördükleri şeklinde bunu destekleyen âsârlar zikredilmişti. Onlardan bu meseleden bazı şeylerde ruhsat verenler, kişinin selam verip sonra dua etmek istediğinde, ya kabre arkasını dönerek ya da oradan başka bir tarafa meylederek dua etmesine ruhsat vermişlerdir. Ki bu, kişinin kibleye dönerek dua etmesi, kabre dönerek dua etmemesi demektir. Diğer imamlardan da bu şekilde nakledilmiştir.

Müslümanların imamları arasında, kişinin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrine dönüp, kabrin yanında dua etmesini müstehap gören biri yoktur. Malik ve seleften zikrettiğimiz bu rivayetler, kendisinden rivayet edilen hikâyenin -yani Kadı İyaz'ın Muhammed b. Humey'den naklettiği şu hikâyenin hakikatini açıklamaktadır: "Müminlerin Emiri Ebu Cafer ile Malik, Rasul (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mescidinde münazara yaptılar. Derken Malik, kendisine şöyle dedi: Ey Müminlerin Emiri! Şu mescitte sesini yükseltme! Çünkü Allah (*Teâlâ*) bir kavmi edeplendirmiş, şöyle buyurmuştur:

لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ

"Seslerinizi, Nebi'nin sesinden daha fazla yükseltmeyin." ⁷³⁶

Yine bir kavmi methetmiş, şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ يَعْضُونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ

"Doğrusu, Allah'ın Resulü yanında seslerini alçaltanlar..." ⁷³⁷

⁷³⁶ Hucurat, 2

⁷³⁷ Hucurat, 3

Diğer bir kavmi de zemmetmiş, şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

"Odaların dışından sana seslenenlerin çoğu, akıl erdiremezler."⁷³⁸

Vefat etmiş halinde ona edilen hürmet, kendisine hayattayken edilen hürmet gibidir. Bunun üzerine Ebu Cafer, boyun eğmiş ve şöyle demiştir: Ey Ebu Abdullah! Kibleye dönerek mi dua edeyim yoksa Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e doğru mu? Malik şöyle cevap verdi: Sakın ondan yüzünü çevirme. O senin ve baban Adem'in kıyamet günü vesile-nizdir. Aksine ona dön ve şefaata dile ki Allah onu şefaata kulsun. Allah şöyle buyurmuştur:

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ

"Şayet onlar, kendilerine zulmettiklerinde sana gelip Allah'tan mağfiret dileselerdi..."⁷³⁹

Bu hikâye bu şekliyle ya zayıftır veya değiştirilmiştir veya mezhebine göre tefsir edilmelidir. Çünkü bu hikâyeden, ashabından sika kimselerin kendisinden nakledilen mezhebinin hilafı anlaşılmaktadır. Çünkü onun mezhebi, kişinin dua ederken kabre dönmeyeceği hususunda ihtilaf etmektedir. Ayrıca ashabından bir grup, kişinin kabre yaklaşıp Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam vermesini, sonrasında yüzünü kibleye, sırtını da kabre çevirerek dua etmesi gerektiğini zikretmişlerdir. Diğer bir görüşe göre sırtını kabre dönmez. Gördüğün gibi ashabı, kibleye dönme konusunda ittifak etmiş, dua anında sırtını kabre dönme konusunda ise ihtilaf etmişlerdir.

⁷³⁸ Hucurat, 4

⁷³⁹ Nisa, 64. Bu kıssayı, Kadı İyaz, Şifa isimli eserini 'Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ölümünden sonra da hürmet etmek' bölümünde rivayet etmektedir. Şeyhulislam (rahmetullahi aleyh), Et Tevessül ve'l Vesile isimli eserinin bir bölümünde, bu hikâyenin Malik'ten gelen senedinin munkatı' olduğunu söylemekte; başka bir bölümünde ise yalan saymaktadır. (Şeyh Nasır b. Abdulkarim talikinden)

Allah daha iyi bilir bu hikâye, Malik'e selam verirken kabre dönmenin sorulması ve soran kişinin bunu, dua diye isimlendirmesine benzemektedir. Çünkü, Irak fakihleri arasında, kişinin kabre selam verirken, kibleye dönmesi gerektiği görüşünde olanlar vardı. Bununla beraber Malik, daha önce de geçtiği üzere sözü edilen durumda kibleye dönülmesi görüşündedir.

Yine bu hikâye, Malik'in, İbn Vehb'in kendisinden yaptığı rivayete göre şöyle demesi gibidir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam verdiğinde yüzünü kabre çevirir, kibleye değil. Ayrıca yaklaşır, selam verir ve dua eder. Kabre eliyle dokunmaz." Yine daha önce onun şu sözü geçmişti: "Ona salât eder ve onun için duada bulunur."

Ayrıca malumdur ki ona salât ve selam etmek, kıyamet günü kula, şefaati gerektirmektedir. Tıpkı şu sahih hadiste buyurduğu gibi:

إذا سمعتم المؤذن فقولوا مثلما يقول: ثم صلوا على فإنه من صلى على مرة صلى الله عليه عشراً، ثم سلوا الله لى الوسيلة فإنه درجة فى الجنة لا تنبغى إلا لعبد من عباد الله، وأرجو أن أكون ذلك العبد، فمن سأل الله لى الوسيلة حلت عليه شفاعتى يوم القيامة

"Müezzini işittiğinizde, aynen onun dediği gibi söyleyin. Sonra bana salât edin. Gerçek şu ki kim bana bir kere salât ederse, Allah ona on kere salât eder. Sonra Allah'tan benim için vesileyi isteyin. Şüphesiz ki o, Allah'ın kullarından sadece birine layık olan bir derecedir ki ben, o kul olmamı ümit ediyorum. Bu sebeple kim Allah'tan benim için vesileyi isterse, kıyamet günü şefaati kendisine helal olur."⁷⁴⁰

O halde zikrettiğimi hikâyede geçen Malik'in sözü, eğer doğrusa bu, şu manadadır. Sen ona dönüp salât-u selam ettiğinde ve onun için Allah'tan vesileyi istediğinde, sana kıyamet günü bu hususta şefaati eder. Çünkü kıyamet günü ümmetler, onun şefaati ile tevessül ederler. Kulun, dünyadayken ondan şefaati dilemesi, kıyamet günü kendisiyle şefaate nail olacağı, Allah'tan onun için vesileyi istemesi vb. gibi fiillerde bulunması demektir.

Aynı şekilde Malik'ten İbn Vehb rivayetiyle nakledilen 'Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam verdiğinde yüzünü kabre çevirir, kibleye değil. Ayrıca yaklaşır, selam verir ve dua eder' sözü, kişinin Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ile iki arkadaşı için dua etmesi manasındadır.

İşte bu dua, orada meşru olanın ta kendisidir. Tıpkı diğer müminlerin kabirlerini ziyaret anındaki dua gibi ki bu, onlar için dua etmektir. Çünkü o, insanlar içinde kendisine salât-u selam edilip kendisi için dua edilme-ye en hak sahibi olandır. Babam da anam da ona feda olsun! (sallallahu aleyhi ve sellem). Böylece Malik'in sözleri birbirine uygunluk arz eder ve hoşlandığı dua ile kerih gördüğü dua arası ve bidat olarak zikrettiği dua arasındaki fark da belli olur.

Malik'in "şayet onlar, nefislerine zulmettiklerinde sana gelselerdi" ayetini okumasıyla alakalı hikâye, Allah daha iyi bilir batıldır. Çünkü bil-diğime göre bunu imamlardan hiçbiri zikretmemiştir. Yine onlardan hiçbi-ri, vefatından sonra Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ne mağfiret talebin-de bulunmayı ne de başka bir şey istemeyi müstehap saymıştır. Malik'ten nas olarak gelen kelimeler ve emsallerinden gelen sözler, bunun tam aksi yönündedir. Bu gibi şeyler, sadece fakihlerden bir grubun, zikretmiş ol-dukları bir hikâyede bilinmektedir. Hikâye şöyledir: Bedevinin biri, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrine gelmiş, yukarıdaki ayeti okumuş ve şu iki beyti söylemiştir:

يا خير من دفنت بالقاع أعظمه فطاب من طيبن القاع والأكرم

نفسى الفداء لقبر أنت ساكنه فيه العفاف وفيه الجود والكرم

Ey bu derinliklere kemikleri gömülen en hayırlı kimse!

Hoşluğundan, bu derinlikler ve bu tepe hoş olmuştur.

Senin sakini olduğun kabre canım feda olsun.

O kabir ki içinde iffet, cömertlik ve şeref vardır.

İşte bu yüzden Şafii ve Ahmed'in ashabından olan bir grup müteahhir fakih, **bunun gibi** şeyleri müstehap saymışlar ve kendisiyle şer'i bir hükmün, özellikle de mendub bir meşru olduğunda sahabe ve tabiinin başkalarından daha bilgili ve daha çok amel edeceği bu gibi bir hükmün sabit olamayacağı bu hikâye ile ihticac etmişlerdir. Aksine bu bedevi misali kişilerin Allah tarafından hacetlerinin karşılanması ve emsallerinin bazı sebepleri vardır ki, başka bir yerde genişçe açıklanmıştır.

Herhangi bir sebeple ihtiyacı karşılanan herkesin, o sebebi, meşru ve emredilen bir sebep değildir. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) de hayatta iken kendisinden istenir, o da isteyeniyi geri çevirmezdi ve bu istek, isteyen kişi hakkında haram olurdu. Hatta Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إن الرجل ليسألني المسألة فأعطيها إياها، فيخرج بها يتأبطها نارا «، فقالوا: يا رسول الله فلم تعطهم؟ قال: «يأبون إلا أن يسألوني ويأبى الله لى البخل

"Kişi benden bir istekte bulunur da ben de istediğini ona veririm. Sonra elde ettiğiyle ayrılır ve onu bir ateş olarak koltuk altına koyar. Dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü! O halde niye ona istediğini vermektensin? Dedi ki: Benden istemekten vazgeçmediler. Allah ise benim cimrilik etmemi istemiştir."⁷⁴¹

Bazen olur ki kişi, salih olduğuna inandığı bir ameli işler ve onun nehyedildiğini bilmez. Yine de iyi niyetinden dolayı sevap kazanır ve ilmi olmadığından dolayı affedilir. Ki bu geniş bir konudur.

Yapılması nehyedilen bidat amellerin genelini bazı insanlar yapar ve kendileri için bir tür fayda helal olur. Bununla birlikte böyle olması, yapılan o işin meşru olduğuna delalet etmez. Aksine mefsedet, maslahatuna galip olmasaydı, kesinlikle yapılması nehyedilmezdi. Kaldı ki fail, tevîl eden veya hata etmiş bir müçtehit veya mukallit olabilir. Bu sebeple, haden veya hata etmiş bir müçtehit veya mukallit bulunan meşru davranışı taşı bağışlanır ve meşru olmayan ile bir arada bulunan meşru davranışı sebebiyle sevap kazanır. Tıpkı hata eden müçtehit gibi. Bu konu, başka bir yerde genişçe ele alınmıştır.

Buradaki asıl amacımız, malumdur ki Malik, insanlar içinde bu gibi işleri en bilenlerdendir. Çünkü o, Medine’de ikamet eder, tabiin ile tabiilerinin yaptıkları görür, sahabe ve tabiinin büyüklerinden nakledilen rivayetleri işitirdi. Bununla birlikte o, dua etmek için kabrin yanında durmayı nehyetmiş ve bunun selef tarafından yapılmadığının zikretmiştir. Ayrıca insanlar Ömer (*radiyallahu anh*) zamanında kuralığa uğradılar ve Abbas ile yağmur talep ettiler.

Sahih-i Buhari’de Enes’ten rivayet edildiğine göre Ömer (*radiyallahu anh*), Abbas ile yağmur talebinde bulunmuş ve şöyle demiştir: "Allah’ım! Önceleri kuraklığa uğradığımızda, Sana peygamberin ile tevessülde bulun sen de bizi sulardın. Şimdi ise peygamberinin amcasıyla Sana tevessülde bulunuyoruz. Artık bizleri sula!" Akabinde yağmura kavuştular.⁷⁴²

Gördüğün gibi sahabe, hayattayken Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile yağmur istedikleri gibi Abbas ile yağmur istemişlerdir. Bu isteme işi de sahabenin, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kendileri için yapmış olduğu dua ve aracılığıyla tevessül etmeleri, akabinde onun, kendileri için dua etmesi ve onların da onla dua etmeleri şeklindedir. Tıpkı imam ve imama uyanların, bir yaratılmışla yemin ederek Allah’ı -haşa- zorlamaya çalışmaksızın durumları gibi. Yine tıpkı, onların bazılarının diğerlerine bir yaratılmış ile yemin ederek birbirlerini zorlamaya haklarının olmaması gibi. Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) vefat ettiğinde Abbas’ın duasıyla tevessül etmişler ve kendilerine yağmur gönderilmiştir.

Bu yüzdendir ki fakihler şöyle demiştir: Hayırlı ve dindar kimselerle yağmur istemek müstehaptır. En faziletlisi ise Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ailesinden biri olmasıdır. Gerçekten Muâviye, Yezid b. El Esved ile yağmur istemiş, şöyle demiştir: "Allah’ım! Doğrusu bizler Yezid b. El Esved ile yağmur istiyoruz. Ey Yezid! Kaldır elini!" Akabinde elini kaldırıp dua etmiş ve insanlarda onla dua etmişlerdir ve sonunda yağmura kavuşmuşlardır.

Yine ne sahabeden ne de dışındakilerden biri, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kabrine, kabrin yanında veya onunla yağmur istemek için gitmiştir. Alimler, Ebu Davud’un Ebu Hureyre’den onun da Nebi

(sallallahu aleyhi ve sellem)'ten rivayet ettiği şu hadisten dolayı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam verilmesini müstehap görmüşlerdir:

ما من أحد يسلم على إلا رد الله على روحى حتى أرد عليه السلام

"Birisi bana selam verdiğinde Allah bana ruhumu geri verir. Ki ben de selamına alırım."⁷⁴³

Bu, Nesai ve başkalarında bulunan şu hadisle birliktedir:

إن الله وكل بقبرى ملائكة يبلغونى عن أمتى السلام

"Şüphesiz ki Allah kabrimde birtakım melekleri görevlendirmiştir. Onlar ümmetinden bana selamlarını ulaştırırlar."

Yine Ebu Davud'un Süneninde ve diğerlerinde O'ndan şöyle dediği rivayet edilmektedir:

أكثرُوا من الصلاة على يوم الجمعة وليلة الجمعة، فإن صلاتكم معروضة على، قالوا: يا رسول الله كيف تعرض صلاتنا عليك وقد أرميت؟ فقال: إن الله حرم على الأرض أن تأكل لحوم الأنبياء

"Cuma günü ve cuma gecesi bana çokça salât edin. Çünkü salavatlarınız bana arz edilir. Dediler ki: Ey Allah'ın Rasulü! Nasıl olur da sen çürümüş kemiğe dönüştükten sonra salatlarımız sana arz edilir? Bunun üzerine şöyle buyurdu: Şüphesiz ki Allah, yeryüzüne enbiyanın etlerini yemeyi haram kılmıştır."⁷⁴⁴

Babam da anam da kendisine feda olsun, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e salât-u selam etmek, Allah ve Resulünün emrettiklerindendir. Sahih'te sabit olduğuna göre o, şöyle buyurmuştur:

من صلى على مرة صلى الله عليه عشرًا.

"Kim bana bir kere salât ederse, Allah da ona on kere salât eder."⁷⁴⁵

⁷⁴³ Ebu Davud, 2041

⁷⁴⁴ Ebu Davud, 1047

⁷⁴⁵ Müslim, 384

Peygamberler, salihler ve diğer müminlerin kabirlerini ziyaret anında bize meşru olan, cenazelerinde meşru olan türünden davranışlardır. Aynı şekilde nasıl ki ölü üzerine kılınan cenaze namazından maksat onun için dua etmektir, bunun gibi onun kabirini ziyaret etmekten amaç da onun için dua etmektir. Tıpkı Sahih, Sünen ve Müsned'de Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sabit olan şu hadiste olduğu gibi: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabı kabirleri ziyaret ettiklerinde, onlara şöyle demelerini öğretirdi:

السلام عليكم أهل الديار، من المؤمنين والمسلمين، وإنا إن شاء الله بكم لاحقون، ويرحم الله المستقدمين منا والمستأخرين نسأل الله لنا ولكم العافية اللهم لا تحرمننا أجرهم. ولا تقننا بعلهم اغفر لنا ولهم

"Selam üzerinize olsun ey mümin ve Müslümanlardan bu diyarın ahalisi! İnşâAllah biz de sizlere katılacağız. Allah bizden önce gidenlere de sonrakilere de rahmet etsin. Allah'tan bizler ve sizler için afiyet istiyoruz. Allah'ım! Onların ecirlerinden bizi mahrum bırakma ve onlardan sonra bizi fitneye düşürme. Bizi ve onları bağışla."⁷⁴⁶

İşte bu, meyyit has olan bir duadır. Tıpkı cenaze namazındaki şu duanın hem genel hem de özel olması gibi:

اللهم اغفر لحينا وميتنا، وشاهدنا وغائبا، وصغيرنا وكبيرنا، وذكرنا وأنثانا، إنك تعلم متقلبنا ومثوانا

"Allah'ım! Bizim dirimizi ve ölümüzü, hazır bulunanımızı ve bulunmayanımızı, küçüğümüzü ve büyüğümüzü, erkeğimizi ve kadınıımızı bağışla! Doğrusu sen, dolaştığımız yeri de varacağımız yeri de bilmektesin."⁷⁴⁷

Yani sonrasında duayı, ölüye özel yapmaktadır.

⁷⁴⁶ Şeyhulislam (radiyallahu anhu) burada birkaç hadisi birleştirerek zikretmiştir. Hadislerin kaynakları daha önce geçmişti. (Çev.)

⁷⁴⁷ Tirmizi, 1024 – Ebu Davud, 3201

Allah (Teâlâ) münaфіklar hakkında şöyle buyurmuştur:

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

"Onlardan hiçbirinin asla cenaze namazını kılma! Çünkü onlar, Allah ve Resulüne küfretmişler..." ⁷⁴⁸

Allah, nebisi (sallallahu aleyhi ve sellem)'i küfürleri sebebiyle onların cenaze namazını kılmasından ve kabirleri yanında ayakta durmasından nehyettiğinde bu, illetlendirme/ta'lil ve mefhum yoluyla, müminin cenaze namazının kılınacağına ve kabri yanında durulacağına delalet eder. Bu yüzdendir ki Sünen'de rivayet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ahabından biri defnedildiğinde mezarı başında ayakta durur, sonrasında şöyle derdi:

سَلَوَالَهُ التَّيْمِيتِ، فَإِنَّهُ الْآنَ يَسْأَلُ

"Onun adına sebat ettirilmesini dileyin. Çünkü o şu anda sorguya çekilmektedir." ⁷⁴⁹

Kişinin, ziyaret ile ölüden istemek veya onunla yemin edip Allah'ı bir şeye zorlamak veya o bölgede duasına icabet edilmesini amaçlamasına gelirsek; işte bu, ümmetin selefinden -ne sahabeden ne de onlara ihsan ile tabii olanlardan- hiçbirinin yaptığı işlerden değildir. Bu olay, onların devrinden sonra ortaya çıkmıştır. Aksine Malik ve başka alimler, kişinin 'Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyaret ettik' demesini dahi kerih görmüştür.

Kadı İyaz dedi ki: "Malik, kişinin 'Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyaret ettik' demesini kerih görmüştür. Ayrıca bazılarının buna, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etmesini gerekçe gösterdiğini zikretmiştir. Yine şöyle demiştir: "Daha "Bunu, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şu sözü reddetmektedir: "Daha önce size kabir ziyaretini yasaklamıştım. Artık kabirleri ziyaret edin." Yine bazılarının ziyaret edeni, edilenden daha faziletli bulduklarını zikretmiştir. Dedi ki: Bu, cennet ehlinin Rablerini ziyaret etmeleriyle alakalı gelen rivayet ile merduttur.

⁷⁴⁸ Tevbe, 84

⁷⁴⁹ Ebu Davud, 3221

Yine şöyle demiştir: Evlâ olan bu meselede şöyle denilmesidir: Malik bunu, ziyaretin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrine izafe edilmesinden ötürü kerih görmüştür. Şayet kişi, 'Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i ziyaret ettik' deseydi, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şu sözünden dolayı bu, mekruh olmazdı: "Allah'ım! Kabrimi tapınılan bir puta çevirme! Allah'ın gazabı, peygamberlerinin kabirlerini mescitlere çeviren bir kavme çok çetin olmuştur."

Derim ki: İnsanların birçoğunun örfünde, peygamberler ile salihlerin kabirlerinin ziyaret edilmesi hakkındaki 'ziyaret ettik' lafzı, şer'i ziyaretlerde değil, bidat ve şirk olan kabir ziyaretleri hususunda kullandıkları lafza galip gelmiştir. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den özel bir kabri ziyaret ettiğiyle alakalı bir tek hadis dahi sabit olmamış ve ne sahih ne sünen ne de İmam Ahmed ve diğerleri gibi müsned türünde eserler tasnif edenlerden bir kişi dahi bu konuda bir şey rivayet etmemiştir.

Bunu ancak, uydurma hadisleri ve diğerlerini bir araya toplayanlar rivayet etmişlerdir. Bu konuda rivayet edilen en iyi hadis, Darekutni'nin rivayet ettiği şu hadistir ki, kabir ziyaretleriyle alakalı hadisleri bilen alimlerin ittifakıyla zayıftır: "Kim aynı sene içerisinde beni ve babam İbrahim El Halil'i ziyaret ederse, Allah ona cenneti garanti eder." "Kim beni öldükten sonra ziyaret ederse, sanki o beni, hayatımda ziyaret etmiş gibidir." "Kim hac yapar da beni ziyaret etmezse, gerçekten bana cefa vermiştir." Bunun gibi tamamı uydurulmuş bir yalan olan daha nice hadisler...

Ne var ki Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), daha önce yasakladıktan sonra, kabirlerin ziyaret edilmesine ruhsat vermiştir. Tıpkı Sahih'te kendisinde şöyle sabit olduğu gibi: "Önceleri size, kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Artık kabirleri ziyaret edin." Yine Sahih'te kendisinin şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

استأذنت ربي في أن أستغفر لأمي فلم يأذن لي، واستأذنته في أن أزور قبرها فأذن لي، فزوروا

القبور فإنها تذكركم الآخرة

"Rabbimden, annem adına mağfiret dilemek için izin istedim. O ise bana izin vermedi. Kendisinden kabirini ziyaret edebilmem için izin iste-

dim. O da bana izin verdi. O halde siz de kabirleri ziyaret edin. Çünkü size ölümü hatırlatır."

İşte bu, ahireti hatırlatsın diye yapılan ziyaretir. Bu yüzdendir ki aynı sebeple kafirin kabrini ziyaret etmek caizdir.

Yine o (*sallallahu aleyhi ve sellem*), Baki mezarlığına gider, Müslüman ölülerine selam verir ve onlar için dua ederdi. İşte bu, Müslümanlar has olan bir ziyaretir. Tıpkı cenaze namazının da müminlere has olması gibi.

Sahih'te birçok yerde kendisinden rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: "Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar, peygamberlerinin kabirlerini mescitlere çevirdiler." Bu sözünü, onların yaptıkları nu işten sakındırıyordu. Aişe (radiyallahu anha) dedi ki: "Bu sözü olmasaydı, kabri açıkta bırakılırdı. Ancak o, kabrinin mescit edinilmesinden korkmuştur."

Yine kendisinde Habeşistan'daki bir kilise, onun güzelliği ve içindeki suretler zikredilince şöyle buyurmuştur: "İşte onlar içlerinde salih bir kul veya salih bir adam öldüğünde kabri üzerine mescit bina eden ve kabre o suretleri çizen/koyan bir topluluktur. Onlar Allah azze ve celle katında yaratılmışların en şerhileridir."

Yine Müslim Sahihinde Cundeb b. Abdulah El Beceli (*radiyallahu anh*)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i vefatundan beş gün önce şöyle derken işittim:

إني أبرأ إلى الله أن يكون لي منكم خليل، فإن الله قد اتخذني خليلاً، كما اتخذ إبراهيم خليلًا، ولو كنت متخذاً من أمتي خليلاً لاتخذت أبا بكر خليلًا، ألا وإن من كان قبلكم كانوا يتخذون قبور أنبيائهم وصالحيهم مساجد، ألا فلا تتخذوا القبور مساجد إني أنهاكم عن ذلك

"Sizden birini kendime halil/dost edinmekten Allah'a sığınırım. Çünkü Allah İbrahim'i halil edindiği gibi gerçekten beni de halil edinmiştir. Şayet ümmetimden birini halil edinecek olsaydım kesinlikle Ebu Bekir'i halil edinirdim. Dikkat edin! Sizden öncekiler peygamberlerinin ve Salihlerinin

kabirlerini mescit edindiler. Dikkat edin! Sakın ha kabirleri mescit edinmeyin. Size bunu yasaklıyorum."⁷⁵⁰

Yine Sünen'de kendisinden rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: "Kabrimi bayram yerine çevirmeyin. Nerede olursanız bana salât edin. Çünkü salâtınız bana ulaşır."

Yine Muvatta ve başka eserlerde kendisinden rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Kabrimi tapınılan bir puta çevirme! Allah'ın gazabı, peygamberlerinin kabirlerini mescitlere çeviren bir kavme çok çetin olmuştur."

Yine Müsned ve Ebu Hatim'in Sahihinde, Abdullah b. Mesud (*radiyallahu anh*)'dan rivayet edildiğine göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Hayatta iken üzerlerine kıyamet kopanlar ve kabirleri mescitlere çevirenler, insanların en şerlilerindendir."

Saydığımız bu hadislerin manası, Babam da anam da kendisine feda olsun Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den ve ashabından mütevatir olarak gelmiştir.

İşte bu, yapılmasını emrettiği ve meşru kıldığı mevtaya selam verme ve onlar için dua etmekten farklı olarak kabirlerin mescitlere çevrilmesi manasındaki, nehyedilen şeyin ta kendisidir. Meşru ziyaret, ikinci türden olup bidat ziyaret birinci türdendir. Onun kabirlerin mescitlere çevrilmesini yasaklaması, üzerlerine mescit inşa edilmesinin ve oraya namaz kılmak için yönelmenin de yasak olduğu manasını içermektedir. Bu ikisi de alimlerin ittifakıyla yasaklanmıştır. Çünkü onlar, kabirler üzerine mescit inşa edilmesini yasaklamışlardır. Daha doğrusu onlar, nassın da delalet ettiği üzere bunun haram olduğunu açıkça belirtmişlerdir.

Bunun gibi alimler, kişinin, kabir yanında namaz kılmayı ve dua etmeyi amaçlamasının meşru olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Müslümanların imamlarından hiçbirisi, kabrin yanında yapılan namaz ve duanın, mescitten hali olan kabirler yanında yapılan namaz ve duadan daha faziletli olduğunu söylememiştir. Aksine Müslümanların alimleri, kabirler üzerine inşa edilmeyen mescitlerde kılınan namaz ile edilen duaların, kabirler

üzerine kurulan mescitlerdekinden daha faziletli olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Aksine öyle bir mescitte namaz kılmak ve dua etmek, ittifaklarıyla yasak olup mekruhtur. Ayrıca onlardan çoğu, bunun haramlığını, daha doğrusu oralarda kılınan namazların batıl olacağını açıkça belirtmişlerdir. Gerçi bu konuda ihtilaf vardır.

Buradaki amacımız, bunun, ittifaklarıyla ne vacip ne de müstehap olmadığını beyan etmektir. Aksine bu, ittifakla mekruhtur.

Fakihler, mezarlıkta kılınan namazın keraheti hususunda şu iki illet zikretmişlerdir.

Birincisi, ölülerin irinlerinin karışması sebebiyle toprağın necaset olmasıdır. Bu, eski mezar ile yeni mezar arasında ayırım yapanların illetidir. Bu illetin sıhhatinde, alimlerin kabirlerin topraklarının necaseti hususunda ihtilaf etmeleri dolayısıyla ihtilaf vardır ki bu, istihale meselelerindendir. Müslümanların alimlerinin çoğu, necasetin istihale ile değişeceği görüşündedir. Bu, Ebu Hanife ve Zahirilerin mezhebi olup, Malik ve Ahmed'in mezheplerindeki iki kavilden biridir.

Sahih'te sabit olduğuna göre, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mescidi, önceleri Beni Neccar'a ait olan ve içerisinde müşriklerin mezarları, birkaç hurma ve yıkık dökük yapıların bulunan bir bahçe idi. Derken Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), hurmaların sökülmesi, harabe kısımlarının düzeltilmesi ve mezarların dağıtılmasını emretti. Bir hurma ağacı da kible istikametine kondu.⁷⁵¹

Şayet müşriklerin kabirlerine ait toprak necis olsaydı, kesinlikle o toprakların başka bir yere nakledilmesini emrederdi. Çünkü o toprak, kesinlikle başka topraklara da karışacaktır.

Bu husustaki ikinci illet, şirke sürüklediğinden dolayı kabirlerin yanında kıldıkları namazda kafirlere benzemektir. İşte bu illet, alimlerin ittifakıyla sahihtir.

Birinci illeti gerekçe gösteren Şafii ve diğer alimler, aynı şekilde bu ikincisini de gerekçe göstermişler ve içerisinde fitne barındırdığı için bu

işi mekruh saymışlardır. Aynı şekilde Ahmed'in ashabından arkadaşı Ebu Bekir El Esrem ve Malik'in ashabından bazıları, bu ikincisini gerekçe göstermişlerdir. Bununla birlikte onlardan bazı zamanlarda birinci illeti gerekçe gösterenler de vardır.

Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَقَالُوا لَا تَنْدُرُنَا اللَّهُمَّ وَلَا تَنْدُرُنَا وَلَا سَوَاعَا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا

"Dediler ki: Sakın ha ilahlarınızı bırakmayın. Sakın ha Vedd'i, Suva'ı, Yeğus'u, Ye'uk'u ve Nesr'i bırakmayın."⁷⁵²

İbn Abbas ve diğer seleften zikredildiğine göre ayette geçen putlar, önceleri Nuh kavminde bulunan bazı salihlerin isimleridir. Öldüklerinde insanlar, kabirleri yanında ibadetler etmiş ve heykellerini yapmışlardır. Aradan uzun zamanlar geçince de onlara ibadet etmişlerdir. Bunu Sahihinde Buhari⁷⁵³, İbn Cerir ve diğerleri gibi tefsir ehli ile Vesîme ve diğerleri gibi peygamber kıssaları ashabı zikretmişlerdir.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabirleri mescitlere çevirenlere lanet etmesi, bu illetin sıhhatini beyan eder. Ayrıca malumdur ki peygamberlerin kabirleri kazılmaz ve toprakları da necis değildir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), bizzat kendisi hakkında şöyle buyurmuştur: "Allah'ım! Kabrimi tapınılan bir puta çevirme!" Yine şöyle buyurmuştur: "Kabrimi bayram yerine çevirmeyin!" Böylece bilindi ki, onun bunu yasaklaması, güneş doğarken ve batarken namazı yasaklaması cinsindendir. Çünkü kafirler, o vakitte güneşe secde etmektedirler. Bu sebeple her ne kadar namaz kılan kimse, Allah'tan başkası için namaz kılmıyor ve O'ndan başkasına dua etmiyor ise de o saatte namaz kılınmasını yasaklayarak sedd-i zerâi ile kötülüğe giden yolu tamamen ortadan kaldırmıştır. Aynı şekilde o, her ne kadar orada namaz kılan kimse, Allah'tan başkası için namaz kılmıyor ve dua etmiyor olsa bile, kabirlere dua edilmesine ve onlar için namaz kılınmasına sürüklememesi için kabirlerin mescitlere çevrilmesini yasaklamıştır.

⁷⁵² Nuh, 23

⁷⁵³ Buhari, 4920

Sözü geçen iki olay da vaki olmuştur. Çünkü insanlardan bazıları, güneşe veya dışındaki gezegenlere secde etmekte, onlara değişik dua ve tespihlerle dua etmekte, zannınca taptığına münasip olan elbiseler giyip yüzükler takınmakta, iddiasına göre taptığına münasip gördüğü vakitleri, mekânları ve buhurdanlıkları araştırmaktadır.

İşte bu, önceki ve sonrakilerin kendisiyle sapıklığa düştüğü en büyük şirk sebeplerindendir. Hatta öyle ki bu iş, İslam'a müntesip olan birçok kimse arasında yayılmıştır. Yine bazı meşhurlar, 'Es Sırru'l Mektûm Fi's Sihri ve Muhatabatı'n Nücûm'⁷⁵⁴ diye adlandırdığı ve Hind, Sabii ve Arap müşriklerinin ve Tamtamu'l Hindi, Melekûşen El Babili, İbn Vahşiyye, Ebu Ma'sher El Belhi, Sabit b. Kurra ve bu şirke dahil olan ve tağut ve cibte iman eden emsallerinin mezhebi üzere bir kitap yazmıştır. Ki bu kimseler, kitaba müntesiptirler. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيحًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجَنَّةِ وَالطَّاعُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

"Kendilerine kitaptan bir nasip verilenleri görmedin mi? Onlar cibte ve tağuta iman ediyor ve kafirler için 'bunlar iman edenlerden daha doğru yoldadırlar' diyorlar. İşte onlar, Allah'ın kendilerine lanet ettiği kimselerdir. Allah kime lanet ederse, artık onun için hiçbir yardımcı bulamazsın."⁷⁵⁵

Seleften birçok kimsenin dediğine göre ayetteki 'cibt' sihirdir ve 'tağut'⁷⁵⁶ ise putlardır. Bazıları ayetteki tağutun şeytan olduğunu söylemiştir ki ikisi de haklır.

⁷⁵⁴ Eserin isminin tercümesi, 'sihir ve yıldızlara hitap etme hakkında gizlenmiş sır'dır. Ki tabın yazarı meşhur tefsir yazarı Fahreddin Razi'dir. Kendisi felsefe ve kelama batmış biridir. Tefsiri hakkında Şeyhulislam (radiyallahu anh) şöyle der: "O kitapta tefsir hariç her şey vardır." (Çev.)

⁷⁵⁵ Nisa, 51-52

⁷⁵⁶ Tağut kelimesinin manası için bkz: Seyyid Kutub Fi Zilali'l Kur'an Bakara, 256-257, Nisa 60-76 ayetler tefsiri.

İşte bu kimseler, sihir demek olan cibt ile tağuta ibadet demek olan şirki bir araya toplamışlardır. Tıpkı sihri ve yıldızlara dua etmeyi bir araya topladıkları gibi. Ayrıca bu, İslam Dininden, daha doğrusu tüm peygamberlerin dininden bilinen bir şeydir ki bu, haram kılınmış bir şirktir. Aksine bu, peygamberlerin kendisinden nehyetmeleri için gönderildikleri en büyük şirk türlerindendir. İbrahim El Halil (aleyhisselam)'ın kavmine yaptığı hitabı da bu tür bir şirk hakkındadır.

Aynı şekilde Allah (Teâlâ)'nın şu sözü de böyledir:

وَكَذَلِكَ نُرَىٰ إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Böylece biz, İbrahim'e göklerin ve yerin melekutunu gösteriyorduk."⁷⁵⁷

Ta ki şöyle buyurmuştur:

إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

"Doğrusu Rabbin, Hakîm ve Alim olandır."⁷⁵⁸

Gördüğün gibi İbrahim (aleyhisselam) bu şekilde bir hitap yolu izlemiştir. Çünkü kavmi, yıldızları rabler ediniyor, onlara dua edip istekte bulunuyorlardı. Bununla birlikte ne onlar ne de akıllı biri, yıldızlardan herhangi birisinin gökleri ve yarattığına itikat etmiyordu. Onlar sadece, sözünü ettiğimiz müşriklerin yolu üzere Allah'tan başkasına dua ediyorlardı. Bu yüzdendir ki İbrahim El Halil (aleyhisselam) şöyle demiştir:

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥٨﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٥٩﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيَ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٦٠﴾

"Tapmakta olduklarınızı gördünüz mü? Sizin ve geçmiş atalarınızın. Şüphesiz ki onlar benim düşmanımdır. Fakat Alemlerin Rabbi müstesna."⁷⁵⁹

⁷⁵⁷ Enam, 75

⁷⁵⁸ Enam, 83

⁷⁵⁹ Şuara, 75-77

Yine şöyle demiştir:

إِنِّي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ۖ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٧٦٠﴾

"Doğrusu ben taptıklarınızdan beriyim. Beni yaratan müstesna. Şüphesiz O, bana doğru yolu gösterecektir."⁷⁶⁰

Halil (aleyhisselam), kavminin ulvi gezegenler, heykellerden oluşan putlar ve gezegenlerin tılsımları veya peygamberler ve salihlerden ölmüş olanlarının şekilleriyle şirk koşmalarını inkâr etmiş ve putları kırmıştır. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın kendisinden haber verdiği gibi:

فَجَعَلَهُمْ جُودًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ

"Belki ona müracaat ederler diye büyükleri hariç hepsini param-parça."⁷⁶¹

Bunları zikretmemizdeki asıl amaç, gezegenleri şirk koşmanın çokça vaki olduğunu beyan etmektir. Aynı şekilde onlara dua etmek, onlara yalvarıp yakarmak, onları arzulamak vb. şeklinde kabir ehli ile de çokça şirk koşulmuş ve koşulmaktadır.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), kabirlerin yanında Tek olan Allah'a halis bir şekilde dua edilmesini içeren namaz kılmayı, bunun kişileri Rablerine şirk koşmalarına sürüklememesi için yasaklamıştır. O halde içe-risinde şirk türünden -onlardan hacetlerin giderilmesini ve sıkıntıların kaldırılmasını bizzat onlardan istemesi ile kendilerinden Allah'a gidip sözün geçmesi hususları istemelerini istemesi eşit olan rağbet barınanının durumu nedir? Aksine kişi, şayet yaratılmışlardan peygamberler, melekler vb. ne yemin edip Allah'ı bir şeye zorlamaya kalkarsa bu, kabrin yanında olmasa dahi yasaktır. Tıpkı, kayıtsız şartsız hiçbir mahluka yemin edilemeyeceği gibi. İşte bu yemin, nehyedilmiş olup alimlerin ittifakıyla geçerli değildir.

Ayrıca bu yasak, haram mı yoksa mekruh mudur? Alimlerin iki görüşünden en sahihi bunun haram olduğudur.

⁷⁶⁰ Zuhurf, 26-27

⁷⁶¹ Enbiya, 58

Alimler ancak, özel olarak Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in üzerine yemin edilmesi hususunda ihtilaf etmişlerdir. Çünkü bu konuda Ahmed'in ve diğer peygamberleri de bu meseleye dahil eden İbn Akil gibi ashabının mezhebinde iki kavil vardır. Ancak Malik, Şafii, Ebu Hanife ve diğerleri gibi imamların cumhurunun üzerinde olduğu görüşe göre mahluka edilen yemin asla bağlayıcı olmaz ve hiçbir mahluka yemin edilmez. İşte bu, doğru olan görüştür.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) üzerine yemin edip de Allah'a bir şeyleri dayatmak, bu aslın üzerine kuruludur. Aynı şekilde bunda da aynı ihtilaf söz konusudur. El Mervezi'nin Menasikinde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile tevessülde bulunmakla alakalı Ahmed'den, yeminin geçerli olacağı kavline uygun düşen bir rivayet vardır. Ancak doğrusu, bununla yeminin bağlayıcı olmadığıdır. Aynı şekilde bu yemin de geçerli değildir.

O'nun dışındakilere gelirsek; imamlar arasında bu konuda herhangi bir hilaf bilmiyorum. Bilakis alimler, bunun yasak olduğunu açıkça belirtmişler ve Allah (*Teâlâ*)'nın sadece kendisinden istenilen olduğunu ve isimleriyle, sıfatlarıyla O'na yemin edilebileceğinde ittifak etmişlerdir. Tıpkı o isim ve sıfatlarla, başkasına yemin verileceği gibi. Misal olarak, sünendeki şu meşru dualar gibi:

اللهم إني أسألك بأن لك الحمد، أنت الله المنان بديع السماوات والأرض، يا ذا الجلال والإكرام

"Allah'ım! Senden -hamdin sadece sana ait olmasıyla- istiyorum. Sen Mennân olan Allah'sın. Göklerin ve yeri emsalsiz olarak yaratansın. Ey ululuk ve ikram sahibi!"⁷⁶²

Diğer hadiste ise şöyledir:

اللهم إني أسألك بأنك أنت الله الأحد الصمد، الذي لم يلد ولم يولد، ولم يكن له كفوا أحد

"Allah'ım senden, senin Tek, Samed, doğurmamış, doğmamış ve dengi hiçbir kimsenin olmadığı Allah olman ile istiyorum."⁷⁶³

⁷⁶² İbn Mace, 3858

⁷⁶³ İbn Mace, 3857

Başka bir hadiste de şöyledir:

أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمِيَتْ بِهِ نَفْسُكَ، أَوْ أُنْزِلَتْ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلِمَتْهُ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ اسْتَأْثَرَتْ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ

"Sana ait olan, kendisiyle nefsi ismlendirdiğin veya kitabında indirdiğin veya yarattıklarında birine öğrettiğin veya katında gayb ilmine seçtiğin her isminle senden istiyorum."⁷⁶⁴

İşte bu dualar vb. alimlerin ittifakıyla meşrudurlar. Bununla birlikte kişi şöyle dediğinde: "Arşının izzet düğümleriyle istiyorum." İşte bunda hilaf vardır. Bu konuda âsâr gelmesi sebebiyle birçok kişi buna ruhsat vermiştir. Bununla birlikte Ebu Hanife'den bunun keraheti nakledilmiştir.

Ebu'l Hüseyin El Kudûri, Şerhu'l Kerhi'de şöyle demiştir: Bişr b. El Velid dedi ki: Ebu Yusuf'u şöyle derken işittim: Ebu Hanife (rahmetullahi aleyh) şöyle demiştir: Herkesin, Allah'a yine ancak O'na dua etmesi gerekir. Kişinin 'arşının izzet düğümü ile' veya 'filanın hakkı için' demesini kerih görmekteyim. Ebu Yusuf dedi ki: Arşının izzet düğümü, Allah'ın ta kendisidir. Bu sebeple bunu, kerih görmüyorum. Yine kişinin 'falanın hakkı için' veya 'nebilerin ve resullerinin hakkı için', 'beytin ve meş'ari'l haramın hakkı için' demesini kerih görmekteyim. Ebu Hanife bu haklar ile istenmesini kerih görürdü.

Alimlerin hepsi şöyle demişlerdir: Yarattıkları ile Allah'tan istemek caiz değildir. Çünkü yaratılmışların, Yaratan üzerinde hiçbir hakları yoktur. Bu sebeple hak sahibi olmayanın hakkı için istemek caiz değildir. Ancak 'arşının izzet düğümleri için' sözü, mahluk ile mi yoksa halık ile mi istemektir? Bu konuda alimler arasında ihtilaf vardır. Bu yüzdendir ki Hanefi imamları da bunda ihtilaf etmişlerdir. Ayrıca Ebu Yusuf'a içerisinde şu cümlelerin olduğu eserin ulaşmasından ötürü, kendisi buna cevaz vermiştir: "Arşının izzet düğümleri, kitabının rahmet sonu, ism-i azamın, yüksek şanın ve tam olan kelimelerinde senden isterim."

Bazı insanlar bu konuda çekişmeye girdiler ve dediler ki: İbn Mace'nin Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den namaza doğru yola çıkan kimsenin edeceği dua hakkında rivayet ettiği Ebu Said hadisinde şöyle geçmektedir: "Allah'ım! İsteyenlerin senin üzerindeki hakları ve şu yürüyüşüm hakkı için senden istiyorum. Gerçekten ben ne şımarıklık ne böbürlenme ne riya ne de duyulmak için çıkmadım. Öfkenden sakınmak için ve rızanı arzu ederek çıktım. Beni ateşten kurtarmanı ve bağışlamanı istiyorum."

Yine Allah (*Teâlâ*) şöyle buyurmuştur:

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ

"Kendisiyle birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağıni koparmaktan sakının."

Ayetteki الأرحام "erhâm/akrabalar" kelimesinin tefsiri, Hamze ve diğerlerinden hafd edenlere/esreli okuyanlara göre şöyledir: Yani onlar hem Allah ile istiyorlar hem de akrabalar ile istiyorlar.⁷⁶⁵ Tıpkı 'senden hem Allah hem de akrabalık ile istiyorum' denilmesi gibi.

Nahivcilerden, mecrûr zamire, ancak cer harfinin tekrar edilmesiyle atıf caizdir, şeklinde iddiada bulununlar vardır. Bunu ancak Arap kelimelerinin çoğunun, cer harfinin tekrar edilmesiyle olduğunu gördüğünden dolayı demişlerdir. Ancak Arap'ın gerek nesir gerek nazım kelimelerinde, atfın, cer harfi olmaksızın gerçekleştiği işitilmiştir. Tıpkı Sîbeveyh'in naklettiği şu sözde olduğu gibi: "mâ fihâ ğayruhu ve ferasihi/orada, ondan ve atından başka kimse yoktur."⁷⁶⁶ Ki bu cümlede hiçbir zaruret yoktur.⁷⁶⁷ Tıpkı zaruret vardır diye iddia edilen diğer şiirlerde de olduğu gibi. Yine Sahih'te sabit olduğuna göre Ömer (*radiyallahu anh*), şöyle demiştir: "Al-

⁷⁶⁵ Türkiye'deki Mushaflarda "ve'l erhâme" şeklinde son harfi üstünlüdür ve mana, bizim yukarıda mealde verdiğimiz gibidir. Bazı kıraat alimleri ise bu kelimenin son harfini esreli olarak "ve'l erhâmi" şeklinde okumuşlardır. Bu şekildeki okunuşa göre mana hem Allah ile istediğiniz hem akrabalık ile istediğiniz, şeklinde olmaktadır. (Çev.)

⁷⁶⁶ Ğayruhu kelimesindeki hû zamiri, muzafun ileyh olduğu için mecrûrdur. Sonrasında gelen "feras" kelimesi de işte bu hû zamirine atfedilmiştir. Allah en iyi bilendir. (Çev.)

⁷⁶⁷ Yani, olması gereken "mâ fihâ ğayruhû ve ferasuhû" şeklinde söylenmesi idi. Ancak fasih Araplardan işitildi ki "feras" kelimesinin sonundaki "s" harfi, esreli yani "si" şeklinde söylenmiştir. Ayrıca bu cümle bir şiir de değildir ki mecburiyet dolayısıyla bu şekilde söylenmesine gidilsin. Allah en iyi bilendir. (Çev.)

lah'ım! Önceleri kuraklığa uğradığımızda Nebin ile tevessül eder, sen de bizi **sulardan**. **Şimdi** ise Sana, Nebinin amcası ile tevessül ediyoruz. Bize yağmur gönder."

Yine Nesai, Tirmizi ve başka eserlerde, Tirmizi'nin sahih dediği şu âmâ/kör hadisi vardır: "O kör kişi, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek, Allah'a tekrar görmesi için dua etmesini istedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) adama, abdest alıp iki rekât namaz kılmasını ve şöyle demesini emretti:

اللهم إني أسألك، وأتوجه إليك بنبيك محمد نبي الرحمة، يا محمد، يا نبي الله إني أتوجه بك إلى ربي في حاجتي لتقصيها اللهم فشفعه في

"Allah'ım! Şüphesiz Senden istiyorum. Sana, rahmet peygamberi olan peygamberin Muhammed ile yöneliyorum. Ey Muhammed! Ey Allah'ın peygamberi! Şüphesiz ben, hacetimin giderilmesi için seninle Rabbime yöneliyorum. Allah'ım! Onu benim için şefaâtçi eyle."⁷⁶⁸

İşte Allah'a böyle dua etti ve Allah gözlerini tekrar açtı.

Buna cevap olarak şöyle denilir: Evvela, hiçbir şüphe yok ki Allah, mümin kulları için nefsine bir hak yüklemiştir. Tıpkı şu ayetlerde buyurduğu gibi:

وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ

"Müminlere yardım etmek, üzerimize bir haktır."⁷⁶⁹

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ

"Rabbiniz, rahmeti kendi nefsine yazdı."⁷⁷⁰

⁷⁶⁸ Tirmizi, 119 – İbn Mace, 1385

⁷⁶⁹ Rûm, 47

⁷⁷⁰ Enam, 54

Yine Sahih'te rivayet edildiğine göre: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), binitte giderken arkasında oturan Muaz b. Cebel'e şöyle sormuştur: Ey Muaz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin? Dedim ki Allah ve Rasulü en iyi bilendir. Dedi ki: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na ibadet etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır. Peki kulların Allah üzerindeki hakkı nedir bilir misin? Dedim ki: Allah ve Rasulü en iyi bilendir. Dedi ki: Onların hakkı, kendilerine azap etmemesidir."⁷⁷¹ İşte bu, O'nun tam olan kelimeleri ve doğru haberi ile olan bir haktır.

Alimler, doğru haberiyle vacip olan şeyin vacip olduğu hususunda ittifak etmişler, Allah'a, nefsi ile bir hak yüklenir mi, diye iki kavil üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Buna cevaz verenler, Allah (Sübhanehu)'nun şu kavliyle ihticac etmişlerdir:

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ

"Rabbiniz, rahmeti kendi nefesine yazdı."⁷⁷²

Yine O'nun, şu sahih kudsi hadisteki kavliyle ihticac etmişlerdir:

إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتَهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا

"Şüphesiz ki ben, nefsimi zulmü haram kıldım. Yine onu aranızda da haram kıldım."⁷⁷³

Bununla alakalı açıklamalar, başka bir yerde genişçe anlatılmıştır.

Allah (Sübhanehu ve Teâlâ)'ya bir şeyi zorunlu kılmak ve kullarına kıyasla haram kılmaya gelirsek; işte bu, Kaderiye'nin görüşü olup nakledilen sahih rivayetlere ve sağlam akla muhalif, bidat bir görüştür. Ayrıca Ehl-i Sünnet, Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğu, dilediğinin olduğu ve dilediğinin olmadığı ve de kulların, O'nu hiçbir şeye zorlayamayacakları hususunda ittifak etmişlerdir. İşte bu yüzdendir ki Ehl-i Sünnetten, vacip olur diye görüş bildirenler şöyle demişlerdir: Şüphesiz ki O, nefesine rah-

⁷⁷¹ Buhari, 5967 – Müslim, 30

⁷⁷² Enam, 54

⁷⁷³ Müslim, 2577

meti yazmış, nefesine zulmü haram kılmıştır. Bu, yaratılmışın yaratılmış-
şa yaptığı gibi bizzat kulun, Allah'ı bir şeye müstahak kılması değildir.
Çünkü Allah, tüm hayırlarla kullara nimet verenin ta kendisidir. O, onları
yaratan, kendilerine elçiler gönderen, imanı ve salih ameli onlar için ko-
laylaştıranın ta kendisidir. Ayrıca Kaderiye, Mutezile vb. içinden her kim,
kulların işçinin, patron üzerindeki hakkı türünden O'na bir şeyi müstahak
kılabilceklerini vehmederse, işte o, bu hususta cehalet içindedir.

Mademki durum budur; o halde O'na giden vesile, sadece fazlı ve ih-
sanıyla iyilikte bulunduğuyla olur. Kulların hakkı ise, O'nun fazlından ve
ihسانından olup karşılıklı ne bedel verme babından ne de O'nun dışındaki
birinin, O'nu zorunlu kılması babından değildir. Çünkü (*Sübhanehu*), böy-
le şeylerden çok yücedir.

İstenen şeye sebep kıldığı, yapanlara kerametini vadettiği, kendilerine
bir çıkış eylediği, ummadıkları yerden onları rızıklandığı salih ameller
ile O'ndan istendiğinde O, dualarına icabet eder. Salih kullarının duaları ve
O'nun katında konumu olanların şefaati de bu türdendir. Bunlar, Allah'ın
bizzat kendisinin sebep kıldığı bir sebeple O'ndan istemek demektir.

İstenene sebep olmayan bir şey ile O'ndan istenmesine gelirsek; bu ya
istenen o şeyle Allah'ı zorlamaya kalkışmak -ki hiçbir yaratılmış ile Al-
lah'a zorlama yapılamaz- veya bu, isteneni gerektirmeyen bir şeyle dilek-
te bulunmak demektir ki faydasızdır. Peygamberler ve müminlerin, Allah
üzerinde, kendilerine verdiği doğru sözü, tam olan kelimeleri ve onlara
rahmeti ile şu hakları vardır: Onlara nimetler verecek, onlara azap etme-
yecektir. Ki onlar, O'nun katında itibarı olan kişilerdir ki Allah, şefaatleri
ve dualarından, başkalarından kabul etmediklerini kabul eder. O halde dua
eden kişi "falanın hakkı için senden istiyorum" derse; bu kimse Allah için
dua etmemiş, Allah'tan o falan şahsa, onun sevgisine ve itaatine tabi ol-
masıyla değil bizzat zatına ve Rabbinin ona verdiği keramet tabi olması
sebebiyle Allah'tan istememiştir. Böylece, matlubu gerektiren bir sebeple
Allah'tan istememiştir.

Şimdi şöyle denilir: Allah'a emretmiş olduğu, mağara sığınağına üç ki-
şinin salih amelleriyle dua etmeleri örneğinde olduğu gibi salih ameller ve
Peygamberle salihlerin duaları ve şefaatleri ile tevessül etmek, yönelmek

ve O'ndan istemeye gelirsek; işte bu, hakkında hilaf olmayan konulardandır. Aksine bu, Allah (Teâlâ)'nın şu ayetlerde emrettiği vesilelerdendir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

"Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve O'na vesile arayın."⁷⁷⁴

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَ

"Kendilerine dua/ibadet edilen o kimseler, Rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesile ararlar, rahmetini umup azabından korkarlar."⁷⁷⁵

Şüphesiz ki O'na vesile aramak, kendisiyle tevessülde bulunulan kimseden, yani kendisiyle Allah (Sübhanehu)'ya ulaşılmaya ve yakınlaşmaya çalışılan kimseden talepte bulunmak demektir. Bu talebin, ibadet, itaat ve emredileni yerine getirmek veya ondan, menfaatin elde edilmesi ve zararın defedilmesi hususunda ona rağbet ederek dilekte ve istiâzede bulunmak üzerine olması eşittir.

Çünkü Kuran'daki dua lafzı, bu ikisini de kapsamaktadır. Yani, her ne kadar her biri diğerini zorunlu kılrsa da ibadet manasındaki dua ile istek manasındaki dua. Ne var ki bazen kulun başına bir bela iner ve maksadı, hacetinin karşılanması ve sıkıntılarının kaldırılması olur. Bu sebeple istek ve yakarışlarla talebini gerçekleştirmeye çalışır. Her ne kadar bu ikisi de ibadet ve itaatlerden olsa da. Sonra işin başındaki kastı, sözü edilen mutlak manada rızık, yardım ve afiyet gibi talebinin gerçekleşmesidir. Daha sonrasında ise duası ve yakarışları, ona, Allah (ac)'ye iman, O'nu tanımak, sevmek, O'nu zikretmek ve O'na dua etmekle nimetlenmek gibi, daha önce istediği hacetinden nazarında daha değerli olan ve daha sevimli kapıları açar. İşte bu, Allah'ın kullarına olan rahmetindendir. Onları, dünyalık ihtiyaçlar ile yüce dini maksatlara sevk eder.

Bazen de kul, içinde taşıdığı Allah sevgisi, O'na yönelmesi, O'ndan korkması ve emrine bağlanması gibi duygulardan dolayı başlangıçta iba-

⁷⁷⁴ Maide, 35

⁷⁷⁵ İsra, 57

det olsun diye kendisine emredileni yapar. Her ne kadar böyle yapması, rızkın, yardımın ve afiyetin gerçekleşmesini içeriyor olsa da. Gerçekten Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin ki size icabet edeyim."⁷⁷⁶

Ebu Davud ve diğerleri gibi sünen ehlinin rivayet ettiği bir hadise göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

الدعاء هو العبادة

"Dua, ibadetin ta kendisidir."

Ardından, "Rabbiniz; bana dua edin ki size icabet edeyim, buyurdu" ayetini okudu.⁷⁷⁷ Bu hadis, Kuran'la beraber iki türde de tefsir edilmiştir. Ayetteki "bana dua edin" sözü, yani bana ibadet edin ve emrime boyun eğin ki duanıza icabet edeyim, manasındadır. Yine 'benden isteyin de iste-diğinizi vereyim' manasında olduğu da söylenmiştir ki iki mana da hakır.

Sahihayn'da geçen Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir sözünde şöyle geçmektedir:

ينزل ربنا إلى السماء الدنيا كل ليلة حين يبقى ثلث الليل الأخير فيقول من يدعوني فأستجيب له، من يسألني فأعطيه، من يستغفرني فأغفر له. حتى يطلع الفجر

"Rabbimiz, her gece, gecenin son üçte biri kaldığında dünya semasına iner ve şöyle der: "Kim bana dua ediyor? Ona icabet edeyim. Kim benden istiyor? Ona vereyim. Kim mağfîret diliyor? Onu bağışlayayım." Bu, fecir doğana dek sürer.⁷⁷⁸

⁷⁷⁶ Mümin, 60

⁷⁷⁷ Ebu Davud, 1479 – Tirmizi, 3372

⁷⁷⁸ Buhari, 1145 – Müslim, 758

Hadiste ilk dua, sonrasında isteyene vermek ve mağfired dileyeni bağışlamak zikredilmiştir. Birincisi, menfaatin elde edilmesi, ikincisi zararın defedilmesi demektir ki ikisi de dua edenin kendisine cevap verilen maksadıdır.

Yine Allah (*Teâlâ*) şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

"Kullarım sana, benden sorarlarsa; şüphesiz ki ben yakınımdır. Bana dua ettiğinde, dua edenin duasına cevap veririm. O halde onlarda bana icabet etsinler ve bana iman etsinler. Umulur ki doğruya ulaşırlar."⁷⁷⁹

Rivayet olunduğuna göre bazı sahabeler şöyle demişlerdir: Ey Allah'ın Resulü! Rabbimiz yakın mıdır? Ki O'na fısıldayalım yoksa uzak mıdır? Ki O'na bağırıp çağıralım. Akabinde Allah, bu ayeti indirdi.

Görüldüğü üzere Allah (*Sübhanehu*), kendisinin yakın ve cevap veren olduğunu ve kendisine dua ettiğinde dua edene cevap verdiğini haber vermiştir. Sonrasında onlara, kendisine icabet ve iman etmelerini emretmiştir. Aynen bazılarının şöyle dediği gibi: Mana şudur: Onları davet ettiğimde davetime icabet etsinler ve bana iman etsinler. Şüphesiz ki ben de onların duasına icabet ediyorum. Dediler ki: İşte şu iki sebeple, dualara icabet edilmesi gerçekleşir ki bunlar, İlahlığına itaatın kemali ile rabliğine imanın sıhhatidir. O halde kim, Rabbinin emir ve yasaklarına bağlı kalarak O'na icabet ederse, duasının maksadı gerçekleşir ve duasına icabet edilir. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın şöyle dediği gibi:

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ

"İman edip salih amel işleyenlere icabet eder ve onlara fazlından daha da verir."⁷⁸⁰

Yani, onlara icabet eder. Ayetlerin metnindeki "isticabe" yani icabet etmek kelimesi hem "lâm" harfi ile hem de direkt olarak استجاب واستجاب له "istecâbehu ve istecâbe lehu" şeklinde kullanılabilir.

Ayrıca her kim, kendisine dua ettiği zaman Allah'ın dua edene icabet ettiğine kesin inanarak O'na dua ederse, Allah o kimseye icabet eder. Bunun yanında dua eden kişi, bazen bir müşrik bazen bir fasık da olabilir. Çünkü bizzat Allah (Teâlâ)'nın kendisi şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضُرِّ مَسَّهُ

"İnsana bir zarar dokunduğunda yatarak veya oturarak veya ayakta bize dua eder. Akabinde ondan zararı kaldırdığımızda, sanki kendisine dokunan zarardan ötürü bize dua etmemiş gibi olur."⁷⁸¹

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ صَلَّ مِّنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَهًُا فَلَمَّا نَجَّاکُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا

"Size denizde bir zarar dokunsa, O'ndan başka dua ettikleriniz kaybolur. Sizi karaya ulaştırdığında ise yüz çevirdiniz. İnsan çok nankördür."⁷⁸²

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿١٢﴾

"De ki: Ne dersiniz? Eğer size Allah'ın azabı gelse veya kıyamet kopsa, şayet dürüst iseniz (söyleyin bakalım) Allah'tan başkasına mı dua edersiniz? Aksine sadece O'na dua edersiniz ve O dua ettiklerinizi ortadan kaldırır ve siz ortak koştuğunuzu unutursunuz."⁷⁸³

⁷⁸¹ Yunus, 12

⁷⁸² İsra, 67

⁷⁸³ En'am, 40-41

Ne var ki kendilerine Allah'ın rububiyetini ve O'nun zor durumdakilerin dualarına icabet ettiğini ikrar eden bu kimseler, şayet O'na ibadet ederlerken dini yalnızca O'na has kılmazlar, Allah'a ve Resulüne itaat etmezler ise, duaları sebebiyle Allah'ın kendilerine verdikleri, dünya hayatında bir meta olur. Ahirette ise hiçbir payları yoktur.

Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلِيهَا مَذْمُومًا مَذْهُورًا ﴿٥٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿٥٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَخْظُورًا ﴿٦٠﴾

"Kim peşin olanı isterse, O'na -hayır dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını veririz. Sonra ona kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız. Kim de ahireti ister ve onun için çalışırsa, işte bu kimselerin çalışmalarının karşılığı verilir. Bu iki gruptan her birini Rabbinin bağışını arttırırız. Rabbinin bağışı, kesilmiş değildir."⁷⁸⁴

Yine El Halil (sallallahu aleyhi ve sellem) iman ehli için rızık duasında bulunmuş, şöyle demiştir:

وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

"Oranın halkından Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri rızıklandır."⁷⁸⁵

Allah da şöyle buyurmuştur:

وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"Kim de kafir olursa, onu azıcık faydalandırır, sonrasında ateş azabına zorlarım. O ne de kötü bir sondur!"⁷⁸⁶

⁷⁸⁴ İsra, 18-20

⁷⁸⁵ Bakara, 126

⁷⁸⁶ Bakara, 126

Demek ki Allah'ın ya duasına icabet etmek ya da dışında başka bir şekilde kendisini rızıkla faydalandırdığı herkes, Allah'ın sevip dost edindiği kişilerden değildir. Aksine Allah (Sübhanehu), mümine, kafire, iyiye ve facire rızık verir. Onların duasına icabet eder, dünyadaki istediklerini onlara verir. Ahirette ise hiçbir payları yoktur.

Zikrolunduğuna göre bazı Hristiyan kâfirler, Müslümanlar bir belde-sini kuşatma altına almışlar. Derken içme suları bitince Müslümanlardan kendilerine azık olarak içme suyu vermelerini talep etmişlerdir. Ki böylece, Müslümanları bırakıp geri dönebilsinler. Sonra Müslümanların emir sahipleriyle istişare edildi. Dediler ki: Bırakalım da susuzluktan zayıf düşsünler, biz de kendilerine galip geelim. Bunun üzerine Hristiyanlar kalkıp, yağmur istediler ve Allah'a dua ettiler. Allah da onlara yağmur gönderdi. Halkın bazıları bu işten dolayı, sarsıldılar. Bu sebeple melik, bazı arif kişilere "insanlara yetiş" dedi ve kendisi için bir minber kurulmasını emretti. Sonrasında dedi ki: Allah'ım! Biz biliyoruz ki şu kişiler, rızıkları-na kefil olduğun kimselerdendir. Tıpkı Kitabında şöyle buyurduğun gibi:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا

"Yeryüzündeki her canlının rızkı, Allah'a aittir."⁷⁸⁷

Onlar sana, zor durumda olarak dua ettiler. Ki sen Sana dua ettiğinde zor durumdakine icabet edersin. Sonra onlara, rızıklarına kefil olduğun ve Sana zor durumdayken dua ettikleri su verdin; onları ve dinlerini sevdiğin için değil. Şimdi ise bizler, onları, kendisiyle iman eden kullarının kalplerini sabitleştirecek bir ayete çevirdiğini görmek istiyoruz. Derken Allah, üzerlerine bir fırtına gönderdi ve onları helak etti. Veya bunun gibi bir kıssa.

İçerisinde ya uygun olmayan bir taleple ya şirk vb. Allah'a isyan içeren bir dua ile duasında haddi aşan kişi de bu baptandır. Bazı arzuları gerçekleştiğinde ise, yaptığı o duanın, yaptığı amelin salih olduğuna delil olduğunu zanneder. Tıpkı kendisine uzun ömür biçilip ve mallar ve oğullarla geniş imkânlar verilen kimsenin, bunun, kendisi için hayırların

erkenden verilmeye başladığını zannetmesi gibi. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

"Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile kendilerine faydalar sağlamak için koşturuyoruz? Aksine onlar, farkına varamıyorlar." ⁷⁸⁸

فَلَمَّا نَسُوا مَا دُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ

"Onlar, kendilerine yapılan uyarıları unuttunca her şeyin kapılarını onlara açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımarıdıkları zaman onları ansızın yakaladık! Böylece onlar aniden bütün ümitlerini kestiler." ⁷⁸⁹

وَلَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُطَمِّلُ لَهُمْ خَيْرٌ لِّأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمَلِّئُهُمْ لِيُزِدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

"Kafirler, verdiğimiz uzun ömrü, kendileri için hayır olduğunu sanmasınlar. Biz ancak, günahlarını arttırsınlar diye onlara uzun ömür biçiyoruz. Onlar için aşığılayıcı bir azap vardır." ⁷⁹⁰

Ayette geçen نُمَلِّئُ "numli" kelimesi, ömrün uzatılmasıyla beraber, içerisinde rızık ve yardımı da içerir. Allah (Teâlâ) yine şöyle buyurmaktadır:

فَقَرَنَاهُ وَمَنْ يَكْذِبْ بِهَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَأُمَلِّئُهُمْ إِنَّ كَيْدِي

مُتَّبِعٌ

"Beni ve bu sözü yalanlayanı baş başa bırak. Bilmedikleri yerden onları yavaş yavaş azaba sürükleyeceğiz. Yine onlara ömür veriyorum. Şüphesiz ki benim tuzağım, sağlamdır." ⁷⁹¹

⁷⁸⁸ Müminûn, 55-56

⁷⁸⁹ Enam, 44

⁷⁹⁰ Âl-i İmran, 178

⁷⁹¹ Kalem, 44-45

Şayet bidatçilerin yaptığı tevessül, yani Ömer (*radiyallahu anh*)'ın zikrettiği sözde geçen tevessül, sahabenin yapıyor oldukları tevessül olsaydı, kesinlikle bunu vefatından sonra da yaparlar, onunla istemenin ve onunla Allah'a yemin verip O'nu zorlamanın Abbas ile yapılmasından daha büyük olduğunu bilmelerine rağmen onu bırakıp da Abbas'a gitmezlerdi. Böylece bilindi ki, zikrettikleri tevessül, yaşayanlarla yapılanlardanır, ölülerle değil. Ki bu da yaşayanların duaları ve aracı olmalarıdır. Çünkü yaşıyandan bu istenir. Ölüden ise ne dua ne başka hiçbir şey istenmez.

Kör adamın sözü de böyledir. Çünkü o, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelerek, Allah'ın gözlerini geri vermesi için dua etmesini istemiş, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de ona, bu konuda yapması gereken duayı, içerisinde Allah'tan peygamberinin şefaatinin kabul etmesini istediği duayı ona öğretmiştir. İşte bu, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ona şefaati ettiğine ve köre, şefaatin kabulünü Allah'tan istemesini emrettiğine delalet etmektedir. Yine onun "senden istiyorum ve sana, rahmet peygamberi olan peygamberin Muhammed ile yöneliyorum" şeklindeki sözü, yani duası ve aracılığı ile manasındadır. Tıpkı Ömer'in "önceleri Sana nebimiz ile tevessül ederdik" sözünde olduğu gibi. İki hadiste de geçen tevessül ve yönelme lafızları, aynı manadadır. Sonra kör şöyle demiştir: Ey Muhammed! Ey Allah'ın Resulü! İhtiyacımın karşılanması hususunda Rabbime seninle yöneliyorum. Allah'ım onu hakkımda şefaati kıl" Burada Allah'tan, kendi hakkında Nebisini şefaati eylemesini talep etmiştir. Adamın "ey Muhammed, Ey Allah'ın Resulü" şeklindeki sözü ve emsalleri, kendisiyle nida eden kimsenin kalben hazır hale gelmesi talep edilen bir seslenmedir ki hazır bulunanlara kalple seslenir. Tıpkı namaz kılanın şu sözünde olduğu gibi: "Ey Nebi! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketleri üzerine olsun." İnsan bu gibi seslenmeleri çokça yapar. Dışarıda hitabı duyan kimse olmasa dahi içinde tasavvur ettiği kimseye hitap eder.

Bir şahısla tevessül, yönelme ve istekte bulunma lafzında mücmellik ve müştereklik vardır. Bu sebeptendir ki sahabenin maksadını anlamamış kimseler, doğruyu karıştırmışlardır. Bu lafızla, misal olarak dua eden ve şifa veren olması veya dua edenin, ona icabet edip emrine itaat eden ve peşinden giden olması hasebiyle onu sebep kılmak manası irade edilir.

Böylece ya dilekte bulunduğu kişiyi sevmesi ve ona tabi olması ya da duası ve aracılığı vesilesiyle onu sebep kılar. Bazen de bu lafızla, onunla yemin verip Allah'ı zorlamaya kalkmak ve bizzat o şahsın zatıyla teves-sülde bulunmak manası kastedilir ki tevessül, o şahıstan veya dilekte bulun-kimseden dolayı değil, bizzat o şahsın zatı ile veya mücerret olarak o şahısla yemin verip Allah'ı zorlamaya kalkışmak olur.

İşte bu ikinci mana, alimlerin kerih görüp nehyettiklerinin ta kendisi-dir. Aynı şekilde bir şeyle istemek lafzı da böyledir. Bununla bazen birinci mana irade edilir ki bu, istenenin gerçekleşmesinde sebep olduğu için, onu sebep kılmaktır. Bazen de bu isteme lafzıyla, yemin vermek manası irade edilir.

Birinci manaya olarak mağaraya sığınma üç kişi hadisini misal verebi-liriz. Ki bu hadis, meşhur olup Sahihayn'da ve diğerlerinde geçmektedir: "Bir kaya düşüp mağaranın ağzını kapamış onlar da şöyle demişlerdir: Sizden her biri, en faziletli ameliyle dua etsin. Derken içlerinden biri şö-y-le demiştir: Allah'ım! Benim bir amca kızım vardı. Erkeklerin kadınlara beslediği en şiddetli sevgiyle onu sevmiştim. Doğrusu o, gelip benden yüz dinar istemişti. Dinarı ona götürdüğümde bana şöyle dedi: 'Ey Allah'ın kulu! Allah'tan sakın ve mührü ancak hakkı ile boz.' Ben de altınları bıra-kıp yanından ayrıldım. Eğer bunu senin veçhini arzuladığım için yapmış-sam, bizi kurtar. Derken kaya biraz açıldı ve boşluktan gökyüzünü gördü-ler.

Diğeri de şöyle demiştir: Allah'ım! Benim yaşlı anne babam vardı. Onlardan önce ne aileme ne de kölelerime akşam sütünden içirmezdim. Bir gün ot toplamak için uzaklara gittim ve ikisi uyuyana kadar yanlarına döne-medim. Derken onlar için sütlerini sağdım ve onları uyumuş olarak buldum. Onlardan önce ne aileme ne de kölelere süt içirmeyi hoş bulma-dım ve bardak elimde sabaha kadar uyanmalarını bekledim. Sonrasında uyandılar ve akşam sütlerini içtiler. Allah'ım! Eğer bunu veçhini arzuladı-ğım için yapmışsam, sıkıntısını çektiğimiz şu kayadan bizi kurtar. Derken kaya biraz daha açıldı ama, boşluktan çıkamıyorlardı.

Üçüncüsü ise şöyle demiştir: Allah'ım! Ben birçok işçi tutmuş ve üç-retlerini vermişim. Bir kişi hariç ki o, hakkını bıraktı ve gitti. Ben de onun

ücretini işlettim. Öyle ki ondan birçok mal elde ettim. Birkaç zaman sonra geldi ve bana şöyle dedi: Ey Allah'ın kulu! Ücretimi öde. Bunun üzerine ona şöyle dedim: Şu gördüğün develer, inekler, koyunlar ve kölelerin hepsi senin ücretindendir. Bu sözüm üzerine dedi ki: Ey Allah'ın kulu! Benimle dalga geçme. Dedim ki: Şüphesiz ki ben, seninle dalga geçmiyorum. Bunun üzerine adam, bütün malı alıp önüne kattı. Geriye hiçbir şey de bırakmadı. Allah'ım! Eğer bunu veçhini arzuladığım için yapmışsam, içinde bulunduğumuz sıkıntıdan bizi kurtar. Derken kaya açıldı ve yürüyerek çıktılar."⁷⁹³

Gördüğün gibi bu kimseler, Allah (*Sübhanehu*)'ya salih amellerle dua etmişlerdir. Çünkü salih ameller, kulun Allah'a tevessül edeceği, yöneleceği ve isteyeceği şeylerin en büyüğüdür. Çünkü Allah, iman edip salih amel işleyenlere icabet edeceğini vadedmiştir ve "Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin ki size icabet edeyim."⁷⁹⁴ buyurmuştur. Bu kimseler, Allah'a ibadet, emrettiği salih ameller, O'ndan istek ve O'na yakarışla dua etmişlerdir.

Yine bu türden olarak zikrolunduğuna göre Fudayl b. İyaz, prostat olmuş ve şöyle demiştir: "Sana olan sevgim ile beni bundan kurtar." Derken hastalıktan kurtulmuştur. Aynı şekilde Allah'ın oğlunu dirilttiği muhacir kadının duası da böyledir. O kadın "Allah'ım! Şüphesiz ki ben, sana ve resulüne iman ettim ve yolunda hicret ettim" demiş ve Allah'tan çocuğunu diriltmesini istemiştir. Daha bunu gibi nice misaller...

Ayrıca bu, tıpkı müminlerin dediği gibidir:

رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

"Rabbimiz! Şüphesiz bizler, 'Rabbimize iman' diye imana çağırıp seslenen bir münadi işittik ve iman ettik. Rabbimiz! O halde günahları-

⁷⁹³ Buhari, 2272

⁷⁹⁴ Mümin, 60

mızı bağışla, kötülüklerimizi kaldır ve iyilerle birlikte canımızı al. Rab-bimiz! Resulün aracılığıyla bize vadettiğini ver ve kıyamet günü biri rezil etme. Şüphesiz ki sen, sözünden dönmezsin."⁷⁹⁵

Allah'tan, emrini yerine getirmek, yasakladıklarından uzak durmak, sevdiğini yapmak, O'na ibadet ve itaat ile istemek ve O'na tevessül etmek; işte bu, aynı fiili rahmetini umarak, azabından korkarak yapmakla ve Allah'tan, isimleri ve sıfatlarıyla istemekle aynı cinstendir. Tıpkı şu sözü gibi: "Allah'ım! Senden -hamdin sadece sana ait olmasıyla- istiyorum. Sen Mennân olan Allah'sın. Göklerin ve yeri emsalsiz olarak yaratansın. Ey ululuk ve ikram sahibi!"⁷⁹⁶ Yine şu sözü gibi: "Allah'ım senden, senin Tek, Samed, doğurmamış, doğmamış ve dengi hiçbir kimsenin olmadığı Allah olman ile istiyorum."⁷⁹⁷ Ve bunun gibi sözler, sebep kılma babındandır. Çünkü Allah'ın övülen El Mennân olması, kuluna iyilik yapmasını ve kendisiyle hamd edilen ihsanını gerektirir. Yine O'nun Tek, doğurmamış, doğmamış Samed olması, samediyetinde de tek olmasını gerektirir ve O, insanların ihtiyaçlarında kendisine yöneldikleri, her şeyden müstağni olan, dışındaki herkesin kendisine muhtaç olduğu ve O'na ihtiyaçları olmayan bir an dahi bulunmayan seyit/efendinin ta kendisi olur. İşte bu, taleplerin gerçekleştirilmesinde bir sebeptir. Bazen de diğer manayı barındırır. Yani, isimleri ve sıfatları ile O'nu bir şeye zorlamaya kalkışmak.

Şimdi Ebu Said hadisindeki şu sözüne gelelim: ""Allah'ım! İsteyenlerin senin üzerindeki hakları ve şu yürüyüşüm hakkı için senden istiyorum." Bu hadisi Atıyye El Avfi rivayet etmiş olup zayıftır. Ama sabit olduğu takdir edilirse manası, yine bu baptandır. Çünkü isteyenlerin Allah üzerindeki hakları, onlara icabet etmesi; O'na itaat edenlerin hakkı, onlara sevap vermesidir. Dolayısıyla O'ndan istemek ve O'na itaat etmek, icabet etmesinin ve sevap vermesinin gerçekleşmesinde bir sebeptir. Ayrıca bu, o sebeple tevessül etmek, yönelmek ve sebeplenmek demektir. Şayet bunun, kase/yemin olduğu farz edilirse, kesinlikle sıfatlarından olanla yemin etmek demektir. Çünkü O'nun icabet etmesi ve sevap vermesi, fiillerinden ve sözlerindendir.

⁷⁹⁵ Âl-i İmran, 193-194

⁷⁹⁶ İbn Mace, 3858

⁷⁹⁷ İbn Mace, 3857

O zaman bu, şu sahih hadisteki gibidir:

أعوذ برضاك من سخطك، وبمعافاتك من عقوبتك، وأعوذ بك منك، لا أحصى ثناء عليك،
أنت كما أثبتت على نفسك

"Öfkenden rızana, cezandan affına sığınıyorum. Senden yine sana sığınıyorum. Ben sana övgüleri sayıp dökemem. Sen nefsini övdüğün gibisin."⁷⁹⁸

Herhangi bir mahluka istiâze/sığınmada bulunmak, İmam Ahmed ve diğer imamların açıkça belirttikleri gibi sahih değildir. Bu, alimlerin, Kuran'ın mahluk olmadığına istidlal ettikleri delillerdendir. Çünkü Sahih ve diğerlerinde sabit olduğuna göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle derdi:

أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق

"Yarattıklarının şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırım."⁷⁹⁹

Alimler şöyle demişlerdir: Herhangi bir mahluka sığınmak sahih değildir. Bu sebeple bazı insanlar yukarıdaki hadiste geçen المعافاة "muâfa/afiyet vermek" kelimesini öne sürmüşlerdir. Bunun üzerine ehl-i sünnetin cumhuru şöyle demiştir: Muâfa, fiillerdendir. Ehl-i Sünnetten olan Müslümanların cumhuru ile diğerleri şöyle demektedirler: Şüphesiz ki Allah'ın fiilleri, kendisiyle kaimdir. Ayrıca yaratan, yaratılan ile aynı değildir. Ahmed, Şafii ve Malik'in ashabının cumhuru bu görüş üzerindedir. Yine bu, Ebu Hanife'nin ashabının, hadis ehlinin genelinin, sufiyenin ve kalam ile felsefe ehlinin bir grubun görüşüdür.

Bununla, Mutezile ve Cehmiyye'den onlar gibi olanların öne sürdüklerinin bozukluğuna verilecek cevap gerçekleşmiş olmaktadır. Çünkü hadis ehlinin ve Küllabiyye, Eşariyye ve Kerramiyye'den olan sıfatları kabul eden kelmacılar ispat ehli, Allah'ın kelamının mahluk olmadığına istidlal etmişlerdir. Çünkü sıfat bir mahalde kaim olduğunda, hükmü o mahalle geri döner, başka yere değil. Ayrıca o hükümle, sözü edilen mahal muttasıf olur, başka yer değil. Bu sebeple Allah, herhangi bir mahal için

⁷⁹⁸ Müslim, 486

⁷⁹⁹ Müslim, 2708

ilim veya kudret veya hareket yarattığında, onu bilen, ona gücü yeten ve onu hareket ettiren bizzat yine O olmuş olmaktadır. Şöyle denilmesi ise caiz değildir: "Şüphesiz ki Rab, sözü edilen hareket ile hareket edenin ta kendisidir, Yine yaratılmış olan ilim ve kudret ile bilen ve kudretli olan-
dır." Aksine O, kendisinde kaim olan ilim ve kudretle kaimdir. Dediler ki: Şayet Musa'ya seslenen ağaçta olduğu gibi, kendinden başkasında bir kelam yaratmış olsaydı, kesinlikle o ağaç, kelamla muttasıf olmuş olurdu ve ağaç Musa'ya "şüphesiz ki ben Allah'ım"⁸⁰⁰ diyenin ta kendisi olurdu. Yine böyle olsaydı, Allah'ın yaratmış olduğu derilerin ve ellerin konuş-
turulması, çakıl taşlarının tespih etmeleri, dağların tespihi vb. şeyler, yine o şeyler için tıpkı Kuran, Tevrat ve İncil gibi bir kelam olurdu. Daha doğru-
su, kâinata var olan her kelam, Allah'ın kelamı olurdu. Çünkü O, her şe-
yin yaratıcısıdır. İşte bu, örnek olarak Füsüs'un yazarı⁸⁰¹ ile emsallerinden hulûl ve ittihadı kapılan Cehmiyye'nin gerekli bulduğu çıkarımdır.

Yine Mutezile, adalet ve ihsan gibi fiili sıfatlar hakkında konuşmuştur. Şöyle denilir: Şüphesiz ki O, başkasında yarattıklarının başkasına adaletli olması ve ihsan etmesi ile adaletli ve ihsan sahibi olandır. Doğal olarak bu, şöyle diyenlere problemlili gelmiştir: Allah'ın kendisiyle kaim olan hiçbir fiili yoktur. Aksine fiili, O'ndan ayrılan bir işlemdir. O'nun yaratması, ancak O'nun yaratmış olduğudur. Yine konuya dahil olanlardan şöyle di-
yenler de vardır: Fiiller, O'nunla kaimdir ama yaratılmış olan işlemler, O'ndan ayrıdır. Yaratma ile yaratılmış arasında fark vardır.

Burada amacımız şudur: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), Allah'tan icabet etmesi ve sevaplandırması ile istediği gibi Allah'ın affına ve afiye-
tine sığınmıştır. Bununla birlikte herhangi bir mahluka sığınmaz. Gerçi hiçbir mahluktan istekte bulunulamaz. Alimlerden 'sadece O'yla istenir' diyenlerin sözü, sıfatlarıyla istenmesine ters değildir. Tıpkı yeminin, sa-
dece Allah ile meşru olması gibi. Tıpkı şu sahih hadiste sabit olduğu gibi:

من كان حالفا فليحلف بالله أو لم يصمت

"Kim yemin edecekse Allah ile yemin etsin veya sussun."⁸⁰²

⁸⁰⁰ Tâhâ, 14

⁸⁰¹ En kâfir şeyhlerden Muhyiddin İbn Arabi (Çev.)

⁸⁰² Buhari, 6646 – Müslim, 1646

Diğer bir lafızda ise şöyledir:

من حلف بغير الله فقد أشرك

"Kim Allah'tan başkasıyla yemin ederse, gerçekten şirk koşmuştur."⁸⁰³

Tirmizi hadisın hasen olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Allah'ın izzeti vb. gibi yeminler ile Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yeminde bulunduğu sabittir. Bunlar, Allah'tan başkası ile yemin kapsamına girmezler. Çünkü 'gayrı' lafzı ile, ayrılan ve uzak olan manası kastedilir. Bu yüzdendir ki selef ile diğer imamlar, Kuran ve diğer sıfatları, O'ndan gayrıdır diye ıtlak etmemişlerdir. Yine sıfatların, O'ndan gayrı olduğunu da mutlak olarak söylememişlerdir. Çünkü 'gayrı' lafzında mücmellik vardır ki bununla, ayrılan ve uzak olan murat edilir. Bu sebeple, mevsufun sıfatı veya o mevsufun bir kısmı, 'gayrı' lafzına dahil olamaz. Yine 'gayrı' lafzıyla bazen, kendinden başkası tasavvur edilmeksizin tasavvuru mümkün olan irade edilir. Ki o zaman da bu ıtlaha göre 'başkası' olur.

Bu yüzdendir ki ehl-i nazar, 'gayrı' kelimesinin müsemması hususunda birbirleriyle çekişmiştir. Gerçi bu çekişme lafzidir. Ne var ki bunun sebebiyle, sıfat meselelerinde, sadece lafızlarda vaki olan iştirak ve iphamlar tanınmakla açıklanabilen nice şüpheler meydana gelmiştir.

Yine bu yüzdendir ki 'sıfatlar, zatın gayrısıdır' diyen kimsenin sözü ile 'Allah'ın sıfatları, Allah'ın gayrısıdır' diyen kimsenin sözü arasında fark vardır. İkinci cümle batıldır. Çünkü 'Allah' isminin müsemmasına sıfatları da dahildir. 'Zat' müsemması ise bunun hilafınadır. Çünkü buna, sıfatlar dahil değildir. İşte bu yüzden her ne kadar 'sıfatlar, zatın üzerine ziyadedir' denilse de 'Allah'ın sıfatları, O'nun üzerine ziyadedir' denilemez. Çünkü burada murat edilen, mücerret zatı ispat edenlerin söylediği zatın üzerine ziyade olmasıdır. Allah ise, lazımi sıfatlarıyla mevsuf olan zatın ta kendisidir. Allah ismi, sıfatlardan soyutlanmış bir zatı asla içermez. Zaten böyle bir şeyin varlığı da mümkün değildir. Bu yüzdendir ki Ahmed (rahmetullahi aleyh), Cehmiyye ile yaptığı münazarada şöyle demiştir: "Biz; Allah ve ilmi, Allah ve kudreti, Allah ve nuru demiyoruz. Ne var ki bizler; ilmiyle, kudretiyle, nuruyla Allah diyoruz. O tek bir ilahtır."⁸⁰⁴

⁸⁰³ Tirmizi, 1535

⁸⁰⁴ Er Reddu Ale'l Cehmiyye ve'z Zenadika, syf: 49

Bu konu, başka bir yerde genişçe ele alınmıştır.

İnsanların 'Allah ile, akrabalık ile' sözlerine gelelim. "Kendisiyle birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağıni koparmaktan sakının." Bu ayetin sonunu esre ile okuyanların kıraatine göre bu, onları sebep kılma babındandır. Çünkü akrabalık, sılayı zorunlu kılar ve insanın akrabaları ile bağıni sürdürmesini gerektirir. O halde akrabalık ile başkasından dilekte bulunanın isteği, aralarındaki akrabalıktan dolayı bağıni sürdürülmesi zorunlu kılan bir vesile ile o başka şahsa tevessül etmek demektir. Ayrıca bu, yemin verip zorlamaya kalkma ve isteneni gerektirmeyen ile tevessülde bulunmak babından değildir. Bilakis o, peygamberlerin duaları, onlara itaat etmek ve salât eylemek ile tevessül etmek gibi isteneni gerektiren bir tevessüldür.

Abdullah b. Cafer'den rivayet edilen şu söz de bu türdendir: "Ali (radıyallahu anh)'dan bir şe istediğimde bana vermezdi. Ancak ona 'Cafer'in hakkı için bana vereceksin' dediğimde ise bana verirdi. "Bazı insanlar ise, bunun Cafer ile yemin verip Ali'yi bir şeye zorlamak veya 'peygamberlerinin hakkı için' vb. sözleri türünden olduğunu zannetmişlerdir ki gerçek böyle değildir. Aksine Cafer, Ali'nin kardeşidir. Abdullah ise Cafer'in oğludur. Onun Ali üzerinde sıla-i rahim hakkı vardır. Abdullah'ın sıla-i rahmi ise, babasının sıla-i rahmidir. Tıpkı şu hadislerde olduğu gibi:

إن من أبر البر أن يصل الرجل أهل وداً أبيه بعد أن يولى

"En iyi iyiliklerden biri de kişinin, babası öldükten sonra dostlarıyla bağıni sürdürmesidir."⁸⁰⁵

إن من برهما بعد موتهما: الدعاء لهما، والاستغفار لهما، وإنفاذ عهدهما من بعدهما،

"Onlar için dua etmek, mağfiret dilemek, onlardan sonra verdiği sözleri yerine getirmek ve akrabalarını gözetmen Anne babaya ölümünden sonra yapılan iyiliklerdendir."⁸⁰⁶

⁸⁰⁵ Müslim, 2552

⁸⁰⁶ Ebu Davud, 5142

Eğer bu, onların zannettikleri türden olsaydı, Ali (*radiyallahu anh*)'dan Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) veya İbrahim (*aleyhisselam*) hakkı için istemesi, Cafer'in hakkı için istemesinden daha evlâ olurdu. Zaten Ali (*radiyallahu anh*), Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i tazim etmeye, onu sevgi beslemeye, onunla isteyen kimseye icabet etmeye, başkasıyla isteyen kişiye nazaran cevap verme hususunda daha hızlı davranırdı. Ne var ki iki mana arasında fark vardır. Şöyle ki Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile istekte bulunan, onunla talepte bulunan ve ona müntesip olanıdır. Şayet böyle bir sebep kılmada, kişinin talep ettiği şeyin gerçekleşmesini gerektiren bir şey yoksa, kesinlikle kendisiyle istekte bulunduğu şey batıldır.

İnsanın yemin vererek başkasını bir şeye zorlaması, yemin verenin kendisiyle yemin verdiğini tazim etmesi babındandır. İşte bu, hakkında hadis gelen yeminin doğru çıkmasının ta kendisidir. Bunun gibisi hakkında şöyle denilmiştir:

إِنْ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرِهِ

"Allah'ın kullarından öyleleri vardır ki Allah üzerine yemin etse, Allah onu doğru çıkarır."⁸⁰⁷

Bazen de bu, kendisiyle istenilen şeyin tazim edilmesi babından olur. Birincisi, fakihlerin, kendisiyle teşvik veya men kastedilen yemin hususunda zikrettiklerine benzemektedir. İkincisi, kendisiyle istenilen, istenilen şeyin şahıs nazarındaki sevgisi, ona saygısı ve haklarına riayet etmesi türünden yanında bulunan bir şeyle istenmesidir.

Eğer ki bu, isteyen kişinin amacının gerçekleşmesini gerektiren bir sebepse, istemek güzeldir. Tıpkı insanın akrabalık ile istemesi gibi. Salih ameller, peygamberlerin duaları ve şefaati ile Allah'tan istemek de bu türdendir.

Peygamberlerin sadece zatları, Allah'ın onlara olan sevgisi ve tazimi, kendisiyle onlara nimet verdiği haklarına riayet etmesi ile istekte bulunmaya gelirsek; işte bunda, dilekte bulunanın amacının gerçekleşmesini

zorunlu kılan bir şey yoktur. Ancak, isteyen ile onlar arasında bir sebep olması müstesna ki bu, ya onlara olan sevgisi ve itaatidir; ki bununla sevap kazanır, ya da bu sebep onların duasıdır ki Allah, o şahıs hakkında yaptıkları şefaathlerine icabet eder.

Peygamberler ve Salihlerle tevessül etmek, şu iki durumla olur. Bunlar ya onlara itaat ve tabi olmak ya da duaları ve şefaatlere. Kişinin onlara itaat etmeksizin ve onlardan kişiye şefaate olmaksızın onlar ile ettiği dua, onlardan birinin Allah katındaki itibarı ne kadar büyük olursa olsun kişiye fayda sağlamaz.

Ben bu meseleyi başka bir yerde genişçe anlatmıştım.⁸⁰⁸

Buradaki amaç şudur: Kişinin yaratılmış ile istekte bulunması konusunda selef ve imamlar, daha önce zikredilenleri söylemişken, ölmüş biriyle istekte bulunmanın durumu nedir? Ölüyle, bazı insanların ya kabir yanında ya ölünün yanında veya gıyabında yaptıkları gibi Allah'tan istekte bulunulması veya ihtiyacın giderilmesi dilenmesi vb. eşittir. Şeriat sahibi (sallallahu aleyhi ve sellem), peygamberler ve salihlerin kabirlerini mescitlere çevirenlere lanet ederek, kabirlerin yanında Allah için dahi namaz kılınamayacağını ve sadece Allah'tan istenebileceğini açıklayarak bunun yolunu tıkamış ve mazeretleri ortadan kaldırmış, ümmetini böyle yapmaktan sakındırmıştır. Peki sakındırılan bu şeylere, şirkin bizzat kendisi veya sebepleri de eklenince durum ne olur? Kabirler yanında namaz kılmak ve oraların mescitlere çevrilmesiyle alakalı açıklamalar, daha önce geçmişti.

Yine beyan edilmişti ki seleften bir kişi dahi bunları yapmıyordu. Bunun tek istisnası İbn Ömer'den rivayet edilir ki o, konaklamak için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in konakladığı yerleri arar ve namaz kılmak için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in namaz kıldığı yerleri araştırırdı. Hatta Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest almış ve abdestten kalan suyu bir ağacın köküne dökmüş, İbn Ömer de aynısını abdestten kalan suyu bir ağacın köküne dökmüş, İbn Ömer de aynısını yapmıştır. İşte bu, İbn Ömer'in Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yaptığıdır. Gerçekten o, konaklaması, tığının aynısını yapmak adına araştırmalarıdır. Gerçekten o, konaklaması, namaz kılmak, suyu dökmesi ve başka işlerde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yaptığı aynısını yapmayı amaçlardı. Gel gelelim ki aynı İbn

808 Et-Tevessül ve'l Vesile isimli kitabında. (Çev.)

Ömer, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in konaklığı yerlerde namaz kılmaya ve dua etmeye hiç yönelmemiştir.

Buradaki açıklamalar, üç mesele hakkındadır.

Birincisi: Sebebi bilinen veya sebebi bilindiği halde, o sebebin şu an var olmadığı fiillerin şeklinde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i örnek almak hakkında meşhur bir hilaf vardır. İbn Ömer'le birlikte bir taife, iki görüşten birine sahiptirler. Diğerleri ise bu konuda onlara muhaliftir. Galip olanı ve Muhacir ve Ensar'dan bilinen, onların İbn Ömer (*radiyallahu anh*)'ın yaptığı gibi yapmadıklarıdır. Gerçi bu husus, bizim içerisinde bulunduğumuz meselelerden değildir.

Şayet bir kimse, yolculuğu esnasında namaz vakti geldiğinde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in konaklayıp da namaz kıldığı bir mekânı araştırırsa; işte bu, sözü edilen türden bir davranıştır.

İkinci Mesele: Kişinin, namaz vakti olmaksızın, o bölgeyi, orada namaz kılmak için araştırmasıdır. Daha doğrusu, o bölgeden dolayı yeni bir namaz veya dua ortaya koymasıdır. İşte böyle yapmak ne İbn Ömer'den ne de başkalarından nakledilmemiştir. Eğer bazı insanlar, bunu İbn Ömer'in yaptığını iddia ederlerse, bilinsin ki babası Ömer (*radiyallahu anh*) bundan nehyetmiştir. Ayrıca Muhacir ve Ensar'dan tevatüren gelmiştir ki onlar, böyle bir şey yapmamışlardır. O zaman İbn Ömer'in fiilinin -ki o da şayet yaptıysa- babasına ile Muhacir ve Ensar'ın aleyhlerine hüccet olması imkânsızdır.

Üçüncü Mesele: Sözü edilen bölgenin, kişinin yolu üzerinde olmasıdır. Aksine kişi, yolundan sapıp oraya yönelmekte veya yakın-uzak oraya yolculuk etmektedir. Tıpkı orada namaz kılmak veya dua etmek için Hira'ya giden kimse veya namaz kılıp dua etmesi için Allah'ın Musa (aleyhisselam) ile konuştuğu Tur'a giden kimse veya bu mekânlardan başka dağlara veya dağ harici olup içerisinde peygamberlerin veya başka kimselerin makamları olduğu söylenen, misal olarak daha önce Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in ayakkabısı üzerine inşa edilen, Kasiyun, Fetih dağları ve Zeytindağı'ndaki gibi olan peygamberlerin izleri üzerine inşa edilen bir meşhretlere vb. gibi nice yerlere yolculuk eden kimse gibi. İşte bu, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in halini ve sonrasında

ashabının hallerini bilen herkes tarafından bilinen hususlardandır ki onlar, sözü geçen yerlerden hiçbirisine yönelmezlerdi. Kaldı ki Hira dağı, Mekke'deki en yüksek dağdır. İslam'dan önce Kureyşliler, sık sık oraya gider ve orada ibadet ederlerdi. Bu yüzdendir ki Ebu Talip, bir şiirinde şöyle demiştir:

وراق ليرقى فى حراء ونازل

"...Hira'da, rukye yapmak için nice rukyeci ve konaklayan..."

Yine Sahih'te Aişe (radiyallahu anha)'dan sabit olduğuna göre o şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ilk vahiy salih rüyalar idi. Gördüğü her rüya, sabah aydınlığı gibi ortaya çıkardı. Sonra kendisine yalnızlık sevdirdi. Hira mağarasına gidip orada sayılı günler ibadet ederdi. Sonra evine dönüp, yine aynı şey için azık alırdı. Ta ki o mağarada iken kendisine vahiy geldi. Melek ona gelip 'oku' dedi. O ise 'ben okuma bilmem' dedi. Dedi ki: Melek beni aldı ve takatim kesilene dek sıktı. Sonrasında beni bıraktı. Sonra 'oku' dedi. Ben ise 'ben okuma bilmem' dedim. Bunu iki veya üç kere tekrarlamıştır. Sonra melek şöyle dedi:

إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

"Yaratan, insanı pıhtılaşmış bir kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! Rabbin en keremli olandır. O ki kalemle öğretti. O, insana bilmediklerini öğretti."⁸⁰⁹

Akabinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), yüreği titreyerek geri döndü..." Hadis daha da uzundur.⁸¹⁰

Onun Hira mağarasındaki ibadetle meşgul oluşu, peygamberliğinden önce idi. Sonrasında Allah, ona nübüvvet ve risalet ile ikramda bulunduğu, halka ona iman etmeyi, itaat edip tabi olmayı farz kıldığında, kendisi ve yaratılmışların en faziletlisi olan ilk Muhacirlerden ona iman

⁸⁰⁹ Alak, 1-5

⁸¹⁰ Buhari 3, 3392, 4953, 4955 numaralı hadiseler. Ayrıca üç ayrı yerde daha geçmektedir.

edenlerle birlikte on küsur sene Mekke'de ikamet ettiğinde ne o ne de ashabından biri Hira'ya gitmiyordu. Sonrasında Medine'ye hicret etmiş ve dört defa umre yapmıştır. Bunlardan biri, Hudeybiye umresidir. Ancak müşrikler, o sene Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Kâbe'ye girmesine engel olmuşlardır. Hudeybiye, Mekke'ye yönelip içerisinde Aişe mescitleri olduğu söylenilen Ten'im'den geçerken sağ tarafında kalır. İşte senin sağ tarafındaki bu dağa Ten'im dağı denir. Hudeybiye ise, işte bu dağın batı tarafıdır. Sonrasında bir sonraki sene, kaza umresi yapmış, o ve ashabından birçoğu Mekke'ye girip üç gün orada kalmışlardır. Sonrasında Mekke'yi fethettiği ve Huneyn civarları ile Mekke'nin doğusundaki Taif'e gittiğinde ve Huneyn bedevileri olan Hevâzin ile savaştığında, sonrasında Taif halkını muhasara altına alıp Huneyn ganimetlerini Ci'rane'de paylaştırdığında Ci'rane'den Mekke'ye doğru umre için gelmiştir. Sonrasında o, dördüncü umresini Veda Haccıyla birlikte yapmıştır. Bu hacda Müslümanların çoğunluğu beraberinde bulunmuş ve ancak Allah'ın dilediği kimseler geride kalmıştır.

O ve ashabından biri bu umrelerin hiçbirinde ne Hira'ya ne de Mekke çevresindeki bölgelerden herhangi bir şey ne gitmişlerdir ne de oraları ziyaret etmişlerdir. Oralarda Mescid-i Haram, Safa ile Merve arası, Mina, Müzdelife ve Arafat dışında ibadet gerçekleşmemiştir. Yine o, öğlen ve ikinci namazlarını Urene içinde kılmış Arefe günü kendisi için Arefe civarındaki Nemre'de çadır kurulmuştur.

Ondan sonra Raşit Halifeler ile hayırda öne geçen öncü nesilden hiçbir, Hira vb. yerlere, orada namaz kılmak ve dua etmek için yürümezlerdi.

Kuran'da Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavlinde zikredilen mağara da böyledir:

ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ

"... iki kişiden biri olarak. Hani o ikisi mağaradaydı..."⁸¹¹

Ayette geçen mağara, Mekke'nin güneyinde bulunan Sevr dağındaki mağaradır. İşte buraya yolculuk yapılmasını, ziyaret edilmesini, dua edi-

lip namaz kılınmasını ümmetine meşru kılmamış ve Mekke'de, Mescid-i Haram dışında bir mescit inşa etmemiştir. Aksine Mescid-i Mevlit vb. mescitlerin hepsi sonradan yapılmıştır. Yine o, ümmetine ne doğduğu yeri ziyaret etmelerini ne de Mina'nın arkasında bulunan ve Akabe biatının gerçekleştiği yeri ziyaret etmelerini meşru kılmamıştır. Gerçi Akabe'de onun için bir mescit inşa edilmiştir.

Malumdur ki bu, meşru olup Allah'ın sevap vereceği bir davranış olsaydı, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kesinlikle bunu en iyi bilen olurdu ve kesinlikle bunu ashabına öğretirdi. Ki ashabı, ondan sonra bu konuları en iyi bilen ve böyle işlere en çok rağbet edenlerdir. Demek ki onlar, bunlardan herhangi bir şeye dahi iltifat etmediklerinde bilindi ki bu, sonradan ortaya konan ve insanların ibadet, Allah'a yakınlaşma ve itaat saydıkları bidatlerdendir. O halde kim böyle şeyleri bir ibadet, Allah'a yakınlaşma ve itaat sayarsa, işte o kimse onların yolundan başka bir yola tabi olmuş ve dinden Allah'ın izin vermediğini meşru kulmuş demektir.

Nebimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, kendisine nübüvvet ile risaletin kendisinde başladığı ve vahyin üzerine indiği Hira mağarası -ki İslam'dan önce orada ibadet ederdi- ile Kuran'da zikredilen ve Allah'ın içerisinde onun üzerine sekinetini indirdiği makamının hükmü bu olduğu zaman... O halde malumdur ki onun dışındaki diğer peygamberlerin makamları, onlara yönelmenin ve namaz kılmak, dua etmek vb. işler için yolculuk edilmesinin meşru olması daha uzaktır. Oralar da eğer doğrularsa. Peki onların yalan olduğu bilindiğinde veya doğrulukları bilinmediğinde durum ne olur?

Bu tıpkı ilim ehlinin ittifak ettiği şu husus gibidir: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) Kabe'ye hac yaptığında rükünlerden sadece iki yemani olanlarını istilam etmiş, iki Şami olanını, Beyt'in civarındaki diğer rükünleri, Makam-ı İbrahim'i ve dışındaki diğer meşairi ise istilam etmemiştir. Öpmeye gelirse; sadece Hacer-i Esved'i öpmüştür.

Rükn-ü Yemani hakkında ise ihtilaf edilmiştir. Kimileri 'öper' demiş, kimiler 'istilam edip elini öper' demiş, kimileri ise 'ne onu öper ne de elini' demişlerdir. Bu üç görüş de Ahmed'in ve diğerlerinin mezheplerinde meşhurdur.

Doğru olanı ise, onu da öpmez elini de. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ne bunu ne de diğerini yapmıştır. Tıpkı sahih hadislerin söyledikleri gibi. Sonra bu mesele, bir tartışma konusudur. İcma meselelerine gelirsek; dört mezhep imamı ve onlar gibi imamlar arasında hiçbir hilaf yoktur ki kişi, iki şami rüknü de Beyt'in civarındaki diğer rükünleri de öpmez. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sadece iki yemani rüknü istilam etmiştir. Bu, selefin genelinin üzerinde olduğu görüştür. Ayrıca rivayet olunduğuna göre "İbn Abbas ve Muaviye (radiyallahu anhum) birlikte Kâbe'yi tavaf etmişler. Derken Muavi'ye dört rüknü istilam etmiştir. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle demiştir: Şüphesiz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) sadece iki yemani rüknü istilam etmiştir. Muaviye ise cevaben: Kâbe'de terkedilen bir şey yoktur, demiş. Bunun üzerine İbn Abbas 'yemin olsun ki Allah'ın Resulünde sizin için güzel bir örnek vardır' ayetini okumuş ve Muaviye görüşünden dönmüştür."⁸¹²

Sünnetin geçtiği üzere alimler ittifak etmişlerdir ki Allah (*Teâlâ*)'nın Kuran'da zikrettiği ve "İbrahim'in makamından namaz kılınacak yer edin"⁸¹³ buyurduğu Makam-ı İbrahim'in istilam edilmesi ve öpülmesi meşru değildir.

O halde mademki mütevatir sünnet ve alimlerin ittifakıyla oranın ağızla öpülmesi ve elle mesh edilmesi meşru değildir; o halde peygamberlerin makamlarının, ağızla öpülmesi ve elle mesh edilmemelerinin meşru olması daha evlâdır.

Aynı şekilde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Medine'de iken devamlı namaz kıldığı mekânı ve Mekke'de ve başka yerlerde namaz kıldığı yerleri seleften hiç kimse ne istilam eder ne de öperdi. Madem iki değerli ayağını bastığı ve içerisinde namaz kıldığı yerlerin mesh edilmesini ve öpülmesini ümmetine meşru kılmamıştır; o halde ondan başkasının namaz kıldığı veya uyuduğu söylenen yerlerin durumu nedir?

Mademki namaz kılmak için ayaklarını koyduğu yerde meşru değildir; yürümek veya başka bir iş için ayaklarının yeri olan ayakkabısının durumu nedir? Bu, ayakkabının doğru olduğu zamandır. O halde sıhhati bilinmeyen veya yalan olduğu bilinenlerin hali nedir? Tıpkı yalancının

⁸¹² Tirmizi, 858

⁸¹³ Bakara, 125

alıp, içerisine ayak yeri oydukları ve cahillerin yanında bunun, Nebi (*sal-lallahu aleyhi ve sellem*)'in ayağını koyduğu yerdir, diye iddia ettikleri birçok taş gibi. Mademki bu, onun iki ayağını koyduğu yerde ve İbrahim El Halil'in ayaklarını koyduğunda hiçbir şüphe olmayan yerde -ki bizler, orayı namazgâh edinmekle emrolunduk- meşru değildir; o halde Beytü'l Makdis'in kayasında bulunan yer vb. diğer makamlarda olduğu gibiyolan ve üzerine iftira atılmak suretiyle onun ayaklarını koyduğu yerdir, diye söylenilen yerlerin durumu nedir?

Eğer şöyle denilirse: Gerçekten Allah, bize Makam-ı İbrahim'den namazgâh edinmemizi emretmiştir. Bizler de diğer uygulamaları buna kıyas ediyoruz.

Şöyle cevap verilir: Bu hüküm, Mekke'de bulunan Makam-ı İbrahim'e hastur ve bununla Kâbe yanındaki İbrahim'in kıyam ettiği mevzi olan makam veya Arefe, Müzdelife ve Mina'dan oluşan Meşair'in kastedilmesi eşittir. Kaldı ki Müslümanlar arasında, Meşair'de diğer bölgelerin kendisine ortak olmadığı ibadetlerin has kılındığı hususunda hiçbir hilaf yoktur. Tıpkı tavafın Kâbe'ye has olması gibi. Bu bölgelere özel olan şeyler ile diğer bölgeler kıyas edilemez. Ayrıca bu bölgelerde meşru olmayan işlerin, diğer bölgelerde meşru olmaması daha evlâdır ki bizler, oralarda meşru olmayan öpme ve istilam gibi işlerin, diğer bölgelerde meşru olmasının daha evlâ olduğuna ve diğer bölgelerde meşru olanların, oralarda meşru olanlar gibi olmasını gerektirmediğine istidlal etmişizdir.

Yine bu bapıtan olarak Arafat'ta hakkında 'Adem'in kubbesidir' diye söylenilen kubbeyi de zikredebiliriz. İşte o kubbeye namaz kılmak veya dua etmek için yönelmek, alimlerin ittifakıyla meşru değildir. Daha doğrusu, Arafat'ta bulunan ve kendisine 'rahmet dağı' denilen 'hilal' vezniyle İlal ismindeki dağa bizzat tırmanmak dahi ittifaklarıyla meşru değildir. Sünnet olan, sadece Arafat'ta ya Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in vakfe yaptığı kayaların yanında ya da Arafat'ın diğer bölgelerinde vakfe yapmaktır. Çünkü Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

عرفة كلها موقف

"Arefe'nin hepsi vakfe yeridir."⁸¹⁴

Aynı şekilde, orada inşa edilen diğer mescitler de böyledir. Misal olarak cemrelerin yanında bina edilen mescitler, Mescid-i Hayf yanında kendisine Ğâru'l Murselât denilen ve Mürselât Suresi'nin içinde indiği mescit, yine dağın tepesinde bulunan ve Mescid-i Kebş denilen mescit vb. ... İşte Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu bölgelerden hiçbir şeye ne namaz ne dua ne de başka bir şey için yönelmeyi meşru kılmamıştır.

Bu sözü edilenlerden herhangi bir şeyi öpmek veya el sürmeye gelirse; bu konuda hüküm daha açıktır. Çünkü alimler, İslam dininden zaruri olarak bilmişlerdir ki bu, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şeriatından değildir.

Bunlarla birlikte menasik konusunda eserler tasnif edenlerden bir taife, Mekke ve çevresindeki mescitlerin ziyaret edilmesinin müstehap olduğunu zikretmişlerdir. Ayrıca ben de ömrümün ilk dönemlerinde bazı şeyhler için yazdığım ve içerisinde alimlerin kelimelerini bir araya getirdiğim yazılarda böyle yazmıştım. Sonrasında, böyle yapmanın, şeriatta aslı olmayan, sonradan ortaya çıkarılmış bidatlerden olduğu, Muhacir ve Ensar'dan olup hayırdan öne geçen ilk neslin böyle bir şeyi yapmadıkları ve de ilim ve hidayet imamlarının bundan nehyettikleri benim için açığa çıkmıştır. Yine bana görüldü ki Mescid-i Haram, bize namaz, dua, tavaf vb. ibadetler için kendisine yönelmenin meşru olduğu mescidin ta kendisidir. Bize, ondan başka herhangi bir mescidin bizzat kendisine yönelmek meşru olmayıp, orada bir mescit kurulup, mescitlerle alakalı hükümlerde Mescid-i Haram ile yarışması uygun değildir. Ayrıca kişi, o mescitlerde yaptığı dua, namaz vb. ibadetleri, Mescid-i Haram'da yaptığında, kendisi için daha hayırlı olur. Bilakis bu, meşru olan sünnettir. Bunun yanında orada herhangi bir mescide faziletini araştırarak yönelmek ise, bidat olup asla meşru değildir.

Bunun aslı şudur: Kendisine uzun yollardan yolculuk edilen mescitler, üç tanedir. Tıpkı Sahihay'nda Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den, Ebu Hureyre ve Ebu Said (radiyallahu anhuma) hadislerinden sabit olduğu gibi. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: المسجد الحرام، والمسجد الأقصى، ومسجدى هذا

"Şu üç mescit dışında yolculuğa çıkılmaz: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim şu mescidim."⁸¹⁵

Ayrıca bu hadis, başka yollardan da rivayet edilmiştir. Bu, Nebi (salallahu aleyhi ve sellem)'den ilim ehlinin ittifakıyla sabit olup, O'ndan kabul ile karşılanmıştır.

İşte bu mescitlere, oralarda namaz, dua, zikir, kıraat ve itikaf için yolculuk etmek, salih amellerdendir. Bu üç mescit dışındakilere ise, ilim ehlinin ittifakıyla yolculuk etmek meşru değildir. Hatta Kuba mescidine yönelmek bile, Medine gibi yakın yerlerden olursa müstehaptır. Oraya uzak yollardan yolculuk edilmesi meşru değildir. Sahihayn'da İbn Ömer (radiyallahu anhum)dan sabit olduğuna göre şöyle demiştir: "Nebi (salallahu aleyhi ve sellem), her cumartesi gerek yaya gerek hayvanına binmiş olarak Kuba Mescidi'ne giderdi."⁸¹⁶ İbn Ömer de böyle yapardı. Müslim'deki diğer bir lafızda ise şöyle geçmektedir: "Orada iki rekât namaz kılardı." Bunu Buhari, isnat olmaksızın zikretmiştir.

Bu böyledir. Çünkü Allah (Teâlâ) ona, dırar mescidinde kıyam etmeyi nehyetmiştir. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِزْوَاجًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠﴾

"Bir de şunlar var ki, zarar vermek, küfretmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve resulüne savaş açmış kişi lehine fırsat kollamak üzere bir mescit yapmışlardır. "Amacımız sadece iyi bir şey yapmak" diye de yemin edecekler. Allah şahit, onlar kesinkes yalancılardır. Orada asla namaza durma! Daha ilk günden takva temeli üzerine kurulan mescit ise namaz kılman için elbette daha uygundur; orada temizlenmek isteyenler vardır. Allah temizlenenleri sever. Binası-

⁸¹⁶ Buhari, 1193 – Müslim, 1399

nı Allah'a karşı takva ve O'nun rızası kazanma temeli üzerine kuran mı daha iyidir yoksa binasını kaymak üzere olan bir uçurumun kenarına kurarak onunla birlikte cehennem ateşine yuvarlanan mı? Allah hakkı çiğneyenleri doğru yola iletmez. Onların kurduğu bina, yürekleri paramparça olmadığı (yaşadıkları) sürece içlerinde bir çeşit şüphe olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilen ve hikmetli olandır. ⁸¹⁷

Dırar mescidi, kendisine Rahip Ebu Âmir denilen fasık Ebu Âmir için bina edinmişti. Cahiliyede iken, Hristiyanlığı seçmişti ve müşrikler tarafından kendisine tazimde bulunulmaktaydı. İslam geldiğinde ise, onu, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e düşmanlığa ve kafirlere kaçmaya sürükleyen haset/kıskançlık duyguları kabardı. Derken münafıklardan bir grup, bu mescidi inşa etmeye başladılar ve bununla da işte bu fasık Ebu Âmir'in lehine olmasını amaçladılar. Dırar mescidi konusundaki bu kıssa meşhurdur. İşte o kimseler, sözü geçen mescidi Allah ve Rasulünü emrettiklerini yapmak için değil, bunun dışında başka bir sebep dolayısıyla inşa etmişlerdi.

Dırar mescidi kavramına, meşru ibadetler için olmaksızın meşhet vb. bazı yapılar inşa eden ve o yapıları Allah'ın mescitlerine benzetmeye çalışan kişi de dahildir. Özellikle kurduğu o binada, dırar mescidinde olduğu gibi Allah ve Rasulüne düşmanlık eden nifak ve bidat ehlinin ortaya atıkları şüpheleri kuvvetlendirecek zarar, küfür, müminlerin arasını ayırma ve onları gözleme olduğunda kesinlikle bu hükme tabidir. Allah (Teâlâ) Nebisi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurmuştur:

لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ

"Daha ilk günden takva temeli üzerine kurulan mescit ise namaz kılman için elbette daha uygundur." (Tevbe, 108)

İşte Kuba Mescidi, takva üzerine kurulmuştur. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mescidinin takva üzere kurulması ise, Kuba Mescidi'nkin-den daha yücedir. Tıpkı Sahih'te ondan şöyle rivayet edildiği gibi: Kendisine takva üzerine kurulan mescit sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir:

مسجدی هذا

"İşte benim bu mescidim."⁸¹⁸

İki mescit de takva üzerine kurulmuştur. Ne var ki onun mescidi, sözü edilen bu takva vafında, diğerlerinden daha ayrıcalıklı kılınmıştır. O, cuma günleri kendi mescidine gider, cumartesi ise Kuba'ya giderdi.

Sünende Useyd b. Zahîr El Ensari (*radiyallahu anh*)'dan onun da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivayet ettiğine göre şöyle buyurmuştur:

الصلاة في مسجد قباء كعمرة

"Kuba Mescidi'nde kılınan namaz, umre gibidir."

Bu hadisi İbn Mace ile "hasen garip" diyerek Tirmizi rivayet etmişlerdir.⁸¹⁹

Yine Sehl b. Hanif (*radiyallahu anh*)'dan rivayet olunduğuna göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

من تطهر في بيته ثم أتى مسجد قباء، فصلّى فيه صلاة، كان له كأجر عمرة

"Kim evinde abdest alır, sonra Kuba Mescidi'ne gelip namaz kılar, ona umre yapmış gibi sevap verilir."

Hadisi Ahmed, Nesai ve İbn Mace rivayet etmişlerdir.⁸²⁰

Bazı alimler şöyle demişlerdir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "kim evinde abdest alır, sonrasında Kuba Mescidi'ne gelirse" sözü, oraya uzak yollardan yolculuk yapılamayacağı hususunda bir uyarıdır. Aksine kişi, abdest alması uygun olan evinden yola çıkar. Sonra Mescid'e doğru gitmeye yönelir. Tıpkı insanın, diğer mescitler olmaksızın beldesindeki mescide yöneldiği gibi.

⁸¹⁸ Müslim, 1398

⁸¹⁹ Tirmizi, 324 – İbn Mace, 1411

⁸²⁰ Müsned, 3/487 – İbn Mace, 1412 – Nesai, 2/37

Üç mescide gelirsek; alimler, kişinin namaz vb. ibadetler için oralara gitmesinin müstehap olduğunda ittifak etmişlerdir. Ancak kişi bunu nezrettiğinde, adağını yerine getirmesi vacip midir? Bu konuda alimler arasında iki görüş vardır.

Birincisi: Nezrin, özel olarak sadece Mescid-i Haram'a gelmesi hususunda olduğunda yerine getirilmesi vaciptir. Bu Şafii'nin iki görüşünden biridir. Ayrıca bu, Ebu Hanife'nin mezhebi olup bu görüşünü, adağın sadece cinsi şeriatla vacip olan işlerde yerine getirilmesiyle alakalı nezrin aslına bina etmektedir.

İkincisi ise Malik, Ahmed ve diğerlerinin mezhebi olup, üç mescide gitmek için yapılan adağın yerine getirilmesi vaciptir. Ne var ki o, faziletli olana giderse, fazileti daha az olana gerek yoktur. Yani bir kişi, Medine Mescidi'ne veya İliya/Kudüs Mescidi'ne gitmeyi adasa, Mescid-i Haram'a gitmesi ile diğerlerine gitmeye gerek kalmaz. Eğer İliya Mescidi için adakta bulunsa, Mescid-i Hameyn' gitmekle, ona gitmesine gerek kalmaz. Konu dediğimiz gibidir. Çünkü Sahih'te Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sabit olduğuna göre o, şöyle buyurmuştur:

من نذر أن يطعم الله فليطعمه، ومن نذر أن يعصيه فلا يعصه.

*"Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa, Allah'a itaat etsin. Kim O'na isyanı adarsa, O'na isyan etmesin."*⁸²¹

Bu ifade, cinsi vacip olsun veya olmasın her türlü itaati kapsamaktadır. Kişini, daha faziletli olana gitmesi, bu konuda gelen hadisi uygulaması demektir.

Kitabımız, bu konunun detaylandırılacağı yer değildir. Aksine asıl amaç, üç mescit dışındakilere yolculuk yapmanın meşru olmadığıdır. Kişi öyle bir adakta bulunsa dahi, imamların ittifakıyla adağını yerine getirmesi vacip değildir.

Ayrıca Medine'de Kuba Mescidi'nden başka, kendisine gidilmesi meşru olan bir mescit yoktur. Diğer mescitlerin hükmü ise, Nebi (*sallalla-*

hu aleyhi ve sellem)'in kendilerine ayrıcalık tanımadığı normal mescitlerin hükmü gibidir. Bu yüzdendir ki Medine halkından olan fakihler, Kuba Mescidi hariç, sözü geçen mekânlardan hiçbirisine yönelmezlerdi.

Müsned'de Cabir b. Abdullah (radiyallahu anhuma)'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Fetih Mescidi'nde üç kere yani; pazartesi, salı ve çarşamba günleri dua etti. Duasına ise çarşamba günü, iki namaz arasında icabet edildi ve müjdenin sevinci, yüzünde görüldü. Bu sebeple ne zaman başıma ağır bir durum gelse, o saati gözleyip dua ederim. Böylece de icabet edildiğini anlarım."⁸²² Hadisin isnadında Kesir b. Zeyd vardır. Hakkında kelimeler edilmiştir. Yahya b. Main kimi zaman sika olduğunu belirtmiş, kimi zaman ise zayıf olduğunu.

Bu hadisle ashabımız ve diğerlerinden bir taife amel etmekte ve tıpkı Cabir'den nakledildiği gibi dua için o günü gözlemektedirler. Bununla beraber, Cabir'den dua etmek için sözü geçen mekânı değil zamanı kolladığı nakledilmiştir. O halde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in içinde namaz kıldığı, onun izniyle inşa edilen ve içlerinde Kuba mescidi hariç, özellikle yolculuk edilmesi meşru olmayan bu mescitlerin durumu böyleyse, diğerlerinin durumu nedir?

FASIL

Mescid-i Aksa'ya gelirsek; bu mescit, kendisine uzak yollardan yolculuk edilen üç mescitten biridir. Müslümanlar, Ömer (*radiyallahu anh*) zamanında Beytü'l Makdis'i fethettikten sonra Ömer, onların yanlarına gittiğinde ve Hıristiyanlar kendisine şehri teslim ettiğinde mescide girdi ve oradaki kayanın üzerinde büyük bir çöp yığınıyla karşılaştı. O çöpleri Hıristiyanlar, kayaya tazimde bulunan ve ona doğru namaz kılan Yahudilerin inadına oraya atmışlardı. Derken Ömer, elbisesiyle oradan çöpleri toplamaya başladı ve diğer Müslümanlar da peşinden aynısını yaptılar.

Başka bir rivayete göre ise Ömer, çöplüğün kaldırılması için birkaç adamı görevlendirdi. Sonrasında Kâ'bu'l Ahbâr'a şöyle dedi: "Ne dersin? Müslümanların namaz kılacakları yeri nereye inşa edeyim? Kâ'b cevaben 'kayanın arkasına' dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: Ey Yahudiliğin oğlu! Sana Yahudilik karışmış. Sözüne şöyle devam etti: Aksine onu, mescidin ön tarafına bina edeceğim. Çünkü mescitlerin ön tarafları bize aittir. Sonrasında namaz kılma yerini mescidin kible tarafına inşa etti.

Yine bu mescit, günümüzde halkın çoğunun 'Aksa' diye isimlendirdiği mescittir. Aksa ismi, mescidin tamamına şamil olup ne o ne de başka herhangi bir mescit harem diye isimlendirilmez. Harem ancak Mekke ve Medine'deki mescitlere hastır.

Taif'te bulunan Vecc Vadisi hakkında ise, alimler arasında hilaf vardır.

İşte Ömer, kible tarafındaki bu namaz kılma yerini bina etmiştir. Denildiğine göre mescidin altında, mescidin ön kısmının en uzak bölümüne çıkılan bir merdiven vardı. İşte bu mescidi, sözünü ettiğimiz merdivenin

üzerine inşa etti. Ki böylece kitap ehli ile ne Ömer ne de Müslümanlar, kayanın yanında birbirleriyle karşılaşmayacaklar, kayaya dokunamayacaklar ve de öpemeyeceklerdi. Aksine denildiğine göre Ömer, mescit dışındaki Davud (aleyhisselam)'ın mihrabı yanında namaz kılmıştır.

Sabit olduğuna göre Abdullah b. Ömer (radiyallahu anhuma) Beytü'l Makdis'e geldiğinde mescide girer, orada namaz kılar, bunula birlikte ne kayaya yaklaşır ne yanına gider ne de o bölgelerden hiçbirine yaklaşırdı. Aynı şekilde bu, kendilerine itibar edilen Ömer b. Abdulaziz, Evzai, Süfyanu's Sevri ve bunların dışında selefin birçoğundan nakledilmiştir.

Bunun böyle olması, Ömer (radiyallahu anh)'ın Müslümanların namaz kılmaları için kurduğu yer hariç mescidin diğer bölümlerinin birbirine üstünlüğün olmayışındandır.

Mescid-i Haram ve Medine Mescitleri, Mescid-i Aksa'dan daha faziletlidir. O iki mescitten biri sahihte şu şekilde sabit olmuştur: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

صلاة في مسجدى هذا خير من ألف صلاة فيما سواه إلا المسجد الحرام

"Mescid-i Haram hariç, benim şu mescidimde kılınan namaz, diğer mescitte kılınan namazların bin tanesinden daha hayırlıdır."

Diğeri ise, Allah (Teâlâ)'nın haccı ve tavafı vacip kıldığı, Mümin kullarını kible eylediği mescidin ta kendisidir. Tüm bunlarla birlikte o iki mescitte de Allah'ın yeryüzündeki sağ eli olan Hacer-i Esved müstesna, ağızla öpülmesi ve elle istilam edilen bir şey yoktur. O halde Mescid-i Aksa'da istilam edilen veya öpülen bir şey nasıl olur?

Ayrıca sözü edilen kaya, önceleri açık halde olup ne sahabeden biri ne yöneticileri ne de alimleri, kayaya ibadet etmek için bir ayrıcalık vermemekteydi. Yine kaya, Ömer ve Osman dönemlerinde, Şam'a hükmetmeleriyle birlikte yine de açıldı. Aynı şekilde Ali döneminde, her ne kadar hakimiyeti olmasa da yine açık haldeydi. Sonra Muaviye'nin, oğlunun ve torununun dönemlerinde de aynı durumdaydı.

Sonra Abdulmelik zamanına gelindiğinde ve İbnü'z Zübeyr ile aralarındaki fitne baş gösterdiğinde... İşte bu Abdulmelik, kayanın üzerine

kubbeyi yaptıran kişinin ta kendisidir. Denildiğine göre insanlar, hacca gitmeye niyetlenir ve İbn'uz Zübeyr ile bir araya gelirlerdi. Derken Abdülmelik, kayanın durumuna, yaptırdığı kubbe ile tazimde bulundu ve insanların Beytü'l Makdis'e olan ilgilerini arttırmak ve İbn Ömer'den uzak durmalarını sağlamak için kaya üzerine yazlık ve kışlık örtüler serdirdi. İnsanlar, krallarının dini üzeredir...

İşte o zaman, Müslümanların benzerini bilmedikleri şekilde kayanın ve Beytü'l Makdis'in tazim edilmesi baş gösterdi ve bazı insanlar gelip, o ikisinin tazim edilmesiyle alakalı israiliyyatlar nakletmeye başladı. Öyle ki bazıları, İbnu'z Zübeyr de Abdülmelik'in yanında hazır bulunduğu halde Kâ'b El Ahbâr'dan şöyle rivayet etmişlerdir: Allah (*Teâlâ*) kayaya, sen benim en yakın arşımsın, demiştir. Bunun üzerine İbnu'z Zübeyr şöyle demiştir: Allah (*Teâlâ*) "Kürsisi, gökleri ve yeri kuşatmıştır" buyurmakta, sen ise 'kaya onun arşıdır' demektesin. Daha bunun gibi nice israiliyyatlar...

O kubbeyi Raşit halifelerin bina etmediğinde, sahabenin oraya tazimde bulunmadıklarında ve orada namaz kılmanın yolunu araştırmadıklarında hiçbir şüphe yoktur. Hatta İbn Ömer, Hicaz'dan Mescid-i Aksa'ya gelmesine rağmen kayanın yanına gitmezdi. Çünkü kaya, eskiden kible olup sonrasında neshedilmiştir ki o, Yahudilerin kiblesidir. Şeriatımızda, cumartesi gününe bir özellik tanınmadığı gibi, kayaya da bir özellik tanınmasıyla alakalı geriye hiçbir hüküm kalmamıştır.

Kayaya, onu tazim ederek ayrıcalıkta bulunmak, Yahudilere benzetmektir. Alimlerin cumartesi ve Aşure günüyle alakalı açıklamaları ise daha önce geçmişti.

Ashabımız ve diğerlerinden olan muteahhir fakihlerden bir grup, Beytü'l Makdis'teki kayanın yapından edilen yeminin, tıpkı Mescid-i Haram'da rükün ile makam arasında ve Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mescidinde kabri yanında yapılan yeminler gibi, ağır yemin olacağını zikretmişlerdir. Ancak bunun ne Ahmed ne de benzeri diğer imamların açıklamalarında hiçbir aslı yoktur. Aksine sünnette, orada yapılan yeminin de diğer mescitlerdeki minber yanında yapılan yeminler gibi ağır olduğu şeklinde rivayetler vardır. Kaldı ki yemin, Müslümanlara tazim edilmesi meş-

ru olmayan bir yer yanında, tıpkı meşhetler ve peygamberlerin makamları yanında edilen yeminlerin ağır olmayacağı gibi ağır sayılmaz. Kim böyle bir şey yaparsa, işte o, sapık bir bidatçı olup, şeriata muhalefet etmektedir.

Yine insanlardan bir grup, Beytü'l Makdis ve Şam'daki diğer bölgelerin faziletleriyle alakalı eserler kaleme almışlar ve o eserlerde, kitap ehlinde ve Müslümanların üzerine dinlerini bina etmeleri helal olmayan kimselerden nakledilen rivayetleri zikretmişlerdir.

Kendisinden sözü edilen israiliyyat nakledilen kişiler içinde en iyisi, Kâ'b El Ahbâr'dır. Şamlılar, kendisinden birçok israiliyyat almışlardır. Muâviye (*radiyallahu anh*), onun hakkında şöyle demiştir: "Kitap ehlinde rivayetlerde bulunan şu kimseler içinde, Kâ'b'tan daha iyisini görmedik. Yine de biz bazı zamanlar, kesinlikle onu yalancı görürdük."⁸²³

Sahih'te Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den sabit olduğu üzere şöyle buyurmuştur:

إذا حدثكم أهل الكتاب فلا تصدقوهم ولا تكذبوهم، فإما أن يحدثوكم بباطل فتصدقوه، وإما أن يحدثوكم بحق فتكذبوه

"Kitap ehli size bir şeyler anlattığında ne onları tasdik edin ne de yalanlayın. Belki de size bir batılı haber verirler de tasdik edersiniz; belki de bir hakkı haber verirler de yalanlarsınız."⁸²⁴

Şaşırılacak şeylerden biri de sapıklık üzerinde bir araya gelmeyen ve masum olan şu ümmetle birlikte korunan bu şeriatta, Ata b. Ebi Rebah, Hasenu'l Basri, Ebu'l Âliye vb. gibi tabiinin seçkinleri -ki bunlar Müslüman alimlerin en hayırlılarından ve dinin büyük imamlarındandır- Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den hadis rivayet ettiklerinde ilim ehli, mürselleri hususunda tevakkuf etmektedirler. Kimisi mürselleri mutlak manada reddederken, kimisi ise bazı şartlar çerçevesinde kabul etmektedir. Yine bazıları, Said b. Müseyyeb, İbrahim En Nehai ve Muhammed b. Sirin gibi, devamlı sika ravilerden mürsel olarak hadis rivayet edenler ile Ebu'l Aliye

⁸²³ Buhari, 7361

⁸²⁴ Buhari, 4485

ve Hasenu'l Basri gibi bazen sika olmayanlardan da hadis nakleden kişiler arasında ayrıma gitmişlerdir. İşte bu kimselerle Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) arasında bir, iki veya misal olarak en fazla üç ravi vardır.

Müslümanlara ait zamanımız kitaplarında, kitap sahibinin zikrettiği mürsel hadislerle gelirsek; ilim ehlinin ittifakıyla bu hadislerin sıhhatine hükmetmek caiz değildir. Bu hadislerin sahih olduğunu belirtmek, Buhari'nin nazarında sahih olduğunu kesin bir şekilde belirttiği muallak hadislerinde olduğu gibi, sadece hadis ehli alimlerin nakliyle bilinebilir. Buhari'nin örnek olarak "Behz b. Hakim'den, o babasından, o da dedesinden şöyle zikrolunur" şeklindeki sözünde olduğu gibi mevkuf olarak rivayet ettikleri ise, onun katundan hasendirler.

Dediğimiz gibidir; Gök kubbenin altında, Kuran'dan sonra Buhari'den daha sahih olan bir kitap yoktur.

Hal böyleyken, Ka'b El Ahbar ve emsalinin peygamberlerden naklettiklerinin durumu nedir? Ki Ka'b ile kendisinden nakilde bulunduğu peygamberle arasında en az bin sene vardır ve o, naklettiği rivayeti sikadan, o da sikadan şeklinde rivayet etmemektedir. Aksine onun gayesi, Yahudi şeyhlerinin yazdığı kitaplardan nakilde bulunmaktır. Halbuki Allah, onların değiştirme ve tahrif işlerini kesinlikle haber vermiştir. O halde bir Müslüman için, sırf bu nakil ile, bu konuda herhangi bir şeyi tasdik etmesi nasıl helal olabilir? Aksine vacip olan, bunu tasdik etmemesi ve yalan olduğuna dair bir delil olmadıkça yalanlamamasıdır. İşte Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bizlere bu şekilde emretmiştir.

Zaten sözünü ettiğimiz bu israiliyyat rivayetlerinde, peygamberlerin üzerine atılan yalanlardan da şeriatımızda neshedilmiş olanlardan da sadece Allah'ın bildiği nice rivayetler vardır.

Ayrıca malumdur ki Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in hayırda öne geçen ilk nesil olan sahabesi ve onlara ihsan ile tabi olanlar, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in vefatından sonra beldeleri fethetmişler ve Şam, Irak, Mısır ve başka başka şehirlere yerleşmişlerdir. Onlar, dini en iyi bilenler ve kendilerinden sonrakilere nazaran dine en çok tabi olanlardır. Bu sebeple, onların üzerinde bulundukları yola muhalefet etmek, hiçbir kimsenin hakkı değildir.

Sözü edilen bölgelerden tazimde bulunmadıkları ve namaz kılmak, dua etmek vb. ibadetler için özellikle ayrıcalık tanımadıkları yerler konusunda **bizim**, onlara muhalefet etmemiz olacak iş değildir. Gerçi onlardan sonra gelen fazilet ve dindar kesimden bazıları, bu şekilde yapmışlardır. Selefe uymak, onların yoluna muhalefet edenin yoluna uymaktan daha evlâdır. Zaten kimden selefin yoluna muhalif olduğu şeklinde nakil varsa, kesinlikle ondan daha alim ve faziletli birinin, sözü geçen muhalifin yoluna muhalefet ettiği nakledilmiştir. Bu, altında birçok manayı toplayan genel bir cümle olup kitabımız, bunun genişçe anlatılmasını kaldıramaz.

Sahih'te sabit olduğuna göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*), İsrâ/ Miraç gecesi Beytü'l Makdis'e geldiğinde, orada iki rekât namaz kılmış⁸²⁵, başka bir mekânda ise ne namaz kılmış ne de orayı ziyaret etmiştir. Miraç hadisi içerisinde sahihte rivayet edileni, sünen ve müsned türü kitaplarda rivayet edilenleri vardır. Yine miraç hadisleri içerisinde zayıf olanlar da birbirinden farklı uydurma olanlar da vardır. Uydurma olana, bazılarının rivayet ettiği şu hadisi örnek verebiliriz: "Cebrail, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e dedi ki: Bu baban İbrahim'in kabri. İn oraya namaz kıl. Bu, kardeşin İsa'nın göbek bağının kesildiği evdir. İn de orada namaz kıl."

Bundan daha tuhafı ise bazı miraç hadislerinde ona Medine'de iken 'in de burada namaz kıl' denildiği şeklinde rivayetler vardır. Miraç zamanında orası, müşriklere ait mezarların bulunduğu bir bölgeydi. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ise, hicretten sonra, devesi orada çıktığı zaman orada konuşlanmıştır. İşte bu vb. rivayetler, marifet ehlinin ittifakıyla, uydurulmuş yalanlardandır. Göbek bağı evi ise, Hristiyanlara ait bir kilise olup, İsa (aleyhisselam) orada doğmuş olsa da olmasa da oraya gitmenin Müslümanlar nazarında bir fazileti yoktur. İbrahim (aleyhisselam)'ın kabrine ise, sahabe ve onlara ihsan ile tabi olanlardan bir kişi dahi, namaz ve dua için gitmezdi. Zaten onlar, o kabri asla ziyaret için yönelmezlerdi.

Müslümanlar, Ömer (*radiyallahu anh*)'la birlikte birçok kere Şam'a gelmişler ve sahabeden birçok halk kitlesi orayı vatan edinmişlerdir. Bununla birlikte, içlerinden bir kişi dahi böyle bir şey yapmamış, Müslümanlar, üzerine mescit inşa etmemişlerdir. Ne var ki bu, dördüncü asrın

sonlarında Hristiyanlar, Rafizilerin Mısır'ın kralları olarak Şam'ı istila etmeleri sebebiyle, Beytü'l Makdis'i ele geçirip o bölgeleri istila ettiklerinde başlamıştır. Rafiziler, desteklenmez bir topluluk olup ne sarîh akılları, ne sahîh nakilleri, ne makbul dinleri ne de zafer kazanan dünyalıkları vardır. İşte Hristiyanlar güçlenmiş, kıyı bölgelerini ve diğer yerleri Rafizilerin elinden almışlardır. İşte o zaman ki, İbrahim (aleyhisselam)'ın kabrinin bulunduğu hücre oyulmuş ve oraya bir kapı yapılmıştır. O oyuğun eseri, halen daha kapının üzerinde gözükmektedir.

İbrahim (aleyhisselam)'ın kabrinin, mabete çevrilmesi, Hristiyanların ihdas ettikleri işlerden olup, bu ümmetin selefinin ve hayırlıların amellerinden değildir.

FASIL

Müslümanların dininin aslı, özel olarak mescitler müstesna herhangi bir bölgeye, orada ibadet etmek için ayrıcalık verilmemesidir. Müşriklerin ve kitap ehlinin yaptıkları, cahiliye halkının Hira'yı tazim etmeleri gibi mescitler dışındaki bölgelerin ibadet kastıyla tazim edilmesi ise, İslam'ın silinmesi, ortadan kaldırılması ve neshedilmesini belirttiği işlerdendir.

Sonra mescitler, içerisinde ibadetlerin yerine getirilmesi noktasında ortaklıklar. Yani herhangi bir mescitte yapılan tüm fiiller, diğer mescitlerde de yapılır. Ancak Mescid-i Haram'a has tavaf vb. ibadetler vardır ki Mescid-i Haram'a has uygulamalar da diğer mescitler onunlar ortak değildirler. Tıpkı ondan başkasına doğru dönüp namaz kılınmaması gibi.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mescidi ile Mescid-i Aksa'ya gelirsek; bu iki mescitte meşru olan namaz, dua, zikir, kıraat ve itikaf gibi tüm ibadetler, diğer mescitlerde de meşrudur. Diğer mescitlerde meşru olmayıp da sadece bu iki mescitte meşru olacak türde bir ibadet yoktur. Yani, o iki mescitte öpülecek, istilam edilecek ve çevresinde tavaf yapılacak hiçbir şey yoktur. Ne var ki bu iki mescit, diğerlerinden daha faziletli ve bu ikisinde kılınan namazlar, diğer mescitlerde kılınan namazlardan katbekat üstündürler.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in mescidine gelirsek; sahihte sabit olduğuna göre orada kılınan namaz, Mescid-i Haram müstesna diğer mescitlerde kılınan bin tane namazdan daha faziletlidir. Bu, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den birçok vecihten rivayet edilmiştir. Sahihayn'da Ebu Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

صلاة في مسجدي هذا خير من ألف صلاة في غيره من المساجد، إلا المسجد الحرام، فإني آخر الأنبياء، وإن مسجدي هذا آخر المساجد

"Benim şu mescidimde kılınan namaz, Mescid-i Haram müstesna diğer mescitlerde kılınan bin tane namazdan daha efdaldır. Şüphesiz ki ben, nebilerin sonuncusuyum ve benim şu mescidim de mescitlerin sonuncusudur."⁸²⁶

Yine Müslim'in Sahihinde İbn Ömer (radiyallahu anhuma)'dan onun da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre şöyle buyurmuştur:

صلاة في مسجدي هذا أفضل من ألف صلاة فيما سواه إلا المسجد الحرام

"Benim şu mescidimde kılınan namaz, Mescid-i Haram müstesna dışında kılınan bin namazdan daha üstündür."⁸²⁷

Yine Müslim'de İbn Abbas (radiyallahu anhuma)'dan rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: "Bir kadın rahatsızlanmış ve 'eğer Allah bana şifa verirse, yola çıkıp Beytü'l Makdis'te namaz kılacağım' demiştir. Derken hastalıktan kurtulmuş ve yol hazırlıklarına başlamıştır. Akabinde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eşi Meymune'ye gelip durumu ona haber vermiştir. Bunun üzerine Meymune şöyle demiştir: 'Otur ve yaptıklarından ye. Sonra Rasul (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mescidinde namaz kıl. Çünkü ben, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işittim:

صلاة فيه أفضل من ألف صلاة فيما سواه إلا مسجد الكعبة

"Orada kılınan namaz, Kâbe Mescisi müstesna, dışında kılınan bin namazdan daha efdaldır."⁸²⁸

⁸²⁶ Müslim, 1394 – Buhari, 1190

⁸²⁷ Müslim, 1395

⁸²⁸ Müslim, 1396

Yine Müsned'de İbnu'z Zübeyr (radiyallahu anhuma)'dan rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

صلاة في مسجدى هذا أفضل من ألف صلاة فيما سواه، إلا المسجد الحرام، وصلاة في المسجد الحرام أفضل من صلاة في مسجدى بمائة صلاة

"Benim şu mescidimde kılınan namaz, Mescid- Haram müstesna, diğerlerinde kılınan bin tane namazdan daha faziletlidir. Mescid-i Haram'da kılınan namaz ise, benim mescidimde kılınan yüz tane namazdan daha faziletlidir."⁸²⁹

Ebu Abdullah El Makdisi dedi ki: Hadisin isnadı, sahih şartlarına göredir.

Bu yüzdendir ki şeriat, şer'i itikâf ile gelmiş, İslam'dan önce Hira'da yapılan mücavereyi değiştirmiştir. Bu sebeple Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah ruhunu kabzedene dek Ramazan'ın son on günü itikafa girdi.

İtikaf, imamların ittifakıyla mescitlerde gerçekleştirilen meşru ibadetlerdendir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın buyurduğu gibi:

وَلَا تَبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ

"Mescitlerde itikâfta iken kadınlarla ilişkiye girmeyin."⁸³⁰

Yani, sizler mescitlerde itikâf halindeyken -her ne kadar cinsel ilişki, mescit dışında yapılsa da- kadınlarla ilişkiye girmeyin. Bu yüzdendir ki fakihler şöyle demişlerdir: İtikâfın rüknü, mescitte sürekli olarak Allah'a ibadet etmektir. Onu batıl eden mahzuru ise, kadınlarla ilişkiye girmektir.

Heykel olsun veya olmasın bir ağaç veya taşın yanında veya herhangi bir peygamber veya başka birinin kabri yanında veyahut bir peygamber veya başka birinin makamı yanında ibadetle meşgul olup mücavere yap-

mak ise, Müslümanların dininden değildir. Aksine bu, Allah'ın, kitabında şöyle zikrederek kendilerinden haber verdiği müşriklerin dini türünden bir şeydir:

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي
 أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ
 مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوا اجْعَلْنَا مِثْلَهُم بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مُدِيرِينَ
 ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جَذَاذَاً إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

"Yemin olsun bundan önce İbrahim'e rüştünü vermiştik. Ki zaten bizler, onu iyi bilmekteyiz. Hani o babasına ve kavmine şöyle demişti: 'Kendileri için ibadet ettiğiniz bu heykeller de nedir?' Dediler ki: Biz babalarımızı onlara ibadet ederlerken bulduk. Dedi ki: Yemin olsun sizler ve babalarınız apaçık sapıklık içindeymişsiniz. Dediler ki: Bize hakkı mı getirdin yoksa oyun mu oynayanlardansın? Dedi ki: Aksine rabbiniz, gökleri ve yer yaratan ve onların rabbi olandır. Ki ben de buna şahitlik edenlerdenim. Allah'a yemin ederim ki siz, arkanızı dönüp gittiğinizde putlarınıza tuzak kuracağım. Derken kendisine müracaat ederler diye büyükleri hariç, bütün putları paramparça etti."

Yine (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَإِثْلُ عَلَيْهِمْ نَبَا إِبْرَاهِيمَ ﴿٦١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظُلُّ لَهَا
 عَاكِفِينَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٦٤﴾ أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٦٥﴾ قَالُوا بَلْ
 وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٦٦﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٦٧﴾ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿٦٨﴾
 فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِيَ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٩﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٠﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي
 وَيَسْقِينِ ﴿٧١﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٧٢﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ
 يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٧٤﴾ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقِّقْ بِالصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ وَاجْعَلْ لِي

لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٤١﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٤٢﴾ وَاعْفِرْ لِأَيِّى إِنَّهُ كَانَ مِنَ الصَّالِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَا تُخْزِنِ يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٤٤﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٤٥﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٤٦﴾

"Onlara İbrahim'in haberini oku. Hani o, babasına ve kavmine 'taptıklarınız da nedir?' diye sormuştu. Onlar, 'biz putlara ibadet ediyorsunuz ve onlara ibadet etmeye devam edeceğiz' dediler. Dedi ki: Dua ettiğiniz de sizi işitiyorlar mı? Yahut size fayda veya zarar verebiliyorlar mı? Dediler ki: Aksine babalarımızı bu şekilde yaparlarken bulduk. Dedi ki: Sizin ve eski atalarınızın taptıklarını gördünüz mü? Onlar, benim düşmanımdır. Alemlerin rabbi ise müstesna. O ki beni yaratan ve bana yol gösterendir. O ki beni doyuran ve bana su verendir. Hastalandığımda bana şifa verendir. Beni öldüren sonra da diriltecek olandır. Din gününde hatalarımı bağışlayacağını umduğumdur. Rabbim! Bana hüküm bahset ve beni salihler arasına kat! Beni, sonrakiler içinde dürüstlük dili kıl! Beni Naim cennetlerinin varislerinden eyle! Babama da mağfiret et! Çünkü o, sapıklardandır. Diriltildikleri günde beni rezil etme! O gün ki ne mallar ne de oğullar fayda verir. Ancak selim bir kalple Allah'a gelen müstesna." ⁸³¹

Yine (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٧٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ مَتَّبِعُوا مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧٩﴾

"İsrailoğullarını denizden geçirdik. Derken kendilerine ait putlara ibadet eden bir kavme geldiler. Dediler ki: Ey Musa! Onların ilahları olduğu gibi bize de bir ilah yap. Dedi ki: Siz cahillik eden bir topluluksunuz. Şüphesiz onların içinde bulundukları yok edilecektir ve yaptıkları batıldır." ⁸³²

İşte bu, müşriklerin ibadetleri, diğeri ise Müslümanların ibadetleridir. Yani Müslümanların mescitlerdeki ibadetleri, Tek ve Ortaksız Allah'a kulluk etmek içindir. Müşriklerin ibadetleri ise, Allah dışında kendisine ümit bağladıkları, korktukları, ortaklar ve şefaathiler saydıkları şeyler üzerinedir. Müşriklerden bir kişi dahi 'alemin iki tane yaratıcısı vardır' veya 'Allah'ın, sıfatlarına denk ortağı vardır' dememişti. Bunları müşriklerden bir kişi dahi demedi. Aksine onlar, gökleri ve yeri yaratanın, aynı kişi olduğunu kabul etmekte idiler. Tıpkı Allah'ın kendilerinden şu kavilleri ile haber verdiği gibi:

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

"Yemin olsun ki onlara 'gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, kesinlikle 'Allah' diyeceklerdir."⁸³³

قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّنِيعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ يَبْدَأُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

"De ki: Eğer biliyorsanız söyleyin, yer ve içindekiler kimindir? 'Allah'ındır' diyecekler. De ki: O halde hiç düşünmez misiniz? De ki: Yedi göğün ve yüce arşın rabbi kimdir? 'Allah'ındır' diyecekler. De ki: O halde hiç sakınmaz mısınız? De ki: Her şeyin mülkü/hakimiyeti/egemenliği elinde olan, koruyan ama korunmayan kimdir? Eğer biliyorsanız söyleyin. 'Allah'ındır' diyecekler. De ki: O halde nasıl oluyor da büyüleniyorsunuz?"⁸³⁴

Yine onlar telbiyelerinde şöyle demektedirler: "Lebbeyk! Senin hiçbir ortağın yoktur. Sadece bir ortağın vardır ki sen, o ve sahip oldukları sana aittir." Bu sebeple Allah (Teâlâ), onlara şöyle demiştir:

⁸³³ Lokman, 25

⁸³⁴ Müminun, 84-89

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَّا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ

"Size kendi nefsinizden bir misal verdi: Size rızık olarak verdiklerimizde, sizinle eşit olan ve kendinizden korktuğunuz şekilde onlardan da korktuğunuz köleleriniz var mı?"⁸³⁵

Yine onlar, ilahlarını, Allah'a yakınlaşmaları için vasıta ve kendileri için şefaathane saymaktaydılar. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi: "O'nun dışında evliya edinenler 'onlara sadece bizi Allah'a yakınlaştırsınlar diye boyun eğip itaat ediyoruz, derler."⁸³⁶ Yine şöyle buyurmuştur: "Yoksa onlar Allah dışında şefaathane mi edindiler. Şayet hiçbir şeye sahip olamaz ve akıl erdiremez olsalar bile mi? De ki: Tüm şefaathane yalnızca Allah'a aittir. Göklerin ve yerin mülkü/yönetimi sadece O'nundur."⁸³⁷

Yine şöyle buyurmuştur:

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ

"Allah'tan başka kendilerine zarar ve fayda veremeyen şeylere ibadet ediyorlar ve 'bunlar, Allah katında şefaathanelerimizdir' diyorlar. De ki: Allah'a, göklerde ve yerde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?"⁸³⁸

Yine Allah (Teâlâ), Yasin'de geçen adamdan şöyle dediğini haber vermiştir:

وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ أَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِ آلِهَةً إِن يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ

⁸³⁵ Rum, 28

⁸³⁶ Zümer, 3. Ayetin orijinalinde ibadet ediyoruz, şeklinde geçmektedir. Ancak Türkiye'nin durumunu tam karşılaması adına bu şekilde tercüme edilmiştir. Çünkü ibadet ediyoruz deyince genelde insanların aklına 'biz şeyhlere, müritlere secde etmiyoruz ki' gibi doğru olmakla birlikte şeytan tarafından fısıldanan bir hile gelmekte ve böylece kandırılmaktadırlar. İbadetin asıl manası boyun eğmek, saygıya itaat etmek demektir. (Çev.)

⁸³⁷ Zümer, 43-44

⁸³⁸ Yunus, 18

لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿١٢﴾ إِنِّي إِذَا لَفَى ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١١﴾ إِنِّي أَمِنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ ﴿١٢﴾

"Bana ne oluyor da beni yaratana ibadet etmeyecekmişim? Ki sizler, O'na döndürüleceksiniz. O'nun dışında ilahlar edinir miyim hiç? Eğer Rahman benim için bir zarar irade ederse, onların şefaatleri bana hiçbir yarar sağlamaz ve beni kurtaramazlar. O zaman ben, gerçekten apaçık sapıklık içinde olurum. Şüphesiz ki ben Rabbinize iman ettim. Artık beni işitin." ⁸³⁹

Yine şöyle buyurmuştur:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فَرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَ كُمْ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

"Yemin olsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize gel-diniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Sizin hakkınızda ortaklarımız diye iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Yemin olsun, aranız kesilmiş ve iddia ettikleriniz sizden kaybolmuştur." ⁸⁴⁰

Yine şöyle buyurmuştur: "Sizin O'ndan başka ne bir veliniz ne de bir şefaatçiniz vardır." ⁸⁴¹ Yine şöyle buyurmuştur:

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

"O'nun dışında hiçbir velileri ve hiçbir şefaatçileri olmaksızın Rab-leri huzurunda toplanmaktan korkanları sen onunla korkut/uyar. Umu-lur ki sakınırlar." ⁸⁴²

Tam bu yerlerde insanlar, üç fırkaya ayrılmışlardır ki ikisi aşırı uç, bir tanesi de vasattır. Müşrikler ve onlara muvafakat eden Hıristiyanlar gibi

⁸³⁹ Yasin, 22-25

⁸⁴⁰ En'am, 94

⁸⁴¹ Secde, 4

⁸⁴² En'am, 51

bidatçı kitap ehli ile bu ümmetin bidatçıları, Kuran'ın nefyettiği/yok saydığı şefaati ispat etmişler/var saymışlardır. Hariciler ve Mutezile ise, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu ümmetten büyük günah işleyenlere yapacağı şefaati inkâr etmişlerdir. Aksine bidatçilerden bir taife, bir insanın başka birinin şefaati ve duasıyla fayda göreceğini inkâr etmişlerdir. Tıpkı kişinin başkasının sadakası ve onun adına tutmuş olduğu oruçtan fayda göreceğini inkâr ettikleri gibi. Bu gruptakiler şefaati Allah (Teâlâ)'nın şu kavilleri sebebiyle inkâr etmişlerdir:

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا يَنْفَعُ فِيهِ وَلَا خَلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ

"... içinde hiçbir alışveriş, yakın dostluk ve şefaatin olmadığı gün gelmeden önce..." ⁸⁴³

مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ

"Zalimlerin ne sıcak bir dostu ne de itaat edilen bir şefaâtçisi vardır." ⁸⁴⁴

Ümmetin selefi, imamları ve ehl-i sünnet ve'l cemaatten onlara tabi olanlara gelirsek; onlar, sünnette Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den gelen, ümmetinden büyük günah sahiplerine yapacağı şefaatin ve bunun harici türlerdeki şefaatin ve kendisi dışındaki peygamberlerin ve meleklerin yapacağı şefaatleri ispat etmektedirler.

Onlar şöyle demişlerdir: "Tevhid ehlinden olan hiçbir kimse, ateşte ebedi olarak durmaz." Yine onlar, sünnette geldiği üzere insanın, dışındaki kimsenin duasından, şefaatinde ve adına yaptığı sadakadan fayda göreceğini ikrar etmektedirler. Aksine, alimlerin iki görüşünden daha sahih olana göre, kişi, başkasının onun adına tuttuğu oruçtan dahi fayda görür. Tıpkı, sahih ve sarih olan sünnetin bunu ispat ettiği gibi. Oruç manasında olan şeyler de buna dahildir.

Yine şöyle demişlerdir: "Şefa'at eden kimse, Allah'tan talep eder ve O'ndan dilekte bulunur. Şefa'at ise, O'nun izni olmaksızın (kimseye) fayda sağlamaz. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ

"İzni olmaksızın katında şefa'at edecek de kimmiş?"⁸⁴⁵

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ

"Ancak O'nun razı olduğu kimselere şefa'at edebilirler."⁸⁴⁶

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ

"Göklerde nice melek vardır ki şefa'atleri hiçbir fayda vermez. Ancak Allah'ın razı olduğu kimse için izin vermesinden sonra müstesna."⁸⁴⁷

Yine Sahih'te sabit olduğuna göre, şefa'at edicilerin seyidi (sallallahu aleyhi ve sellem), Adem ve Ulu'l Azm, yani Nuh, İbrahim, Musa ve İsa'dan şefa'at talep edildikten sonra kendisinden şefa'at talep edildiğinde ve onlar, insanları geçmiş ve gelecek günahları bağışlanan kul olan Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gönderdiklerinde o şöyle diyecektir:

فَأَذْهَبَ إِلَى رَبِّي، فَإِذَا رَأَيْتُهُ خَرَرْتُ لَهُ سَاجِدًا، فَأَحْمَدُ رَبِّي بِمُحَمَّدٍ يَفْتَحُهَا عَلَيَّ، لَا أَحْسَنَهَا الْآنَ، فَيَقُولُ لِي: أَيُّ مُحَمَّدٍ، أَرْفَعُ رَأْسَكَ، وَقُلْ يَسْمَعُ، وَسَلْ تَعْطُهُ، وَاشْفَعْ تَشْفَعُ، قَالَ: فَأَقُولُ: رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي فَيَجِدُ لِي حِذَا فَأَدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ

"Akabinde Rabbime giderim. O'nu gördüğümde derhal secdeye kapanırım ve şimdi güzel yapamadığım ve bana açtığı övgülerle O'na övgülerde bulunurum. Bana der ki: Ya Muhammed! Kaldır başını. Bir şey söyle, sözün dinlensin. Dilekte bulun, istediğin verilsin. Şefa'at et, şefaatte

⁸⁴⁵ Bakara, 255. Âyete'l Kürsi'den bir cümle.

⁸⁴⁶ Enbiya, 28

⁸⁴⁷ Necm, 26

bulunasın. Ben de derim ki: *Ey Rabbim! Ümmetim, ümmetim! Bana bir sınır verilir ve ben onları cennete girdiririm.*"⁸⁴⁸

Yine (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

قُلْ اذْعُوا الَّذِينَ رَعِمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضَّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَخْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

"De ki: O'nun dışında iddia ettiklerinize dua edin. Kesinlikle sizden zararı kaldırmaya ve değiştirmeye sahip değillerdir. İşte onların kendilerine dua ettikleri hangisi daha yakın olacak diye Rablerine vesile aramakta, rahmetini ummakta ve azabından korkmaktadırlar. Şüphesiz Rabbinin azabı, sakınılacak bir şeydir."⁸⁴⁹

Seleften bir topluluk şöyle demiştir: Bir kısım topluluklar, önceleri Aziz, Mesih ve meleklerle dua ederlerdi. Bunun üzerine Allah bu ayetleri indirdi. Allah (Teâlâ)'nın bu ayetlerde haber verdiği göre, kendilerinde dilekte bulunan bu kimseler, Allah'a yakınlaşmaya çalışıyorlar, rahmetini umuyorlar ve azabından korkuyorlardı.

Yine Sahih'te sabit olduğuna göre Ebu Hureyre (radiyallahu anh) şöyle demiştir:

يا رسول الله، أى الناس أسعد بشفاعتك يوم القيامة؟ قال: « يا أبا هريرة، لقد طنت أن لا يسألنى عن هذا الحديث أحد أولى منك، لما رأيت من حرصك على الحديث، أسعد الناس بشفاعتى يوم القيامة: من قال: لا إله إلا الله، يبتغى بها وجه الله

"Ey Allah'ın Resülü! Kıyamet günü, şefaatin sebebiyle en mutlu insanlar kimlerdir? Buyurdu ki: "Yemin olsun ki senden önce, bana bu konusana kimlerdir? Buyurdu ki: "Yemin olsun ki senden önce, bana bu konusana kimlerin sormayacağını anlamışım. Çünkü senin hadise olan hırsını da kimsenin sormayacağını anlamışım. Çünkü senin hadise olan hırsını gördüm. Kıyamet günü şefaatiyle insanların en mutluları, Lâ ilahe illallah deyip bu sözü ile Allah'ın veçhini arzulayanlardır."⁸⁵⁰

⁸⁴⁸ Buhari, 7410 – Müslim, 193

⁸⁴⁹ İsra, 56-57

⁸⁵⁰ Buhari, 99

Kişinin ihlası, her tamama erişinde, şefaati daha da hak eder. Kalbi yaratılmışlardan birine bağlı olup da ondan ümit bekleyen ve korkan kimseye gelirsek; işte böyle bir kimse, şefaatten en uzak olandır. Yaratılanın, yaratılan katında şefaati etmesi, şefaati eden nazarında, şefaati edilen hususa izin verilmeksizin şefaati edenin, kendisine şefaati edilen kimseye yardım etmesidir. Aksine şefaati eden, nazarında, ondan korktuğu için kendisine olan bir ihtiyaçtan dolayı şefaati eder ki, şefaatinin kabul edilmesine muhtaçtır. Allah ise alemlerden müstağnidir. O, tek başına bütün alemleri tedbir eder. O'nun izin vermesinden sonra olması müstesna, hiçbir şefaati edici yoktur. O, şefaati edecek kimseye, şefaati hususunda izin verenin ta kendisidir. O, şefaati kabul edendir. Tıpkı, dua eden kimseye, dua etmeyi ilham etmesi gibi ki O, sonrasında duasına icabet eder. Emir, tamamıyla sadece O'na aittir.

Eğer ki kul, yaratılmışlardan bir şefaati seçerse bilsin ki, belki de şefaati edecek olan kimse, ona şefaati etmeyi tercih etmez, etse de şefaatine izin verilmez ve şefaati kabul edilmez.

Yaratılmışların en üstünü Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ve İbrahim (aleyhisselam)'dır. Bununla birlikte Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), amcası Ebu Talip için,

لَا سَتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أَنَا عَنْكَ

"Yemin olsun ki yasaklanmadığım müddetçe senin için mağfiret dileyeceğim."⁸⁵¹

Dedikten sonra, onun için bağışlanma dilemekten menedilmiştir. Yine Ona şöyle denildi:

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ

"Onlardan ölen birinin namazını asla kılma! Kabri başında ayakta da durma!"⁸⁵²

⁸⁵¹ Buhari, 3883

⁸⁵² Teybe, 84

İlken kendisine şöyle denilmişti:

إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

"Onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen de Allah onları bağışlamayacaktır."⁸⁵³

Bunun üzerine şöyle demiştir:

لو أعلم أنى لو زدت على السبعين يغفر لهم لزدت

*"Bilsem ki yetmişten fazla yaptığımda bağışlanacaklar, kesinlikle fazla yapardım."*⁸⁵⁴

Bunun üzerine de Allah şu ayeti indirdi:

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

"Onlar için bağışlanma dilesen de dilemesen de eşittir. Allah onları bağışlamayacaktır."⁸⁵⁵

Yine İbrahim... Allah (*Teâlâ*) şöyle buyurmuştur:

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ - إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ - يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ

"İbrahim'in korkusu geçip, müjdelendiğinde bizimle Lût kavmi hakkında tartışmaya girdi. Gerçekten İbrahim, çok yumuşak huylu, çok âh eden ve (rabbine) dönük biriydi. Ey İbrahim! Bu işten yüz çevir. Çünkü Rabbinin emri artık geçmiş ve onlara, geri çevrilemez bir azap gelecektir."⁸⁵⁶

853 **Tevbe, 80**

854 Buhari, 1366

855 Münafikun, 6

Hûd, 74-76

Yine İbrahim (aleyhisselam),

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

‘Rabbimiz, beni, anne babamı ve tüm müminleri hesap günü bağışla’⁸⁵⁷ şeklindeki sözü ile vaatte bulunduktan sonra babası için bağışlanma istediğinde Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَا أُسْتَغْفِرَنَّ لَكَ

"İbrahim ve beraberindekilerde sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: Şüphesiz ki bizler, sizden ve Allah dışında taptıklarınızdan beriyiz. Sizi inkâr/reddettik.⁸⁵⁸ **Siz Tek olan Allah’a iman edinceye dek aramızda ebedi bir düşmanlık ve öfke baş göstermiştir. İbrahim’in babasına ‘kesinlikle senin için bağışlanma dileyeceğim’ sözü müstesna...**"⁸⁵⁹

Yine (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ

"Ne Nebi’nin ne de müminlerin, yakın akraba dahi olsa, cehennemlik oldukları belli olduktan sonra müşrikler için bağışlanma isteme hak-

⁸⁵⁷ İbrahim, 41

⁸⁵⁸ Günümüzde bazı kesimler, ayetin tam burasına "sizi tekfir ettik" diye mana vermekte, böylece lafzı tahrif etmektedirler. Yine onlar aynı şekilde 'kim tağutu inkâr ederse' ifadesine 'tekfir ederse' manası vermektedirler. Halbuki ayette geçen ifadenin, onların dedikleriyle uzaktan yakından alakası yoktur. Ayetin lafzında 'keferna bikum' geçmektedir. Eğer mana, onların dediği gibi olsaydı 'keffernakum' yani, iki tane 'f' harfiyle ve 'bâ' harfi kullanılmadan söylenmesi gerekirdi. Bunlara dikkat et ki kimse seni Allah ile aldatmasın. (Çev.)

⁸⁵⁹ Mümtetine, 4

ları yoktur. İbrahim babası için bağışlanma dilemesi ise, ona verdiği bir vaatten dolayı idi. Babasının bir Allah düşmanı olduğu kendisine açık hale geldiğinde, bu işten beri oldu."⁸⁶⁰

Allah (Sübhanehu)'nun, içerisinde başkasının ortaklık etmediği hakları vardır. Resullerin içerisinde başkalarının ortaklık etmediği hakları vardır. Aynı şekilde müminlerin de birbiri üzerlerinde ortak hakları vardır. Sahihayn'da Muaz b. Cebel (radiyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), binitte giderken arkasında oturan Muaz b. Cebel'e şöyle sormuştur: Ey Muaz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin? Dedim ki Allah ve Rasulü en iyi bilendir. Dedi ki: Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na ibadet etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır. Peki kulların Allah üzerindeki hakkı nedir bilir misin? Dedim ki: Allah ve Rasulü en iyi bilendir. Dedi ki: Onların hakkı, kendilerine azap etmemesidir."⁸⁶¹

Allah (Teâlâ), sadece kendisine kulluk etmemizi ve O'na ortak koşmamamızı hak edendir. İşte bu, resullerin kendisiyle gönderildikleri ve kitapların kendisiyle indirildikleri tevhidin aslıdır. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

وَأَسْأَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ

"Senden önce gönderdiğimiz resullerimize sor. Acaba Rahman'dan başka kulluk edilen ilahlar kılmış mıyız?"⁸⁶²

Yine şöyle buyurmuştur:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

"Senden önce gönderdiğimiz her resule 'Benden başka hiçbir ilah yoktur, o halde yalnızca Bana kulluk edin' diye vahyedyorduk."⁸⁶³

⁸⁶⁰ Tevbe, 113-114

⁸⁶¹ Buhari, 5967 – Müslim, 30

⁸⁶² Zuhurf, 45

⁸⁶³ Enbiya, 25

Yine şöyle buyurmuştur:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

"Yemin olsun ki her ümmete 'Allah'a kulluk edin, tağuttan kaçının' diye bir resul gönderdik."⁸⁶⁴

Sadece O'ndan korkmamız ve sadece O'ndan sakınmamız da kulluğa dahildir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

"Kim Allah'a ve Resulüne itaat eder, Allah'tan korkar ve sakınırsa; işte onlar, kazananların ta kendileridir."⁸⁶⁵

Gördüğün gibi itaatin, hem Allah'a hem Resule yapılmasını belirtmekle beraber haşyet/korku ve takvayı ise tek olarak Allah'a nispet etti.

Aynı şekilde Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ

"Eğer onlar, Allah'ın ve Resulünün verdiklerine razı olsalardı ve şöyle deselerdi: Allah bize yeter! Bize fazlından Allah da verecektir, Resulü de. Bizler sadece Allah'a rağbet edicileriz..."⁸⁶⁶

Görüldüğü gibi verme fiili, hem Allah'a hem de Resule isnat edilmiştir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

"Resul size ne verdiyle onu alın; neyi yasakladıysa, ona da son verin."⁸⁶⁷

⁸⁶⁴ Nahl, 36

⁸⁶⁵ Nur, 52

⁸⁶⁶ Tevbe, 59

⁸⁶⁷ Haşr, 7

Helal, resulün helal kıldığı; haram, resulün haram kıldığı; din ise, onun şeriat kıldığıdır.

Yetinme ise, tek olarak Allah'a has kılınmıştır. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur: "... ve Allah bize yeter, deselerdi..." Resulü de bize yeter, denilmedi. Tıpkı şu ayette olduğu gibi:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

"O kimseler ki insanlar, kendilerine 'insanlar sizin için ordu topladı, onlardan korkmalısınız' dediklerinde bu, onların imanlarını arttırdı ve şöyle dediler: Allah bize yeter! O ne de güzel vekildir."⁸⁶⁸

Yine şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Ey peygamber! Allah sana ve sana tabi olanlara yeter!"⁸⁶⁹

Yani sana ve sana tabi olanların yeterlisi, Allah'tır ki O, tek başına size kâfidir. Ayrıca kim bu ayetin manasının, 'Allah ve müminler sana yeter' olduğunu zannederse; işte o, çok büyük bir hataya düşmüştür. Bu hata, birkaç vecihten olup, başka bir yerde genişçe ele alınmıştır.

Sonra şöyle buyurdu: "...Allah bize yeter! Bize fazlından Allah da verecektir, Resulü de..." Gördüğün gibi, fazlı Allah'a ait kılıp, vermeyi resule de isnat etti. Çünkü sadece resulün mübah kıldıkları mubahtır. O halde, eğer şeriatta mübah değilse, hiçbir kimsenin kolayına geleni yapma hakkı yoktur.

Sonra şöyle buyurdu: "Biz sadece Allah'a rağbet edicileriz." Gördüğün gibi rağbeti/derinden arzuyu, başkası olmaksızın sadece Allah'a isnat etti. Tıpkı şöyle buyurduğu gibi:

⁸⁶⁸ Âl-i İmran, 173
⁸⁶⁹ Enfal, 64

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۖ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٢٧﴾

"O halde bir işi bitirince, kalk da başka bir işe koyul ve sadece Rab-bine rağbet et."⁸⁷⁰

Gördüğün gibi, rağbetin kendisine yapılmasını emretti. Zaten Allah, hiçbir şekilde bir mahlukun, mahluktan dilekte bulunmasını emretmemiştir. Her ne kadar bu, bazı durumlarda mübah olsa da O, yine de bunu emretmemiştir. Aksine kul için efdal olan, Allah'tan başkasından dilekte bulunmamasıdır.

Tıpkı Sahih'te, hesapsız cennete girecek kişilerin sıfatları hakkında sabit olan şu hadisteki gibi:

هم الذين لا يسترقون، ولا يكتون، ولا يتطيرون، وعلى ربهم يتوكلون

"Onlar ki rukye talep etmezler, dağlamazlar, uğursuzluğa inanmazlar ve sadece Rablerine tevekkül ederler."⁸⁷¹

Gördüğün gibi sıfatlarından biri, onların rukye talep etmemeleridir. Yani, başkalarından kendilerini okumalarını istemezler. Ayrıca rukye yapmazlar, demedi. Her ne kadar bu şekilde bir ifade, Müslim'in bazı tariklerinde gelse de bu, hatadır. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine ve başkalarına rukye yapmıştır. Ne var ki o, rukye yapılmasını talep etmemiştir. Rukye isteyen, başkasından dua etmesini talep edendir. Başkasına rukye yapan ise bunun hilafıdır. Çünkü o, o şahıs için dua edendir.

Yine İbn Abbas (radiyallahu anhuma)'ya şöyle buyurmuştur:

إذا سألت فاسأل الله، وإذا استعنت فاستعن بالله

"İstediğinde Allah'tan iste. Yardım talep ettiğinde Allah'tan talep et."⁸⁷²

Allah (Teâlâ) kendisine tevekkül edilen, yardım istenen, istigase edilen, kendisinden korkulan ve ümitvar olunan, kulluk edilen ve kalplerin

⁸⁷⁰ İnşirah, 7-8

⁸⁷¹ Buhari, 5705 – Müslim, 218

⁸⁷² Tirmizi, 2516

kendisine yöneldiği kimsenin ta kendisidir. Güç ve kuvvet, ancak Allah ile. O'ndan, yine sadece O'na kaçıp sığınma vardır. İşte Kuran'ın tamamı, bu aslı gerçekleştirmektedir.

Resul (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, itaat edilir, sevilir, kendisinden razı olunur, hükmüne teslim olunur, desteklenir, saygı duyulur, izinden gidilir, ona ve getirdiklerine iman edilir. Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

"Kim resule itaat ederse, gerçekte, Allah'a itaat etmiştir."⁸⁷³

Yine şöyle buyurmuştur:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ

"Bir her resulü, sadece Allah'ın izniyle itaat edilsin diye gönderdik."⁸⁷⁴

Yine şöyle buyurmuştur:

وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضَوْهُ

"Allah ve resulü, razı etmelerine en hak sahibi olanlardır."⁸⁷⁵

Yine şöyle buyurmuştur:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşlerinizi, eşleriniz, aşıretiniz, kazandığınız mallar, kesen uğramasından çekindiğiniz ticaret,

⁸⁷³ Nisa, 80

⁸⁷⁴ Nisa, 64

⁸⁷⁵ Tevbe, 62

hoşunuza giden meskenler sizin için Allah'tan, Resulünden ve O'nun yolunda cihattan daha sevimli ise; o halde Allah, emrini getirene dek bekleyin. Allah, fasık bir topluluğa hidayet etmez."⁸⁷⁶

Yine Sahih'te, kendisinden sabit olduğuna göre şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَالَ الْإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا. وَمَنْ كَانَ يَحِبُّ الْمَرْءَ لَا يَحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَمَنْ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَرْجِعَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ

"Üç şey var ki, kimde bulunursa, imanın lezzetini almıştır: Allah ve resulü kendisine, diğerlerinden daha sevimli gelen. Sevdiği kimseyi sadece Allah için seven. Allah kendisini ondan kurtardıktan sonra, tekrardan küfre dönmekten, ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi hoşlanmayan."⁸⁷⁷

Yine şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, sizden biri, ben, kendisine çocuğundan, babasından ve tüm insanlardan daha sevimli olmadıkça iman etmiş olmaz."⁸⁷⁸

Yine Ömer, kendisine şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resulü! Yeminle sen bana, nefsim müstesna her şeyden daha sevimlisin. Bunun üzerine şöyle buyurmuştur: Hayır ey Ömer! Hatta nefsimden daha sevimli olmadıkça. Ömer: Yeminle sen, bana nefsimden daha sevimlisin deyince Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem): Şimdi oldu ey Ömer, buyurmuştur."⁸⁷⁹

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."⁸⁸⁰

⁸⁷⁶ Tevbe, 24

⁸⁷⁷ Buhari, 16 – Müslim, 43

⁸⁷⁸ Buhari, 14 – Müslim, 69

⁸⁷⁹ Buhari, 6632

⁸⁸⁰ Âl-i İmran, 31

Yine şöyle buyurmuştur:

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٨٦﴾ لِّتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿١٨٧﴾

"Doğrusu seni bir şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Ki böylece Allah'a ve resulüne iman eder, onu destekler, ona saygı duyar ve sabah-akşam O'nu tespih edersiniz."⁸⁸¹

"Onu destekler, saygı duyarsınız." Yani bu resule hastır. "Sabah-akşam O'nu tespih edersiniz." Yani Allah'ı tespih edersiniz diye, demektir. Demek ki iman, hem Allah'a hem resulüne; destekleyip saygı duymak, resulüne; tespih etmek ise tek olarak Allah içindir. İşte bu asıl, başka bir yerde genişçe ele alınmıştır.

Gerçekten Allah, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i tevhidin gerçekleştirilmesi, tecrit edilmesi, şirkin her yönden, hatta lafızlarda dahi yok edilmesi için göndermiştir. Tıpkı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözünde olduğu gibi:

لَا يَقُولُن أَحَدُكُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ، بَلْ: مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شَاءَ مُحَمَّدٌ

"Sakın ha sizden biri, Allah ve Muhammed dilediği müddetçe⁸⁸², dementin. Aksine: Allah dilediği, sonra Muhammed dilediği müddetçe, desin."⁸⁸³

Yine ona adamın biri "sen ve Allah dilerse" dediğinde şöyle buyurmuştur:

أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدَاءٌ بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ

"Yoksa beni Allah'a denk mi tuttun. Aksine 'tek olarak Allah dilerse' diye söyle."⁸⁸⁴

⁸⁸¹ Fetih, 8-9
⁸⁸² Aynı şekilde "Allah ve Muhammed dilerse" şeklinde tercüme etmek de mümkündür. Allah en iyisini bilir. (Çev.)
⁸⁸³ İbn Mace, 2118. Heysemi, Ez Zevaid'te, ravilerin Buhari'nin şartına göre olduğunu belirtmiştir. (Şeyh Nasır b. Abdulkerim)
⁸⁸⁴ Müsned, 1/214,224,283,347

Allah'ın şeriat kıldığı ibadetlerin tümü, dinin tamamının Allah'a has kılınması ve böylece Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavlinin gerçekleştirilmesi manasını içerir:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

"Oysa onlar, hanifler olarak ve sadece dini O'na has kılarak Allah'a kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleriyle emrolunmuşlardı. İşte bu doğru dindir."⁸⁸⁵

Namaz, sadece Tek olan Allah içindir. Sadaka, sadece Tek olan Allah içindir. Oruç, sadece Tek olan Allah içindir. Aynı şekilde hac da Tek olan Allah için olup, Tek olan Allah'ın evine yapılır. Hacdan maksat, Tek olan Allah'a, içerisinde kendisine ibadet edilmesini emrettiği bölgelerde ibadet etmektir. Bu yüzdendir ki hac, hanif dinin şîârıdır. Öyle ki seleften bir grup ayette geçen "hanifler" ifadesinin, hacılar demek olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü Yahudi ve Hristiyanlar, Kâbe'yi hacetmezler.

Seleften bir grup şöyle demiştir: Allah (*Teâlâ*) şu ayeti indirdiğinde,

مَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ

"Kim İslam'dan başka bir din arzu ederse, ondan kabul edilmeyecektir."⁸⁸⁶

Yahudi ve Hristiyanlar, bizle Müslümanız, dediler. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi:

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

"Ona yol bulabilenin Kâbe'yi hacetmesi, Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır."⁸⁸⁷

⁸⁸⁵ Beyyine, 5

⁸⁸⁶ Âl-i İmran, 85

⁸⁸⁷ Âl-i İmran, 97

Akabinde ise şöyle dediler: Bizler, haccetmeyiz. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu:

وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

"Kim de küfredirse; Allah, alemlerden müstağnidir."⁸⁸⁸

Allah (Teâlâ)'nın "kim İslam'dan başka bir din arzu ederse" kavli, önceki ve sonraki insanlar hakkında geneldir. Çünkü İslam Dini, Allah'ın, peygamberlerinin ve mümin kullarının üzerinde bulundukları dinidir. Tıpkı bunu, Allah'ın, Kitabında ilk peygamberler, yani Nuh, İbrahim, İsrail, Musa, Süleyman ve diğer peygamberler ile müminlerden aktardığı gibi.

Allah (Teâlâ), Nuh hakkında şöyle buyurmuştur:

وَإِثْلَ عَلَيْهِمْ نَبَأُ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذِكْرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ أَفْضُوا إِلَيَّ وَلَا تَنْظُرُونِ ﴿١٧١﴾ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِن أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٧٢﴾

"Onlara Nuh'un haberini oku. Hani o kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Eğer konumum ve Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geldiyse, ben sadece Allah'a tevekkül ettim. O halde işlerinizi ve ortaklarınızı toplayın. Sonra işiniz, gizli de kalsın. Sonrasında karar verin ve bana süre tanımayın. Eğer yüz çevirseniz, ben sizden hiçbir ücret istemedim. Benim ücretim sadece Allah'a aittir ve ben Müslümanlardan olmakla emrolundum."⁸⁸⁹

Yine İbrahim ve İsrail hakkında şöyle buyurmuştur:

وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مِنْ سَفِهَةِ نَفْسِهِ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٤﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٢٦﴾ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ

⁸⁸⁸ Âl-i İmran, 97

⁸⁸⁹ Yunus, 71-72

إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتَ إِذْ قَالَ لِنَبِيِّهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَالْآبَاءَ إِنَّ رَبَّهُمْ
وَاسْمِعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾

"Kendini aptal yerine koyandan başka, İbrahim'in dininden kim yüz çevirebilir ki? Yemin olsun ki biz onu seçmiştik ve o ahirette de salihlerdendir. Hani Rabbi ona 'teslim ol' demiş o da 'Alemlerin Rabbi-ne teslim oldum' demişti. İbrahim bunu oğullarına da tavsiye etti. Aynı şekilde Yakup da. O şöyle demişti: Ey oğullarım! Doğrusu Allah, sizin için bu dini seçti. O halde sadece Müslümanlar olarak can verin. Yoksa siz, Yakup'a ölüm geldiğinde şahit miydiniz? Hani oğullarına 'benden sonra neye kulluk edeceksiniz?' diye sormuş; oğulları da şöyle demişti: Senin ve babaların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek ilaha kulluk edeceğiz ve biz, O'na teslim olanlarız." ⁸⁹⁰

Yine Allah (Teâlâ), Yusuf hakkında şöyle buyurmuştur:

رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمَلِكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِي فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

"Rabbim, sen bana yönetim verdin ve bana rüya yorumlarını öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Sen benim dünya ve ahirette velimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni salihler arasına kat!" ⁸⁹¹

Yine Musa ve kavmi hakkında şöyle buyurmuştur:

وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ

"Musa dedi ki: Ey kavmim! Eğer Allah'a iman etmişseniz sadece O'na tevekkül edin. Eğer ki Müslüman iseniz." ⁸⁹²

⁸⁹⁰ Bakara, 130-133

⁸⁹¹ Yusuf, 101

⁸⁹² Yunus, 84

Yine İsrailoğulları peygamberleri hakkında şöyle buyurmuştur:

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَنْبِيَاءُ
بِمَا اسْتَحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ

"Doğrusu biz, Tevrat'ı indirdik. Onda hidayet ve nur vardır. Teslim olmuş peygamberler ile kendilerinden Allah'ın Kitabını korumaları istendiği için rabbaniler ve alimler, Yahudiler arasında onunla hükmederlerdi."⁸⁹³

Yine Belkis hakkında şöyle buyurmuştur:

رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Rabbim, doğrusu ben nefsiye zulmettim. Süleyman'la beraber, Alemlerin Rabbi Allah'a teslim oldum."⁸⁹⁴

Yine İsa'nın ümmeti hakkında şöyle buyurmuştur:

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

"Hani Havarilere 'Bana ve resullerime iman edin' diye vahyetmiştim. Onlar da şöyle demişlerdi: Bizler iman ettik. Bizim Müslümanlar olduğumuza şahit ol!"⁸⁹⁵

Yine onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ

"Rabbimiz! İndirdiğine iman ettik ve resulüne tabi olduk. Artık bizi şahitlerle beraber yaz."⁸⁹⁶

⁸⁹³ Maide, 44

⁸⁹⁴ Neml, 44

⁸⁹⁵ Maide, 111

⁸⁹⁶ Âl-i İmran, 53

Yine şöyle buyurmuştur:

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ

خَلِيلًا

"Muhsin bir şekilde, yüzünü Allah'a teslim eden ve hanif olarak İbrahim'in milletine tabi olandan daha güzel dini olan da kimmiş? Allah İbrahim'i halil/yakın dost eyledi."⁸⁹⁷

Yine şöyle buyurmuştur:

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣١﴾ بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣٢﴾

"Dediler ki: Cennete ancak, Yahudi veya Hristiyan olan girecektir. Bu, onların kuruntularıdır. De ki: Eğer doğru sözlü iseniz delilinizi getirin. Aksine kim Muhsin bir şekilde yüzünü Allah'a teslim ederse, ona Rabbi katında ecri verilecektir. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de."⁸⁹⁸

Yüzün teslim olması, içerdiği manaya göre tefsir edilmiştir. Yani, kişinin, kendisine emredilen salih amel ile Muhsin bir şekilde kastının sadece Allah için olması. İşte bu iki asıl, dinin özetidir. Şöyle ki sadece Allah'a kulluk edeceğiz, O'na şariat kıldığıyla kulluk edeceğiz ve O'na bidatlerle kulluk etmeyeceğiz.

Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

"O halde kim Rabbiyle karşılaşmayı umuyorsa, salih amel işlesin ve Rabbine ibadetinde hiç kimseyi ortak koşmasın."⁸⁹⁹

⁸⁹⁷ Nisa, 125

⁸⁹⁸ Bakara, 111-112

⁸⁹⁹ Kehf, 110

Ömer (*radiyallahu anh*), duasında şöyle derdi: "Allah'ım tüm amelim **salih, sadece** senin veçhin için eyle! Onda başkası için bir pay kılma!"

Yine Fudayl b. İyaz, Allah (*Teâlâ*) "...hanginizin daha güzel amel işleyeceğini sınamak için..." kavli hakkında, şöyle demiştir: "En ihlaslısı ve en doğrusu." Kendisine şöyle denildi: Ey Ebu Ali! En ihlaslısı ve en doğrusu da nedir? Dedi ki: "Amel, ihlas ile olup doğru olmazsa, kabul edilmez. Doğru olup, ihlaslı olunmazsa, yine kabul edilmez. Ta ki amel, ihlaslı ve doğru olmalıdır. İhlaslı, Allah için olması; doğru ise, sünnet üzere olmasıdır."

İşte bu iki asıl, İslam'ın başı olan iki şehadetin gerçekleştirilmesi demektir. İki şehadet; yani, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve Muhammed, O'nun resulüdür. Gerçekten Allah'tan başka hiçbir ilahın olmadığına şehadet etmek, uluhiyetin sadece Allah'a has kılınması manasını içerir. Bu sebeple kalbin, O'ndan başkasını sevmek, korkmak, ümit etmek, yüceltip değer vermek, rağbet edip tedirgin olmak şeklinde ilah tanınması asla caiz değildir. Aksine dinin tamamının Allah'a ait olması kaçınılmazdır. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın şöyle buyurduğu gibi:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ

"Fitne kalmayıp din, tamamen Allah'ın oluncaya dek onlarla savaşın."⁹⁰⁰

O halde dinin bir kısmı Allah'a, bir kısmı da gayrisına ait olursa, bu işte oran miktarınca şirk vardır demektir. Dinin kemali, tıpkı Tirmizi ve başkalarının rivayet ettiği şu hadiste olduğu gibidir:

من أحب لله وأبغض لله وأعطى لله ومنع لله، فقد استكمل الإيمان

"Kim Allah için sever, Allah için nefret eder, Allah için verir ve Allah için engellerse, gerçekten dinini kemale erdirmiştir."⁹⁰¹

⁹⁰⁰ Enfal, 39

⁹⁰¹ Ebu Davud, 4679 – Tirmizi, 2521. Tirmizi dedi ki: Bu hasen bir hadistir.

O halde müminler, Allah için severler. Müşrikler ise, Allah'la beraber severler. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın şöyle buyurduğu gibi:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ

"İnsanlardan kimi, Alla dışında denkler edinirler ve onları Allah'ı sever gibi severler. Müminlerin Allah sevgileri ise, daha güçlüdür."⁹⁰²

Muhammed Allah'ın resulüdür cümlesine şehadet etmek ise, tüm haber verdiklerinde onu tasdik etmek ve tüm emrettiklerinde ona itaat etmek manasını içerir. Onun ispat ettiğini ispat etmek vaciptir. Onun nefyettiğini nefyetmek vaciptir. Tıpkı yaratılmışlara, Allah'ın ispat ettiği isim ve sıfatları ispat etmelerinin ve kendisinden nefyetmiş olduğu, yaratılmışlara benzerliği nefyetmelerinin vacip olması gibi. Ki böylece, ta'til ve temsil-den kurtulmuş ve teşbihsiz ispat ile ta'tilsiz tenzih içinde olmuş olurlar. Onların, resulün emrettiklerini yapmaları, yasakladıklarına son vermeleri, helal saydığını helal saymaları ve haram kıldığını haram saymaları gerekmektedir. Haram, sadece Allah ve Resulünün haram saydıklarıdır. Allah ve Resulünün şeriat kıldığından başka da din yoktur.

Bu yüzdendir ki Allah, En'am, A'raf ve diğer surelerde, Allah haram kılmamışken haram kılmaları ve Allah'ın izin vermediği bir dini/kanun ve nizamı şeriat kılmalarından dolayı zemmetmiş, kötülemiştir. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavlinde olduğu gibi:

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا

"Ekinlerden ve hayvanlardan Allah için bir pay ayırdılar."⁹⁰³

Şimdi sen, bu ayetten surenin son kısmına kadar ve A'raf Suresi'nin baş kısımlarını oku. Aynı şekilde Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavli de böyledir:

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

"Yoksa onların, dinden Allah'ın izin vermediğini onlara şeriat kılan ortakları mı var?"⁹⁰⁴

⁹⁰² Bakara, 165

⁹⁰³ Enam, 136

⁹⁰⁴ Şûra, 21

Yine Allah (*Teâîlâ*), peygamberi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٥﴾ وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿١٦﴾

"Ey peygamber! Doğrusu seni bir şahit, müjdeleyici, uyarıcı, izniyle Allah'a davet eden ve ışık saçan bir kandil olarak gönderdik."⁹⁰⁵

Gördüğün gibi Allah, onu, izniyle kendisine davet edici olarak göndermiştir. O halde kim Allah'ın gayrisına davet ederse, kesinlikle şirk koşmuştur. Kim de O'na izni olmaksızın davet ederse, kesinlikle bidat çıkarmıştır. Zaten şirk, bidattır ve bidat, en son şirke dönüşür. Her bidat, mutlaka bünyesinde bir tür şirk barındırır. Tıpkı Allah (*Teâîlâ*)'nın şöyle buyurduğu gibi:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Onlar, Allah'ı bırakıp din alimlerini, rahiplerini ve Meryem Oğlu Mesih'i rabler edindiler. Oysa kendilerine tek bir ilaha ibadet etmelerinden başka bir şey emredilmemişti. O'ndan başka hak ilah yoktur. O, ortak koştuklarından münezzehtir."⁹⁰⁶

Kitap ehlinin, sözü geçenleri şirk koşmaları, kendilerine haramı helal yaptıklarında, onların da helal görmeleri; helali onlara haram kıldıklarında, onların da haram saymalarıydı.

Yine şöyle buyurmuştur:

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

"Kitap ehlinin Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resulünün haram kıldıklarını haram saymayan ve hak dini, din olarak uygulamayanlarla kendi elleriyle aşağılık bir şekilde cizye verinceye dek savaşın."⁹⁰⁷

⁹⁰⁵ Ahzab, 45-46

⁹⁰⁶ Tevbe, 31

⁹⁰⁷ Tevbe, 29

Görüldüğü gibi Allah, onların Allah'a ve ahiret gününe iman etmemeleri ile Allah'ın ve Resulünün haram kıldıklarını haram saymamaları ve hak dini uygulamamaları arasında bağlantı kurmuştur.

Müminler ise, Resul (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i, Allah'tan ve ahiret gününden haber verdiği şeylerde tasdik etmişler, Allah'a ve ahiret gününe iman etmişler, emrettiği, yasakladığı, helal ve haram kıldığı şeylerde ona itaat etmişler, Allah'ın ve Resulünün haram kıldıklarını hara saymışlar ve hak dini, din olarak benimseyip uygulamışlardır. Çünkü Allah, Resulünü, onlara marufu emretsin, münkerden alıkoysun, temiz ve hoş şeyleri onlara helal; pis ve iğrenç şeyleri de haram kulsın diye göndermiştir. Ki zaten o da bütün marufu emretmiş, bütün münkeri yasaklamış, bütün temizleri helal kılmış ve bütün pislikleri de haram kılmıştır.

İslam lafzı, istilam (teslim olma), boyun eğme ve Allah (*Teâlâ*)'nın şu kavli dolayısıyla ihlas manalarını içermektedir:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ

"Allah şöyle bir mesel verdi: Bir adamın birbiriyle çekişen birçok efendisi var ve başka bir adam ise tek bir adama boyun eğmiş."⁹⁰⁸

Demek ki İslam'da, Tek olan Allah'a teslim olunması ve O'nun haricindekileri teslimiyetin terk edilmesi kaçınılmazdır. İşte bu, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, şeklindeki sözümüzün hakikatidir. O halde kim ki hem Allah'a hem de gayısına teslim olursa, o bir müşriktir ve Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamayacaktır. Kim de Allah'a teslim olmazsa; o, Allah'a ibadet etmeye karşı büyüklenmiş demektir. Allah ise şöyle buyurmuştur:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin ki size icabet edeyim. Doğrusu bana ibadet etmeye karşı büyüklenenler, aşağılanmış olarak ce-

⁹⁰⁸ Zümer, 29. Mealdeki "boyun eğmiş" ifadesinin karşılığı, ayetteki "selemen" kelimesidir. (Çev.)

henneme gireceklerdir. ⁹⁰⁹

Yine Sahih'te Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'ten sabit olduğuna göre şöyle buyurmuştur:

« لا يدخل الجنة من في قلبه مثقال ذرة من كبر، ولا يدخل النار من في قلبه مثقال ذرة من إيمان
فقيل له: يا رسول الله، الرجل يحب أن يكون ثوبه حسنا، ونعله حسنا، أضمن الكبر ذاك؟
فقال: « لا، إن الله جميل يحب الجمال، الكبر: بطر الحق، وغمط الناس

"Kalbinde zerre ağırlığınca kibir olan, cennete girmez. Kalbinde zerre ağırlığınca iman olan ateşe girmez. Kendisine şöyle denildi: Ey Allah'ın Resulü! Kişi, elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasını seviyor. Peki bu, kibirden midir? Şöyle cevap verdi: Hayır! Şüphesiz Allah, güzeldir ve güzeli sever. Kibir, hakkı inkâr etmek ve insanları aşağılamaktır." ⁹¹⁰

Yahudiler, kibir ile vasıflandırılmış; Hristiyanlar ise, şirk ile vasıflandırılmışlardır. Allah (Teâlâ) Yahudilerin sıfatı hakkında şöyle buyurmuştur:

أَفَكَلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِّقُوا فَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَقَرِيبًا تَقْتُلُونَ

"Her ne zaman bir resul, size nefsinizin istemediği bir şey getirdiğinden büyüklendiniz; bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz, değil mi?" ⁹¹¹

Hristiyanların sıfat hakkında ise şöyle buyurmuştur:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Onlar, Allah'ı bırakıp din alimlerini, rahiplerini ve Meryem Oğlu Mesih'i rabler edindiler. Oysa kendilerine tek bir ilaha ibadet etmele-

⁹⁰⁹ Mümin, 60

⁹¹⁰ Müslim, 91

⁹¹¹ Bakara, 87

rinden başka bir şey emredilmemişti. O'ndan başka hak ilah yoktur. O, ortak koştuklarından münezzehtir. ⁹¹²

Bu yüzdendir ki Allah (Teâlâ), Hıristiyanlarla alakalı ifadelerin devamında şöyle buyurmuştur:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

"De ki: Ey kitap ehli! Aramızda eşit olan şu kelimeye gelin: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve birbirimizi Allah'tan başka rabler edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse 'şahit olun ki biz, Müslümanız' deyin. ⁹¹³

Yine Allah (Teâlâ), İslam'ın takriri ve kitap ehline hitap ettikten sonra şöyle buyurmuştur:

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٦٦﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٦٧﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٦٨﴾ قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿١٦٩﴾ أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٧٠﴾

"Deyin ki: Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilene, peygamberlere Rablerinden verilenlere iman ettik. Onlar arasında ayırım yapmayız ve biz sadece O'na teslim olanlarız. Eğer sizin gibi iman ederlerse; gerçekten hidayet bulmuşlardır. Eğer yüz çevirirlerse; onlar sadece ayrılıklar içe-

⁹¹² Tevbe, 31

⁹¹³ Âl-i İmran, 64

risindedirler. Onlara karşı sana Allah yeter! O işiten ve bilendir. Allah'ın boyası! Boyası Allah'ınkinden daha güzel olan da kimmiş? Biz sadece O'na kulluk edenleriz. De ki: O, bizim de sizin de rabbiniz iken benimle Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? Bizim amellerimiz bize; sizin amelleriniz, size aittir. Biz sadece O'na karşı ihlaslı olanlarız. Yoksa siz İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Yakup ve torunlarının Yahudi veya Hristiyan olduğunu mu söylüyorsunuz? De ki: Siz mi daha iyi bilirsiniz yoksa Allah mı? Yanındaki Allah'tan gelen bir şahidiği gizleyenden daha zalim kimdir? Allah yaptıklarınızdan hiç de gafil değildir."⁹¹⁴

İslam Dininin ta kendisi olan dinin aslı bir olup sadece şeriatlar çeşitlidir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), şu sahih hadislerde şöyle buyurmuştur:

إنا معاشر الأنبياء ديننا واحد

"Biz peygamberlerin dini, tektir."⁹¹⁵

الأنبياء إخوان لعلات

"Peygamberler, babaları bir kardeşlerdir."⁹¹⁶

وَأَنَا أُولَى النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ

"Ben, insanlar içinde Meryem'in oğluna en layık olanım. Çünkü aramızda hiçbir nebi yoktur."⁹¹⁷

Demek ki onların dini, birdir-tektir. Bu da Tek ve Ortaksız Allah'a ibadet etmektir. Allah, her vakitte, o vakitte emrettiğine itaat ile kendisine ibadet edilendir. İşte bu, sözü geçen vakitteki İslam Dinidir.

Şeriatlar ise, meşrudan nasih, mensuh hususunda, tek bir şeriatın çeşitlilik arz etmesi gibi, değişik çeşitlere ayrılır. Yine nasıl ki Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendisiyle gönderildiği İslam Dini, tek bir

⁹¹⁴ Bakara, 136-140

⁹¹⁵ Buhari, 3442/3443 – Müslim, 2365

⁹¹⁶ Bir önceki kaynak.

⁹¹⁷ Bir önceki kaynak.

dindir; bununla birlikte bir vakitte namazdayken Beytül'l Makdis'e dönmek vacipti. Tıpkı Müslümanların, hicretten sonra on küsur ay bununla emrolundukları gibi. Daha sonrasında ise, Kâbe'ye dönmek vacip; oradaki kayaya doğru dönmek ise, haram olmuştur. Her ne kadar iki vakitte kible, türlü türlü olsa da din, birdir-tekter. İşte Allah, İsrailoğullarına, cumartesi böylece meşru kılmış; sonra onu neshedip cumayı meşru eylemiştir. O zamanlar da cumartesi günü toplanmak vacip iken sonra vacip olan cuma gününde bir araya gelmek olmuş ve cumartesi toplanmak ise haram kılınmıştır.

Kim, nesihten önce Musa'nın şeriatından çıkarsa, o Müslüman değildir. Aynı şekilde kim de nesihten sonra Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şeriatına girmezse, o da Müslüman değildir.

Ayrıca Allah, hiçbir peygambere, Allah'tan başkasına kulluk edilmesini elbette meşru kılmamıştır. Allah (Teâlâ) şöyle buyurdu:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ

"Dinden Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi size de şeriat kıldı. Yani dini ayakta tutun ve dinde fırkalara ayrılmayın. Kendisine davet ettiğin şey, müşrik-lere ağır gelmiştir."⁹¹⁸

Gördüğün gibi, resullere, dini ayakta tutmalarını ve din hususunda fırkalara ayrılmamalarını emretmiştir.

Yine Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢١٨﴾ وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ

"Ey resuller! Temiz olanlardan yiyin ve salih amel işleyin. Doğrusu ben, yapıklarınızı bilmekteyim. İşte bu, sizin tek bir ümmetinizdir. Ben de sizin rabbinizim. O halde benden sakının."⁹¹⁹

⁹¹⁸ Şûra, 13

⁹¹⁹ Müminun, 51-52

فَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقِيمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٠﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٢١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٢٢﴾

"Yüzünü, hanif olarak dine, yani Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtrata çevir. Allah'ın yaratmasında hiçbir değişiklik yoktur. İşte bu, dosdoğru dindir. Ancak insanların çoğu bilmezler. Siz de O'na yönelerek O'ndan sakının, namazı ikame edin ve müşriklerden olmayın. Dinlerini parçalayıp gruplara ayrılan müşriklerden. Onlardan her bir grup, yanındaki ile sevinmektedir." ⁹²⁰

Şirk ehli, fırka fırkadırlar. İhlas ehli ise, ittifak halindedirler. Allah (Teâlâ) buyurdu ki:

وَلَا يَرَالُونَ مُخْتَلِفِينَ - إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ

"İhtilaf etmeye devam ederler. Rabbinin rahmet ettiği kimse müstesna." ⁹²¹

Rahmet ehli, ittifak halinde bir aradadırlar. Müşrikler ise, dinlerini parçalamışlar ve gruplara bölünmüşlerdir.

Bu yüzdendir ki ortaya çıkan şirk ve bidatlerin ehlinin, birbirlerinden ayrı olduklarına şahitlik edersin. Zaten Arap müşriklerinden her bir kavmin de Allah'ın dışında denk tuttuğu, kendisine yakınlaşmaya çalışukları, şefaath istedikleri ve ortak koştukları tağutları vardı. Bu kavim, o kavmin tağutundan nefret etmekte; o kavim de bu kavmin tağutundan nefret etmekteydi. Daha doğrusu, bu tağut ehlinin, diğerlerinde olmayan şeriatları vardı. Tıpkı, önceleri diğer üçüncüsü Menat'a kurbanlar sunan Medine halkının, Safa ile Merve arasında sa'y etmekten yana sıkıntı çekmeleri gibi. Ta ki Allah şu ayeti indirmişti:

إِنَّ الصَّعَةَ وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ

"Şüphesiz Safa ve Merve, Allah'ın şîârlarındandır." ⁹²²

⁹²⁰ Rum, 30-32

⁹²¹ Hud 118-119

⁹²² Bakara, 158

Aynı şekilde sen, kabirleri ve peygamberler ile salihlerin izlerini mes-cit edinenler gibi, şirk türünden bir şeye sahip olan her bir grubun, başka bir grubun tazimde bulunmadığı bir şey yanında dua etmek, yardım dilemek ve yönelmeyi kastettiklerini görürsün.

Tevhid ehli ise bunun tam tersidir. Çünkü onlar, her ne kadar yeryü-zü onlar için mescit ve tahûr kılınmış olsa da Allah'ın içerisinde sesle-rin yükseltilip İsmine anılmasına izin verdiği mescitlerde Allah'a ibadet ederler ve O'na ortak koşmazlar. Eğer ki aralarında, içtihadın mümkün olduğu bir konuda çekişme olursa; bu, onların ayrılmalarını ve ihtilaf et-melerini gerektirmez. Aksine onlar bilirler ki isabet eden için iki ecir; hata eden müçtehit için ise içtihadından dolayı bir ecir vardır ve hatası mağfired olunmuştur.

Allah, onların mabududur. Sadece O'na kulluk ederler, sadece O'na tevekkül ederler, sadece O'ndan çekinip O'na ümit bağlarlar, sadece O'n-dan yardım ve kurtarılmaya isterler, sadece O'na dua edip O'ndan dilekte bulunurlar. Eğer namaza doğru yola çıkarlarsa, Allah'tan bir bağış/ikram ve rıza arzu ederek çıkarlar. Tıpkı, Allah (*Teâlâ*)'nın, onların sıfatı hakkın-da şöyle buyurduğu gibi:

تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجِدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا

"Onları rükû ile secde eder ve Allah'tan bir bağış ve rıza arzu eder-ken görürsün."⁹²³

Aynı şekilde onlar, üç mescide, özellikle Mescid-i Haram'a yolculuk ederlerken de öyledirler. Allah (*Teâlâ*) şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا سَعَايِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أَمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا

"Ey iman edenler! Allah'ın şîârlarına, haram aya, boynu bağ-sız-boynu bağlı kurbanlıklara rablerinden bir lütuf ve rıza arzu ederek Beytül Haram'a yönelmiş kimselere saygısızlık etmeyin."⁹²⁴

⁹²³ Fetih, 29

⁹²⁴ Maide, 2

Gördüğün gibi onlar, Allah'ın evine yönelirler ve rahlelerinden bir lütuf ve rıza arzu ederler. Ne O'ndan başkasına rağbet ederler ne O'nun dışında bir şeyi ümit ederler ne de O'ndan başkasından korkarlar.

Bununla birlikte şeytan, insanlardan birçoğuna kötü amellerini süslü göstermiş, onları dini Allah'a has kılmaktan uzaklaştırıp, ayaklarını türlü şirklere doğru kaydırıştır. Artık onlar, yaptıkları seferler, ziyaretler ve ümitleriyle Allah'tan başkasını amaçlamakta, ona rağbet etmekte veya bir peygamberin veya sahabenin veya salihin veya nebi ya da sahabe veya hut salih olduğu zannedilen bir kabre uzak yollardan yolculuk etmekte ve bunu da ona dua ederek ve rağbet ederek yapmaktadırlar.

Onlardan bir kısmı, hacdan maksadın bu olduğunu zannetmekte ve böylece sadece gömülen bir mahluku kastetmeyi düşünmektedir. Yine onların içinde bunun, Kâbe'yi haccetmekten daha faydalı olduğu görüşünde olanlar dahi vardır.

Yine şeyhlerinden bazıları, hacca doğru yola çıkar. Medine'ye vardığında⁹²⁵ ise geri döner ve bunun daha anlamlı olduğunu zanneder.

Cahillerinden olan kesim ise, kabri ziyaret etmenin vacip olduğunu vehmeder. İçlerinden bir kısmı, tıpkı Ölmeyen Diri'den dilekte bulunduğu gibi, kabirdeki ölüden istekte bulunur ve der ki: Ey efendim falan! Beni bağışla, bana rahmet et ve tövbemi kabul eyle! Şöyle de demektedirler: Borcumu öde, filan kişiye karşı bana zafer ver. Ben seni yeterli görüyorum ve sana mücavir oluyorum.

Yine cahiller, gidip kabirde yatan ölü için evlatlarını adamakta ve onlar için sığır ve sığır dışında hayvanları serbest bırakmaktadırlar. Tıpkı önceki müşriklerin, tağutları adına şaibeleri serbest bıraktıkları gibi. Allah (Teâlâ) buyurdu ki:

مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ

"Allah bahîra, sâibe, vasîle ve hâm hakkında bir emir vermemiştir."⁹²⁶

⁹²⁵ Yani Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyaret ettikten sonra geri döner. (Çev.)

⁹²⁶ Maide, 103

Yine şöyle buyurmuştur:

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِرِغْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

"Ekinlerden ve hayvanlardan Allah için bir pay ayırdılar ve zanlarınca 'bu Allah'ın bu da ortaklarımızındır' dediler. Ortakları için olan, Allah'a ulaşmaz ama, Allah için olan ortaklarına ulaşır. Ne kötü hüküm veriyorlar!"⁹²⁷

Yine türbedarlardan bazıları içinde cahilleri saptıranlar ve şöyle diyenler vardır: Ben ihtiyacını kabir sahibine anlatacağım. O, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e anlatacak, Nebi de Allah'a anlatacaktır.

Yine onlardan bir kısmı yalan veya yalan olmayan kabrin üstüne örtü ve elbise asmakta ve yanına altın ve gümüşten oluşan bazı objeler koymaktadır ki Müslümanlar, böyle şeylerin İslam Dininden olmadığı hususunda icma etmişlerdir. Merkez camiiler ise gerek görüntü gerekse de mana bakımından hükümsüz ve harap halde bırakılmıştır.

O kimselerden şu görüşte olanlar ne de çoktur: Bazı tazim edilen kimselere nispet edilen -halbuki bu işin bizzat kendisi yalandır- kabir yanında namaz kılmak, Allah'ın evleri olan mescitlerde namaz kılmaktan daha faziletlidir. Bu sebeple nebilerin kabri üzerinde olsa dahi Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mescitlere çevrilmesini yasakladığı bidat olan şirk yerlerinde izdiham oluşturmakta ve Allah'ın içerisinde seslerin yükseltilmesi ve isminin anılmasına izin verdiği evlerde namaz kılmayı terk etmektedirler. O izin verilen evler ki Allah, oralar hakkında şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

"Allah'ın mescitlerini sadece Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı ikame edip zekâtı veren ve sadece Allah'tan çekinip korkanlar imar edebilirler. O kimselerin hidayete erenlerden olması umulur."⁹²⁸

⁹²⁷ Enam, 136

⁹²⁸ Tevbe, 18

Yine onların büyüklerinden şöyle diyenler vardır: Kâbe, namazda avamın kiblesidir. Namazda falanca şeyhin mezarına dönmek ise, havassın kiblesidir. Ki bu kimse, kibleye arkasını dönmektedir.

Bu ve buna benzeyen ve Müslümanların alimlerinin ittifakıyla apaçık/sarih küfür olan nice sözler ve uygulamalar... Bu meseleler, bu muhtasar-da yazdıklarımızdan daha çok genişletilmeyi, alimlerin bu konudaki sözleri ve delillerini zikretmeyi kaldırır...

Zaten daha önce, başka bir yerde bu konuyla, bu kitabın kaldıramayacağı alakalı açıklamaları yazmıştık. Burada ise, sadece meselelerin baş taraflarına, delillerin cinsine tembihte bulunup şeriâtın maksatlarına ve şeriatıta var olan dini Allah'a has kılma, Tek ve Ortaksız olan Allah'a ibadet etme ve şeriâtın küçüğünden büyüğüne şirke giden yolları nasıl da kapadığına uyarılarda bulunduk. İşte bu, dinin aslı, resullerin dininin hakikati Alemlerin Rabbinin tevhididir.

Nazar ve kalam ehli ile irade ve ibadet ehlinde birçok taife, tevhidin müsemmasında hataya düşmüşler; öyle ki tevhidin hakikatini ters yüz etmişlerdir. Derken içlerinden bir taife, tevhidin, sıfatları; daha doğrusu en güzel isimlerin nefyedilmesi olduğunu zannetmiş ve kendilerini tevhid ehli diye isimlendirerek, sıfatlardan soyutlanmış bir zat veya ıtlak şartıyla mutlak olan bir varlığı ispat etmişlerdir.

Sahih nakillere muvafık sarîh akılla bilindiği üzere böyle bir şey, sadece zihinlerde olabilir, ayanlarda değil. Ayrıca onlar, sıfatları ispat etmenin terkiib diye isimlendirdikleri şeyi zorunlu kıldığını iddia etmekte ve aklın, böyle bir şeyi nefyettiğini zannetmektedirler. Tıpkı daha önce sırlarını, aşırı cahilliklerini ve onları saptıran müşterek ve mücmel lafızları, başka bir yerde ortaya çıkarırken değindiğimiz gibi.⁹²⁹

Yine onlardan bir taife, tevhidin, sadece rububiyet tevhidini ikrar etmek demek olduğunu ve Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu zannetmişlerdir ki bu, fiillerin tevhidi diye isimlendirdikleri şeydir.

Yine kalam ehlinde bazıları, iştirakin kudretin eksikliğini, kemalin kaçırılmasını zorunlu kılması ve iki failden her birinin meful ile bağımsız olmasının muhal olması delili veya bunun dışında başka akli delillerle, bu tevhidin takriri hususundaki nazarını uzattıkça uzatmıştır. Bunu yapmakla da vahdaniyeti iyice sağlamlaştırdığını, O'ndan başka ilah yoktur cümlesini

⁹²⁹ Bknz: Tevhid Risalesi ismiyle basılan Er Risale'tü Tedmüriyye adlı eser.

ispat ettiğini, ilahlılığın ihtira⁹³⁰ üzerinde kudret sahibi olmanın ta kendisi olduğu vb. şeyleri zannetmişlerdir.⁹³¹ O halde ihtira' üzerinde Allah'tan başkasının kudreti olmadığı ve O'nun yaratmada hiçbir ortağı bulunmadığı ispatlandığında bu, bizim "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" sözümüzün manası demektir. Bu adamlar bilemediler ki Arap müşrikleri de tevhidin bu şeklini ikrar/kabul etmekteydiler. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ

"Yemin olsun onlara 'gökleri ve yeri kim yarattı?' diye soracak olan, kesinlikle 'Allah' diyeceklerdir. De ki: Allah'a hamd olsun."⁹³²

Yine şöyle buyurmuştur:

قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٤٧﴾ قُلْ مَنْ يَدِينُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٤٩﴾

"De ki: Eğer biliyorsanız söyleyin, yer ve içindekiler kimindir? 'Allah'ındır' diyecekler. De ki: O halde hiç düşünmez misiniz? De ki: Yedi göğün ve yüce arşın rabbi kimdir? 'Allah'ındır' diyecekler. De ki: O halde hiç sakınmaz mısınız? De ki: Her şeyin mülkü/hakimiyeti/egemenliği elinde olan, koruyan ama korunmayan kimdir? Eğer biliyorsanız söyleyin. 'Allah'ındır' diyecekler. De ki: O halde nasıl oluyor da büyüleniyorsunuz?"⁹³³

Yine şöyle buyurmuştur:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

⁹³⁰ Örneği bulunmayan bir nesneyi yaratmak anlamına gelen, ayrıca ilahın varlığını kanıtlamak için geliştirilen delillerden birinin adı olan kelâm terimi. (TDV İslam Ansiklopedisi)

⁹³¹ Bknz: Ebu Mansur El Maturidi, Kitabu'tı Tevhid. Bu kitabın ismi, tevhid kitabı olmasına rağmen, içeriğinde Şeyhulislam'ın da beyan ettiği gibi, sadece ilahın varlığını ve sekiz adet sıfatını ispat etmeye çalışmıştır. Halbuki Mekke müşrikleri ilaha ve ilahın, Maturidilerin dediklerinden daha çok sayıda sıfatlarına iman ediyorlardı. (Çev.)

⁹³² Lokman, 25

⁹³³ Müminun, 84-89

"Onların çoğu, ancak müşrik olarak iman ederler."⁹³⁴

İbn Abbas (radiyallahu anhuma) ile başkaları şöyle demişlerdir: "Onlara sorarsın: Gökleri ve yeri kim yarattı? Bunun üzerine 'Allah' derler. Bununla birlikte ise gidip O'ndan başkasına ibadet ederler."

Bunun yanında bu tevhid, vacip olan tevhiddenedir. Ne var ki sadece bu tevhid çeşidi ile asıl vacip gerçekleşmez, sadece bununla şirkten, yani en büyük günah olan ve Allah'ın asla bağışlamayacağı şirkten yana selamette kalınmaz. Bu sebeple dinin Allah'a has kılınması ve böylece sadece O'na ibadet edilmesi ve böylece de dinin O'na ait olması, şirkten kurtuluş için kaçınılmazdır.

İlah, kalplerin kendisine teellüh ettiği, yani ısındığı, kendisiyle hayretlere düştüğü ve korkudan ürpererek kendisine sığındığı مألوه me'luh demektir. Allah (Teâlâ)'nın ilah olması, kemal sıfatlarına sahip olmasını zorunlu kılar. Bu sebeple, O'ndan başkasına, sırf zatı için kulluk edilemez ve sevilmez. O'nun veçhi irade edilmeyen her amel, batıldır. O'ndan başkasına ibadet etmek ve O'ndan başkasını sevmek, fesadı zorunlu kılar. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

"Eğer orada Allah müstesna başka ilahlar da olsaydı, kesinlikle fesada uğrardı."⁹³⁵

Bu konuyu başka bir yerde genişçe ele almıştık. Yine beyan etmiştik ki bu ayet ile kastedilen, bazı kelimelerin zikretmiş oldukları "Rab (Teâlâ)'nın birliğine delalet eden temânu' delili"⁹³⁶ değildir. Çünkü temâ-

⁹³⁴ Yusuf, 106

⁹³⁵ Enbiya, 22

⁹³⁶ Temânu' Delili: Adını "karşılıklı şekilde birbirine engel olmak" anlamındaki temânu' kelimesinden alan bu delil, kâinatta Allah'tan başka ilâhların mevcudiyeti halinde evrenin vücut bulmasının imkânsızlığı fikrine dayanır. Buna göre Allah'tan başka ilâhlar olsaydı bunlar mutlaka evreni yaratma ve yönetme iradesi gösterirdi. Bu durumda ya her ilâhın iradesi geçerli olur veya hiçbirinin iradesi geçerli olmaz ya da birinin iradesi geçerli, diğerlerinininki geçersiz olur. İlk iki ihtimal dikkate alındığında aklen evren aynı anda hem var hem yoktur veya ne var ne yoktur gibi bir sonuçla karşı karşıya kalınır ki bunların her ikisi de tutarsızdır. Üçüncü ihtimale göre iradesi geçersiz olanlar gerçek ilâh sayılmaz, geçerli olan ise evrenin gerçek yaratıcısıdır ki o da Allah'tır (Mâtürîdî, s. 38; Neseî, I, 83-84; Seyyid Şerîf el-Cürcânî, s. 479). (TDV İslam Ansiklopedisi)

nu', üzerinde fiil gerçekleşen şeyin varlığını engeller, var olduktan sonra fesada uğramasını değil.⁹³⁷ İşte bu, fail illetlerin mecrasında cereyan eden sebepler ve ilk noktalarda zikrolunur. İkincisi ise, gayelerin ta kendisi olan ve illetlerde zikrolunan hikmetler ve son noktalarda zikrolunur. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın "yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım isteriz" kavlinde olduğu gibi. Gördüğün gibi ayette, amaçlanan gaye, gayeye ulaştıran vesilenin önüne geçirilmiştir. Tıpkı başka bir yerde genişçe anlatıldığı gibi.

Sonra, tasavvuf yolu üzere tevhidin gerçekleşmesi hususunda konuşan bir grup ise, rububiyet tevhidinin asıl gaye; fenanın ise son nokta olduğunu, buna şehadet eden kimseden güzeli güzel görmek ile çirkinini çirkin görme inancının sakıt olacağını zannetmiştir. Böylece bu inanç, onları emir, nehiy, vaat ve tehdidin hükümsüz olduğu inancına sürüklemiştir. Ki onlar, tüm yaratılmışlara şamil olan dileme(meşiet) ile itaatlere has olan sevgisi ve rızası arasında; yine kaderin tüm yaratılmışları kapsaması dolayısıyla ne bir iyinin ne de bir kötünün aşip gidemeyeceği kevnî kelimeleri ile peygamberleri ve velilerinin muvafakatine has olan dini kelimeleri arasında ayırım gözetmemişlerdir.

O halde kulun, mümin, kafir, iyi ve kötü herkese şamil olan rububiyet tevhidine şehadet etmekle beraber, aynı anda O'na ibadet eden ve emrine itaat edip resullerine tabi olan mümin kullarına has olan uluhiyete de şehadet etmesi gerekmektedir.

Allah (Teâlâ) şöyle buyurmaktadır:

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ

"Yoksa iman edip salih ameller işleyenleri yeryüzünde fesat çıkarıcılar gibi mi sayarız? Yoksa muttakileri, facirler gibi mi sayarız?"⁹³⁸

⁹³⁷ Allah Şeyhuİslam'a rahmet etsin! Ne kadar da doğru söylüyor! Kelamcı maturidiler, bu ayeti tek bir yaratıcının olması hususunda delil olarak kullanmaktadırlar. Oysaki ayette 'fesada uğrarlardı' denilmektedir, 'var olmazlardı' değil. Aynı şekilde onların dediği gibi olsaydı yine aynı ayette 'ilahlar olsaydı' değil, 'yaratıcılar olsaydı' denilirdi. Demek oluyor ki kelamcı tayfaları, her zaman yaptıkları gibi ilk önce beyinlerinde bir inanç belirliyorlar, sonra da inançlarına Kuran'dan delil arıyorlar. Böylece de şeytan, onları Allah ile aldatmış oluyor. Mümin ise, ilk önce Kuran'ı okur ve ayetlerin doğru tefsirine göre inancını belirler. (Çev.)

Yine şöyle buyurmuştur:

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

"Yoksa kötülükleri işleyenler, onları, iman edenler gibi sayacağı-mızı, hayatlarının ve ölümlerinin eşit olacağını mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"⁹³⁹

Yine şöyle buyurmuştur:

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ۚ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٩٤٠﴾

"Müslümanları, mücrimler gibi mi sayacağız? Ne oluyor size? Nasıl hüküm veriyorsunuz?"⁹⁴⁰

Ayrıca kim Allah'ın dostlarıyla düşmanları arasında, kudreti, dilemesi ve her şeyi yaratmasının şümulüyle birlikte emredip sevdiği iman ve salih ameller ile kerih gördüğü, yasakladığı ve nefret ettiği küfür, fık ve isyan ara-sında ayırım yapmazsa, kesinlikle şöyle diyen müşriklerin dinine düşecektir:

لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ

"Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız şirk koşmaz, hiçbir şeyi haram kılmazdık."⁹⁴¹

Bunun yanında kadere iman edilir, onunla hüccet getirilmez. Daha doğrusu kul, musibetler anında kadere dönmek, günah işleyip ayıplanan şeyler yaptığında Allah'tan mağfiret talep etmekle emrolunmuştur. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın buyurduğu gibi:

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ

"O halde sabret! Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakır. Günahın için de mağfiret dile."⁹⁴²

⁹³⁹ Casiye, 21

⁹⁴⁰ Kalem, 35-36

⁹⁴¹ Enam, 148

⁹⁴² Mümin, 55

Bu yüzdendir ki Âdem (aleyhisselam), Musa (aleyhisselam)'a, Musa onu, ağaçtan yemesi dolayısıyla başlarına gelen musibetten ötürü kınadığında Âdem, ona şunu anlatmıştır: "Bu, daha ben yaratılmadan önce yazılmıştı. Böylece Âdem, Musa'ya hüccetle galip geldi."⁹⁴³ Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

*"Yeryüzünde ve nefsinizde meydana gelen bir musibet yok ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılı olmasın. İşte bu, Allah'a kolaydır."*⁹⁴⁴

Yine şöyle buyurmuştur:

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ

*"Başa gelen her musibet, Allah'ın izniyledir. Kim Allah'a iman ederse kalbine hidayet verir."*⁹⁴⁵

Seleften bazıları şöyle demişlerdir: "Bu, başına musibet gelen ve bunun Allah katından geldiğini bilip razı ve teslim olan kimsedir."

İşte bu, Âdem'in kaderle hüccet getirme yönüdür.⁹⁴⁶ Âdem'in veya onun alt derecesindeki müminlerden bir ferdin, isyanlarına kaderle hüccet getirmelerinden Allah'a sığınırız! Eğer bu olacak iş olsaydı, kesinlikle iblis ile ona tabi olan cinler ve insanlar da bununla hüccet getirirdi. Yine bununla Nuh, Âd ve Semud kavimleri ile diğer küfür, fık ve isyan ehli kimseler de hüccet getirirdi. Bununla beraber kimse de cezalandırılmazdı. İşte bu, şeran ve aklen fesadı zaruri olarak bilinen şeylerdendir.

Zaten akli başında hiç kimse böyle bir sözü ortaya sürmez. Çünkü böyle bir sözü ortaya sürmesi, hiç kimsenin kınanmamasını ve ceza alma-

⁹⁴³ Buhari, 3409 – Müslim, 2652

⁹⁴⁴ Hadid, 22

⁹⁴⁵ Teğâbun, 11

⁹⁴⁶ Yani Âdem (aleyhisselam), işlediği hatadan değil, başlarına gelen musibetten ötürü kaderle hüccet getirmiştir. (Çev.)

masını zorunlu kılar. Eğer bu sözle hüccet getiren birine, bir cani saldırıda bulunsa, kesinlikle cezasını çekmesini ister. Tabi kader, eğer caninin lehinde ve saldırıya uğrayanın aleyhinde delilse... Ki böyle de olmayabilir... Aslında ne saldırının ne de saldırıya uğrayanın lehine delil değildir.

Eğer kaderle hüccet getirmek, kabul edilecek olursa, insanlar yaşayamaz. Çünkü, birbirine saldıran iki taraftan her biri kaderle hüccet getirir ve böylece özü kabul edilip cezaya uğramaz. Böyle bir sözü söyleyen iki kişi dahi bir arada yaşayamaz. Çünkü o ikisinden her biri diğerini öldürür ve yaptığına kaderle hüccet getirerek, karşı tarafın bütün işlerini ifsat eder.

Sonra, tevhide sıfatların yok sayılmasını sokan şu bidatçi kimseler ile emre tabi olarak tevhidden çıkan şu kimseler, iki sözü de gerçekleştirdiklerinde, iş, kendilerini yaratan ile yaratılmış arasında ayırım yapmamaya sürükler. Daha doğrusu vahdet, hulûl ve ittihat görüşünü savunan ilhad ehlinin savunduğu vahdet-i vücud görüşüne sahip olurlar. O kimseler ki putları, putperestleri, Firavun, Haman ve kavimlerini tazim eder ve yerle göklerin yaratıcısının varlığını, var olan her şeyin varlığının ta kendisi olduğunu belirtirler. Yine onlar, tevhit, tahkik ve irfan ehli olduklarını iddia ederler ki aslında şirk, hakla batılı karıştırıp hile yapan ve iftira atanların en büyüğü kendileridir.

Onların arif olanları şöyle der: "Süluk eden kimse, işinin başında -emre bakarak- itaat ile isyanı birbirinden ayırır. Sonra -kadere bakarak- isyansız itaati görür. Sonrasında ise -var olan her şeyin bir tek olduğuna bakarak- ne itaati ne de isyanı görür." Ayrıca bu kimseler, kendisi ile türü bakımından bir olan şeyleri birbirinden ayırmazlar. Çünkü mevcudat, vücut (var olma) müsemmasında müsterektiler.

Vucut; nefsiyle kaim, gayrısıyla kaim, nefsiyle vacip ve nefsiyle mümkün şeklinde kısımlara ayrılır. Tıpkı canlıların, canlı olarak isimlendirilmesinde ortak oldukları gibi. Aynı şekilde insanlar da insan isminde ortak olmalarına rağmen, bizzat bu adamın kendisinin varlığının, bizzat şu atın kendisinin varlığı olmadığı zaruri olarak bilinir. Daha doğrusu, bu canlının bizzat kendisi ile canlılığı veya insanlığı, şu canlının bizzat kendisi ile canlılığı veya insanlığı değildir. Ne var ki aralarında birbirlerine benzedikleri ve ortak oldukları bir miktar vardır ki külli, mutlak, ortak

değer diye isimlendirilir. Ayrıca zihinlerin dışında mutlak ve genel olan külli varlık yoktur. Daha doğrusu, kainatta ancak muayyen ve müşahhas varlıklar vardır ki her varlığın, ona has olan ve kendisinden gayrısının ortak olmadığı türden hakikati vardır. Daha da doğrusu, kainattaki iki varlık arasında, içerisinde ortak oldukları belirli hiçbir şey yoktur. Ne var ki ikisi de birbirine benzer. Ayrıca bunda diğerinde olmayan bir benzerlik vardır. Tıpkı bunun, diğerinin benzeri olması gibi. Bu iki şeyden her biri, diğerinden zatı ve sıfatları ile ayrılmaktadır. O halde Yaratan (Sübhanehu ve Teâlâ) nasıl, yaratılmışlardan ayrılmasın?

İşte bu konuların hepsi, başka bir yerde layık olduğu şekilde genişçe ele alınmıştır. Çünkü bu konu, kendisinde ayakların kaydığı ve hayallerin şaşkınlığa uğradığı bir makamdır. Allah dilediği kimseyi Sırat-ı Müstakim'e hidayet eder.

Kim ki sıfatlar, yaratma ve emretme hususunda sözü geçen iki aslı sağlamca kavrar, kaderin ikisini de kapsamıyla birlikte Allah tarafından sevilip razı olunan emir ile diğerleri arasında ayırım yapar ve Yaratan (Sübhanehu) için, mahlukattan ayrılmasını zorunlu kılan sıfatları, yaratılmışlarda O'nun zatından hiçbir şeyin olmadığı ve de O'nun zatında yaratılmışlardan hiçbir şey bulunmadığını ispat ederse, Allah'ın kendisiyle resullerini gönderdiği ve kitaplarını indirdiği tevhidi de ispat etmiş olur. Tıpkı şu iki ihlas suresinde, buna tembihte bulunulduğu gibi:

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ - قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

"De ki: Ey kafirler!"⁹⁴⁷ - "De ki: O, Tek olan Allah'tır."⁹⁴⁸

"De ki: O, Tek olan Allah'tır" suresi, Kuran'ın üçte birine denktir. Çünkü Kuran, manaları itibarıyla şu üç bölümdür: Tevhid, kıssalar ve emirlerle nehiyeler. Çünkü Kuran, Allah'ın kelimidir. Kelam ise ya inşa ya da haberdir. Haber ise ya Yaratandan ya da yaratılmıştandır. İnşa ise emir, nehiye ve mübah kılmadır.

"De ki: O, Tek olan Allah'tır" sözünde, Yaratandan haber veren tevhidin üçte biri vardır. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

⁹⁴⁷ Kâfirun, 1

⁹⁴⁸ İhlas, 1

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعَدَّلْ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ

"De ki: O Tek olan Allah'tır, Kuran'ın üçte birine denktir."⁹⁴⁹

Hadisin Arapça metninde geçen تعدل "ta'dilu" kelimesinin kökü ve "denk" manasında olan عدل "adl" kelimesi, cinsinden olmayan başka bir şeyi ifade eder. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şu kavlinde olduğu gibi:

أَوْ عَدَّلَ ذَلِكَ صِيَامًا

"...ona denk olan oruç..."⁹⁵⁰

İşte hadisteki bu ifade, kişiye değer olarak üçte bir oranından sevap verileceğini ifade eder, sıfatta aynısı olacağını değil. Tıpkı bir kimse de bin dinar olup, başkasında bin dinara denk olan gümüş ve bakır paraların olması durumunda olduğu gibi. Bu yüzdendir ki Kuran'ın diğer kısımlarına da ihtiyaç olup, bu sure onların yerine geçmez. Tıpkı yanında birkaç türde mal olan birinin diğer türde mallara da ihtiyaç duyması gibi. Zira kul, emire, yasağa ve kıssalara da muhtaçtır.

Ayrıca "**De ki: O, Tek olan Allah'tır**" suresinde, isimlerle sıfatlara delalet eden sözlü ve fiili tevhid vardır. Bu yüzdendir ki Allah, devamında "**O, Samed'in ta kendisidir**"⁹⁵¹ buyurmuştur. Biz bu konu hakkındaki açıklamaları, başka bir yerde genişçe anlatmıştık.⁹⁵²

"De ki: Ey kâfirler!" suresinde ise kasıtlı olan ameli tevhid vardır. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın devamında şöyle buyurduğu gibi: "De ki: Ey kâfirler! Ben sizin ibadet ettiğinize ibadet etmem."⁹⁵³ İşte bu sureyle, her ne kadar ikisi de Allah'ın her şeyin rabbi olduğunu ikrar etseler de müminle kâfir birbirinden ayrılır. Yine bununla, Allah'ın sadece O'na ibadet eden ihlaslı kullarıyla O'ndan başkasına ibadet eden ve O'na şirk koşanlar veya Arap müşriklerinin yaptıkları gibi, her şeyi kapsayan kadere bakarak müminler-

⁹⁴⁹ Buhari, 5013 - Tirmizi, 2899 - Ebu Davud, 1461 - İbn Mace, 3787

⁹⁵⁰ Maide, 95

⁹⁵¹ İhlas, 1-2

⁹⁵² Şeyhulislam (radiyallahu anh)'ın, İhlas Suresi'nin tefsiriyle alakalı müstakil bir eseri vardır.

⁹⁵³ Kâfirun, 1-2

le kâfirleri eşit tutanlar birbirlerinden tamamen ayrılırlar. Bu yüzdendir ki Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

إنها براءة من الشرك

"Muhakkak ki o, şirkten beri olmaktır." ⁹⁵⁴

Yine "De ki: O, Tek olan Allah'tır" suresinde, Zat'ın ve Tek ve Samed olan Rabbi ispat edenler ile O'nun hakikatini ta'til eden, isimleri ve sıfatları nefyedip kulluk edilen ilahı ta'til ve inkâr izhar eden firavun ve emsalinin kendisiyle birbirlerinden ayrılacağı O'na ait olan isimleri ve sıfatları vardır. Gerçi nefisleri tüm bu isim ve sıfatları ikrar etmektedir. Tıpkı Allah (Teâlâ)'nın şöyle buyurduğu gibi:

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا

"Nefisleri kesinlikle inanmışken, zulüm ve büyükleme ile inkâr ettiler." ⁹⁵⁵

Yine Musa (aleyhisselam), Firavun'a şöyle demişti:

لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَائِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا

"Yemin olsun ki sen, bunları basiret olarak göklerin ve yerin Rabbinden başkasının indirmediyi biliyorsun. Doğrusu ben ey Firavun! Senin helak olacağını zannediyorum." ⁹⁵⁶

Ayrıca Allah, peygamberlerini mufassal bir ispat ve mücmel bir nefiyle göndermiştir. Bu sebeple onlar, Allah için isimleri ve sıfatları ispat etmişler, yaratılmışlara benzeyişi ise nefyetmişlerdir. Onlara muhalefet eden felsefeci muattıla ise, bu olguyu ters yüz etmişler ve ortaya mufassal bir nefiy ile mücmel bir ispat koymuşlardır. Onlar diyor ki: Şöyle değildir, böyle değildir, şu şekilde hiç değildir...

⁹⁵⁴ Tirmizi, 3403 – Ebu Davud, 5055

⁹⁵⁵ Neml, 14

⁹⁵⁶ İsra, 102

İspat etmek istediklerinde ise şöyle dediler: "Nefiy şartıyla veya ıtlak şartıyla mutlak bir varlık." Böylece de Yunan mantıklarına göre şunu ikrar etmektedirler: İtlak şartıyla mutlak olan varlık, kâinatta olamaz. Bu yüzden kâinatta ıtlak şartıyla mutlak olan ne bir canlı ne ıtlak şartıyla mutlak olan bir insan ne de ıtlak şartıyla mutlak bir varlık vardır. Ne buna ne de diğerine ıtlak edilen ve hem bu hem de diğer kısma ayrılan mutlak ise bunun hilafıdır. Buna şu şekilde cevap verilir: Sizin dediğiniz kâinata vardır. Ancak o, muayyen ve müşahhas olarak mevcuttur. Yine şöyle diyorlar: "Allah, kendisinden tüm sübutun nefyedilmesi şart koşulan asıl varlıktır." Bu söz ise Allah, varlık ismi adı altında diğer var olanlarla ortak, yoklukla ise ayrılışı olması, demektir.

Ayrıca her varlık, sübuti bir sıfatla diğerlerinden ayrılır. Varlık, yokluktan daha hayırlıdır. Bu sebeple, en değersiz varlık dahi, var oluşu vacip olan varlık diye zannettikleri şeyden daha hayırlı olur. Ki bu, zihinlerin dışında böyle bir varlığın olması mümkün olduğu zamandır. Peki bu imkânsız iken durum nedir? Çünkü iki varlık arasından temeyyüz edeni sadece varlıktır. Daha doğrusu temeyyüz edeni sadece varlıktır.

Felsefecilerin meşşai ekolüne mensup olup da müteahhirin en hayırlı-ları olduklarını iddia eden bu kimseler, vacibu'l vücudun varlığı hakkında mantıki kanunlarına uygun sarıh akılla bilinen bir söz de söylemektedirler ki bu, varlığı zorunlu olan varlığın imkansızlığıdır. Bununla da iki zıttı bir araya getirmişler ki bu, cehalet ve sapıklığın son noktasıdır.

Allah'ın salâtı ve selamı üzerlerine olsun, peygamberlere gelirsek; onların yolu, Kuran yoludur. Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٣٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿١٣٢﴾

"İzzetin sahibi olan rabbın, onların vasıflandırdıklarından münez-zeh'tir. Resullere selam olsun. Hamd, Alemlerin Rabbi Allah'a mahsus-tur." ⁹⁵⁷

Allah (*Teâlâ*), kitabında haber vermekte ki O, Hayy'dır, Kayyum'dur, Alim'dir, Hakim'dir, Gafur'dur, Rahim'dir, Semi'dir, Basir'dir, Aliyy'dir, Azim'dir, gökleri-yeri ve arasındakileri altı günde yarattı, sonrasında Arş'ın üzerine yükseldi, Musa ile gerçekten konuştu, dağa tecelli etti ve onu paramparça etti, Müminlerden razı olur, kafirlere ise gazap eder... Daha bunlar gibi nice isimler ve sıfatlar vardır.

Allah (*Teâlâ*) nefiy hususunda şöyle buyurur:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

"O'nun benzeri gibi hiçbir şey yoktur."⁹⁵⁸

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

"O'nun dengi olan hiç kimse yoktur."⁹⁵⁹

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

"O'nun bir adaşını biliyor musun?"⁹⁶⁰

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا

"O halde Allah'a denkler tutmayın."⁹⁶¹

Saydığımız bu ayetlerle, sıfatlarının, yaratılmışlara ait sıfatlar gibi olmasını nefyetti. Ayrıca isimleri ve sıfatlarıyla zikrolunan mukaddes nefsinde ne sıfatlarından ne de fiillerinden hiçbir şeyde O'nun benzeri gibi hiçbir şey olmadığını beyan etti.

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿١١﴾ تَسْبِيحٌ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّنْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿١٢﴾

⁹⁵⁸ Şûra, 11

⁹⁵⁹ İhlas, 4

⁹⁶⁰ Meryem, 65

⁹⁶¹ Bakara, 22

"Dediklerinden çok daha yüce, büyük ve münezzehdir. Yedi gök, yer ve içindekiler O'nu tespih eder. Hiçbir şey yok ki O'nu hamdi ile tespih ediyor olmasın. Ancak siz onların tespihlerini anlamazsınız. Şüphesiz ki O, Halim ve Gafur'dur."⁹⁶²

O halde mümin, Allah'a ve O'nun güzel isimlerine iman eder ve O'na o isimlerle dua eder. Yine mümin, Allah'ın isimleri ve ayetleri hakkında eğriliğe sapmaktan kaçınır. Tıpkı Allah (*Teâlâ*)'nın buyurduğu gibi:

وَلِلّٰهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ

"En güzel isimler, sadece Allah'a aittir. O halde o isimlerle O'na dua edin ve isimleri hakkında eğriliğe sapanları bırakın."⁹⁶³

Yine şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا

"Ayetlerimiz hakkında eğriliğe sapanlar, bize gizli değildir."⁹⁶⁴

Ayrıca mümin, Tek olan Allah'a dua eder, Tek olan Allah'a kulluk eder. Rabbine olan ibadetinde kimseyi O'na ortak koşmaz ve Allah (*Teâlâ*) haklarında şöyle buyurduğu müşriklerinden yolundan kaçınır:

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥١﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ

كَانَ مَخْذُورًا ﴿٥٢﴾

"De ki: O'nun dışında iddia ettiklerinize dua edin. Kesinlikle sizden zararı kaldırmaya ve değiştirmeye sahip değildir. İşte onların kendilerine dua ettikleri hangisi daha yakın olacak diye Rablerine vesile aramakta, rahmetini ummakta ve azabından korkmaktadırlar. Şüphesiz Rabbinin azabı, sakınılacak bir şeydir."⁹⁶⁵

⁹⁶² İsra, 43-44

⁹⁶³ A'raf, 180

⁹⁶⁴ Fussilet, 40

⁹⁶⁵ İsra, 56-57

Yine şöyle buyurmuştur:

قُلْ اذْعُوا الَّذِينَ رَعَيْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْقَالَ ذَرَّةً فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿١٦﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿١٧﴾

"De ki: Allah dışında iddia ettiklerinize dua edin. Onlar ne göklerde ne yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahip olamazlar ve o ikisinde onların hiçbir ortaklığı da yoktur. Ayrıca O'nun onlardan hiçbir yardımcısı da yoktur. O'nun katında -izin verdiği kimseler müstesna- şefaet fayda vermez. Ta ki kalplerinden korku giderilince 'Rabbiniz ne buyurdu?' derler. Derler ki: Hakkı buyurdu. Asıl yüce ve büyük olan O'dur."⁹⁶⁶

İşte bu söylediklerimiz, tafsilatı olan genel konular ve önemli bir duruma işaret eden nüktelerdir.

Artık mümin, ilim ve imanı gerçekleştirme hususunda gayret etsin! Allah'ı hidayet verici, yardım edici, hükmeden ve dost olarak bilsin! Çünkü O, ne de güzel Mevla, ne de güzel yardımcısıdır! Hidayet verici ve yardım edici olarak senin rabbin yeter! Yine mümin kişi, eğer arzu ederse; Müslim, Ebu Davud ve başkalarının Aişe (radiyallahu anha)'dan rivayet ettikleri şu dua ile dua etsin: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem), gece, namaz kılmak için kalktığında şöyle derdi:

اللهم رب جبريل وميكائيل وإسرافيل، فاطر السماوات والأرض، عالم الغيب والشهادة، أنت تحكم بين عبادك فيما كانوا فيه يختلفون، اهدني لما اختلف فيه من الحق بإذنك إنك تهدي من تشاء إلى صراط مستقيم

"Ey Cebrail'in, Mikail'in ve İsrail'in Rabbi! Ey gökleri ve yerin yaratıcısı! Ey gaybı ve görünen alemleri bilen! Sen, kullarının arasında, ihtilaf ettikleri konularda hükmedeceksin. Beni, izinle, hak hususunda ihtilaf edilen konularda hidayete erdir. Şüphesiz sen, dilediğini Sırat-ı Müstakim'e hidayet edersin."⁹⁶⁷

⁹⁶⁶ Sebe, 22-23

⁹⁶⁷ Müslim, 770

Çünkü Allah (Teâlâ) şöyle buyurmuştur:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً

"İnsanlar tek bir ümmetti."⁹⁶⁸

Yani, sonrasında ihtilaf ettiler. Tıpkı Yunus Suresi'nde olduğu gibi. Denildiğine göre Abdullah b. Mesud (radiyallahu anh)'ın kıraatinde de bu şekildedir.⁹⁶⁹ Ayet şöyle devam etmektedir:

فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"Derken Allah, müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve onlarla, insanların ihtilaf ettikleri konularda aralarında hüküm vermesi için hak ile kitabı indirdi. Kitap hakkında, sadece kendilerine kitap verilenler, aralarındaki kıskançlık yüzünden, apaçık deliller kendilerine geldikten sonra ihtilaf ettiler. Derken Allah, iman edenleri, izni ile, haktan yana ihtilaf edilen konularda hidayete sevk etti. Allah dilediği kimseyi Sırat-ı Mustakim'e hidayet eder."⁹⁷⁰

الحمد لله الذي به تتم الصالحات

**"Salih amellerin, sadece yardımıyla tamamlanabildiği
Allah'a hamd olsun!"**

⁹⁶⁸ Bakara, 213

⁹⁶⁹ Yani, İbn Mesud'un kıraatinde, "insanlar tek bir ümmetti" cümlesinden sonra, tıpkı Yunus Suresi 19. Ayette olduğu gibi "ihtilaf ettiler" geçmektedir. Ancak mütevatir kıraatlerde böyle değildir. (Çev.)

⁹⁷⁰ Bakara, 213

اِقْصَاءُ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ لِمُخَالَفَةِ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ

Şeyhülislam İbn Teymiyye -rahimehullah- bu eserinde, Fatıha Suresi'nde beyan olunan Sırat-ı Müstakim (Dosdoğru Yol)'un ne olduğunu, gazaba uğrayanlar ile sapıkların yolundan nasıl uzaklaşmak gerektiğini, onları taklit etmememizin, onların adet ve yaşayışlarına benzemekten uzak durmamızın zorunluluğunu ayet ve hadisler ile selef ve halef alimlerinin görüşlerinden yola çıkarak ele almaktadır.

Ayrıca bunların yanında bidatler ve bu konuda ortaya atılan şüpheleri incelemekte, cevaplar vermekte ve bazı mühim fıkhi konuları açıklığa kavuşturmaktadır. Kendisinin ilim ve yaş bakımından olgunluk döneminde kaleme aldığı bu eser, hevadan ve kalp kirliliğinden soyutlanarak okunduğunda, Müslüman bireyin hızlı bir şekilde uyanmasını sağlayacak ve kendisini azaba sürükleyen hususlardan muhafaza etmesine sebep olacaktır.

i'tisam
yayınlari